NAZIONALE
1
12 -F
25
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
ROMA

IV

EPICTETEÆ

PHILOSOPHIÆ

MONVMENTA.

TOM. IV.

SIMPLICII COMMENTARIVS

IN

EPICTETI ENCHIRIDION.

ACCEDIT

ENCHIRIDII PARAPHRASIS CHRISTIANA

ET

NILI ENCHIRIDION.

Omnia ad veterum Codicum fidem recensuit
et Varietate Lectionis Notisque illustravit

IOHANNES SCHWEIGHÆVSER
Argentoratensis,
Instituti Literarii Reip. Gallofrancorum Socius.

TOMVS PRIOR.

SIMPLICII COMMENTARIVS IN ENCHIRIDION.

LIPSIAE
IN LIBRARIA WEIDMANNIA
MDCCC.

ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ.

SIMPLICII COMMENTARIVS
IN
EPICTETI ENCHIRIDION

Ex verſione Latina

HIERONYMI WOLFII

ad emendati Græci exempli fidem recognita et caſtigata.

IO. ALBERTVS FABRICIVS,

in Biblioth. Græc.

LIB. V. CAP. XXIX.

Simplicivs, patria Cilix, Ammonii, & Damasci Syri, Stoici Philosophi, discipulus: unus ex illis Philosophis, qui, cum pertinaciter Ethnicismo adhærerent, *) *rebus suis sub Justiniani imperio parum fidentes, profecti sunt ad regem Persarum Cosroën; sed spe sua frustrati Athenas reverterunt, postquam in induciis Romanorum cum Persis A. C. DXLIX. cautum esset, ut illis tuto redire in sedes suas, & arbitratu suo vivere liceret. Fuit Simplicius eximius quidam inter eos, qui Philosophiam professi Peripateticam, eandem non opponere Pythagoræ aut Platonis scholæ & Stoicis,*

*) Quid fuerit, quod Simplic[illegible] a Christianorum sacris, miserrima ac plane impia superstitione per illa tempora foede pollutis, alienare cum maxime debuerit, intelligi ex eis par est, quæ in hoc Commentario in Epicteti Enchiridion pag. 246 & seqq. editionis Heinsianæ (quæ paginæ ad oras nostræ editionis adnotatæ sunt) tam graviter quam verissime disputata leguntur. Quæ qui legerit, tanto magis miraturus est, mentem ubi habuerit Villebrunius, cum in Codicum indice, ad emendandum Enchiridion a se adhibitorum, *Simplicii Commentarios a Christianis mala fraude pluribus in locis interpolatos* esse contenderet: cujus quidem interpolationis nusquam nec vola nec vestigium ullum comparet.

cis, sed conciliare cum illis studerent, adeoque in omnibus illis operam assiduam posuissent: quod ex scriptis ejus etiamnum apparet, quæ ætatem tulerunt, cum non pauciora interciderint. Sed & hæc quæ exstant, tanquam thesaurus quidam veteris Philosophiæ, magni merito facienda existimo, tum ob insigne Simplicii ipsius judicium, tum ob fragmenta ex monumentis vetustissimorum Philosophorum, quæ illa jam ætate raro obvia servavit, hypomnematisque suis passim intexuit. Commentario *autem ejus* in Enchiridion Epicteti *fateor me ita esse affectum, ut in tota antiquitate putem exstare paucissima scripta, (de Ethnicis jam loquor) quæ vel ad mores formandos saniora præcepta contineant, vel providentiam divinam rectius asserant propugnentque.*

HIERONYMVS WOLFIVS,

in Præfatione ad Simplicii Commentarium in Epicteti Enchiridion, latine a se conversum.

p. 10 seq.

Me quidem [illegible] serius esse nactum, (de SIMPL[illegible] ARRIANO loquor) nec a primis [illegible] adolescentiæ in iis eruditum fuisse, dolerem equidem, si quid dolendo proficeretur. Sed gaudendum est potius, vel ingravescente ætate felicitatem hanc mihi contigisse, ut, quæ religio nostra credenda proponit, pleraque philosophicis etiam rationibus comprobata cognoscerem.

ΣΙΜΠΛ-

ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ.

Περὶ μὲν τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ τῆς αὐ- Ed.
τοῦ τελευτῆς, Ἀῤῥιανὸς ἔγραψεν, ὁ τὰς Ἐπι- Heins.
κτήτου Διατριβὰς ἐν πολυστίχοις συντάξας βι- p. 1. b.
βλίοις· καὶ ἀπ' ἐκείνου μαθεῖν ἔστιν, ὁποῖος γέ-
γονε τὸν βίον ὁ ἀνήρ. Τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο, τὸ
Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον ἐπιγεγραμμένον, καὶ τοῦ- c.
το αὐτὸ συνέταξεν ὁ Ἀῤῥιανὸς, τὰ καιριώτατα
καὶ ἀναγκαιότατα ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ κινητικώτα-

SIMPLICII COMMENTARIVS
IN
EPICTETI ENC[illegible]DION.

SIMPLICII PRAEFATIO.

De Vita & obitu Epicteti Arrianus scripsit, is qui complurium versuum libris Dissertationes Epicteti est complexus: ab eoque disci potest, qualis ille vir in vita fuerit. Hunc vero libellum, qui *Epicteti Manuale* inscribitur, idem composuit Arrianus, delectis ex Epicteti disputationibus Philosophiae locis praeci-

τα τῶν ψυχῶν ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Ἐπικτήτου λόγων· ὡς αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Μασσαληνὸν ἐπιστολῇ ἔγραψεν ὁ Ἀῤῥιανὸς, ᾧ καὶ τὸ σύνταγμα προσεφώνησεν, ὡς ἑαυτῷ μὲν φιλτάτῳ, μάλιστα δὲ τὸν Ἐπίκτητον τεθαυμακότι. Τὰ δὲ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων σποράδην ἐν τοῖς Ἀῤῥιανοῦ τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν γραφόμενα εὑρίσκεται.

p. 2. Σκοπὸν δὲ ἔχει τὸ βιβλίον, εἰ τύχοι τῶν πει-
a. θομένων αὐτῷ, καὶ μὴ μόνον ἀκουόντων, ἀλλὰ
καὶ πασχόντων ὑπὸ τῶν λόγων, καὶ εἰς ἐργασίαν αὐτοὺς ἀγόντων, ἐλευθέραν ἀποτελέσαι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, οἵαν αὐτὴν καὶ ὁ ποιήσας καὶ γεννήσας δημιουργὸς καὶ πατὴρ προεβάλλετο· ὥστε μήτε φοβεῖσθαί τι, μήτε λυπεῖσθαι ἐπί τινι, μήτε ὑπό τινος τῶν χειρόνων δεσπόζεσθαι. Ἐγχειρίδιον δὲ αὐτὸ ἐπιγέγραπται, διὰ τὸ πρόχειρον ἀεὶ αὐτὸ δεῖν καὶ ἕτοιμον εἶναι τοῖς
b. βουλομένοις εὖ ζῇν. καὶ γὰρ καὶ τὸ στρατιω-

τικὸν

præcipuis maximeque necessariis; quemadmodum ipse testatur in Epistola ad Messalinum, [illegible] hoc scriptum d[illegible] ut amicissimo [illegible] maximus fu[illegible] [illegible]ici. [illegible] admirator. Qu[illegible]ere eadem, & eisdem vocabulis, sparsim in Arriani libris Dissertationum Epicteti scripta reperiuntur.

Est autem finis libello propositus, (modo eos lectores invenerit qui obtemperent, quique his cognoscendis non contenti, præceptis ipsis adficiantur, eaque in actum deducant) animum nostrum in eam adserere libertatem, ad quam a parente & auctore Deo procreatus est; ut neque formidet quidquam, neque ulla re doleat, neque ulli deteriori naturæ serviat. *Enchiridion* vero (id est, *Manuale*) inscribitur, quod iis, qui recte vivere student, ad manus atque in promtu perpetuo esse debeat: quemadmodum & pugio militaris

τικὸν ἐγχειρίδιον, ξίφος ἐστὶ, πρόχειρον ἀεὶ τοῖς χρωμένοις ὀφεῖλον εἶναι. Πολὺ δὲ τὸ δραστήριον καὶ κινητικὸν ἔχουσιν οἱ λόγοι· ὡς τοὺς μὴ πάνυ νενεκρωμένους, νύττεσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ συναισθάνεσθαι τῶν οἰκείων παθῶν, καὶ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ἐπεγείρεσθαι· τοὺς μὲν μᾶλλον, τοὺς δὲ ἧττον. καὶ εἴ τις ὑπὸ τούτων μὴ πάσχει τῶν λόγων, ὑπὸ μόνων ἂν τῶν ἐν ᾅδου δικαστηρίων ἀπευθυνθείη.

Παιδεύει δὲ τὸν ἄνθρωπον, ὡς κατὰ ψυχὴν λογικὴν οὐσιωμένον, τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀργάνῳ. καὶ διὰ τοῦτο καὶ γαμεῖν καὶ παιδοποιεῖν ἐνδίδωσι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ βίῳ αἱρετῶν ἀπολαύειν· πανταχοῦ δὲ βούλεται, τὴν λογικὴν δύναμιν ἀδούλευτον φυλάττειν τοῦ τε σώματος καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐκείνων χρῆσιν ἀναφέρουσαν. τῶν δὲ ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν, ὅσα μὲν δύναται συμφωνεῖν πρὸς τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν, καρπου-

taris (qui græce *Enchiridion* dicitur) gladius eſt, qui ſemper in promtu eſſe debet utentibus. Genus orationis nervoſum eſt, & acre; ut, qui omnino mortui non ſint, eo veluti ſtimulo quodam pungantur, & ſuos morbos cum intelligant, tum ad eos corrigendos excitentur, alii quidem magis, alii minus: qui vero his præceptis non adficiatur, is nonniſi ab inferorum tribunalibus corrigi poſſe videatur.

Inſtituit autem eruditque hic libellus hominem, tamquam naturam cujus eſſentia in animà rationali inſit, quæ corpore utatur velut inſtrumento. Qua de cauſſa quidem & conjugium, & procreationem liberorum, cæterarumque rerum in vita expetendarum uſum homini concedit; ſic tamen, ut mentis vim & a corpore & a brutis adfectibus ubique invictam præſtare, eorumque uſum ad bonum homini proprium jubeat referre. Externarum igitur rerum, quæ in bonis habentur, quæque cum vero bono conſentire poſſunt,

καρποῦσθαι συγχωρεῖ μεμετρημένως· τὰ δὲ
p. 3. a. ἀναρμοστοῦντα πρὸς ἐκεῖνο, παραινεῖ παντελῶς
ἀποτρέπεσθαι.

Καὶ τοῦτο δ' ἄν τις τῶν λόγων τούτων θαυμάσειεν, ὅτι τοὺς πειθομένους καὶ ἐργαζομένους τὰ λεγόμενα, μακαρίους ἀποτελοῦσι καὶ εὐδαίμονας, οὐδὲν δεηθέντας τὰς μετὰ θάνατον τῆς ἀρετῆς ἀμοιβὰς ἐπαγγέλλεσθαι, κἂν πάντως ἀκολουθῶσι καὶ αὗται. τὸ γὰρ ὡς ὀργάνοις χρώμενον τῷ σώματι καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι, πάντῃ πάντως χωριστὴν ἔχει τὴν οὐσίαν αὐτῶν, καὶ ἐπιδιαμένουσαν μετὰ τὴν ἐκείνων φθοράν·
b. καὶ δῆλον, ὅτι καὶ τὴν τελειότητα σύστοιχον τῇ οὐσίᾳ. Ἀλλὰ κἂν θνητήν τις ὑποθῆται τὴν ψυχὴν, συναπολλυμένην τῷ σώματι, ὁ κατὰ ταύτας ζῶν τὰς ὑποθήκας, τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαμβάνων, τὸ οἰκεῖον καρπούμενος ἀγαθὸν, εὐδαίμων ὄντως ἐστὶ καὶ μακάριος. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι θνητὸν ὑπάρχον, εἰ τὴν κατὰ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ τελειό-

ſunt, fructum, ut dixi, concedit, ſed moderatum; quæ vero ab illo disſentiunt, ea plane rejicienda eſſe monet.

Illud vero etiam in his disputationibus mireris, quod eos qui obtemperant, & præcepta in vita obſervant, felices & beatos efficiunt ita, ut non neceſſe ſit præmia virtutis poſt mortem eis polliceri; quamvis & hæc omnino ſecutura ſint. Quod enim corpore brutisque adfectibus pro inſtrumentis utitur, id omnino naturam habet ab his diverſam, & quæ poſt horum interitum permaneat: perſpicuumque eſt, habere illud perfectionem, quæ ſit naturæ ipſius conſentanea. Sed quod ſi etiam interire animam cum corpore ſtatuas; tamen, qui præcepta hæc obſervat, is perfectionem ſuam conſecutus, ſuoque perfruens bono, vere felix eſt & beatus. Nam & corpus humanum, quamquam mortale, naturalem ſuam perfe-

τελειότητα ἀπολάβοι, ἔτυχε τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ, καὶ οὐδενὸς ἔτι δεῖται πρὸς τοῦτο.

Κομματικοὶ δέ εἰσιν οἱ λόγοι, καὶ γνωμονικοὶ, κατὰ τὸ τῶν ὑποθηκῶν καλουμένων παρὰ τοῖς c.
Πυθαγορείοις εἶδος. πλὴν καὶ τάξις τίς ἐστι πρὸς ἀλλήλους ἐν πᾶσι σχεδὸν αὐτοῖς, καὶ ἀκολουθία, ὡς προϊόντες εἰσόμεθα. κἂν τὰ κεφάλαια δὲ διωρισμένα γέγραπται, εἰς μίαν πάντα τείνει τέχνην, τὴν διορθωτικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· καὶ πάντες οἱ λόγοι πρὸς ἕνα τείνουσι σκοπὸν, τὴν λογικὴν ψυχὴν διεγεῖραι πρός τε τὴν φυλακὴν τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν.
Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ λόγοι σαφεῖς· οὐ χεῖρον δὲ ἴσως, p. 4.
κατὰ τὸ δυνατὸν διαπτύσσειν αὐτούς. ὅ τε γὰρ a.
γράφων, συμπαθέστερός τε ἅμα πρὸς αὐτοὺς γενήσεται, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν κατανοητικώτερος· καὶ τῶν φιλομαθῶν οἱ πρὸς λόγους ἀσυνηθέστεροι, ἴσως ἕξουσί τινα χειραγωγίαν ἐκ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν.

perfectionem consecutum, suo bono potitur, nec præterea quidquam desiderat.

Dictio libelli concisa est, & sententiosa, qualis præceptionum earum esse solet, quas ὑποθήκας Pythagorei vocant. Atque etiam certo ordine consentiunt illæ, & inter se ubique fere cohærent, ut in progressu operis videbimus. Quamvis enim distincta sint Capita, omnia tamen ad unam artem, vitæ humanæ correctricem, referuntur: & ad unum finem præcepta omnia tendunt, ut rationis particeps animus ad suæ dignitatis conservationem, & ad facultatum suarum usum eum, qui naturæ conveniens sit, excitetur. Etsi autem perspicua sint præcepta, nihil tamen fortasse nocuerit, pro virili ea explicare. Nam & interpres, dum scribit, magis eis adficietur, eorumque veritatem rectius perspiciet: & studiosis, minus adsuetis hujusmodi disputationibus, interpretatio nostra loco indicis erit, qui veluti manu eos ducat.

Τοῦτο δὲ πρῶτον, ὅπερ εἶπον, διαρθρωτέον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἄνθρωπον οὗτοι πεποίηνται οἱ λόγοι, καὶ πρὸς ποίας ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρετὴν ἀνάγουσι τὸν πειθόμενον. οὔτε οὖν πρὸς τὸν κα-
b. θαρτικῶς δυνηθέντα ζῆν· ἐκεῖνος γὰρ, ὅση δύναμις, φεύγειν ἀπὸ τοῦ σώματος βούλεται καὶ τῶν σωματικῶν παθῶν, καὶ εἰς ἑαυτὸν συννεύειν. οὔτε ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν θεωρητικόν· ἐκεῖνος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν ζωὴν ὑπερτρέχων, ὅλος εἶναι βούλεται τῶν κρειττόνων. ἀλλ᾽ ἐκείνοις ἁρμόζουσι, τοῖς κατὰ τὴν λογικὴν μὲν ζωὴν οὐσιωμένοις, ὡς ὀργάνῳ δὲ χρωμένοις τῷ σώματι, καὶ μήτε μέρος τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα νομίζουσι, μή τε αὐτὴν μέρος εἶναι τοῦ σώματος, μή
c. τε μετὰ τοῦ σώματος συμπληροῦσαν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐκ δυοῖν μερῶν συγκείμενον, τῆς τε ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος. οὗτος μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὁ πολύς ἐστιν, ὁ συμπεφυρμένος τῇ γενέσει, καὶ ὑπ᾽ αὐτῆς καταπεπνιγμένος, μηδὲν μᾶλλον λογικὸν ἢ ἄλογον ζῶον ὑπάρχων, καὶ διὰ τοῦτο

Principio vero id, quod dixi, eſt enucleandum, quem ad hominem dirigantur iſta præcepta, & ad cujusnam vitæ humanæ virtutem adducant eum qui obtemperarit. Neque igitur ad eum hominem pertinent, qui repurgatam vitam vivere poteſt; is enim, quantum licet, a corpore corporisque adfectionibus refugit, & velut totus in ſe ipſum convertitur: multoque minus ad eum, qui contemplationi eſt deditus; is enim, non contentus vita rationi conſentanea, quantus quantus eſt, Deorum eſſe collega ſtudet. Sed illis conveniunt, qui in rationali anima eſſentiam ſuam ponentes, corpore pro inſtrumento utuntur; quique nec corpus animi partem, nec animum eſſe partem corporis, neque duabus his tamquam partibus, animo & corpore, conſtare hominem cenſent. Hic enim eſt vulgaris homo, demerſus in materiæ ſordibus, ab eaque oppreſſus; nihilo magis rationis particeps animal, quam brutum; ac verbo potius

τοῦτο μηδὲ κυρίως λεγόμενος ἄνθρωπος. ὁ δὲ ὄν-
τως ἄνθρωπος εἶναι βουλόμενος, καὶ τὴν εὐγέ-
νειαν τὴν ἑαυτοῦ προθυμούμενος ἀνακτήσασθαι,
ἣν ὁ Θεὸς παρὰ τὰ ἄλογα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις
ἐχαρίσατο, οὗτος φυλάσσει τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν
ψυχήν, ὥσπερ ἔχει φύσεως, οὕτω ζῆν, ἄρχου- p. 5.
σαν τοῦ σώματος, καὶ ὑπερανέχουσαν αὐτοῦ, καὶ a.
οὐχ ὡς μέρει συντεταγμένῳ, ἀλλ' ὡς ὀργάνῳ
χρωμένην. καὶ τούτῳ προσήκουσιν αἱ ἠθικαὶ καὶ
πολιτικαὶ ἀρεταί, ἐφ' ἃς οὗτοι οἱ λόγοι προτρέ-
πουσιν.

Ἀλλ', ὅτι μὲν οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς ἄν-
θρωπος, ὁ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσιωμένος,
προηγουμένως μὲν ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης
ἔδειξεν, Ἀλκιβιάδῃ, τῷ καλῷ, τῷ Κλεινίου,
διαλεγόμενος. ὁ δὲ [Ἐπίκτητος,] ὑπόθεσιν ταύ- b.
την λαβών, διδάσκει τοὺς πειθομένους αὐτῷ,
διὰ ποίας ζωῆς καὶ ποίων ἔργων τὸν τοιοῦτον ἄν-
θρωπον δυνατόν ἐστιν τελειώσασθαι. ὥσπερ γὰρ
τὸ

potius homo, quam re ipſa. Qui autem verus homo eſſe ſtudet, & nobilitatem cupit recuperare ſuam, quam Deus, magna cum excellentia reliquorum animalium, ipſi donavit; is rationalem ſuam animam cuſtodit, curatque ut ita vivat, ut hujus fert natura; imperans corpori, & ſupra illud efferens ſeſe, eoque utens, non ut parte ſibi conjuncta, ſed ut inſtrumento: & ad hunc pertinent virtutes morales ac civiles, ad quas præcepta hæc cohortantur.

Eſſe autem hunc verum Hominem, cujus natura eſſentiaque in Animâ inſit ratione prædita, inprimis quidem & ex professo oſtendit Platonis Socrates, disputans cum Alcibiade illo pulcro, Cliniæ filio. Epictetus vero argumentum illud pro conceſſo ſumens, docet hos qui ipſi parent, quanam vitæ ratione, quibusve factis homo talis perfectionem ſuam conſequi poſſit.

Vt

τὸ σῶμα, τὰς κατὰ φύσιν κινήσεις ἐπιτεῖνον, γυμνάζεται δι' αὐτῶν, καὶ ἐῤῥωμενέστερον ἀποδείκνυται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, διὰ τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν καθίστησιν. Οὐδὲν δὲ ἐμποδίζει τῇ σχολῇ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἴσως ἐστὶ, τοῦτο δὴ τὸ καθ' ὑπόθεσιν ὑπὸ τοῦ Ἐπικτήτου προληφθὲν, ὅτι ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος
c. ἡ λογικὴ ψυχή ἐστιν, ἡ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ χρωμένη, πρὸ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐξηγήσεως προδιαρθρῶσαί τε, καὶ προαποδεῖξαι. καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἐπίκτητος τὰς τῷ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ πρεπούσας καὶ οἰκείας ἐνεργείας ὑπ' ὄψιν προτιθεὶς, γινώσκειν τε αὐτὰς ἀκριβῶς, καὶ ἐργάζεσθαι τοὺς πειθομένους αὐτῷ παρακαλεῖ καὶ ἀνακινεῖ· ἵνα δι' αὐτῶν, ὡς εἶπον, καὶ τὴν οὐσίαν τὴν ἰδίαν τελεωσώμεθα. ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ κυρίως ἄνθρωπος, οὐκ ἀποδείκνυσιν, ἀλλ', ὅπερ εἶπον, εἰς ὑπόθεσιν λαμβάνει.

Ὁ τοί-

Vt enim corpus naturalibus motionibus intendendis exercetur corroboraturque; ita etiam animus, per actiones secundum naturam institutas, ad statum habitumque naturæ congruentem sese perducit. Sed explicationi horum præceptorum non obstabit, puto, quin potius necessarium esse videtur, ut, priusquam singulas partes interpretari adgrediamur, principio id quod Epictetus pro concesso sumsit, *Hominem vere nominatum, esse Animum rationis participem, qui corpore tamquam instrumento utatur*, enucleemus demonstremusque. Nam Epictetus quidem, convenientibus ac propriis tali homini actionibus ob oculos positis, hortatur & stimulat suos sectatores ad illas cum adcurate cognoscendas, tum exsequendas; ut per eas, quemadmodum dixi, naturam nostram perficiamus: at, esse illum verum hominem, non demonstrat, sed pro concesso, ut modo ajebam, sumit.

Socrates

Ὁ τοίνυν Σωκράτης, λαβὼν ἐκ τῆς ἐναρ- p. 6.
γείας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὥσπερ τῇ σμίλῃ, οὕτω a.
καὶ τῇ χειρὶ χρῆται πρὸς τὴν ἐργασίαν· καὶ
προσλαβὼν, ὅτι τὸ χρώμενον ἄλλο ἐστὶ, καὶ
τὸ ᾧ χρῆται ἄλλο, ὡς ὄργανον· συνήγαγεν, ὅτι
ἄνθρωπός ἐστι τὸ τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀρ-
γάνῳ. χρῆται δὲ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ, ἔντε
ταῖς τέχναις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις, οὐκ
ἄλλο τι ἢ ἡ λογικὴ ψυχή. Εἶτα πάλιν λαβὼν
ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ χρώμενον τῷ σώματι,
καὶ ἄρχει πανταχοῦ ἐκείνου ᾧ χρῆται, ἐκ διαι- b.
ρέσεως ἐρωτᾷ τὸν λόγον· λέγων, ὅτι ἀνάγκη,
τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν ψυχὴν εἶναι, ἢ τὸ σῶμα,
ἢ τὸ συναμφότερον. εἰ οὖν ὁ μὲν ἄνθρωπος ἄρ-
χει τοῦ σώματος, τὸ δὲ σῶμα ἑαυτοῦ οὐκ ἄρ-
χει, δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος τὸ σῶμα.
ἀλλ' οὐδὲ τὸ συναμφότερον, διὰ τὴν αὐτὴν αἰ-
τίαν· εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄρχων τοῦ σώμα-
τός ἐστι, μὴ ἄρχοντος τοῦ σώματος, οὐδὲ τὸ
συναμφότερον ἂν εἴη τὸ ἄρχον. ὅλως δὲ, εἰ τὸ
μὲν

Socrates igitur, ex ipsâ evidentiâ hoc sumto, *hominem, ut scalpro, ita manu etiam uti ad opus faciendum;* deinde illo adjuncto, *alium esse agentem, & aliud id quo ille utatur,* nempe instrumentum; colligit, HOMINEM esse, *qui corpore utatur pro instrumento.* Vtitur autem corpore pro instrumento, cum in artibus, tum in aliis actionibus, nihil aliud nisi *Animus rationis particeps.* Deinde rursus ex eis, quæ dicta sunt, sumens, *id quod utatur corpore, omnino etiam imperare ei quo utatur,* tripartita utitur argumentatione, dicens, *hominem necessario vel animum esse, vel corpus, vel utrumque. Quod si igitur homo corpori imperet, ipsum vero corpus sibi non imperet; colligi, hominem corpus non esse. At ne utrumque quidem simul;* eâdem de caussâ: *nam, si homo est,* inquit, *corpori qui imperet, corpus autem sibi ipsum non imperet; non utrumque simul imperabit. Omnino vero,* si

μὲν σῶμα καθ' αὑτὸ ἀκίνητον καὶ νεκρόν ἐστιν,
c. ἡ δὲ ψυχὴ τὸ κινοῦν ἐστιν· ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ
τῶν τεχνῶν, ὅτι κινεῖ μὲν ὁ τεχνίτης, κινεῖται
δὲ τὰ ὄργανα τῆς τέχνης· δῆλον, ὅτι ὀργάνου
τάξιν ἔχει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν. αὕτη οὖν
ἐστιν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὁ βουλόμενος ἀνθρώπου
ἐπιμελεῖσθαι, τῆς ψυχῆς ἐπιμελείσθω τῆς λογι-
κῆς, καὶ περὶ τὰ οἰκεῖα αὐτῆς ἀγαθὰ διατρι-
βέτω. ὁ γὰρ τοῦ σώματος ἐπιμελούμενος, οὐκ
ἀνθρώπου, οὐδὲ τῶν ὄντως ἡμῶν ἐπιμελεῖται,
p.7. ἀλλὰ τοῦ ὀργάνου. ὁ δὲ περὶ χρήματα καὶ τὰ
a. τοιαῦτα σπουδάζων, οὔτε ἀνθρώπου ἐπιμελεῖται,
οὔτε ἀνθρώπου ὀργάνου, ἀλλὰ τῶν τοῦ ὀργάνου.

ſi corpus per ſeſe immobile ac mortuum eſt, animus vero eſt qui moveat; & in artibus quoque ſi videmus, artificem eſſe qui moveat, inſtrumenta vero artis quæ moveantur; perſpicuum eſt, inſtrumenti vice eſſe corpus, animi reſpectu. Animus igitur eſt homo: & qui *hominem* curare voluerit, *animum* curet oportebit rationis participem, & in propriis ejus bonis verſetur. Nam, qui *corpus* curat, non *hominem* curat, nec id quod vere *nos* ſumus; ſed *inſtrumentum* curat. Qui vero pecuniæ aliisque id genus rebus ſtudet, is nec hominem curat, nec hominis inſtrumentum; ſed ea quæ ipſi inſtrumento ſerviunt.

TOY

ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ά.

Τῶν ὄντων, τὰ μέν ἐστιν ἐφ' ἡμῖν· τὰ δὲ, οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἐφ' ἡμῖν μὲν, ὑπόληψις, ὁρμὴ, ὄρεξις, ἔκκλισις· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα ἡμέτερα ἔργα.

EPICTETI MANVALE.

CAPVT I. (Nobis Cap. I. ſect. 1.)

Rerum aliæ in noſtra ſunt poteſtate, aliæ non ſunt. In noſtra ſunt poteſtate, opinionem ſuſcipere, impetum ad agendum capere, adpetere, declinare; & uno verbo, quæcunque noſtra ſunt opera.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖνα λέγει, ὧν κύριοί ἐσμεν, καὶ b.
ὧν τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν. ταῦτα [γὰρ] καὶ ἐπ' αὐτῷ ἑκάστῳ λέγομεν, ἃ μὴ παρ' ἄλλου ἔχει, μηδὲ ὑπ' ἄλλου τινὸς ἐμποδίζεσθαι δύναται. Τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, τὰ ἔνδοθεν ὑπ' αὐτῆς κατὰ τὴν αὐτῆς κρίσιν καὶ αἵρεσιν γινόμενα. οὐ γὰρ δυνατὸν, ἔξω κινεῖσθαι τὴν αἵρεσιν· ἀλλὰ κἂν τὸ αἱρετὸν ἔξωθεν ᾖ, ἡ αἵρεσις αὐτὴ, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αἱρετὸν κίνησις, ἔνδοθέν

COMMENTARIVS.

Penes nos, vel *in nobis ſita*, ea dicit, quorum domini ſumus, & quæ *in noſtra poteſtate* habemus. Nam & quæ quis non ab alio habet, & quæ ab alio nemine impediri poſſunt, ea *penes ipſum* eſſe dicimus. Cujusmodi ſunt motus animorum, qui intrinſecus ſuo cujusque judicio & arbitratu cientur. Voluntas enim extrinſecus moveri non poteſt: quamvis enim id, quod expetitur, extrinſecus eſt; ipſe tamen

δοθὲν ἐστι. Τοιοῦτον δέ ἐστι, τὸ τοιάνδε ἢ τοι-
c. άνδε ὑπόληψιν ἔχειν περὶ τῶν πραγμάτων· οἷον, ὅτι ὁ πλοῦτος ἢ ὁ θάνατος, ἤ τι τῶν ἄλλων, ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ ἀδιάφορόν ἐστι. κἂν γὰρ ἄλλου τινὸς ἀκούσαντες δοξάσωμεν ἢ οὕτως ἢ οὕτως περὶ αὐτοῦ, δοξάσωμεν δὲ ὅλως, καὶ μὴ, ὡς οἱ διδακτοὶ ὄρνιθες τὸ κονδῖτον πίω λέγουσι, (τί λέγουσιν οὐκ εἰδότες,) οὕτω καὶ ἡμεῖς λέγωμεν· ἡ δόξα αὕτη καὶ ἡ ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα, ἠρεθισμένον ἔξωθεν ἐνίοτε, καὶ προκληθὲν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος, οὐ μέντοι ἐντε-
p.8. θὲν ὑπ' αὐτοῦ. Τοιοῦτον δέ ἐστι καὶ ἡ ἐπί τι
a. ὁρμὴ, ἔνδοθεν οὖσα καὶ αὐτή. κἂν γὰρ ἐκεῖνο, ἐφ' ὃ ὁρμῶμεν, ἔξωθεν ᾖ, κἂν ἀφορμή τις γίνηται τῇ ὁρμῇ, ἀλλ' αὐτή γε ἡ ὁρμὴ ἔνδοθέν ἐστιν ὅλη· οὐχ ὡς οἱ κατὰ ὠθισμὸν ἑτεροκινήτως κινούμενοι ἔξωθεν ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν κίνησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς οἱ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν διεγειρόμε-

tamen motus ad illud, intrinfecus eft. Hujus igitur generis eft, talem aut talem *opinionem* de rebus *fusceptam* habere; veluti, divitias, aut mortem, aut aliud quid, bonum effe, aut malum, aut indifferens. Nam quamvis, ab aliis edocti, fic aut aliter de re quapiam opinemur; tamen, fi modo opinemur, nec, quemadmodum aves verba illa *conditum bibo*, prout edocti funt, garriunt, ipfi quid dicant nefcientes, fic & nos loquamur, *opinio* ifta atque *fententia* nofter motus eft, excitatus quidem nonnumquam extrinfecus, & provocatus ab aliquo docente, nec tamen ab eodem nobis infertus. Ejusdem generis eft etiam *impetus*, quem *ad agendum* capimus. Quamvis enim id, ad quod capimus impetum, extrinfecus fit, & quamvis per occafionem rei extrinfecus oblatæ ortum capiat impetus; ipfe tamen totus intrinfecus eft: capimus enim illum, non ut hi, qui vi externa pulfi cauffam motus fui extra fe habent, fed ut qui fuapte vi intrinfecus

γειρόμενοι. Καὶ ἡ ὄρεξις δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, ἔκτασις οὖσα τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ὀρεκτόν· καὶ ἡ ἔκκλισις ἐναντία τῇ ὀρέξει, ἀποστροφὴ καὶ φυγὴ οὖσα ἀπὸ τοῦ ἐκκλιτοῦ.

Δῆλον δὲ, ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ ὑπόληψις, b.
καὶ λογική τις οὖσα γνῶσις, καὶ ἀνθρώπῳ πρέπουσα. ὅταν δὲ περὶ κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ ἡμετέρου, ὄντος, ἢ δοκοῦντος, ἡ ὑπόληψις ᾖ, ἀνακινεῖται πάντως ἔκκλισις ἢ ὄρεξις, ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ ὁρμή. ὀρεχθῆναι γὰρ δεῖ πρῶτον ἢ ἀπαρεσθῆναι, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι προσελθεῖν τῷ ὀρεκτῷ, ἢ ἀποστραφῆναι τὸ ἐκκλιτὸν, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ὀρεκτῷ. οἱ μέντοι Στωϊκοὶ τὴν ὁρμὴν καὶ c.
ἀφορμὴν προετίθεσαν [τῆς τε ὀρέξεως καὶ] τῆς ἐκκλίσεως, τὰ πρὸ τῆς ὀρέξεως καὶ ἐκκλίσεως κινήματα τῆς ψυχῆς θεασάμενοι.

Ἀλλ᾽ αἱ μὲν ἄλογοι ὀρέξεις, τοῦτ᾽ ἔστι, θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, προσεχεῖς οὖσαι τοῖς σώμασι,

trinſecus moventur. Eſt porro ejusdem generis *adpetitio*, quaſi quædam animi extenſio ad id quod adpetitur: & *declinatio*, adpetitioni contraria, quaſi averſio & fuga ab eo quod declinatur.

Manifeſtum eſt autem, antecedere opinionem; quæ etiam eſſe poteſt cognitio rationi conſentanea, & digna homine. Quæ ſi verſatur circa bonum aut malum noſtrum, ſive adparens illud, ſive verum; movetur omnino declinatio aut adpetitio, ſequitur vero impetus. Nam adpetere prius, aut averſari oportet, quam impetum capias, quo accedas ad rem deſideratam, aut fugias id quod averſaris, quod contrarium eſt ei quod deſideras. Sed Stoici quidem impetum, & motum huic contrarium, quem ἀφορμὴν vocant, præpoſuerunt adpetitioni & declinationi; motus illos animi ſpectantes, qui adpetitionem & declinationem præcedunt.

At adpetitiones rationis expertes, id eſt, ira & cupiditas, quæ corporibus contiguæ, & vires quæ-

σι, καὶ ζωαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, ὡς δοκεῖν ἀπὸ
τῆς κράσεως τῶν σωμάτων ἀναβλαστάνειν, πολὺ
τὸ ἑτεροκίνητον ἔχουσι· καὶ οὐκ ἔτι αὐτεξούσιοι
ἁπλῶς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ὀρεγομένοις κυρίως εἰσὶ,
p. 9. κἂν ἔνδοθεν καὶ αὗται κινῶνται. καὶ ἡ λογικὴ
a. δὲ ψυχὴ, ὅταν μὲν ἑαυτὴν ἐνδῷ τοῖς σώμασι
καὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ τοῖς σωματικοῖς κινήμασι,
καὶ αὐτὴ νευροσπαστεῖται, καὶ ὠθεῖται, καὶ οὐκ
ἔτι εὔλυτα ἐφ᾽ ἑαυτῇ ἔχει τὰ κινήματα. ὅταν
δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργῇ,
τότε ἐλευθέρως καὶ αὐτεξουσίως ἔνδοθεν ἀφ᾽ ἑαυ-
τῆς κινεῖται· καὶ ἐπὶ ταύτης τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν
ὁρᾶται καὶ ἀναμφίλεκτον. Ἵνα δὲ καὶ ἀκριβέ-
b. στερον καταμάθωμεν, καὶ τί ἐστι τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν
τοῦτο, καὶ ἐν τίσι τῶν ὄντων ἐστὶ, καὶ ὅτι ῥίζα
καὶ ἀρχὴ τοῦτο πάσης εὐζωΐας καὶ κακοζωΐας
τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν, ἄνωθέν ποθεν ἀρξάμενοι
λέγωμεν.

Πάντων

quædam ac motus animales corporum ſunt, ut ex corporum temperie enaſci videantur, multum illæ habent alieni motus: neque prorſus voluntariæ & ſui juris ſunt, nec plane in poteſtate eorum, qui iis commoventur, licet & ipſæ intrinſecus cieantur. Atque etiam ipſe particeps rationis animus, cum ſeſe corpori dedidit & brutis corporeisque motibus, veluti nervis quibusdam trahitur impelliturque, neque jam motus ſuos ita expeditos habet & ſolutos. Idem vero cum ſecundum ſuam naturam vimque ſibi propriam agit, tum quidem libere ac ſua ſponte intrinſecus a ſe ipſe movetur. Ac in tali animo id, quod *penes nos* & in noſtra poteſtate eſt, citra controverſiam cernitur. Quo vero adcuratius cognoſcamus, quidnam ſit, & quibus in rebus inſit hoc, quod *penes nos eſſe* dicimus, utque radicem atque principium id eſſe hominibus bene beateque vivendi, aut contra, intelligatur; paulo altius rem repetamus.

Omnium

Πάντων τῶν ὄντων πηγὴ καὶ ἀρχὴ τὸ Ἀγα-
θόν ἐστιν. οὗ γὰρ πάντα ἐφίεται, καὶ εἰς ὃ
πάντα ἀνατείνεται, τοῦτο πάντων ἀρχὴ καὶ τέ-
λος ἐστί. Καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Ἀγαθὸν πάντα
παράγει, τά τε πρῶτα, καὶ τὰ μέσα, καὶ
τὰ ἔσχατα. ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα, καὶ ἑαυτῷ
προσεχῆ, ὅμοια ἑαυτῷ παράγει· μία ἀγαθό- c.
της, πολλὰς ἀγαθότητας· καὶ μία ἁπλότης,
καὶ ἑνὰς ἡ ὑπὲρ πάσας, πολλὰς ἑνάδας· καὶ
μία ἀρχὴ, πολλὰς ἀρχάς. ταὐτὸν γάρ ἐστιν
ἓν, καὶ ἀρχὴ, καὶ ἀγαθὸν, καὶ Θεός. καὶ γὰρ
Θεὸς μὲν τὸ πρῶτον, καὶ πάντων αἴτιον. ἀνάγ-
κη δὲ, τὸ πρῶτον, καὶ ἁπλούστατον εἶναι· ὅτι
τὸ σύνθεσιν ὁποιανοῦν ἔχον καὶ πλῆθος, δεύτε-
ρόν ἐστι τοῦ ἑνός· καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰ μὴ p. 10.
ἀγαθὰ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, ὡς ὑπὲρ αὐτὰ a.
ὄντος· καὶ τὸ μὴ ὂν αὐτὸ ἀρχὴ, ἀπ' ἀρχῆς
ἐστι πάντως. ἀνάγκη δὲ, καὶ δύναμιν ἔχειν τὴν

Omnium rerum principium atque fons, Bonum est. Quod enim ab omnibus adpetitur, & quo referuntur omnia, id omnium rerum & principium & finis est. Et producit ex se Bonum bona omnia, & prima, & media, & extrema. Ac prima quidem, sibique contigua, similia producit sibi ipsi: una Bonitas, multas bonitates; & una Simplicitas Unitasque, omnes alias superans, multas unitates; unumque principium, multa principia. Est enim idem, Unum, & Principium, & Bonum, & Deus. Deus enim princeps est, & caussa rerum omnium. Quod autem Primum est, id etiam esse simplicissimum oportet. Nam quidquid compositum est & multiplex, id, utcumque sit compositum, est uno posterius: & multitudo, & ea quae bona non sunt, Bonum adpetunt, ut se ipsis excellentius: quodque non ipsum est Principium, id omnino a principio ortum est. Necesse vero est etiam, ut id quod Primum

ἀκροτάτην καὶ πᾶσαν. δυνάμεως δὲ περιουσία
ἐστὶ, τὸ, πάντα παράγουσαν ἀφ᾽ ἑαυτῆς, τὰ
ὅμοια πρὸ τῶν ἀνομοίων παράγειν. διὸ πολλὰς
ἀρχὰς ἡ μία ἀρχὴ, καὶ πολλὰς ἁπλότητας,
καὶ πολλὰς ἀγαθότητας, παράγει προσεχῶς
ἀφ᾽ ἑαυτῆς. τὰ γὰρ ὄντα πάντα, διαφορὰς
b. ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, καὶ πεπληθυσμένα ταῖς
οἰκείαις διαφοραῖς, εἰς μίαν ἕκαστα ἀρχὴν οἰ-
κείαν ἀνάγεται. οἷον, τὰ καλὰ πάντα, ὅσα
τε, καὶ ἐν οἷς ἐστι, καὶ ἐν ψυχαῖς, καὶ ἐν σώ-
μασιν, εἰς μίαν ἀνάγεται κάλλους πηγήν. οὕ-
τω δὲ καὶ τὰ σύμμετρα πάντα, καὶ τὰ ἀληθῆ
πάντα. καὶ αἱ ἀρχαὶ πᾶσαι ὁμοφυεῖς πως εἰ-
σὶ τῇ πρώτῃ, καθ᾽ ὃ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ καὶ
ἀγαθότητες, μετὰ τῆς προσηκούσης ὑφέσεως
c. καὶ ἀναλογίας. ὅπερ γάρ ἐστιν ἡ μία ἀρχὴ
πρὸς πάντα τὰ ὄντα, τοῦτο ἑκάστη πρὸς τὸ
πλῆθος τὸ περιεχόμενον ὑπὸ τῆς κατ᾽ αὐτὴν
ἰδιότητος.

eſt & ſimpliciſſimum, vim quoque ſummam & univerſam habeat. Amplitudo autem illa & excellentia virium in eo ſita eſt, ut, cum omnia producat a ſe ipſo, ſimilia ſui prius producat, quam disſimilia. Quapropter unum illud Principium multa principia, multas ſimplicitates, multas bonitates, ſibi proxime contiguas, a ſe ipſo producit. Res enim omnes, cum inter ſe differant, ſuisque differentiis ſint multiplicatæ, ſingulæ ad unum principium ſibi proprium referuntur. Veluti, pulcra omnia, quæcumque & ubicumque ſunt, ſive in corporibus, ſive in animis, ad unum referuntur Pulcritudinis fontem. Sic etiam omnia congruentia, & bona omnia. Et principia omnia, quatenus principia & fontes & bonitates ſunt, ejusdem ſunt naturæ atque primum Principium, cum diminutione tamen & proportione conſentanea. Quam enim rationem habet unum illud Principium ad res omnes, eamdem habet unumquodque principium ad eam multitudinem, quæ ſub ipſius proprietate continetur.

ἰδιότητος. οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν, μὴ καὶ ἕκαστον πλῆθος, κατὰ διαφοράν τινα ἀφωρισμένον, εἰς οἰκείαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, τὴν πᾶσι τὸ ἓν καὶ ταὐτὸν εἶδος ἐπιλάμπουσαν. παντὸς γὰρ πλήθους ἡγεῖται τὸ ἓν, καὶ πᾶσα ἐν πολλοῖς ἰδιότης ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ πολλὰ παραγίνεται.

Πᾶσαι οὖν αἱ μερικαὶ ἀρχαὶ ἐνίδρυνται τῇ ὅλῃ, καὶ ὑπ' αὐτῆς οὐ διαστηματικῶς οὐδὲ πληθυντικῶς περιέχονται, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ὅλῳ p. 11.
τὰ μέρη, καὶ ὡς ἐν τῷ ἑνὶ τὸ πλῆθος, καὶ a.
ἐν τῇ μονάδι ὁ ἀριθμός. πάντα γάρ ἐστιν ἐκεῖνο, πρὸ πάντων· καὶ περὶ τὴν μίαν ἀρχὴν αἱ πολλαὶ ἀρχαὶ πληθύονται, καὶ ἐν τῇ μιᾷ ἀγαθότητι αἱ πολλαὶ ἀγαθότητες ἐνίδρυνται. καὶ ἔστιν ἐκεῖνο, οὐ τὶς ἀρχὴ, ὥσπερ ἑκάστη τῶν ἄλλων· ἡ μὲν, καλοῦ· ἡ δὲ, ἀληθείας· ἡ δὲ, συμμετρίας, ἢ ἄλλου τινός· ἀλλ' ἁπλῶς b.
Ἀρχή· καὶ οὐ τῶν ὄντων ἁπλῶς ἀρχὴ, ἀλλ'

netur. Neque aliter fieri poterat, quin unaquæque multitudo, discrimine aliquo separata, ad principium sibi proprium tenderet, a quo omnibus sub ipso comprehensis una eademque forma adfulgeret. Omnem enim multitudinem antecedit unum: & omnis proprietas, quæ multis rebus inest, ab uno ad multa illa porrigitur.

Igitur omnia particularia principia in illo universo Principio consistunt, illoque continentur: non ita quidem, ut loco numeroque discreta insint illi; sed quemadmodum toto continentur partes, & quemadmodum uno continetur multitudo, & unitate numerus. Est enim illud, omnia, ante omnia: & circa unum Principium multa ista principia multiplicantur; & in una Bonitate multæ istæ bonitates consistunt. Est quippe illud non aliquod principium, quemadmodum quodque reliquorum, aliud pulcri principium, aliud veri, aliud congruentiæ, aut alterius cujusdam rei; sed nude & simpliciter Principium: nec simpliciter principium eorum quæ sunt, sed Princi-

Ἀρχὴ ἀρχῶν. δεῖ γὰρ καὶ τὸ ἀρχικὸν ἰδίωμα, ὥσπερ τὰ ἄλλα, μὴ ἀπὸ πλήθους ἄρχεσθαι, ἀλλ' εἰς μίαν μονάδα συγκορυφοῦσθαι, τὴν Ἀρχὴν τῶν ἀρχῶν.

Τὰ μὲν οὖν πρῶτα τῶν ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἀγαθοῦ παραγομένων, διὰ τὸ πρὸς αὐτὸ ὁμοφυὲς, οὐκ ἐξέστη τοῦ εἶναι ἀγαθά· ἀκίνητα ὄντα, καὶ ἀμετάβλητα, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀεὶ μακαριότητι ἱδρυμένα, οὐκ ἐνδεῆ τοῦ ἀγαθοῦ, c. ὅτι αὐτοαγαθότητές εἰσι. τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν πολλῶν ἀγαθοτήτων παραχθέντα, ἀποστάντα τοῦ εἶναι αὐτοαγαθὰ καὶ ἀκινήτως ἐνιδρῦσθαι ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς θείας ἀγαθότητος, κατὰ μέθεξιν ἔχει τὸ ἀγαθόν. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔσχατα καὶ ἑτεροκίνητα, οἷον τὰ σώματα, ὥσπερ καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κίνησιν ἔξωθεν ἔχει, οὔτε ὑφιστάνειν ἑαυτὰ δυνάμενα, διὰ τὸ μεριστὰ καὶ ἄστατα ὄντα μὴ δύνασθαι ὅλα δι' ὅλων ἑαυτοῖς ἐφαρμόττειν,

pium principiorum. Oportet enim principii proprietatem, ficut alia omnia, non a multitudine incipere, fed in unam Unitatem, veluti communem verticem, coire, nempe in Principium principiorum.

Iam quæ prima a primo Bono producta funt, ea, quoniam ejusdem cum illo naturæ funt, a bonitate non defecerunt: funt enim immobilia & immutabilia, & in eâdem femper beatitate collocata, non indiga boni, quia ipfa per fe bonitates funt. Cætera autem omnia, ab uno bono & multis bonitatibus producta, cum hoc non habeant ut per fe bona fint & in divinæ bonitatis fubftantia immutabiliter confiftant, participatione habent bonum. Sed extrema quidem, & quæ aliunde moventur, veluti corpora; ficut & effentiam & motum extrinfecus habent, nec fe ipfa conftituere poffunt, propterea quod, cum divifibilia & inftabilia fint, non poffunt tota per totum fibi ipfis confentire, ut unumquodque etiam totum

τειν, ἵνα καὶ ὅλου ἕκαστον ὅλον ἑαυτοῦ αἴτιον
ᾖ, οὔτε κινεῖν ἑαυτὰ, διὰ τὸ νεκρὰ εἶναι καθ' p. 12. a.
αὐτὰ καὶ ἀπνεύμονα· οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔξωθεν ἔχει. τὰ δὲ μέσα, ἀπὸ μὲν τῆς ἀκινήτου φύσεως, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης, ὑπέβη· τῶν δὲ ἐσχάτων καὶ ἑτεροκινήτων ὑπερέχοντα, κινεῖται μὲν, ὑφ' ἑαυτῶν δὲ κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλων ἔξωθέν τινων, ὥσπερ τὰ σώματα. τοιαῦται δέ εἰσιν αἱ ψυχαὶ, ἑαυτάς τε κινοῦσαι καὶ τὰ σώματα. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔνδοθεν κινούμενα σώματα, ἔμψυχα λέγομεν· τὰ δὲ ἔξωθεν μόνως, ἄψυχα.

Ἡ οὖν ψυχὴ, ὑφ' ἑαυτῆς κινουμένη, κινεῖ b.
καὶ τὰ σώματα. εἰ γὰρ ὑφ' ἑτέρου τινὲς ἔξωθεν κινουμένη, ἐκίνει τὸ σῶμα· ὑπ' ἐκείνου κυρίως ἂν ἦν τὸ σῶμα κινούμενον, τοῦ τὴν ψυχὴν κινοῦντος. αὕτη οὖν ἡ αὐτοκίνητος οὐσία, ἅτε ὑποβᾶσα τοῦ ἀκινήτου, καὶ κατὰ μέθεξιν ἀγαθυνομένη, κινεῖται

tum ſui totius cauſſa ſit; neque movere ſeſe poſſunt, quia per ſe mortua ſunt & expertia ſpiritus; ſic & bonum ſuum extrinſecus habent. Media vero, inferiora quidem ſunt naturis immobilibus ſemperque eodem modo ſeſe habentibus, ſed ſuperiora extremis quæ aliunde moventur: & moventur illa quidem, ſed a ſe ipſis moventur, non ab aliis rebus externis, quemadmodum corpora. Hujusmodi ſunt animi, qui & ſe ipſos & corpora movent: eamque ob cauſſam corpora, quæ intrinſecus moventur, animata vocamus; quæ vero extrinſecus ſolum, inanimata.

Animus igitur, a ſe ipſe commotus, corpora etiam movet. Quod ſi enim ab alio quodam extrinſecus commotus moveret corpus, ab iſto proprie moveretur corpus, a quo animus commotus eſſet. Hæc igitur natura, quæ interno motu ſibique proprio cietur, inferior quidem naturis immobilibus, & bonum nonniſi participatione accipiens, move-

κινεῖται μὲν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῆς
κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλου, ἐφιεμένη τε αὐ-
τοῦ καὶ κατορεγομένη. καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἴδιαι κινή-
σεις αὗται, ἥ τε ἔφεσις, καὶ ὄρεξις, καὶ ὁρμὴ,
c. καὶ αἵρεσις. Ἀλλ' αἱ μὲν πρῶται τῶν ψυχῶν,
ἅτε προσεχῶς ὑπὸ τῶν αὐτοαγαθῶν παραχθεῖ-
σαι· κἂν ἔσχον τι πρὸς ἐκεῖνα ὑφειμένον, διὰ
τὸ μὴ εἶναι ἀγαθότητες, ἀλλ' ὀρέγεσθαι τοῦ
ἀγαθοῦ· πλὴν, ὡς συγγενεῖς πρὸς αὐτὸ, συμ-
φυῶς τε αὐτοῦ καὶ ἀναποσπάστως ὀρέγονται,
καὶ τὴν αἵρεσιν μονοειδῶς πρὸς ἐκεῖνο τεταμένην
ἔχουσιν, οὐδέποτε ἀποκλίνουσαι πρὸς τὸ χεῖρον.
καὶ εἴπερ ἡ προαίρεσις ἄλλου ἀντ' ἄλλου τινός
p. 13. ἐστιν αἵρεσις, τάχα οὐκ ἂν εἴη προαίρεσις ἐν
a. ἐκείνοις· εἰ μή τις αὐτὴν προαίρεσιν, ὡς τὰ
πρῶτα ἀγαθὰ αἱρουμένην, καλοῖ. Αἱ δὲ τῶν
ἀνθρώπων ψυχαὶ, πρὸς σύνδεσμον ὑποστᾶσαι
τῶντε ἀεὶ ἄνω καὶ τῶν ἀεὶ κάτω μενόντων, καὶ
διὰ

movetur illa quidem ad bonum, ſed ſuapte vi movetur, non alienâ, cum illud deſiderat adpetitque. Et ſunt animorum proprii motus hi: deſiderium, adpetitio, impetus, voluntas. Ac principes quidem animi, utpote proxime ab iis quæ per ſe bona ſunt producti; etſi nonnihil his inferiores, quia bonitates non ſunt, ſed adpetunt bonum; tamen, ut bono cognati, ſuâ naturâ & indivulſe illud adpetunt, & voluntatem uniformiter ad illud intentam habent, numquam ad deterius declinantes. Et, ſi deliberata voluntas (quam προαίρεσιν Græci, veluti præelectionem, vocant) eſt unius rei electio præ altera; non erit fortaſſe in his deliberata voluntas ſive προαίρεσις, niſi quis voluntatem eorum hoc ipſo προαίρεσιν adpellaverit, quod primaria bona ſeligat. Sed hominum animi, veluti vinculum conſtituti quo jungantur ea quæ ſemper ſupra, & quæ ſemper infra manent, eâque

διὰ τοῦτο πεφυκυῖαι καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἐπιστρέφε-
σθαι καὶ πρὸς ταῦτα· ὅταν μὲν πρὸς ἐκεῖνα
νεύωσιν ὅλαι, ἁπλᾶς ἔχουσι καὶ ἀναντιθέτους
τὰς ὀρέξεις καὶ αἱρέσεις αὐτῶν. ὅταν δὲ ἀδυνατή-
σωσι πρὸς τὴν ἄνω στροφὴν, διὰ τὸ κατὰ τὴν b.
πρὸς τὸ κάτω ἐθέλειν ἐνεργεῖν, κατ᾽ οὐσίαν καὶ
αὐτὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῇ πρὸς ψύχωσίν τε καὶ
κίνησιν τῶν καθ᾽ αὐτὰ ἀψύχων τε καὶ ἑτεροκι-
νήτων σωμάτων, καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἑτε-
ροκινήτως πεφυκότων τοῦ ἀγαθοῦ μετέχειν, ἥτις
τῇ ἑαυτῆς κινήσει κινεῖ τὰ ἑτεροκίνητα· τότε
οὖν τοῖς γινομένοις καὶ φθειρομένοις καὶ πρὸς τὴν
τοῦ ἀγαθοῦ στέρησιν ὑποφερομένοις συνοῦσα, καὶ
ἐνδιδοῦσα ἑαυτὴν ἐκείνοις, οὐκ ἔτι ἀναντίθετον c.
ἔχει τὴν ἑαυτῆς αἵρεσιν· ἀλλ᾽ αἰεὶ μὲν πρὸς
τὸ αἱρετὸν καὶ ἀγαθὸν φερομένην, τὸ δὲ ἀγα-
θὸν, ἢ ὄντως ἀγαθὸν ὑπάρχον, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἐξα-
πατῶν καὶ δελεάζον, διά τινα συνοῦσαν αὐτῷ ἡδονήν.

que præditi naturâ ut & ad illa & ad hæc convertere ſeſe poſſint; ſi ad ſuperna illa toti inclinant, ſimplices habent & nulli oppoſitioni obnoxias adpetitiones voluntatesque. Quod ſi vero ſurſum niti non poſſunt, eo quod pro illo niſu agere volunt, qui ad inferiora tendit; qui quidem niſus & ipſe natura inſitus eſt illis, quo animent moveantque corpora per ſe inanima, nec niſi alieno pulſu mobilia, & quo gubernent ea quæ non niſi alieno motu boni aliquid conſequi poſſint: (etenim ſuo motu animus hominis movet ea quæ aliunde cientur:) tunc igitur animus, iis rebus adfixus deditusque quæ oriuntur & intereunt & ad boni privationem prolabuntur, voluntatem ſuam non amplius ab omni oppoſitione liberam habet; ſed fertur quidem voluntas ejus ſemper ad aliquid optabile atque bonum, at bonum illud aliâs quidem verum, aliâs autem ſpecie boni decipiens, atque adliciens propter voluptatem aliquam, quæ cum eo conjuncta eſt.

ἐπειδὴ γὰρ τῷ ἀληθινῷ ἀγαθῷ σύνεστιν ἡ ἀληθινὴ ἡδονὴ, ὅπου ἂν ἡδονῆς αἴσθηται σκιαγραφίας, μὴ κρίνουσα αὐτὴν ὁποία τίς ἐστι, πότερον ἀληθὴς καὶ τῷ ἀληθινῷ ἀγαθῷ συγγενὴς, ἢ ἀπατηλὴ καὶ σκιὰ ἀγαθοῦ ψευδώνυ-
p. 14. μος, ἐπιτρέχει ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν, οὐκ ἐφι-
a. στάνουσα ὅτι πολλαπλάσιον ἔχει τὸ λυπηρὸν· προηγούμενόν τε πάντως. οὐ γὰρ ἥδεται ἐσθίων ὁ μὴ πρότερον ὑπὸ πείνης λυπηθεὶς, οὐδὲ πίνων ἥδεται ὁ μὴ διψήσας. καὶ σύνεστι δὲ πάντως τῇ ἡδονῇ ἡ λύπη. τοιγαροῦν ἐὰν μεταξὺ στήσῃς τὸν ἐν τῷ πίνειν ἡδόμενον, ἔτι ἐνοῦσαν ὄψει τὴν δίψαν. καὶ ἕως τότε ἐστὶν ἡ ἡδονὴ, ἕως ἂν ἡ λύπη συνυπάρχῃ· παυσαμένης γὰρ τῆς πείνης, ἢ δίψης, ἢ ῥίγους, ἢ τινος τῶν
b. τοιούτων, οὐκ ἔτι ἡδέα, ἀλλὰ προσκορῆ φαίνεται τὰ ἐναντία. καὶ ἕπεται δὲ ὡς ἐπίπαν λύπη τοῖς δι' ἡδονὴν εἰς ἀμετρίαν ὑποφερομένοις.

Διὰ

Nam quoniam cum vero bono vera voluptas eſt conjuncta; ubicumque animus adumbratum aliquod voluptatis ſimulacrum animadvertit, non dijudicans vera-ne ea ſit & vero bono cognata, an fallax & adulterina boni umbra, ad eam tamquam ad bonum adcurrit, neque expendit multiplicem moleſtiam, quæ cum ea conjuncta eſt. Nam & antecedit utique moleſtia: neque enim cibo delectatur quisquam, niſi prius famis moleſtiam ſenſerit; neque potu, qui non ſitierit. Et comitatur utique voluptatem moleſtia; nam, ſi quem bibentem in media bibendi voluptate inhibueris, ſitim adhuc ineſſe videbis: & durat voluptas, quamdiu moleſtia ei adhæret; nam ubi fames, ſitis, algor, aut ſimilis aliqua moleſtia ſedata eſt, non amplius ſuavia ſunt quæ his opponuntur, ſed faſtidium cient. Sequitur vero etiam plerumque moleſtia eos, qui voluptatis impulſi illecebris excedunt modum.

E ſtu-

Διὰ τὴν αἵρεσιν δὲ τοῦ ἡδέως ἀγαθοῦ, πάν-
τα ἡμῖν γίνεται τὰ ἁμαρτήματα· ὥσπερ διὰ
τὴν αἵρεσιν τοῦ ἀληθινοῦ ἀγαθοῦ τὰ κατορ-
θώματα. καὶ διὰ τῆς αἱρέσεως καὶ προαιρέσεως
τυγχάνομεν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου.
ὅταν μὲν γὰρ ἡ αἵρεσις εὔλυτος ᾖ καὶ καθαρὰ,
αὐτῆς οὖσα τῆς λογικῆς ψυχῆς, καθ᾽ ἣν οὐ-
σιώμεθα, τότε ἐπὶ τὸ ὄντως αἱρετὸν καὶ τὸ
ἀληθῶς φέρεται. Διὸ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τῆς ψυ- c.
χῆς, Ἀρετὴ λέγεται, ὡς αἱρετὴ οὖσα κυρίως,
καὶ κατὰ τὴν ὄντως αἵρεσιν παραγινομένη. ὅταν
δὲ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι συνορέγηται, καὶ τὸ
ἐκείνων οἰκεῖον νομίζῃ, τότε ψευδώνυμον ἔχει τὴν
αἵρεσιν. ἐπεὶ καὶ τοῦτό ἐστιν ἐφ᾽ ἡμῖν, ἡ αἵρε-
σις καὶ προαίρεσις ἡμῶν. ἡ γὰρ ὑπόληψις,
καὶ ὁρμὴ, καὶ ὄρεξις, καὶ ἔκκλισις, εἰς
τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν ἀναφέρονται, ἔνδοθεν
οὖσαι πᾶσαι τῆς ψυχῆς κινήσεις, καὶ οὐκ ἔξω- p. 15.
θεν[a].

E ſtudio autem jucundi boni peccata noſtra oriuntur omnia; ſicut e ſtudio veri boni, recte facta. Ac per voluntatem noſtram, per noſtraque propoſita, & bonum conſequimur, & ejus contrarium. Nam cum voluntas ſoluta puraque eſt, & animo rationali parens, in quo ineſt naturæ noſtræ eſſentia, tum ad res vere ac ſuâ naturâ expetendas fertur. Quapropter proprium animi bonum, *Virtus*, Ἀρετὴ Græcis dicitur, quaſi αἱρετὴ, quod proprie ſit *expetenda*, & vera animi *electione* paretur. Sin brutorum adfectuum cupiditates ſecutus fuerit noſter animus, & id, quod horum eſt, ſuum duxerit; falſum tunc habet delectum. Nam & hæc *penes nos* ſunt, αἵρεσις & προαίρεσις noſtra, id eſt, delectus, & voluntas qua aliud alteri præferimus. Nam *opinio ſuſcepta*, *impetus*, *adpetitio*, *declinatio*, ad voluntatem delectumque (αἵρεσιν & προαίρεσιν) referuntur; cum omnes ſint animorum motus intrinſecus proficiſcentes, non externæ

θεν ὠθισμοί. διὸ καὶ κυρία τούτων ἐστί. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς, καὶ οἱ νόμοι, καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἔμφρονες, εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντα, ἀποβλέποντες, τά τε ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα διακρίνουσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὰς πράξεις αὐτάς· ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖναι, καὶ ὅτι ταῖς αἱρέσεσι καὶ προαιρέσεσιν εἰδοποιοῦνται. καὶ γὰρ φόνος ὁ μὲν ἀκούσιος, ὡς μὴ
b. κατὰ αἵρεσιν, μηδὲ κατὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν γενόμενος, συγγινώσκεται· ὁ δὲ κατ' ἀξίαν καὶ δίκην φονεύων, καὶ ἐπαινεῖται. οὕτως οὐχ αἱ πράξεις ἐν ἑαυταῖς ἔχουσι τὸ εὖ ἢ κακῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ἢ προαιρέσεως τῶν ἐφ' ἡμῖν ὄντων εἰδοποιοῦνται.

Καλῶς οὖν ὁ Ἐπίκτητος ἀπὸ τούτου τὴν ἀρχὴν τῆς παιδαγωγίας ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναφέρειν πάντα ἡμῖν παραινεῖ, ὡς κατ' αὐτὸ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου μετα-
c. λαμβάνουσιν. Ὅταν δὲ λέγῃ, Τῶν ὄντων τὰ μὲν

externæ impulſiones. Quare ſunt hæc in animi poteſtate. Eâque de cauſſâ & Deus, & leges, & homines prudentes, peccata recteque facta ita discernunt, ut voluntatem conſiliumque noſtrum intueantur, quæ ſunt in poteſtate noſtra; non ipſas actiones, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, nec niſi voluntatibus noſtris & propoſitis vel bonæ fiunt vel malæ. Nam cædi involuntariæ, ut quæ non conſulto neque arbitratu noſtro facta ſit, venia datur: qui vero jure merito aliquem occiderit, laudatur etiam. Ita non ipſæ actiones per ſe laudem aut vituperationem habent; ſed ex voluntate noſtra & conſilio noſtro, quæ ſunt in noſtra poteſtate, vel bonæ fiunt, vel malæ.

Recte igitur Epictetus ab hoc exordium ſuæ inſtitutionis ſumſit, &, ut huc omnia noſtra conſilia referamus, monet, ut qui ex hoc vel bonum noſtrum vel malum conſequamur. Cum vero dicit, *Res alias in noſtra poteſtate*

μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· οὐ πάντων τῶν ὄντων ποιεῖται τὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ τῶν ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς ὄντων. οὐδὲ γὰρ ἔχει τινὰ ἐξισασμὸν ἡ ἀντίθεσις, ὅπερ πρέπει ταῖς διαιρέσεσιν, εἴ τις πρὸς τὴν διαίρεσιν τὴν ἐφ' ἡμῖν οὖσαν, πάντα ἀντιτιθεῖ τὰ ὄντα, τά τε ὑπερκόσμια, καὶ τὰ ἐγκόσμια.

Ἐπεὶ δέ τινες ἐνίστανται, μηδὲν εἶναι βουλόμενοι ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ ἀνάγκης πάσας ἡμῶν τὰς ἐνεργείας γίνεσθαι καὶ τὰ πάθη νομίζοντες, οἱ δὲ ἐκ ταυτομάτου, κατὰ τὸ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε φερομένων ἡμῶν, ὥσπερ κυλίνδρων· ἤρκει μὲν τὰ ἤδη ῥηθέντα περὶ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῆς αἱρέσεως καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς οὖσι τάξεως, καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν ὑποστάσεως· οὐδὲν δὲ ἴσως κωλύει, καὶ προηγουμένως τινὰ ποιεῖσθαι λόγον πρὸς τοὺς ἀναιροῦντας τὸ ἐφ' ἡμῖν. p. 16. a.

Τὸ

potestate esse, alias non esse; non rerum omnium partitionem facit, sed illarum tantum, quæ ad nos quodammodo spectant, aut cum nobis conjunctæ sunt. Neque enim, quod partitionem decet, adæquationem ullam haberent membra opposita, si quis illa partitione rerum quæ *penes nos* sunt, vel contra, res omnes, quæ sive supra mundum sint, sive in mundo, comprehensas vellet.

Sed quoniam sunt qui contra dicant, negentque esse quidquam nostra in potestate; quorum alii aiunt, ex necessitate fieri actiones omnes nostras passionesque; alii vero, casu, utpote qui fortuito ac temere velut cylindri agitemur: sufficere quidem possent ea quæ jam diximus de rebus in nostra potestate positis, & voluntati nostræ delectuique subjectis, ubi simul declaravimus fieri non posse quin ita se res habeat: at nihil tamen fortasse prohibet, ex professo etiam contra istos verba facere, qui voluntatis Libertatem tollunt.

Ac

b. Τὸ μὲν οὖν αὐτόματον, καὶ τὸ μὴ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὸ ὡς ἔτυχεν, εἰ μὲν οὕτω λέγεται, ὡς ἄνευ τινὸς προηγουμένου σκοποῦ ἐνεργούντων ἡμῶν, οὔτε ἀληθὴς ὁ λόγος, οὔτε, εἰ ἀληθὴς ἦν, ἐπὶ πασῶν ἠλήθευε τῶν ἐνεργειῶν ἡμῶν. Καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ φύσεις, σκοπόν τινα καὶ τέλος ποιησάμεναι, πρὸς αὐτὸ πάσας τὰς ἐνεργείας τὰς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι πέρατος ἀπευθύνουσι. καὶ ὅλως πᾶσα τῶν ἐμψύχων κίνησις καὶ ἐνέργεια, τινὸς ἕνεκα ἀγαθοῦ ἐπιτελεῖται,
c. ἢ ὄντος, ἢ δοκοῦντος εἶναι. καὶ γὰρ ἡ ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ φυγὴ, διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὡς ὠφέλιμος γίνεται. Εἰ δὲ οὕτω τις τὸ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε λέγει, ὡς ἀδυνάτου ἢ ἐπιβλαβοῦς ὄντος τοῦ ὀρεκτοῦ, (ὡς λέγομεν, εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε φάρμακον προσέφερέ τινι, ἢ τὸ ἀδυνατοῦν ὠφελῆσαι, ἢ βλάπτον ἐνίοτε,) οὐκ ἀναιρεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁ οὕτω λέγων. οὐ γὰρ τῶν δυνατῶν καὶ ὠφελί-

Ac Casus quidem, & negatio libertatis, [*sive*, id quod temere fit,] & Fortuitum, si ita dicuntur,* quasi sine proposito aliquo fine agamus; neque vera est ea oratio, &, vera ut esset, non in omnibus actionibus nostris esset vera. Etenim artes & naturæ omnes metam quamdam & finem sibi proponunt, ad quam actiones suas omnes ab initio ad extremum usque dirigant. Atque omnis omnino naturarum animatarum motus & actio, boni alicujus caussa suscipitur, sive id vere bonum sit, sive tale esse videatur. Nam & rerum damnosarum fuga fit boni caussa, & quoniam utilis judicatur. Sin aliquis fortuitum, & id quod temere fit, ita accipiat, ut intelligat, aut impossibile aut etiam noxium esse id quod desideretur; (quemadmodum dicimus, temere ac fortuito aliquem medicinam alicui propinasse, quæ aut prodesse nequit, aut aliquando etiam obest;) ne is quidem voluntatis nostræ libertatem sustulerit. Non enim eorum

ὠφελίμων μόνον τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν ἐφ᾽
ἡμῖν εἶναι λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυνάτων καὶ p. 17.
βλαβερῶν. διὸ οὐ μόνον τὰς κατορθούσας ἐφ᾽ a.
ἡμῖν λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἁμαρτωλάς.

Τῶν δὲ ἠναγκασμένην καὶ οὐκ αὐτεξούσιον
λεγόντων, οὐδὲ ἐφ᾽ ἡμῖν, τὴν ὑπόληψιν καὶ ὄρε-
ξιν, καὶ ὅλως τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἑτέ-
ρωθεν κινουμένην, καὶ οὐκ ἔνδοθεν ἀφ᾽ ἡμῶν προα-
γομένην· οἱ μὲν τὴν ἔνδειαν, αἰτίαν λέγουσι.
τίς γὰρ πεινῶν, ἢ διψῶν, [ἢ ῥιγῶν,] οὐκ ὀρέγε-
ται τροφῆς, καὶ πόματος, ἢ θέρμης, κἂν θέ-
λῃ, κἂν μὴ θέλῃ; τίς δὲ νοσῶν οὐκ ἐπιθυμεῖ
ὑγείας; Τινὲς δέ, αὐτὸ τὸ ὑποληπτόν, καὶ τὸ ὀρε- b.
κτόν, ἢ φευκτόν, ἑκόντας καὶ ἄκοντας κινεῖν
φασιν ἡμᾶς πρὸς ἑαυτά. τίς γὰρ τῶν ὁπωσοῦν
ἀριθμεῖν μαθόντων, τὰ δὶς δύο οὐκ ἂν ὑπολά-
βῃ τέσσαρα; καὶ πῶς ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστι τὸ οὕτως
ὑπολαβεῖν, καὶ οὐ μᾶλλον ἐπὶ τῇ τοῦ ὑπολη-
πτοῦ

rum modo quæ fieri possunt, quæve prosunt, adpetitionem & declinationem penes nos esse dicimus; sed eorum etiam quæ fieri nequeunt, quæque nocent. Quare non ea modo quæ recte, sed & quæ perperam fiunt, in nostra esse potestate dicimus.

Qui autem coactam, non liberam, nec in potestate nostra sitam esse dicunt opinionem & adpetitionem, & omnino consilium & voluntatem; ut quæ aliunde moveantur, & non intrinsecus a nobis progrediantur: hi partim inopiam caussantur. Quis enim (aiunt) esuriens aut algens aut sitiens, velit nolit, cibum, potum, calorem non adpetit? quis ægrotans non desiderat sanitatem? Partim, illud ipsum quod opineris, quod adpetas, quod fugias, volentem nolentem te ad se attrahere dicunt. Quis enim qui vel minimam arithmeticæ partem didicerit, bis duo esse quatuor non existimet? Quo pacto ergo tui arbitrii sit sic existimare; ac non potius hoc ipsa rei natura te cogat?

πτοῦ φύσει; τίς δὲ ἀγαθοῦ τινος αἰσθόμενος, ἢ καλοῦ, ἢ τῶν ἐναντίων, οὐχὶ τῶν μὲν ὀρέγε-
c. ται, τὰ δὲ ἐκκλίνει, ὑπ' ἐκείνων κινούμενος; καὶ γὰρ τῶν φυσικῶν οἱ ἄριστοι τὸ πρώτως κινοῦν, τὸ ὀρεκτὸν εἶναί φασι. τὸ δὲ ἑτέρωθεν ἐξ ἀνάγκης πάσης κινούμενον, πῶς ἂν εἴη ἐφ' ἡμῖν; Ἄλλοι δὲ τὴν τοῦ ὀρεγομένου διάθεσιν αἰτιῶνται, ὡς ἐξ ἀνάγκης κινουμένην ἐφ' ὃ πέφυκεν, οὐκ ὂν ἐπ' αὐτῷ τὸ μὴ οὕτως ὀρεχθῆναι. ὁ γὰρ σωφρονικὸς τὴν ἕξιν τῶν σωφρόνων ἔργων καὶ ἐπιτηδευμάτων ὀρέγεται· καὶ ὁ ἀκόλαστος, τῶν ἀκο-
p. 18. a. λάστων· καὶ ἐπ' οὐδετέρῳ αὐτῶν ἐστι, κἂν βούληται, τὸ μὴ οὕτως ὀρεχθῆναι. τινὲς γοῦν καὶ δυσχεραίνοντες τὰς ἑαυτῶν ὀρέξεις, καὶ βουλόμενοι μὴ κινεῖσθαι αὐτὰς, ὠθοῦνται ὅμως ὑπὸ τῶν ἕξεων καὶ τῶν συνεθισμῶν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ὀρεκτὰ, καὶ ἕλκονται ὑπ' ἐκείνων ἑτεροκινήτως, ὡς οὐκ ὂν ἐπ' αὐτοῖς τὸ μὴ οὕτως. καὶ ὑπο-

gat? Quis vero, bono & pulcro, rebusve contrariis animadverſis, non & illa expetat, & has declinet, iis ipſis impellentibus? Nam & præſtantiſſimi quique naturæ indagatores, id quod adpetatur, primam movendi vim habere dicunt. Id vero, quod aliunde neceſſario plane movetur, quo pacto adhuc in noſtra poteſtate eſſe queat? Partim ejus hominis, qui adpetat, adfectionem cauſſantur, ut quæ neceſſario moveatur ad id quod ipſius natura ferat; cum aliter facere non poſſit, quin hoc modo adpetat. Nam temperantiæ habitu præditus moderata facta & inſtituta adpetit; intemperans, immoderata: nec in alterius utrius poteſtate eſt, quamvis velit, non ſic adpetere. Nonnulli certe quidem, quamvis adpetitiones ſuas moleſte ferant, easque cieri nollent, tamen ab habitu & conſuetudine impelluntur ad res a ſeſe deſideratas, ab iisque alieno motu pertrahuntur, prorſus ut penes ipſos non ſit facere aliter. Jam opinio-

ὑπολαμβάνει δὲ περὶ τῶν πραγμάτων, ὁ μὲν ἐπιστήμων, τἀληθῆ· ὁ δὲ ἀμαθὴς, τὰ ψευδῆ. καὶ οὐ δυνατὸν ἄλλως. οὔτε γὰρ ἐπὶ τῷ b. ἐπιστήμονι ἐστὶ, τὸ ψεῦδος ὑπολαβεῖν· οὔτε ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖ, τὸ ἀληθὲς πάντως. ἀλλ' οὐδὲ τὸ μὲν ψευδῆ ὑπολαβεῖν, ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖ ἐστι· τὸ δὲ μὴ ψευδῆ, ἐπὶ τῷ ἐπιστήμονι. οὐ γὰρ ἂν εἵλετο ψεῦδος ὑπολαμβάνειν ὁ ἀμαθὴς, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἦν· καὶ ὁ σπουδαῖος, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἦν τὸ ἀληθῆ ὑπολαμβάνειν, εἶχεν ἂν καὶ τὸ ψευδοδοξεῖν· * [ἀδύνατον δὲ, ἐν οἷς ἐπιστήμων ἐστὶ, ψευδοδοξεῖν] αὐτὸν, καὶ εἰ πάνυ τις αὐτὸν ὑπόθοιτο βούλεσθαι. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ τῶν ἐῤῥωμένας ἐχόντων τὰς αἰσθήσεις, ἀδύνατον παραισθάνεσθαι· οὕτως ἔχει c. καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῷ ληπτῶν. Ταῦτα μὲν ἂν τινες εἴποιεν, τὸ ἐφ' ἡμῖν μὴ συγχωροῦντες εἶναι. Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὴν εἱμαρμένην περιφορὰν, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὕτω καὶ τῶν ὀρέξεων τῶν ἡμετέρων, καὶ τῆς ὑπολή-

opinionem quod adtinet & judicium: qui gnarus est, vere de rebus sentit; qui ignarus, falsa opinatur: neque fieri aliter potest. Neque enim in potestate gnari est, falsum opinari: neque in potestate ignari, verum omnino sentire. At ne quidem penes rudem est, falsa opinari; nec penes scientem, sentire vera. Neque enim rudis amplecti falsa vellet, si penes ipsum id esset: & doctus, si penes ipsum esset sentire vera, falsum etiam posset opinari: atqui, quarum rerum scientiam habet, in eis falsum sentire non posset, quamvis eum id velle statueris. Vt enim sensilibus in rebus fieri nequit, ut sensus integri & valentes fallantur, ita se res in eis etiam habet, quae ratione percipiuntur. Hæc sunt igitur quae dici a nonnullis solent, qui Libertatem voluntatis tollunt. Mortales autem plurimi, fatalem coeli conversionem, ut cæterarum rerum omnium, sic

ὑπολήψεως, καὶ τῆς αἱρέσεως, αἰτίαν εἶναι φασί. καὶ μαρτύρονται τοὺς ἀστρολογικοὺς, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ γενέσει τῶν ἀστέρων θέσεως λέγον-
p. 19. a. τας, ὅτι ὅδε μὲν φιλήδονος ἔσται, ὅδε δὲ φιλοχρήματος, καὶ ἄλλος φιλόμουσος, καὶ φιλόσοφος. τὰς γὰρ ὀρέξεις δηλονότι προλέγουσιν, ἃς ἐν ἡλικίᾳ προβαλοῦνται γενόμενοι. εἴπερ οὖν ἀληθεύουσιν οὗτοι, ἀνάγκη πάντως ἐκείνας τὰς ὀρέξεις προβάλλεσθαι, τὰς ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης δοθείσας, καὶ οὐκ ἔστιν ἐφ᾽ ἡμῖν τὸ ἄλλας ἀντ᾽ αὐτῶν προβάλλεσθαι. πῶς οὖν ἐφ᾽ ἡμῖν ἔσται
b. ἔτι τὸ τοίως ἢ τοίως ὀρέγεσθαι, εἰ πάντως ἀνάγκη καὶ βουλομένοις καὶ μὴ βουλομένοις ἡμῖν μονοειδῶς ἐπὶ τόδε ἢ τόδε τὸ ὀρεκτὸν ἀποτείνεσθαι. Αὗται μὲν καὶ τοιαῦταί τινες ἂν εἶεν αἱ πρὸς τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐνστάσεις, οὐδὲ τὰς ὀρέξεις ἢ ἐκκλίσεις, ἢ ὅλως τὰς αἱρέσεις ἡμῶν, ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι συγχωροῦσαι.

Ῥητέον

ſic & noſtrarum adpetitionum, itemque opinionum & conſiliorum noſtrorum, ſtatuunt eſſe cauſſam. Et nituntur illi quidem Aſtrologorum teſtimoniis, qui e ſitu aſtrorum in ortu hominis pronuncient, alium fore voluptuarium, alium avarum, alium Muſarum & ſapientiæ amicum. Prædicunt enim illi adpetitiones, quas exſerturi ſint homines, cum adulti fuerint. Qui ſi vera dicunt, omnino neceſſe eſt exſiſtere adpetitiones fato inſitas, nec ſitum in nobis eſſe, ut alias proferamus. Quo pacto igitur adhuc penes nos erit, hoc aut illo modo adpetere, ſi omnino neceſſe nobis eſt, nolentibus volentibus, uniformiter ad hoc illudve deſiderium incitari? Hæc quidem, & id genus alia, contra Libertatem voluntatis adferri queunt, quibus id effici videatur, ut neque adpetitiones, neque declinationes, neque conſilia noſtra, in noſtra eſſe poteſtate videantur.

Adver-

Ῥητέον δὲ πρὸς μὲν τὸν ἀπὸ τῆς ἐνδείας λόγον, ὅτι οὐκ ἐντίθησιν ὄρεξιν ἡ ἔνδεια. πολλὰ γοῦν καὶ τῶν πάντη ἀψύχων, ὥσπερ τὰ φυτὰ, ἐνδεῶς ἴσχοντα ποιότητός τινος, εἴτε ὑγρότητος, ἢ ξηρότητος, ἢ θερμασίας, ἢ ψύξεως, ὅμως οὐκ ὀρέγονται, ὅτι μή ἐστιν ὀρεκτι- c.
κά. τὰ γὰρ ὀρεγόμενα, καὶ αἰσθάνεσθαι τοῦ ὀρεκτοῦ ἀνάγκη, καὶ κινεῖσθαι ἐπ' αὐτό. οὐκ ἐντίθησι μὲν οὖν τὴν ὄρεξιν ἡ ἔνδεια· τὸ δὲ ὀρεκτικὸν, ἐνδεὲς γενόμενον, εἰς βοήθειαν τῆς ἐνδείας προβάλλει τὴν ὄρεξιν. ὥσπερ οὐδὲ τὰς χεῖρας ἡμῖν ἐντίθησιν ἡ κνησμώδης διάθεσις· ἐγγινομένη δὲ αὐτῇ βοηθοῦσιν αἱ χεῖρες. ἀλλ' οὐδὲ τὰς τέχνας ἐντιθέασιν αἱ χρεῖαι, ἀλλ' ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὑρίσκει τε καὶ p. 20. a.
προβάλλεται τὰς τέχνας. πᾶσα μὲν γὰρ ὄρεξις, κίνησις ἔνδοθέν ἐστι τῆς ὀρεγομένης ψυχῆς, ὑπ' αὐτῆς ἐκτεινομένη, οὐκ ἔξωθεν ἐντιθεμένη ποθέν. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν ἀλόγων ζώων ἄλογος

Adverſus igitur rationem de inopia, dicendum eſt: inopiam aut egeſtatem non inſerere adpetitionem. Multa enim prorſus inanima, veluti ſtirpes, qualitate aliqua egentia, veluti humiditate, aut ſiccitate, aut calore, aut refrigeratione, tamen eam non adpetunt, quia vi adpetendi carent. Nam quæ adpetunt, eadem etiam ſentire id quod adpetitur, neceſſe eſt, & ad id moveri. Non inſerit igitur adpetitum egeſtas; ſed id quod adpetendi vim habet, cum aliqua re eget, exſerit adpetitum quo egeſtatem propulſet: quemadmodum nec pruritus inſerit nobis manus; ſed manus ſedare pruritum, cum adeſt, conantur. Neque vero vitæ neceſſitates inſerunt nobis artes; ſed animus ad eas neceſſitates ſublevandas excogitat & exſerit artes. Omnis enim adpetitio, motus internus eſt animi adpetentis, ab eo ipſo progreſſa, non extrinſecus inſerta. Jam brutarum quidem animantium

ζωὴ, σωματικὴ οὖσα, καὶ μηδὲν σχεδὸν ἔχουσα τῶν σωμάτων ὑπερανέχον, ὡς ἐπὶ οἰκείαις ἐνδείαις ταῖς τοῦ σώματος τὰς ὀρέξεις προβάλλεται μονοειδεῖς οὖσας. διὸ καὶ ἠναγκασμέναι
b. δοκοῦσι, καὶ οὐκ αὐτεξούσιοι. Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν ἑαυτῆς μεσότητα, τριττὴν ἔχουσα σχέσιν· τὴν μὲν πρὸς τὸ χεῖρον, τὸ σωματικὸν καὶ ἄλογον, τὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν, τὴν δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον· τριττὴν καὶ ζωὴν προβάλλεται, καὶ τριττὴν ὄρεξιν. καὶ ὅταν μὲν τοῖς σώμασιν ἑαυτὴν ἐνδῷ, καὶ ταῖς ἀλόγοις τοῦ σώματος ζωαῖς, τότε τὴν ἔνδειαν ἐκείνων οἰκείαν ἡγουμένη, συνορέγεται ἐκείνων
c. ἠναγκασμένως. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ὄρεξις αὐτῆς, ἡ τὸ αὐτεξούσιον ἀμφισβητήσιμον ἔχουσα. ὅταν δὲ τὴν ἑαυτῆς ζωὴν ζῇ, ἢ τὴν κρείττονα, τότε καὶ ὄρεξιν ἐκείναις οἰκείαν προβάλλεται, τοῦ ἐκείνων ἀγαθοῦ ἐφιεμένη. Αὕτη οὖν ἐστὶν ὄντως κυρία ἡ ψυχὴ ἢ τῶνδε ἢ τῶνδε ὀρέγεσθαι, ὡς πλείονα ὀρέξεων εἴδη πεφυκυῖα προβάλλεσθαι, τὰ

vita, quæ corporea eſt, neque fere quidquam habet quod ſupra corpora velut emineat; in egeſtate corporis, tanquam ſibi propria, uniformes habet adpetitiones: unde hæ coactæ videntur, & non liberæ. At hominis animus rationis particeps, eo quod in medio poſitus eſt, triplici habilitate præditus, una qua ad deterius, corporeum illud & brutum, altera qua ad ſeipſum, tertia qua ad id quod præſtantius eſt, movetur: triplicem quoque vitam & adpetitionem habet. Ac quando corpori, & brutæ corporis vitæ ſeſe dediderit: tunc illius egeſtatem, ſuam eſſe ratus, neceſſario una cum illo adpetit. Et hæc eſt adpetitio illius, quæ libertatem controverſam habeat. Cum vero ſuam vitam vivit, aut præſtantiorem; tum & adpetitionem habet ei vitæ conſentaneam ejusque bonum deſiderantem. Hujus igitur animi vere eſt ea poteſtas, ut hæc aut illa poſſit deſiderare: ut qui adpeti-

τὰ μὲν χείρονα, τὰ δὲ κρείττονα· τοῖς μὲν χείροσι κακυνομένη, τοῖς δὲ κρείττοσιν ἀρετουμέ- p. 21.
νη, ὅτι ἡ κατ' ἐκεῖνα αἵρεσις, ὄντως αἵρεσίς a.
ἐστι. διὸ πολλάκις ἐνδεοῦς τοῦ σώματος ἔχοντος, καὶ πεινῶντος καὶ ὀρεγομένου τροφῆς, αὕτη ὄρεξιν ἀσιτίας προβάλλεται, ἢ διὰ θεσμόν τινα ἐπιτάττοντα τοῦτο, ἢ δι' ἐπιμέλειάν τινα ἑαυτῆς ἢ τοῦ σώματος. καὶ δῆλον, ὅτι ἐξουσίαν εἶχε τότε συνορεχθῆναι τῷ σώματι· ὅπερ αἱ πολλαὶ ποιοῦσι ψυχαί· ἀλλ' ὡς μείζονος ἀγαθοῦ, τὴν ἑτέραν προβάλλεται. Πρὸς ψυ- b.
χὴν οὖν λογικὴν ἀποτεινόμενος ὁ Ἐπίκτητος, εἰκότως ἐπ' αὐτῇ φησιν εἶναι, τοίως ἢ τοίως ὀρέγεσθαι.

Οἱ δὲ τὸ ὀρεκτὸν κινεῖν τὴν ψυχὴν ἐπὶ τὴν ὄρεξιν λέγοντες, λέγουσι μέν τι ἀληθές, οὐ μέντοι ὅσον νομίζουσι λέγειν. οὐ γὰρ ὡς ἑτεροκίνητον τὴν ψυχὴν κινεῖ εἰς ὄρεξιν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ προτεῖνον ὑποδοχὴν ἐπιτηδείαν, δι' ἧς ἐκκα-

adpetitionum plura genera proferre possit, alia deteriora, alia præstantiora; quorum illis vitiosus redditur, his virtute augetur, quoniam voluntas, quæ hæc amplectitur, vere voluntas est. Unde & sæpe fit, ut corpore egente, esuriente & cibum adpetente, animus ieiunii adpetitionem exserat, sive ob legem aliquam ita jubentem, sive propter corporis suive ipsius curam. Perspicuum est autem, licuisse illi tum una cum corpore adpetere, id quod plerique animi faciunt: sed alteram adpetitionem, ut majoris boni, exserit. Igitur respectu animi ratione præditi Epictetus, hoc aliove modo adpetere, in nostra esse potestate adfirmavit.

Qui vero adpetitionem a rebus expetitis moveri dicunt; verum illi quidem ex parte dicunt, sed non quantum ipsi putant. Res enim expetitæ animum ad adpetendum non ita movent, ut is alieno motu cieatur; sed offe-

λεῖται τὸ πρὸς αὐτὸ ἐκτείνεσθαι πεφυκός. ὡς
γὰρ τὸ αἰσθητὸν οὐκ ἐντίθησι τὴν αἴσθησιν τῷ
c. αἰσθανομένῳ, οὐδ᾽ ὡς ἑτεροκίνητον ἕλκειν ἐφ᾽
ἑαυτὸ εἴωθεν, ἀλλ᾽ ἑαυτὸ προτείνει σύμμετρον
εἰς συναρμογὴν τοῦ πεφυκότος αὐτῷ συναρμόζεσθαι·
οὕτω καὶ τὸ ὀρεκτὸν, τὴν ἑαυτοῦ
προτεῖνον ἐπιτηδειότητα, ἐκκαλεῖται τὴν ἐπ᾽ αὐτὸ
τῆς ψυχῆς ἔκτασιν, τὴν ἐπιτηδείως πρὸς
τοῦτο ἔχουσαν. Διὸ τῶν ὀρεκτῶν προκειμένων,
οἱ μὲν ὀρέγονται, οἱ δὲ οὔ. καίτοι, εἰ τὸ ὀρεκτὸν
τοιαύτην εἶχε φύσιν, ὡς ἀναγκάζειν τὸ
ὀρεγόμενον, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ ἡ κίνησις ἐνεδίδοτο,
p. 22. πάντα ἦν ἀνάγκη ὀρέγεσθαι αὐτοῦ τὰ ὀρεκτικά·
a. εἰ καὶ τὰ μὲν μᾶλλον, τὰ δὲ ἧττον· καὶ
οὐδὲ ὄρεξις ἂν ἦν τὸ τοιοῦτον, ἀλλ᾽ ὠθισμὸς,
ἢ ὁλκὴ βίαιος, οἵα ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁρᾶται.
ἡ γὰρ ὄρεξις, ἔκτασίς τις ἐστὶ μένοντος τοῦ
ὀρεγομένου, καὶ οὐκ ἀφισταμένου· ὥσπερ τὰς
χεῖρας

ferentes ſeſe tamquam ad ſuſcipiendum idoneas, provocant eum qui ad illas amplectendas naturâ idoneus eſt. Ut enim res ſenſui ſubjecta non inſerit ſenſum ei qui ſentit, nec quaſi alieno motu agitatum illum ad ſe trahere ſolet: ſed ſeſe offert, ut idoneam quæ adaptetur ei quod illam habet naturam ut ad ipſum aptum ſit: ſic & res expetita ſuam convenientiam proponens, provocat animi ad ſeſe deſiderium, qui ad illud aptus eſt. Quamobrem rebus adpetendis propoſitis, alii eas adpetunt, alii non. At, ſi res expetita eam naturam haberet, ut adpetentem cogeret, & motus ab illa ei injiceretur, neceſſe eſſet eam adpeti ab omnibus iis quæ adpetendi vim haberent; quamvis ab aliis magis, ab aliis minus. Ac ne adpetitio quidem illa eſſet, ſed impulſio aut attractio violenta, qualem in corporibus cernimus. Nam adpetitio extenſio quædam eſt, manente eo quod adpetit, nec locum movente: quemadmodum manus

χεῖρας ἐκτείνομεν, μὴ μεταβαίνοντας. Ἔστιν οὖν κίνησις ἔνδοθεν ἀφ' ἡμῶν, ἡ ὄρεξις, καὶ ἡ ὑπόληψις, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἁρμοδίως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὀρεκτοῦ καὶ ὑποληπτοῦ προβαλλομένη, ποτὲ δὲ παραλλάσσουσα, ὅταν ὡς πρὸς ὀρεκτόν τι φέρεσθαι δοκῶμεν, ὀρεκτὸν μὲν δοκοῦν, πλέον δὲ ἔχον τὸ ἀνόρεκτον· καὶ προφαῖνον μέν τι ὡς ὀρεκτὸν, καθ' ὃ ἐκκαλεῖται τὴν ὄρεξιν· κρύπτον δέ τι φευκτὸν ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ διὰ τὴν περὶ τὸ εἴδωλον τοῦ ὀρεκτοῦ εὐπρέπειαν, ἐνυπάρχον αὐτῷ διαλανθάνει. ὁ γὰρ κλέπτων, ἐπὶ τὸ τῆς εὐπορίας εἴδωλον ὡς ἐπὶ ὀρεκτὸν φερόμενος, τὸ ἐνυπάρχον φευκτὸν τῇ τοιαύτῃ εὐπορίᾳ, τὸ μὲν μάλιστα τὴν ψυχὴν ἄδικον ποιοῦν, οὐδὲ οἶδεν, οὐδ' εὐλαβεῖται· τὴν δὲ ὑπ' ἀνθρώπων σύλληψιν καὶ κόλασιν, ἣν μόνην ἀποτυχίαν τῆς τοιαύτης ὁρμῆς νομίζει, διὰ τὸ ὑπερζέον τῆς ὀρέξεως κατανωτίζεται· προβαλλόμενος τὸ τοὺς

b.

c.

manus extendimus, quamvis loco non moveamus. Est igitur *adpetitio* motus quidam noster interior; itemque *opinio*, & similia. Verum is motus aliâs convenienter ad rei adpetitæ & opinatæ naturam fit, aliâs ab ea recedit, cum nos ad aliquid adpetendum ferri putamus, quod adpetendum quidem videtur, sed cui plus inest quod aversari debeamus; quodque aliquid adpetendum ostentat, eoque adpetitum provocat, sed fugiendum aliquid in sese occultat, quod, propter speciem adumbrati boni, inesse non animadvertitur. Nam qui furatur, dum ad opulentiæ simulacrum, ut ad rem adpetendam fertur, rem fugiendam tali opulentiæ adhærentem, quæ animum cum primis injurium facit, neque novit, neque veretur: captivitatem autem & supplicium, quam solam in hac adpetitione calamitatem censet, ob fervorem cupiditatis non respicit; illud solum cogitans, mul-

πολλοὺς τῶν τὰ τοιαῦτα ποιούντων λανθάνειν. Ἐφ' ἡμῖν οὖν ἐστι τὸ βασανίζειν τὸ ὀρεκτὸν, εἴτε ἀληθῶς ἐστι τοιοῦτον, εἴτε εἰδώλῳ μόνον ὀρεκτοῦ, ὡς ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ τῷ τῆς εὐπορίας, παρακέχρωσται· ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν
p. 23. ὄρεξιν παιδεύειν, καὶ διδάσκειν τῶν κυρίως ὀρε-
a. κτῶν ὀρέγεσθαι, καὶ μὴ πλανᾶσθαι περὶ τὰ εἴδωλα.

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, διὰ τὸ τὴν ὄρεξιν τοῦ ὀρεγομένου καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ὑπολαμβάνοντος ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ὀρεκτὸν καὶ ὑποληπτὸν φέρεσθαι κατὰ φύσιν, μὴ εἶναι ἐπ' αὐτῷ τὸ οὕτως ἢ ἐναντίως, ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ τῇ βώλῳ τὸ ἐπὶ τὸ κάτω φέρεσθαι· (ἦν γὰρ ἂν ἐπ' αὐτῇ καὶ ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω φορά·) καὶ πρὸς τούτους οὖν ῥητέον, ὅτι διττή ἐστιν ἡ ἀνάγκη· ἡ μὲν, ἀντικειμένη πρὸς τὸ αὐτεξούσιον, ἡ δὲ, συνυ-
b. πάρχουσα αὐτῷ. ἡ μὲν οὖν ἔξωθεν, ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον· οὐδεὶς γὰρ ἔξωθεν ἀναγκαζόμενος

tos, qui talia faciant, non deprehendi. Penes nos est igitur, rem quæ adpetitur, examinare, sitne revera talis, an simulacrum duntaxat adpetendæ rei adumbratum habeat, sicut modo de opulentia dicebamus. Atque illud etiam magis adhuc in nostra potestate est, ut nostram adpetitionem erudiamus, & doceamus ea adpetere quæ vere adpetenda sint, nec decipi falsis simulacris.

Adversus eos autem qui dicunt, quoniam adpetitus adpetentis, & opinio opinantis, suapte natura ad suum adpetibile & opinabile feratur, non penes ipsum esse, ut sic contrave feratur; sicut neque penes glebam sit deorsum ferri; (nam alioqui sursum etiam ferri posset:) Adversus hos igitur dicendum, duplicem esse necessitatem; unam libertati voluntatis oppositam, alteram cum eadem conjunctam. Externa igitur quidem necessitas libertatem tollit: nemo enim qui extrinsecus

μενός τι ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν, αὐτεξουσίως ἐνερ-
γεῖν λέγεται. ἡ δὲ ἔνδοθεν, ἢ πάντα ἀναγκά-
ζουσα κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐνεργεῖν, αὕτη
φυλάττει μᾶλλον τὸ αὐτεξούσιον. καὶ γὰρ τὸ
αὐτοκίνητον, κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκινήτου φύσιν
ὑφ᾽ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἀνάγκη· καὶ οὐ διὰ τοῦτο
ἑτεροκίνητόν ἐστιν. οὐ γὰρ ἔξωθεν ἡ ἀνάγκη,
ἀλλὰ συνοῦσα τῇ τοῦ αὐτοκινήτου φύσει, καὶ c.
σώζουσα αὐτὴν, καὶ εἰς τὰς οἰκείας ἐνεργείας
προάγουσα. Εἰ δὲ καὶ τῆς ἕξεως καὶ τῆς δια-
θέσεως, τῆς καλλίονος, καὶ τῆς χείρονος, ἑαυ-
τῇ αἰτία ἐστὶν ἡ ψυχὴ, διὰ τῆς εὐαγωγίας τε,
καὶ τῆς ἀναγωγίας· δῆλον, ὅτι καὶ τῶν ἀπὸ
τῆς ἕξεως καὶ διαθέσεως ἐνεργειῶν αὐτὴν αἰτια-
τέον. Οὐ μέντοι οὐδὲ τούτῳ χρὴ κρίνειν ἐπὶ
πάντων τὸ αὐτεξούσιον καὶ τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν, τῷ
δύνασθαι καὶ τὰ ἐναντία ποιεῖν. αἱ γὰρ τῷ
ἀγαθῷ ἀεὶ συνηρτημέναι ψυχαὶ, καὶ τὸ ἀγα- p. 24.
θὸν αἱρούμεναι, καὶ αὐτεξούσιον ἔχουσι τὴν αἵ- a.

ρεσιν,

cus aliquid facere cogitur, aut non facere, libere agere dicetur. Interna vero, quæ omnia cogit pro sua cujusque natura agere, hæc magis libertatem confirmat. Quod enim per se movetur, pro natura sua moveri a sese necesse est: neque propterea ab alio movetur. Neque enim extrinsecus necessitas ea provenit, sed cum ejus quod per se movetur natura conjuncta est; eamque conservat, & ad proprias actiones movet. Quod si vero etiam habilitatis & dispositionis sive melioris, sive deterioris, sibi ipse caussa est animus, propter rectum vel pravum vivendi institutum quod ante secutus erat; actionum etiam caussa, quæ ex illo habitu & dispositione oriuntur, eidem erit tribuenda. Neque tamen in omnibus naturis libertas & soluta potestas eo metienda est, quod etiam contraria facere possint. Nam ii etiam animi, qui bono semper adhærent, semperque bonum amplectuntur, libe-

rum

ρεσιν, (οὐ γάρ ἐστιν αἵρεσις ἡ ἠναγκασμένη·) καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀεὶ ἔχουσιν αὐτὴν, οὐδέποτε πρὸς τὸ ἐναντίον ὑποσυρόμεναι. αἱ δὲ ἡμέτεραι ψυχαὶ, ἀγαθαὶ μὲν οὖσαι, τῶν ἀγαθῶν ὀρέγονται· καὶ κακαὶ γινόμεναι, τῶν κακῶν· μεταβάλλουσι δὲ καὶ ἀπό τε κακίας εἰς ἀρετὴν, ἐπιμελόμεναι, καὶ ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, ἀμελοῦσαι· καὶ ἑκάτερον κατὰ αἵρεσιν οἰκείαν, οὐ
b. κατὰ ἀνάγκην, ποιοῦσαι. Διὸ παντοίας ὁ Θεὸς κακίας ἀναίτιός ἐστι. κἂν γὰρ ἐποίησε ψυχὴν κακύνεσθαι πεφυκυῖαν, διὰ τὸ μὴ τὰ πρῶτα μόνον παραγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἔσχατα· ἵνα καὶ τέλειον τὸ πᾶν οὕτως ἀποτελεσθῇ, καὶ τὰ πρῶτα ὄντως πρῶτα μένῃ, καὶ μὴ ἔσχατα, καὶ ἄγονα, καὶ ἀδρανῆ, καὶ ὑλικὰ γένηται· ἐποίησε μὲν οὖν διὰ τοῦτο καὶ τὴν πεφυκυῖαν κακύνεσθαι ψυχὴν, ἀγαθὸς ὢν, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος· ἀλλ' οὐ συνεχώρησεν ἄλλως αὐτὴν κακύνεσθαι, εἰ μὴ αὐτὴ θελήσει.

Πρὸς

rum delectum habent; (neque enim is delectus coactus est) & bono semper inhærentem eum habent, ad contrarium numquam abstracti. Nostri vero animi, dum quidem boni sunt, bona adpetunt; cum vero mali facti sunt, mala. Iidem vero a pravitate transeunt ad virtutem, si id curant; & a virtute ad pravitatem, si non curant: atque utrumque faciunt arbitratu suo, nulla necessitate coacti. Quare nullius pravitatis caussa in Deum conferri potest. Etsi enim fecit animum qui malus fieri possit, eo quod non prima illa tantum condidit, sed media etiam, & postrema; ut ita universum perfectum redderetur, & prima vere prima manerent, non autem extrema, sterilia, imbecilla evaderent, materiæve permiscerentur: fecit igitur quidem animum qui malus fieri posset Deus, qui bonus est, ob divitias suæ bonitatis; nec tamen aliter eum fieri malum passus est, nisi ille ipse voluisset.

Adver-

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας τὴν εἱμαρμένην πε- c.
ριφορὰν μὴ μόνον τὰς πράξεις ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἱρέσεις ἀναγκάζειν, καὶ μηδὲν ἐφ᾽ ἡμῖν ἀπολείπειν, ἀλλ᾽ ὄνομα μόνον εἶναι τοῦτο τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν, ῥητέον, ὡς, εἴπερ ἀγένητος, καὶ ἄφθαρτός ἐστιν ἡ λογικὴ ψυχὴ, (ὅπερ νῦν ὡς ὑποκείμενον εἰλήφθω, ἀποδεδειγμένον ἐν ἄλλοις, κἂν οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀλλοιότερόν τι περὶ αὐ-
τῆς δοξάζωσιν·) εἰ γοῦν ἀγένητος καὶ ἄφθαρ- p. 25.
τός ἐστιν ἡ λογικὴ ψυχὴ, αὕτη μὲν οὐκ ἂν a.
ὑπὸ τῶν κινουμένων αἰτίων ὑφίστασθαι λέγοιτο· τὸ δὲ ὄργανον αὐτῆς, τοῦτ᾽ ἔστι, τὸ ζῶον, ὅπερ ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ τῆς ζωῆς μετέχον, τοῦτο ἐκεῖθεν παράγεται. τὰ γὰρ κινούμενα αἴτια, κατὰ τὴν διάφορον πρὸς τὰ τῇδε σχέσιν, ἄλλοτε ἄλλων ἐστὶν ὑποστατικά. τὸ δὲ ὄργανον, οἰκεῖον παράγεται τῇ χρησομένῃ ψυχῇ. Ὥσπερ οὖν ἀπὸ τῆς τῶν τεχνικῶν ὀργάνων διαφορᾶς δυνατόν ἐστι τοὺς χρωμένους αὐτοῖς τεχνίτας ἐπι- b.
γινώσκειν, ὅτι ταῦτα μὲν τέκτονος, ἐκεῖνα δὲ οἰκοδό-

Adversus eos autem, qui dicunt, fatali conversione siderum non actiones modo nostras, sed & adpetitiones cogi, nec liberum quidquam nobis relinqui, nec aliud nisi nomen inane esse Libertatem, dicendum est: siquidem rationis particeps animus, ortus atque interitus expers sit, (quod nunc ut concessum sumatur, demonstrandum alibi: licet Stoici aliter de eo sentiant) si igitur ortus atque interitus expers sit animus ratione præditus, non potest ille dici a mobilibus caussis effici atque constitui: sed instrumentum eius, hoc est, animal, quod est corpus vitæ particeps, hoc inde ductum est. Mobiles enim caussæ pro diversa ad terrena habitudine, aliâs alia efficiunt. Instrumentum vero efficitur aptum animo, qui eo est usurus. Quemadmodum igitur e discrimine instrumentorum artis, usuros eis artifices cognoscere licet, hæc esse fabri lignarii, illa mura-

οἰκοδόμου, καὶ ἄλλα χαλκέως· καὶ οὐχ ὁλοσχερῶς μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἕξεις τῶν χρωμένων αὐτοῖς τεχνιτῶν, καὶ τὰς ἐν τῇ τέχνῃ ὀρέξεις, καὶ τὰ ἀποτελέσματα, δυνατὸν ἀπὸ τῶν ὀργάνων διαγινώσκειν· οἱ γὰρ περιττόν τι κατὰ τὰς τέχνας ἔχοντες, καὶ τοῖς ὀργάνοις ἀκριβέστερον κέχρηνται· οὕτως οἱ περὶ τὴν ἀστρολογίαν δεινοὶ, τὴν τοῦ ὀργάνου φύσιν ἀπὸ
c. τῆς τῶν αἰτίων διαφορᾶς ὁρῶντες, καὶ περὶ τῆς ἕξεως τῆς τῷ ὀργάνῳ χρησομένης στοχάζονται, καὶ τὰ πολλὰ ἐπιτυγχάνουσιν· ὅτι αἱ πολλαὶ τῶν ψυχῶν, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς μοχθηραῖς πολιτείαις, εἰς ἃς αἱ βεβαρυμέναι ψυχαὶ ἀπὸ προτέρας ἀξίας συνάγονται, ἐκδιδοῦσαι τοῖς ὀργάνοις ἑαυτὰς περιττότερον, ὡς μηκέτι ὡς ὀργάνοις, ἀλλ' ὡς μέρεσιν οἰκείοις κεχρῆσθαι, κατ' ἐκεῖνα καὶ τὰς οἰκείας ὀρέξεις προβάλλονται.
p. 26. a. Ἔτι δὲ καὶ σύμφωνός ἐστιν ἡ εἱμαρμένη περιφορὰ τῇ προβολῇ τῶν ψυχῶν τῇ κατ' αὐτὴν ἐρχομένῃ εἰς τὴν γένεσιν, οὐκ ἀναγκάζουσα μὲν τὰς

murarii, ista fabri ærarii: neque sic in genere tantum, sed & habitus utentium eis artificum, & artis effectiones atque opera, ex instrumentis dignosci possunt; (nam qui in artibus excellunt, etiam instrumentis exquisitioribus utuntur:) sic astrorum periti, instrumenti naturam e caussarum discrimine perspicientes, etiam de habitu eius qui instrumento sit usurus, conjecturam capiunt, ac frequenter quidem recte conjiciunt. Nam plerique animi, in corruptis præsertim rebus publicis, in quas pristinā culpā pressi detruduntur, cum sese instrumentis effuse dediderunt, ita ut eis non amplius pro instrumentis, sed veluti partibus sui utantur, adpetitiones etiam suas illis prorsus adcommodant. Ad hæc consentanea etiam est fatalis siderum conversio cum motibus animorum, qui per id tempus in mundum ingrediuntur; non ita quidem ut ea cogat animos hæc aut illa adpetere,

τὰς ψυχὰς τῶνδε ὀρέγεσθαι ἢ τῶνδε, σύμφωνες δὲ οὖσαι ταῖς ὀρέξεσιν αὐτῶν. Ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς πόλεσιν, οἱ μὲν ἱεροὶ καιροὶ καὶ τόποι τοὺς θεοσεβεστέρους καὶ σπουδαιοτέρους εἰς ταὐτὸν συνάγουσιν, οἱ δὲ πρὸς τὰς δημώδεις ἡδονὰς ἐπιτήδειοι τοὺς μοχθηρότερον ζῶντας καὶ ἀναγωγότερον συναθροίζουσι, καὶ ἔστιν ἀπὸ τῶν b. καιρῶν καὶ τῶν τόπων, καὶ περὶ τῆς ὀρέξεως καὶ ἕξεως τῶν συνιόντων στοχάζεσθαι· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων τῆς εἱμαρμένης περιφορᾶς περὶ τῶν συμφώνως αὐτῇ συνερχομένων εἰς γένεσιν ψυχῶν ἀποφαίνεσθαι. ὅταν γὰρ τὸ κολαστικὸν εἶδος τῆς θείας ἀγαθότητος τῇ πρὸς τόνδε τὸν τόπον τῆς εἱμαρμένης σχέσει οἰκείως ἔχῃ, τότε εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον αἱ κολάσεως δεόμεναι ψυχαὶ καταπέμπονται. συναγωγὸς γὰρ ἐν πᾶσιν ἡ ὁμοιότης καὶ οἰκειό- c. της ἐστίν.

Οὐκ ἀναγκάζει τοίνυν τὰς ὀρέξεις τῶν ψυχῶν ἡ εἱμαρμένη, οὐδὲ τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ

petere, ſed ut cum eorum adpetitionibus conſentiat. Quemadmodum igitur in urbibus ſacra tempora & loca religioſiores homines eodem congregant; ad populares vero voluptates idonea congregant eos qui pejus vivunt & petulantius; atque ita e locis & temporibus etiam de adpetitione & habitu eorum qui conveniunt, capi conjectura poteſt: ſic etiam e temporibus & locis fatalis converſionis, de animis qui ei convenienter generantur, pronunciare licet. Cum enim ultrix divinæ bonitatis forma convenit cum habitu quem ſervat ſiderum ſitus reſpectu talis cujusdam loci; tum in eum locum demittuntur animi, qui caſtigatione egent. In omnibus enim vim congregandi ſimilitudo & neceſſitudo habet.

Non cogit igitur fatum adpetitiones animorum, neque libertatem tollit;

ἀλλὰ σύμφωνοι ἐκεῖναι, ποτὲ μὲν πρὸς τήνδε, ποτὲ δὲ πρὸς τήνδε τὴν εἱμαρμένην εἰσί· καὶ τοῖς κατ' ἀξίαν κατασκευαζομένοις ὀργάνοις, ὅπερ εἶπον πρότερον, συντυπούμεναι, εἰκότως ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης περιφορᾶς ὁποίας ἕξουσι τὰς ὀρέξεις γινώσκονται. Καὶ αἱροῦνται μὲν τοὺς
p. 27. βίους αἱ ψυχαὶ, κατὰ τὴν προτέραν ἑαυτῶν
a. τῆς ζωῆς ἀξίαν καὶ ἕξιν· τοῦ δὲ εὖ ἢ κακῶς χρήσασθαι τοῖς βίοις, ἐν ἑαυταῖς τὴν ἐξουσίαν ἔχουσι. διὸ καὶ ἐμπορικὸν βίον ἑλόμενοί τινες, εὖ ζῶσι πολλάκις· καὶ φιλοσοφεῖν δοκοῦντες, ἀσχημονοῦσι· διότι τὰ μὲν εἴδη τῶν βίων αὐτὰ, οἷον γεωργικὸν, ἢ ἐμπορικὸν, ἢ μουσικὸν βίον, αὐταί τε αἱ ψυχαὶ κατὰ τὴν προτέραν ἑαυτῶν ἕξιν αἱροῦνται, καὶ τὸ Πᾶν αὐταῖς ἀφορίζει κα-
b. τὰ τὴν ἀξίαν· τὴν δὲ ποιότητα τῆς ζωῆς ἀφ' ἑαυτῶν προστιθέασιν αἱ ψυχαί. διὸ καὶ ἐπαίνου καὶ ψόγου τυγχάνουσιν, ἐπὶ ταῖς διαφόροις προαιρέσεσιν. Ἀλλ' οὐδὲ φαῦλόν τι ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐνδίδοται, ὥσπερ τολμῶσι λέγειν, ὅτι πανουρ-

tollit; sed ipsi animi nunc cum hoc, nunc cum alio fato consentiunt: & quoniam pro sua dignitate paratis instrumentis, quod modo dicebam, conformantur, mirum non est, quas adpetitiones habituri sint, e fatali conversione cognosci. Ac vitæ quidem genus amplectuntur animi pro suæ prioris vitæ dignitate & habitu: vita autem bene aut male utendi facultatem in semet ipsis habent. Unde fit, ut nonnulli mercatoriam amplexi vitam, bene vivant: & qui philosophiæ studium præ se ferunt, turpiter se gerant: quoniam vitæ quidem genus ipsum, veluti rusticum, aut mercatorium, aut Musicum, tum ipsi animi sortiuntur, tum eis pro merito adsignat Deus: vitæ autem qualitatem, animi suo arbitratu adjungunt. Proinde & laudem inveniunt, & reprehensionem incurrunt, pro diversa vitæ ratione. Ac ne improbum quidem quidquam a fato infertur, ut quidam adfirmare non dubi-

πανοῦργοι, καὶ παιδερασταὶ, καὶ μοιχοὶ γίνονται. κἂν γὰρ ἀληθεύωσί τινες τῶν ἀστρολόγων ταῦτα προλέγοντες, τοῦτο συμβαίνει, τὴν τοιάνδε ἐκεῖθεν ἰοῦσαν ἰδιότητα ἀσυμμέτρως δεχομένων ἡμῶν ἢ συμμέτρως. καὶ γὰρ φρονήσεως παράλλαξις, καὶ πανουργίαν ποιεῖ· καὶ τὸ παιδεραστικὸν ἰδίωμα, οἱ μὲν συμμέτρως ὑποδεχόμενοι, σωτῆρες καὶ εὐεργέται γίνονται τῆς νεότητος· οἱ δὲ ἀσυμμέτρως, ὀλέθριοι, καὶ διαφθορεῖς. ἐπεὶ καὶ εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀσυμμέτρως ἀτενίζων τις, πηροῦται καὶ σκοτίζεται τὴν ὄψιν· καίτοι φωτοδότης ὁ ἥλιος, καὶ τοῦ ὁρᾷν καὶ ὁρᾶσθαι αἴτιος. Πόθεν οὖν οἱ ἀστρολόγοι γινώσκοντες, τίνες συμμέτρως, καὶ τίνες ἀσυμμέτρως μεθέξουσι, τοὺς μὲν φρονίμους, τοὺς δὲ πανούρ- p. 28. a.
γους ἔσεσθαι λέγουσιν; ἢ ἄρα δυνατὸν ἐνεῖναι τούτων τεκμήρια ταῖς σχηματογραφίαις· τὰ μὲν φανερὰ, ὥσπερ ἡ ἐν καρκίνῳ τοῦ ἡλίου θέσις,

dubitant; eo quod callidi, puerorum amatores, atque adulteri, nafcantur. Etfi enim quidam aftrologi vere hæc prædicunt; eo id accidit, quod nos talem proprietatem inde ortam, vel moderate vel immoderate fuscipimus. Nam & ex prudentiæ abufu fit fcelefta vafrities: & qui naturalem indolem ad puerorum amorem pronam moderate fuscipiunt, hi fervatores & benefactores evadunt adolefcentulorum; qui vero immoderate, peftes ejus & corruptores evadunt.

Nam & qui folares radios oculis non conniventibus intuetur, obfcurato vifu occæcatur; quamvis fol largitor fit luminis, auctorque videndi omnibus. Unde igitur cognofcunt aftrologi, quinam moderate, qui immoderate naturalem illam indolem fusccepturi fint; quo fit, ut alios prudentes, alios callidos fore dicant? Nempe fieri poteft, ut infint harum rerum notæ quædam in illis figurarum coeleftium defcriptionibus: aliæ quidem perfpicuæ omnibus; cujusmodi illud eft,

θέσις, [τοῦ] ἀσυμμετρότερον ὑφ' ἡμῶν μετέχεσθαι· τὰ δὲ καὶ ἀφανῆ τοῖς τὴν τέχνην ἀγνοοῦσι ἣν ἀστρολογικήν. ὅτι γὰρ τὰ κατὰ φύσιν ἔχοντα ἀεὶ, καὶ τὴν δημιουργικὴν φυλάττοντα φύσιν, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, πάντως καὶ βούλησιν ἀγαθὴν ἔχει, καὶ κακοῦ οὐδενὸς αἴτιά ἐστι, πρόδηλον. πᾶσα γὰρ
b. κακία, διὰ ἀδυναμίαν συμβαίνει, εἴπερ ἡ δύναμις ἀγαθόν τι ἐστίν. ἡ μέντοι ἀσύμμετρος καὶ τῶν ἀγαθῶν μέθεξις, βλαβερὰ γίνεται πολλάκις. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐπιχειροῦντας ἀναιρεῖν εἰρήσθω.

Νυνὶ δὲ λεγέσθω πρὸς πάντας, ὅτι οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, ἀγνοοῦσι τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς διὰ τοῦτο φθείροντες. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον αὐτῆς
c. ἀναιροῦσι, καθ' ὃ μάλιστα οὐσιῶται. εἴ τε γὰρ

est, quod sol Cancrum peragrans significat, immoderate nos illam suscepturos: aliæ vero obscuræ & ignotæ iis, qui artem iguorant astrologicam. Nam, quæ mentes semper secundum naturam se habent, & creatricem servant naturam, summaque potentia præditæ sunt, eas omnino voluntatem etiam habere bonam, & nullius mali esse caussam, constat. Omnis enim malitia ex imbecillitate oritur; siquidem vires bonum quiddam sunt. Veruntamen immoderata bonorum etiam susceptio, nociva fit nonnumquam. Atque hæc iis responsa sint, qui propter Fatum, voluntatis libertatem tollere conantur.

Nunc vero adversus omnes dicatur: eos, qui id, quod in nostra potestate est, & animi libertatem, tollat, hoc ipso naturam animi imprudentes tollere. Nam proprium illius motum tollunt; in quo natura ejus inprimis consistit. Sive enim

γὰρ αὐτοκίνητός ἐστιν, ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῆς ἐγείρεται πρὸς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ὁρμὰς, καὶ οὐκ ἔξωθέν ποθεν ἑλκομένη ἢ ὠθουμένη, ὥσπερ τὰ σώματα· εἴ τε ἔξωθεν κινεῖται, οὐκ ἔστιν αὐτοκίνητος. Ἔπειτα τὴν ζωτικὴν ἐκτένειαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς καὶ ἀπάρνησιν οὐ προσλογίζονται οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες. Τίς δὲ οὐκ ἔχει συναίσθησιν τοῦ θέλειν καὶ μὴ θέλειν, καὶ τοῦ αἱρεῖσθαι καὶ p. 29. a.
ἐκκλίνειν, καὶ τοῦ συντίθεσθαι καὶ ἀπαρνεῖσθαι; ἅπερ πάντα ἔνδοθέν εἰσι κινήσεις ἀπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς, καὶ οὐχ ἔξωθεν, ὠθισμοὶ ἢ ὁλκαί τινες, ὡς ἐπὶ τῶν ἀψύχων. Ταύτῃ γὰρ διαφέρει τὰ ζῶντα σώματα τῶν ἀψύχων, ὅτι ἔνδοθεν κινεῖται. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ κινοῦν αὐτὰ αὐτοκίνητόν ἐστι, καὶ οὐχ ἑτεροκίνητον. εἰ γὰρ ἔξωθεν ἐκεῖνο ἐκινεῖτο, καὶ τὸ σῶμα ἂν πρῶτον ὑπ' ἐκείνου ἐκινεῖτο τοῦ ἔξω, ὡς πρότερον εἴρηται, καὶ οὐκ ἔτι ἔνδοθεν, ἀλλ' ἔξωθεν ἂν b.
ἦν

enim proprium motum habet, intrinsecus e semet ipso excitatur ad adpetitiones & ad capiendos impetus, nec extrinsecus alicunde trahitur aut impellitur, ut corpora: sive extrinsecus movetur, proprium non habet motum. Deinde vitalem animi vim, & adsensionem, & negationem, non considerant ii, qui voluntatis libertatem tollunt. Quis vero in se ipse non animadvertit, se velle & nolle? amplecti & declinare? adsentiri & refragari? quæ omnia interni sunt ipsius animi motus, non externæ quædam impulsiones aut attractiones, ut in rebus inanimis. Hoc enim viva corpora differunt ab inanimis, quod intrinsecus moventur. Quod si verum est, id a quibus illa moventur, proprium motum habet, nec aliunde movetur. Nam si extrinsecus illud moveretur, etiam corpus primum ab eo quod extrinsecus est moveretur, ut ante dictum est, neque adeo amplius intrinsecus, sed extrinsecus

ἦν κινούμενον, καὶ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἀψύχοις καὶ αὐτὸ ἄψυχον ἂν ἦν. Ἔτι δὲ οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες, καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ μὴ θέλειν, καὶ αἵρεσιν, καὶ προαίρεσιν, καὶ ὄρεξιν, καὶ ἔκκλισιν, καὶ ὁρμὴν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οὗτοι καὶ τὴν ἀρετῆς καὶ κακίας ψυχικῆς διαφορὰν ἀναιροῦσι, καὶ ἔπαινον καὶ ψόγον οὐκ ἀπολείπουσι δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις καλῶς κειμένους νόμους ἀνατρέπουσι.
c. Καὶ ὅρα, ὁποῖος ἔτι εἴη τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, τούτων ἀναιρουμένων· ὅτι τοῦ τῶν θηρίων οὐδὲν ἀπέχων.

Τί οὖν; φαίη τις ἄν· οὐκ ἀναγκαζόμενοι πολλάκις ὑπὸ τυράννων, ἢ ὑπὸ παθῶν οἰκείων, καὶ συμπαθειῶν, ἢ ἀντιπαθειῶν, αἱρούμεθα τάδε τινὰ ποιεῖν ἢ πάσχειν, καὶ μὴ βουλόμενοι; καὶ πῶς τὸ ἐφ' ἡμῖν ἔτι τότε καὶ αὐτεξούσιον ὁραθήσεται; Λέγω τοίνυν, ὅτι καὶ τότε ἡ αἵρεσις αὐτεξούσιός ἐστι. κἂν γὰρ προη-
p. 30. a. γουμένως οὐκ ἦν αἱρετὸν ἐκεῖνο ἐφ' ὃ δι' ἀνάγκην φερόμε-

cus commotum esset, & haud secus ac aliæ res inanimæ ipsum quoque inanimum foret. Præterea qui libertatem tollunt, qui velle & nolle, qui delectum & consilium, qui adpetitionem & declinationem, similesque animorum motus tollunt; hi simul discrimen etiam virtutis & pravitatis animorum tollunt, nec laudationem aut vituperationem justam relinquunt; quin etiam leges hisce de rebus præclare latas evertunt. His vero sublatis, vide, vita cujusmodi sit futura. Nempe ab immanitate beluarum nihil distabit.

Quid igitur? dicat aliquis: nonne sæpe a tyrannis aut a nostris adfectibus, amore atque odio coacti, alia atque alia suscipimus, aut admittimus, non volentes? Quo pacto ergo tum adhuc potestas nostra & libertas cernetur? Respondeo, etiam tunc delectum sui juris esse. Quamvis enim principaliter id optabile non sit,

φερόμεθα, ἀλλ', ὡς πρὸς ἄλλο τι χεῖρον παραβαλλόμενον, αἱρετὸν δοκεῖ, καὶ αἱρούμεθα αὐτό. καὶ ἀδύνατον, ποιῆσαί τι, μὴ πρότερον ἐπινεύσαντα πρὸς τὸ ποιῆσαι. ὁ γὰρ ἄνευ τοῦ ἑλέσθαι ποιεῖν τι δοκῶν, ὥσπερ ὁ ἐμπίπτων τινὶ ἄκων ἀπ' ἄλλου ὠθούμενος, οὗτος ἀψύχου δίκην ποιεῖ· καὶ οὐδὲ ποιεῖν ἂν λέγοιτο τότε κυρίως, ἀλλὰ πάσχειν. διὸ, κἂν ἀκουσίως ποιῶμεν, ἀλλ' αἱρούμεθα ὅμως καὶ οὕτω ποιῆσαι. Τοιγαροῦν, τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ἐπαχθείσης, οἱ b. μὲν εἵλοντο ποιεῖν τὸ ἐπιταχθὲν, δέει μείζονος κακοῦ· οἱ δὲ οὐχ εἵλοντο, μεῖζον κακὸν ποιῆσαι τὸ ἐπιταχθὲν τοῦ ἀπειλουμένου τοῖς μὴ ποιοῦσι νομίζοντες. Οὕτως ἄρα καὶ ἐν τοῖς ἀκουσίως τι ποιεῖν δοκοῦσι σώζεται τὸ ἐφ' ἡμῖν· καὶ τὸ αὐτεξούσιον. οὐ γὰρ ταυτὸν τὸ ἑκούσιον, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἀλλ' ἑκούσιον μὲν τὸ προηγουμένως αἱρετόν· ἐφ' ἡμῖν δὲ, οὗ τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν εἰς τὸ αἱρεῖσθαι, εἴτε προηγουμέ-

D 2

ſit, ad quod neceſſitate ferimur; tamen cum alio deteriori collatum, optabile videtur, itaque id amplectimur: neque fieri poteſt, quidquam ut agas, niſi prius conſenſeris te facturum eſſe. Nam qui non conſulto aliquid facere videtur, ut qui nolens in foveam incidit impulſus ab alio; is inanimæ rei inſtar id facit, ac pati, quam agere, verius dicitur. Quare licet inviti agamus; tamen vel ſic agere volumus. Proinde, eadem neceſſitate propoſita, alii, majoris mali metu, facere volunt quod jubentur; alii nolunt, quod majus malum exiſtimant id facere quod jubeantur, quam pœnas ſubire recuſantibus propoſitas. Sic igitur in iis etiam qui inviti aliquid agere videntur, poteſtas & libertas noſtra manet. Nec enim idem eſt voluntarium, & id quod in noſtra poteſtate eſt: ſed voluntarium id eſt, quod præcipue expetitur; in noſtra vero poteſtate, quod amplecti poſſumus, ſive propter

γουμένως, εἴτε δι᾽ ἀποφυγὴν κακοῦ μείζονος.
c. Καὶ ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὸ ἑκούσιον συμμίγνυται τῷ ἀκουσίῳ, ὅταν καὶ τὸ αἱρετὸν μὴ καθαρῶς αἱρετὸν ᾖ, ἀλλὰ καὶ ἀναιρέτου μετέχῃ. Καὶ καλῶς ὁ Ὅμηρος τὴν τοιαύτην ἐν τῇ ψυχῇ μίξιν ἐνεδείξατο τοῦ ἑκουσίου καὶ τοῦ ἀκουσίου, διὰ τοῦ, Ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.

Ταῦτα εἱλόμην μηκῦναι, διότι πᾶς σχεδὸν ὁ προκείμενος λόγος ἀπὸ τῆς τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν διαιρέσεως ἤρτηται. παιδευτικὸς γὰρ ὢν, κα-
P. 31. a. λῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διδάσκει, ποῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὰ ἡμέτερα χρὴ τίθεσθαι, καὶ ὅτι, αὐτοκίνητοι ὄντες, ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐνεργείαις ἔχομεν αὐτά. Τὰ μὲν γὰρ ἑτεροκίνητα, ὥσπερ τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, ἑτέρωθεν ἔχουσι, κατὰ τὸ ἐγγινόμενον αὐτοῖς ἔξωθεν πάθος. τὰ δὲ αὐτοκίνητα, τῆς ἑαυτῶν κινήσεως καὶ ἐνεργείας αἴτια ὄντα, καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἑαυτῶν, καὶ τὸ κακὸν, ἐν ταύταις

propter ſeſe, ſive ob mali gravioris fugam. Fit etiam interdum, ut voluntarium cum invito miſceatur; cum res expetenda, non prorſus expetenda eſt, ſed & partem ejus habet quod averſamur. Quam quaſi mixturam voluntarii & inviti probe deſcripſit Homerus, cum ait: *Volens, invito pectore quamvis.*

Hæc copioſius exponere volui, quod omnis fere propoſitus ſermo ab eorum diviſione pendet, quæ in noſtra poteſtate ſunt, & non ſunt. Nam cum is ad inſtitutionem animi pertineat; bene ſtatim initio, ubi noſtrum bonum & malum ſit collocandum, exponit: &, quia noſtra ſponte moveamur, id in actionibus noſtris habere nos, docet. Nam quæ aliunde moventur, ut naturam, ſic & bonum ſuum & malum aliunde habent, pro ea adfectione quæ extrinſecus eis accedit. Quæ vero intrinſecus moventur, cum ſuorum motuum & actionum ſint cauſſæ, bonum quoque ſuum & malum

ταις ἔχουσιν. ἐνέργειαι δὲ αὐτῶν κυρίως, κατὰ μὲν τὸ γνωστικὸν, αἱ τῶν ὄντων ὑπολή- b.
ψεις εἰσί· κατὰ δὲ τὸ ζωτικὸν καὶ ὀρεκτικὸν, αἵ τε ὀρέξεις καὶ ἐκκλίσεις, καὶ ὁρμαί. Διὸ, ὅταν μὲν ὀρθῶς ὑπολαμβάνωμεν, καὶ ὀρεγώμεθα καὶ ἐκκλίνωμεν δεόντως, τότε τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῶν καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἔχομεν τελειότητα· ὅταν δὲ μὴ, τὰ ἐναντία. Οἰκεῖα δὲ ἡμῶν ἐστιν ἔργα ταῦτα, ὡς ὑφ' ἡμῶν μόνων κατὰ τὴν ἡμετέραν αἵρεσιν ἐνεργούμενα. Αἱ μὲν γὰρ πράξεις αἱ περὶ τὰ ἐκτὸς, αἵ τε κα- c.
τὰ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐν τῷ βίῳ χρείας, καὶ τὸ διδάσκειν καὶ παιδεύειν, καὶ εἴ τι τούτου σεμνότερον, πολλῶν δεῖται τῶν συναιρομένων. τὸ δὲ ὑπολαμβάνειν, καὶ αἱρεῖσθαι, ἡμῶν αὐτῶν ἐστιν ἴδια ἔργα, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κείμενα. διὸ καὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακὸν ἐστίν· οὐδεὶς γὰρ ἂν εὐθύνοιτο ἐπ' ἐκείνοις, ὧν οὐκ ἔστι κύριος.

lum in his habent. Sunt autem illorum propriæ actiones, quod ad cognitionem ſpectat, *opiniones* de rebus ſusceptæ; quod ad vitam regendam & ad adpetendi vim ſpectat, *adpetitiones*, *declinationes* & *impetus*. Quare cum recte opinamur, atque ita uti par eſt adpetimus & declinamus; tunc etiam bonum noſtrum & perfectionem naturæ convenientem habemus: ſin minus, contraria. Sunt autem hæc *propria noſtra opera;* ut quæ a nobis ſolis, arbitratu noſtro, perficiantur. Nam eæ quidem actiones, quæ circa res externas verſantur, cum circa artes, tum circa vitæ commoditates, atque etiam doctrina & diſciplina, & ſi quid his eſt præſtantius, multis egent adjumentis: ſed mentis judicia atque decreta, noſtra propria ſunt opera, & in poteſtate noſtra ſita. Quare & in nobis ipſis bonum & malum noſtrum ſitum eſt: nemo enim ea præſtare cogitur, quæ in ſua poteſtate non habet.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

p. 32. a. Οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν δὲ, τὸ σῶμα, ἡ κτῆσις, δόξαι, ἀρχαί· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα οὐχ ἡμέτερα ἔργα.

TEXTVS. Continuatio Capitis I. (I. 1.)

In nostra potestate non sunt, corpus, possessio, aliorum de nobis opiniones, magistratus; &, uno verbo, quæcumque non sunt nostra opera.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐχ, ὅτι μηδὲν ἐν τούτοις συντελεῖ ἡ ψυχὴ, διὰ τοῦτο ταῦτα οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν εἶναι λέγεται. καὶ γὰρ τὸ σῶμα καὶ ἡ κτῆσις, προνοούσης μὲν αὐτῆς, καλλιόνως διατίθεται· ἀμελούσης δὲ, χειρόνως. καὶ πρὸς τὸ εὐδοξεῖν ἀφορμὰς αὕτη δίδωσι, καὶ ἀρχὰς διὰ σπουδῆς οἰκείας περιποιεῖται· καὶ οὐδ᾽ ἂν ἄρχοι, μάλιστα ἐν ταύταις
b. ταῖς πολιτείαις, μὴ καὶ αὐτῆς ἑλομένης. ἀλλ᾽, ὅτι οὐ μόνη αὕτη κυρία ἐστὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων δεῖται ταῦτα πολλῶν τῶν τῇ ψυχῇ συναιρομέ-

COMMENTARIVS.

In nostra potestate esse hæc negat, non quin animus ad hæc quoque & horum contraria aliquid conferat; (nam & corpus, & res familiaris, animo curante, rectius gubernantur; destituente, pejus: idemque animus suo studio & gloriam & principatum parat; imo ne magistratum quidem gereret quisquam, in his præsertim rebus publicis, nisi ipse voluisset: sed quod in his rebus animus non solus dominetur, verum ad ea consequenda mul-

αἰρομένων ἵνα γένηται, διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἡμῖν ταῦτα εἶναι φασί. καὶ γὰρ τὸ σῶμα δεῖται μὲν καὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς σπερμάτων ἐῤῥωμένων, καὶ συμπήξεως ὑγιοῦς· δεῖται δὲ καὶ εὐτροφίας, καὶ γυμνασίων, τόπων τε καὶ ἀέρων εὐκράτων, καὶ ὑδάτων χρηστῶν· καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἔκκειται τὸ ἰσχυρότερον ποιεῖν ὅ τι ἂν εἰς αὐτὸ βούληται. καὶ τούτων οὐδενὸς ἡμεῖς ἐσμὲν κύριοι, πρὸς τὸ πάντη πάντως περιποιῆσαι ἢ ἀποσοβῆσαι. πολεμίων* γοῦν ἐπιόντων ἰσχυροτέρων, ἐβουλήθημεν ἂν ἀφανεῖς γενέσθαι· καὶ νοσοῦντες, ἀθρόως ὑγιᾶναι· καὶ ὅμως οὐκ ἐγγίνεται ἡμῖν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κτῆσις ἔχει, καὶ πρὸς περιποίησιν πολλῶν δεομένη τῶν συναιρομένων, καὶ πρὸς μείωσιν πολλοῖς τοῖς δυνατωτέροις ὑποκειμένη. Καὶ αἱ δόξαι δὲ αἱ περὶ ἡμῶν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι, κἂν ἀφορμάς τινας αὐταῖς καὶ ἡμεῖς παρεχώμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς δοξάζουσιν. ἐπ' αὐτοῖς γάρ ἐστιν ὁποῖα βούλονται p. 33. a.

 ὑπολαμβά-

multis aliis adjumentis egeat. Nam *corpus* firmum a primo sui ortu ſemen, & ſanam coagmentationem flagitat; tum vero & bonum victum, & exercitationes, ſalubria loca, ſalubrem aërem, aquas bonas. Quæ ſi etiam omnia ſuppetant, eſt illud tamen poteſtati cujusque fortioris obnoxium. Neque vero quidquam horum noſtri arbitrii eſt, ut ea omnino vel conſequamur omnia, vel propulſemus. Hoſtibus certo ingruentibus fortioribus, vellemus nos a nemine conſpici; ægrotantes, ſubito convaleſcere vellemus: neutrum tamen horum nobis datur. Eadem eſt & *opum* ratio: ad quas parandas ut multis adjumentis eſt opus, ſic eædem a multis potentioribus imminui poſſunt. *Exiſtimatio* quoque *de nobis*, non eſt ſita in nobis, quamvis occaſiones quasdam ei præbeamus ipſi, ſed in iis qui de nobis exiſtimant. Penes eos enim eſt, exiſtimare quæ voluerint.

ὑπολαμβάνειν. Τοιγαροῦν καὶ ἀσεβοῦντες πολλάκις περὶ τὸ θεῖον, αὐτοί τε εὐσεβεῖν ἑαυτοὺς ἡγοῦνται, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τοιοῦτοι νομίζονται. καὶ τὸ ἐναντίον ἄλλοι σεμνοτέρας καὶ μεγαλειοτέρας ὑπολήψεις ἔχοντες περὶ τοῦ θείου, καὶ ἀνθρωπικὰ καὶ ἀτελῆ παραιτούμενοι περὶ αὐτοῦ λέγειν, ἀσεβεῖς παρά τινων ὑπο-
b. λαμβάνονται· καὶ τοὺς σωφρονοῦντας, ἠλιθίους ἡγοῦνταί τινες. Οὕτω τὸ εὐδοξεῖν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῖς περὶ ἡμῶν τοίως ἢ τοίως δοξάζειν ἑλομένοις. Αἱ δὲ ἀρχαὶ, καὶ τῶν ἀρχομένων δέονται, καὶ τῶν πρὸς τὸ ἄρχειν συναιρομένων. ἐν αἷς δὲ πολιτείαις καὶ ὤνιοί εἰσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ πολλοῦ χρυσίου ἀποδιδόμε-
c. ναι, ἐν ταύταις ὁ χρημάτων ἀπορῶν οὐκ ἂν εἰς ἀρχὴν παρέλθοι, κἂν πάνυ βούλοιτο. Οὕτω τὰ τοιαῦτα πάντα τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστιν, οὐκ ὄντα ἡμέτερα ἔργα. Ἐν δὲ τῇ διαιρέσει τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν προτάττει τὸ σῶμα· διὰ γὰρ τοῦτο

luerint. Itaque ſæpe cum numen impie violent homines, tamen & ſibi ipſi & aliis religioſi videntur. Contraque alii, qui honeſtius & magnificentius de numine ſentiunt, & humana quædam & vilia de eo profiteri recuſant, a nonnullis impii exiſtimantur; & frugi homines a nonnullis pro bardis habentur. Ita nec *gloria* noſtri arbitrii eſt; ſed illorum quibus hoc aut illo modo ſentire de nobis libuit. Iam *magiſtratus* ſine populo qui pareat, & absque miniſtris qui operam navent, conſtare non poteſt. In quibus vero civitatibus venales ſunt magiſtratus, multoque auro addicuntur, inops pecuniæ nullum ad magiſtratus habebit aditum, quantumvis eos adpetat. Sic iſta omnia non in poteſtate noſtra ſita ſunt, quia non ſunt *actiones noſtræ*. Primo autem loco in illa diviſione rerum, quæ in noſtra non ſunt poteſtate, corpus recenſet; quod propter id

τοῦτο εἰς χρείαν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐμπεπτώκαμεν. διὰ γὰρ τὰ χρήματα πάντες οἱ πόλεμοι· ταῦτα δὲ ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν.

id egere iis rebus cœpimus, quæ in noſtra poteſtate non ſunt. Omnium enim bellorum pecunia cauſſa eſt; illam autem ob victum & cultum corporis adſciſcere cogimur.

ΚΕΦ. β'.

P. 34. a.

Καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἔστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαραπόδιστα· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτὰ, ἀλλότρια.

CAPVT II. (Nobis Cap. I. ſect. 2.)

Et quæ quidem in noſtra ſunt poteſtate, naturâ libera ſunt, eamque rationem habent, ut nec prohiberi, nec impediri poſſint: quæ vero in noſtra non ſunt poteſtate, imbecilla, ſerva, quæ prohiberi poſſint, aliena.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, τίνα μὲν τὰ ἐφ' ἡμῖν, τίνα δὲ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἐφεξῆς ὁποῖά ἐστιν ἑκάτερα παραδεικνυσιν· ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἐλεύθερα· ὅτι οὔτε γενέσθαι ἀναγκάζεται ὑπ' ἄλλων, οὔτε κωλύεται, οὔτε ἄλλος ἔχει τὴν ἐξουσίαν b. τῆς χρήσεως αὐτῶν. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ ἐλεύθερον,

COMMENTARIVS.

Poſtquam dixit, quæ noſtra, quæ aliena ſint; nunc, cujusmodi utraque ſint, declarat. *Noſtra, eſſe libera;* quod neque, ut fiant, cogi ab aliis, *nec* quo minus fiant, *prohiberi poſſunt*, neque alius iis utendi poteſtatem habet. Talis enim eſt libertas,

θερον, αὐτεξούσιον ὑπάρχον, καὶ κύριον τῆς
ἑαυτοῦ χρήσεως. τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τοῖς
πορίζειν ἢ κωλύειν δυναμένοις ὑποκείμενα, δε-
σπότας ἐκείνους ἔχει, καὶ δοῦλα ἐκείνων ἐστί.
καὶ τὰ μὲν ἀρκοῦντα αὐτοῖς, εὐσθενῶς διάκει-
ται, τὰ δὲ ἄλλων χρήζοντα, ἀσθενῆ καὶ ἐν-
δεῆ εἰσι. καὶ τὰ μὲν ἀκώλυτά ἐστιν, ὡς
c. αὐτεξούσια· (τίς γὰρ κωλύσει τοίως ἢ τοίως
ὑπολαβεῖν, ἢ ὀρεχθῆναί τινος, ἢ ἀπαρεσθῆναι;)
τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ πορίζεσθαι καὶ ἀφαι-
ρεῖσθαι ὑπ' ἄλλων πεφυκότα, ὑπ' ἐκείνων καὶ
κωλύεται πολλάκις, ἢ μὴ γινόμενα, ἢ ἀφαι-
ρούμενα. Δῆλον δὲ, ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἡμέ-
τερα ὄντα ἔργα, ἴδια ἡμῶν ἐστι· τὰ δὲ οὐκ
ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐν ἄλλων ἐξουσίᾳ κείμενα, ἀλ-
λότριά ἐστιν. ὥστε καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ
κακὰ, τὰ μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ ἀληθῶς
ὑπολαμβάνειν ἢ ψευδῶς, ἢ ὀρθῶς ὀρέγεσθαι,
p. 35. a. ἢ πλημμελῶς, ἡμέτερά ἐστιν ἀγαθὰ ἢ κακά·
τὰ

bertas, quæ sui juris est, & potestatem habet sui usus. *Aliena* vero, iis obnoxia, qui ea vel præbere vel prohibere possunt, dominos illos habent, iisque *serviunt.* Ac ea quidem, quæ sibi ipsa sufficiunt, robusta & firma sunt: quæ vero alienam opem desiderant, *imbecilla* & egena. Illa *prohiberi* nequeunt, cum sui juris sint. Quis enim nos prohibebit hoc aut illo modo opinari, adpetere, aversari? Aliena vero, quæ ab aliis & conferri & auferri possunt, sæpe quoque prohibentur, cum vel non tribuuntur, vel adimuntur. Perspicuum est igitur, ea quæ in nostra potestate sunt, utpote nostras effectiones, nobis esse propria: quæ vero penes nos non sunt, in aliorum sita potestate, ea esse *aliena.* Quare ea bona & mala earum rerum, quæ in nostra potestate sunt, ut recte sentire, aut male, recte adpetere vel perperam, nostra bona sunt aut mala. Quæ

τὰ δὲ τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν, οὐχ ἡμέτερα· ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ σώματος, τοῦ ὀργάνου τοῦ ἡμετέρου· τὰ δὲ τοῦ δεξαρίου, ἔτι πορρώτερον.

Quæ vero ad res pertinent extra noſtram poteſtatem poſitas, noſtra non ſunt; ſed partim corporis, inſtrumenti noſtri; partim gloriolæ, remotiora etiam a nobis.

ΚΕΦ. γ΄.

Μέμνησο οὖν, ὅτι, ἐὰν τὰ φύσει δοῦλα ἐλεύθερα οἰηθῇς, καὶ τὰ ἀλλότρια ἴδια, ἐμποδισθήσῃ, πενθήσεις, ταραχθήσῃ, μέμψῃ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους· ἐὰν δὲ τὸ σὸν μόνον οἰηθῇς σὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀλλότριον, ὥσπερ ἐστὶν, ἀλλότριον, οὐδείς σε ἀναγκάσει οὐδέποτε, οὐδείς σε κωλύσει, οὐ μέμψῃ οὐδένα, οὐκ ἐγκαλέσεις τινὶ, ἄκων πράξεις οὐδὲ ἓν, οὐδείς σε βλάψει, ἐχθρὸν οὐχ ἕξεις· οὐδὲ γὰρ βλαβερόν τι πείσῃ. b.

CAP. III. (Nobis Cap. I. ſect. 3.)

Memento igitur, ſi, quæ naturâ ſerva ſunt, libera putaris; &, aliena quæ ſunt, propria; fore ut impediaris, lugeas, perturberis, Deos hominesque incuſes: ſin id quod tuum eſt, ſolum tuum eſſe putaris; & quod alienum, uti revera eſt, alienum; nemo te coget unquam, nemo te impediet, non incuſabis quemquam, nec culpabis, nihil quidquam ages invitus, nemo te lædet, inimicum non habebis; nec enim noxium quid patieris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, τίνα τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν, καὶ τίνα τὰ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστι, καὶ ὁποῖα ἑκάτερά ἐστι, καὶ ὁποίαν ἔχον-

COMMENTARIVS.

Poſtquam expoſuit, quæ in nobis ſita ſint, quæ non ſint, & cujusmodi utraque ſint, & quam nobis-

ἔχοντα πρὸς ἡμᾶς σχέσιν· ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἴδιά ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλότρια·
c. παραινεῖ λοιπὸν συμφώνως ἡμᾶς τῇ φύσει αὐτῶν, καὶ μὴ παρηλλαγμένως, περὶ αὐτὰ ἀναστρέφεσθαι. ταῦτα γὰρ εὐδαιμονίας ἡμῖν καὶ κακοδαιμονίας αἴτια γίνονται. τὸ μὲν γὰρ τυγχάνειν τῶν ἀγαθῶν, καὶ κακῷ μηδενὶ περιπίπτειν, εὐδαίμονας ποιεῖ· τὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ἀποτυγχάνειν, ἢ περιπίπτειν τοῖς βλαβεροῖς, κακοδαίμονας. Εἰ οὖν τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἐστιν ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκ-
p. 36. κλίνειν, ταῦτα δὲ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἐν
a. τούτοις ζητητέον τὸ ἀγαθόν· ἵνα τύχωμεν πάντως ζητοῦντες, διὰ τὸ κύριοι εἶναι τοῦ τυχεῖν, (εἴπερ κύριοι τοῦ ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν κατὰ φύσιν ἐσμέν·) καὶ μὴ οὐκ οἰκείου τύχωμεν ἀγαθοῦ. ἐὰν δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγώμεθα, καὶ ἐν ἐκείνοις ζητῶμεν τὸ ἀγαθὸν, διχῶς ἀποτυγχάνειν ἀνάγκη. καθ' ἕνα μὲν τρόπον πάντη καὶ

nobiscum collata rationem habeant: nempe, quæ in nostra potestate sint, ea esse nostra; quæ non, aliena: deinceps monet, ut ea administremus, quemadmodum natura eorum fert, & nec contrario modo. Nam hæ nobis felicitatis & miseriæ caussæ sunt. Etenim bonis potiri, & in nullum malum incidere, beatos facit: bonis & utilibus rebus excidere, aut in noxias incidere, infelices. Quod si igitur bonum nostrum in eo situm est, ut naturæ convenienter adpetamus & declinemus, hæc vero in earum rerum numero sunt, quæ nostri sunt arbitrii; in his bonum est quærendum. Ita fiet, ut omnino & consequamur id quod quærimus, propterea quod ejus adeptio penes nos est, (siquidem adpetitio & declinatio penes nos est) & ut nostrum proprium consequamur bonum. Sin ea, quæ non penes nos sunt, adpetiverimus, & in iis bonum quæsiverimus, bifariam nos frustrari necesse erit: uno modo semper & sine exce-

καὶ πάντως, ὅτι κἂν ἐπιτύχωμεν αὐτῶν, οὐχὶ οἰκείων ἀγαθῶν ἐπιτύχοιμεν ἄν· καθ' ἕτερον δὲ, ὅτι καὶ ἀποτυγχάνειν ἐν τοῖς πλείοσιν ἀνάγκη τὸν τὰ ἀλλότρια ὡς οἰκεῖα ἐπιζητοῦντα, καὶ b. ὀρεγόμενον ἐκείνων τῶν ἐν ἄλλων ἐξουσίᾳ κειμένων. Συμβαίνει οὖν ἐπὶ τούτων, καὶ τὰς ὁρμὰς ἐμποδίζεσθαι καὶ ταράττεσθαι μὴ ἰθυπορούσας, καὶ λυπεῖσθαι πάντως καὶ πενθεῖν. ὥσπερ γὰρ ἡδόμεθα τυγχάνοντες [τῶν αἱρετῶν,] καὶ ἐκκλίνοντες τὰ ἀναίρετα· οὕτως, ἂν ἀποτυγχάνωμεν τῶν αἱρετῶν, ἢ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτωμεν, λυπεῖσθαι ἀνάγκη, καὶ τοὺς δοκοῦντας αἰτίους μέμφεσθαι, ποτὲ μὲν ἀνθρώπους, ποτὲ δὲ τοὺς τὰ ὅλα διοικοῦντας. Πάσχομεν δέ τι καὶ ἄλλο δεινόν. συμπάσχοντες γὰρ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὅτε ἀφέληταί τις αὐτὰ, προσαπόλλυμεν καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, ἅπερ ἐκεῖνος ἀφελέσθαι οὐ δύναται, τὸ ὀρθῶς ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν. c.

Εἰπὼν

exceptione, quod, etsi illa consequeremur, non nostra tamen bona consecuturi essemus: altero, quod plerumque frustrari necesse est eum, qui aliena tanquam sua quærit, quique ea desiderat quorum potestas in aliis sita est. Accidit igitur in his, ut & impetus nostri *impediantur* & *turbentur*, non recta via progredientes, & in *dolorem* utique *luctumque* incidamus. Vt enim rerum expetendarum facti compotes, & evitatis contrariis delectamur; sic rebus expetendis frustratos, aut in aversandas delapsos, *dolere* necesse est, & *queri* de auctoribus earum rerum, alias de hominibus, alias de iis qui universitatem administrant. Aliud quoque malum nobis accidit. Nam, dum graviter adficimur, si quis ea nobis, quæ nostri juris non sunt, adimit; simul etiam hæc perdimus quæ in nostra potestate sunt, quæque nobis eripere nemo potest: rectum adpetitum, & rectam declinationem.

Exposi-

Εἰπὼν δὲ ὅσα κακὰ ἕπεται τῇ παραλλαγῇ· ἐὰν δὲ καλῶς [φησὶ] τὰ οἰκεῖα καὶ τὰ ἀλλότρια διαθησώμεθα, καὶ μὴ τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τῶν
p. 37. οἰκείων ἀγαθῶν καὶ ἐφ' ἡμῖν ὄντων ἀντεχώμεθα,
a. τοῦτ' ἔστι τοῦ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν· οὔτε ἀναγκάσει (ἄλλος δηλονότι) οὐδεὶς, οὔτε κωλύσει ποτὲ ἡμᾶς οὕτως ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν· εἴπερ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν. εἰ δὲ τοῦτο, οὔτε λυπησόμεθά ποτε· λυπεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ἄλλο τι, πλὴν δυοῖν τούτων, τοῦ τε μὴ τυγχάνειν ὧν βουλόμεθα, καὶ τοῦ περιπίπτειν ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνειν σπουδάζομεν. περὶ δὲ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐσπουδακότες, οὔτε ἀποτευξόμεθα τινὸς ὧν ὀρεγόμεθα, οὔτε
b. περιπεσούμεθά τινι ὧν ἐκκλίνομεν. ὥστε οὐδὲ φοβηθησόμεθά ποτε τινά· εἴπερ φοβούμεθα ἢ τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς, ἢ τοὺς τὰς ὠφελείας κωλύοντας. οὐδεὶς δὲ ἰσχυρός ἐστιν οὕτως, ὡς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἐκκλίσεις, ἐν αἷς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν ἐστι τοῦ κατὰ λόγον ζῶντος, βιάσασθαι. ὥστε

Expositis igitur malis quæ hanc perversionem sequuntur: nunc ait, si recte nostra & aliena tractaverimus, & non alienis, sed nostris bonis, & in nostra potestate sitis studuerimus; hoc est, si operam dederimus, ut secundum naturam adpetamus & declinemus; fore ut *nemo* prorsus *nos cogat*, aut umquam nos *impediat* sic adpetere & declinare, siquidem id nostri arbitrii est. Quod si ita est: nunquam etiam dolebimus: dolorem enim nobis adfert nihil aliud, nisi duo hæc, frustratio eorum quæ volumus, & eorum quæ nolumus perpessio. Iis autem intenti rebus, quæ penes nos sunt, neque ulla re frustrabimur quam desideramus: neque in ullam incidemus quam declinamus. Itaque etiam neminem unquam timebimus; si quidem eos timemus, qui aut nobis nocent, aut commoda nostra intervertunt: neque vero quisquam eam vim habet, ut adpetitiones & declinationes, in quibus situm est bonum & malum ejus qui rationi congruenter vivit, cogere queat. Quare

ὥστε οὐδὲ ἐχθρὸν ἕξομέν τινα. ἐχθρὸς
γὰρ ὁ βλάπτων νομίζεται· βλαβερὸς δὲ
οὐδείς ἐστι τῷ βλαβῆναι μὴ δυναμένῳ ὑπ'
ἄλλου. οὐδὲ μέμφεται οὖν τινα ὁ τοι-
οῦτος, οὐδ' ἐγκαλέσει τινί· ἀλλ' οὐδὲ
ἄκων ποτέ τι πράξει. ἄλυπος οὖν καὶ c.
ἄφοβος, καὶ ἐλεύθερος, καὶ εὐδαίμων ὄντως ὁ
τοῦ τοιούτου βίος ἔσται, ἄνευ πάθους καὶ ἡδο-
νῇ ζῶντος.

Καὶ ὅρα, ὅπως οὐ μόνον ὠφελιμώτερον, ἀλ-
λὰ καὶ ἡδύτερον ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ σπουδαίου
βίον· ὥσπερ ὁ Πλάτων [φησὶν,] ὅτι πᾶν ζῶον
κατὰ φύσιν τοῦ ἡδέως ἀντέχεται, καὶ φεύγει
τὰ λυπηρά. τῶν ἡδέων δὲ τὰ μὲν τοῖς ἀγα-
θοῖς ἡμῶν καὶ ὠφελίμοις σύνεστι, τὰ δὲ τοῖς
βλαβεροῖς. κἀνταῦθα χρὴ νήφειν, ὅπως ἂν καὶ p. 38.
ἐκλεγοίμεθα τὰς ἐπωφελεῖς ἡδονὰς, καὶ πρὸς a.
ταύτας συνεθιζοίμεθα. ὅτι γὰρ ἡδυτέρα δοκεῖ ἡ
σωφροσύνη τῷ σπουδαίῳ, ἤπερ ἡ ἀκολασία
τῷ

Quare nec *inimicum* quemquam habebimus. Inimicus enim judicatur, qui nocet: nemo vero ei nocet, cui ab alio noceri non poteſt. Talis igitur neque expoſtulabit cum quoquam, neque accuſabit quemquam: atque etiam nihil unquam faciet invitus. Hilaris igitur, ſecura, libera & vere beata erit talis hominis vita, perturbationis expers, plena voluptatis.

Et obſerva, quemadmodum oſtendat, viri boni & ſapientis vitam non modo utiliorem eſſe quam aliorum, ſed etiam jucundiorem. Nam Platone auctore, Omne animal natura & voluptate ducitur, & moleſtias averſatur. Res autem jucundæ partim cum bonis & utilitatibus noſtris conjunctæ ſunt, partim cum malis & damnis. Proinde hic vigilandum, ut utiles ſeligamus voluptates, & hisce adſueſcamus. Modeſtiam enim bono viro ſuaviorem videri, quam luxuriam improbo, illud oſten-

τῷ μοχθηρῷ, δηλοῖ τὸ, πολλοὺς μὲν τῶν μοχθηρῶν εἰς σώφρονας μεταβάλλειν· τοὺς δὲ σώφρονας μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως, μηδέποτε μεταπίπτειν εἰς ἀκολασίαν. καίτοι εἰ μὴ ἡδὺς ἦν ἐκπρεπῶς τοῖς σώφροσιν ὁ τοιοῦτος βίος,
b. οὐκ ἂν ἑκόντες αὐτὸν καὶ εὐαρεστοῦντες ἠσπάζοντο. Ὅτι οὖν καὶ ἡδύτερός ἐστιν ὁ τοῦ σπουδαίου βίος, δείκνυσιν ἐκ τοῦ ἀνεμποδίστου, καὶ ἀκωλύτου, καὶ ἑκουσίου τῆς διαγωγῆς τῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν μόνοις καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἀποτιθεμένων.

oſtendit, quod multi quidem improbi modeſti fiunt; qui vero ratione & conſilio modeſti ſunt, nunquam pravos mores amplectuntur. Enimvero niſi talis vita modeſtis inſigniter jucunda eſſet; non eam ultro amplecterentur, nec in ea lubentes adquieſcerent. Vitam igitur viri boni & ſapientis jucundiorem etiam eſſe, demonſtrat e vitæ ratione voluntaria, impedimenti omnis & offenſionis experte, quam vivunt hi qui bonum & malum in iis rebus ſolis, quæ in noſtra poteſtate ſunt, collocant.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. δ'.

5

Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο, ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀφιέναι παντελῶς, τὰ δ' ὑπερτίθεσθαι πρὸς τὸ παρόν. ἐὰν δὲ καὶ ταῦτ' ἐθέλῃς, καὶ ἄρχειν καὶ πλουτεῖν, τυχὸν μὲν οὐδ' αὐτῶν τούτων τεύξῃ, διὰ τὸ καὶ τῶν προτέρων ἐφίεσθαι· πάντως γε μὴν ἐκείνων ἀποτεύξῃ, δι' ὧν μόνων ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία περιγίνεται. c.

CAP. IV. (Nobis Cap. I. sect. 4.)

Tanta igitur cum expetas, memento non oportere mediocriter commotum ea adtingere, sed alia omnino missa facere, alia in præsens differre. Quodsi vero & ista volueris, & magistratum gerere, & dives esse; fortasse neque hæc ipsa consequere, eo quod etiam priora illa expetis; at illa certe nullo modo consequeris, quibus solis libertas ac felicitas comparantur.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Δείξας, ἐν τίσιν ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἡμέτερον, ὅτι ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν, καὶ ὁποῖος ἔσται ὁ βίος τοῖς ἐκεῖθεν αὐτὸ πορίζεσθαι βουλομένοις, καὶ p. 39. a.
μὴ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντων, καὶ ὅτι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν τεῦξιν ἀνεμπόδιστος καὶ

COMMENTARIVS.

Postquam ostendit, quibus in rebus bonum sit positum nostrum, in iis nimirum quæ in nostra potestate sunt; & qualis eorum vita sit futura, qui inde bonum suum petunt, non autem a rebus externis & alienis; & in adeptione boni eam nullo modo impediri posse & prohiberi, nulloque damno

καὶ ἀκώλυτός ἐστι παντελῶς, καὶ ἀπὸ βλάβης ἄτρωτος, οὐδεμίαν ἐπίβασιν τοῖς βλαβεροῖς παρεχόμενος· καὶ οὐ μόνον ἐπωφελὴς, ἀλλὰ καὶ ἡδὺς, οὔτε κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐμποδιζόμενος, οὔτε ὧν ἐκκλίνει περιπίπτων τινὶ, ἀλλ', ἁπλῶς εἰπεῖν, μακάριός τε καὶ εὐδαίμων διατελῶν· ἐφεξῆς προτρέπει τε καὶ συντείνει τὸν ἀκροατὴν,
b. ἀξίαν ἐπιδείξασθαι προθυμίαν τῶν τοιούτων ἐπαγγελμάτων, μὴ μόνον οὐ πάρεργον ἄλλου τινὸς ἡγούμενον τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδὴν, ἀλλὰ μηδ' ἄλλο τι πάρεργον πρὸς αὐτὴν ποιούμενον. Διὸ τῶν ἐκτὸς ὅσα μὲν ἀσύμφωνα πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστιν, ὥσπερ τρυφαὶ, καὶ ἡδοναὶ σωματικαὶ, καὶ ἀκάθαρτος πλοῦτος, καὶ δυναστεῖαι, καὶ τυραννίδες, ταῦτα παντελῶς ἀφιέναι παρακελεύεται· ὡς οὐ δυνατὸν ὂν, καὶ περὶ ταῦτα σπουδάζειν, καὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα ἑαυτὸν φυ-
c. λάττειν. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα τῶν ἐκτὸς δύναται ἐμφρόνως μεταχειριζόμενα μὴ ἐμποδίζειν τοῖς ψυχικοῖς ἀγαθοῖς, οἷον οἴκου κτῆσιν καὶ οἰκετίας, γάμον

damno esse violabilem, ut quæ nullis nocivis rebus aditum præbeat; quæque non utilis tantum, sed & jucunda sit; cujus nec adpetitio impediatur, nec declinatio in aliquid adversum incidat, sed ab omni parte mali perpetuo expers & beata: nunc deinde studium & alacritatem auditoris excitat, monetque, tantas res non modo non obiter tractandas esse, sed dum iis occupatus sis, nihil aliud vel obiter agendum. Quapropter ea, quæ cum animi ratione præditi vita, naturæ consentanea, non consentiunt; cujusmodi sunt, luxuria, & voluptates corporis, sordidæ divitiæ, principatus, tyrannides; *prorsus relinqui* jubet: quod fieri non possit, ut idem homo & his rebus occupetur, & animo excolendo studeat. Quæ vero e rebus externis ejus sunt naturæ, ut, prudenter tractatæ, bonis animi non officiant; cujusmodi sunt, parare

γάμον τε ἔννομον, καὶ εὐγενῆ παιδοποιΐαν, καὶ ἀρχὴν δικαίαν, ἐνίοτε καὶ τῶν χρειωδῶν ἐπιμέλειαν, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπερθέσθαι πρὸς τὸ παρὸν παραινεῖ τοὺς παιδευομένους εἰκότως. καὶ γὰρ ἀπερισπάστους αὐτοὺς εἶναι χρὴ πανταχόθι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν, εἰ μέλλοιεν τελέως κατορθοῦν αὐτήν.

Καὶ μέντοι δεῖ τὸν μέλλοντα ἐν τοῖς ἐκτὸς μὴ δημοτικῶς, ἀλλὰ κατ' ἄνδρα τὸν ἀγαθὸν ἀνα- p. 40.
στρέφεσθαι, καὶ φρόνησιν ἔχειν τῶν ἐπωφελῶν a.
καὶ βλαπτικῶν διακριτικὴν, καὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις ὑπεσταλμένας τῷ λόγῳ, καὶ μὴ κατεξανισταμένας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ὀρεκτοῖς κελεύει κινεῖσθαι, καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον, ἐπ' ἐκεῖνα κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἀφοριζόμενον αὐτοῖς διεγείρεσθαι. τὰ γὰρ ἁμαρτήματα γίνεται, ἢ τοῦ λόγου τὸ δέον μὴ διορίζοντος διὰ φρονήσεως ἔλλειψιν· ἢ τούτου μὲν, εἰ καὶ ἀτενῶς, b.

ὁρῶντος

parare domum & servitium, legitimæ nuptiæ, ingenuorum liberorum procreatio, justus magistratus, aliquando etiam rerum ad vitæ usum necessariarum cura: hæc omnia, & id genus alia, *in præsentia esse differenda* monet studiosos; idque merito: quod nullis omnino rebus distrahi eos oporteat, & a studio virtutis atque exercitatione abstrahi, qui hanc perfecte consequi cupiunt.

Oportet tamen etiam eum, qui in rebus externis, non vulgi more, sed ut bonum virum decet voluerit versari, ea prudentia esse præditum, qua res utiles & nocivas discernat, & brutas adpetitiones rationi obedientes habeat; ut nec insurgere illas adversus hanc patiatur, nec moveri sinat, nisi ad eas res adpetendas quas ipsa jusserit, & quando, & quatenus; & ad illas res intra præfinitum rei cuique modum excitari. Peccata enim existunt, aut cum ratio, quid fieri debeat, non discernit ob prudentiæ penuriam; aut cum perspicit illa quidem,

ὁρῶντος ὅμως τὸ δέον πραχθῆναι, τῶν δὲ ἀλόγων ὀρέξεων δι' ἀπαιδευσίαν κατεξανισταμένων τυραννικῶς τῆς χαλαρᾶς τοῦ λόγου κρίσεως· ὡς ὅταν ἡ τραγῳδία τὴν Μήδειαν ὑποκρινομένη λέγῃ·

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα δρᾷν μέλλω κακά·
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Χρεία τοίνυν τῷ μέλλοντι ζῇν ἀναμαρτήτως ἐν
c. τῇ περὶ τὰ ἐκτὸς χρήσει, καὶ τὴν φρόνησιν παρασκευάσαι, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τὴν μετριότητα, καὶ τὸ πρὸς τὸν λόγον εὐπειθές· καὶ οὕτως, ὥσπερ ὅπλοις ἀῤῥαγέσι τούτοις πεφραγμένος, κατὰ καιρὸν ἅπτεσθαι τῶν τοιούτων. Διὸ καὶ τὰ συμφωνεῖν δυνάμενα τῶν ἐκτὸς πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὑπερθέσθαι πρὸς τὸ παρὸν παραινεῖ τοῖς παιδευομένοις, ἕως ἂν τὴν χρηστικὴν ἀρετὴν αὐτῶν κτήσωνται, διὰ τῆς ἀπερισπάστου ἀσκήσεως. οὔτε γὰρ εἰς πόλεμον ἀπιέναι χωρὶς ὅπλων καλὸν, οὔτε πραγμάτων χωρὶς φρονήσεως καὶ μετριοπαθείας ἐφάπτεσθαι.

Αὐτὸς

dem, quamvis languide, quid facto sit opus; sed brutæ adpetitiones, ob neglectam institutionem, tyrannice adversus languidum rationis judicium insurgunt. Qualem tragœdia Medeam depingit:

Scio nefas quod, & quod in scelus ruam:
Sed ira mentis omne judicium premit.

Ad rectum igitur externarum rerum usum, & ingenio doctrina exculto, & adpetitu moderato atque subacto est opus. Sic, hisce veluti firmissimis armis munitus, per tempus tales res suscipere poterit. Quapropter studiosos homines monet, ut res externas quæ cum virtute congruere possint, *in aliud tempus differant*, donec virtutem utendi eis, continenti exercitatione, compararint. Neque enim ad bellum inermem abire decet; neque res gerendas absque prudentia & moderatione animi suscipere.

At

Αὐτὸς δὲ οὐκ ἀσύμφορον μόνον, ἀλλὰ καὶ p. 41.
ἀνήνυτον δείκνυσι τοῖς παιδευομένοις τὴν περὶ a
τὰ ἐκτὸς σπουδήν. εὐαγωγίας μὲν γὰρ, καὶ ὀρέξεων λελογισμένων καὶ ἐκκλίσεων, δι᾽ ὧν μόνων ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία τοῖς ἀνθρώποις περιγίνονται, πάντως ἀποτυγχάνειν ἀνάγκη τοὺς καὶ τῶν μὴ ἐφ᾽ ἡμῖν ὀρεγομένους, καὶ ἐκεῖνα ἐκκλίνοντας. δουλεύειν γὰρ ἀνάγκη ταῖς ἀλόγοις ὀρέξεσιν, ὡς λυττῶσί τε καὶ ἀγρίοις δεσπόταις· δουλεύειν δὲ καὶ τῶν ἀν- b.
θρώπων τοῖς τε πορίζουσι τὰ τοιαῦτα ὀρεκτὰ, καὶ τοῖς κωλύειν δυναμένοις, ἵνα μὴ κωλύωσι, καὶ τοῖς ἐπάγουσι τὰ φευκτά. ἔτι δὲ καὶ τῆς χολῆς ἡμᾶς παραιρουμένη τῆς πρὸς τὴν περὶ τὰ οἰκεῖα ἐπιμέλειαν, ἡ περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδὴ ἀποτυγχάνειν πάντως τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ποιεῖ· οἱ γὰρ ἀμφοτέρων ὀρεγόμενοι, καὶ περὶ ἄμφω σπουδάζοντες, οὔτε διακρίνουσι τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα, οὔτε τὴν προσήκουσαν σπουδὴν τοῖς οἰκείοις ἀγαθοῖς ἀπονέμουσιν· οὔτε, μὴ σπου- c.

At oſtendit Epictetus, non modo inutile, ſed irritum etiam eſſe rerum externarum ſtudium eis qui adhuc erudiuntur. Animi enim recta inſtitutione, & adpetitionibus ac declinationibus ratione moderatis, *per quas ſolas hominibus libertas & felicitas pariuntur*, excidere omnino neceſſe eſt eos, qui & adpetunt & declinant ea quæ non ſita ſunt in poteſtate noſtra. Neceſſe eſt enim ſervire eos brutis cupiditatibus, tanquam agreſtibus & furioſis dominis: ſervireque item eis hominibus, qui talia deſideria & explere & prohibere poſſunt, ne prohibeant; iis item, qui in res fugiendas conilcere poſſunt. Ad hæc, ſubtrahendo curandi noſtras res otio, rerum externarum occupatio omnino etiam in cauſſa eſt, ut noſtris bonis excidamus. Nam qui utraque expetunt, & utrisque ſtudent; hi nec diſcernunt bona & mala, neque juſtam curam ſuis propriis bonis impendunt; nec, legitimo

δάζοντες ὡς δεῖ περὶ αὐτὰ, τυγχάνειν αὐτῶν
δυνήσονται. ὡς ἐπίπαν δὲ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀπο-
τυγχάνουσιν, ὡς μὴ μόνοις αὐτοῖς προσασχο-
λούμενοι, ἀλλ' ἀμηγέπη καὶ τῶν οἰκείων ἀγα-
θῶν ὀρεγόμενοι, μηδὲ ἀνέδην πάντα ποιεῖν καὶ
πάσχειν ὑπὲρ τῆς τεύξεως, αὐτῶν αἱρούμενοι,
ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἀπὸ αἰδοῦς τινὸς ἀνθελκό-
μενοι. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος βίος τοῦ μὲν μονο-
τρόπως εἰς τὰ ἐκτὸς ἀποκλίναντος, ἧττον μο-
χθηρός· ἐπίπονος δὲ καὶ ἀηδὴς ἐκείνου μᾶλλον,
42. συγκλώθειν τὰ ἀσύγκλωττα σπουδάζων, καὶ
a. ἐναντιώτεσι καὶ μεταμελείαις ἀεὶ συνεχόμενος,
καὶ ἀποτυγχάνων ἑκατέρων, διὰ τὸ ἑκατέρων
ἐφίεσθαι· λυπηρὸς δέ ἐστι, καὶ ἀναίρετος.
Ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον, ὅτι συνεχῶς ἐν τοῖς ἑξῆς
ὁ Ἐπίκτητος χρήσεται τῷ Μέμνησο, πρὸς τὴν
λογικὴν ψυχὴν διαλεγόμενος, τὴν συνουσιωμένους
[μὲν] ἔχουσαν ἀεὶ τοὺς τῶν ὄντων λόγους, καὶ σύμ-
b. φυτον αὐτῇ τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν· ἀτονοῦσαν
δὲ

timo ſtudio non adhibito, iis potiri poterunt. Fit etiam fere, ut externis quoque bonis fruſtrentur; nempe quoniam non iis ſolis toti occupati ſunt, ſed aliquo modo ſua etiam bona deſiderant, neque toto pectore quidvis & facere & perpeti propter adeptionem iſtorum volunt, retrahente verecundia quadam. Et eſt quidem talis vita minus prava, quam ejus qui unice rebus externis incumbit; laborioſior illa tamen, atque inſuavior eſt: etenim, quæ connecti nequeunt, connectere ſtudens, continuo ſecum ipſa pugnat, crebro pœnitet, fruſtratur utriſque dum utraque conſectatur, moleſta utique eſt, minimeque optabilis. Eſt autem obſervatione dignum, quod crebro dehinc Epictetus utatur verbo *Memento*, quo rationis compotem animum compellat, qui rationes quidem rerum ſemper conjunctas ſecum habet, earumque innatam veritatem; ſed aliquando,

δέ ποτε πρὸς τὴν εἰλικρινῆ θέαν, τῷ περισπασμῷ τῆς ἐν αὐτῇ γενεσιουργοῦ δυνάμεως, καὶ διὰ τοῦτο εἰς λήθην ὑποφερομένην, τὴν πάντων αὐτῇ τῶν κακῶν αἰτίαν, καὶ δεομένην τοῦ συνεχῶς ἀκούειν τοῦ Μέμνησο. Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι τηλικούτων ἐφιέμενον οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐμμέτρου καὶ ἀσυμμέτρου τῷ Μετρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἐπὶ τοῦ ἐνδεοῦς, ἐχρήσατο. ὁ γὰρ κίνδυνος τοῦ ἀποπεσεῖν τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἄναλκιν οὐ φῶτα λαμβάνει, κατὰ Πίνδαρον. c.

aliquando, velut deficiente oculorum acie ad sincere spectandum, ob distractionem genitricis suæ facultatis, in oblivionem ruit, quæ ipsi malorum omnium caussa est; ideoque opus habet, ut *Memento* illud crebro ei inculcetur. Cum vero *non mediocriter incitatum esse oportere* dicit *eum qui tantas res adpetat*, non hoc vult, *non supra modum atque immodice*, sed *non infra modum*, *non minus quam par sit*, incitatum esse oportere. Nam cum periculum sit, ne tuis propriis bonis excidas; periculum illud certe (ut ait Pindarus) ignavum virum non admittit.

ΚΕΦ. ε.

Εὐθὺς οὖν πάσῃ φαντασίᾳ τραχείᾳ μελέτα ἐπιλέγειν, ὅτι, Φαντασία εἶ, καὶ οὐ πάντως τὸ φαινόμενον. ἔπειτα ἐξέταζε αὐτὴν, καὶ δοκίμαζε τοῖς κανόσιν οἷς ἔχεις· πρώτῳ δὲ τούτῳ καὶ μάλιστα, πότερον περὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἢ περὶ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. κἂν περί τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ᾖ, πρόχειρον ἔστω τὸ, διότι Οὐδὲν πρὸς ἐμέ.

CAP. V. (Nobis Cap. I. ſect. 5.)

Statim igitur omni viſo aſpero reſponſare ſtude, ac dicere: Viſum es, & nullo modo id quod eſſe videris. Deinde explora illud, & exige ad eas, quas habes, regulas; & ad hanc primam vel maxime, utrum circa ea verſetur quæ in noſtra ſunt poteſtate, an circa ea quæ in noſtra poteſtate non ſunt. Tum, quodſi circa aliquod eorum verſetur, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, in promtu ſit illud: Nihil ad me!

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 43. a. Εἰπὼν, ὅτι χρὴ τὸν μέλλοντα τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τυγχάνειν ἄνθρωπον, καὶ τὴν οἰκείαν εὐδαιμονίαν περιποιεῖσθαι, ἀπερίσπαστον ἀπὸ τῶν ἐκτὸς θεῖναι ἑαυτόν· ἐπειδὴ καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐπιμελομένοις ἐμπίπτουσι πολλάκις φαντασίαι, αἱ μὲν, ὀρεκτικαί τινος τῶν ἐκτὸς, αἱ δὲ ἐκκλιτικαὶ τῶν ἀναιρέτων· διδάσκει, πῶς δεῖ χρώμενον

COMMENTARIUS.

Poſtquam monuit, eum qui ſuis potiri bonis, & propriam ſibi felicitatem comparare velit, non distrahi oportere rebus externis, cum iis etiam qui ſua curant, viſa quædam occurrant, quibus impulſi aut rem aliquam externam adpetant, aut ea declinent quæ fugienda videantur: docet, quemadmodum

μενον ταῖς τοιαύταις φαντασίαις ἀβλαβῆ μένειν ἀπ᾽ αὐτῶν. Τραχείας δὲ τὰς τοιαύτας b. φαντασίας ἐκάλεσεν, ὡς ἀλόγους καὶ παροίστρους, καὶ τραχυνούσας ὄντως τὴν ζωὴν τῇ ἀσυμμετρίᾳ καὶ ἀνωμαλίᾳ τῶν κινήσεων. Ὅπερ δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς σαφέστερον παραινεῖ, τὸ μὴ συναρπάζεσθαι εὐθὺς ὑπὸ τῆς ἐμπιπτούσης φαντασίας, ἢ ὀρεκτικῆς, ἢ ἐκκλιτικῆς, τοῦτο καὶ νῦν λέγει· ὅτι χρὴ πρὸς αὐτὴν κινηθεῖσαν εὐθὺς ἀνθίστασθαι, καὶ τέως τὴν σφοδρότητα αὐτῆς ἐκλύειν, διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ φαντασίαν εἶναι. Αἱ δὲ φαντασίαι, ποτὲ μὲν c. ἀληθῶν εἰσιν ἀνατυπωτικαὶ, καὶ ἀληθῶς ἐπωφελῶν ἢ ἡδέων· ποτὲ δὲ διακενῆς ὀνειροπολοῦσιν. Αὐτῷ τε σὺν τούτῳ τῷ διατεθῆναι εὐθὺς, ὅτι οὐ πάντως τοιοῦτόν ἐστι τὸ φανταστὸν, οἷον φαντάζεται, χαλᾶται τὸ σύντονον τῆς φαντασίας, ὥστε μὴ παρεμποδίζειν τὴν τοῦ λόγου κρίσιν· ἣν εὐθὺς μετὰ τὸ γαληνιασθῆναι τὴν φαντασίαν, καὶ τῆς τραχύτη-

admodum his utendum fit, ne ea nobis noceant. *Aspera* vero talia *visa* adpellat; utpote quæ præter rationem veluti oestro agitent hominem, & immoderatis & perturbatis commotionibus vere exasperent vitam. Quod autem in iis quæ sequuntur apertius monet, ne statim sequamur quodvis visum, sive ad adpetendum sive ad declinandum nos movens, idem nunc quoque dicit: statim ei, ubi excitatum fuerit, esse resistendum, ejusque impetum inhibendum, cogitando, *Visum id esse.* Visa autem, alia quidem, res veras, vereque utiles & jucundas repræsentant; alia vero, inania simulacra ceu somnia nobis objiciunt. Hac ipsa igitur cogitatione laxatur visi contentio, cum statim opponimus, *rem non esse talem, qualis esse videatur:* quo fit, ut rationis judicium non impediatur, quod judicium, cum primum visi tempestas remiserit, aspe-

τος ἀπαλλαγῆναι, παραινεῖ προσάγειν εἰς ἀκριβῆ διάθεσιν τοῦ φαντασθέντος. Πολλοὶ δέ εἰσι τῶν τοιούτων κριτικοὶ κανόνες· οἱ μὲν, ἀπ' p. 44. a. αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν φανταστῶν λαμβανόμενοι· πότερον εἰς ψυχικὸν ἀγαθὸν, ἢ σωματικὸν, ἤ τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέρονται· καὶ, πότερον εἰς ὠφέλειάν τινα τείνουσιν, ἢ πρὸς ἡδονὴν μόνον· ἔτι δὲ καὶ, εἰ δυνατὰ ὅλως, ἢ ἀδύνατα. ἔστι δέ τις κανὼν, καὶ ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ κρίσεως καὶ σπουδῆς τῶν ἐμφρόνων τε καὶ ἀφρόνων ἀνθρώπων· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἀπὸ τῆς θείας κρίσεως. ὅπερ γὰρ ἀρεστὸν δοκεῖ θεῷ καὶ τοῖς ἔμφροσιν ἀνθρώποις, τοῦτο ἂν εἴη b. σπουδῆς ἄξιον τῷ σωθησομένῳ· τὰ δὲ ἀπαρεστὰ ἐκείνοις, φευκτέα. οὐδεὶς γὰρ ἀνόητος οὕτως ἢ ἐμπαθής ἐστιν, ὡς οἰηθῆναι τὴν ἀκολασίαν ἢ τὴν ἀδικίαν ἀρέσκειν θεῷ. Πολλῶν οὖν ὄντων κανόνων κριτικῶν τῆς τῶν φανταζομένων ἡμῖν διαφορᾶς, εἷς ἐστιν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώπων

ritate imminuta, ad rem illam confiderandam monet effe adhibendum. *Regulæ* autem vifa judicandi funt multæ: quæ fumuntur partim a natura viforum; an fcilicet ad animi, ad corporis, ad fortunæve bona pertineant? item, ad utilitatemne aliquam, an ad voluptatem folam referantur? denique, fintne res poffibiles omnino, nec-ne? Eft vero alia regula, defumta a judicio & ftudio circa res easdem hominum, cum prudentium, tum imprudentium; atque etiam magis, a divino judicio. Quidquid enim Deo & cordatis hominibus probatur; in eo utique eft fuæ falutis ftudiofo elaborandum: quod illis non probatur, id eidem fugiendum. Nemo enim adeo eft aut amens, aut fuarum cupiditatum amans, ut exiftimet lafciviam aut injuriam placere Deo. Cum igitur multæ fint regulæ, quibus viforum noftrorum discrimina dijudicentur; una eft hominum propria, quatenus homines

πων ἴδιος, ᾧ κοινῶς ἐπὶ πάντων ἡμᾶς δεῖ χρῆσθαι· οὗτος ὁ ἀπὸ τῆς τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν διακρίσεως. εἰ γὰρ τῶν μὴ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστί τι τῶν φανταζομένων ἢ ὀρεκτῶν ἢ ἐκκλιτῶν, καλῶς ἔχει γινώσκειν τε καὶ ἐπιλέγειν εὐθὺς, ὅτι τοῦτο οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. οὔτε γὰρ ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν ἡμέτερον εἶναί τι δύναται, μὴ ἐφ᾽ ἡμῖν ὂν, διὰ τὸ εἰδοποιὸν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας αὐτεξούσιον. ὅλως γὰρ ὑποστᾶσα τοιαύτη φύσις ἐν τοῖς οὖσι, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῆς καὶ τὸ κακὸν αὐθαίρετον ἔχειν ἔμελλεν. c.

mines ſunt, qua nobis peræque in omnibus eſt utendum: illam dico, quæ pendet a diviſione *rerum quæ in noſtra ſunt poteſtate, quæve non ſunt.* Nam ſi res, cujus viſum nobis offertur, ſive ut adpetendæ, ſive ut declinandæ, non in noſtra poteſtate eſt, rectum erit ut intelligamus, ſtatimque dicamus, *nihil eam ad nos adtinere.* Nam cum noſtri arbitrii non ſit, neque bonum neque malum noſtrum eſſe poteſt, quoniam liberum arbitrium propria eſt naturæ humanæ prærogativa. Omnino enim, cum talis natura in natura rerum exſtiterit, fieri aliter non potuit, quin in ipſius arbitrio & bonum ipſius & malum eſſet poſitum.

ΚΕΦ.

p. 45. a.

ΚΕΦ. ϛ' καὶ ζ'.

Μέμνησο, ὅτι ὀρέξεως ἐπαγγελία, ἐπιτυχία οὗ ὀρέγῃ· ἐκκλίσεως ἐπαγγελία, τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ὃ ἐκκλίνεται· καὶ ὁ μὲν ἐν ὀρέξει ἀποτυγχάνων, ἀτυχής· ὁ δὲ ἐν ἐκκλίσει περιπίπτων, δυστυχής. ἂν μὲν οὖν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπὶ σοί· οὐδενὶ, ὧν ἐκκλίνεις, περιπεσῇ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνῃς, ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχήσεις. Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ
b. τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν· τὴν ὄρεξιν δὲ παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄνελε. ἄν τε γὰρ ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν τινὸς, ἀτυχεῖν ἀνάγκη· τῶν τε ἐφ' ἡμῖν, ὅσων ὀρέγεσθαι καλὸν ἂν, οὐδὲν οὐδέπω σοι πάρεστι. μόνῳ δὲ τῷ ὁρμᾷν καὶ ἀφορμᾷν χρῶ, κούφως μέν τοι, καὶ μεθ' ὑπεξαιρέσεως, καὶ ἀνειμένως.

CAP. VI. & VII. (Nobis Cap. II.)

Memento, adpetitionis professionem esse adeptionem ejus quod adpetas; declinationis professionem, non incidere in id quod declinetur: & esse eum, quem adpetitio frustratur, infortunatum; qui vero in id incidit quod declinat, esse miserum. Quodsi itaque ea sola declinaveris, quae in tua potestate sunt, quae nempe ex his contra naturam sunt; in nihil eorum, quae declinas, incides. At morbum si declinaveris, aut mortem, aut paupertatem, miser eris. Aufer igitur declinationem ab iis omnibus quae in nostra non sunt potestate, eamque transfer ad res nostrae potestati subjectas, quae quidem ex his contra naturam sunt: adpetitionem vero prorsus in praesens tolle. Nam si eorum quidquam, quae in potestate non sunt nostra, adpetis, infortunatum te esse necesse est: eorum vero, quae in nostra sunt potestate, quae adpetere pulcrum foret honestumque, nihil adhuc quidem tibi adest. Solis autem agendi aut non agendi consiliis impetuque utere, leviter tamen, & cum exceptione, & remisse.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστιν, ἀπό- c.
δειξιν ἐπέχον τοῦ, τὰ φανταζόμενα ὀρεκτὰ, εἰ μὲν τῷ ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν κανονίζοιντο, ἐπιτυχεῖς καὶ μακαρίους ποιεῖν· εἰ δὲ μὴ, ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς, καὶ κακοδαίμονας. Καὶ διορίζει πρῶτον, τίνας μὲν ἐπιτυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς καλοῦμεν, τίνας δὲ ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς· καὶ ὅτι τῆς μὲν ὀρέξεως τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ τέλος ἐστὶ τὸ τυχεῖν οὗ ὀρέγεται, ἐκκλίσεως δὲ τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ᾧ ἂν φύγῃς. καὶ ἔστιν εὐτυχὲς τοῦτο, τὸ μὴ περιπεσεῖν· ὥσπερ ἀτυχὲς μὲν, τὸ μὴ
τυχεῖν τοῦ ὀρεκτοῦ, ὅτι οὐκ ἔτυχε· δυστυ- p. 46. a.
χὲς δὲ, τὸ τῷ εὐτυχεῖ ἀντικείμενον, τὸ τῷ φευκτῷ περιπεσεῖν· ὅτι ἔτυχε μὲν, ἀλλὰ κακοῦ τινος ἔτυχε. Ταῦτα καλῶς διαστήσας, ἐπάγει τὰ ἑξῆς· ὅτι, ἂν μὲν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ

COMMENTARIVS.

Hoc quoque Caput cum eo, quod antecessit, cohæret: quo demonstrat, ea quæ adpetenda videantur, si adhibeamus regulam rerum quæ nostri aut alieni juris sunt, facere nos votorum compotes & beatos; sin minus, voti impotes & calamitosos. Ac primum explicat, quosnam voti compotes & fortunatos dicamus, quos infortunatos & calamitosos: docetque, *adpetitionis professionem & propositum esse, consequi id quod adpetatur*; *declinationis*, non incidere in id quod declines: & esse hoc fortunatum, non incidere; sicut *infortunatum* sit, non consequi rem expetitam, hoc ipso quod non consecutus sis; *calamitosum* vero, fortunato contrarium, incidere in id quod fugias; cum scilicet consecutus quidem es aliquid, sed malum es consecutus. His probe distinctis, subiicit deinde: *si ea sola declines, quæ repu-*

τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπὶ σοί. οἷον ἀκολασίας, καὶ ἀδικίας, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ ἐπὶ σοί ἐστι τὸ ἐκκλῖναι, οὐδενὶ ὧν ἐκκλίνεις περιπεσῇ. ὥστε οὐδέποτε δυστυχήσεις. νόσον δὲ, ἢ πενίαν, ἤ τι τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν
b. ἐὰν ἐκκλίνῃς, ἐπειδὴ μὴ ἔστιν ἐπὶ σοὶ τὸ ταύτας ἀποφεύγειν, ἀνάγκη δήποτε περιπεσεῖν, καὶ δυστυχῆ γενέσθαι. ὁμοίως δὲ κἂν ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐπὶ σοὶ, ἀτυχεῖν πολλάκις ἀνάγκη, τοῦ ὀρεκτοῦ μὴ τυγχάνοντα. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν ἡ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις γίνεται, οὔτε ἀτυχεῖν οὔτε δυστυχεῖν ποτε συμβήσεται, ἀλλ᾽
c. ἀεὶ εὐτυχεῖν καὶ ἐπιτυγχάνειν. Καὶ ἔστιν ἡ συναγωγὴ τοῦ λόγου τοιαύτη· Ὁ ἐν τοῖς οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν τιθεὶς, καὶ τῶν ὀρεκτῶν ἀποτυγχάνει πολλάκις, καὶ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτει, ὡς ἐπ᾽ ἄλλοις οὔσης τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. ὁ δὲ τοιοῦτος ἀτυχὴς

repugnant naturæ & in tua ſunt poteſtate, cujusmodi ſunt intemperantia, injuria, & id genus alia, quæ vitare tui eſt arbitrii; *fore ut in nihil eorum incidas:* adeoque nec calamitoſum unquam fore. *Morbum autem, aut paupertatem*, aut aliquid aliud quod noſtri arbitrii non eſt, *ſi declines;* quia penes te non ſit iſta effugere, neceſſe eſſe, te aliquando in ea incidere & *infelicem* fieri. Eodemque modo, ſi ea adpetas, quæ tui arbitrii non ſunt; neceſſe eſſe ſæpe fruſtrari, non potitum eo quod deſideres. Si vero adpetitio & declinatio in iis verſetur, quæ in nobis ſita ſunt; numquam fruſtratum iri nos, nunquam calamitatem ſubituros, ſed ſemper fortunatos fore, votorumque compotes. Et eſt rationis concluſio hujusmodi: Qui in rebus in noſtra poteſtate non ſitis adpetitionem & declinationem collocat, is & rebus deſideratis ſæpe fruſtratur, & in eas incidit quas declinat, propterea quod eæ in aliorum poteſtate ſunt: talem autem hominem infortunatum

χής τε καὶ δυστυχὴς ὡμολόγηται. ὥστε καὶ ἄθλιος, καὶ κακοδαίμων.

Καὶ ὅρα, ὅπως Σωκρατικὸς ὁ λόγος καὶ συγκαταβατικὸς, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν σπουδαζομένων ἡμῖν μετάγων ἐπὶ τὸ κάλλιον. πάντες γὰρ καὶ οἱ σπουδαίως καὶ οἱ μοχθηρῶς ζῶντες, p. 47. a.
ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐδαιμονίαν, ἐν τῷ τῶν μὲν ὀρεκτῶν αὐτοῖς καὶ ἐφετῶν τυγχάνειν, τοῖς δὲ ἀναιρέτοις καὶ φευκτοῖς μὴ περιπίπτειν. διαφέρουσι δὲ, ὅτι οἱ μὲν σπουδαῖοι τῶν ὄντως καὶ εἰλικρινῶς ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ὀρέγονται, καὶ ἐκκλίνουσι τὰ ὄντως βλαβερὰ καὶ κακά· τοῦ λόγου ὄντος ἐν αὐτοῖς τοῦ κρίνοντος, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων συνεθισμένων αὐτοῖς ἕπεσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ἡδέα νομίζειν τὰ τῷ λόγῳ δοκοῦντα τοιαῦτα. οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, b.
τὸν μὲν λόγον ἀνεπιμέλητον ἔχοντες, τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις ὑπὸ συνεχοῦς κινήσεως γεγυμνασμένας, τῷ ἡδεῖ τὰ ὀρεκτὰ κρίνουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ὠφελίμῳ· καὶ ἡδοναῖς περιπίπτουσι πολλά-

natum & calamitofum effe conftat: adeoque & miferum & infelicem.

Vide autem, quam Socratica hæc ratio fit, & ad captum auditorum adcommodata; qua ab eis ipfis rebus, quibus ftudemus, ad res meliores & pulcriores transducimur. Nam omnes, tam boni, quam mali, felicitatem in eo collocant, fi & optatis fuis fruantur, & ea quæ oderunt effugiant. In eo autem differunt, quod viri boni vera & fincera bona atque commoda expetunt, & vere mala atque incommoda averfantur: nam ratio eft, quæ in eis judicet, & brutæ adpetitiones eorum adfuefactæ funt ut rationi pareant, jucundaque exiftiment ea quæ ratio probarit. Vulgus autem hominum, quod & rationem neglectam habet, & brutas adpetitiones ob continentem motum exercitatas, voluptate res adpetendas metitur, non utilitate; & in voluptates incidit

πολλάκις ταῖς τῶ λυπηρῶ παραπλησίως κεκραμέναις, διὰ τὸ μηδὲ ἡδονὰς εἶναι κυρίως αὐτὰς, ἀλλ' οἷον σκιάς τινας ἡδονῶν καὶ παραχρώσεις. πάντες δὲ ὅμως, ὅπερ εἶπον, ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐτυχίαν τε καὶ ἐπιτυχίαν, ἐν τῷ τῶν ὀρεκτῶν τυγχάνειν, μὴ πειρᾶσθαι δὲ
c. τῶν φευκτῶν. Ὑποδείκνυσιν οὖν ὁ λόγος οὗτος καὶ τοῖς μοχθηροῖς, ὡς, εἰ βούλοιντο μήτε ὀρεγόμενοι ἀποτυγχάνειν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτειν, ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὰ ὠφελοῦντα, ὀρεκτὰ, καὶ τὰ βλάπτοντα, φευκτὰ τίθεσθαι. τῶν μὲν γὰρ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγομένοις, καὶ ἐκκλίνοντας ἐκεῖνα, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη αὐτοὺς καὶ δυστυχεῖν· ὅπερ φευκτὸν καὶ ἐκείνοις ἐστίν.

Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ
p. 48. a. παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν. νόσον μὲν γὰρ ἢ πενίαν ἂν ἐκκλίνῃς· ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τελέως τὸ ταῦτα ἐκφεύγειν· (κἂν γὰρ ἔχωμέν

incidit ſæpe moleſtiis non adeo disſimiles, quoniam ne voluptates quidem illæ proprie ſunt, ſed velut umbræ quædam voluptatum & ſimulacra. At omnes tamen, ut dixi, felicitatem & votorum finem in adeptione deſideratarum rerum ponunt, & in evitatione fugiendarum. Præceptio igitur hæc etiam improbis demonſtrat, ſi neque adpetendo fruſtrari, neque declinando impingere velint, res adpetendas in eis ponendas eſſe, quæ & in nobis poſitæ & utiles ſint; fugiendas, in eis quæ & in nobis poſitæ & noxiæ. Nam ſi ea deſiderarint aut declinarint, quæ in noſtra non ſunt poteſtate poſita, & fruſtrari eos neceſſe eſſe, & ſubire calamitatem: quod & ipſi fugiendum eſſe cenſeant.

Aufer igitur declinationem ab omnibus iis quæ in nobis ſita non ſunt, & in ea transfer, quæ & naturæ repugnant & in noſtra poteſtate ſunt. Nam *morbum* quidem *aut paupertatem ſi declines;* quia non plane penes nos eſt effugere talia, (etſi enim

ἔχωμέν τινα δύναμιν συντελοῦσάν ποτε πρὸς τὴν ἀποφυγὴν, ἀλλ' οὔτε ἀεὶ οὔτε τὸ ὅλον ἰσχύει·) διὸ δυστυχεῖν ἀνάγκη, περιπίπτοντας ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνομεν. ἐὰν δὲ πεισθέντες αὐτῷ, τὴν ἔκκλισιν μεταθῶμεν εἰς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐκκλίνειν τὰς ψευδεῖς περὶ τῶν ὄντων ὑπολήψεις, καὶ τὰ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν διαγωγὴν τὴν τῷ λόγῳ πρέπουσαν ἐμποδίζοντα· ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ ἐκφυγεῖν τὰ τοιαῦτα, διότι ἐκκλίσεως μόνης δεόμεθα τῆς ἐφ' ἡμῖν οὔσης, οὐ περιπεσούμεθά ποτε οἷς ἐκκλίνομεν. b.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, δῆλα. Πῶς δὲ πᾶσαν ὄρεξιν ἀνελεῖν παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος παρακελεύεται; Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄρεξιν ἀνελεῖν, πρόδηλον ἔχει τὴν ὠφέλειαν· ὅτι μὴ τυγχάνοντες μὲν, ἀτυχεῖς ἐσόμεθα, καὶ ἀηδῶς ζήσομεν· κἂν τύχωμεν δέ ποτε,

enim facultatem quandam habemus, quæ ad ea effugienda nonnunquam aliquid confert; tamen ea neque ſemper valet, nec ſatis virium habet) ideo neceſſe erit nos calamitatem ſubire, incidentes in ea quæ declinamus. Sin Epicteto paruerimus, declinationem in ea transferentes, quæ & naturæ repugnant & noſtri ſunt arbitrii; ut declinemus falſas de rebus opiniones, & ea quæ vitam naturæ ac rationi conſentaneam impediunt; cum penes nos ſit, effugere talia, quoniam ad hoc ſola declinatione egemus, quæ penes nos eſt; numquam incidemus in ea quæ declinamus.

Sed hæc quidem perſpicua ſunt. Quomodo autem jubet omnem *adpetitionem omnino in præſentia tolli?* Nam adpetitionis earum quidem rerum, quæ noſtri arbitrii non ſunt, ſublatio, evidentem habet utilitatem; quia eas res non conſecuti, infelices erimus, & moleſte vivemus, &, quamvis eas aliquando con-

ποτε, οὔτε ὠφελίμου ἡμῖν οὔτε οἰκείου τυγχά-
c. νομεν ἀγαθοῦ. ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ὄρεξιν διὰ τίνα αἰτίαν ἀποκωλύει; ὅτι, φησὶ, τούτων, ὧν ὀρέγεσθαι καλὸν, οὐδὲν οὔπω σοι πάρεστι. Καίτοι εἰ παρῆν, οὐκ ἔτι τάχα τοῦ ὀρεχθῆναι καιρὸς ἦν. καὶ γὰρ ἔκτασις τοῦ ὀρεγομένου ἡ ὄρεξις ἐπὶ τὸ ὀρεκτὸν, ὡς οὐ παρόντος. τίς δ' ἂν καὶ τύχῃ τοῦ ἀγαθοῦ χωρὶς ὀρέξεως αὐτοῦ; ὅλως δὲ, εἰ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐκ ἐν ταῖς πράξεσιν, ἀλλ' ἐν ταῖς κατὰ φύσιν ὀρέξεσι καὶ
p. 49. a. ἐκκλίσεσι· πῶς τὴν ὄρεξιν παντελῶς ἀνελεῖν ἐν τῷ παρόντι διακελεύεται; πῶς δὲ δυνατὸν χωρὶς ὀρέξεως διατελεῖν ἄνθρωπον; Δοκεῖ δὲ καὶ ἐναντίον εἶναι τοῦτο τῷ πρὸ ὀλίγου ῥηθέντι, ὅτε ἔλεγε· Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν. οὐ γὰρ σωματικὴν κίνησιν ἐνεδείκνυτο, ἀλλὰ τὴν κατὰ προθυ-

consequamur, neque utile nobis Bonum, neque proprium bonum consequemur. Cur vero, e contrario, eorum etiam bonorum, *quæ in nostra potestate sita sunt*, adpetitione nos interdicit? *Quia*, inquit, *eorum, quæ adpetere convenit, nihil adhuc tibi adest.* Atqui, si adesset, non amplius fortasse necesse esset adpetere. Est enim adpetitio, extensio ejus qui adpetit versus rem expetitam, ut absentem. Quis vero etiam potiatur bono, nisi id adpetat? Et omnino, si bonum nostrum, non in externis actionibus, sed in adpetitionibus & declinationibus naturæ consentaneis inest; quâ tandem ratione hortatur, ut *in præsentia plane tollamus adpetitionem?* Fieri qui potest, ut homo sine adpetitionibus vivat? Præterea pugnare videtur hoc cum eo, quod paulo ante dictum est, cum diceret: *In tantarum igitur adpetitione rerum, memento te non mediocriter incitatum adgredi eas oportere.* Neque enim de motu corporis loquebatur, sed de animi

προθυμίαν καὶ ὄρεξιν. Πῶς δὲ καὶ ἔστιν ὁρμᾷν ἄνευ ὀρέξεως; ὀρεχθῆναι γὰρ ἀνάγκη πρότερον, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι. Μήποτε οὖν πρὸς b. τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι ὁ λόγος ἐστὶν, οἷς οὐκ ἀσφαλὲς ὀρέγεσθαι ὅλως πρὸ τοῦ μαθεῖν τίνων ὀρέγεσθαι χρή· ὁρμᾷν δὲ χρὴ καὶ ἀφορμᾷν, κατὰ τὴν ὁρμὴν τὴν τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς ἐκκλίσεως προηγουμένην; μήποτε δὲ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους διαλεγόμενος, οὐ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ὄρεξιν τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν ἀνελεῖν παρακελεύεται, ὡς δοκεῖ λέγειν, ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν παραιτεῖται τῆς ὀρέξεως; [οὐ μόνον δὲ τῆς ὀρέξεως,] ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλίσεως, ἣν ἐφιέναι δοκεῖ; καὶ γὰρ ὁρμᾷν καὶ c. ἀφορμᾷν κούφως καὶ ἀνειμένως παρακελεύεται. δῆλον δὲ, ὅτι ὁρμῶμεν μὲν ὀρεχθέντες, ἀφορμῶμεν δὲ ἐκκλίνοντες. προηγεῖται γὰρ τῆς μὲν ὁρμῆς ἡ ὄρεξις, τῆς δὲ ἀφορμῆς ἡ ἔκκλισις. καὶ ὅταν οὖν πρότερον ἔλεγε, Τηλικούτων

animi ſtudio & adpetitione. Iam quo pacto *impetum capere ad agendum* poſſumus, ſine adpetitione? Adpetere enim prius oporteret; & ſic demum impetum capere. Vide igitur, ne ad ſolos tirones & novitios diſcipulos hæc verba pertineant, quibus *adpetere* minime tutum eſt, priusquam didicerint quæ ſint adpetenda: ſed *impetu uti, vel proſequi rem* & ab ea abhorrere ſatis eſt, pro eo impetu, qui adpetitionem & declinationem antecedit? Neque vero fortaſſe, quamquam tirones alloquens, omnem prorſus adpetitionem bonorum in noſtra poteſtate poſitorum ſublatam vult, quemadmodum dicere videtur; ſed vehementiam adpetitionis improbat, ut & averſationis, quam permittit. Nam *proſequi rem, & refugere a re leviter & remiſſe*, jubet. Conſtat autem, nos proſequi rem, ubi deſideraverimus; refugere autem, cum declinamus. Nam proſecutionem antecedit adpetitio, fugam declinatio. Quare etiam, cum prius diceret: *In tantarum*

κούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ σφοδρὰν ὄρεξιν παρήγγειλεν, ἀλλ' ἅπερ ἐφεξῆς αὐτὸς ἐπάγει, τὰ μὲν ἀφεῖ-
p. 50. ναι παντελῶς, τὰ δὲ ὑπερθέσθαι πρὸς
a. τὸ παρόν.

Τὸ δὲ σφοδρὸν τῆς ὁρμῆς, καὶ τῆς ὀρέξεως, καὶ τῆς ἀφορμῆς, καὶ τῆς ἐκκλίσεως ἐπὶ τῶν παιδευομένων εἰκότως παραιτεῖται, διὰ τὸ μὴ ὑπερπηδᾷν, καὶ ὑπερβάθμιον πόδα τείνειν ὑπὸ προθυμίας περιττοτέρας. τοῦτο γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν πλείστων ἐκλύει τὸν τόνον, καὶ τὰ σώματα προσδιαφθείρει. καὶ πολλοὶ τοῦτο πεπόνθασιν ἤδη, τῶν ἀκαίρῳ καὶ ἀμέ-
b. τρῳ χρησαμένων προθυμίᾳ πρὸς ἄσκησιν. ὀλίγαι γάρ εἰσι φύσεις, καὶ σωμάτων καὶ ψυχῶν, αἱ ἀθρόως μεταβαίνειν δυνάμεναι ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ εἰλικρινῆ ἀγαθά· ὅπερ Διογένει, καὶ Κράτητι, καὶ Ζήνωνι, καὶ τοῖς τοιούτοις ὑπῆρξεν. οἱ δὲ πολλοὶ, καὶ πίπτειν κατ' ὀλίγον,

tarum adpetitione rerum, memento, non mediocriter incitatum eas adgredi te oportere: non vehementem adpetitionem suasit, sed ea, quæ ipse ordine subjungit, *quædam prorsus esse relinquenda, quædam in aliud tempus differenda.*

Recte vero cavet, ne ii qui erudiuntur, vehementiore impetu & adpetitione, itemque fuga & declinatione utantur, nec nimio ardore modum excedant, & quasi septa transiliant. Hoc enim in plerisque & animi vigorem hebetat, & corpora consumit. Ac multis hoc jam accidit, qui importuno & immodico studio exercitationem morum sunt adgressi. Nam paucæ cum corporum tum animorum naturæ sunt, quæ subito a deterioribus ad meliora transire possint. Etenim Diogeni quidem, Crateti, Zenoni, & similibus hoc contigit: plerique vero & labi paulatim, & erigi paula-

γον, καὶ ἐγείρεσθαι κατ' ὀλίγον πεφύκαμεν, κατὰ ψυχὴν, ὥσπερ καὶ κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ διὰ τῶν μέσων ὁδὸς βεβαιοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἐστὶ, τὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν καὶ προθυμίαν συνέχουσα καὶ διακρατοῦσα, καὶ κατ' ὀλίγον προσαύξουσα. Διόπερ ὁρμᾶν καὶ ἀφορμᾶν κούφως καὶ ἀνειμένως, καὶ μεθ' ὑπεξαιρέσεως παρακελεύεται· τοῦτ' ἔστι, μετὰ τοῦ ἐνδιδόναι τι ὀλίγον, καὶ μὴ εἰς ἄκρον ἀποτείνειν τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ὄρεξιν, ἢ τὴν ἔκκλισίν τε καὶ ἀφορμήν. ὁ γὰρ ἐξ ἀναγώγου βίου πρὸς ἐγκράτειαν συνεθιζόμενος, οὐκ εὐθὺς ὤφειλεν ἐπιπηδᾷν τῇ ἄκρᾳ λιτότητι καὶ νηστείᾳ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑπεξαίρειν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν προτέρων· καὶ, ὅπερ ὁ τῶν χρυσῶν ἐπῶν ποιητὴς εἶπεν, Εἴκοντα χρὴ φεύγειν ἀπὸ τῶν τοιού- p. 51. a. των. Καὶ ἐπὶ τῶν γνώσεων δὲ, τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι οὐ χρὴ δόγματα εὐθὺς τὰ φαντάσματα ποιεῖσθαι, ἵνα, κἂν δέῃ μεταθέσθαι, εὐηνίως μετατιθῶνται.

paulatim solemus, tam animis quam corporibus. Via enim media, constantior & tutior, animi vim & alacritatem cohibet & moderatur, paulatimque auget. Quapropter *prosequi & fugere leviter & remisse*, jubet, *& cum exceptione;* hoc est, sic, ut nonnihil laxetur, & non ad summum intendantur adpetitio & impetus, declinatio & fuga. Nam qui a luxuriosa vita ad temperantiam transit, non statim ad summam tenuitatem & jejunium prosilire debet, sed paulatim a priore victu subducere sese: &, quod Aureorum carminum auctor monet,

Cedendo molire fugam, ne talia vincant.

In cognitione quoque, ii qui erudiuntur, visa non statim pro decretis amplecti debent; ut, si mutanda sit forte sententia, non gravate id faciant.

Ἀλλ' εἰ πρὸς ἄμφω κούφως καὶ ἀνειμένως ἔχειν συμφέρει τοὺς παιδευομένους, διὰ τί τὴν μὲν ἔκκλισιν μεταθεῖναι παραινεῖ ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, τὴν δὲ ὄρεξιν πρὸς τὸ παρὸν παντελῶς ἀναι-
b. ρεῖν; ἢ ὅτι τοὺς ἀρχομένους ἀπὸ μοχθηροτέρας ἀγωγῆς ἐπὶ καλλίονα μεταβαίνειν, χρὴ πρῶτον ἐξεμεῖν τὸν τῆς κακοζωίας ἰὸν, καὶ τότε τοῖς τῆς εὐζωίας ἀγαθοῖς τρέφεσθαι; ὃ γὰρ ἐπὶ σωμάτων εἶπεν ὁ θαυμαστὸς Ἱπποκράτης, ὅτι τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὅσῳ ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψῃς· τοῦτο πρότερον ἐπὶ ψυχῶν ἐστὶν ἀληθές. ἡ γὰρ προϋπάρχουσα μοχθηρία τὰ προσιόντα χρηστὰ διαφθείρει·
c. ποτὲ μὲν ἀηδῆ νομίζουσα, ποτὲ δὲ βλαβερά. ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀχρήστων ἢ ὡς ἀδυνάτων καταγινώσκουσα, ἅμα μὲν συντονωτέρα γίνεται, καὶ μετὰ πεῖραν, ὡς δοκεῖ, τῶν καλλιόνων καταφρονοῦσα· ἅμα δὲ ἀνιάτως ἴσχει, μηδὲ εἰς ὕστερον, ὅ τι δυνατὸν ἦν ἐνίοτε παθεῖν ὑπὸ τῶν

At vero, si in utroque loco leviter ac remisse versari prodest studiosis: cur *declinationem in ea, quæ & naturæ repugnant & in nostra potestate sunt, transferri jubet; adpetitionem vero in præsentia prorsus tolli?* Nempe eo, quod, qui a prava consuetudine ad meliorem vitæ rationem transire incipiunt, hi primum evomere debent malæ vitæ venenum & tum demum bonæ vitæ cibis ali? Nam quod de corporibus Hippocrates ait, immunda corpora, quo magis alantur, eo magis lædi: id de animis multo magis est verum. Etenim prius inhærens improbitas bona oblata corrumpit; dum ea partim molesta, partim vero nociva existimat, partim ut inutilia & nullam vim habentia aspernatur. Itaque simul viribus augetur, quippe quæ facto experimento (ut quidem sibi videtur) meliora spernat: simulque fit insanabilis, ita ut ne in posterum quidem, si

τῶν καλλιόνων λόγων καὶ ἔργων, προσιεμένη αὐτό· ὡς εἴ τις ἐν ἰκτερικῷ πάθει τὸ μέλι πικρὸν νομίσας, μηδὲ γεύσασθαι λοιπὸν ἀνέχοιτο μέλιτος. ὥστε ἡ τάξις ἀπαιτεῖ τῆς εὐαγωγίας καταδοχήν. Ὁ μέντοι λόγος οὗτος καὶ τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι πρὸς τὸ ἄλυπον p. 52. καὶ ἄφοβον καὶ ἐλεύθερον παρασκευάζει, ἵνα a. καὶ ἡδέως διάγωσι τὸν βίον, οὗπερ μάλιστα πᾶν ἀντέχεται ζῶον. καὶ ὀρέγεσθαι μὲν καλόν ἐστιν ἀπαθείας, καὶ τῆς κατὰ φύσιν πρεπούσης τῷ λόγῳ διαγωγῆς· τοῖς δὲ ἀρχομένοις ἀγαπητὸν μετριοπαθεῖν, καὶ πίπτειν ἔστιν ὅτε, καὶ πάλιν ἐγείρεσθαι. τοῖς οὖν τοιούτοις οὐκ ἐφικτὰ τέως ἐκεῖνά ἐστιν, ὧν ὀρέγεσθαι καλόν. τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ, Οὔπω σοι πάρεστιν. ὀρεγομένους οὖν τῶν τέως μὴ ἐφι- b. κτῶν, καὶ λυπεῖσθαι, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη, καὶ ἀτονεῖν καὶ ἀπαγορεύειν ἐνίοτε. πάντη

ſi quam adhuc vim ad eam corrigendam meliora præcepta exemplaque habere poſſent, illam vim admittat. Perinde ac ſi quis, in morbo regio mel amarum ratus, poſt etiam id guſtare recuſet. Itaque ordo poſtulat, ut prius recta diſciplina admittatur. Attamen hoc præceptum eos etiam, qui erudiri incipiunt, præparat ad animum triſtitia timoreque vacuum & liberum præſtandum, ut jucundam agant vitam, quam omne animal cum primis conſectatur. Etſi adpetere quidem convenit vacuitatem a perturbationibus omnibus, & vitam naturæ ac rationi conſentaneam: at incipientibus tamen ſatis ſit, moderari perturbationes, & cadere interdum, rurſusque ſurgere. Tales igitur homines ea, quæ adpetere convenit, nondum valent conſequi. Hoc enim verba illa volunt: *Nondum tibi adeſt*. Si enim ea deſideraris, quæ ſupra vires tuas ſunt; & dolere te & *fruſtrari neceſſe erit*, interdum etiam remolleſcere, & animum deſpondere.

τη δὲ πάντως οἱ τῶν μειζόνων ἀσυμμέτρως ὀρεγόμενοι, τῶν συμμέτρων καταφρονοῦσι, καὶ περιπτύουσιν αὐτὰ, πρὸς τὰ μείζονα παραβάλλοντες· καίτοι ἀδύνατον, πρὸ τῶν μικρῶν, φασὶ, τῶν μεγάλων μεταλαχεῖν, καὶ πρὸ τῶν συμμέτρων ἡμῖν ἐντὸς τῶν μειζόνων γενέσθαι.

dere. Omnino vero, qui majora suis viribus desiderant. hi sibi apta contemnunt, & cum majoribus collata aspernantur. Neque vero magnis ante parva (ut in proverbio est) potiri licet; neque ante ea quæ commoderata nobis sunt, ad majora penetrare.

ΚΕΦ. η.

c. Ἐφ' ἑκάστου τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρείαν παρεχόντων, ἢ στεργομένων, μέμνησο ἐπιλέγειν, ὁποῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν σμικροτάτων ἀρξάμενος· ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι, Χύτραν στέργω· κατεαγείσης γὰρ αὐτῆς, οὐ ταραχθήσῃ. ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλῇς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ, οὐ ταραχθήσῃ. 8

CAP. VIII. (Nobis Cap. III.)

Singulis in rebus, quæ vel animum oblectant, vel usum præstant, vel diliguntur, memento conceptis verbis subjicere, qualis sit earum quæque, a minutissimis exorsus. Si ollam diligis, dic, Ollam diligo: sic enim, ea confracta, non conturbaberis. Cum filiolum tuum osculaaris, aut uxorem, dic, hominem te osculari; sic, eo mortuo, non conturbaberis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 53.

a. Διελὼν τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· καὶ εἰπὼν, ὅτι τὰ μὲν, ἴδια χρὴ νομίζειν, τὰ δὲ, ἀλλότρια, καὶ ὅπως δεῖ τοῖς ἐφ' ἡμῖν προσφέρεσθαί τινα, καὶ ἐκκλίνειν μὲν τὰ παρὰ φύσιν, τὴν δὲ ὄρεξιν πρὸς τὸ παρὸν ἐπέχειν, δι' ἃς εἶπον ἴσως αἰτίας· ἐπειδὴ καὶ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀνάγκη χρῆσθαι πολλάκις, διδάσκει, ἵνα, κἂν μή ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, ἀταράχως ὅμως καὶ ἀλύποις ἐν τούτοις ἀναστρεφώμεθα. Διαιρεῖ δὲ τὸ οὐκ ἐφ' ἡμῖν τριχῆ· εἴς τε τὰ ἡδονὴν παρεχόμενα ψιλὴν χωρὶς ὠφελείας· τοιαῦτα γὰρ τὰ ψυχαγωγοῦντα ἐστί· καὶ εἰς τὰ χρειώδη καὶ ὠφέλιμα· καὶ εἰς τὰ δι' οἰκειότητα στεργόμενα, κἂν μὴ χρείαν ἢ ὠφέλειαν παρέχηται. ταῦτα γὰρ τὰ τρία, ἡδονὴ, καὶ χρεία, καὶ φύσεως ἀναγκαία στοργὴ, προσηλοῖ τὴν ψυχὴν b.

COMMENTARIUS.

Postquam ea divisit quæ in nostra potestate sunt, aut non sunt, quorum illa propria, hæc aliena putanda; & quo pacto tractanda sint, edocuit; declinanda scilicet repugnantia naturæ, adpetitionem vero in præsentia cohibendam, ob eas fortasse caussas quas dixi: nunc, quoniam iis etiam, quæ in potestate nostra non sunt, sæpe utendum est, docet, quo pacto in his, quamquam in nostra potestate non positis, tamen ita versari possimus, ut perturbatione & molestia vacemus. Trifariam autem partitur ea quæ in nostra potestate non sita sunt: in ea, quæ nudam voluptatem præbent absque utilitate; talia enim sunt, quæ dicit *oblectantia animum*: in *res usum præstantes* & fructuosas: denique in ea, quæ ob consuetudinem aliquam & adfectionem *diliguntur*, etsi neque utilia neque fructuosa sunt. Nam hæc tria, voluptas, utilitas, & naturalis quædam ac necessaria caritas, mortalibus

ψυχὴν τῇ θνητῇ δυσχερείᾳ. Ψυχαγωγοῦν-
ται δὲ ἄλλοι ἄλλοις· οἱ μὲν, τραγῳδίαις
καὶ κωμῳδίαις· οἱ δὲ, ἀγῶσιν ἀθλητικοῖς
c. ἢ ἱππικοῖς, ἢ τοῖς τοιούτοις· οἱ δὲ ὀρχη-
σταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς, καὶ μίμοις, καὶ
γελοίοις, καὶ οἱ μὲν, θεάμασι τερπνοῖς· ἢ φυ-
σικοῖς, ὡς οἱ τῶν ταώνων ἢ ὀρνέων τὰ κάλλη
τεθηπότες, ἢ λειμῶνας καὶ ἄλση, καὶ τὰ
τοιαῦτα· ἢ τεχνικοῖς, ὡς οἱ περὶ γραφὰς,
καὶ ἀνδριάντας, καὶ οἰκοδομὰς, καὶ τῶν ἄλλων
τεχνῶν τὰ κάλλη ἐσπουδακότες· οἱ δὲ, τοῖς
p. 54. a. ἐν ἀκοῇ καλοῖς ἐκδεδομένοι, ὡς οἱ τὰς καλὰς
φωνὰς καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τοὺς ἤχους
ἀσπαζόμενοι, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ ταῖς ἱστορίαις
καὶ τοῖς μυθικοῖς διηγήμασιν ὡς ἡδέσι χαίρον-
τες· ψυχαγωγεῖ γὰρ καὶ ταῦτα ἡμᾶς· διὸ
καὶ ἐκ παίδων φιλόμυθοι τυγχάνομεν ἅπαντες.
Καὶ τὰ χρειώδη δὲ, διάφορά ἐστι· τὰ μὲν, εἰς
ψυχικὴν ὠφέλειαν τείνοντα, ὡς διδάσκαλος, καὶ
ἀγαθοὶ ἑταῖροι, καὶ βιβλία παιδευτικὰ, καὶ τὰ
τοιαῦ-

libus difficultatibus adſigunt animum. *Delectantur* autem alii aliis rebus: nonnulli tragœdiis & comœdiis; nonnulli pugilum certaminibus, aut ludis Circenſibus, rebusve ſimilibus; alii ſaltatoribus, præſtigiatoribus, mimis, ridiculis. Tum alii ſpectaculis jucundis; hisque vel naturalibus, ut qui pavonum & gallinarum elegantiam, pratorumve viriditatem, aut nemorum amœnitatem admirantur; vel artificioſis, ut qui picturis, ſtatuis, ædificiis, aut aliarum artium pulcritudini ſtudent. Alii, aurium dediti voluptatibus, partim pulcris vocibus & Muſicorum inſtrumentorum ſonis capiuntur; partim vero majorem etiam voluptatem capiunt, hiſtoriis & fabuloſis narrationibus (id quod a puero nobis inſitum eſt) deliniri ſoliti. Sunt vero & res *uſum præſtantes* non unius generis. Alia enim ſunt animis utilia; ut magiſtri, boni ſodales, libri eruditi, & ſimilia: alia corpori-

τοιαῦτα· τὰ δὲ, εἰς σῶμα, ὡς τροφαὶ, καὶ ἀμπεχόναι, καὶ γυμνάσια· τὰ δὲ, εἰς τὰ ἐκτὸς, οἷον δυναστεῖαι, καὶ κτήματα, καὶ χρήματα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Στέργεται δὲ δι' οἰκειότητα, κἂν τύχῃ μηδεμίαν χρείαν παρεχόμενα, τέκνα, γαμεταὶ, συγγενεῖς, φίλοι, πολῖται. Ἐπὶ πάντων οὖν φησὶ τῶν τοιούτων· Ἀναμιμνήσκου καὶ προχειρίζου τὴν φύσιν αὐτῶν, ὁποία τις ἐστὶν, ὅτι φθαρτὴ, ὅτι εὐαφαίρετος, ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἡ γὰρ συνεχὴς τῆς τούτων φύσεως ἀνάμνησις, μελέτη τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῶν ἐστιν· ἡ δὲ μελέτη, συνήθειάν τινα ποιοῦσα, οὐ συγχωρεῖ προσπιπτόντων αὐτῶν λυπεῖσθαι. ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὰ συνήθη φορητά ἐστι καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ, κἂν πάνυ δυσχερῆ τυγχάνῃ.

b.

c.

Καλῶς δὲ κἀνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς παραινεῖ, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι· καὶ οὐ τῶν μικρῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν μικροτάτων, ἵνα μὴ, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐν πίθῳ τὴν κεραμείαν μελετῶμεν. ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν

poribus; ut cibi, veſtes, exercitationes: alia ſunt rerum externarum; ut principatus, prædia, & quæ ſunt ejusdem generis. *Diliguntur* vero ob naturalem aliquam conjunctionem, etſi nullum præbeant uſum, liberi, uxores, cognati, amici, cives. Horum igitur omnium, inquit, recordare, & in promtu habeto *qualis ſit eorum natura;* nempe mortalis, ereptu facilis, non arbitrii noſtri. Nam perpetua naturæ horum recordatio, ereptionis eorum eſt meditatio: quæ, ubi adſueveris, te, cum illa inciderit, perturbari non ſinet: ſicut & alia conſueta, quantumvis gravia, & corporibus & animis tolerabilia fiunt.

Recte autem & hic & in iis quæ ſequuntur monet, a parvis, atque adeo *a minimis eſſe incipiendum;* ne, ut proverbio dicitur, figlinam a dolio auſpicemur. Nam qui majora initio

τῶν μειζόνων ἀρχόμενος, ἡττᾶται ῥᾳδίως καὶ
p. 55. ἀτυχεῖ καὶ ἀτονῶν, ἀσθενέστερος γίνεται, καὶ
a. ἀπογινώσκει· ὁ δὲ τοῖς μικροτάτοις εὐθὺς ἐπιχειρῶν, ἅπαξ ἰσχυρότερος πάντως ἐφ' ὁσονοῦν γίνεται, καὶ θαῤῥαλεώτερος, καὶ καλλίων οὗ πρότερον ἦν· ὥστε τῶν μὲν ἴσων ῥᾳδίως κρατεῖν, ἀσφαλέστερον δὲ ἤδη πρὸς τοῖς ὀλίγῳ μείζοσιν ἐπιτίθεσθαι. Ὁ γὰρ τετράκις τῆς ἡμέρας ἐσθίων, ἐὰν εὐθὺς νηστεύειν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπιχειρήσῃ, καὶ τὸ σῶμα τῇ ἀθρόᾳ με-
b. ταβολῇ ταράσσει, καὶ αὐτὸς ἐπιπόνως καὶ ἀηδῶς διάγει. διὸ καὶ ἐπισφαλὴς καὶ ἀβέβαιος ἡ τοιαύτη προκοπὴ γίνεται. εἰ δὲ ἀντὶ τοῦ τετράκις μεταλάβῃ τέως τρίτον ἐσθίειν, καὶ τοῦτο συνεθισθῇ, ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ δὶς, καὶ ἔτι εὐκολώτερον ἐπὶ τὸ ἅπαξ μεταβαίνει ἐσθίειν, καὶ ἀσφαλέστερον, καὶ βεβαιότερον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν χρείᾳ στεργομένων, ἐὰν ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ μὴ πάνυ σπουδαζομένων συνεθισθῇ τις πρόχειρον αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν φύσιν,

initio ſuſcipit, facile ſuccumbit, fruſtratur, fractis viribus ſit imbecillior, deſperat. Qui vero a minimis incipit, ſimul utique & aliquanto robuſtior ſit, ſimulque fidentior & melior quam ante fuit; ut jam & paria facile ſuperet, & præterea paulo etiam majora tutius adgrediatur. Nam, qui quotidie quater edere conſueverat, ſi totum jejunare diem ſtatim conatus fuerit, & corpus mutatione ſubita turbabit, & ipſe ærumnoſe moleſteque vivet. Itaque talis progreſſio & periculoſa, & inconſtans eſſe ſolet. Sin a quaternario interim ad ternarium deſcenderit, eique adſueverit, facile deinde adſueſcet bis, & multo facilius, atque etiam tutius & conſtantius, ſemel tantum edere conſueſcet. Eadem eſt eorum quoque ratio quæ propter uſum diliguntur: ſi quis in parvis & parvi momenti rebus adſueverit naturam eorum in promtu habere,

σιν, καὶ τὸ εὐαφαίρετον αὐτῶν οὐκ ἀνέλπιστον· c.
(οἷον ἐπὶ τῆς χύτρας διὰ τὴν χρείαν ἀγαπωμένης, ὅτι θραυστή ἐστι· τί δ' ἂν εἴη χύτρας εὐτελέστερον;) κατ' ὀλίγον μεταβαίνων, καὶ ἰσχυροποιούμενος, ἰσχύσει καὶ τέκνον αὐτοῦ καταφιλῶν, οὐ λόγῳ μόνον εἰπεῖν, οὐδὲ φαντασίᾳ τυπωθῆναι ψιλῇ, ἀλλ' ὅλῃ ζωῇ διατεθῆναι, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖ, φθαρτόν τι πρᾶγμα, καὶ εὐαφαίρετον· διατεθεὶς δὲ οὕτω καὶ συνεθισθεὶς, οὐ ταραχθήσεται ἀφαιρουμένου.

Καὶ ὅρα, ὅπως ἡ ἔμφρων καὶ τεχνικὴ τῶν p. 56.
πραγμάτων μεταχείρισις καὶ τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν, a.
διὰ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐφ' ἡμῖν οὖσι κέχρηται. τὸ μὲν γὰρ μὴ ἀποθανεῖν τὸ τέκνον, οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστι· τὸ δὲ, πρόχειρον ἔχοντας τὴν φύσιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀποθανεῖν ἐλπίζοντας ἐπίσης τῷ ζῆν, μὴ ταραχθῆναι ἀποθα-

bere, quamque facile possint eripi cogitare; (veluti de *olla*, ob usum *cava*, cogitare, esse eam fragilem: quid vero ollâ vilius est?) idem paullatim progrediendo, & vires acquirendo, tandem etiam *inter osculandum filium*, non verbo tantum dicere, aut animo sibi fingere poterit, sed & imo pectore ita sentire, *se hominem osculari*, rem fragilem & caducam. Ita vero sentiens, ita consuefactus, non perturbabitur, si is ereptus fuerit.

Observabis autem, quo pacto prudens & solers tractatio rerum iis etiam, quorum potestas in nobis sita non est, per ea quæ penes nos sunt, utatur quasi nostri essent arbitrii. Nam arbitrii nostri non est, ne filius moriatur: sed, quoniam in nobis situm est, naturam ejus in promtu habendo cogitandoque mori eum posse non minus quam vivere, non perturbari eo

ἀποθανόντος, ἀλλ' οὕτως ἔχειν ὡς εἰ καὶ μὴ ἀπέθανε, ἐφ' ἡμῖν ὄν, καὶ τὸ μὴ ἀποθανεῖν,
b. οὐκ ὂν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν εἶναι ποιεῖ· εἴπερ ἔξεστι τῷ τοιούτῳ λέγειν, ὅτι, Ἐμοὶ τὸ τέκνον οὐκ ἀπέθανεν· ἢ, τό γε ἀληθέστερον, ὅτι, Κἂν ἀπέθανεν, ἐγὼ ἐμαυτὸν ὡς μὴ ἀποθανόντος διαφυλάττω ἀτάραχον. Καλῶς δὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἐν χρείᾳ καὶ τῶν στεργομένων παρέθετο· μονονοὺ †) ἐνδεικνύμενος, ὅτι τοῖς προκόπτειν ὅλως ἀρξαμένοις εὐκαταφρόνητα ὤφειλεν εἶναι τὰ διὰ ψυχαγωγίαν μόνην ὑπό τινων σπουδαζόμενα.

†) Sic lego: παρέθετο μόνον· ὡς ἐνδεικνύμενος &c.

eo mortuo, & ſic eſſe adfectos quaſi mortuus non eſſet; inde hoc ipſum, ne is moriatur, quod in nobis ſitum non eſt, efficitur ut in nobis ſitum ſit. Talis enim dicere poteſt: *Mihi vero filius non eſt mortuus:* aut, quod verius eſt, *ut mortuus ſit, ego animo ita ſum tranquillo quaſi mortuus non eſſet.* Recte autem nonniſi rerum utilium & hominum dilectorum exempla adpoſuit; utpote ſignificans, eos qui omnino progredi cœpiſſent, plane aſpernari oportere illa, quæ nonnullis ſolius delectationis cauſſa ſtudio ſint.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. θʹ. c. 9

Ὅταν ἅπτεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ· τοὺς ἀποῤῥαίνοντας, τοὺς ἐγκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας· καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ἅψῃ τοῦ ἔργου, ἐὰν ἐπιλέγῃς εὐθὺς, ὅτι, Λούσασθαι θέλω, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι. καὶ ὡσαύτως ἐφ' ἑκάστου ἔργου· οὕτω γὰρ, ἄν τι πρὸς τὸ λούσασθαι γένηται ἐμποδὼν, πρόχειρον ἔσται, διότι, Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἤθελον μόνον, p. 57. a. ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι· οὐ τηρήσω δὲ, ἐὰν ἀγανακτῶ πρὸς τὰ γινόμενα.

CAP. IX. (Nobis Cap. IV.)

Opus aliquod adgreſſurus, ipſe tibi in memoriam revoca, cujusmodi ſit illud opus. Si lavatum abieris, ea tibi propone quæ fiunt in balneo; eos qui aqua perfundunt ſocios, qui trudunt, qui conviciantur, qui furantur. Atque ita tutius rem adgredieris, ſi ſtatim tibi ipſe dixeris: Lavare volo; verum etiam animi mei propoſitum in eo ſtatu, qui ſit naturæ conveniens, ſervare. Et ſimiliter in omnibus quæ agis. Sic enim, ſi quod impedimentum inciderit lavationi, in promtu erit ut cogites: At non hoc ſolum volui, ſed & animi mei propoſitum naturæ conſentiens ſervare; non ſervabo autem, ſi ea, quæ accidunt, ægre fero.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅπως ἔχειν δεῖ πρὸς τὰ σπουδαζόμενα
παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκτὸς, δηλονότι τὰ ψυχα-
γωγοῦντα, καὶ τὰ χρειώδη, καὶ τὰ στεργόμε-
να ὑφ' ἡμῶν· ἐφεξῆς ἐπάγει, πῶς χρὴ πρὸς
τὰς καθ' ἡμᾶς πράξεις παρασκευάζεσθαι, ἐν
b. αἷς πολὺ τὸ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ὅτι καὶ τούτων τὴν
φύσιν δεῖ προλογίζεσθαι, ὁποῖά τινα ἔχει τὰ
ἐπισυμβαίνοντα, καὶ μὴ ἀπελπίζειν, ὅτι καὶ
ἐκεῖνα ἐπὶ σοῦ συμβαίνει· ἵνα, εἰ δύσκολα εἴη
τὰ εἰωθότα ἐπισυμβαίνειν, εἰ μὲν μὴ ἀναγκαῖον
τὸ ἔργον, μηδὲ προσήσῃ αὐτὸ τὴν ἀρχήν. Ὁ γοῦν
Ῥωμαῖος Κάτων, ὁ μέγας, ἓν τῶν ἑαυτοῦ παρ-
c. οραμάτων ἐν τῷ βίῳ ἔλεγε, τὸ ἑλέσθαι πλεῦ-
σαι κατὰ τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην, ἣν ἠδύνατο
καὶ δι' ὁδοιπορίας ποιήσασθαι. Εἰ γὰρ προσή-
σῃ, κἂν μὴ συμβῇ τι δυσχερὲς, φύσιν δὲ ἔχῃ
πολλάκις ἐπισυμβαίνειν, ἁμάρτημά ἐστι καὶ
χωρὶς ἀνάγκης ἑλέσθαι αὐτό· καὶ τὸ, δυνάμε-
νον

COMMENTARIVS.

Poſtquam docuit, quomodo in rebus extra nos poſitis, quibus ſtudemus, ut ſunt, jucundæ, utiles, caræ, adfecti eſſe debeamus; nunc ſubjicit, quo pacto ad actiones noſtras comparare nos debeamus, quæ multa, quæ in noſtra poteſtate non ſunt poſita, adjuncta habent. Docet igitur, eſſe & naturam earum præmeditandam, & cogitandum, qualia una incidere ſoleant, poſſe illa tibi quoque evenire; ut, ſi quid gravius acciderit, non ſit tibi inexſpectatum; ſi vero non neceſſarium ſit ſuſcipere rem, eam ne ſuſcipias quidem. Sic ſane Cato major, hoc unum e ſuis erratis fuiſſe, ſolebat dicere, quod aliquando navigaſſet, cum iter terra conficere potuiſſet. Ut autem nihil gravius accidat, ſi tamen ea negotii natura ſit ut ſequi poſſit & ſoleat; tam ſuſcipere id cum neceſſe

ναι ἀσφαλέστερον αὐτὸ μεταχειρίσασθαι, τὴν
ἐπισφαλεστέραν ὁδὸν αἱρεῖσθαι διὰ τὸ πολλοὺς
καὶ ἐν αὐτῇ διασώζεσθαι. Εἰ μέντοι ἀνάγκη
πάλιν ἅψασθαι τοῦ ἔργου, ἢ πλεῦσαι εἰς νῆ-
σον πάντως δεόμενον, ἢ ἀπὸ νήσου, καὶ πατρὶ p. 58.
ἢ φίλῳ κινδυνεύοντι παραστῆναι, καὶ πολεμῆ- a.
σαι πάντως ὑπὲρ πατρίδος· τότε μὴ φεύγειν
μὲν τὸ ἔργον, προμελετῶντα δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ
καὶ τὰ ἐπισυμβαίνειν εἰωθότα, οὕτως ἅπτεσθαι
αὐτοῦ· ἵνα διὰ τῆς μελέτης συνεθιζόμενοι πρὸς
αὐτὰ, μὴ ταραττώμεθα συμβαινόντων αὐτῶν. Ὁ
γὰρ οὕτω παρασκευαζόμενος, καὶ μὴ συμβαινόντων
εὐφραίνεται, ὡς ἤδη σχεδὸν διὰ τῆς μελέτης συμ- b.
βεβηκότα ἀποφυγών· κἂν συμβῇ ποτε, τῷ ἐλπί-
ζειν, ἀταράχως αὐτὰ καὶ ἀκινδύνως ἐκδέχεται.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις, πρῶτον μὲν, ἀτόλμους καὶ ἀπράκτους γενέσθαι τοὺς τὰς ἀποτυχίας ἀεὶ τῶν ἔργων ἐννοοῦντας· ἔπειτα, ἀνιαρὰν εἶναι τὴν τῶν λυπούντων ὡς πάντως γινομένων φαντασίαν,

neceſſe non eſt, quam, cum tutiore via inſiſtere liceret, perículoſiorem ingredi, quod & eam incolumes multi confecerint, peccatum erit. Si vero neceſſitas urgeat, ut ſuſcipias opus, ut (verbi cauſſa) in inſulam navigandum ſit, aut ex inſula; ut patri aut amico ferendæ ſuppetiæ, ut pugnandum pro patria; ipſum quidem opus reformidandum non eſt, ſed natura ejus præmeditanda, & ea quæ conſequi ſolent: ut, præmeditatione ad illa adſueſacti, cum advenerint, non perturbemur. Nam qui ita ſe parat, is &, cum non acciderint illa, gaudebit, ut evitatis iis quæ meditatione ipſius jam quaſi acciderant; &, cum acciderint aliquando, eo tranquillius & tutius ea excipiet, utpote exſpectata.

At dices: primum, fore timidos & ignavos, qui adverſos rerum exitus ſemper cogitarint: deinde, moleſtam eſſe omnino triſtium rerum tamquam utique eventurarum cogitationem,

τασίαν, καὶ ἀνιαρότερον ἔτι τὸ καὶ χρόνον ἐνίοτε πολὺν αὐτῇ συνεῖναι, τοῦ ἔργου παρατείνοντος. Διὸ καὶ κάλλιον ἂν οὗτος φαίη τὸν Δη-
a. μοσθένην συμβουλεύειν, ἐγχειρεῖν μὲν ἅπασιν ἀεὶ τοῖς καλοῖς, τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα· φέρειν δὲ, ἃ ἂν ὁ Θεὸς διδῷ, γενναίως. Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Δημοσθένης, ὦ βέλτιστε, ἀγαθὴν ἐλπίδα λέγει, τὴν ἐπὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐγχειρήσει, ὁποῖον ἂν τὸ τέλος ἀποβῇ, καὶ αὐτὸς ταυτὰ τῷ Ἐπικτήτῳ λέγει, πλὴν τοῦ προσθεῖναι τὴν μέθοδον, πῶς δεῖ γενναίως φέρειν ἅπερ ἂν ὁ Θεὸς διδῷ, κἂν τυγχάνῃ δυσχερέστερα. ὁ μέντοι Ἐπίκτητος τὴν εὐφορίαν πορίζεσθαι συμβουλεύει, διὰ τὸ προδιεσκέφθαι
p. 59. τὴν φύσιν τοῦ ἔργου, καὶ ὅτι πρέπον ἡμῖν ἐστιν,
a. καὶ ὅτι ἔχει τινὰ ἑπόμενα δυσχερῆ ἐνίοτε, ἅπερ εὔφορα γίνεται ἑκατέρωθεν· καὶ διὰ τὸ ὠφέλιμον καὶ καθῆκον τοῦ ἔργου, ᾧ ἐνίοτε συνίστη τὰ δυσχερῆ· καὶ διὰ τὸ προμεμελετῆσθαι, καὶ μὴ

tionem, quæ quidem etiam diuturnitate temporis augeatur, ſi negotium prorogetur. Itaque Demoſthenicum illud magis laudabis, qui ſuadet, ſemper omnes res honeſtas ſuſcipiendas eſſe cum bona ſpe: &, quemcunque Deus eventum dederit, magno animo ferendum. Sed heus tu, ſi Demoſthenes eam ſpem bonam dicit, quæ conatu bonarum rerum nititur, qualiſcunque ſit exitus; cum Epicteto plane conſentit, niſi quod viam rationemque non adjicit, qua magno animo ferenda ſint quæcunque Deus dederit, etiamſi aſperrima fuerint. Epictetus autem ferendi rationem tradit, præmeditandâ ſcilicet naturâ rei ſuſcipiendæ, cogitandoque, & decere eam nos, & eſſe nonnumquam cum moleſtiis quibusdam conjunctas, ſed eſſe has facile ferendas, cum propter ipſius rei dignitatem & utilitatem, cum qua moleſtiæ nonnunquam ſunt conjunctæ, tum quia præmeditatæ illæ fuerint, neque

μὴ ἀνελπίστως προσπίπτειν αὐτά. Εἰ μέντοι ἀγαθὴν ἐλπίδα παραινεῖ προβάλλεσθαι ὁ Δημοσθένης τὴν ἐπὶ σωτηρία πάντως καὶ ἀποφυγῇ τοῦ κλιμακτῆρος, δύσκολον, οἶμαι, μᾶλλον δὲ ἀδύνατόν ἐστι, τὸν σωτηρίας ἐλπίδα ἀεὶ προβαλλόμενον εὐφόρως φέρειν τὰ ἐπισυμβαίνοντα δυστυχῆ. οὔτε γὰρ τὸ σῶμα, οὔτε ἡ ψυχὴ, ἀταράχως τὰς ἀθρόας ὑποφέρει μεταβολάς· εἴπερ καὶ αἱ τῶν ὡρῶν μεταβολαὶ καίτοι οὐκ ἀθρόως ἀλλὰ κατ᾽ ὀλίγον γινόμεναι, ὅμως νοσήματα τίκτουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. b.

Οὐ μέντοι ἀτόλμους, οὐδὲ ἀπράκτους, οὐδὲ ἀνιαρῶς ζῶντας ποιεῖ τὸ προλογίζεσθαι τὰ ταῖς πράξεσι συνυπάρχοντα πολλάκις δυσχερῆ. εἰ γὰρ ἀγαθὸν εἶναι καὶ ὠφέλιμον τῇ ψυχῇ, (ταὐτὸν δ᾽ εἰπεῖν, τῷ ἀνθρώπῳ,) τὴν πρᾶξιν ὁ λόγος ὑπαγορεύσει, κἂν δέῃ κινδυνεύειν ἐν αὐτῇ· πάντως ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἔφεσις καὶ τολμᾷν καὶ πράττειν ποιεῖ, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐνίοτε καὶ κινδυ- c.

que præter ſpem acciderint. Sin eam bonam ſpem Demoſthenes dicit, quæ & proſperum omnino ſucceſſum & periculi evitationem nobis promittat; vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, ut, qui ſpem ſalutis atque ſucceſſus perpetuo foveat, is ingruentes præter opinionem calamitates moderato & æquo animo ferat. Neque enim corpus, neque animus, ſubitas mutationes ſine perturbatione fert: cum & anni viciſſitudines (licet earum mutatio paulatim fiat) morbos plerumque gignant.

Neque vero timidos, ignavos, mœſtos, iſta difficultatum & periculorum præmeditatio efficiet. Nam ſi actionem & bonam & utilem eſſe animo (hoc eſt homini) ratio monſtrarit, tametſi non absque periculo: tamen boni deſiderium & fidentes. & actuoſos facit; & peri-

κινδυνεῦσαι παραμυθεῖται τῷ πεισθῆναι τῷ ὀρθῷ λόγῳ, λέγοντι, αἱρετὸν εἶναι τὸ ἔργον, κἂν δέῃ κινδυνεύειν ἐν αὐτῷ. καὶ γὰρ ὁ μὲν κίνδυνος καὶ ἡ βλάβη περὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς ὄντα, οὐχ ἡμῶν ἐστι κακὸν, τῶν ὄντως
p. 60. ἡμῶν, ἐὰν νήφωμεν. ἡ δὲ ὠφέλεια ἢ τὸ ἀγα-
a. θὸν τοῦ τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν μετὰ κινδύνων ἑλέσθαι, τῆς ψυχῆς ὄντα, τοῦτ᾽ ἔστιν ἡμῶν, τῶν ὄντως ἡμῶν, πολλαῖς ὀδύναις, καὶ ζημίαις, καὶ φυγαῖς, καὶ ἀτιμίαις ἀντισηκοῦται· μᾶλλον δὲ καὶ βαρεῖ ἐκεῖνα, καὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ἀγαθοῦ παραμυθεῖται. καὶ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ ἐλάττονος κακοῦ αἱρεῖται. εἰ μέντοι φανῇ τὸ μὲν ἀγαθὸν ἡμέτερον, τὸ δὲ κακὸν ἀλλότριον, καὶ μὴ λόγος μόνον τοῦτο λέγῃ προφορικὸς, καὶ ψιλὴ φαν-
b. τασία, ἀλλὰ καὶ λόγος συμφυὴς τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ζωὴ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν συναισθομένη· πῶς ἔτι ἀτόλμως ἢ ἀνιαρᾶς διατεθήσεται ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἐνίοτε ἐπισυμβαινόντων δυσχερῶν ταῖς ἀγα-

periculi cogitationem id consolatur, quod rectæ rationi paruerint, quæ præceperit expetendum illud opus etiam cum periculo fuisse. Etenim periculum & damnum, quæ ad corpus & res externas pertinent, non nostra sunt mala, ad nos ipsos vere pertinentia, si modo sapimus. Utilitas vero & bonum illud, quod in hoc inest ut honestam rem cum periculis susceperimus, cum sit animi bonum, adeoque vere nostrum, multos dolores, damna, exsilia, & ignominias compensat, immo vero istis omnibus præponderat, suâque excellentiâ ista consolatur. Omnis enim homo bonum majus cum minore malo conjunctum amplectitur. Quod si vero bonum esse nostrum, malum vero alienum esse adparet; & quod si non verbis tantum & labiis, levi quadam accedente phantasia, id dicimus, sed vere & imo pectore discrimen illud sentimus; quo pacto adhuc tristes & anxii difficultates honestis conatibus interdum obiici

ἀγαθαῖς ἐγχειρήσεσι; καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ μετὰ κινδύνων ἑλέσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ μὴ ἀταλαιπώρως, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, μεγίστην εὐφροσύνην τοῖς κατὰ φύσιν διακειμένοις ἐνδείκνυται. καὶ δηλοῦσιν οἱ Μενοικεῖς, καὶ ὅσοι τὸν ὑπὲρ πατρίδος εἵλοντο θάνατον.

Καὶ ὁ μὲν Ἐπίκτητος ἐπὶ τοῦ εὐτελεστάτου τὴν διδασκαλίαν ποιεῖται· ἅμα μὲν ἐπὶ τῶν πολλοῖς καὶ πολλάκις συμβαινόντων γνωριμώτερον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ τὴν συναίσθησιν τῶν ἀκουόντων ἀνακινῶν· ἅμα δὲ, ὅπερ αὐτὸς εἶπε, προσεχῶς ἐν τοῖς ἐλάττοσι γυμνάζεσθαι τοὺς ἀρχομένους παραινῶν, διὰ τὰς εἰρημένας πρότερον αἰτίας. Ἔξεστι δὲ καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα μετατιθέναι, ἐφ' οἷς καὶ κίνδυνοι μείζονες ἕπονται πολλάκις· καὶ ἐπ' ἐκείνων τοῦ ἔργου p. 61. a. τὴν φύσιν λογίζεσθαι, ποία τις ἐστὶν, καὶ εἰ πρέπουσα ἡμῖν, καὶ τίνα ἔχει δυσχερῆ πολλάκις ἐπισυμβαίνοντα· καὶ προορίζειν ἑαυτῷ τὸ καὶ

obiici solitas exſpectabimus? Nam illud ipſum iis, qui naturæ congruenter vivunt, maximam hilaritatem adfert, quod non citra ærumnam, ſed cum periculis, ſubinde etiam cum vitæ discrimine, id quod bonum eſt amplectuntur. Declarat hoc Menœceus, & alii qui ſe pro patriæ ſalute Diis Manibus devoverunt.

Et Epictetus quidem id, quod vult, exemplo viliſſimæ rei docet; ſimul præceptionem ſuam per ea, quæ multis & ſæpe accidunt, clariorem faciens, & ipſum auditorum ſenſum excitans; ſimul (quod ipſe ait) tirones in minoribus primum exercendos eſſe monens, ob eas cauſſas quas ante diximus. Sed poſſunt hæc etiam ad majora transferri, quæ cum majoribus ſæpe periculis conjuncta ſunt: ut in illis etiam naturam cujusque negotii reputemus, quale ſit, an nobis dignum ſit, & quibus cum moleſtiis ſit conjunctum; tum ut nobiscum conſtituamus, nos

καὶ ταῦτα φέρειν, εἰ γίνοιτο, μετρίως. οὕτω γὰρ ἑαυτὸν κατὰ φύσιν ἔχοντα διατηρήσει, ἐὰν καὶ τὸ τῆς πράξεως ἀγαθὸν καρπώσηται, καὶ ὑπὸ τῶν συμβαινόντων μὴ ταραχθῇ. ταραχθεὶς γὰρ καὶ ἐν κακῷ νομίσας γενέσθαι, ἢ τὴν ἀρχὴν κακῶς ἔκρινεν ἅψασθαι
b. τοῦ ἔργου· ἤ, εἰ τότε καλῶς, νῦν ἀγεννῶς καὶ δειλῶς ταράττεται, καὶ μεταγινώσκει· ἅπερ ἄμφω οὐ κατὰ φύσιν ἐστίν.

nos has quoque, si ita res tulerit, æquo animo suscepturos. Sic enim *naturæ nostræ statum tuebimur*, & bonæ actionis fructum capiemus, & eventibus non perturbabimur. Nam qui perturbatus fuerit, seque in malis esse putaverit; is aut initio non recte judicavit suscipiendum esse negotium; aut, si tum recte, nunc effœminatum in modum & timide perturbatur, mutatque sententiam: quorum utrumque contra naturam est.

ΚΕΦ. ί.

Ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους οὐ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα. οἷον, ὁ θάνατος οὐδὲν δεινόν· ἐπεὶ καὶ Σωκράτει ἂν ἐφαίνετο. ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τοῦ θανάτου, διότι δεινόν, ἐκεῖνο τὸ δεινόν ἐστιν. Ὅταν οὖν ἐμποδιζώμεθα, ἢ ταρασσώμεθα, ἢ λυπώμεθα, μηδέποτε ἄλλον αἰτιώμεθα, ἀλλ' ἑαυτούς, τοῦτ' ἔστι τὰ ἑαυτῶν δόγματα. 10

CAP. X. (Nobis Cap. V.)

Perturbant homines non res ipsæ, sed ipsorum de rebus decreta. Verbi caussa, Mors nihil est terribile; alioquin & Socrati ita visum fuisset. Sed decretum, quod de morte statuimus, esse eam aliquid terribile, hoc est illud terribile. Cum itaque impedimur, aut perturbamur, aut contristamur, numquam alium incusemus, sed nos ipsos, hoc est nostra decreta.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. c.

Εἰπὼν, ὅπως ἀτάραχον δυνατὸν μένειν ὑπὸ τῶν ταῖς πράξεσιν ἐπισυμβαινόντων πολλάκις δυσχερῶν· ὅτι προμελετήσαντα αὐτὰ ὡς ἑπόμενα, καὶ ἐγκρίναντα καὶ μετ' αὐτῶν ἑλέσθαι τὴν πρᾶξιν· μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς μελέτης ἀταραξίαν, νῦν ἄλλην παραδίδωσι, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῶν τῶν δοκούντων δυσχερῶν καὶ ταραττόντων ἡμᾶς ἔνδειξιν· ἐνταῦθα οὐκ ἔτι μικρῷ, ἀλλὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ταραττόντων ἡμᾶς, τῷ θανάτῳ χρώμενος εἰς παράδειγμα. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τούτου δειχθῇ τὸ προκείμενον, πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἧττον τούτου δοκούντων δεινῶν ἀποδεδειγμένον ἔσται. Λέγει οὖν, ὅτι τὰ πράγματα, τὰ δοκοῦντα γίνεσθαι ἡμῖν δεινὰ, καὶ διὰ τοῦτο ταράττοντα ἡμᾶς ὡς ἐν δεινῷ γινομένους, οὔτε δεινά ἐστιν αὐτὰ, οὔτε τῆς ταραχῆς ἡμῖν κατ' ἀλήθειαν αἴτια· ἀλ- p. 62. a. b.

G 4 λὰ

COMMENTARIVS.

Hactenus expoſuit, quo pacto fieri poſſit, ne difficultatibus, quæ comitantur ſæpe actiones, perturbemur: ſcilicet, ante cogitandum, fore ut eæ ſequantur: & ſtatuendum, rem eſſe nihilo minus ſuſcipiendam. Nunc, poſt iſtam rationem animum tutum præſtandi a perturbationibus per præmeditationem, aliam tradit rationem, ab ipſarum rerum natura ſumtam, quæ difficiles eſſe videntur, noſque perturbant: exemplo hic uſus non parvo, ſed morte, eorum quæ nos perturbant maximo. Nam ſi id, quod propoſitum eſt, in hac fuerit demonſtratum; multo magis in iis, quæ minus atrocia videntur, demonſtratum erit. Ait igitur, *res quæ* nobis videantur acerbæ accidere, ideoque *nos turbent*, ut in periculo conſtitutos, *neque acerbas eſſe* per ſeſe, neque veras noſtræ perturbationis cauſſas: ſed *opinio-*

λὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα, ὅτι δεινά ἐστι, ταῦτά ἐστι τὰ ταράττοντα ἡμᾶς. καὶ δείκνυσιν, ὅτι τὸ πάντων τῶν δεινῶν δοκοῦν δεινότατον εἶναι, ὁ παρὰ καιρὸν ἐξ ἀνθρώπων ἐπαγόμενος θάνατος, οὐκ ἔστι δεινός. Δείκνυσι δὲ τοῦτο, διὰ βραχέων μὲν, ἀκριβῶς δὲ καὶ ἀποδεικτικῶς συλλογιζόμενος οὕτως· τὰ φύσει δεινὰ, πᾶσι δοκεῖ δεινὰ, ὥσπερ τὰ φύσει θερμὰ, ἢ ψυχρὰ, ἢ καλὰ, ἢ ὅμοια, πᾶσι δοκεῖ τοιαῦτα, καὶ μάλιστα τοῖς κατὰ
c. φύσιν ἔχουσι, καὶ ἐμφρονεστέροις· ὁ δὲ θάνατος οὐ πᾶσι δοκεῖ δεινός· Σωκράτει γοῦν οὐκ ἔδοξε δεινὸς, ὅς γε καὶ δυνάμενος φυγεῖν αὐτὸν, ὑπέμεινεν ὅμως ἀταράχως, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν πρὸς τοὺς ἑταίρους τὴν τῆς ψυχῆς ἐκφαίνων ἀλήθειαν, καὶ τὴν καθαρτικὴν τῶν φιλοσόφων ζωὴν, ὁποία τις ἐστὶν, ἐκδιδάσκων. καὶ τὸ συμπέρασμα δῆλον ἐκ τῶν κειμένων, ὅτι ὁ θάνατος οὐκ ἔστι δεινὸς τῇ ἑαυτοῦ φύσει· ὥστε οὐδ' ὁ ταράττων ἡμᾶς, αὐτός

opinionem, de earum acerbitate conceptam, esse quæ nos perturbet: atque ostendit, *mortem* immaturam humana vi illatam, quæ omnium atrocium rerum atrocissima videatur, *non esse atrocem.* Ostendit autem paucis ille quidem, sed accurate & efficaciter, hac argumentatione: Quæ naturâ terribilia sunt, omnibus terribilia videntur; ut naturâ calida, frigida, pulcra, & alia id genus, omnibus talia videntur, iis præsertim quorum natura integrior est, & prudentia major: at mors non omnibus videtur terribilis; nam Socrati terribilis visa non est, qui cum eam effugere posset, sustinuit tamen inperturbatus, totumque illum diem apud amicos immortalitatem animorum declaravit, & qualis sit repurgatrix philosophorum vita edocuit. Conclusio quoque ex his, quæ posita sunt, perspicua est; mortem suapte natura non esse formidabilem. Itaque mors ipsa nos non

αὐτός ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐ- p. 63.
τοῦ, ὅτι δεινός ἐστιν ὁ θάνατος, τοῦ-
τό ἐστι τὸ ταράσσον ἡμᾶς. Καὶ τὸ μέ-
λι πικρὸν οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ ἰκτερικὸς πικρὰν
ἴσχων ἐπὶ τῷ μέλιτι διάθεσιν διὰ τὸν ἐν αὐ-
τῷ πλεονεκτοῦντα πικρὸν χυμὸν, ὡς ἀπὸ πι-
κροῦ τοῦ μέλιτος ταράσσεται· καὶ χρὴ τὸν
χυμὸν ἐκεῖνον καθαίρειν, ἵνα κατὰ φύσιν τῶν
ποιοτήτων ἀντιλαμβανώμεθα. οὕτω δὴ κἀνταῦ-
θα τὰ δόγματα διορθωτέον ἡμῖν τὰ περὶ τῶν
πραγμάτων· τῷ κανόνι τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ οὐκ b.
ἐφ᾽ ἡμῖν, καὶ τοῦ ἰδίου καὶ ἀλλοτρίου, κρίνον-
τας τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακόν. Εἰ οὖν ὁ θά-
νατος τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη κα-
κόν· εἰ δὲ μὴ τῆς ψυχῆς ἐστι κακὸν, ἀλλὰ
τοῦ σώματος, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμῶν. Ὁ δέ
γε Πλάτων, καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης, καὶ
ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ κρείττονα τῆς μετὰ
τοῦ σώματος ζωῆς, ἀποφαίνεται· οὐ τοῖς μὲν,
τοῖς δὲ οὔ· ἀλλ᾽ ἁπλῶς πᾶσι. λέγει οὖν ὁ
ἐν τῷ Φαίδωνι Σωκράτης· Ἴσως μὲν θαυμα- c.

non perturbat; sed *opinio de mortis atrocitate, ea est quæ nos perturbet.* Neque mel amarum est: sed icterici adfectio id amarum videri facit, ob redundantem in eo amarum humorem; qui humor expurgandus est, ut naturales rerum qualitates percipiamus. Ita hic etiam opiniones de rebus corrigendæ sunt, adhibitâ regulâ nostrarum & alienarum rerum, quæque in potestate nostra sunt aut non sunt, qua bonum & malum nostrum judicemus. Quod si igitur mors in nostra potestate sita non est; mala non erit. Quæ si non animi, sed corporis malum est; nostrum malum non erit. Plato autem, & Platonicus Socrates, eam etiam bonam esse, & meliorem vitâ corporeâ pronunciant; nec his quidem bonam, illis vero malam; sed in universum bonam omnibus. Nam in Phædone Socrates dicit: Fortassis hoc tibi

στόν σοι φαίνεται, εἰ τοῦτο μόνον τῶν ἄλλων ἁπλοῦν ἐστι, καὶ οὐδέποτε τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅτε καὶ βέλτιον τεθνᾶναι ἢ ζῆν. ἐν δὲ τοῖς Νόμοις αὐτοπροσώπως αὐτὸς ὁ Πλάτων διατείνεται λέγων· Κοινωνία γὰρ ψυχῆς καὶ σώματος διαλύσεως οὐκ ἔστι κρείττων, ὡς ἔγωγε φαίην ἂν σπουδῇ λέγων. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἐπίκτητος ὡς ἐπὶ δεινοτάτου πάντων τοῦ θανάτου δοκοῦντος τὴν ἀπόδειξιν ἐποιήσατο.

p. 64. a. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος ἡμῶν, ᾧ ἂν περιπίσῃ δυσχερεῖ, ἐκεῖνο καὶ θανάτου νομίζει δεινότερον· καὶ γὰρ ἐνίοτε ὀδύνης οὐδὲ πάνυ σφοδρᾶς παρούσης, τὸν θάνατον ἑτοίμως καλοῦμεν· κἂν πενόμενοι τύχωμεν, τὴν πενίαν χείρονα τοῦ θανάτου νομίζομεν· ἔξεστι καὶ ἐπὶ τούτων τῷ αὐτῷ τρόπῳ τῆς ἀποδείξεως χρῆσθαι, ᾧπερ ὁ Ἐπίκτητος ἐπὶ τοῦ θανάτου ἐχρήσατο. Καὶ γὰρ τὰς σφοδροτάτας ὀδύνας αἱροῦνται νοσοῦντες

mirabile videtur, si hoc solum cæterarum rerum sit simplex, neque umquam homini accidat, quemadmodum reliqua omnia, ut præstet ei mori, quam vivere. In Legibus autem, Plato suis verbis idem affirmat, hoc modo: Conjunctio corporis & animi non est præstantior separatione, si id quod sentio, dicendum est. At Epictetus mortem, ut hominum opinione maxime omnium formidabilem, instituti sui probandi caussa adhibuit.

Sed quia unusquisque nostrum, cuicumque inciderit calamitati, eam morte graviorem ducit; (etenim nonnumquam dolore ne adeo vehementi quidem urgente, statim mortem optamus: cum paupertate urgemur, paupertatem morte graviorem ducimus;) in his etiam eâdem uti licet demonstratione, qua Epictetus de morte usus est. Nam vehementissimos cruciatus in morbis, etiam plebeii

τες μὲν καὶ οἱ τυχόντες, ὅταν καίειν καὶ τέμνειν ἑαυτοὺς τοῖς ἰατροῖς ὑπέχωσι, καὶ μισθὸν τελοῦντες. κἂν γὰρ διὰ τὸ ζῆν τοῦτο ποιῶσι, b. τὸν θάνατον χείρονα νομίζοντες, ἀλλ', ὅτι φέρειν δυνατὸν ἀταράχως, ἂν συμφέρειν δόξῃ, διὰ τούτων δηλοῦται. οἱ δὲ Λακεδαιμονίων νέοι, διὰ τὴν φιλοτιμίαν μόνην, τὴν μαστίγωσιν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὑπέμενον, ἄχρι θανάτου σχεδὸν τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενοι. καὶ δῆλον ὅτι εὐφόρως καὶ ἡδόμενοι· οὐ γὰρ ἂν ἑκόντες εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα κατέβαινον. διέκειντο δὲ οὕτω πρὸς ἐκείνας τὰς ὀδύνας, οὐχ ὅτι οὐκ ὠδυνῶντο, ἀλλ' ἔλαττον μὲν ἴσως τῶν ἀγυμνάστων καὶ ἁπαλῶν· δόγμα δὲ ἔχοντες, ὅτι οὐ δεινὸν αἱ ὀδύναι, ἀλλὰ καὶ καλὸν καὶ συμφέρον τοῖς ἀνδρικῶς αὐτὰς ὑπομένουσι καὶ ἀταράχως. Καὶ πενία δὲ, εἴποι ἂν ὁ Ἐπίκτητος, οὐδὲν δεινόν· ἐπεὶ καὶ Κράτητι ἂν ἔδοξε τῷ Θηβαίῳ δεινὸν, ὃς τῶν ἑαυτοῦ τῇ πόλει παραχωρήσας, καὶ εἰπών· c.

Κράτης

plebeii homines ultro admittunt, cum ſe, mercede etiam medicis numerata, ſecandos & urendos, præbent. Etſi enim hoc vitæ cauſſa faciunt, mortemque majus malum judicant; at, ferri poſſe dolores, ſi expedire videatur, hoc ipſo declarant. Lacedæmoniorum vero adoleſcentes, terribilem illam flagellationem, unius gloriolæ cauſſa, ſuſtinebant, tolerantiam pæne ad necem usque demonſtrantes: idque eos æquis animis & alacres feciſſe conſtat; alioqui enim ultro in tale certamen non deſcendiſſent. Sic autem erga illos cruciatus adfecti erant, non quin dolorem ſentirent, etſi fortaſſe minus quam inexercitati & delicati: ſed quod perſuaſum haberent, cruciatus eſſe ornamenta potius & commoda viriliter eos tolerantibus & ſine perturbatione, quam malum. Pariter, ne in paupertate quidem mali eſſe quidquam, dixerit Epictetus: alioqui enim & Crateti Thebano ita viſum eſſet, qui bona ſua reipublicæ conceſſit, dicens,

Crates

Κράτης Κράτητα χρημάτων ἀποστερεῖ·

p. 65. a. τότε ἔδοξεν ἐλευθεροῦσθαι, καὶ στέφανον ὡς ἐπὶ ἐλευθερίᾳ περιεβάλλετο, ὅτι τὴν πενίαν ἀντὶ τῆς εὐπορίας ἠλλάξατο. Οὕτως ἄρα οὐδὲν τούτων δεινόν ἐστι φύσει καὶ ἀφόρητον, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς ὠφελιμώτερα, ὅταν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, τοῦτ' ἔστι πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν ἡμῶν, τὴν χρείαν αὐτῶν ἀνενέγκωμεν.

Χρὴ οὖν τὸν μέλλοντα μὴ ταράττεσθαι ὑπὸ τῶν τοιούτων, δόγματα ὀρθὰ περὶ αὐτῶν b. ἔχειν. τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ὥστε καὶ τὸ μὴ ταράττεσθαι, ἐφ' ἡμῖν ἐστι. καὶ μέγα τι τοῖς πειθομένοις ὑπάρξει, τὸ καὶ τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν ὡς ἐφ' ἡμῖν οὖσι κεχρῆσθαι. κἂν γὰρ τὸ ἀτιμασθῆναι, ἢ χρημάτων ἀφαιρεθῆναι, ἢ τυπτηθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐπ' ἐμοὶ, ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν ἔχειν περὶ αὐτῶν δόγμα, ὅτι οὐ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα πολλάκις, ἐπ' ἐμοί ἐστιν. Ἀρκεῖ δὲ

Crates Cratetem privat hac pecunia;

ac tum demum se in libertatem adsertum putavit, & coronam veluti libertate recepta capiti imposuit, cum divitias paupertate commutasset. Adeo nihil horum naturâ tam est grave atque intolerabile, quam videri nobis solet: sed & contrariis suis nonnumquam utiliora, siquidem usum eorum ad nosmetipsos, hoc est, ad animum nostrum rationis compotem, retulerimus.

Opus est igitur, ut, qui se a talibus perturbari nolit, recta de iis habeat decreta. Quod cum in nostra potestate sit, illud etiam in nostra potestate erit, ne perturbemur: &, qui illis decretis paruerit, maximum hunc fructum percipiet, ut iis etiam, quæ in nostra potestate non sunt, ita utamur, quasi in nostra potestate sita essent. Etsi enim, an ignominia adficiar, an pecunia spolier, an vapulem, arbitrii mei non est: at recte de his sentire, non esse ea mala, sed subinde etiam utilia, penes me est. Tale autem

δὲ τὸ τοιοῦτον δόγμα, πρὸς τὸ μηδὲ γίνεσθαι c.
δοκεῖν αὐτὰ, ἢ γινόμενα μὴ βλαβερὰ νομίζειν,
ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ὠφέλιμα. πᾶς γὰρ εὖ
φρονῶν, ὡς οἶμαι, κάλλιον ἂν ἡμῖν, τοῦτ' ἔστι
τῇ ψυχῇ, νομίσοι τὸ ἐν δυσχερέσιν ἀταράχως
διαγενέσθαι, τοῦ μὴ περιπεσεῖν δυσχερείᾳ· καὶ
τοσούτῳ κάλλιον, ὅσῳ μείζονα τὰ δυσχερῆ καὶ
σκληρότερα. ὡς γὰρ τῶν σωματικῶν κινήσεων
αἱ σφοδρότεραι μᾶλλον γυμνάζουσι τὰ πρὸς
αὐτὰς ἀντέχοντα σώματα, πρός τε ὑγείαν,
καὶ πρὸς εὐσθένειαν, καὶ τάχος· οὕτω καὶ p. 66.
τῶν ψυχικῶν· ὥστε, ἐν οἷς χρεία του, ὡς δυ- a.
νατὸν εὐφόρως καὶ ἀταράχως ὑπενεγκεῖν. ὅπερ
διὰ δύο τούτων περιγίνεται, τοῦ τε ὀρθῶς δο-
ξάζειν περὶ αὐτῶν, καὶ τοῦ παρεσκευάσθαι περὶ
αὐτὰ, διά τε τῆς πληπαθεστέρας τοῦ σώμα-
τος ἀγωγῆς, (ἥ τις πρὸς πᾶν ἐστιν ἐπιτήδειος,
δι' ἣν πολλοὶ καὶ τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων πλη-
γὰς,

autem decretum satis est ad illud, ut ne accidere quidem nobis aspera ista videantur; aut si acciderint, noxia non judicemus, sed interdum etiam conducibilia. Quivis enim, ut ego quidem existimo, pulcrius nobis, hoc est, animo, judicaverit, in rebus asperis vacare perturbatione, quam non incidere in res adversas: eoque pulcrius, quo res adversæ graviores asperioresque fuerint. Ut enim corpora vehementissimis quibusque motionibus, quas quidem ferre illa queant, maxime exercentur, tam ad valetudinem, quam ad vires & celeritatem: eadem ratio est exercitationum animi; ita quidem, ut, qui alicujus frugi sunt, facillime eas & moderatissime ferant. Quod duabus hisce rebus consequemur: una, ut recte de iis sentiamus; altera, ut præparati ad ea simus. Præparamur autem ad ea, partim, tractatione corporis asperiore; quæ ad omnia opportuna est, quaque fit ut multi etiam improbi homines verbera,

γὰς, καὶ τὰ ἐπώδυνα δοκοῦντα ἡμῖν, περιπτύ-
b. cυσιν·) ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ προμελετᾶν αὐτὰ καὶ προελπίζειν· ἅπερ πάντα τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν. Εἰ τοίνυν μήτε ὁ θάνατος, μήτε τι τῶν τοιούτων δεινόν ἐστι, δῆλον ὅτι οὔτε αὐτὰ, οὔτε οἱ ἐπάγοντες αὐτὰ, τῆς ταραχῆς ἡμῖν εἰσιν αἴτια, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἑαυτοῖς, καὶ τὰ δόγματα ἡμῶν. οὐ χρὴ οὖν ἄλλον αἰτιᾶσθαί ποτε τῆς ταραχῆς ἡμῶν, ἢ λύπης, ἢ φόβου, ἢ τινὸς ἄλλου τοιούτου· ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ τὰ ἡμέτερα δόγματα.

ra, & ea quæ dolorifica censentur, contemnant: partim, præmeditatione & exspectatione: quæ omnia in nobis sita sunt. Quod si igitur neque mors, nec hujusmodi quidquam terribile est; constat, neque hæc ipsa, neque eos qui illa inferunt, perturbationis nobis esse caussam, sed nosmetipsos, nostrasque opiniones. Numquam igitur caussa perturbationis nostræ, aut tristitiæ, aut metus, aut aliarum id genus adfectionum, in alium conferenda est; sed nobismet ipsis & nostris opinionibus tribuenda.

---

c. ## ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

Ἀπαιδεύτου ἔργον, τὸ ἄλλοις ἐγκαλεῖν, ἐφ' οἷς αὐτὸς πράσσει κακῶς· ἠργμένου παιδεύεσθαι, τὸ ἑαυτῷ· πεπαιδευμένου, τὸ μήτε ἄλλῳ, μήτε ἑαυτῷ.

CONTINVATIO CAPITIS SVPERIORIS.

Ineruditi hominis est, alios incusare ob ea quæ male ipsi succedunt; ejus qui erudiri cœpit, se ipsum; eruditi, neque alium, neque se ipsum.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστι· καὶ εἴπερ
εἶχε τὸν, γὰρ, σύνδεσμον, ὡς λέγειν, Ἀπαι-
δεύτου γάρ ἐστιν ἔργον τὸ ἄλλοις ἐγκα-
λεῖν ἐφ' οἷς αὐτὸς πράσσει κακῶς, τὴν
αἰτίαν ἂν ἔλεγε καλῶς τοῦ μὴ δεῖν ἄλλοις
ἐγκαλεῖν ἐφ' οἷς ταραττόμεθα, ἢ φοβούμεθα, p. 67.
ἢ λυπούμεθα, ἢ ὅλως ἐν κακῷ τινι εἶναι νομί- a.
ζομεν. δι' ἀπαιδευσίαν γὰρ τοῦτο πάσχομεν.
Καὶ λοιπὸν καλῶς συνάπτει τῇ τοῦ ἀπαιδεύ-
του περὶ ταῦτα διαθέσει, τήν τε τοῦ ἀρχο-
μένου παιδεύεσθαι, καὶ τὴν τοῦ πεπαι-
δευμένου. Ὁ μὲν γὰρ πεπαιδευμένος, ὡς
κατὰ φύσιν ζῶν, καὶ μήτε ἀποτυγχάνων ὧν
ὀρέγεται, μήτε περιπίπτων οἷς ἐκκλίνει, οὔτε
ἐν κακῷ τινι νομίζει εἶναι, οὔτε αἰτιᾶταί τινα,
ὡς αἴτιον αὐτῷ τοῦ κακῶς πράττειν. ὁ δὲ b.
ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, ἀποτυγχάνει μὲν
ἔστιν ὅτε τῶν ὀρεκτῶν, καὶ περιπίπτει τοῖς ἐκ-
κλινομένοις, διὰ τὸ μετὰ τῶν ἀλόγων παθῶν
ἐνεργεῖν

COMMENTARIUS.

Cohæret hoc cum superiore: ita ut, siquidem conjunctione *Nam* addita legeretur, *NAM ineruditi est, alios accusare ob suam calamitatem*, caussa recte exponeretur, cur alii non accusandi essent ob ea propter quæ nos perturbamur, timemus, dolemus, aut in malis esse nos existimamus. Hoc enim ex inscitia nobis usu venit. Deinde *ineruditi* adfectioni recte adnectit ejus habitum, *qui erudiri incipit*, & *qui jam est eruditus*. Etenim *eruditus*, ut naturæ congruenter vivens, nec unquam suis desideriis frustrandus, nec in ea quæ declinat incidens, neque in ullo se malo esse putat, neque ullum accusat ut auctorem suæ calamitatis. Sed is *qui erudiri incipit*, interdum quidem frustratur suis desideriis, & in ea quæ vitat incidit; quia tunc in agendo brutos adfectus

ἐνεργεῖν τότε· κατεσχημένος δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως, οἶδεν ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ αἴτιος καὶ τῆς ἀποτυχίας καὶ τῆς περιπτώσεως γίνεται, καὶ οὐκ ἄλλος, ὅταν ἐν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ποτε τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἢ τὸ κακὸν ἀποκεῖσθαι νομίσῃ.

c. Διὰ τί δὲ, φαίη ἄν τις, ὁ ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, καίτοι γινώσκων ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, (οὐ γὰρ ἂν ἑαυτῷ ἐνεκάλει, μὴ τοῦτο γινώσκων) ἁμαρτάνει, ὥστε καὶ ἑαυτῷ ἐγκαλεῖν; ἢ ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ γνῶσις τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, τοῦ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν οὖσα ἐνέργεια, οὐκ εὐθὺς δὲ ἐπὶ πάντων καὶ τὰ ἄλογα πάθη τὰ ἐν ἡμῖν μετρεῖται, καὶ ῥυθμίζεται, καὶ ὑποτάττεται τῷ λόγῳ; καὶ μάλιστα, ὅταν διὰ ῥαθυμίαν καὶ ἀργίαν τοῦ λόγου, κίνησιν δὲ συνεχῆ τῆς ἀλογίας,
p. 68. νενευρωμένα γένηται καὶ τυραννοῦντα τὰ πάθη.
a. τοιαύτην δὲ εἶχεν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τῆς ψυχῆς διάθεσιν ἡ λέγουσα,

Καὶ

fectus ſequitur: ſed cohibitus diviſione rerum, quæ in noſtra poteſtate ſitæ ſunt, aut non ſunt, novit ſe ipſum ſibi auctorem eſſe & fruſtrationis & calamitatis, non autem alium: ſi quando bonum aut malum ſuum in rebus alieni juris collocarit.

Cur autem, dixerit aliquis, is qui erudiri cœpit, cum in ſe bonum & malum ſuum poſitum eſſe norit, (niſi enim id ſciret, ſe ipſum non accuſaret) peccat, ut ſe ipſum accuſet? An eo ſit, quod cognitio bonorum & malorum antecedit, ut quæ rationis noſtræ ſit actio; ſed non ſtatim in omnibus brutæ adfectiones ſe accommodant, conformant & ſubiiciunt rectæ rationi? præſertim cum ob ſocordiam & ſegnitiem rationis, & continentem brutæ partis motionem, corroboratæ perturbationes quaſi tyrannidem occuparint. Sic adfecta fuit ea, quæ in Tragœdia dicit:

Sciam

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾷν μέλλω κακά,
Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Ἀγαπητὸν οὖν, ἐν χρόνῳ τὰ μὲν βιαζόμενον τὸν λόγον, τὰ δὲ ἐπᾴδοντα, σύμφωνα ἑαυτῷ τὰ πάθη ἐργάσασθαι· ὅτε καὶ ἡ τοῦ λόγου γνῶσις τρανεστέρα, καὶ ἐπιστημονικὴ, καὶ τελέως ἀνενδοίαστος γίνεται. Εἰκότως οὖν οἱ ἀρχόμε- b.
νοι παιδεύεσθαι ἁμαρτάνουσι μέν τινα, καὶ τῶν παθῶν μήπω ἡττημένων, καὶ τοῦ λόγου μήπω κατ᾽ ἐπιστήμην ἐνεργοῦντος· ἑαυτοῖς δὲ ἐγκαλοῦσι, καὶ οὐκ ἄλλοις, διὰ τὴν ὁποιανοῦν παραδοχὴν τῆς τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν διαιρέσεως. Οἱ μέντοι ἀπαίδευτοι τελέως καὶ ἁμαρτάνουσι πολλὰ, διά τε τὰ ἄλογα πάθη σῴζοντα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ διὰ τὴν τοῦ λόγου ἄγνοιαν· οὔπω διακρίναντες τὸ ὄντως c.
ἀγαθὸν καὶ κακὸν, οὔτε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ἀλογίας ἑλκύσαντες, οὐδὲ κατὰ τὴν ψιλὴν ἔννοιαν. καὶ τί λέγω τῆς ἀλογίας; ὅτι ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ

Sciam licet quod adgredi parem nefas,
Tamen ira mentis omne conſilium premit.

Quamobrem boni conſulendum eſt, ſi progreſſu temporis ratio partim cogendo, partim deliniendo, adfectus ad ſuas partes apertraxerit: quo facto, rationis etiam cognitio fit evidentior, & ſcientifica, & omnis dubitationis expers. Non mirum igitur, eos *qui erudiri cœperunt*, peccare quidem interdum, adfectibus nondum plane ſubactis, & ratione nondum ſecundum ſcientiam agente; ſe autem ipſos accuſare, non alios, quoniam diviſionem illam rerum noſtri & alieni juris utcumque jam admiſerunt. Prorſus *inerudití* autem, ſæpe & multum peccant, cum ob affectionum commotionem, tum ob rationis ignorationem; ut qui verum bonum & malum nondum dijudicarunt, neque a bruta natura, ne nuda quidem cogitatione, ſe abſtraxerunt. Quam igitur dico brutam naturam? Quod nos ipſos

καὶ τὴν ἡμετέραν οὐσίαν τὸ σῶμα εἶναι νομίζομεν· * * οἱ δὲ φιλοχρήματοι [τὰ χρήματα.] Ἁμαρτάνομεν μὲν οὖν, ἀπαίδευτοι ὄντες, διὰ ταῦτα· ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακὸν τιθέμενοι, καὶ τελέως ἀγνοοῦντες, τί τέ ἐστι τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν ὄντως καὶ κακὸν,
p. 69. καὶ ὅθεν ἐστὶν, αἰτίους ἡμῖν τῶν κακῶν εἶναι
a. νομίζομεν τοὺς ἢ ἀφαιρουμένους τι τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν καὶ ὀρεκτῶν δοκούντων ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἢ τοῖς ἐκκλινομένοις ὑφ᾽ ἡμῶν περιβάλλοντας ἡμᾶς. Καίτοι οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ νομιζόμενα τὰ ἐκτὸς, οὐδὲ τὰ κακὰ, πάντως τοιαῦτά ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν ἔστιν ὅτε κατάστασιν ἔχει ἑκάτερα. διόπερ οἱ ἀπαίδευτοι τῶν νέων, τοὺς μὲν παιδαγωγοὺς, ὡς κακῶν αὐτοῖς αἰ-
b. τίους, μισοῦσι· τοὺς δ᾽ εἰς ἡδονὰς προκαλουμένους, ὡς εὐεργέτας, ἀσπάζονται.

Τεκμήρια μέντοι ἡμῖν ἐναργῆ διὰ βραχέων ὁ Ἐπίκτητος παραδέδωκε, τῶν τε πεπαιδευμένων,

ipſos naturamque noſtram eſſe corpus opinamur; ** avari autem [a divitiis pendent.] Peccamus igitur cum ineruditi ſumus, propter iſtas cauſſas: quoniam vero bonum & malum noſtrum in rebus externis collocamus, quodnam verum bonum & malum noſtrum ſit, & unde ſit, prorſus ignorantes, eos nobis malorum auctores eſſe putamus, qui aut aliquid nobis adimunt noſtra opinione bonum & adpetendum in rebus externis, aut in ea coniiciunt, quæ a nobis declinantur. Neque vero externa iſta, quæ vel in bonis vel in malis habentur, omnino talia ſunt, ſed interdum utraque rationem contrariam habent. Quapropter ineruditi adoleſcentes, pædagogos, ut malorum ſibi auctores, oderunt; eos vero, a quibus ad voluptates invitantur, diligunt.

Epictetus autem paucis ille quidem, ſed notas evidentes nobis expoſuit, quibus eruditi ab incru-

μένων, καὶ τῶν ἀπαιδεύτων, καὶ τῶν ἔτι ἀρχομένων παιδεύεσθαι. Ὅτι οἱ μὲν, ἀναμάρτητοι ὄντες, διὰ τὴν τοῦ λόγου τελειότητα, καὶ τῆς ἀλογίας τὴν πρὸς τὸν λόγον εὐαρμοστίαν τε καὶ ὑποκατάκλισιν, οὐδενὶ ἐγκαλοῦσί ποτε ὡς κακῶν αἰτίῳ αὐτοῖς· οὐδὲ γὰρ ἐν κακῷ c.
οἰκείῳ γίνονταί τινι, οὔτε ὑφ᾽ ἑαυτῶν, εἴπερ εἰσὶ πεπαιδευμένοι, οὔτε ὑπὸ ἄλλων· ὅτι μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ κακὸν ἔχουσιν. Οἱ δὲ ἀπαίδευτοι, καὶ ἁμαρτωλοί εἰσι δι᾽ ἄμφω· καὶ οὗτοι †) κακῶς διακείμενοι τόν τε λόγον καὶ τὴν ἀλογίαν· καὶ ἄλλοις τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἐπιγράφουσιν, ὡς ἐν τοῖς ἐκτὸς αὐτὴν ὁρῶντες. ἔστι δὲ καὶ εὔκολον, καὶ ἡδὺ, καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ὄντως πρέπον, τὸ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἄλλους αἰτίους προβάλλεσθαι. Οἱ δὲ ἀρχόμε- p. 70.
νοι παιδεύεσθαι, καὶ σωτηρίας ἔχοντες ἀρ- a.
χὴν, κἂν ἁμαρτάνωσι καὶ ἐν κακῷ τινί ποτε γίνωνται, ἀλλ᾽ ἴσασι, ποῦ τέ ἐστι, καὶ ὅπου

†) καὶ αὐτοὶ legendum puto.

ineruditis & tironibus discernantur. Scilicet *eruditi*, ab omni errore & peccato remoti, ob rationis perfectionem, & brutæ partis cum ea consensionem & obedientiam, neminem umquam accusant ut ullius sibi mali auctorem: neque enim in ullum suum malum vel ipsi sese coniiciunt, vel ab alio coniiciuntur, siquidem eruditi sunt; quia, si eruditi sunt, non in rebus externis malum collocant. *Ineruditi* autem utroque modo peccant, cum quod ipsi rationem suam brutamque partem male adfectam habent, tum quod aliis suum vitium imputant, utpote in rebus externis illud ponentes. Est autem & facile & jucundum, & omnino dignum indoctis, culpam eorum quæ ipsi deliquerint, in alios conferre. *Qui* vero *erudiri incipiunt*, & principia salutis habent; etiamsi peccarint nonnumquam, & in malum aliquod inciderint, tamen, ubi sit malum, & unde

φύεται τὸ κακὸν, καὶ τί τὸ τῆς ἐκφύσεως αὐτῷ αἴτιον· διὸ καὶ ἐκείνῳ ἐγκαλοῦσι. Καὶ οὐδεὶς οἶμαι τούτοις χρώμενος τοῖς κριτηρίοις ἐμφρόνως, διαμαρτήσαι ποτὲ τῆς ἀκριβοῦς διακρίσεως τούτων τῶν καταστημάτων, τοῦ τε πεπαιδευμένου, καὶ τοῦ ἀπαιδεύτου, καὶ τοῦ ἀρχομένου παιδεύεσθαι.

b. Παιδεία μὲν γάρ ἐστι κυρίως ἡ τοῦ ἐν ἡμῖν
παιδὸς ὑπὸ τοῦ ἐν ἡμῖν παιδαγωγοῦ ἐπανόρ-
θωσις. καὶ παῖς μὲν, ἡ ἐν ἡμῖν ἀλογία, τὸ
μὲν ὠφέλιμον μὴ ὁρῶσα, πρὸς δὲ τὸ ἡδὺ τετα-
μένη μόνον, ὥσπερ οἱ παῖδες· παιδαγωγὸς δὲ,
ὁ λόγος, ῥυθμίζων ἀεὶ καὶ μετρῶν τὰς ἀλό-
γους ἐν ἡμῖν ὀρέξεις, καὶ πρὸς τὸ ὠφέλιμον
ἀπευθύνων αὐτάς. Διὸ καὶ οἱ μὲν ἀπαίδευ-
τοι, κατὰ τὴν τοῦ παιδὸς ὄρεξιν ζῶντες ἀνε-
πιστρόφως, πολλὰ ἁμαρτάνουσιν, αὐτοὶ ἐνδόν-
c. τες †) διὰ τὸ ἀνεπίστροφον, οὔτε ἑαυτοὺς αἰτιώ-
μενοι. οἱ δὲ ἀρχόμενοι, καὶ τὸν παιδαγωγὸν
ἤδη

†) Pro αὐτοὶ ἐνδόντες Wolfius οὗτοι εἰδότες legit.

nascatur, sciunt, & quæ sit ortus illius caussa, ideoque illam accusant. Neque quisquam, opinor, his judicandi velut instrumentis utens, umquam errabit in dijudicando statu eruditi, inerudití, & tironis.

Nam ea proprie est Eruditio, cum puer qui in nobis est, a pædagogo, qui & ipse in nobis est, castigatur. Puer autem in nobis est bruta illa pars, quæ non respiciens utile, in solum jucundum est intenta, ut pueri: pædagogus vero est ratio, quæ componit & moderatur brutas in nobis adpetitiones, easque ad utilitatem dirigit. Itaque *inerudití*, qui puerilem in modum adpetitum in vita inconsiderate sequuntur, multum peccant, ignorantes ipsi ob incuriam, nec semet ipsos accusant. *Qui* vero *erudiri incipiunt*, hi pædagogum inten-

ἤδη προσδιανιστάμενον ἔχουσι, καὶ τὸν παῖδα ὑπακούειν ἀρχόμενον· διὸ, κἂν ἁμαρτάνωσί τινα, καὶ τίς ὁ ἁμαρτάνων αἰσθάνονται, καὶ ἐκείνῳ ἐγκαλοῦσι, καὶ οὐκ ἄλλῳ τινί. οἱ δέ γε πεπαιδευμένοι, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἔχουσι νήφοντα, καὶ τοῦ παιδὸς ἤδη κεκρατηκότα, καὶ τὸν παῖδα φρενωθέντα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαβόντα κατὰ τὸ ὑποτετάχθαι τῷ παιδαγωγῷ, συμφωνεῖν τε αὐτῷ. αὕτη γὰρ ἀρετὴ παιδός ἐστιν.

intentum adſtantem jam habent, & puerum obedire incipientem: quare, etiamſi peccant, tamen quis peccati ſit auctor ſentiunt, eumque & non alium accuſant. *Eruditi* autem & pædagogum habent ſobrium, & puero jam imperantem, & puerum caſtigatum, & ad ſuam perfectionem jam perductum, ut pædagogo pareat, cum eoque conſentiat: hæc enim pueri virtus eſt.

ΚΕΦ. ιά.

p. 71. a.

Ἐπὶ μηδενὶ ἐπαρθῇς ἀλλοτρίῳ προτερήματι. εἰ ὁ ἵππος ἐπαιρόμενος ἔλεγεν, ὅτι, Καλός εἰμι· οἰστὸν ἂν ἦν. σὺ δὲ, ὅταν λέγῃς ἐπαιρόμενος, ὅτι, Ἵππον καλὸν ἔχω· ἴσθι, ὅτι ἐπὶ ἵππου ἀγαθῷ ἐπαίρῃ. Τί οὖν ἐστι σόν; Χρῆσις φαντασιῶν. ὥσθ᾽, ὅταν ἐν χρήσει φαντασιῶν κατὰ φύσιν σχῇς, τηνικαῦτα ἐπάρθητι. τότε γὰρ ἐπὶ σῷ τινι ἀγαθῷ ἐπαρθήσῃ.

CAP. XI. (Nobis Cap. VI.)

Ob nullam alienam efferaris præſtantiam. Si equus ſeſe efferens diceret, Pulcer ſum; ferendum id eſſet. Tu vero, cum ſuperbia elatus ais, Pulcrum equum habeo! ſcito, te ob equi bonum ſuperbire. Quid igitur Tuum eſt? Vſus viſorum. Itaque, ſi in uſu viſorum Naturæ convenienter fueris verſatus, tunc efferri licebit: tunc enim tuo aliquo bono efferêris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Διδάξας ὅπως δυνατόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσι δεινοῖς ἀτάραχον καὶ ἄφοβον καὶ ἄλυπον διατελεῖν, νῦν διδάσκει, πῶς χρὴ καὶ ἐπὶ τοῖς αἱρετοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς διάγεσθαι· ἅπερ ἀλλότρια καλεῖ ἀγαθὰ, κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον, ἐν ᾧ ἔλεγε τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀσθενῆ εἶναι, καὶ δοῦλα, καὶ κωλυτὰ, καὶ ἀλλότρια. καὶ λέγει, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τῶν δοκούντων ἀγαθῶν τῶν ἐκτὸς ἐπαί-
c. ρεσθαι χρή. δηλοῖ δὲ οἶμαι νῦν ἡ ἔπαρσις, οὐχὶ κουφότητα, καὶ μετεωρισμὸν, καὶ ἀλαζονείαν, ὡς εἰώθαμεν πολλάκις ἐπὶ κακῷ τῇ λέξει κεχρῆσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις καὶ ἀληθινοῖς ἀγαθοῖς ἐπαίρεσθαι συνεβούλευεν. ἀλλὰ δοκεῖ μοι νῦν ἡ ἔπαρσις δηλοῦν αὐτῷ ὑπόληψιν αὐξήσεώς τινος καὶ ἀδρύσεως ἐπὶ προσλήψει τινὸς ἀγαθοῦ. οὐ χρὴ οὖν, φησὶ,
p. 72. a. τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς ἡμᾶς νομίζειν αὐξάνεσθαι, καὶ ἐν ὑπεροχῇ γίνεσθαί τινι· ἕκαστον γὰρ

COMMENTARIVS.

Docuit quemadmodum fieri possit, ut in calamitatibus extrinsecus ingruentibus tranquilli, securi & alacres simus. Nunc, quales in eis rebus externis, quæ expetendæ videantur, præbere debeamus, tradit. Vocat autem eas *aliena bona*, ea ratione quam primum instituit, cum diceret, ea quæ in nobis sita non essent, infirma, serva, impedita esse, & aliena; nosque *vetat* ullius *externi boni specie efferri*. Significat autem, puto, nunc *elatio*, non levitatem, sublimes spiritus, aut arrogantiam, quemadmodum in malam sæpe partem ea voce uti solemus: (alioquin non suaderet, ut nostris & veris bonis efferremur:) sed (ut mihi quidem videtur) *elatio* nunc ei significat opinionem incrementi alicujus, & quasi granditatis, ob alicujus boni accessionem. Non igitur, inquit, alienis bonis augeri nos atque excellere putandum est. Nam unum-

γὰρ ἀγαθὸν ἐκείνου ἐστὶν ἀγαθὸν, ἐν ᾧ ἔχει τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὃ κατὰ φύσιν διατίθησι, καὶ οὐκ ἄλλου. καὶ τὸ ἐν ἵππῳ τοίνυν ἀγαθὸν, τοῦ ἵππου ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἡμέτερον. εἰ γὰρ τολμηρὸς ἢ δρομικὸς εἴη, ἢ εὐήνιος, τὴν ἀρετὴν ἔχει τὴν ἵππου· ἥτις οὐκ ἔστιν ἡμετέρα ἀρετὴ, ὥστε οὔτε ἀγαθόν ἐστιν ἡμέτερον, οὔτε προσαύξει ἡμᾶς, οὔτε τελειοῖ.

Τί οὖν; ἂν φαίη τις· ἡ τῶν χρημάτων καὶ ὀργάνων ἀρετὴ, οὐκ εἰς τοὺς κεκτημένους καὶ χρωμένους ἀναφέρεται; * οὐ δὲ ποιεῖ τέκτονα αὐτὸν ἀγαθὸν, μὴ πρότερον ὄντα. ἄλλη γὰρ σκεπάρνου ἀρετὴ, κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὀξύτητα· καὶ ἄλλη τοῦ τέκτονος, κατὰ τὴν τέχνην. ἀλλ' ἔστι μὲν αὐτοῦ τοῦ σκεπάρνου ἀγαθὸν ἡ ὀξύτης, καὶ ἡ εὐσχημοσύνη· συντελεῖ δὲ αὕτη πρὸς ὑπουργίαν, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ ἀποτέλεσμα· (αὕτη γὰρ ὀργάνου ἀρετή·) οὐ μέντοι πρὸς τὴν τέκτονος τελειότητα. ἐκεῖνος γὰρ ἐν τοῖς λόγοις τοῖς τεχνικοῖς τὸ ἀγαθὸν ἔχει τὸ οἰκεῖον,

b.

c.

unumquodque bonum, ejus bonum eſt, in quo eſt, & ad cujus perfectionem illud pertinet, non autem alterius. Quod igitur *in equo* bonum eſt; id *ipſius equi* eſt *bonum, non noſtrum.* Sive enim animoſus eſt, ſive celer, ſive tractabilis; equi virtutem habet, quæ noſtra virtus non eſt, eoque nec bonum noſtrum, neque auget nos aut perficit.

At dicat aliquis, nonne rerum & inſtrumentorum virtus ad poſſeſſores, & eos qui his utuntur, referri ſolet? Solet illa quidem. Verum aſciæ virtus fabrum bonum non facit, niſi ante fuerit. Nam aſciæ, ratione aciei & figuræ, alia virtus eſt; alia fabri, ratione artis. Ipſius aſciæ bonum eſt acies, & elegantia formæ: eaque ad miniſterium facit, atque ad opus quod per eam perficitur; (hæc enim inſtrumenti virtus eſt:) ad fabri autem perfectionem nihil confert. Nam hujus proprium bonum in artis rationibus ſitum eſt,

οἰκεῖον, κἂν τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἐκτὸς χεῖρονας ἀποβῆ διὰ τὴν ὕλην, ἢ τὰ ὄργανα, ἢ ἄλλο τι τῶν ἐμποδιζόντων.

Τί οὖν ἐστι, φησὶν, ἡμέτερον ἀγαθὸν, ἐφ' ᾧ χρὴ διατεθῆναι ὡς προσηυξημένους τε καὶ τελειωθέντας; Πρότερον μὲν εἶπεν ἐν πρώτοις τὴν ὀρθὴν ὑπόληψιν· νῦν δὲ, τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν ὑπολήψεων·
p. 73. ὅπερ γὰρ ἐκάλεσεν ὑπόληψιν ἐκεῖ, τοῦτο
a. νῦν φαντασίαν ὀνομάζει. Φαίνεται γὰρ ἡμῖν καὶ ὑπολαμβάνεται καὶ δοξάζεται τὰ ὄντα τοῖα ἢ τοῖα, ποτὲ μὲν ὀρθῶς, ποτὲ δὲ διεστραμμένως. Καὶ εἴη μὲν ἂν καὶ αὕτη κατὰ φύσιν χρῆσις φαντασιῶν, τὸ φαίνεσθαι τὰ ὄντα ἡμῖν οἷα καὶ ἔστι, καὶ μὴ παραλλάττειν ἐν τῇ συμπλοκῇ αὐτῶν, ἀγαθὸν μὲν τὴν ἀκολασίαν, κακὸν δὲ τὴν σωφροσύνην νομίζουσι· κατὰ δὲ τὸ κυριώτατον, χρῆσις φαντασιῶν, ἡ τῶν κατὰ φύσιν γενομένων ἀγαθῶν ὄρεξις, καὶ κακῶν

eſt, etiamſi opus externum pejus confectum fuerit, ſive ob materiam, ſive ob inſtrumenta, ſive ob aliquod aliud impedimentum.

Quodnam igitur, inquit, *noſtrum bonum* eſt, quo ſic adſici debemus, quaſi noſtro incremento & perfectione? Supra quidem in primis rectam *opinionem* nominaverat; nunc vero *uſum opinionum* dicit *eum, qui ſit naturæ conſentaneus:* nam quod ibi *opinionem* dixerat, id ipſum nunc *viſum* adpellat. Videntur enim atque exiſtimantur a nobis res tales, aut tales, aliâs recte, aliâs perperam. Et fuerit quidem etiam hic *uſus viſorum naturæ conſentaneus,* ſi res tales nobis eſſe videantur, quales ipſæ ſunt; neque confundamus eas & permutemus in complexione, ut luxuriam bonum, temperantiam malum exiſtimemus: ſed rectiſſime inprimis intelligetur ille uſus viſorum, qui ineſt in adpetitione eorum, quæ ſua natura bona ſunt, fugiendisque

κἂν ἔκκλισις· οὐχ ἡ γνῶσις αὐτῶν ἁπλῶς, ὅτι b.
τόδε μὲν ἀγαθὸν, τόδε δὲ κακόν· ἀλλ' ἡ τοῦ φανέντος ἀγαθοῦ ὄρεξις, καὶ τοῦ φανέντος κακοῦ ἔκκλισις· ἐπειδὴ οὐ τοῦ πράττειν ἐσμὲν κύριοι, ἀλλὰ τοῦ ὀρέγεσθαι κατὰ φύσιν καὶ ἐκκλίνειν.

Μήποτε δὲ καὶ ἄλλο τι προσενδείκνυται διὰ τῆς κατὰ φύσιν χρήσεως τῶν φαντασιῶν; τὸ καὶ τὰ ἔργα δεῖν ἡμῶν σύμφωνα εἶναι ταῖς ὀρθαῖς ὑπολήψεσι καὶ ὀρέξεσι· καὶ μὴ c.
μόνον νομίζειν, ὅτι ἀγαθόν ἐστιν ἡ σωφροσύνη, ἀλλὰ καὶ σωφρονεῖν, καὶ τὰ ἔργα κατὰ φύσιν συμφώνως ταῖς ὀρθαῖς ὑπολήψεσιν καὶ ὀρέξεσιν ἀποδιδόναι· καὶ μὴ, νομίζειν μὲν ἀγαθὸν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀμυδρῶς ὀρέγεσθαι, (διὰ τὸ πᾶν τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν καὶ ὀρεκτὸν εἶναι·) ἀδικεῖν δέ· ὅπερ τοῖς ἀκρατέσι συμβαίνει· τῆς ὀρέξεως τῆς τοῦ ἡδέος νικώσης τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ὄρεξιν· καὶ τοῦ μὲν λόγου, κἂν ἀμυ- p. 74.
δρῶς, a.

que contrariis; cum non tantum intelligimus hoc esse bonum, illud malum; sed cum & id ipsum, quod bonum recte judicavimus, adpetimus; quod malum, declinamus. Neque enim agendi potestas nostra est, sed adpetendi secundum naturam, & declinandi.

Fortasse vero per *usum visorum naturæ consentaneum*, simul etiam innuit, opera quoque nostra consentire oportere cum rectis opinionibus & adpetitionibus: ne (verbi causa) temperantiam bonum tantummodo judicemus, sed & temperantes simus, & ita vivamus, ut actiones nostræ secundum naturam rectis opinionibus & adpetitionibus congruant; aut, ne justitiam bonum quidem judicemus, & utcumque expetamus, (eo quod omne bonum expetendum videatur,) interim vero injurii simus; id quod incontinentibus accidit, cum voluptatis adpetitus boni adpetitionem vincit; ubi ratio obscure illa quidem, sed tamen

δρῶς, ὁρῶντος δὲ ὅμως τὸ δέον, καὶ μέχρι τινὸς καὶ μαχομένου ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ ὀρέξεων καὶ ἐκκλίσεων, ὀρθῶν μὲν, ἀμυδρῶν δὲ, συγκινουμένων· τῶν δὲ ἀλόγων παθῶν κατισχυόντων αὐτοῦ, καὶ περισπώντων, καὶ τὰ ἑαυτοῖς ὀρεκτὰ πράττειν ἀναγκαζόντων. ὅ γε, ὡς εἶπον πρότερον, ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐκεῖνο λέγει,

b. Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾷν μέλλω κακὰ,
Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Χρὴ οὖν μὴ δοξάζειν μόνον ὀρθῶς, καὶ ὀρέγεσθαι, καὶ ἐκκλίνειν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα σύμφωνα ταῖς ὀρθαῖς δόξαις ἀποδιδόναι. καὶ τοῦτο ἴσως ἐστὶν ἡ κατὰ φύσιν τῶν φαντασιῶν χρῆσις, ἣν ἡμέτερον ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι
c. χρὴ, καὶ μηδὲν τῶν ἐκτός· ὥσπερ τοῦ τέκτονος ἀγαθὸν, ὡς τέκτονος, ἡ κατὰ τοὺς τεχνικοὺς λόγους ἐνέργεια· ἡ μὲν ἐν ταῖς ἐννοίαις, ἡ δὲ καὶ ἐκτὸς ἐν ταῖς πράξεσιν.

tamen cernit quid deceat, & aliquantisper pro eo pugnat, simulque excitantur etiam adpetitiones & declinationes rectæ quidem, at parum validæ; bruti vero adfectus rationi prævalent, eamque distrahunt, & suis cupiditatibus ut serviat faciunt. Cujusmodi conditionem, ut ante dixi, exprimit illud in tragœdia:

Sciam licet quod adgredi parem nefas;
Tamen ira mentis omne consilium premit.

Non igitur recte tantum sentire, & adpetere, & declinare oportet; sed etiam vitæ actionem consentaneam rectis opinionibus præstare. Atque hic fortasse est *visorum usus naturæ consentaneus*, quem *nostrum* esse *bonum* judicare debemus, nihil autem rerum externarum: sicut artificis bonum, quatenus artifex est, inest in muneris functionibus, artis rationibus consentaneis; quæ non solum in animi cogitatis, sed & in externis effectionibus cernuntur.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιβ'.

ιβ

Καθάπερ ἐν πλῷ, τοῦ πλοίου καθορμισθέντος, εἰ ἐξέλθοις ὑδρεύσασθαι, ὁδοῦ μὲν πάρεργον, καὶ κοχλίδιον ἀναλέξῃ, καὶ βολβάριον· τετάσθαι δὲ δεῖ τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸ πλοῖον, καὶ συνεχῶς ἐπιστρέφεσθαι, μή ποτε ὁ κυβερνήτης καλέσῃ· κἂν καλέσῃ, πάντα ἐκεῖνα ἀφιέναι, ἵνα μὴ δεδεμένος ἐμβληθῇς, ὡς τὰ πρόβατα. οὕτω p. 75. a. καὶ ἐν τῷ βίῳ, ἐὰν διδῶται ἀντὶ βολβαρίου καὶ κοχλιδίου γυναικάριον καὶ παιδίον, οὐδὲν κωλύσει· ἐὰν δὲ ὁ κυβερνήτης καλέσῃ, τρέχε ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀφεὶς ἐκεῖνα ἅπαντα, μηδὲ ἐπιστρεφόμενος. ἐὰν δὲ γέρων ᾖς, μηδὲ ἀπαλλαγῇς ποτε τοῦ πλοίου μακρὰν, μή ποτε καλοῦντος ἐλλίπῃς.

CAPVT XII. (Nobis Cap. VII.)

Quemadmodum in itinere maritimo, naue prope terram in ancoris ſtante, ſi aquatum fueris egreſſus, poſſis quidem obiter & cochleolam colligere & bulbulum, oportet autem animum habeas in nauem intentum, & continenter reſpicias, an fortaſſe vocet gubernator; qui ſi vocauerit, relinquenda tibi ſunt iſta omnia, ne vinctus in nauem conjiciaris inſtar pecudum: ſic quoque in vita, ſi pro bulbulo & cochleola detur uxorcula & puellus, nihil prohibebit; quod ſi vero gubernator vocarit, curre ad nauem, relictis illis omnibus, ne reſpiciens quidem. Quod ſi vero ſenex ſis, ne umquam quidem procul a naue diſcede, ne forte, quum ille vocauerit, deficias.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Συντόμως καὶ ἐπιστρεπτικῶς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν ἀναχαιτίσας, διὰ τοῦ δεῖξαι πάντα ἀλλότρια ἐκεῖνα, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἡμέτερον ἀγαθόν· ἵνα μὴ νομίσῃ τις, καὶ γάμου, καὶ παιδοποιΐας, καὶ πάσης κτήσεως καὶ μεθέξεως τῶν ἐκτὸς ἀποκωλύειν ἡμᾶς τελέως αὐτὸν, παραδίδωσιν ἐφεξῆς, τίνων τε, καὶ πῶς χρὴ ἐκείνων μετέχειν· ὅτι πάντα χρὴ τῆς πρὸς θεὸν ἐπιστροφῆς ἐξαρτᾶν, τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην, καὶ ἐκείνου ἐχόμε-
c. νον, τούτων κατὰ τάξιν μετέχειν. πρῶτον μὲν, τῶν ἀναγκαίων ἐν βίῳ, καὶ ὧν χωρὶς ἀδύνατον ζῆν· ἅπερ διὰ τοῦ ὑδρεύσασθαι ἐδήλωσε· τὰ περὶ τροφὴν λέγων, καὶ ἀμπεχόνην, καὶ οἴκησιν· εἶτα καὶ ὅσα τοῖς ἀπερίττως ζῶσιν ἀρκεῖ. καὶ τούτοις οὖν νέμειν τινὰ σπουδὴν, κατὰ δεύτερον λόγον. τὰ δὲ μὴ ἀναγκαῖα μὲν,

COMMENTARIVS.

Breviter & argute nos a ſpecie bonorum externorum avocavit, cum oſtenderet omnia illa eſſe aliena, & nullum eorum eſſe noſtrum bonum. Ne quis autem exiſtimet, prorſus & nuptiis & procreatione liberorum & omnibus poſſeſſionibus atque uſu rerum externarum velle eum nos prohibere; nunc deinceps tradit, quibusnam ex his, & quomodo, uti liceat: ſcilicet debere nos omnia ei curæ, qua in Deum, univerſi *gubernatorem,* intentum eſſe oportet, poſtponere; & ad eum ante omnia nos adplicantes, ſic deinde his ordine quodam uti. Ac primum quidem, rebus ad vitæ uſum neceſſariis, ut ſine quibus vivi non poteſt; quæ *aquatione* ſignificavit, cujusmodi eſt victus, amictus, domicilium, quæ & quatenus homini frugi ſunt ſatis. His igitur etiam aliquid curæ, ſecundo loco, tribuendum. Quæ vero neceſſaria

μὲν, χρειώδη δὲ ἄλλως ὄντα πρὸς τὸν βίον,
οἷον γυνὴ, καὶ τέκνα, καὶ κτῆσις, καὶ τὰ τοι-
αῦτα, ὁδοῦ πάρεργον, φησὶ, καὶ κατὰ τρί-
τον λόγον διδόμενα ἀπὸ τοῦ Παντὸς, προσδέ-
χεσθαι χρὴ, ὅταν καὶ κατὰ καιρὸν διδῶται, p.76.
τεταμένον ἀεὶ πρὸς τὸ προηγούμενον ἐφετόν. a.
τρυφὰς δὲ, καὶ πλοῦτον, καὶ δυναστείας, καὶ
τὰς τοιαύτας ἀλλοτριοπραγμοσύνας, ὡς μὴ
δυνάμενα τῷ κατὰ φύσιν βίῳ συνεῖναι, οὐδὲ
ὁδοῦ πάρεργον προσίεσθαι συγχωρεῖ· ταῦτα
γάρ ἐστιν, ἃ πρότερον ἔλεγε δεῖν παντελῶς
ἀφιέναι. γάμον δὲ, καὶ παιδοποιΐαν, καὶ
τὰ τοιαῦτα, τοῖς μὲν ἀρτίως ἀρχομένοις παι-
δεύεσθαι συνεβούλευσε πρὸς τὸ παρὸν ἀνα-
βάλλεσθαι, ἵνα πῆξιν ἡ ἀρχὴ τῆς παι- b.
δείας λάβῃ· τοῖς δὲ ἤδη πως προκεκοφόσιν,
ὡς δύνασθαι χρῆσθαι τοῖς τοιούτοις ἀβλαβῶς,
τούτοις ὁδοῦ πάρεργον ἐκδίδωσι καὶ τούτων
μετέχειν.

Δοκεῖ

ceſſaria non ſunt, ſed alioquin ad vitam agendam opportuna, ut uxor, liberi, res familiaris, & ſimilia; quæ *obiter*, inquit, ac tertio loco dantur a gubernatore univerſi; *cum* pro tempore data fuerint, accipienda ſunt, animo ſemper in id intento, quod præcipuo loco adpetendum eſt. Delicias vero, divitias, principatus, & id genus alias rerum alienarum occupationes, ut quæ cum vita naturæ conſentanea conjungi nequeant, ne obiter quidem admitti ſinit. Hæc enim ea ſunt, quæ ſupra *penitus* eſſe *relinquenda* monuit. Conjugium autem, procreationem liberorum, & ſimilia, iis qui modo erudiri cœperint, *in aliud differendi tempus* auctor fuit, ut doctrinæ initia confirmarentur. Iis vero qui jam aliquantum profecerunt, ut his absque noxa uti queant, *obiter* his etiam frui concedit.

Videtur

Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ παράδειγμα πάνυ οἰκείως πεπλασμένον παραγαγεῖν. τὴν μὲν γὰρ θάλασσαν, διὰ τὸ ἐμβριθὲς, καὶ κλυδαινόμενον, καὶ παντοίως μεταβαλλόμενον, καὶ πνίγον τοὺς καταδύνοντας εἰς αὐτὴν, * καὶ οἱ παλαιοὶ μυθοπλάσται τῆς γενέσεως ἔλεγον σύμβολον.
c. τὸ δὲ πλοῖον εἴη ἂν τὸ διακομίζον εἰς τὴν γένεσιν τὰς ψυχὰς, εἴτε μοῖραν, εἴτε εἱμαρμένην, εἴτε ἄλλο τι τοιοῦτον αὐτὸ καλεῖν χρή. ὁ δὲ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, εἴη ἂν ὁ θεὸς, ὁ καὶ τὸ πᾶν καὶ τὴν εἰς τὴν γένεσιν κάθοδον τῶν ψυχῶν, ταῖς ἑαυτοῦ προνοίαις, πρὸς τὸ δέον καὶ κατ' ἀξίαν ἀπευθύνων τε καὶ κυβερνῶν. ἡ δὲ καθόρμισις τοῦ πλοίου, ἡ εἰς τὸν προσήκοντα τόπον, καὶ ἔθνος, καὶ γένος, τῶν ψυχῶν κατάταξις· καθ' ἣν αἱ μὲν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ ἔθνει, καὶ ὑπὸ τόδε τὸ γένος, καὶ ὑπὸ τῶνδε γεννῶνται
p. 77. τῶν γονέων, αἱ δὲ ὑπ' ἄλλων. ἡ δὲ ἐπὶ τὴν
a. ὕδρευσιν ἔξοδος, ἡ περὶ τὰ ἀναγκαῖα τῷ βίῳ σπουδὴ, ὧν χωρὶς ἀδύνατόν ἐστι διαβιῶναι. τί

Videtur autem mihi exemplo peropportuno esse usus. Nam mare ob impetum, fluctuationem, crebrasque & varias mutationes, & quia suffocat eos qui id intrant, veteres etiam fabularum auctores mundi symbolum esse dixerunt. *Navigium* autem fuerit, quod animos ad ortum perducit, sive id fatum, sive sors, sive quid aliud est dicendum. *Navis gubernator*, Deus; qui & universa, & animorum descensum in hunc mundum, sua providentia, eo quo decet, & pro dignitate cujusque, dirigit & gubernat. *Statio navis*, est animorum in suum cujusque locum, nationem, & familiam collocatio: qua fit, ut alii in aliis locis, nationibus, familiis, & e diversis parentibus nascantur. *Exitus ad aquandum*, est rerum necessariarum occupatio, sine quibus propagari vita non potest. Quid

τί γὰρ ὕδατος τοῖς ἐν γενέσει πρὸς τροφὴν καὶ πόσιν ἀναγκαιότερον; τὸ δὲ, ὁδοῦ πάρεργον κοχλίδιον ἀναλέγειν, ἢ βολβάριον, καὶ αὐτὸς ἐξηγήσατο συμφώνως· ἔτι γυναῖκα, καὶ κτῆσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα διδόμενα ἀπὸ τοῦ Παντὸς, δεκτέον μὲν, οὔτε δὲ ὡς b. προηγουμένως ἀγαθὰ, καὶ ἡμέτερα ἀγαθά. τὸ γὰρ προηγούμενον, ἡ πρὸς τὸν κυβερνήτην ἐστὶ τάσις ἀεὶ καὶ ἐπιστροφή. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὡς περὶ ἀναγκαῖα ταῦτα σπουδαστέον, ὥσπερ περὶ τὴν ὕδρευσιν, ἀλλ᾽ ὡς πάρεργα ὄντως, καὶ ἄλλως χρήσιμα ὄντα τῷ βίῳ, ταῦτα δεκτέον.

Ἐὰν δὲ ὁ κυβερνήτης καλέσῃ ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνακαλούμενος ἐντεῦθεν πρὸς ἑαυτόν τε ἡμᾶς, καὶ τὴν πατρίδα τὴν ἀληθινὴν ὅθεν ἤλθομεν· τρέχε, φησὶν, ἐπὶ τὸ πλοῖον, πάντα ἀφεὶς ταῦτα τὰ πρὸς τὴν γένεσιν, ἀκολουθῶν καλοῦντι, καὶ τού- c. των μηδὲ ἐπιστρεφόμενος ὅλως· ἵνα μὴ, καὶ ἐὰν φυσικῶς λυθῇς, κατὰ προαίρεσιν ἐνταῦθα

Quid eſt enim aqua iis, qui in hoc mundo degunt, ad victum & potum magis neceſſarium? *Obiter* autem *cochleam aut bulbulum tollere* quid ſit, ipſe concinne explicavit: eſſe uxorem, & rem familiarem; ac talia ſi a rectore univerſitatis dentur, accipienda illa quidem eſſe, ſed non quaſi aut præcipua, aut noſtra bona. Nam principale noſtrum bonum, eſt conſtans contentio converſioque ad navis gubernatorem. Sed in iſtis, ne ut in neceſſariis quidem eſt elaborandum, quemadmodum in aquatione: ſed, ut revera acceſſiones, ac nonniſi quædam commoditates vitæ, accipienda ſunt.

Quod ſi vero *gubernator* ad navem *revocet*, hoc eſt, ad ſeſe & veram patriam unde venimus: *Curre,* inquit, *ad navem*, his *omnibus*, quæ ad hanc terrenam vitam pertinent, *relictis*, vocantem ſequens, & hæc omnino *ne reſpiciens quidem;* ne, quamquam ab ipſa natura hinc abſtractus, tuopte ſtudio & voluntate

ταῦθα μένης. ἐὰν γὰρ, φησὶ, μὴ ἑκὼν καὶ πρόθυ-
μος ἀκολουθήσῃς, τὰ τῇδε πάντα καταλιπὼν, δε-
δεμένος ἐμβληθήσῃ εἰς τὸ πλοῖον, ὥσπερ
τὰ προβάτια· τουτ᾽ ἔστιν, ἄκων, καὶ κατακλαίων
σαυτόν τε καὶ τοὺς παρόντας, ἀπολείψεις τὸν τῇδε
βίον, ὥσπερ οἱ ἀνόητοι καὶ προβατώδεις ἄνθρωποι.

Ἁπτόμενον δὲ ὅλως, ὁδοῦ πάρεργον, γάμου
p. 78. καὶ παιδοποιΐας καὶ τῶν τοιούτων, κατὰ καιρὸν
a. ἅπτεσθαι χρή· ὥστε κόρον λαβόντα τὸν σύμμε-
τρον, ἀσχέτως ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν, καὶ προθύ-
μως ὑπακοῦσαι τῷ κυβερνήτῃ καλοῦντι. Γέρων
δὲ ὢν, καὶ πλησίον ἤδη τοῦ τέλους, μηδενὶ
τούτων δεθῇς δεσμῷ, ἀλλ᾽ ὅλως εἰς τὴν ἀνακομι-
δὴν τέτατο, καὶ τὸν ἐνταῦθα χωρισμόν· ἵνα μὴ,
τοῦ καιροῦ τῆς ἀναχωρήσεως ἐνστάντος, καλού-
b. μενος, ὀπισθοβαρὴς εὑρεθῇς, ὑπὸ τῶν δεσμῶν
ἀνθελκόμενος, καὶ νεόγαμον θρηνῶν γαμετὴν, καὶ
παῖδας νηπίους. καὶ ἄλλως δὲ τῷ γέροντι κα-
θήκει τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως μᾶλλον, ἢ τῆς
ἐνταῦθα ἐπιμελεῖσθαι ῥιζώσεως.

luntate hic hæreas. Nisi enim ultro atque alacer, inquit, terrenis rebus omnibus relictis, fueris secutus; *vinctus in navem pecudum instar conjicieris:* hoc est, invitus, & cum teipsum, tum eos qui tibi adsunt deplorans, vitam hanc relinques, ut homines amentes & ovina præditi stoliditate solent.

Eum autem, qui obiter omnino conjugio & procreationi liberûm, rebusque similibus operam daturus est, tempestive id facere decet; ut modo convenienti rebus hisce satiatus, sine ulla mora hinc recedat, & alacriter gubernatorem vocantem sequatur. *Si vero senex fueris*, & prope jam a fine absueris; nullo tali vinculo constringitor, sed totus in reditum & discessum ex hac vita intentus esto: ne, cum tempus discedendi adsuerit, tuque vocatus eris, sarcinis onustus deprehendaris, & istis veluti vinculis retraharis, ac recens ductam uxorem & infantes liberos lamenteris. Nam & alioqui decet senem discessum magis ex hac vita, quam diuturnam in ea mansionem, spectare curareque.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις· ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα ὡς γίνεται· καὶ εὐροήσεις.

CAPVT XIII. (Nobis Cap. VIII.)

Ne poscas, ut, quæ fiunt, fiant sicut tu vis; sed, quæ fiunt, ea velis sicuti fiunt; & tranquillo vitæ cursu uteris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν καὶ τίνων χρὴ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς μεταλαμ- c.
βάνειν· ὅτι τῶν μὲν ἀναγκαίων, ἀναγκαίως·
τῶν δὲ, ἐδοῦ πάρεργον· οὐδενὸς δὲ τούτων κα-
τὰ προηγούμενον σκοπόν· καὶ διὰ τούτων ἐν-
δοὺς τῇ τῶν ἐκτὸς χρήσει· τοὺς τρόπους λοιπὸν
παραδίδωσι, καθ' οὓς καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀταρά-
χως δυνατόν ἐστι κεχρῆσθαι τοῖς ἐκτὸς, καὶ εὐα-
ρέστως. Ἀνάγκη δέ ἐστιν, εἰ μέλλοιμεν μὴ δυσχε-
ραντικῶς ζῆν ἀπαρεσκόμενοι τοῖς γινομένοις, ἢ
τὸ Πᾶν ἀεὶ τὰ ἀρέσκοντα ποιεῖν ἡμῖν, ἢ ἡμᾶς p. 79.
τοῖς ἀπὸ τοῦ Παντὸς ἡμῖν ἀπονεμομένοις ἀρέσκε- a.
σθαι.

COMMENTARIVS.

Quæ res externæ relinquendæ, quæ percipiendæ nobis sint, disseruit: nempe, necessariis utendum necessario, cæteris vero obiter; sed harum nullam præcipue expetendam: concesso ad hunc modum rerum externarum usu, nunc regulas tradit, quibus observatis, rebus externis, citra noxam & perturbationem, atque etiam placido animo, queas perfrui. Ut autem sine molestia vivamus, nec ea quæ fiunt improbemus; aut rerum naturam se ad voluntatem nostram adcommodare, aut nos ea, quæ rerum natura nobis decreverit, probare necesse est.

σθαι. ἄλλως γὰρ ἀδύνατον εὑρεῖν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀναγκάζειν τὸ Πᾶν ἐκεῖνα ποιεῖν τὰ ἡμῖν ἀρέσκοντα, καὶ ἀδύνατον ἡμῖν ἐστι, καὶ οὐδὲ πάντη συμφέρον· πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἀρέσκει τῶν καὶ ἡμῖν ἀσυμφόρων, ἢ δι' ἄγνοιαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ἢ διὰ τὸ συνεκτρέχειν ἡμᾶς ποτε ἀλόγοις ὀρέξεσιν. ἀνάγκη οὖν, εἰ μέλλοιμεν εὑρεῖν,
b. ἡμᾶς αὐτοὺς οὕτω διατιθέναι, ὡς τοῖς ὑπὸ τοῦ Παντὸς γινομένοις ἀρέσκεσθαι.

Ἀλλὰ σκληρὸν ἴσως καὶ ἀδύνατον δόξει τισὶ τὸ ἐπίταγμα, τὸ θέλειν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται. τίς γὰρ τῶν εὖ φρονούντων ἀνθρώπων, ἢ τὰ κοινὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ παντὸς συμβαίνοντα, οἷον σεισμοὺς, καὶ κατακλυσμοὺς, καὶ ἐκπυρώσεις, λοιμούς τε, καὶ λιμοὺς, καὶ φθορὰς παντοίων ζώων τε καὶ καρπῶν· ἢ τὰ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ἀνο-
c. σίως ἐπιτελούμενα, πόλεων ἁλώσεις, καὶ αἰχμαλωτισμοὺς, καὶ φόνους ἀδίκους, καὶ ληστείας, καὶ

est. Aliter enim fieri nequit, ut bene agi nobiscum arbitremur. At, ut rerum universitas omnibus optatis nostris respondeat, id quidem nec fieri potest, nec omnino semper expedit. Multa enim nobis placent, quæ ipsis etiam nobis sunt inutilia; sive quod eorum naturam ignoramus, sive quod brutis adfectibus interdum indulgemus. Nos igitur, si beati esse volumus, adsuescere, ut iis quæ ab universitate fiunt, adquiescamus necesse est.

Verum hoc præceptum durum fortasse, atque adeo ne fieri quidem posse nonnullis videbitur, ut quisquam *velit ea, quæ fiunt, ita fieri ut fiunt*. Quis enim sanæ mentis homo probet vel communia mala, quæ ab universo oriuntur; ut terræ motus, diluvia, incendia, pestem, famem, interitum omnis generis animantium & frugum? vel ea quæ nefarie ab hominibus in homines perpetrantur; urbium excidia, captivitates, cædes injustas, latrocinia,

καὶ ἁρπαγὰς, καὶ ἀκολασίας, καὶ τυραννικὰς βίας, μέχρι καὶ τοῦ ἀσεβεῖν ἀναγκαζούσας· ἔτι δὲ παιδείας καὶ φιλοσοφίας ἀπώλειαν, ἀρετῆς τε πάσης καὶ φιλίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους πίστεως· καὶ τεχνῶν πασῶν καὶ ἐπιστημῶν, διὰ πολλῶν χρόνων εὑρεθεισῶν τε καὶ βεβαιωθεισῶν, τῶν μὲν παντελῆ ἀφανισμὸν, ὡς μόνα τὰ ὀνόματα αὐτῶν μνημονεύεσθαι, τῶν δὲ p. 80. a.
τεχνῶν τῶν πολλῶν τῶν πρὸς βοήθειαν ἡμῖν τοῦ βίου παρὰ θεοῦ δοθεισῶν, οἷον ἰατρικῆς, καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τεκτονικῆς, καὶ τῶν τοιούτων, σκιὰς μόνας καὶ εἴδωλα περιλελεῖφθαι; ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ περιττεύσαντα, τίς ἀκούειν ἐθέλοι, οὐ λέγω καὶ ὁρᾷν, καὶ μετέχειν αὐτῶν, καὶ θέλειν γίνεσθαι αὐτὰ, εἰ μὴ κακοθελής τις εἴη καὶ μισόκαλος ἄνθρωπος;

Τὰ δὴ τοιαῦτα τῶν ἀπόρων, οὐ μόνον τοὺς b.
πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀστειοτέρους ἐνοχ-

cinia, direptiones, libidines, & tyrannicam violentiam eos usque progredientem, ut ad impia facta cogat homines? quis eruditionis & philoſophiæ interitum; omnisque virtutis, & amicitiæ, & mutuæ fidei, & ſcientiarum omnium artiumque, quæ vix multis ætatibus inventæ confirmatæque ſunt, tantam everſionem, ut aliarum prorſus exſtinctarum nonniſi nomina memorentur; artium vero plerarumque, quæ divinitus nobis juvandæ vitæ cauſſa datæ ſunt, ut medicinæ, ut fabrilis, ut architecturæ, aliarumque ſimilium, umbræ tantum & ſimulacra ſint reliqua? Hæc igitur & id genus alia, quæ in noſtram ætatem redundarunt, quis tandem, non dico videre, eorumque particeps eſſe, eaque fieri, ſed vel audire velit, niſi homo malevolus & omnis honeſtatis inimicus?

Hujusmodi dubitationes, non hominum vulgo duntaxat, ſed & eruditiori-

λοῦντα, τυχεῖν χρὴ διαλύσεως, εἰ μέλλοι καὶ ὁ τοῦ Ἐπικτήτου λόγος ἀνεύθυνος φαίνεσθαι, καὶ ἡ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ διοίκησις ἀνεπίληπτος. ὅπου γὰρ τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβὲς τιθέμεθα, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς διδάξει μετ' ὀλίγον ὁ Ἐπίκτητος. Λέγω τοίνυν, ὡς, εἰ μὲν κακὰ ὄντως ἐστὶ ταῦτα τὰ γινόμενα, ἅπερ
c. ἐτραγῴδησεν ὁ ἀπορῶν λόγος, καὶ τοιαῦτα κακὰ οἷάπερ ἡμῖν φαίνεται, οὔτε ἀγαθὸς ἂν εἴη ἄνθρωπος ὁ εὐαρεστῶν τοῖς κακοῖς, οὔτε τὸν διοικοῦντα τὰ τῇδε ἀναίτιον εἶναι τῶν κακῶν προχωρεῖ· οὔτε αἴτιον νομίζοντας κακῶν αὐτὸν, ἢ τιμᾷν, ἢ φιλεῖν, ἢ σέβειν δυνατὸν, κἂν μυρία ἐπὶ μυρίοις ἀπομνύμεθα. πᾶν γὰρ ζῶον, ὡς αὐτὸς ἐρεῖ, τὰ μὲν βλαβερὰ, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, φεύγει τε καὶ ἐκτρέπεται· τὰ δὲ ὠφέλιμα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, μέτεισί τε καὶ
p. 81. θαυμάζει. Ἢν μέντοι φανῇ τὰ μὲν γινόμενα
a. ταῦτα μὴ κακὰ ὄντα, ὥσπερ νομίζομεν, ἀλλ' ἀγαθὰ

bus obstrepentes, dissolvendæ sunt, si & Epicteti orationi sua debebit constare auctoritas, & rerum auctoris Dei administratio reprehensione carere. Ubi enim utilitatem, ibidem etiam pietatem collocamus; ut paulo post nos ipse docebit Epictetus. Ajo igitur: si vere mala ea sunt, quæ modo tragicis verbis dubitatrix prædicavit oratio, & talia mala, qualia nobis videntur; nec vir bonus is fuerit, qui delectetur illis malis; neque eum, qui hæc gubernat, culpa vacare eorumdem malorum, obtineri potest; neque, si malorum illum auctorem habemus, fieri potest, ut eum honoremus, aut amemus, aut colamus, etiamsi millies juraremus. Quodvis enim animal (ut ipse dicturus est) noxias res, earumque caussas, fugit & aversatur; utiles vero, earumque caussas, consectatur & admiratur. Sin demonstratum fuerit, non esse hæc, quæ fiunt, mala, ut putamus, sed bona

ἀγαθὰ μᾶλλον, ὡς πρὸς μεγάλα ἀγαθὰ συντελοῦντα, καὶ ἐκείνων ἕνεκα γινόμενα· εἰ δέ τι εἴη κακὸν, ὅλως ἐν τοῖς γινομένοις τοῦτο μὴ ὂν, ἀλλ' ἐν ταῖς ὀρέξεσι καὶ ὁρμαῖς ταῖς ἡμετέραις· οὔτε ὁ θέλων γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται, κακός ἐστιν· οὔτε ὁ διοικῶν τὰ τῇδε, κακοῦ φανήσεται αἴτιος.

Ταῦτα τοίνυν, ἐν οἷς ἐστι τὰ δοκοῦντα κακὰ, ἐν τῷ τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς ὄντα τόπῳ, τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δὲ ψυχαί· αἱ μὲν, ἄλογοι, συμπεφυκυῖαι τοῖς σώμασι, καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἔχουσαι αὐτῶν ἐξῃρημένον, ἀλλὰ ζωαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, καὶ κατ' ἐκεῖνα καὶ μετ' ἐκείνων κινούμεναι· αἱ δὲ, λογικαὶ, αὐτοκίνητοι, καὶ τῶν σωμάτων ἐξῃρημέναι, καὶ προαιρέσεως καὶ ὁρμῆς οὖσαι κύριαι. b.

Ὧν τὰ μὲν σώματα, ἑτεροκίνητα τελέως ὄντα, καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἔξωθεν ἔχοντα, προηγουμέ- c.

bona potius, ut quæ ad magna bona conducant, eorumque caussa fiant; sin sit malum aliquod, non inesse illud utique in eis quæ fiunt, sed in nostris adpetitionibus & consiliis: consequens erit, ut neque is malus sit, qui ea, quæ fiunt, ita fieri voluerit ut fiunt; neque gubernator hujus mundi videri debeat mali esse auctor.

Ista igitur in quibus ea fiunt, quæ mala videntur, in ortus & interitus loco constituta, partim corpora sunt; partim animæ brutæ, adfixæ corporibus, nec fere quidquam sejunctum ab iis habentes, cum sint tantum vita corporum, & secundum illa cum illisque moveantur; partim animæ rationis participes, quæ per se moventur, sejunctæ a corporibus, voluntatis & consiliorum suorum liberum arbitrium habentes.

Corpora igitur, motu prorsus alieno agitata, omnemque naturam extrinsecus habentia, præcipue

γουμένως μὲν ἀπὸ τῶν οὐρανίων κινήσεων γίνεταί τε, καὶ φθείρεται, καὶ μεταβάλλει παντοίας μεταβολάς· προσεχῶς δὲ, καὶ ὑλικώτερον, ὑπ' ἀλλήλων. καὶ γὰρ ἀκόλουθόν ἐστι τοῦτο, ἀπὸ τῶν ἀϊδίων τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα κυρίως ὑφίστασθαι, καὶ ἀπὸ τῶν αὐτοκινήτων τὰ ἑτεροκίνητα, καὶ ἀπὸ τῶν περιεχόντων τὰ περιεχόμενα. Καὶ ἔστιν αὕτη τά-
p. 80. a. ξις καὶ δίκη τοῦ Παντὸς, τὸ ταῦτα ἐκείνοις ἀκολουθεῖν, οὐκ ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως ἢ αἱρέσεως, καὶ ὁρμῆς οὐκ ὄντα κύρια, οὐδὲ τὴν διαφορὰν τῆς αὐτῶν ἀξίας κατὰ προαίρεσιν ἔχοντα, ἀλλὰ τοῖς αἰτίοις συνδιατιθεμένην· ὥσπερ καὶ αἱ σκιαὶ τῶν σωμάτων οὐ κατὰ προαίρεσιν τοίως ἢ τοίως τρέπονταί τε καὶ διατίθενται, ἀλλὰ τῇ τῶν αἰτίων ἕπονται καταστάσει, τὴν αὐτὴν ἔχουσαι ἀεὶ ἀξίαν. Καὶ οὐδὲ αὐτοῖς μὲν τοῖς μεταβαλλομένοις σώ-
b. μασι κακόν ἐστιν ἡ μεταβολὴ, οὔτε τοῖς συνθέτοις,

cipue quidem a cœli conversionibus oriuntur, intercidunt, variasque mutationum vices subeunt: sin propiores & magis materiales caussas spectes, a sese invicem adficiuntur. Id enim est consequens: ea, quæ nascuntur & pereunt, ab æternis constitui; & ab his quæ per sese moventur, ea quæ cientur aliunde; & ab his quæ continent, ea quæ continentur. Estque hic ordo, hoc jus universi, ut hæc illa consequantur; cum in sese non habeant principium motionis aut delectus, nec adpetitio in eorum sita sit potestate, neque discrimen dignitatis eorum a libera ipsorum voluntate, sed ex necessariis caussis pendeat: quemadmodum nec umbræ corporum suo arbitratu hoc aut illo modo convertuntur aut adficiuntur, sed caussarum suarum statum sequuntur, eamdem semper habentes dignitatem. Ac ne ipsis quidem quæ mutantur corporibus, sive compositis, sive simplicibus, malum

τοις, οὔτε τοῖς ἁπλοῖς. πρῶτον μὲν, ὅτι φύσις ἐστὶν αὐτοῖς τοιαύτη, καὶ ἄλλως ἔχειν ἀδύνατον αὐτοῖς· ἐπεὶ οὐδὲ ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς κακὸν ἂν ἦν ἡ ἄγνοια, καὶ ἡ κατὰ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις ζωὴ, εἰ μὴ πεφύκει γινώσκειν τὸ ἀληθὲς, καὶ ἄρχειν τῶν ἀλόγων ὀρέξεων, καὶ ὑπερέχειν αὐτῶν. ἔπειτα, ὅτι καὶ τὰ σύνθετα, ἐξ ἐναντίων συγκείμενα καὶ μαχομένων ἀλλήλοις, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις ὄντων τόποις, καὶ πλεονεκτούντων ἀλλήλων διὰ τῶν νόσων, ποτὲ μὲν ἐκκρίνοντα τὰ διαφθειρόμενα ἐν αὐταῖς ἀναῤῥώννυται· ποτὲ δὲ εἰς φθορὰν ὁδεύοντα, αὐτὰ μὲν τοῦ μόχθου καὶ τῆς ταλαιπωρίας καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς τῶν ἐναντίων πλεονεξίας ἀπαλλάττεται, τῶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἁπλῶν ἕκαστον ἀποδίδοται τῇ αὐτοῦ ὁλότητι, εἰς ἐκνεασμὸν καὶ ἀνάῤῥωσιν τῆς ἐγγενομένης αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀσθενείας. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν, ποιοῦν τί

c. p. 83. a.

malum eſt illa mutatio. Primum, quod eorum natura eſt talis, nec fieri poteſt ut aliter ſe habeat: etenim nec rationis capacibus animis malum eſſet ignorantia, & vita brutis adpetitionibus conſentanea, niſi ad hoc nati eſſent, ut & verum cognoſcerent, & brutis adpetitionibus imperarent, ſupraque illas velut eminerent. Deinde, quod compoſita, cum rebus conſtent contrariis, & inter ſeſe pugnantibus, quæ in alienis collocatæ locis, per morbos ſibi mutuo ſunt infeſtæ atque injuriæ; aliâs quidem id, quod corruptum eſt, per ipſos morbos excernentia, rurſus confirmantur; aliâs vero ad interitum tendentia, ipſa quidem a labore & ærumna & redundantia contrariorum, quæ eis ineſt, liberantur; ſingula autem ſimplicia, quæ in eis inſunt, ſuis totis reſtituuntur, ut quaſi repubeſcant, & ab innata eis ex contrariis imbecillitate recreentur. Quodlibet enim eorum, agens aliquid

τὶ εἰς τὸ ἐναντίον, καὶ ἀντιπάσχει πάντως ὑπ' αὐτοῦ. ὅταν δὲ τὰ ἁπλᾶ μεταβάλλῃ εἰς ἄλληλα κατὰ τὰς τῶν ἐναντίων ποιοτήτων μεταβολὰς, γίνεται πάλιν ὅπερ ἦν πρότερον. τὸ γὰρ ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβάλλει, ἀφ' οὗ καὶ γέγονε πρότερον· καὶ ὁ ἀὴρ εἰς πῦρ, ἐξ οὗ γέγονε.

Καὶ οὐδὲν ἐν τούτοις οἶμαι κακὸν, κἂν κατακλυσμοὺς, κἂν ἐκπυρώσεις, κἂν ἀθροωτέρας μεταβολὰς ἀπεργάσωνται, δι' ἀντανίσωσιν τῶν
b. ἐν τῷ παντὶ στοιχείων· κἂν λοιμοὶ, ἢ σεισμοὶ, τὰ σύνθετα σώματα διαλύσωσιν. εἰ δὲ καὶ συντελεῖ ταῦτα, διὰ τὴν ἐπ' ἄπειρον ἀνακύκλησιν τοῦ γενητοῦ, διὰ τὸ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν εἶναι· πῶς κακὸν, δυνατὸν εἶναι τὴν τοῦ μέρους φθορὰν, εἰ λυσιτελεῖ τῷ ὅλῳ; Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν μερικῶν ζώων ἡ φύσις ὁρᾶται καταφρονοῦσα τοῦ μέρους διὰ τὸ ὅλον· ὅταν
c. τὰ ῥεύματα ἀπὸ τῶν κοινοεργῶν μορίων, καρδίας,

aliquid in contrarium, utique viciſſim aliquid etiam ab eo patitur. Cum vero ſimplicia, contrariarum mutatione qualitatum in ſe mutuo convertuntur; id fiunt denuo, quod ante fuerant. Nam aqua in aërem mutatur, unde prius facta erat: & aër in ignem, unde fuerat ortus.

Atqui in his, puto, nihil eſt mali; etiamſi inde vel diluvia, vel conflagrationes, vel aliæ vehementiores mutationes efficiantur, ob elementorum univerſi æquationem; ſive etiam peſtilentiæ, aut terræ motus, compoſita corpora diremerint. Quod ſi hæc etiam conducunt, ob infinitam ejus quod ortum habet revolutionem, eo quod unius interitus ortus eſt alterius: qui fieri poteſt, ut partis interitus ſit malum, ſi toti conducit? Nam in ſingulis etiam cernitur animantibus ipſa natura contemnere partem propter totum. cum fluxiones a partibus in commune operantibus, corde, ventre, hepate

δίας, καὶ γαστρὸς, καὶ ἥπατος, καὶ ἐγκεφάλου, εἰς πόδας ἄκρους ἀποπέμπει καὶ χεῖρας, καὶ πρὸς τὸ δέρμα δι᾽ ἐκφυμάτων καὶ λειχήνων καὶ τῶν τοιούτων ἀπωθεῖται, καὶ ἀποσκήμματα ποιεῖ φθοροποιὰ εἰς τὰ μόρια, διὰ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν. καὶ μέντοι καὶ ἰατρικὴ τέχνη, μιμουμένη τὴν φύσιν, σήπει τὰ ἀποστήματα, καὶ τέμνει, καὶ καίει, καὶ κατατείνει, καὶ ἐκκόπτει μόρια, διὰ τὸ σῶσαι τὸ ὅλον· καὶ οὐδεὶς τούτοις, ὡς κακῶς γινομένοις, ἐγκα- p. 84. a.
λεῖ. Ὡς εἴ γε κατ᾽ αὐτὰ μόνα ἦν τὰ σώματα, καὶ μηδαμῶς μηδὲν τῶν περὶ αὐτὰ συμβαινόντων εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἀνεφέρετο, οὐδὲν ἂν οἶμαι τῶν κατὰ τὰς μεταβολὰς αὐτῶν κακὸν ἐνομίζετο.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ψυχαὶ ἡμῖν ἐν τοῖς σώμασιν· αἱ μὲν, ἄλογοι, συμπεφυκυῖαι τοῖς σώμασι, καὶ ἐκείνων οὖσαι ζωαὶ, καὶ ἐν ἐκείνοις καὶ μετ᾽ ἐκείνων τήν τε οὐσίαν ἔχουσαι καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν· αἱ δὲ, λογικαὶ, ἐξῃρημέναι κα- b.

hepate & cerebro, in extremos pedes & manus relegat, & ad cutem; per tubera, lichenes, & ejus generis alia depellit, & abſceſſus pernicioſos in membris facit ob incolumitatem totius. Atqui etiam ars medica, naturæ in hoc imitatrix, apoſtemata putrefacit, ſecat, urit, & intendit atque amputat partes, totius ergo conſervandi: neque quisquam eſt, qui male iſta fieri arguat. Itaque, ſi per ſe ſola eſſent corpora, nec eorum quæ his accidunt quidquam ad humanos animos pertineret; nihil profecto in eorum mutationibus ineſſe mali crederetur.

Sed quia etiam animæ corporibus inſunt; omnis ex eo querela naſcitur. Hæ igitur partim brutæ ſunt, cum corporibus cohærentes, eisque vitam impertientes, atque in illis & cum illis ſuam & naturam & vim & efficaciam habentes: partim vero rationis participes,

τὰ φύσιν τῶν σωμάτων, καὶ χωρισταὶ παντελῶς ἀπ' αὐτῶν οὖσαι, αὐτοκίνητοί τε καὶ προαιρετικαὶ, καὶ κύριαι ὁρμῆς καὶ ὀρέξεως, ὡς δέδεικται πρότερον· αἱ μὲν ἄλογοι, εἰ μὲν μηδὲν μηδὲ ἴχνος ἔχουσιν αὐτοκινησίας, μηδὲ ὄρεξιν ἔνδοθεν, ἢ ὁποιανοῦν κίνησιν, ἀλλὰ τελέως
c. τῶν σωμάτων εἰσὶ ζωαὶ, δῆλον ὅτι καὶ τὴν οὐσίαν σὺν τοῖς σώμασιν ἔχουσιν ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης παραγινομένην, καὶ τὴν ἀξίαν κατ' ἐκεῖνά τε καὶ μετ' ἐκείνων ἀφωρισμένην, καὶ συνδιατιθεμένην ταῖς ἐκείνων κινήσεσιν, ὡς εἴρηται περὶ τῶν σκιῶν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ταῖς τῶν φυτῶν ζωαῖς μᾶλλον προσήκει, διὸ καὶ κατεῤῥιζωμένα ἐστὶ, καὶ αἰσθήσεως ἐστέρηται καὶ κινήσεως, τῶν τῇ ὀρέξει καὶ ὁρμῇ τῆς ψυχῆς συνόντων· τὰ δὲ ἄλογα ζῶα καὶ τούτου ἔτυχεν· εἰκός ἐστι, τὰς
p. 85. a. τῶν ἀλόγων ψυχὰς, μέσας οὔσας τῶν ζώων, τῶν τε κατεῤῥιζωμένων τοῖς σώμασι, καὶ τῶν τελέως

ticipes, naturâ sejunctæ a corporibus ac plane ab illis separabiles, quæ & per se moventur, & liberam voluntatem habent, & adpetitiones atque affectus suo arbitratu moderari possunt, ut supra ostensum est. Brutas igitur animas, (siquidem ne vestigium quidem proprii sui motus, nec internam adpetitionem, aut qualemcunque motionem habent, sed plane corporum vita sunt) perspicuum est, suam quoque naturam una cum corporibus a fato adtributam, & dignitatem pro illorum ratione & cum illis adsignatam habere, quæ una cum eorum motionibus adficiatur, quemadmodum de umbra ante est dictum. Hoc vero si stirpium vitæ magis convenit, quæ adeo radicibus terræ infixæ hærent; ac sensu carent & motu cum adpetitione & concitatione animi conjuncto; brutis vero animantibus si hæc etiam (quæ postremo nominavi) insunt; consentaneum est, ut brutorum animantium animæ, utpote mediæ inter illas naturas animatas, quæ corporibus suis terræ infixæ hærent, illasque quæ prorsus

τελέως κατὰ φύσιν ἀπολελυμένων καὶ αὐτοκινήτων, ἔχειν τι ὀρέξεως ἴχνος καὶ ὁρμῆς, ἔνδοθεν ἀπ' αὐτῶν ἐγειρόμενον, καὶ ποτὲ μὲν κατὰ φύσιν τὴν τοῦ εἴδους κινούμενον, ὡς ὅταν ὁ λέων σύμμετρον τῷ εἴδει τὸν θυμὸν ἔχει· ποτὲ δὲ ὑπερζέοντος ἢ ἐλλείποντος. καὶ κατὰ ταῦτα καὶ ἀξίας ἴσχουσι διαφορὰν καὶ βίων ἀνομοιότητα, b.
πρὸς τῇ κατὰ τὴν εἱμαρμένην διαθέσει, ἣν ὡς ἑτεροκίνητον ἔχουσι. χρὴ γὰρ τὰ μέσα τινῶν ὄντα, ἑκατέρῳ πως τῶν ἄκρων κοινωνεῖν.

Ἡ μέντοι λογικὴ ψυχὴ, αὐτοκίνητος οὖσα, καὶ ὀρέξεως τελέως κυρία καὶ ὁρμῆς, καὶ τὴν ἀξίαν ἔχει πρὸς τὴν προαίρεσιν· χρωμένη δὲ τῷ σώματι, καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὴν ἔχει ἀναφερόμενα. ἀλλ' ὅταν μὲν κατὰ φύσιν ζῶσα ὡς ὀργάνῳ χρῆται τῷ σώματι, ἐξῃρημένη c.
αὐτοῦ καὶ ὑπερέχουσα, τότε αἱ τοῦ σώματος βλά-

prorſus ſuâ naturâ ſolutæ ſunt & proprio motu utentes, aliquod veſtigium habeant adpetitionis intrinſecus in ipſis excitatæ; quæ aliâs quidem pro natura ſui generis moveatur, ut cum leo convenientem ſuo generi iram habet; aliâs vero aut efferveſcat, aut deficiat. Et hactenus habent illa etiam dignitatis diverſitatem, & vitarum diſſimilitudinem; licet cæteroquin eam a fato naturam adtributam habeant, ut aliunde moveantur. Debent enim ea, quæ, ut media, inter aliqua interjecta ſunt, cum utrisque extremis quamdam habere adfinitatem.

At animus rationis particeps, per ſe mobilis, & adpetitionis atque impetus ſui plane dominus, eam etiam dignitatem habet, quam a libera voluntate conſequitur; quoniam vero corpore utitur, corporis etiam adfectiones ad ipſum referuntur. Itaque cum naturæ congruenter vivens, pro inſtrumento utitur corpore, ſejunctus ab eo, & ſupra id eminens; tum noxæ corporis impediunt quidem

βλάβαι τὰς μὲν δι' αὐτοῦ ἐνεργείας ἐμποδίζουσιν αὐτῇ, οὐδενὸς δὲ αὐτῇ δεινοῦ μεταδιδόασι. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀλγεῖν, ἐν τῷ σκέλει μένειν ἔλεγεν ὁ θεῖος Σωκράτης. ὅταν δὲ οἰκειώσηται τὸ σῶμα πλέον τοῦ δέοντος, οὐχ ὡς ὄργανον ἔτι, ἀλλ' ὡς μέρος ἑαυτῆς περιπτυσσομένη, μᾶλλον
P. 86. a. δὲ ὡς ἑαυτήν· τότε σὺν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ παθαινομένη, καὶ ἀλογουμένη, καὶ τὰς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὀρέξεις οἰκείας νομίζουσα, καὶ ὑπουργοῦσα αὐταῖς, καὶ μηχανὰς ὑποβάλλουσα πρὸς τὸ τυχεῖν τῶν ὀρεκτῶν, κακύνεται κατὰ πάντα, καὶ νοσεῖ τὴν τῆς ψυχῆς νόσον, καὶ ἰατρείας δεῖται πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι αὐτῆς. καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, χρὴ τὴν δι' ἡδονῆς ὄρεξιν καὶ γλυκυθυμίας κακυνθεῖσαν, τῆς πρὸς σώματα καὶ χρήματα συμπαθείας, καὶ τιμὴν, καὶ δυναστείαν, καὶ τὰ τοι-
b. αῦτα, τῇ περὶ ταῦτα λύπῃ ἀποτυγχανόμενα κολάζεσθαί τε καὶ ἰατρεύεσθαι καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς τοῦ

quidem illas animi actiones quæ per corpus fiunt, nullis tamen ipſum animum adficiunt malis. Nam dolor, ut divinus Socrates ait, in pede manet. Si vero majore quam par eſt neceſſitudine cum corpore contracta, non jam ut inſtrumentum, ſed ut ſui partem, ac potius ut ſemet ipſum, illud amplexatur; tunc quidem cum eo & per id adfectibus agitatus, & obbruteſcens, & iracundiæ atque cupiditatis adpetitiones, ſuas eſſe ratus, illisque inſerviens, rationesque ſubjiciens quibus illa deſideria expleantur, depravatur prorſus, & morbis animi laborat, egetque medicina, qua illis liberetur. Et quoniam ſolent contraria curari contrariis; debet animus adpetitu voluptatis & ſuavitatis depravatus, propter nimium amorem corporum, opum, honorum, potentiæ, ſimiliumque rerum, per illam triſtitiam caſtigari ſanarique, quæ oritur ex earumdem rerum fruſtratione, & inprimis e cor-

τοῦ σώματος πάθεσιν. πλησιαίτερον γάρ ἐστιν
αὐτῆς τοῦτο, καὶ αἱ ἐπ' αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ
ὀδύναι αἰσθητότεραι. ἀποστᾶσα γὰρ ἡ ψυχὴ
τῶν τε ἑαυτῆς κρειττόνων, καὶ ἑαυτῆς, καὶ ὅλην
ἑαυτὴν ἐνδοῦσα τῷ τε σώματι καὶ τοῖς ἐκτὸς,
καὶ ἐκεῖνα ἑαυτὴν νομίσασα, καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ
ἑαυτῆς ἐν ἐκείνοις ζητοῦσα, καὶ κατὰ τοῦτο νο-
σήσασα καὶ κακυνθεῖσα· πῶς ἂν ἄλλως κατα- c.
γνῶναι τούτων ἠδύνατο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ
ῥοπῆς, καὶ καταφρονῆσαι αὐτῶν, καὶ ἐπιστρα-
φῆναι πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὰ κρείττονα, καὶ ἐν
τούτοις τὸ ἀγαθὸν ζητεῖν, εἰ μὴ, πρὸς τῷ βλα-
βερῷ, καὶ λυπηρῶν πειραθῇ τούτων; διὰ γὰρ
ἡδονὴν εἰς αὐτὰ ῥέπουσα, ὡς ταύτης ἐν ἐκείνοις
καὶ σὺν ἐκείνοις τυγχάνουσα, ἕως μὲν ἂν ἀπο-
λαύοι ταύτης ἐν αὐτοῖς, προσήλωται αὐτοῖς καὶ
προστέτηκεν. οὐδεὶς γὰρ ἧλος οὕτως ἰσχυρός
ἐστι προσπερονῆσαι καὶ κολλῆσαι ὡς ἡ ἡδονὴ,
καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς δέλεαρ.

'Ο τοι-

e corporis doloribus; quoniam corpus eſt animo propinquius, & cruciatus ejus magis ſentiuntur. Poſtquam enim animus & ſuperos & ſe ipſum deſeruit, ſeque totum corpori & rebus externis dedidit, easque res ſe ipſum eſſe putavit, & ſuum bonum in illis quæſivit, eaque ratione depravatus ægrotavit: quonam alio modo iſta aſpernaretur, & ad ſe ipſum & ad Deum converteretur, & in his bonum ſuum quæreret; niſi, præter damnum, etiam triſtia hæc & moleſta experiretur? Nam quoniam ad iſta propter voluptatem propendet, quam in eis & per ea percipit; quousque fruetur illa voluptate, adfixus eisdem rebus adhærebit. Nullus enim clavus eſt, qui ita fortiter adfigat & adglutinet animos, ut voluptas, & illecebræ voluptatis.

Bonus

Ὁ τοίνυν ἀγαθὸς ἰατρὸς, ἀνιαρὰ ταῦτα,
p. 87. εἰς ἃ νένευκεν, αὐτῇ προσφέρων, ἀποστρέφεσθαι
a. ποιεῖ αὐτά, ὥσπερ αἱ τὰ παιδία ἀπογαλακτίζειν βουλόμεναι, πικρῷ τινι τὰς θηλὰς ὑπαλείφουσι. Καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν, ὡς δυοῖν κακοῖν τὸ κουφότερον αἱρούμεναι αἱ ψυχαὶ, ἀντὶ σωματικῆς ὀδύνης, καὶ βιωτικῶν περιστάσεων, τὸν θάνατον αἱροῦνται, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμόν· ὅπερ οὐκ ἄν ποτε ὑπῆρξεν αὐταῖς, εὐρεούσαις περὶ τὸ σῶμα. συνεθίζονται δὲ ὅμως μισεῖν καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἐνταῦθα ἡδονὴν,
b. μείζονος καὶ πολυπλασίονος λύπης φόβῳ ἐντεῦθεν εἰργόμεναι· ὥσπερ καὶ τὰ παιδία φόβῳ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ἀναστέλλονται· καί τις ὑφηδόμενος σιτίῳ τινὶ ἢ ποτῷ βλαβερῷ, πολλάκις ὀδύνης ἀπ᾽ αὐτῶν πειρώμενος, καὶ λύπης σφοδρᾶς, φόβῳ τοῦ μὴ τούτοις περιπεσεῖν ἀπέχεται αὐτῶν. καίτοι τίς ἂν ἀλύπως τοῖς ἡδέσι χρώμενος, κἂν βλαβερὰ τυγχάνῃ ὄντως, ἀποστρέψειεν ἂν ἀπ᾽ αὐτῶν; Καὶ ἔστι μὲν τοῦτο,

Bonus igitur ille medicus, molesta hæc simul cum jucundis, quibus inhiat animus, offerens ei, facit ut hic eadem aversetur: quemadmodum nutrices, parvulos ablactaturæ, amara aliqua re papillas inungunt. Animi ergo initio quidem, tamquam e duobus malis levius eligentes, dolori corporis & aliis vitæ molestiis mortem & discessum a corpore anteponunt: numquam id facturi, vigente & florente corpore. Simul vero adsuescunt tamen odisse & aversari corpoream voluptatem, majoris doloris formidine inde retenti: quemadmodum & pueri a rebus noxiis primum metu retrahuntur, & sæpe aliquis, noxio quopiam cibo aut potione impense gaudens, postquam doloribus inde adfectus est, magnæ molestiæ fuga & metu iis abstinet. Etenim quis rebus jucundis sine molestia perfruens, quamvis noxiis, ex animo ab iis abhorreat? Et est quidem ista volupta-

το, τὸ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι διὰ φόβον τῆς μεί-
ζονος λύπης, οὐκ ἀπαλλαγὴ πάθους, ἀλλ' ἀν-
ταλλαγὴ μᾶλλον· (τὸ γὰρ ἡδὺ τῆς ἀλυπίας c.
ἀλλαττόμεθα τοῦ τῆς ἀπολαύσεως ἡδέως·) με-
τὰ τοῦ καὶ ἄλλο πάθος προσλαμβάνειν τὸ πά-
θος. Πλὴν συντελεῖ τοῦτο τὴν ἀρχὴν τοῖς παι-
δικῶς ἡμῖν καὶ ἀνοήτως διακειμένοις, εἰς τὸ δια-
βληθῆναι πρὸς ταῦτα οἷς σφοδρῶς συμπεπόνθα-
μεν· καὶ τότε λοιπὸν τήν τε φύσιν τούτων κα-
ταμανθάνοντες, ὅτι πρὸς τῷ βλαβερῷ καὶ τὸ
λυπηρὸν ἔχουσιν τοῦ ἡδέως πλέον καὶ πολλαπλά-
σιον, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφοντες, καὶ ἐν ἑαυ-
τοῖς τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκοντες ὂν, καὶ οὐκ ἐν σώ- p. 88.
ματι ἢ τοῖς ἐκτὸς, καὶ μέν τι καὶ τῆς πρὸς τὸ a.
Κρεῖττον ἡμῶν ὁμοιότητος αἰσθανόμενοι, καὶ ταύ-
την τιμῶντες, οὐκ ἔτι φόβῳ, ἀλλ' ἐπιστήμῃ
καὶ ἀρετῇ, τὸν κατὰ φύσιν βίον αἱρούμεθα.
καὶ γὰρ καὶ τὰ παιδία, ἅπερ ἐξέκλινον πρό-
τερον,

voluptatum timore doloris majoris abstinentia, non tam liberatio, quam permutatio potius quædam adfectuum: (nam suavitate ea, quæ in vacuitate a molestiis inest, permutamus illam quæ inest in fruendo:) & unius adfectus ad alterum accessio. Expedit autem hoc initio nobis, ob pueriles & stultos adfectus nostros; ut ea suspecta habeamus & invisa, quibus vehementer dediti fuimus: deinde vero, naturam eorum considerantes, intelligentesque, præterquam quod noxia sint, multo etiam plus iis adesse molesti quam jucundi; & in nos ipsos descendentes, & bonum in nobis ipsis situm esse deprehendentes, non autem in corpore, aut rebus externis; atque etiam similitudinem, quæ nobis est cum Deo, aliquatenus sentientes, eamque honorantes; jam non amplius metu, sed scientia & virtute, vitam naturæ consentaneam amplectimur. Nam & pueri, quæ prius ob metum declinabant aut proseque-

τερον, καὶ ἐπετήδευον διὰ φόβον, ταῦτα ὕστερον φρενωθέντα λοιπὸν αἱρούμενα πράττουσι.

Καὶ οὗτος σκοπὸς τῷ ἐπιμελομένῳ ἡμῶν θεῷ,
b. τὸ μήτε προστετηκέναι τὴν λογικὴν ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἐκτός· μήτε φόβῳ, ἀλλ' αἱρουμένην, ἀπέχεσθαι αὐτῶν· ὡς ἐν τῇ αἱρέσει καὶ τῇ ἐκκλίσει καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ κακοῦ κειμένων. Καὶ εἰς τοῦτο τὸ τέλος ἡ ἰατρεία τῆς Προνοίας ἐπείγεται, εἴς τε ἐπαναγαγεῖν τὴν ψυχὴν εἰς αἵρεσιν τοῦ κατὰ φύσιν βίου· ὥσπερ καὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἰατρῶν διὰ τομῶν καὶ καύσεων, καὶ τῶν τοιούτων, τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν περιποιοῦσι τοῖς σώμασιν, ὥστε τὰς κατὰ
c. φύσιν ἐνεργείας ἀποδιδόναι. Καὶ ἔστιν ἰατρικὴ τῆς πονηρίας, ἡ δίκη· καὶ ταύτην ἔχει τὴν χρείαν τὰ περὶ ἡμᾶς ταῦτα δοκοῦντα κακά, ὥσπερ καὶ ἰατροῖς δυσχεραίνομεν, εἰ παρέχουσι τομὰς καὶ καύσεις, καὶ τὰ ἀνιαρὰ τῶν βοηθημάτων. διὸ καὶ πρὸς ταῦτα δυσχεραίνουσιν οἱ παιδικοὶ καὶ ἀνόητοι. καὶ

prosequebantur, eadem progressu temporis, auctâ prudentiâ, ultro faciunt.

Et hunc scopum propositum habet curator noster Deus, ut rationis particeps animus neque adhærescat corpori adfixus & rebus externis, neque his metu, sed judicio, abstineat: quandoquidem & bonum nostrum, & malum, in adpetitione & declinatione situm est. Et ad hunc finem medicina Providentiæ contendit, ut reducat animum ad amplectendam vitam naturæ consentaneam: quemadmodum etiam optimus quisque medicus sectionibus & ustionibus, aliisque id genus remediis, naturalem habitum corporibus restituit, ut naturalibus actionibus fungi queant. Estque adeo medicina improbitatis, pœna: & hunc usum habent hæc, quæ mala nobis pari ratione videri solent, atque medicis succensemus, ustiones & sectiones & molesta remedia adhibentibus. Quare nonnisi puerili ingenio & stolidi homines his succensent; &

καὶ ὅστις πειρᾶται τοῖς συμβαίνουσιν ἑαυτῷ παρακολουθεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς γινομένας τῆς ψυχῆς διαθέσεις ἐπισκοπῶν, ὁμολογήσει ῥᾳδίως, οἶμαι, τὰ δυσχερῆ ταῦτα μὲν ἀρχὴν παρέχειν τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ σώματος p. 89. καὶ τῶν ἐκτὸς, καὶ, ὡς ἂν ὁ θαυμαστὸς εἴποι, a. τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν καταφρόνησιν.

Ὥσπερ δὲ ἡ τῶν σωμάτων ἰατρικὴ, τὸ μέν τι μέρος ἔχει θεραπευτικὸν, τὰ νοσοῦντα σώματα διὰ τῶν ἐναντίων ἐπανορθούμενον· τὸ δὲ, ὑγιεινὸν, διαίτῃ καὶ γυμνασίοις βεβαιότερόν τε καὶ τελεώτερον ὑγιαίνειν ποιοῦν· καὶ ἔστι τινὰ τῶν γυμνασίων ἐπίπονα σφόδρα, καὶ μόνοις τοῖς ἀνδρείοις καὶ τληπαθέσι φορητά· οὕτω καὶ ὁ b. τῶν ψυχῶν βοηθὸς, οὐ μόνον τὰς νοσούσας θεραπεύει διὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ δυσχερῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑγιεῖς γυμνάζει, καὶ ὑγιεινοτέρας καὶ ἀνδρειοτέρας ποιεῖ, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν διαφανεστέραν τοῖς ἄλλοις εἰς μίμησιν ἐπιδείκνυσιν. Ὅτι μὲν

& quisquis ea, quæ sibi & aliis accidunt, diligenter obſervaverit, atque adfectiones animorum animadverterit; is facile nimirum intelliget, moleſta iſta velut anſam præbere animo ad corporis & rerum externarum, aut (ut Epicteti noſtri more loquamur) eorum quæ in noſtra poteſtate ſita non ſunt, contemtionem.

Quemadmodum autem corporum medicina duplex eſt, cujus una pars corpora ægrota curat & per contraria corrigit; altera victus ratione & exercitationibus ſanitatem tuetur, confirmat, auget; ſuntque nonnullæ exercitationes valde laborioſæ, nec niſi viris fortibus & conſtantibus tolerabiles: ſic & animorum auxiliator, non ægrotantes tantum curat, immiſſis variis vitæ difficultatibus; ſed & ſanos exercet, ac ſaniores & fortiores facit, eorumque virtutem ad imitationem aliorum illuſtriorem reddit. Nam etiam

μὲν γὰρ δέονται γυμνασίων καὶ αἱ ἀγαθαὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, ὥσπερ καὶ τὰ ὑγιαίνοντα σώματα, πρόδηλον. κίνησις γὰρ κρατύνει, ἀργίη
c. δὲ τήκει, φησὶν ὁ Ἱπποκράτης. διὰ τί; ὅτι τὰ μὲν ἀεὶ τὴν ἑαυτῶν ἔχοντα τελειότητα, καὶ τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀεὶ ἐνεργοῦντα, προχείρους ἀεὶ καὶ ἑτοίμους ἔχει τὰς ἐνεργείας· τὰ δὲ μὴ ἐνεργοῦντα δεῖται γυμνασίας εἰς μίμησιν τῆς ἀεικινησίας, ἵνα μὴ τῇ ἀργίᾳ τῆς ἐνεργείας ἐπιλαθόμενα, καὶ νεκρωθέντα, καιροῦ καλοῦντες τῆς χρείας, ἐλλείπῃ. τὸ γὰρ ποτὲ μὲν ἐνεργοῦν, ποτὲ δὲ μὴ ἐνεργοῦν, δι' ἀτονίαν τοῦτο πάσχον, δεῖται τῆς διὰ τοῦ ἐνεργεῖν ἀναῤῥώσεως.

Πᾶσα δὲ γυμνασία διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτελεῖ-
p. 90. ται, δι' ὧν καὶ ἡ προηγουμένη ἐνέργεια, πρὸς
a. ἣν γυμναζόμεθα. Ἡ γοῦν πρὸς πάλην γυμνασία, διὰ τοῦ συνεχῶς παλαίειν γίνεται· καὶ ἡ πρὸς πυγμὴν, διὰ τοῦ συνεχῶς πυκτεύειν, καὶ ταῖς πληγαῖς συνεθίζεσθαι· οὕτω γὰρ καὶ ἡ πρὸς

etiam sanos hominum animos, haud secus ac valentia corpora, indigere exercitationibus, in promtu est. Motio enim confirmat, ignavia vero labefacit, ut inquit Hippocrates. Cur? Quia, quæ suam perfectionem semper obtinent, & naturæ suæ convenienter semper agunt, ea suas agendi vires paratas semper atque in promtu habent: quæ vero non continenter ita agunt, exercitatione egent ad imitationem perpetuæ motionis; ne per ignaviam oblita actionis, & velut emortua, cum tempus necessitasque postularit, suo muneri desint. Quod enim aliâs actuosum, aliâs otiosum est, id, quoniam hoc ei propter virium remissionem accidit, actione confirmandum est.

Omnis autem exercitatio iisdem rebus perficitur, quibus principalis actio, ad quam exercemur. Nam exercitatio ad luctam, jugi luctatione fit; ad cestum, crebro dimicando, & verberibus adsuescendo. Sic etiam ad bellum

ἢ πρὸς πόλεμον, διὰ τὸ πολεμίους μιμεῖσθαι τοὺς συγγυμναστάς· καὶ ὅσῳ μᾶλλόν εἰσιν οἱ προσγυμναζόμενοι μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ, τοσούτῳ μᾶλλον τὸ γυμνάσιον ἀνύει τὸν ἑαυτοῦ σκοπόν. Ὥστε κἂν πρὸς ἡδονὴν γυμνάζηταί τις ἐπὶ τὸ b. κρατεῖν ἡδονῆς, ἀνάγκη τῶν ἡδέων ἐφαπτόμενον, ἐθίζεσθαι καταφρονεῖν αὐτῶν· κἂν πρὸς λύπην, λυπηρῶν μετέχειν· κἂν πρὸς φόβον, φοβεροῖς τισιν ἑαυτὸν ἐμβάλλειν· κἂν πρὸς ἀλγηδόνας, τὸν διὰ μαστιγώσεως ἀγῶνα τῶν ἐν Λακεδαίμονι νέων εὐγενῶν ζηλοῦν, καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἀγῶνα γυμνάσια πάντα ἀλγεινὰ ὄντα· ἢ τὸν ἐφ' ἡμῶν Σαλούστιον, ἄνθρακα πεπυρακτωμένον ἐπιθέντα γυμνῷ τῷ μηρῷ, καὶ φυσῶντα αὐτὸν, καὶ δοκιμάζοντα ἑαυτὸν, μέχρι πόσου δύναται c. καρτερεῖν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει τῷ εἴδει τὰ γυμνάσια τῶν προηγουμένων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὅτι ἐλαφρότερά πως εἰσὶ, καὶ ὅτι ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ὅταν βουλώμεθα παύεσθαι.

bellum exercebere, si collusor hostem imitetur: quoque ii, qui cum eo exercentur, majores robustioresque fuerint, eo magis exercitatio metam suam attinget. Itaque si quis ad id etiam exerceatur, ut voluptatem contemnat; eum, cum rebus jucundis congrediendo, ad earum contemtum adsuescere necesse erit: si ad ferendum molestiam, opus est ut molestias suscipiat: si ad timorem, ut in res timendas se coniiciat: si ad cruciatus, ut nobilium Lacedæmone adolescentum flagellationis certamen æmuletur, & omnes eas exercitationes doloris plenas, quæ ad id certamen referuntur; aut Salustium, qui nostra ætate vivum carbonem femori impositum sufflando periculum faciebat, quam diu ardorem illum tolerare posset. Nam exercitationes a principalibus actionibus ipso genere non differunt, sed paulo majore facilitate, & desinendi, cum nobis visum fuerit, facultate.

Ἐπειδὴ οὖν ὁ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς καταπέμπων εἰς γένεσιν Θεὸς, δυνάμεις δέδωκεν αὐταῖς, καθ' ἃς καὶ ἀβλαβῶς κεχρῆσθαι τοῖς ἐν γενέσει δελεάζουσί τε καὶ ἐκπλήττουσι, καὶ
p. 91. ὑπερανέχειν αὐτῶν δυνήσονται· ταύτας τὰς δυ-
a. νάμεις γυμνάζων ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ἀργοῦσαι χαλαρώτεραι καὶ ἀτονώτεραι γένωνται, καὶ, καιροῦ ποτε καλοῦντος τὴν χρείαν αὐτῶν, ὑστερήσωσιν, ἄθλους πολλάκις προτίθησι ταῖς ψυχαῖς. καὶ οὐκ ἂν Ἡρακλῆς, ἢ Θησεὺς, ἢ Διογένης, ἢ Σωκράτης τοιοῦτοί τινες ἐγένοντο, οὐδ' ἂν διεφάνη τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς τὸ μέγεθος μέχρι πόσου δύναται διελθεῖν· εἰ μὴ τοὺς μὲν
b. πρὸς τὰ φοβερώτερα τῶν θηρίων καὶ τοὺς κακούργους τῶν ἀνθρώπων ἀγωνίσασθαι προεκαλέσατο, τοὺς δὲ εἰς λιτότητα ἄκραν καὶ τὸν κατὰ φύσιν βίον προώθησε. Καὶ ἔστιν, οἶμαι, καὶ τοῦτο τοῖς ἐφιστάνουσι πρόδηλον, ὅτι οἱ ἐν περιστάσεσι καλῶς διαγινόμενοι, ἀνδρικώτεροι τὰ λοιπὰ ἀποβαίνουσιν. εἰ γὰρ τὴν πρὸς τὰ φοβερώτατα

Quoniam igitur, qui humanos animos in hanc vitam demittit Deus, vires etiam eis addidit, quibus inſtructi absque noxa uti rebus terrenis, tam adlicientibus, quam terrentibus, easque ſuperare poſſent: eas vires exercens idem Deus, ne per ignaviam laxiores & remiſſiores fierent, neve tempore uſum earum poſtulante ceſſarent, certamina ſæpe proponit animis. Neque Hercules, aut Theſeus, aut Diogenes, aut Socrates, in tales viros evaſiſſent; nec, humanæ virtutis magnitudo quousque progredi poſſet, eluxiſſet; niſi & illos cum beſtiis immanioribus & ſceleratis hominibus commiſiſſet, & hos ſumma victus tenuitate ad vitam naturæ conſentaneam compuliſſet. Et eſt illud quoque attentis non obſcurum, eos qui res adverſas generoſe pertulerint, fortiores evadere in poſterum. Si enim congreſſum cum rebus maxime

ρώτατα ἀγωνίαν παίγνιον ὁ συνεθισμὸς ποιεῖ,
ὡς ὀλίγου κερματίου χάριν αἱρεῖσθαί τινας αὐ-
τήν, πῶς οὐκ ἂν ἐν τοῖς μετριωτέροις ἡ γυμνα-
σία παρασκευάσοι καταφρονεῖν τῶν δυσχερῶν c.
τοῖς ἀγυμνάστοις δοκούντων.

Εἴτε οὖν ὡς θεραπεία νοσούντων, εἴτε ὡς
γυμνασία ὑγιαινόντων προσάγεται ταῖς ψυχαῖς
τὰ δυσχερῆ ταῦτα καὶ ἐπίπονα δοκοῦντα, οὐκ
ἂν εἴη κακὰ αὐταῖς. ἐπεὶ οὕτω γε καὶ τοῖς σώ-
μασι τὸ ἰατρεύεσθαι, καὶ γυμνάζεσθαι, ἐπί-
πονα ὄντα, καὶ κακὰ ἂν λέγοιμεν. κατ' ἀξίαν
δὲ πάντως γινόμενα τήν τε τῆς φύσεως καὶ τὴν
τῆς προαιρέσεως, οὐκ ἂν εἴη κακά. τὸ γὰρ κατ'
ἀξίαν, δίκαιον· τὸ δὲ δίκαιον, ἀγαθόν. Ἀλλ' p. 92.
οὐδὲ τοῖς σώμασιν, ὡς σώμασιν ἀναισθήτοις καθ' a.
αὑτὰ οὖσι, κακόν ἐστι τὸ τέμνεσθαι ἢ καίεσθαι.
ἡ γὰρ εἰς τὰ ἁπλᾶ ἀνάλυσις, οὐ κακὸν τῷ

maxime formidabilibus adsuefactio ludum & jocum facit, ut in ejusmodi certamen nonnulli ob exiguam stipem ultro descendant; quo pacto fieri potest, quin rerum leviorum exercitatio efficiat, ut ea contemnantur, quæ inexercitatis permolesta videantur?

Quæ igitur difficultates & ærumnæ haberi vulgo solent, hæ quia sive ut curationes ægrotantium, sive ut valentium exercitationes animis adhibentur, mala eis esse non possunt. Alioqui eadem ratione & medicamenta & gymnasia, quæ sunt corporibus molesta, mala dicere oporteret: quæ tamen, si pro dignitate cum naturæ tum voluntatis fiant, mala utique non fuerint. Quod enim pro dignitate fit, justum est: quod justum, bonum. Ac ne corporibus quidem, quà corporibus, per se sensus expertibus, malum est secari aut uri. Nam composito, in sua simplicia resolutio non est malum.

συνθέτῳ. εἰ οὖν τὴν τῶν σωμάτων ἰατρικὴν, γυμνάζουσαν, καὶ καίουσαν, καὶ κατατείνουσαν, καὶ μόρια ἀποκόπτουσαν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀφειδῶς κολάζουσιν ἀνθρώποις ποιοῦσαν, οὐ κα-
b. κὸν λέγομεν, ἀλλ' ἀγαθὸν, καὶ χάριν καὶ μισθὸν τελοῦμεν τοῖς ἰατρεύουσι· διὰ τί τὴν τοῦ Θεοῦ ἰατρείαν οὐκ ἀγαπῶμεν; οὐ γὰρ θυμῷ, οὐδὲ ἀμυντικῶς, οὐδὲ παρ' ἀξίαν, οὐδ' ἐπὶ βλάβῃ ποιεῖ τι τούτων ὁ Θεός· ἀλλ' ἰατρικῶς, καὶ κηδεμονικῶς, καὶ πατρικῶς, καὶ ἐπὶ μεγίστῃ ὠφελείᾳ· καὶ ἀρκεῖ φάναι, κατὰ τὴν θείαν ἀγαθότητα.

Πολυειδὴς δέ ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἰατρική· τοὺς
c. μὲν νόσοις, ἢ πενίᾳ, ἢ ἀτιμίαις· τοὺς δὲ λιμοῖς, ἢ σεισμοῖς, ἢ ἐπικλύσεσιν, ἢ ναυαγίοις, ἢ πολέμοις, ἢ ἀνθρωπίναις κολάσεσιν ἰατρεύουσα. οὐ κακὰ οὖν, ἀλλὰ ἀγαθὰ ταῦτα· εἴπερ τὸ ἰατρεύεσθαι, ἀγαθόν. Εἰ δέ τις ταῦτα μὴ ἀξιοῖ καλεῖν ἀγαθὰ, διὰ τὸ μὴ εἶναι προηγουμένως αἱρετὰ,

malum. Quod si igitur corporum medicinam, exercentem, urentem, intendentem, membra resecantem, & plane sævos carnifices imitantem, malum non dicimus, sed bonum; si gratiam etiam habemus medicis, & mercedem numeramus: cur in medicina Dei non adquiescimus? Neque enim iracunde, nec vindictæ cupiditate, nec præter meritum, neque nocendi caussa, quidquam horum facit Deus; sed instar medici & curatoris & parentis, & ad maximam utilitatem nostram, & (quo uno verbo rem complecti totam licet) pro sua divina bonitate.

Multiformis autem est Dei medicina; ut qui alios morbis, inopiâ, ignominiâ; alios pestilentiâ, fame, terræ motu, inundatione, naufragio, bello; alios pœnis ab hominibus inflictis, ad sanitatem reducat. Non sunt hæc igitur mala, sed bona; siquidem medicinam adferre, bonum est. Si quis est autem, qui hæc dicenda esse bona haud censeat,

ρετὰ, οἷα χρὴ τὰ κυρίως ἀγαθὰ εἶναι, μὴ κακὰ εὐθὺς αὐτὰ καλείτω, ἀλλ' ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ κτῆσιν· πρὸς ἣν ἐξ ἀνάγκης τούτων δεόμενοι, αἱρούμεθα αὐτὰ δι' ἐκείνην. καὶ γὰρ τομὰς καὶ καύσεις ἰατρικὰς, p. 93. καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδεὶς αἱρεῖται προηγουμένως· a. ἀλλὰ τῆς ὑγείας ἐφιέμενοι αἱρούμεθα αὐτὰ, ἧς ἀνάγκη διὰ τούτων τυχεῖν. καὶ καλῶς ἀναγκαῖα ταῦτα κεκλήκασιν οἱ σοφοὶ, ἅπερ ἀνάγκη πάντη προσληφθῆναι, εἰ μέλλοι τὸ ἀγαθὸν ἀποφαίνεσθαι· ἀγαθὰ μὲν ὄντα καὶ αὐτὰ, εἴπερ πρὸς ἀγαθὸν συντελεῖ, τὰ μὲν πρὸς σωματικὴν ὑγείαν, τὰ δὲ πρὸς ψυχικήν· ὑφειμένα b. δὲ τῶν προηγουμένων ἀγαθῶν· πρὸς ἃ παραβάλλοντες αὐτὰ οἱ πολλοὶ, κακὰ νομίζουσι, κακῶς οἶμαι περὶ τούτων φρονοῦντες, εἴπερ ἀνάγκη τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τούτων ἡμᾶς τυγχάνειν.

Εἰ τοίνυν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποροῦντος προταθέντα λέλυται, καὶ πάντα τὰ γινόμενα καὶ κατ'

ſeat, quod non præcipuo loco ſint expetenda, qualia eſſe ea oportet, quæ proprie bona ſunt; non continuo mala vocet ea, ſed res ad conſequendum verum bonum neceſſarias, cujus cauſſa illis neceſſario indigemus, atque adeo propter illud has amplecti debeamus. Nam & ſectiones & uſtiones medicas, & id genus alia, nemo præcipue ſpectat: ſed deſiderio ſanitatis illa eligimus, quam per ea conſequi neceſſe habemus. Ac recte illa Neceſſaria vocarunt ſapientes; quæ omnino neceſſe eſt adhiberi, ſi bono potiri ſtudeamus: quæ quidem & ipſa bona ſunt, ſiquidem ad bonum conducunt; illa ad valetudinem corporis, hæc ad animi ſanitatem; inferiora tamen principalibus bonis: cum quibus ea vulgo conferentes, mala exiſtimant, male utique ſentientes; ſiquidem per hæc conſequi ea quæ bona ſunt, eſt neceſſe.

Profligatis igitur dubitationibus propoſitis, ſi, quæcumque fiunt, & pro dignitate

κατ' ἀξίαν γίνεται, τὰ μὲν τῆς φύσεως, τὰ
δὲ τῆς προαιρέσεως, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ γίνεται
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· δῆλον, ὅτι πᾶς εὖ φρονῶν καὶ
c. θέλοι ἂν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, (εἴπερ
μὴ φθονεῖ τοῖς δικαιουμένοις τε καὶ ἰατρευομέ-
νοις,) καὶ τὸν τοιοῦτον ἰατρὸν σέβει, καὶ τιμᾷ,
καὶ φιλεῖ γνησίως, καὶ εὐεργέτην ὁρίζεται.

Ἀλλ', ὅτι μὲν τὰ συμβαίνοντα ταῦτα δυσ-
χερῆ τοῖς ἀνθρώποις, ἰατρεῖαί τινές εἰσι, καὶ
ὅτι τὸ ἰατρεύεσθαι τοῖς δεομένοις καὶ ψυχῇ καὶ
σώματι ἀγαθόν ἐστι, συγχωρήσειεν ἄν τις, ὡς
οἶμαι· αὐτὸ δέ τοι τὸ νοσεῖν, καὶ κατὰ ψυ-
χὴν, καὶ κατὰ σῶμα, καὶ δεῖσθαι τοιαύτης ἰα-
p. 94. τρείας ἐπιπόνου τε καὶ ὀδυνηρᾶς, τοῦτο τίς ἂν
a. ἀγαθὸν, καὶ οὐχὶ κακὸν, καὶ τὸν αἴτιον αὐτοῦ,
κακοῦ νομίζοι αἴτιον; Ἢ πάλιν τὰ αὐτὰ λέ-
γειν ἀνάγκη; ὅτι ἡ μὲν τοῦ σώματος νόσος, οὔ-
τε αὐτῷ τῷ σώματι κακόν ἐστιν, εἴπερ καὶ
φύσιν ἔχει τοιαύτην, καὶ πρὸς διάλυσιν ὁρᾷ
τοῦ

tate fiunt, partim naturæ, partim confilii, & utilitatis cauffa fiunt a Deo; dubio procul quivis cordatus homo & *volet* ea *fieri quæ fiunt*, (nifi invideat iis quibus jus fuum tribuitur, aut medicina adhibetur) & talem medicum colet, venerabitur, fincereque diliget, & bene eum de hominibus mereri ftatuet.

At eas quidem, quæ objiciuntur hominibus difficultates, effe quasdam medicinas, & effe eam medicationem bonum his qui ea egent, & animis, & corporibus, quilibet (ut opinor) concefferit. Ipfam vero feu animi feu corporis ægrotationem, & medicationis tam moleftæ & dolorificæ neceffitatem, quis bonum, nec vero malum, adeoque ejus auctorem, mali auctorem non exiftimet? An igitur iterando eadem ifta mihi? corporis morbum nec ipfi corpori effe malum, cum & tali natura illud fit præditum, & morbus ad compofiti fpectet disfolutionem, & reftitutionem fimplicium fuis

τοῦ συνθέτου, καὶ ἀπόδοσιν τῶν ἁπλῶν εἰς τὰς οἰκείας ὁλότητας, καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν καὶ ἐλευθερίαν τῆς τε ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ διαγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἀντικείμενα μάχης. ἀλλ' οὔτε τῇ ψυχῇ κακόν ἐστιν ἡ τοῦ σώματος νόσος, εἴ- b. περ ἰατρεία οὖσα τῆς ψυχῆς δέδεικται, καὶ φαίνεται πολλαχοῦ ἐναργῶς αὐτή. κἂν ἐπιβλαβὴς δὲ τῷ μερικῷ σώματι ἡ νόσος ἦν, καὶ ἡ φθορὰ αὐτῆς, ὠφέλιμος δὲ οὖσα ἐφαίνετο τῇ τε τοῦ χρωμένου ψυχῇ, καὶ τῇ τοῦ παντὸς συστάσει τῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων, καὶ τῷ ἀπεράντῳ τῆς γενέσεως κύκλῳ, διὰ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον προϊόντι, διὰ τὸ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν εἶναι· κατεφρόνησεν ἂν ὁ ἄριστος διοικητὴς τοῦ φθαρτοῦ τὴν φύσιν, καὶ μερικῆς καὶ χείρο- c. νος φθορᾶς, διὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ ὅλον, καὶ τὸ ἀνέκλειπτον τῆς γενέσεως.

Ἀλλ' ἡ τῆς ψυχῆς γε νόσος, φαίη τις ἂν, οὔτε αὐτῆς ἀγαθόν ἐστι τῆς νοσούσης ψυχῆς, οὔτε πρὸς τὸ ὅλον τι λυσιτελεῖ· ὥστε τὴν

suis totis, eorumque discessum & liberationem ab habitatione alieno in loco & pugna contrariorum: nec vero animo malum esse corporis morbum; siquidem medicationem illius esse demonstratum est, & multis modis per se adparet. Atqui, si morbus uni corpori esset noxius, ejusque interitus, sed expedire constaret animo utentis, & compagi universi, & quæ in eo sunt elementorum, & irrequietæ generationis circulo per hoc ipsum in infinitum progredienti, quod unius interitus ortus est alterius; consequens fuerit, ut optimus ille administrator id quod sua natura corruptibile est, & interitum partis reique deterioris, ob præstantius & ob totum & ob universæ generationis perpetuitatem contemserit.

At, dicas, animi certe morbus, neque ipsi prodest, neque universitati quidquam confert: est igitur

τὴν νόσον αὐτῆς, κακοῦ τινος αἴτιον εἶναι· καὶ ὁ θέλων κακύνεσθαι αὐτὴν καὶ νοσεῖν, κακὸς ἂν εἴη· καὶ ἡ ἀπορία ἡ αὐτὴ δόξει μένειν. Τί οὖν τὸ αἴτιον τῆς νόσου καὶ κακίας τῇ ψυχῇ, ἐκ τῶν πρότερον περὶ τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ τοῦ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν ῥη-
Γ. 95. θέντων ἀναμνησθῶμεν· ὅτι τὸ μὲν ἀγαθὸν τῆς
a. ψυχῆς ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν ἐστίν· τὸ δὲ κακὸν, ἐν τῷ παρὰ φύσιν. ἡ δὲ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις δέδεικται, ὡς οἶμαι, ἐφ᾽ ἡμῖν οὖσα· ὥστε ἡμεῖς ἑαυτοῖς αἴτιοι καὶ τῆς ἀρετῆς ἐσμεν, καὶ τῆς κακίας. διὸ καὶ ἐπαινοῦνται οἱ σπουδαῖοι, ὡς τὸ ἀγαθὸν δι᾽ οἰκείας αἱρέσεως ἔχοντες, ὅπερ διὰ τοῦτο Ἀρετὴ
b. καλεῖται· καὶ οἱ μοχθηροὶ, διὰ τοῦτο μεμπτοί εἰσιν, ὡς κύριοι μὲν ὄντες τοῦ μὴ τοιοῦτοι εἶναι, διὰ δὲ ῥαθυμίαν γενόμενοι μοχθηροί. ὡς εἴ γε ἔξωθεν ἐνετίθετο ταῦτα, οὐκέτι προαίρεσις ἀγαθὴ ἦν, ἢ κακὴ, ἀλλὰ τύχη τις καὶ ἀνάγκη. Θεὸς οὖν καὶ ἐνταῦθα κακίας ἀναίτιος.

Μήπο-

igitur animi morbus, mali alicujus caussa: &, qui depravari animum & ægrotare vult, malus fuerit. Adeoque eadem manere dubitatio videbitur. Quæ ergo morbi & malitiæ caussa sit animo, ex iis, quæ prius de rebus nostri & alieni arbitrii dicta sunt, recordemur: animi bonum in eo situm esse, ut secundum naturam adpetat & declinet; malum in eo quod sit contra naturam. Adpetitionem autem & declinationem in nobis sitas esse, demonstratum arbitror: quare ipsi nobis & virtutis caussa & vitii sumus. Unde fit, ut & boni viri laudentur, ut qui bonum suo arbitratu sint consecuti, unde Virtus ipsa nomen habere videtur: & reprehendantur improbi, ut qui, cum in ipsorum fuerit potestate non fieri tales, ex socordia improbi evaserint. Nam si hæc extrinsecus insererentur, voluntas bona aut mala esse desineret, in ejusque locum casus & necessitas succederet. Deus igitur ne hic quidem ullius auctor mali reperietur.

Quid

Μήποτε δὲ οὐδὲ ἡ τῆς ψυχῆς νόσος καὶ κακία λεγομένη, ἁπλῶς κακόν ἐστιν, ἀλλ' ἔχει τι καὶ αὐτὴ ἀναγκαῖον, πρὸς τὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ὑπόστασιν; ὡς γὰρ ἡ ὑγεία τῶν ἐνταῦθα σωμάτων οὐκ ἂν ἦν αὕτη ὑγεία, εἰ μὴ c.
καὶ μᾶλλον νοσεῖν ἐπεφύκει ταῦτα τὰ σώματα, ἀλλ' ἦν ἂν ἀκήρατός τις διάθεσις, ἀναντίθετος οὖσα πρὸς νόσον, οἵα τις ἡ τῶν οὐρανίων ἐστίν· οὕτω καὶ αἱ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἀρεταί, σωφροσύνη, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρόνησις, καὶ ὁ ἄλλος ἅπας αὐτῶν χορός, οὗτος οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ καὶ κακύνεσθαι ἐπεφύκεσαν αἱ ψυχαί· ἀλλ' εἶχον ἂν ἀρετάς τινας ἀγγελικάς, ἢ θείας, οὐ μέντοι γε ἀνθρωπίνας. αὗται γὰρ τοιαῦται τὴν p. 96. a.
φύσιν εἰσίν, ὡς καὶ εἰς κακίαν παρατρέπεσθαι. Εἰ τοίνυν ἀγαθαί εἰσιν αἵ τε ἀνθρώπιναι ἀρεταί, καὶ σωματικὴ ὑγεία, καὶ ἔδει μὴ τὰ πρῶτα μόνον ἢ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ πηγῆς ὑποστῆναι, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἔσχατα·

Quid vero ſi ne ipſe quidem morbus animi, qui pravitas dici ſolet, per ſe & ſine exceptione malum eſt; ſed & ipſe habet aliquid ad humanæ virtutis conſtitutionem neceſſarium? Ut enim ſanitas humanorum corporum, talis ſanitas non eſſet, niſi natura eorum magis etiam ferret ut ægrotarent; ſed habitudo quædam foret pura & illibata, quæ morbo non eſſet oppoſita, cujusmodi cœlicolarum eſt: ſic etiam humanorum virtutes animorum, modeſtia, juſtitia, prudentia, & omnis reliquus earum cœtus, non exiſteret, niſi animorum ea natura eſſet, ut depravari poſſent. Alioqui enim virtutibus præditi eſſent angelicis, ac potius divinis, non humanis; quæ quidem tales ſunt, ut etiam ad vitium detorqueri poſſint. Si igitur bonæ ſunt humanæ virtutes, ſi bonum eſt valetudo proſpera corporis; denique, ſi non prima tantum & incorruptibilia bona promanare a fonte boni oportebat, ſed & media & ultima;

ἔσχατα· ἀναγκαῖον ἦν, τῶν παρατρεπομένων ἀγαθῶν καὶ τὰς παρατροπὰς οὐχ ὑποστῆναι, b. (οὐδὲ γὰρ ἔχουσι προηγουμένην ὑπόστασιν,) ἀλλὰ παρυποστῆναι τοῖς οὖσι.

Καὶ ὅρα τὴν ὑπερβολὴν τῆς θείας ἀγαθότητος, ὅτι τὴν μὲν τοῦ σώματος φθοράν, κἂν σκιᾶς δίκην, ὡς εἶπον, τῇ κινήσει τῶν αἰτίων ἐξ ἀνάγκης συμπεριτρέπεται, ἀλλ᾽ ἀγαθὰ εἶναι ἐποίησε, καὶ τοῖς νοσοῦσιν αὐτοῖς καὶ φθειρομένοις σώμασι, κατὰ τὴν εἰς τὰ ὅλα στοιχεῖα ἐνάπλωσιν καὶ τὸν ἐκνεασμόν, καὶ ταῖς χρωμέc. ναις ψυχαῖς, δι᾽ αὐτῶν ἰατρευομέναις, καὶ τῷ ὅλῳ γεννητῷ, πρὸς τὴν ἐπ᾽ ἄπειρον, ὡς εἴρηται, διανομήν. †) τῆς δὲ ψυχικῆς κακίας, τῆς μόνης φανείσης ὁπωσοῦν κακίας, ἑαυτὸν ἐξεῖλε· πρῶτον μέν, ὡς ἀναγκαῖον αὐτὸ πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ

†) διαμονὴν lego, idque interpretatus sum.

ultima; necesse erat, ut eorum quoque bonorum, quæ depravari possent, depravationes non exsisterent quidem, (neque enim essentiam principalem habent) sed tamen iis, quæ exisiterent, accessionis vice adjunctæ essent.

Et consideranda hoc loco est divinæ bonitatis excellentia, quæ & corporis corruptionem, quod umbræ instar, ut dixi, una cum caussarum motu necessario circumagitur, effecerit ut multis modis bonum fieret, cum ipsis ægris caducisque corporibus, quæ in sua elementa resolvuntur, ut deinde renovari possint; tum animis, quorum instrumenta sunt corpora, qui per eam sanantur; denique toti huic mundo, ad perpetuam ejus durationem. A culpa vero pravitatis animi, quam solam utcumque malum esse vidimus, pro eadem sua bonitate, immunem se præstitit Deus; primum eo, quod illam ut ad bonum necessariam, non

καὶ οὐχ ὡς κακὸν, συγχωρήσας τοῖς οὖσι παρυποστῆναι· ἔπειτα, καὶ αὐτὸ τοῦτο τῇ βουλήσει πάντως κελεύσας ἕπεσθαι τῆς ψυχῆς, καὶ μηδέποτε εἰς τὰ ὄντα παρελθεῖν, εἰ μὴ ἐκείνη θέλοι. διὸ τὰ ἀκούσια, ὡς οὐκ ὄντα κακὰ, καὶ ὑπὸ Θεοῦ συγγινώσκεται, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων.

Καὶ ἔστι καὶ τῇ ψυχῇ ἀκούσιόν πως τὸ κα- p. 97.
κόν. οὐδὲ γὰρ ὡς κακὸν αἱρεῖταί ποτε κακὸν ἡ a.
ψυχή· ἀλλ' ὡς ἀγαθῶν τινῶν ὀρεγομένη, ποτὲ μὲν χρημάτων, ποτὲ δὲ σωματικῆς ἀπολαύσεως, ἢ δυναστείας, ἢ τιμῆς, τὸ συνὸν τούτοις βλαβερὸν ἢ οὐχ ὁρᾷ ὅλως, ἢ κατανωτίζεται, ὑπὸ τῆς τῶν ἐρωμένων βιαζομένη ὀρέξεως. οὕτω πανταχόθεν ἐκβέβληται τὸ τελέως κακὸν ἀπὸ
τῶν ὄντων. καὶ μᾶλλον ἂν εἴη τὸ μηδαμῶς ὂν, b.
ἤπερ τὸ τελέως καὶ αὐτεξουσίως κακὸν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς παρυφίστασθαι.

Εἰ

non ut malum, accedere quodammodo ad ea quæ existerent, passus est: deinde, quod illam ipsam voluit in potestate esse animi, nec umquam in rerum naturam penetrare, nisi ille vellet. Quamobrem involuntaria, ut quæ mala non sint, tam a Deo, quam a legibus, ignoscitur.

Est vero etiam ipsi animo involuntarium quodammodo malum. Neque enim umquam malum tanquam malum amplectitur animus: sed, ut bona quædam, aliâs pecuniam, aliâs voluptatem corporis, aut potentiam, aut honorem, adpetit: noxam vero his adjunctam aut plane non videt, aut negligit, cupiditate adamatarum rerum subactus. Sic undecunque ejectum est e rerum natura perfecte malum. Ac facilius concedi possit, esse id quod nullo modo sit, quam perfectum & arbitrarium aliquod humani animi malum existere.

Si

Εἰ δέ τις αἴτιον νομίζει τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν,
ὡς τὴν αὐτεξούσιον ψυχὴν ὑποστήσαντα, ἧς
ἀποτυχία τὸ κακόν ἐστιν· εἰ μὲν κακόν ἐστιν ἡ
αὐτοκίνητος καὶ αὐτεξούσιος τῶν ψυχῶν οὐσία,
κακοῦ λέγειν αἴτιον ἀνάγκη τὸν ταύτην ὑποστή-
σαντα· εἰ δ' ἀγαθόν ἐστι, καὶ πολλῶν τῶν
c. ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθῶν μεῖζον καὶ τιμιώτερον, πῶς
ἂν εἴη κακοῦ αἴτιος ὁ τὸ ἀγαθὸν ὑποστήσας;
Ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν αἱρετόν τε καὶ ἐφε-
τὸν εἶναι, τίς ἂν ἕλοιτο ἀνθρώπων, καὶ τῶν τῆς
ἀνθρωπίνης ἀρετῆς συναισθομένων, φυτὸν εἶναι
μᾶλλον, ἢ ὁτιοῦν τῶν ἀλόγων ζώων, ἤπερ ἄν-
θρωπος; καίτοι καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ἄλογα,
ἀγαθὰ λέγομεν, ἐν τάξει τινὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ
τῇ πρὸς ἄλληλα ὑφέσει παρὰ τῶν ἀφωρισμέ-
νων. Εἰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ ἀγαθοῖς ἢ κα-
p. 98 a κοῖς εἶναι, καὶ τούτου τὴν ἐξουσίαν ἡμεῖς ἔχομεν,
καὶ ἡμῶν οὔτε τι ἀναγκάσαι οὔτε κωλῦσαι δύ-
ναται τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν ἔκκλισιν, ἡ μὲν
οὐσία

Si quis vero Deum mali auctorem existimet, ut qui hunc animum libera voluntate præditum procreaverit, cujus aberratio a recta via malum est: siquidem proprio motu prædita & libera natura animorum malum est, mali dicere auctorem necesse est hujus conditorem: sin bonum est, & quidem multis bonis quæ in mundo sunt majus & excellentius; quî queat mali auctor esse is, bonum qui condiderit? Quodsi ergo verum est, bonum sua natura & optabile & expetendum esse; quis mortalium (qui quidem humanam virtutem intellexerit) stirps aut quodlibet brutum animal, quam homo, esse malit? quamvis & stirpes & bruta animantia bona esse dicimus, certo nimirum ordine boni, & alia aliis gradu inferiora. Si vero etiam situm in nobis est, ut vel boni simus, vel mali; si in nostro arbitrio id positum, neque quidquam est quod nostram vel voluntatem vel declinationem ulla ex

οὐσία αὕτη καὶ ἡ δύναμις ἡ αὐτεξούσιος, σεμνή τις ἐστὶν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀρχική· καὶ ὁ ταύτην ὑποστήσας, ἀγαθός τις καὶ δυνατός ἐστιν. Εἰ δὲ αὐτή ποτε δι' ἑαυτὴν παραφέροιτο, κυρία οὖσα τοῦ μὴ παρενεχθῆναι, τίς ἂν ἄλλος τῆς παραφορᾶς αἴτιος λέγοιτο δικαίως, b. ἢ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἀρχή τις οὖσα καὶ αἰτία τοῦ τε ἀγαθοῦ, καὶ τῆς παρατροπῆς αὐτοῦ; καὶ ἀπ' αὐτῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ παρατροπή· τὸ γὰρ ὑποστῆσαν αὐτὴν αἴτιον, οὐχ ἁπλῶς παρατρεπομένην ὑπέστησεν, ἀλλ', ἐὰν αὐτὴ θέλῃ, ἀπαράτρεπτον μένουσαν. εἰ οὖν ἡ θέλησις αὐτῆς ἐστι τῆς ψυχῆς ἔνδοθεν οὖσα κίνησις, αὐτὴ ἂν εἴη αἰτία ἑαυτῇ τῆς παρατροπῆς. Καὶ ὅρα τὴν τοῦ Θεοῦ μηχανήν. ἐπειδὴ γὰρ ἔδει μεταξὺ τῶν ἀεὶ ὄντων ἄνω, καὶ τῶν ἀεὶ ὄντων κάτω, c. γενέσθαι τὰ μέσα, τὰ ποτὲ μὲν τοῖς ἄνω, ποτὲ δὲ τοῖς κάτω ὁμοιούμενα, καὶ συνδέοντα τὰ ἄκρα πρὸς τὴν τοῦ παντὸς τελειότητα· ἡ δὲ πρὸς

ex parte vel cogere vel prohibere possit; hæc talis natura & vis libertatis (meo quidem judicio) præclara res est, & magnifica, & principalis; atque illius auctor bonitate & potentia præstat. Si igitur animus per sese aberrarit, cum, ne aberraret, penes ipsum esset; quis alius aberrationis illius auctor dicatur, nisi ipse animus, qui principium & caussa est tam boni quam aversionis a bono? Atqui ab ipso animo principium aversionis ducitur: nam, qui eum procreavit, non simpliciter talem fecit qui averteretur; sed talem, qui, si ipse vellet, incorruptus maneret. Si ergo voluntas est ipsius animi motus internus, ipse sibi caussa fuerit aversionis. Ac observa Dei solertiam. Nam cum in medio eorum, quæ semper sursum, & quæ semper deorsum sunt, quædam exsistere oporteat media, quæ aliâs supernis, aliâs inferioribus adsimilarentur, & extrema in universi perfectionem devincirent; quum porro

πρὸς τὰ κάτω ῥοπὴ παρυφισταμένη [φύσιν] ἔχει παρατρεπομένην· δύναμιν ἐνδέδωκε τοιαύτην τοῖς μέσοις τούτοις, ὥστε ἀπαράτρεπτα μένειν ἕως ἂν βούλοιντο, καὶ πανταχόθεν αὐτὸς εἴη τῆς ὁποιασοῦν κακίας ἀναίτιος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἐπὶ πλέον μηκυνθέντα,
p. 99. a. οὐ μόνον πρὸς τὸν Ἐπικτήτου ῥηθέντα νῦν λόγον ἁρμόζει, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν περὶ τῆς τοῦ κακοῦ ὑποστάσεως, ὃ μετ' ὀλίγον διδάσκει. ἐπεὶ πρός γε τὸ παρὸν ἀρκεῖ καὶ τοῦτο οἶμαι ῥηθὲν, ὅτι, ὅταν λέγῃ ὁ Ἐπίκτητος, Θέλε γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, οὐ περὶ τῆς ψυχικῆς λέγει κακίας, (οὐ γὰρ ἂν εὐροεῖν ἔλεγε τοὺς τῇ κακίᾳ τῇ ἑαυτῶν καὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀρεσκομένους,) ἀλλὰ περὶ τῶν εἰς τὸ σῶμα καὶ
b. τῶν ἐκτὸς συμβαινόντων· οἷς δύναται ὁ πεπαιδευμένος, ὁποῖα ποτ' ἂν ᾖ, καλῶς χρήσασθαι, καὶ, ὅσῳ ἂν ᾖ σκληρότερα, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπ'

porro propensio ad inferiora, quæ eisdem simul cum propensione ad supera injecta est, ejusmodi sit, ut prorsus averti a recto queat; eam vim mediis hisce naturis impertivit Deus, ut, quoad ipsæ vellent, incorruptæ manerent, & ipse omni ex parte cujuslibet mali vel pravitatis culpâ vacaret.

Atque hæc prolixius tractata, non ad ea solum pertinent, quæ nunc ab Epicteto dicuntur; sed ad ea quoque declaranda, quæ de mali ortu & caussa paulo post idem docebit. Nam in præsentia quidem hoc utique satis fuerit ut teneamus: cum dicit Epictetus, *Velis ea quæ fiunt, ita fieri ut fiunt*, non loqui eum de animi improbitate, (neque enim ille dixerit, *bene agi* cum illis, qui & sua & aliorum improbitate delectentur,) sed de iis, quæ corpori & rebus externis accidant: quibus homo disciplina imbutus, cujuscumque fuerint modi, recte uti potest, & quo duriora fuerint, eo fructum ex his

ὑπ' αὐτῶν ὠφεληθῆναι. καὶ γὰρ ἐκεῖνά ἐστι τὰ γινόμενα, ἅπερ ἀπαιδεύτως ζητοῦμεν ἀκολουθεῖν ταῖς ἡμετέραις ὀρέξεσί τε καὶ ἐκκλίσεσιν· ἀλλ' οὐχὶ αἱ ὀρέξεις αὐταὶ καὶ ἐκκλίσεις, ἐν αἷς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακόν· αὗται γὰρ ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ὡς βουλόμεθα. τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν συμβουλεύει μὴ ζητεῖν γίνεσθαι ὡς θέλομεν, ὅτι μήτε κύριοι τούτου ἐσμὲν, μήτε ἀεὶ συμφερόντως ζητοῦμεν· τὰ μὲν ἡδέα πολλάκις, κἂν βλαβερὰ τυγχάνῃ, ζητοῦντες γίνεσθαι· τὰ δ' σκληρότερα, κἂν ὡς ἰατρεῖαι προσάγωνται, παραιτούμενοι. c.

his capere uberiorem. Nam illa sunt *ea quæ fiunt;* quæ nos imperite volumus ut nostris adpetitionibus & declinationibus responde-ant: non autem ipsæ adpetitiones & declinationes; in quibus bonum & malum nostrum & situm; hæ enim penes nos sunt, nostrique arbitrii. Quæ autem nostri juris non sunt, *ea* suadet, *ne postulemus fieri ut volumus;* quod id nec penes nos sit, nec perpetuo nobis expediat: ut qui sæpe ea, quibus delectamur, quamvis perniciosa, fieri cupiamus; asperiora vero, licet medicinæ loco adhibeantur, recusemus.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

p. 100 a.

Νόσος, σώματός ἐστιν ἐμπόδιον· προαιρέσεως δὲ οὔ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ. χώλανσις, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον, προαιρέσεως δὲ οὔ. καὶ τοῦτο ἐφ' ἑκάστου τῶν ἐμπιπτόντων ἐπίλεγε· εὑρήσεις γὰρ αὐτὸ ἄλλου τινὸς ἐμπόδιον, σὸν δὲ οὔ.

CONTINVATIO CAPITIS XIII.
(Nobis Cap. IX.)

Morbus, corporis est impedimentum; mentis vero non item, nisi ipsa velit. Claudicatio, cruris est impedimentum, animi propositum impedire non potest. Et boc in quaque re, quæ incidit, dixeris: invenies enim illam alterius cujusdam impedimentum, non vero tui.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅτι τὸν βουλόμενον εὐροεῖν οὐ χρὴ ζητεῖν τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλει, ἀλλὰ θέλειν
b. γίνεσθαι ὡς γίνεται· διὰ τούτων ἅμα μὲν τὸ προκείμενον ἐπιδείκνυσιν, ὅτι εὐφόρως δεῖ φέρειν τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσπίπτοντα δυσχερῆ· ἅμα δὲ ἔνστασιν, ὡς οἶμαι, λύει τινά. Καὶ ἡ μὲν ἀπόδειξις τοιαύτη τις φαίνεται· εἰ μὲν ἡμέτερα ἦν τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσπίπτοντα δυσχερῆ, ἔδει μὲν καὶ οὕτως, εἴπερ ὠφέλιμα ἦν, εὐκόλως φέρειν αὐτὰ, κἂν ᾖ δυσχερέστερα. εἰ δὲ μὴ ἔστιν ἡμέτερα, ἀλλὰ ἕκαστον ἄλλου τι-
c. νὸς, τί δυσχεραίνομεν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις; Νόσος, σώματος ἐμπόδιον· καὶ καλῶς ἐμπόδιον εἶπεν, ἀλλ᾽ οὐχὶ κακόν· οὐ γὰρ κακὸν τῷ σώματι ἡ νόσος, οὐδὲ ἡ φθορὰ, ὡς δέδεικται πρότερον, ἀλλ᾽ ἐμπόδιον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. καὶ χώλανσις, ἣν αὐτὸς εἶχεν Ἐπίκτητος· (διὸ

Postquam dixit, qui res secundas sibi esse velit, eum non id operam dare oportere, ut, quæ fiunt, ita fiant ut ipse velit, sed ut ita fiant ut fiunt: nunc his verbis simul id quod propositum est, demonstrat, externarum rerum difficultates ferendas esse modice; simul, ut opinor, quiddam quod objici possit dissolvit. Ac demonstratio quidem hujusmodi fere mihi esse videtur: Siquidem ad nos pertinerent externæ difficultates; vel sic, quia nobis expedirent, æquis animis, licet acerbiores, fuerint perferendæ: si vero ad nos non pertinent, sed earum quælibet ad aliud quid pertinet a nobis diversum; quid moleste ferimus aliena? *Morbus, corporis est impedimentum.* Et recte *impedimentum* dixit, non malum: neque enim corpori malum est morbus aut interitus, ut prius est demonstratum; sed impedimentum actionum illius. Pariter *claudicatio*, qua ipse præditus fuit Epictetus; (quare

(διὸ καὶ ἀπὸ ζωῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ γλώσσης φθέγγεται μόνον·) καὶ ἡ χώλανσις οὖν, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον· καὶ πενία, δαπάνης· προαιρέσεως δὲ οὔ, εἰ μὴ αὐτὴ θέλει. p. 101
εἰ μὲν οὖν σῶμα ἦμεν, ἢ σκέλος, ἢ χρήματα· a.
ἡμῶν ἂν ἦν ταῦτα ἐμπόδιον. εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδὲν, ψυχὴ δὲ λογικὴ τῷ σώματι χρωμένη ὡς ὀργάνῳ, καὶ τοῖς ἐκτὸς εἰς ὑπηρεσίαν, τὸ δὲ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν προαιρέσει οὐκ ἐμποδίζεται ὑπ' αὐτῶν· δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς ἐμποδιζόμεθα, οὐδὲ ἡμῶν ἐστιν ἐμπόδιον τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων οὐδὲν, ἀλλ' ἕκαστον ἄλλου τινὸς, ὧν οὐδὲν ἡμεῖς ἐσμέν· οὐδὲ ὡς ἐπὶ οἰκείοις b.
χρὴ δυσχεραίνειν αὐτοῖς· συμβαίνει γὰρ οὕτω τὴν προαίρεσιν ἐπ' ἀλλοτρίοις οἰκεῖον ἴσχειν κακὸν, τὴν δυσχέρανσιν. Οὕτω μὲν οὖν, οἶμαι, τὸ προκείμενον ἀποδέδεικται.

Ἔνστασιν δὲ λύει τινὰ, ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, ὡς οἶμαι, κατὰ τοὺς τῶν ῥητόρων δεινούς.

(quare & verba ejus non ex ore solummodo, sed ex animo depromuntur:) *claudicatio* igitur, *pedis est impedimentum;* paupertas, impensæ; *non voluntatis, nisi ipsa velit.* Quod si igitur corpus essemus, aut pes, aut pecunia; nostrum ista essent impedimentum. Quia vero nihil horum sumus, sed animus rationis particeps, corpore pro instrumento utens, & rebus externis ad ministerium: & quia bonum & malum in voluntate situm, ab istis non impeditur: perspicuum est, ne nos quidem impediri, neque nostrum esse impedimentum quidquid extrinsecus acciderit, sed singula alterius alicujus, quorum nos nihil sumus; adeoque nec ob illa succensendum esse quasi nostra essent; quoniam ita futurum esset, ut voluntas ob res alienas proprio laboraret malo, ægritudine.

Solvit autem objectionem, quæ ab Utili peti queat, id quod propositum est, demonstratum esse arbitror, ut Rhetores dicunt.

φαίη γὰρ ἄν τις, μηδὲ συμφέρον εἶναι τὸ νοσεῖν, ἢ τὸ πένεσθαι. τίς γὰρ νοσῶν, δύναται τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀποδιδόναι; τίς δὲ πάνυ
c. πενόμενος, οὐκ ἀναγκάζεται τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων προσκαρτερεῖν; Λύει οὖν ταύτην τὴν ἔνστασιν ἐκ τοῦ, τὴν νόσον καὶ τὴν πενίαν καὶ τὰς τοιαύτας περιστάσεις μὴ εἶναι προαιρέσεως ἐμπόδια, καθ' ἣν οὐσίωται ἄνθρωπος, καὶ καθ' ἣν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. τίς γὰρ κωλύει τὸν νοσοῦντα, τὰ μὲν κατὰ φύσιν αὐτῷ αἱρεῖσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν; τί δὲ ἡ ἄκρα πενία ἠνάγκασε τῶν μὴ καλῷ καὶ ἀγα-
p. 102 a. θῷ ἀνδρὶ πρεπόντων ποιῆσαι; οὐχὶ δὲ καὶ Διογένης, καὶ Κράτης, καὶ Ζήνων, τότε γνησίως ἐφιλοσόφησαν, καὶ τὸν κατὰ φύσιν ἥκοντα τοῖς ἀνθρώποις βίον, καὶ τὸν ἐν τῇ λιτότητι πλοῦτον, τότε μάλιστα τοῖς ὁρᾶν δυναμένοις ἐπεδείξαντο, ὅτε τὴν ἄκραν ἀκτημοσύνην ἀντὶ τῆς εὐπορίας ἠλλάξαντο; τίς γὰρ οὐκ ἀγαπᾷ τρέφειν τὸν τοιοῦτον, λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἤπερ διδόναι

Dixerit enim aliquis: ægrotare, aut egere, non esse utile. Quis enim ægrotans muneribus naturæ fungi potest? Quis in extrema inopia non cogitur? quærendo victui invigilare? Hanc igitur objectionem solvit, docendo, morbum, paupertatem, & id genus incommoda, *non* esse *impedimenta mentis*, in qua & essentia hominis insit, & a qua cum bonum, tum malum pendeat. Quis enim vetat ægrotantem, naturæ suæ amplecti consentanea, declinare contraria? Extrema vero inopia, quomodo cogat suscipere aliquid bono viro indignum? Nonne & Diogenes & Crates & Zeno tum germane philosophati sunt, vitamque naturæ humanæ consentaneam, & tenuitatis divitias, oculatis quidem hominibus tum vel maxime demonstrarunt, quum copias & opes cum extrema inopia commutassent? Quis enim talem virum non lubens alat, accipere se potius quam dare bene-

διδόναι νομίζων; καὶ τί νῦν ἄλλων δεόμεθα πα- b.
ραδειγμάτων; ὅτε αὐτὸς ὁ ταῦτα λέγων Ἐπί-
κτητος, καὶ δοῦλος ἦν, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενής,
καὶ χωλὸς ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ πενίαν ἀκροτά-
την ἐπετήδευσεν, ὡς τὸ ἐν Ῥώμῃ οἴκημα αὐτοῦ
μηδέποτε κλείθρου δεηθῆναι, ἅτε μηδὲν ἔνδον
ἔχον, εἰ μὴ τὴν στιβάδα καὶ τὴν ψίαθον, ἐφ'
ὧν ἐκάθευδε. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ λέγων· Χώ- c.
λανσις σκέλους ἐμπόδιον, προαιρέσεως
δὲ οὔ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ· ἀπὸ ζωῆς προ-
φέρων τοὺς λόγους, καὶ οὐχὶ τὰ ἐπαινεῖσθαι δο-
κοῦντα σπουδάζων λέγειν· ὅπερ οἱ πολλοὶ ποι-
οῦσιν ἡμῶν. διὸ καὶ οὕτως εἰσὶ δηκτικοὶ τῶν εὐ-
μοίρων ψυχῶν οἱ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς λόγοι.

beneficium exiſtimans? Atque adeo, quid alia exempla requirimus? cum is ipſe qui hoc dicit Epictetus, & ſervus fuerit, & infirmo corpore, & ab ineunte ætate claudus, & extremæ paupertatis ita ſtudioſus, ut ejus domuncula Romæ nullis umquam clauſtris eguerit, ut in qua nihil eſſet præter lectulum & ſtoream in quibus dormiret. Et is eſt qui dicit, *Claudicationem pedi eſſe impedimento, non voluntati, niſi ipſa voluerit;* orationem ex imo pectore proferens, nec in eo laborans, ut proferat quæ vulgo laudantur, id quod plerique facimus. Quare hujus viri ſermones tantam etiam vim habent ad commovendos animos bene natos.

---

p. 103 a.

ΚΕΦ. ιδ'. 15

Ἐφ' ἑκάστου τῶν προσπιπτόντων μέμνησο, ἐπιστρέφων ἐπὶ σεαυτὸν, ζητεῖν, τίνα δύναμιν ἔχεις πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ἐὰν καλὸν ἴδῃς, ἢ καλὴν, εὑρήσεις δύναμιν πρὸς ταῦτα, ἐγκράτειαν. ἐὰν πόνος προσφέρηται, εὑρήσεις καρτερίαν. ἂν λοιδορία, εὑρήσεις ἀνεξικακίαν. Καὶ οὕτως ἐθιζόμενόν σε οὐ συναρπάσουσιν αἱ φαντασίαι.

CAPVT XIV. (Nobis Cap. X.)

Quidquid inciderit, memento, in te ipſum converſus, quærere quamnam facultatem habeas ad illius uſum. Si formoſum aut formoſam videris, facultatem ad hæc invenies, Continentiam. Si labor objectus fuerit, invenies Tolerantiam: ſi convicium, Patientiam. Atque ſic adſuetum non te ſecum abripient viſa.

b.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μεγάλα προτείνας τινὰ, καὶ ἀδύνατα δοκοῦντα εἶναι πολλοῖς, ὡς τὸ τὴν νόσον τοῦ σώματος ὡς ἀλλότριον κακὸν περιπτύειν, καὶ θέλειν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἡδέων τῶν προσπιπτόντων ἔξωθεν μὴ δελεάζεσθαι, ὑπὸ δὲ τῶν λυπηρῶν μὴ ταπεινοῦσθαι· εἰκότως προτίθεται δεῖξαι, ὅτι δυνατὰ ταῦτά ἐστι,

COMMENTARIVS.

Magna quædam propoſuerat, quæque multis non poſſe fieri videntur: cujusmodi eſt, morbum corporis, ut alienum malum, eſſe deſpiciendum: velle quemque debere, ut ea quæ fiunt, ita fiant ut fiunt: item, nec externarum rerum ſuavitatibus nos demulceri, neque moleſtiis adfligi oportere. Merito igitur nunc oſtendere inſtituit, fieri iſta poſſe,

ἐστι, καὶ οὐκ ἀδύνατα προστατόμεθα. καὶ c.
δείκνυσιν, ὅτι ὁ τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν ἀνθρωπίνην, οὐκ ἀεὶ ἄνω πεφυκυῖαν μένειν, ὡς τὰς ἀγγελικὰς, καὶ ἔτι πρότερον τὰς θείας, ἀλλὰ καὶ εἰς γένεσίν ποτε καταβαίνουσαν, καὶ τοῖς τοιούτοις ὁμιλοῦσαν, δυνάμεις ἔδωκεν αὐτῇ πρὸς ἕκαστα, καθ' ἃς δυνήσεται ἀβλαβὴς ὑπὸ τῶν τοιούτων διαβαίνειν †) καὶ ὑπερανέχειν αὐτῶν· πρὸς μὲν τὰ ἡδέα δοκοῦντα, ἐγκράτειαν. καὶ οὐκ εἶπε σωφροσύνην, ἀλλ' ἐγκρά- p. 104 a.
τειαν· ἐπειδὴ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους ἐστὶν ἡ παραίνεσις· ἐφ' ὧν κινεῖται μὲν τὰ πάθη, καὶ ἀμφισβητεῖ πρὸς τὸν λόγον· ἡττᾶται δὲ, ὅταν ἡ παιδεία ἀνύσιμος ᾖ. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐγκρατὲς τῆς ζωῆς εἶδος· ὡς, ὅταν γε μὴ κρατήσῃ τοῦ πάθους ὁ λόγος, αὐτὸς ἡττώμενος, ἀκρατὴς ἡ διάθεσις λέγεται. ἐπὶ δὲ τῶν τελέως πεπαιδευμένων, τὸ παθητικὸν, ὅπερ ἐν ἡμῖν παι-

 δικὸν

†) διαμένειν lego, pro διαβαίνειν.

posse, nec negata esse naturæ humanæ quæ præstare jubeamur. Scilicet ostendit, cum ita conditus sit humanus animus, ut non semper supra maneat, quemadmodum angelicæ, & præ his divinæ mentes; sed ut in hunc inferiorem mundum aliquando etiam descendat, & hujusmodi rebus conflictetur; datas ei idcirco a conditore esse adversus quasque res *vires & facultates*, quibus incolumem se ab illis præstare, illasque res vincere & superare possit: Nempe adversus opinionem rerum jucundarum, *Continentiam;* Dixit autem Continentiam, & non Temperantiam, quia cum iis qui adhuc erudiuntur sermo institutus est; in quibus commoventur quidem adfectus, & cum ratione certant; sed vincuntur, si ratio efficax fuerit. Atque hoc est continens vitæ genus: quemadmodum, cum non vincit adfectum ratio, sed ipsa vincitur, is habitus incontinens dicitur. In iis vero qui perfecte sunt eruditi, adfectiones, quæ puerile quiddam in nobis

b. δικὸν καθέστηκε, τελέως καὶ ἀναμφισβητήτως ὑποκέκλιται τῷ λόγῳ, ὡς ὑπ' ἐκείνων κινεῖσθαι μόνον ἐφ' ὧν ὁ λόγος προστάξει, καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον. καὶ ἔστι τοῦτο σωφροσύνη, σωτηρία καὶ ὑπεροχὴ τοῦ ἐν ἡμῖν φρονοῦντος. μερίζεται γὰρ τοῦτο, τοῖς πάθεσιν ὑποκλινόμενον, καὶ διασπώμενον ὑπ' αὐτῶν· σῶον δὲ μένει καὶ ὁλόκληρον, ὑπερανέχον τῶν παθῶν.

Πρὸς δὲ τὰ ἐπίπονα καὶ τὰ λυπηρὰ, τοῖς μὲν πεπαιδευμένοις ἀνδρεία πάρεστιν, οὐδὲ παρελθεῖν εἴσω τῶν τῆς ψυχῆς προθύρων συγχωροῦσα
c. λύπην, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα πάντα, ὡς γυμνάσιον αὐτῇ προτεινόμενον, ἀλύπως καὶ ἀθλίπτως ἐκπονοῦσα· τοῖς δὲ παιδευομένοις, καρτερία, πρὸς τὰ συμβαίνοντα λυπηρὰ γενικῶς ἀνθισταμένη, καὶ ποιοῦσα μὴ καταπίπτειν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μάχεσθαι, καὶ ἀμύνεσθαι τὰς τῆς λύπης πληγάς. ἡ γὰρ ἔντονος τῆς καρτερίας ἀντίταξις, τὸν μὲν λόγον ποιεῖ νικᾷν, τὸ δὲ πάθος

bis sunt, perfecte & citra controversiam rationi parent, ut ab iis tantum moveantur quæ ratio jusserit, & quando, & quatenus: estque hæc temperantia, incolumitas & dominatus rationis nostræ. In diversa enim scinditur hæc, cum ab adfectibus subigitur, ab eisque distrahitur: salva vero manet & integra, cum adfectiones superat.

Ad res porro laboriosus & molestas, eruditis quidem Fortitudo præsto est, quæ dolorem ne intra vestibulum quidem animi accedere patiatur, sed omnia aspera tamquam exercitationis ergo sibi objecta, sine molestia & adflictatione perferat. Iis autem qui erudiuntur *Tolerantia* succurrit, oblatis molestiis generose resistens, atque efficiens ne animus concidat, sed pugnet & propulset doloris ictus. Nam acris oppositio tolerantiæ victoriam rationi confert, pertur-

πάθος ἡττᾶσθαι. καὶ τούτου πολλάκις γινομένου μετὰ φρονήσεως, συνεθίζεται τὸ πάθος p. 105 a. ὑπακούειν τῷ λόγῳ, καὶ μὴ ἀντιτείνειν, ἤδη πεπαιδευμένον. καὶ οὐκ ἔτι χρεία τὸν λυπούμενον καρτερεῖν, οὐδὲ γὰρ λυπεῖται ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐνταῦθα. οὐδὲ γὰρ ὀρέγεταί τινος, οὗ ἀποτυγχάνει· οὔτε ἐκκλίνει τι, ᾧ περιπίπτει. πᾶσα δὲ λύπη ἐπὶ τούτοις συμβαίνει.

Πρὸς δὲ λοιδορίαν, εὑρήσεις αὐτῆς, φησὶν, ἀμυντήριον τὴν ἀνεξικακίαν. οὔτε γὰρ πόνον, οὔτε θλίψιν τῇ ἑαυτῆς φύσει [φέρει] ἡ λοιδορία τοῖς λοιδορουμένοις, ἀλλὰ τὸ b. δόγμα τὸ ἐν ἡμῖν, ἢ κενόδοξον, ἢ θυμοειδές· τοσοῦτον δὲ μόνον ποιεῖ, καταγινώσκειν τοῦ λοιδοροῦντος. ἵνα οὖν μὴ μετὰ πάθους ἡμετέρου κατάγνωσις γένηται, γινώσκειν μὲν χρὴ τὴν τοῦ λοιδοροῦντος κακίαν, (ἢ γὰρ ψευδῶς λοιδορεῖ, ἢ δι' ἔχθραν τινά·) ἀνέχεσθαι δὲ αὐτῆς, ὡς οὐδὲν

perturbationi cladem. Quæ si sæpe adhibita cum prudentia fuerit, adsuescit perturbatio parere rationi, & non adversari; quippe jam coërcita & erudita. Neque jam porro opus est, ut cum dolore toleretur aliquid: nec enim qui talis est, adhuc dolet; neque enim adpetit quidquam quo frustrari possit, neque declinat quidquam in quod incidere queat. Omnis autem dolor hisce caussis excitatur.

Porro *ad convicium propulsandum*, *Patientia* præsto erit. Neque enim laborem, neque adflictationem suapte natura convicium iis qui id audiunt infert; sed decretum quod in nobis est, sive vanum, sive iracundum: illud unum facit convicium, ut spernamus improbemusque conviciatorem. Ne igitur ex adfectu nostro improbatio illa fiat: cognoscenda quidem est conviciatoris improbitas; (aut enim falso conviciatur, aut ob simultatem aliquam;) ipsum vero convicium ferendum, ut

δὲν ἡμᾶς βλαπτούσης. τάχα δὲ τῆς μὲν κα-
c. κίας τοῦ λοιδοροῦντος ἀνέχεσθαι, ἐννοοῦντας ὅτι
αὐτὸς ὁ βεβλαμμένος ἐστὶν, ὁ τὴν ἑαυτοῦ προ-
αίρεσιν, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν ἑαυτὸν, κακύνας· ἀπὸ
δὲ τῆς λοιδορίας καὶ ὠφελεῖσθαι πάντως· προ-
φανῶς μὲν, εἰ εἴη ψευδής· εἰ δὲ καὶ ἀληθὴς ᾖ,
ὅτι ἐκφαίνει τι τῶν ἡμετέρων κακῶν, καὶ ἀγνο-
ούμενον παρ' ἡμῶν, ἢ γινωσκόμενον μὲν, νομι-
ζόμενον δὲ λανθάνειν τοὺς ἄλλους. ἱκανὸν γάρ
ἐστι τοῦτο, ἀποστρέφειν τοὺς ἀρχομένους παι-
p. 106 δεύεσθαι, καὶ μήπω διὰ μόνον τὸ ἀγαθὸν, ἀλ-
a. λὰ καὶ διὰ φιλοτιμίαν, τῶν ῥυπαρωτέρων κρα-
τοῦντας παθῶν. χρήσιμος γὰρ πρὸς τὴν τῶν
ἄλλων παθῶν διόρθωσιν ἡ φιλοτιμία. διὸ καὶ
ἔσχατος λέγεται χιτὼν τῶν παθῶν ἡ φιλο-
τιμία· ὅτι τὰ ἄλλα πάθη συνεργούσης αὐ-
τῆς ἀποδυσαμένη ἡ ψυχὴ, ἐσχάτην ἀποδύε-
ται ταύτην, εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀγαθὸν ἀπο-
γυμνουμένη.

Χρὴ

ut nihil nobis nocens. Immo vero fortaffe conviciatoris quidem improbitas vel hac de cauffa, quod is ipfe læditur, ferenda eft, qui voluntatem fuam, hoc eft, qui fe ipfum contaminarit; e convicio autem etiam fructus aliquis capiendus: & is quidem haud dubius, fi falfum id fuerit: fin verum, hunc fructum habebit, quod malum aliquod noftrum aperiat, aut ignotum nobis, aut, ut notum fit, ejusmodi tamen, quod latere alios putarimus. Magnam enim hoc vim habet ad tirones cohibendos, qui nondum propter folum bonum, fed & ex ambitione, fordidiores adfectus moderantur. Utilis enim eft ad aliorum adfectuum, qui in nobis vigent, correctionem ambitio. Quare etiam extrema perturbationum tunica Ambitio dicitur; quod reliquis perturbationibus ipfa adjutrice exutus animus, hanc poftremam exuit, ut tandem ad ipfum bonum nudus perveniat.

Opor-

Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἑλκόντων, μὴ συναρπάζεσθαι εὐθὺς ὑπὸ τῆς b. φαντασίας αὐτοῦ, ἢ ἀγαθὸν τὸ προσπίπτον ἢ κακὸν λεγούσης· μηδὲ ὄρεξιν ἢ ἔκκλισιν εὐθὺς κινεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἡμῖν οὖσαν συμμαχίαν εὑρόντα καὶ προσκαλεσάμενον, σὺν ἐκείνῃ καὶ δι᾽ ἐκείνης ἀμύνεσθαι τὰ προσπίπτοντα.

Oportet igitur (inquit) *in quolibet externo casu*, ad res externas nos trahente, cavere, ne statim a prima ejus specie *abripi nos* patiamur, quæ id, quod accidit, sive ut bonum sive ut malum nobis proponit; nec adpetitionem aut declinationem statim sinamus commoveri: sed iis auxiliis, quæ intra nos habemus, accitis & adhibitis, quidquid inciderit propulsare.

ΚΕΦ. ιέ.

Μηδέποτε ἐπὶ μηδενὸς εἴπῃς, ὅτι, Ἀπώλεσα αὐτό· ἀλλ᾽, ὅτι, Ἀπέδωκα. Τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. ἡ γυνὴ ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. Τὸ χωρίον ἀφῃρέθην. Οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἀπεδόθη. c. Ἀλλὰ κακὸς ὁ ἀφελόμενος. Τί δέ σοι μέλει, διὰ τίνος σε ὁ δοὺς ἀπήτησε; μέχρι δ᾽ ἂν διδῷ, ὡς ἀλλοτρίου αὐτοῦ ἐπιμελοῦ· ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες.

CAPVT XV. (Nobis Cap. XI.)

Numquam de ulla re dicas, perdidisse te illam, sed reddidisse. Filiolus obiit? redditus est. Uxor obiit? reddita est. Prædium (inquis) mihi ereptum est. Igitur & hoc redditum. At improbus est, qui eripuit. Quid vero tua refert, per quem repetierit is qui dederat? Quamdiu autem habere dederit, cura illud tamquam rem alienam, quemadmodum hospitium curant viatores.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν περὶ τῆς τῶν ἐκτὸς προσλήψεως καὶ περιπτώσεως, τίνων τε καὶ ὅπως χρὴ λαμβάνειν, καὶ ὅπως δεῖ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσιν ἡδέσι τε καὶ λυπηροῖς κεχρῆσθαι· περὶ τῆς ἀποβο-
r. 107 λῆς αὐτῶν νῦν λέγει, πῶς χρὴ ἐπ' αὐτῇ διατί-
a. θεσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν τὰ ἴδια ἑαυτοῦ νομίζων ἀπολλύναι, οὐ δύναται μὴ καὶ λυπεῖσθαι, καὶ τὸν ἀφελόμενον μέμφεσθαι· ὁ δὲ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδοὺς, εἰ μὴ πάνυ ἀγνώμων εἴη, οὔτε λυπεῖται, οὔτε μέμφεται τῷ τὰ οἰκεῖα ἀναλαμβάνοντι· ἔστι δὲ τὰ ἐκτὸς οὐχ ἡμέτερα, διὸ οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἀλλ' ἡμέτερα μόνα ὄρεξίς ἐστι καὶ ὁρμὴ καὶ ἔκκλισις, ἐν οἷς τὸ ἀγαθόν
b. ἐστι καὶ τὸ κακὸν τὸ ἡμέτερον·) χρὴ περὶ τῶν ἐκτὸς, ὡς περὶ ἀλλοτρίων βεβαίως διακείμενον, πρόχειρον ἔχειν τοῦτο. ἔσται δὲ πρόχειρον, ἐὰν, μὴ μέχρι τῶν ὀνομάτων ὡς ἐπ' ἀλλοτρίοις διακεί-

COMMENTARIVS.

Poſtquam de rebus externis dixit, quæ aut accipimus aut in quas incidimus; docuitque, quasnam & quo modo accipere, tum quo modo uti debeamus rebus extrinſecus oblatis, ſive jucundæ eæ ſive moleſtæ fuerint: nunc, quemadmodum iis amiſſis adfecti eſſe debeamus, docet. Quoniam igitur fieri nequit, quin is, qui ſua ſe retur *amittere*, doleat, & ereptorem accuſet; qui vero aliena reddit, niſi plane ſit ſtolidus, neque dolet, neque ſuccenſet ſua repetenti: porro, quoniam res externæ, noſtræ non ſunt, eoque nec in poteſtate noſtra ſitæ; ſed ſola hæc noſtra ſunt, adpetitio, impetus, & declinatio, in quibus bonum & malum noſtrum ſitum eſt: firmiter perſuaſum & in promtu hoc ipſum debemus habere, res omnes externas nobis eſſe alienas. Erit autem in promtu, ſi non verbis tenus duntaxat pro alienis ea habueri-

διακείμενοι, καὶ συνεθίζωμεν ἑαυτοὺς μέχρι καὶ τούτων *.

Ὁ μὲν οὖν, τοῦ παιδίου ἀποθανόντος, οἰμώζων, καὶ λέγων χαῶσαι αὐτὸν, δῆλός ἐστιν ὡς ἐπ' ἰδίῳ πρότερον διακείμενος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπώλειαν καλῶν τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ δυσχεραίνων ἐπ' αὐτῇ· καὶ δῆλος ὁ τοιοῦτός ἐστιν, εἴπερ ἠδύνατο, καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἀφελόμενον θέλων. ὁ δέ γε ὡς ἀλλότριον ἀποδεδωκέναι νομίζων, οὔτε ἑαυτὸν θλίβει, οὔτε αἰτιᾶται τὸν ἀναλαβόντα ὃν δέδωκε. Καὶ ὅρα, οἷον διὰ τούτων ἡμῖν ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἐπίκτητος· ὅτι οὐ μόνον ἡ ἔννοια τὴν ἑαυτῆς διάθεσιν ἐντίθησι τῷ προφερομένῳ ἐξ αὐτῆς λόγῳ, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι τὰς ἐννοίας πρὸς ἑαυτοὺς διατιθέασι. χρὴ οὖν φησὶ καὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν ἀλλοτρίων καλεῖν τὰ ἐκτὸς, ἵνα καὶ ἀπὸ τούτων ὡς ἐπ' ἀλλοτρίοις διατιθώμεθα· καὶ μέντοι καὶ χρῆσθαι αὐτοῖς ὡς ἀλλοτρίοις, ἀεὶ τοῦτο περὶ αὐτῶν ἐννοοῦντας. καὶ

c. p. 108 a.

habuerimus, sed & [ad rem ipsam *] nos adsuefecerimus.

Qui igitur *filio mortuo* plorat, eumque se *perdidisse* queritur; hunc adparet sic adfectum esse, quod eum prius suum fuisse putaverit; eâque de caussa ereptionem ejus *amissionem* vocare, eamque moleste ferre: nec obscurum est, talem, si posset, ulturum esse ereptorem. Qui vero se filium, ut alienum, *restituisse* putat, is nec se ipsum adfligit, nec eum accusat qui repetiit quem dederat. Observabis autem quid nobis per hæc ostendat Epictetus: nempe, quod non modo cogitatio suam adfectionem orationi quæ ab ea profertur imprimat, sed etiam verbis excitentur cogitationes, atque adficiantur. Sunt igitur, inquit, res externæ *alienæ* adpellandæ, ut ipsis etiam nominibus admoniti *alienas* eas judicemus; simul vero uti eis debemus tamquam *alienis*, constanter hoc ipsum de eis cogitantes. Et

καὶ ἐπειδὴ αἱ περὶ αὐτὰ φροντίδες καὶ ἐπιμέλειαι τὴν περὶ αὐτὰ συμπάθειαν αὔξουσι, καὶ ταύτας ὡς ἀλλοτρίων φησὶ χρὴ ποιεῖσθαι· καὶ ἐπιμελεῖσθαι μὲν αὐτῶν, (οὐ γὰρ ῥαθυμεῖν προσήκει·) οὐ μέντοι ὡς ἰδίων, οὐδ' ὡς ἀναφαιρέτων, ἀλλ' ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες, ἀλλότριόν τε αὐτὸ ἡγούμενοι, καὶ
b. μετ' ὀλίγον ἀπολείπειν ἐλπίζοντες αὐτὸ, ἕως δ' ἂν παρῶσι, τῆς εὐχρηστίας αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν φροντίζοντες. Καλῶς δὲ, ἕως ἂν διδῶται, εἶπεν· ἵνα πρόχειρον ὑπάρχῃ τὸ, ὑπ' ἄλλου δεδόσθαι αὐτὸ, τοῦ καὶ ἀφαιρουμένου.

Ἐπειδὴ δέ τινες καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἀφαιρέσεως εἰς προσθήκην λύπης ἐκτραγῳδοῦσι· διὰ τί με οὕτως, ἢ τοιῶσδε, ἀφείλετο; διὰ τί δὲ οὕτως ἐτελεύτησε τὸ παιδίον, ἢ ἡ γυνή; ἤθελον εἰ πυρετῷ, καὶ μὴ σπασμῷ· ὅμοιόν ἐστι, φησὶ, τοῦτο τῷ δυσχεραίνειν· διὰ τί ὁ δούς
c. μοι τόδε τι, διὰ τοῦδέ τινος αὐτὸ, ἀλλὰ μὴ

Et quoniam earum cura & ſtudium, amorem etiam erga illas auget; hæc quoque ut rebus alienis adhibenda ſunt. Scilicet *curandæ* ſunt illæ quidem, (nec enim negligere convenit;) at non ita curandæ, quaſi propriæ, quæque eripi nequeant: ſed *ut diverſorium curant viatores*, qui & alienum id eſſe norunt, ſeque brevi id relicturos cogitant; dum vero adſunt, commoditatis ejus pro virili rationem habent. Præclare autem, *quoad datum fuerit*, inquit: ut in promtu ſit, ab alio eſſe data, eadem erepturo.

Quia vero ſunt, qui etiam ereptionis modos ad augendum moleſtiam exaggerent: Quare mihi ſic, aut illo modo eripuit? Cur ſic periit puer, aut uxor? Facile ferrem, ſi febre, non convulſione deceſſiſſet? Perinde eſt (inquit) iſtud, ac ſi moleſte feras, *quod is qui aliquid dederat, per hunc illud,* non

μὴ διὰ τοῦδε ἀφείλετο; καίτοι τὸν δεδωκότα
καθ' ὃν ἠβουλήθη τρόπον, καὶ ἀναλαβεῖν ὡς
ἐβούλετο πρέπει. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίκτητος ἐπὶ
τῶν τὰς μεγίστας συμπαθείας κινούντων, τέκνου,
καὶ γαμετῆς, ἐποιήσατο τὸν λόγον· πρὸς ἃ
παραβαλλόμενα τὰ ἄλλα, καὶ ὑπὸ τῶν τυχόν-
των καταφρονεῖται. ἀλλ', ὅπερ αὐτὸς καὶ πρό-
τερον εἶπε, καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἐρεῖ, ἀπὸ τῶν
μικρῶν ἄρχεσθαι χρή. ἔκλεψέ τις τὸ κερμά-
τιον, ἀφείλετο τὸν οἰκέτην, ἢ τὴν οἰκίαν, ἢ p. 109 a.
λοιπὸν καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐδήμευσε· μὴ εἴ-
πῃς, ὅτι Ἀπώλεσα αὐτά, ἀλλ' ὅτι
Ἀπέδωκα.

non autem per alium *eripuerit.* Enimvero eum qui ſuo arbitratu dedit, etiam ſuo arbitratu repetere fas eſt. Exempli autem loco protulit Epictetus ea quæ maximam commiſerationem movent, liberos, uxorem: cum quibus reliqua collata, vel a quibuslibet contemnuntur. Sed, quod ipſe prius dixit, quodque poſt repetet, a parvis auſpicandum eſt. Furatus eſt aliquis pecuniam; ademit ſervulum, aut ædes, aut denique etiam rem tuam familiarem publicavit: *ne dicas, ea te perdidiſſe, ſed reddidiſſe.*

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιϛ'. ιζ'.

Εἰ προκόψαι θέλεις, ἄφες τοὺς τοιούτους ἐπιλογισμούς· Ἐὰν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς. ἐὰν μὴ κολάσω τὸν παῖδα, πονηρὸς ἔσται. Κρεῖσσον γὰρ, λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις, ταρασσόμενον. κρεῖττον δὲ, τὸν παῖδα κακὸν εἶναι,
b. ἢ σὲ κακοδαίμονα. Ἄρξαι τοιγαροῦν ἀπὸ τῶν σμικρῶν. ἐκχεῖται τὸ ἐλάδιον, κλέπτεται τὸ οἰνάριον; ἐπίλεγε, ὅτι, Τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία· προῖκα δὲ οὐδὲν περιγίνεται. Ὅταν δὲ καλῇς τὸν παῖδα, ἐνθυμοῦ, ὅτι δύναται μὴ ὑπακοῦσαι, καὶ ὑπακούσας, μηδὲν ποιῆσαι ὧν θέλεις· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστὶν αὐτῷ καλῶς, ἵνα ἐπ' ἐκείνῳ ᾖ τὸ σὲ μὴ ταραχθῆναι.

CAPUT XVI. & XVII. (Nobis Cap. XII.)

Si proficere cupis, hujusmodi missas facito ratiocinationes: Si mea neglexero, non habebo unde vivam: si puerum non castigaro, malus erit. Melius est enim, fame emori, moeroris ac metus expertem, quam, copiis omnium rerum abundantem, animo vivere perturbato. Satius est, puerum esse malum, quam te miserum. Ab exiguis igitur rebus fac initium. Effunditur parum quod habes olei? villum, quod tibi erat, subripitur? Subjice ipse tibi: Tanti emitur perturbationum vacuitas; tanti tranquillitas animi: gratis vero nihil adquiritur. Quum vero puerum vocas; cogita tecum, posse illum non audire, atque etiam, si audiverit, nihil eorum facere quæ tu volueris; at non tam bene cum eo agi, ut, te non perturbari, ex ipsius pendeat arbitrio.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. c.

Εἰπὼν, ὅτι οὕτω χρὴ τῶν ἐκτὸς ἐπιμελεῖσθαι ὡς ἀλλοτρίων, καὶ ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες· ἀκούει τινῶν πρὸς τοῦτο λεγόντων· ἀλλ' ἂν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς· ἂν μὴ κολάσω τὸν δοῦλον, πονηρὸς ἔσται. Πρὸς οὓς ἀποκρίνεται, τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔνστασιν φυλάττων τοῦ λόγου, τὴν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἡμέτερον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεῖσαν, καὶ οὔτε ἐν τῷ σώματι, οὔτε ἐν τοῖς ἐκτός. Ἔστι δὲ ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους, οὔπω τοιαύτην ἕξιν ἔχοντας, ὡς δύ- p. 110
νασθαι καὶ ἑαυτῶν ἅμα καὶ τῶν ἔξω ἐπιμελεῖ- a.
σθαι ἀβλαβῶς. τοῦτο γὰρ τοῖς ἤδη πεπαιδευμένοις ὑπάρχει, οἵτινες ἐν ἀσφαλείᾳ ἑαυτοὺς ἱδρύσαντες, τὴν ἐν αὐτοῖς ἀλογίαν ὑποτάξαντες τῷ λόγῳ, οὐ δεδοίκασιν ἔτι, μή πως ἔξω νεύοντες, ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων πρὸς τὰ ἐκτὸς παρασυρῶσι, καὶ τὴν ἐκείνων ἀταξίαν καὶ ταραχὴν εἰσδέξων-

COMMENTARIVS.

Res externas pro alienis curandas esse, & ut diversorium a prætereuntibus, præcepit. Audit autem quosdam dicentes: At, *si mea neglexero, non erit unde vivam. Nisi castigaro servum, improbus erit.* His respondet, primum sermonis institutum observans, quo bonum & malum nostrum in rebus quæ in nostra potestate sitæ sunt collocatur, non autem in corpore, neque in rebus externis. Pertinet autem ad eos oratio, qui adhuc erudiuntur, necdum eo pervenerunt, ut simul & seipsos & res externas citra noxam curare possint. Hoc enim eruditorum est, qui in tuto collocati, brutam sui partem rationi obedientem præbuerunt; neque jam verentur, ne forte foras prominentes, a brutis adpetitionibus ad res externas pertrahantur, earumque confusionem & perturbationem admit-

εἰσδέξωνται. μένοντες γὰρ ἐν ἑαυτοῖς οὗτοι, καὶ τὰ ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς τάξεως διακοσμοῦ-
b. σιν. οἷς δὲ ἔτι σφύζει τὸ ἄλογον, δέος ἐστὶν ἐπιτρέπειν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀποτείνεσθαι. συγγενῶς τε ἔχουσι πρὸς ταῦτα αἱ ἄλογοι ὀρέξεις, καὶ οὔ πω μεμετρημέναι, οὐδὲ ὑποταχθεῖσαι τῷ λόγῳ, καθέλκουσιν αὐτὸν, καὶ καταβαπτίζουσιν εἰς τὰ ἐκτὸς, μή πω τῶν πηδαλίων τῶν οἰκείων ἐπιλαβόμενον.

Τί οὖν χρὴ ποιῆσαι πρὸς τὸ τὸν παιδευόμενον μὴ ἀπορῆσαι τῶν ἀναγκαίων τροφῶν; Δυνατὸν μὲν ἦν, εἰπεῖν, ὅτι πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ἀμε-
c. λείας μείωσιν τῶν ὑπαρχόντων ἀνθέξει καλῶς ἡ τοῦ παιδευομένου λιτότης, καὶ τὸ ὀλιγαρκὲς, ὅπερ αὐτῷ μᾶλλον προσήκει· εἰ δὲ μήτε πρὸς ταῦτα ἀντέχοι, οὐ λείψουσιν οἱ τρέφειν αἱρούμενοι τὸν καὶ ὀλίγοις ἀρκούμενον, καὶ διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν τῶν ὑπαρχόντων καταφρονήσαντα. δυνατὸν μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, τοιούτοις πρὸς

admittant. Hi enim cum intra ſeſe maneant, res etiam externas pro ſuo cujusque ordine moderantur. In quibus autem brutus adpetitus adhuc fervet, his periculoſum eſt ſi permittas, ut ad res externas convertantur. Nam brutæ adpetitiones illis cognatæ ſunt; nec dum moderatæ aut rationi ſubjectæ, detrahunt hanc, & demergunt in res externas, nondum ſua gubernacula tenentem.

Quid ergo faciendum eſt, ne is, qui eruditur, rebus neceſſariis egeat? Dici quidem potuiſſet, ejus qui inſtituatur frugalitatem detrimentis rei familiaris, ab incuria ortis, facile poſſe opponi, cum eum paucis contentum eſſe in primis conveniat: ſin ne hæc quidem ſuppetant, non defore qui hominem paucis contentum, qui ob ſui ipſius curam rem familiarem neglexerit, alere velint. Licuerat igitur, ut dixi, talibus

πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι λόγοις, ἀληθῶς λεγομένοις· ὁ δὲ τούτους μὲν ὡς μαλακοὺς παρῆκε, καὶ ὡς τὸν τόνον τῆς ἀρετῆς χαλῶντας, καὶ ῥυπαίνοντας τὴν καθαρότητα αὐτῆς, εἰ πάντη πάντως τῶν ἐκτὸς προσδεήσεται· εἰς δὲ τὸ ἄκρον p. 111
αὐτὸ τῆς συγκρίσεως ἀνέβη. κρεῖσσον γάρ a.
ἐστι, λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, καὶ ἀπολαβόντα τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις, ταρασσόμενον. τί γὰρ ὄφελος τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας τῷ παρὰ φύσιν διακειμένῳ, καὶ βλαπτομένῳ μᾶλλον ὑπ' αὐτῆς; τί δὲ ὄφελος πολυτελῶν καὶ ποικίλων ὄψων τῷ μὴ δυναμένῳ διὰ νόσον ἀβλαβῶς αὐτοῖς χρήσασθαι; Κρεῖσ- b.
σον δὲ καὶ τὸν παῖδα κακὸν γενέσθαι, ἢ σὲ κακοδαίμονα. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν, σεαυτὸν σώζοντα τοῦ παιδὸς ἐπιμεληθῆναι, τοῦτο ἂν ἦν κάλλιον· εἰ δὲ ἀδύνατον τοῦτο, δυοῖν ἕνεκεν, καὶ ὅτι ἀπαίδευτος οὐκ ἂν ἄλλον παιδεύσειε,

libus verbis respondere, ac vere. At is, prætermissis talibus rationibus, tanquam mollibus, & nervos virtutis incidentibus, ejusque puritatem contaminantibus, quasi ea omnibus modis rerum externarum accessionem & adjumenta desideret, ad ipsum extremum fastigium comparationis adscendit: *præstare fame emori, doloris & timoris expertem*, suamque perfectionem consecutum, *quam animo perturbato copiis omnium rerum circumfluere.* Quæ enim utilitas est copiæ rerum externarum ei, qui contra naturam vivit, cum potius illâ lædatur? Quis usus est sumtuosarum & variarum epularum ei, qui per valetudinem citra noxam illis frui nequit. *Præstat* vero etiam, *pravum esse puerum, quam te infelicem.* Nam si fieri posset, ut simul & te ipsum conservares, & puerum curares: nihil esset hoc pulcrius. Sin id fieri nequit, duabus de caussis; tum quod ipse ineruditus alium erudire nequit;

δεύσειε, καὶ ἔτι, τὸν παῖδα μηδὲν ὠφελῶν, αὐτὸς τὰ μέγιστα βλάπτεται, καλὸν ἂν εἴη λοιπὸν, ἐκεῖνον μὲν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κακίας ἀφιέναι, ἡμᾶς δὲ ἑαυτῶν ἐπιμελεῖσθαι.

c. Οὕτως οὖν συντείνας τοῖς ἀκροτάτοις τὸν παιδευόμενον, αἱρεῖσθαι μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἀπὸ λιμοῦ θάνατον συμβουλεύων, ἢ μένειν ἀπαίδευτον διὰ τὴν περὶ τὰ ἐκτὸς ἀσχολίαν· καὶ τὸν παῖδα περιορᾶν (εἰ ἀνάγκη) κακὸν γενόμενον, ἤπερ ἑαυτὸν κακοδαίμονα· ἐν αὐτῇ τῇ χρήσει ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι συμβουλεύει, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ παιδευομένου καλῶς στοχαζόμενος. ἡ μὲν γὰρ διὰ τῶν συμμέτρων ἄσκη-

p. 112 σις καὶ γυμνασία, καὶ ἀσφαλής ἐστι καὶ ἀνύσι-

a. μος. εἰ δέ τις τῶν μὲν συμμέτρων ὡς εὐτελῶν καταφρονήσει, τοῦ ἐν τῇ τοῦ ἐλαίου ἐκχύσει καὶ τῇ κλοπῇ τοῦ οἴνου γυμνάσασθαι, τοῖς δὲ ἀσυμμέτροις ἐπιπηδήσει· οὔτε τούτων δύναται περικρατῆσαι, ἅτε μὴ κατὰ βαθμὸν αὐτοῖς ἐπιβὰς, οὔτε δι᾽ ἐκείνων ἔτι προκόψαι, καταφρο-

nequit; tum quod, ſine ullo fructu pueri, ipſe maxima detrimenta capit; reliquum eſt, ut illum improbitati ſuæ relinquamus, & nosmet ipſos curemus.

Poſtquam igitur eum, qui eruditur, ſic ad ſumma excitavit, ſuadens ut fame perire malit, quam ob externarum rerum curam manere ineruditus; & ut pueri improbitatem (ſi opus ſit) negligat potius, quam ut ipſe miſer ſiat; in ipſo quidem uſu a parvis incipiendum monet, virium etiam tyronis recte rationem habens. Moderata enim, & accommodata viribus exercitatio, ut tuta, ita etiam efficax eſt. Si quis autem moderata tamquam pervulgata aſpernatus, in *effuſione olei & furto vini* exerceri ſe noluerit, ac ſubito ad immoderata perruperit; is neque hæc tenere poterit, ut qui non gradatim ad ea progreſſus ſit, neque per illa porro proficere, quæ

καταφρονήσας αὐτῶν. ὑπόθου γάρ τινα, μὴ διὰ τῶν μικρῶν γυμνασάμενον, τὸν Κράτητα μιμήσασθαι, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα ἀθρόως ἀποβαλεῖν· πόθεν ὅτι οὐ ταχέως μετανοήσει, καὶ διατελέσει τὴν προτέραν εὐπορίαν ἐπιζητῶν; κᾂν b. γὰρ Κράτης, ἢ Διογένης, ἢ Ζήνων, ἢ ἄλλος ὅστις οὖν, ἀθρόως εἰς τὸ ἄκρον ἐπεπήδησε τῆς λιτότητος, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς· ἀλλὰ σπάνιον τοῦτο, καὶ οὐκ ἀσφαλὲς πρὸς τὸ σπάνιον παραβάλλεσθαι τὸν μὴ καὶ αὐτὸν σπάνιον ὄντα, ἀλλ' ἕνα ἐνίοτε τῶν πολλῶν.

Εἰπὼν δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρξάμενον c. γυμνάζεσθαι χρὴ πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῆς τῶν κτημάτων καὶ χρημάτων μειώσεως, τῆς ἡμετέρας ἕνεκα προκοπῆς· ἐπάγει, πῶς καὶ ἐπὶ τῶν οἰκετῶν, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρξάμενοι, γυμνασάμεθα καταφρονεῖν αὐτῶν τῆς ἀνυπηρεσίας, καὶ μὴ ταράττεσθαι ἐπ' αὐτῇ. προεπινοεῖν γὰρ δεῖ, φησὶ, τῇ φαντασίᾳ, ὅτι καλούμενος ὁ παῖς

quæ contemſerit. Finge enim aliquem, in parvis non exercitatum, imitari Cratetem, & ſuam rem univerſam ſubito abjicere: fieri ne poteſt, quin eum facti mox pœniteat, & priorem opulentiam perpetuo requirat? Etſi enim Crates, Diogenes, Zeno, aut quivis alius, ſubito ſummam frugalitatem arripuit, vitamque naturæ conſentaneam; rarum tamen hoc eſt; & non tutum, ut, qui non ipſe rarus ſit, ſed unus fortaſſe de multis, ad rara graſſetur.

Poſtquam autem dixit, quemadmodum initio a parvis facto exercendi ſimus ad contemtum imminutæ poſſeſſionis & pecuniæ, quo magis proficiamus: ſubjungit, quomodo in famulis etiam, a parvis auſpicati, exercendi ſimus ad contemnendam & negligendam eorum incuriam noſtri & contumaciam. Scilicet, ante cogitare debemus nobiſcum, *puerum vocatum, aut*

παῖς οὐχ ὑπακούσει, ἢ ὑπακούων οὐ
ποιήσει τὸ προσταχθέν. καὶ χρὴ προσ-
επινοεῖν, μὴ οὕτω καλῶς αὐτῷ εἶναι· τὸ
p. 113 ἐμὲ ταραχθῆναι. τὰ μὲν γὰρ αἰφνίδια τα-
a. ράττει μάλιστα τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι,
καὶ ἐξίστησι, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι ποιεῖ τῆς ἐν-
στάσεως. τὰ δὲ προμελετώμενα νήφειν ποιεῖ,
καὶ μεμνῆσθαι, καὶ τῷ συνεθισμῷ παρασκευά-
ζεσθαι πρὸς τὰ δυσχερῆ ταῖς φαντασίαις καὶ
ταῖς ἐλπίσιν. Ὡς δὲ διαφέρει τὸ, παρεσκευα-
σμένον αὐτὰ δέχεσθαι, ἢ ἀπαράσκευον, παν-
b. τὶ δῆλον. καὶ γὰρ οὐ μόνον τὰ λυπηρὰ, ἀλλὰ
καὶ τὰ ἡδέα, ἀνελπίστως προσπίπτοντα· τὰ
μὲν λυπηρὰ ἀθρόως πιλεῖ καὶ συνάγει τὴν φαν-
τασίαν, καὶ σὺν αὐτῇ τὴν σύγκρισιν τοῦ τε σώ-
ματος καὶ τοῦ πνεύματος· τὰ δὲ ἡδέα ἀθρόως
διαχεῖ καὶ διασπᾷ, καὶ διαφορεῖ τὸν τόνον·
ὥστε ἐπ᾽ ἀμφοῖν, καὶ ταῦτα ἐναντίων ὄντων,
τὰ

aut non præſto fore; aut, ut præſto ſit, imperata non facturum: ſimulque cogitare, *non tam bene cum illo agi, ut illius in poteſtate ſit, me perturbari.* Nam, quæ ſubita & improviſa objiciuntur, ea maxime perturbant tirones honeſtæ diſciplinæ, & velut de gradu dejectos eo redigunt, ut inſtituti ſui obliviſcantur. Præmeditatio vero ſobrios & memores facit, atque ipſa adſuetudine præparat ad ea, quæ ſpeciem & exſpectationem aſperam habent. Quantum autem interſit, præparatum aut imparatum aliquid excipere: cuivis eſt perſpicuum. Neque enim res acerbæ tantum, ſed & jucundæ præter ſpem oblatæ, animos perturbare ſolent. Nam moleſta quidem ſubito obtundunt & contrahunt phantaſiam, unaque cum ea & corporis & ſpiritus temperamentum. Jucunda vero ſubito diffundunt & diſtrahunt, ac diſſipant robur animorum. Hinc fit, ut ſimiles caſus utraque horum, quan-

τὰ αὐτά πως ἕπεσθαι συμπτώματα, λειποθυμίας, καὶ ἀποψύξεις, καὶ μέχρι θανάτου πολλάκις ἀπαγορεύσεις. c.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δῆλα. Τοῦ δὲ Ἐπικτήτου ἐπὶ μὲν τῆς τῶν ἄλλων ὑπαρχόντων μειώσεως, μετὰ τὸ γενέσθαι παραινοῦντος ἐπιλέγειν, τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία, προῖκα δὲ οὐδὲν παραγίνεται· ἐπὶ τῶν οἰκετῶν δὲ, ὅτι, καλοῦντες τὸν οἰκέτην, προενθυμεῖσθαι δεῖ, ὅτι οὐ πάντως ὑπακούσει, ἢ ὑπακούσας οὐ ποιήσει τὸ προσταχθέν· καλῶς ἔχοι ἂν, ὡς ἐπ' ἀμφοῖν ἀμφοτέρων προστεταγμένων ἀκούειν. p. 114 a. καὶ γὰρ τὴν τῶν ὑπαρχόντων μείωσιν προϋπογράφειν ἑαυτῷ δεῖ καὶ προελπίζειν· καὶ τοῦ οἰκέτου μὴ ὑπακούσαντος, ἢ μὴ ποιήσαντος τὸ προσταχθὲν, ἐπιλέγειν, ὅτι τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία· προῖκα δὲ οὐδὲν παραγίνεται. αὐτὸς δὲ ἴσως ὡς ἐπὶ εὐτελεστέρῳ, τῷ ἐκχεῖ-

quantumvis inter se contrária, sequantur; ut animorum deliquia, ut rigores, & usque ad mortem interdum exanimationes.

Atque hæc quidem perspicua sunt. Cæterum quum Epictetus in aliarum rerum imminutione monet subjiciendum esse: *Tanti venditur vacuitas a perturbationibus; tanti constantia & animi tranquillitas; gratis vero nihil adquiritur:* in servis autem, si quis vocet famulum, *ante cogitandum fore ut aut omnino præsto non sit, aut, si præsto sit, imperata non facturum:* recte fecerimus, si utrumque præceptum in utramque rem valere intellexerimus. Nam & rei familiaris diminutio ante velut ob oculos nobis ponenda, & animo concipienda est; &, servus si vocatus non audit, sive quæ jussus est non facit, subjiciendum illud, *Tanti venditur vacuitas a perturbatione, & animi tranquillitas & constantia; gratuito vero nihil contingit.* Ipse autem fortassis in effusione olei, aut

b. ἐκχεῖσθαι τὸ ἔλαιον, καὶ κλέπτεσθαι τὸ οἰνάριον, οὐκ ἐνόμισε δεῖσθαι προπαρασκευῆς, ἀλλ' ἀρκεῖν γενομένου ἐπιλέγειν· καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν μικροτέρων καὶ ἡ σύγκρισις ἱκανή ἐστιν κινεῖν τὴν ψυχὴν, εἴπερ, ἐλαίου καὶ οἰναρίου εὐτελῶν προϊεμένων, δυνατόν ἐστι τὸν βουλόμενον ἀπάθειαν
c. καὶ ἀταραξίαν λαβεῖν, καὶ οὐ τὴν πρὸς ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ ἕξιν, εἴ τις ταύτην καλῶς ἐμπορεύοιτο τὴν ἀγορασίαν. τίς γὰρ ἂν οὐ χρύσεα χαλκείων ἀνταλλάξαιτο, κατὰ τὸν Ὁμήρου Διομήδη; τίς δὲ οὐκ ἂν, νοῦν ἔχων, τὰ μέγιστα τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ πρίαιτο, τὰ ἐκτὸς προϊέμενος; ἐνίοτε δὲ μὴ προϊέμενος, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ παρασκευῇ τοῦ ἀδιαφόρως προΐεσθαι;

aut vini furto, ut rebus vilioribus, præparatione nihil opus esse censuit, sed satis esse, ubi tale quid acciderit, verba illa subjungere: & in rebus minoribus ipsam comparationem hanc satis habere virium existimavit ad movendos animos; si tam vilium rerum, ut olei & vini, jactura eo quemvis adducere potest, ut eas cum vacuitate a perturbationibus, & animi tranquillitate & constantia permutet, nec ad tempus duntaxat, sed constanter & perpetuo, si quis in hac quasi mercatura solertem navarit operam. Quis enim, ut Homericus Diomedes, aureis ænea non permutet? Quis vero, qui quidem sana mente est, maxima animi bona rerum externarum jacturâ non redimat? Quin & subinde ipsa jactura vitari potest, sufficitque præparatum esse ad illam, si ita res tulerit, æquo animo ferendam.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιη'. p. 115 a.

Εἰ προκόψαι θέλεις, ὑπόμεινον ἕνεκα τῶν ἐκτὸς ἀνόητος δόξας καὶ ἠλίθιος.

CAPVT XVIII. (Nobis Cap. XIII.)

Quod si proficere cupis, perfer si rerum externarum caussa amens videaris, aut stolidus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλοὶ περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδάζομεν, οὐ μόνον τοῦ πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων ἕνεκεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν τοῖς ἄλλοις ἄπρακτοί τινες καὶ ἀνόητοι. καὶ πρὸς ταύτην οὖν τὴν φαντασίαν ἐνιστάμενος, συμβουλεύει τῷ παιδευομένῳ καὶ b. προκόψαι θέλοντι, μὴ διὰ ταύτην τοῖς ἐκτὸς ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι, τῶν ἐντὸς ἀμελήσαντα. οἷον γάρ ἐστι τὸ ἀνόητον ὄντως ἀποληφθῆναι, διὰ τὸ μὴ νομισθῆναι τοῖς ἀνοήτοις ἀνόητον; καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, τὸ συνεθίσαι ἑαυτὸν, μήτε κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἀνοήτοις ἐθέλειν ζῆν, μήτε ἐπιστρέφεσθαι αὐτῶν, ὅπως ἂν οὗτοι περὶ ἡμῶν διακέοιντο, ἀλλ' εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον ἀποβλέποντα,

COMMENTARIVS.

Multi rebus externis studemus, non modo parandarum rerum necessariarum caussa, sed & ob vitandam apud alios ignaviæ & amentiæ opinionem. Ut igitur istud quoque visum reprimat, tironem monet proficiendi cupidum, ne propter eam rebus externis se dedat, internis neglectis. Nam quæ ista ratio est, revera *amentem* deprehendi, ne ab amentibus amens judiceris? Ac ipsa illa adsuefactio, ne *amentium* in degenda vita judicium sequi velis, eosque nihil cures, utcumque de te sentiant; sed in rectam rationem intuens,

c. καὶ τῇ κρίσει τῶν κατ' αὐτὸν ζώντων ἑπόμενον, τὰ καθ' ἑαυτὸν οἰκονομεῖν, εἰς τὸ τὸν κατὰ φύσιν πρέποντα λογικῷ ζώῳ, τῷ ἀνθρώπῳ, βίον περιποιήσασθαι, τὰ μέγιστα συντελεῖ.

& judicium eorum sequens, qui rationi convenienter vivunt, res tuas administres; ista inquam adsuefactio plurimum confert ad instruendam vitam naturæ consentientem, & homine, id est animante rationis participe, dignam.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ. 19

Μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι· κἂν δόξῃς τις εἶναί τισιν, ἀπίστει σεαυτῷ. ἴσθι γὰρ, ὅτι οὐ ῥᾴδιον, τὴν προαίρεσιν τὴν σεαυτοῦ κατὰ φύσιν ἔχουσαν φυλάξαι, καὶ τὰ ἐκτός· ἀλλὰ, τοῦ ἑτέρου ἐπιμελούμενον, τοῦ ἑτέρου ἀμελῆσαι πᾶσα ἀνάγκη.

CONTINVATIO CAPITIS SVPERIORIS.

Nihil velis videri scire; &, si quibus esse aliquis videare, ipse tibi diffidito. Scito enim, non facile esse, & voluntatem suam naturæ consentaneam servare, & res externas; sed, alterum si curas, omnino necesse esse ut alterum negligas.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 116 a. Πολὺς λόγος ἐστὶ τῷ Ἐπικτήτῳ, τὴν τοῦ παιδευομένου ψυχὴν πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέψαι, κατὰ τὸν τῆς παιδείας μάλιστα καιρόν. ἐπειδὴ οὖν οὐ μόνη ἡ τῶν ἐκτὸς ἐπιμέλεια ἔχει τὴν

COMMENTARIVS.

In eo vehementer elaborat Epictetus, ut tironis animum, tempore institutionis præsertim, ad se ipsum convertat. Quoniam igitur non rei modo familiaris cura mentem

τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ περὶ τὴν κενὴν δόξαν πτοία, καὶ τοῖς ἀστειοτέροις καὶ ἐπὶ ποσὸν ἤδη προκεκοφόσιν ἐνοχλοῦσα· καὶ ταύτην ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥίζης ἐκκόπτειν παρακελεύεται· μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι, λέγων· οὐκ ἐμποδίζων τῇ ἐφέσει τῆς b.
ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν τοῦ δοκεῖν ὄρεξιν ἀναστέλλων. χαυνοῖ γὰρ αὕτη τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἕλκει· καὶ ἅμα μὲν τοῖς πολλοῖς ζῆν, καὶ μηκέτι ἑαυτῇ, παρασκευάζει· ἅμα δὲ τῇ δοκήσει τῇ ἐκείνων ἀρκουμένην οὐ συγχωρεῖ πρὸς τὸ εἰλικρινὲς τῆς ἐπιστήμης ὁδεύειν. Καλῶς δὲ οὐκ εἶπε, μηδὲν δόκει ἐπίστασθαι, ἀλλὰ, μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι. ἡ μὲν γὰρ δόκησις ἡ περὶ ἡμῶν, οὐχ ἡμῶν ἐστιν, οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ βούλεσθαι, ἡμέτερόν ἐστιν c.
ἔργον. Ἐπειδὴ οὖν δοκοῦμεν πολλάκις τισὶ, κἂν μὴ βουλώμεθα, τότε, φησὶν, ἀπίστει σεαυτῷ. βοηθεῖ γὰρ τοῦτο πρὸς τὸ μὴ ἐπιτρέπειν ἑαυτὸν

mentem ad res externas pertrahit, ſed etiam, & quidem multo magis, vanæ gloriolæ admiratio, politioribus etiam hominibus, & jam aliquo usque progreſſis, obſtrepens; hanc quoque radicitus exſtirpari jubet. *Nihil*, inquit, *ſcire videri velis*: non, quod ſcientiæ deſiderium impediat; ſed, ut oſtentationis reprimat cupiditatem. Hæc enim cum inflat animum, & ad externa trahit, eoque redigit, ut ad vulgi opinionem, non ſuo judicio vitam inſtituat: tum eumdem opinione vulgi contentum, ad veram ſcientiam contendere non ſinit. Recte autem non dixit, Nihil videare ſcire: ſed, *Ne videri velis ſcire aliquid.* Nam exiſtimatio de nobis, non eſt noſtra, nec in poteſtate noſtra ſita: *velle* autem, noſtrum eſt opus. Quandoquidem igitur ſubinde aliquibus aliquid videmur, etiam inviti; tum, *Ipſe tibi*, inquit, *diffide.* Id enim adjumento eſt, ne quis populari

ἑαυτὸν τῇ τῶν πολλῶν κρίσει, μηδὲ ἀρκούμενον ἐκείνῃ πρὸς τὴν προκοπὴν ἐμποδίζεσθαι. Δῆλον δὲ, ὅτι τὸ ἀπιστεῖν αὑτῷ ἐπὶ ταῖς καλλίοσι περὶ αὑτοῦ ὑπολήψεσι τοῖς ἔτι παιδευομένοις προσήκει. ὁ γὰρ ἐπιστήμων, ἀσφαλῶς τε ἑαυ-
p. 117 τὸν καὶ ἀληθῶς κρίνειν δυνάμενος, οὐ δεῖται τοῦ
a. ἑαυτῷ ἀπιστεῖν.

Δόκησις δὲ, οὐ τοῦ ἐπίστασθαι μόνου γίνεται, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώφρονα, ἢ δίκαιον, ἢ ἀνδρεῖον εἶναι, ἢ φρόνησιν ἔχειν, ἢ ὅλως ἀρετήν τινα, ἢ δύναμιν πολιτικὴν, ἢ περιττοτέραν παρ' ἀνθρώποις τιμήν. ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα περιέλαβε διὰ βραχέος μορίου, τοῦ τὶς,
b. εἰπών· κἂν δόξῃς τὶς εἶναί τισιν. Εἶτα λοιπὸν, κοινὸν ἐπάγει συμπέρασμα τοῖς τε νῦν εἰρημένοις, καὶ τοῖς πρότερον, περὶ τῆς τῶν ἐντὸς ἐπιμελείας, ὅτι οὐ ῥᾴδιον τῷ παιδευομένῳ, καὶ τὴν προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν διαφυλάξαι, καὶ τῶν ἐκτὸς ἀντι-

lari se censuræ submittat, eave contentus non progrediatur ulterius. Sibi autem non multum placere nec magnifice de sese sentire, ad eos qui erudiuntur pertinere perspicuum est. Nam, qui scientiæ compos, & de se ipso tuto & vere judicare potest, ei non opus est sibi ipsi diffidere.

Est autem vana opinio non scientiæ tantum, sed & modestiæ, aut justitiæ, aut fortitudinis, aut prudentiæ, aut cujuscunque virtutis aut civilis facultatis, aut eminentioris alicujus apud homines dignitatis. Quæ omnia, & id genus alia, minutâ particulâ, *Aliquis*, complexus est, cum diceret, *Et, si quibus esse aliquis videare.* Deinde communem conclusionem subjicit tam his quæ nunc, quam iis quæ antea dicta sunt, de rerum internarum cura: *non esse facile* tironi *& voluntatem naturæ consentaneam tueri, & rebus externis*

ἀντιποιεῖσθαι, χρημάτων, ἢ δόξης. ἡ μὲν γὰρ τῆς προαιρέσεως ἐν τῷ κατὰ φύσιν φυλακὴ, περίσπουδον μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, καταφροντικὸν δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἡ δὲ c. πρὸς τὰ ἐκτὸς συντονία, τὸ ἐναντίον ἐπιτηδεύει. διὸ οὐ ῥᾴδιον τῷ παιδευομένῳ τὸ ἀμφότερον ποιεῖν. καὶ ἀσφαλῶς οὐκ εἶπεν ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ ῥᾴδιον, διὰ τὰς σπανίας φύσεις, καὶ τὰ σπάνια κινήματα τῶν μεγαλουργῶν ψυχῶν. ἀλλ' ἀνάγκη, φησὶν, εἰ μέλλοι κατορθοῦν ὁπότερον, τοῦ ἑτέρου παντάπασιν ἀμελεῖν.

ternis ſtudere, ſive pecuniæ, ſive gloriæ. Voluntatis enim gubernatio, naturæ conſentanea, ineſt in earum rerum ſtudio, quarum in nobis ſita eſt poteſtas; & in earum, quæ noſtri juris non ſunt, contemtione. Contentio vero de rebus externis, contrarium conſectatur. Quare in utroque elaborare tironi difficile eſt. Caute autem non dixit, non poſſe fieri; ſed, *non eſſe facile;* ob rara ingenia, & raros motus excellentium ingeniorum. *Sed neceſſe eſt*, inquit, *ſi alterum utrum recte adminiſtrare volueris*, prorſus *negligere alterum.*

ΚΕΦ.

p. 118 a.

ΚΕΦ. ιθ'.

Ἐὰν θέλῃς τὰ τέκνα σου καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους πάντοτε ζῆν, ἠλίθιος εἶ· τὰ γὰρ μὴ ἐπὶ σοί, θέλεις ἐπὶ σοὶ εἶναι· καὶ τὰ ἀλλότρια, σὰ εἶναι. οὕτω κἂν τὸν παῖδα θέλῃς μὴ ἁμαρτάνειν, μωρὸς εἶ· θέλεις γὰρ, τὴν κακίαν μὴ εἶναι κακίαν, ἀλλ' ἄλλο τι. Ἐὰν δὲ θέλῃς ὀρεγόμενος μὴ ἀποτυγχάνειν, τοῦτο δύνασαι. τοῦτο οὖν ἄσκει, ὃ δύνασαι.

CAPVT XIX. (Nobis Cap. XIV. sect. 1.)

Si liberos tuos & uxorem & amicos semper vis in vita manere, stolidus es: nam quae non sunt in tua potestate, tua in potestate vis esse; & aliena quae sunt, tua esse. Pari ratione, si puerum vis non peccare, stultus es: vis enim, pravitatem non esse pravitatem, sed aliud quid. Quodsi vero vis, cum adpetis aliquid, non excidere voto, hoc potes. Igitur ad hoc, quod potes, te exerce.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Σπουδῆς ἄξιά ἐστι τά τε δυνατὰ κατορθοῦσθαι, (ὁ γὰρ περὶ τὰ ἀδύνατα σπουδάζων, ἀνόητος,) καὶ ἔτι τὰ προσήκοντα τῷ σπουδάζοντι· τὸ γὰρ ἀλλοτριοπραγμονεῖν, περιττόν· καὶ τρίτον σπουδῆς ἄξιον, τὸ λόγου τινὸς ἄξια εἶναι τὰ προτιθέμενα, καὶ ἀσφάλειαν ἔχειν καὶ βεβαιό-

COMMENTARIVS.

Studio digna sunt, quae & rite confici possunt, (nam qui in rebus irritis elaborat, desipit) & quae decent illum qui id studium suscipit. Aliena enim curare, supervacaneum est. Praeterea studio dignum est, si res propositae habeant aliquod operae pretium, firmitatem & constan-

βεβαιότητα. τίς γὰρ εὖ φρονῶν, περὶ τὰ εὐ-
τελῆ, καὶ μὴ σπουδῆς ἄξια, τὰ σαθρὰ, σπου-
δάζοι; Βουλόμενος οὖν ἀποτρέψαι τὸν παιδευό-
μενον τῆς περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδῆς, διὰ τῆς τοῦ c.
ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν διαιρέσεως, ἐν ἀρχῇ
περιληφθείσης, καὶ ἀλλότρια δείκνυσι τὰ
ἐκτός. οὐ γάρ ἐστιν ἐφ᾽ ἡμῖν τὰ ἀλλότρια,
ὡς δέδεικται. Ὁ τοίνυν τὰ τέκνα, καὶ τὴν
γυναῖκα, καὶ τοὺς φίλους βουλόμενος
ζῆν, βούλεταί τι καὶ σπουδάζει τῶν οὐκ ἐφ᾽
ἡμῖν· ὅπερ εὐθὺς διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον ἡμῖν
ἐστι, τὸ πάντως περιποιεῖσθαι. ὧν γὰρ οὐκ
ἐσμεν κύριοι, ταῦτα οὐ πάντως ἑαυτοῖς δυ-
νάμεθα περιποιεῖν· τῶν γὰρ κυρίων ἐστὶ, τὸ p. 119
δοῦναι ἡμῖν. Ἔστι δὲ καὶ φύσει εὐτελῆ, καὶ
σαθρὰ, καὶ εὐαπόβλητα, τὰ ἐκτός. τὰ
γὰρ θνητὰ θνήσκειν ἀνάγκη, ὅταν ἐπέλθῃ τὸ
χρεών.

Ὁμοίως

constantiam. Quis enim cordatus homo in rebus vilibus, caducis, & studio indignis, suum studium consumat? Tironem igitur a studio rerum externarum avocaturus, divisione rerum nostri & alieni arbitrii initio proposita; externa quæ sint, *aliena* etiam esse, declarat. Neque enim penes nos sunt aliena, ut demonstratum est. *Qui igitur liberos, qui uxorem & amicos vivere vult,* aliquid vult & expetit eorum quæ in nostra potestate sita non sunt: eaque de caussa nostri arbitrii non est, eo potiri. Quarum enim rerum potestas nostra non est, eas plane consequi non possumus: sed eorum est illas dare, quorum in potestate sunt. Præterea res externæ suapte natura sunt viles, caducæ, infirmæ, incertæ. Mortalia enim, instante fato, mori necesse est.

Simili-

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τὸν οἰκέτην ἀπαιτῶν καὶ ἑαυτοῦ ἐνίοτε καλλίονα εἶναι, ὅπερ πάσχομεν πολλάκις οἱ πρὸς τὰς πλημμελείας τῶν οἰκετῶν δυσχεραίνοντες, μωρὸς (φησὶν) ἐστὶ, τὰ ἀδύνατα θέλων. ἀδύνατον γὰρ, τὴν κατὰ τὸ
b. ἄλογον τὸ ἑαυτῆς ζῶσαν ψυχὴν (ὅπερ ἐστὶ κακία ψυχῆς) μὴ πλημμελῶς ἐνεργεῖν, καὶ μὴ τὰς κακίᾳ πρεπούσας ἐνεργείας ἀποδιδόναι. Ἀνάγκη οὖν, τὸν περὶ τὰ ἀδύνατα, καὶ ἀλλότρια, καὶ εὐαπόβλητα, καὶ σαθρὰ σπουδάζοντα, ἀποτυγχάνειν αὐτῶν· καὶ ἀποτυγχάνοντα, λυπεῖσθαι καὶ θρηνεῖν· ἐὰν οὖν βουλώμεθα μὴ ἀποτυγχάνειν, περὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν σπουδαστέον. ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστι, τὸ τῶν κατὰ
c. φύσιν προσηκόντων ἡμῖν ὀρέγεσθαι. περὶ τοῦτο οὖν, καὶ μὴ περὶ τὰ ἐκτὸς, τὴν ἑαυτῶν σπουδὴν δαπανήσωμεν.

Similiter, qui *postulat ut famulus se ipso* interdum *sit melior* (id quod nobis sæpe accidit, qui peccata servulorum ægre ferimus) *stultus* est; cum ea desideret, quæ fieri nequeunt. Nec enim fieri potest, quin animus brutam sui partem in degenda vita sequens (in quo inest animi pravitas) vitiose & prave agat. Necesse est igitur, earum rerum studiosum, quæ nec fieri possunt, & alienæ caducæque sunt, & facile amittuntur, frustrari iis, frustratumque dolere & plorare. *Si ergo frustrari nolumus;* in eis rebus, quæ nostri sunt arbitrii, elaborandum erit. Nostri autem arbitrii est, ea expetere, quæ secundum naturam nobis conveniunt. In hoc igitur, non in rebus externis, studium nostrum consumamus.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. κ'.

Κύριος ἑκάστου ἐστὶν, ὁ τῶν ὑπ' ἐκείνου θελομένων ἢ μὴ θελομένων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ περιποιῆσαι ἢ ἀφελέσθαι. ὅστις οὖν ἐλεύθερος εἶναι βούλεται, μήτε θελέτω τι, μήτε φευγέτω τι τῶν ἐπ' ἄλλοις· εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη.

CAPVT XX. (Nobis Cap. XIV. sect. 2.)

Cujusque dominus is est, qui eorum, quae ille vult aut non vult, potestatem habet, ut ei vel conferre ea possit, vel auferre. Quisquis igitur liber vult esse, is nec velle quidquam nec nolle debebit eorum, quae in aliorum sunt potestate: id ni fecerit, serviat necesse est.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 120 a.

Καὶ τοῦτο διαβολὴν ἔχει τῶν ἐκτὸς, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ τῶν ψυχῶν ἀπονεύσεως· δι' ἣν οὐ μόνον λυπούμεθα, καὶ θρηνοῦμεν, ἀποτυγχάνοντες ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτοντες οἷς ἐκκλίνομεν· ἀλλὰ καὶ δουλεύειν, καὶ οὐχ ἑνὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ πικροῖς δεσπόταις, ἀναγκαζόμεθα. Κύριος γὰρ, φησὶν, ἑκάστου, καὶ δεσπότης ἐστὶν, ὁ ἔχων ἐξουσίαν, τὰ θελόμενα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ b.

ὧν

COMMENTARIVS.

Et hoc rerum externarum criminationem continet, & animorum ad eas propensionis; ob quam non modo frustrati iis quae appetimus, & oppressi iis quae declinamus, dolemus & ploramus; verum etiam servire, nec uni solum, sed multis, iisque acerbis etiam interdum, dominis cogimur. *Cujusque* enim, inquit, herus & *dominus est is, qui potestatem habet, ea quae ille vult &*

ὧν ὀρέγεται, ἢ περιποιῆσαι, ἢ ἀφελέσθαι ἀπ᾽ αὐτοῦ. καὶ γὰρ τοῖς δυναμένοις παρασχεῖν τὰ ὀρεκτὰ ὑποκλινόμεθα, καὶ ὑποταττόμεθα, καὶ ὑπηρετοῦμεν δουλικῶς, ἵνα παράσχωσιν ἡμῖν αὐτά. καὶ τοὺς δυναμένους ἀφελέσθαι ἃ ἔχομεν, κολακεύομεν μετὰ δέους· καὶ τρέμομεν καὶ περισαίνομεν, ὡς δεσπότην, τὸν τὰ ἐκκλινόμενα παρ᾽ ἡμῶν ἐξουσίαν ἔχοντα ἐπαγαγεῖν, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ· καὶ τὸν ἀφελέσθαι δυνάμενον,
c. ἵνα μὴ ἀφέληται. Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀλλότρια ἡμῶν ταῦτα ἐστὶν, ὧν ἄλλοι τὴν ἐξουσίαν ἔχουσιν, εἰς τὸ περιποιεῖν ἢ ἀφαιρεῖσθαι. τῶν γὰρ ἡμετέρων ἡμεῖς κύριοι, καὶ ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστιν ἐκεῖνα. Εἰ οὖν ἀγαθὸν ἡ ἐλευθερία, καὶ βουλόμεθα εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ μὴ δοῦλοι, μήτε ὀρεχθῶμεν τινὸς τῶν ἐπ᾽ ἄλλοις ὄντων, μήτε ἐκκλίνωμεν αὐτά. εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη πολυειδῶς, ἵνα τύχωμεν τῶν ὀρεκτῶν, καὶ μὴ ἀφαιρεθῶμεν αὐτῶν· ἵνα ἐκκλίνωμεν τὰ φευκτὰ, καὶ μὴ περιπίπτωμεν αὐτοῖς.

Ὅρα

deſiderat, *aut conferendi, aut auferendi.* Nam iis, qui noſtra deſideria explere poſſunt, nos ſubmittimus, paremus, & ſervilem in modum miniſtramus, ut nobis morem gerant. Et, qui ea, quæ habemus, eripere poſſunt, eis cum timore adulamur: & tremimus demulcemusque, ut dominum, eum qui, quæ nos declinamus, inferre nobis poteſt, ne inferat; & qui eripere poteſt, ne eripiat. Perſpicuum eſt autem, & externa & nobis aliena eſſe ea, quorum alii poteſtatem habent vel conferendi, vel auferendi. Noſtrarum enim rerum nos domini ſumus, & in noſtra poteſtate illæ ſunt. Quod ſi igitur bonum eſt libertas; *ſi liberi*, non autem ſervi *eſſe volumus;* nec adpetamus quidquam, nec declinemus, quod penes alios eſt. *Alioqui* multifariam *ſervire neceſſe erit*, ut res deſideratas & conſequamur & retineamus: ut effugiamus ea quæ declinamus, nec in eadem incidamus.

Vide

Ὅρα δὲ, ὅτι ἐφ᾽ ἑκάστου διπλοῦς ἔχομεν τοὺς δεσπότας· τὸν μὲν, ἔνδον· τὸν δὲ, ἔξω. ἡ γὰρ ἄλογος ὄρεξις τὸν λόγον κινήσασα, τοῦτ᾽ ἔστιν ἡμᾶς τοὺς κατ᾽ αὐτὸν οὐσιωμένους, καὶ αἰχμάλωτον λαβοῦσα, σὺν ἐκείνῳ δουλεύει λοιπὸν τῷ ἐκτὸς δεσπότῃ· ὥστε μὴ μόνον δούλους ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ δούλων δούλους εἶναι. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι δοῦλοι χωρίζονται τῶν δεσποτῶν, κἂν ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ ἔνδοσιν ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσί τινα· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις ταῖς ἀκολάστοις καὶ ἀδίκοις καὶ ἀλλοκότοις προστάξεσι τῶν χαλεπῶν τούτων δεσποτῶν ὑπηρετοῦμεν, καὶ ἔνδοσιν οὐδεμίαν ἔχομεν, ὅταν αὐτοῖς ὑποταγῶμεν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἔργοις, ποτὲ δὲ λόγοις, ποτὲ δὲ φαντασίαις ὑπ᾽ αὐτῶν ξοιστρούμεθα. καὶ τὸ χεῖρον, ὅτι τῶν μὲν δούλων οἱ μετριώτεροι ἄκοντες ὑπηρετοῦσι τοῖς ἀτόποις τῶν δεσποτῶν ἐπιτάγμασιν· ἡμεῖς δὲ καὶ συνηδόμενοι, καὶ μηχανὰς ὑποβάλλοντες πρὸς τὸ τυχεῖν ἢ ἐκκλῖναι ὧν οὐδέποτε ἀβλαβῶς καὶ ἀσυμφόρως κελεύουσι.

p. 121 a. b. c.

Vide autem, ut quavis in re binos dominos habemus; alterum intus, alterum foris. Brutus enim adpetitus, rationem movens, (hoc eſt, nos ipſos, quorum natura & eſſentia in ratione ineſt,) & captivam ducens; jam ſimul cum illa ſervit externo domino: ut non modo ſervi, ſed & ſervorum ſervi ſimus. Ac alii quidem ſervi ſaltem in ſomno heris ſuis non præſto ſunt, & aliquid vacationis ab eis impetrant: nos vero etiam in ſomno petulantibus, injuriis, & monſtroſis edictis immitium iſtorum dominorum paremus; nec, poſtquam jugum eorum ſubiimus, ullam vacationem habemus: ſed aliâs factis, aliâs verbis, aliâs imaginibus & viſis ab eis exagitamur. Et (quod eſt peſſimum) cordatiores ſervi abſurda herorum mandata inviti exſequuntur: nos vero & lætamur, & rationes comminiſcimur, quibus ea vel conſequamur, vel declinemus, quæ illi nunquam ſine damno & detrimento noſtro nobis imperant.

23

ΚΕΦ. κά.

Μέμνησο, ὅτι ὡς ἐν συμποσίῳ σε δεῖ ἀναστρέφεσθαι. περιφερόμενον γέγονέ τι κατὰ σέ; ἐκτείνας τὴν χεῖρα κοσμίως μετάλαβε. παρέρχεται; μὴ κάτεχε. οὔπω ἥκει; μὴ ἐπίβαλλε πόῤῥω τὴν ὄρεξιν, ἀλλὰ περίμενε μέχρις ἂν γένηται κατὰ σέ. Οὕτω πρὸς τέκνα, οὕτω πρὸς γυναῖκα, οὕτω πρὸς ἀρχὰς, οὕτω πρὸς πλοῦτον· καὶ ἔσῃ
p.122 a. ποτὲ ἄξιος τῶν θεῶν συμπότης. ἂν δὲ καὶ παρατεθέντων σοι μὴ λάβῃς, ἀλλ' ὑπερίδῃς, τότε οὐ μόνον συμπότης τῶν θεῶν ἔσῃ, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. οὕτω γὰρ ποιῶν Διογένης, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι, ἀξίως θεῖοί τε ἦσαν καὶ ἐλέγοντο.

CAPVT XXI. (Nobis Cap. XV.)

Memento, oportere te tamquam in convivio versari. Cibus, qui circuminfertur, pervenit ad te? porrecta manu modeste cape. Praterit? ne detineas. Nondum adest? ne cupiditatem tuam e longinquo intende; sed exspecta, donec ad te venerit. Eodem modo circa liberos versare, eodem modo circa uxorem, circa magistratus, circa divitias; & eris aliquando dignus Deorum conviva. Quod si vero etiam de his, quae adposita fuerint, partem nullam sumseris, sed despexeris, tunc non modo conviva Deorum eris, sed & collega. Ita quum facerent Diogenes & Heraclitus, & horum similes, merito divini & erant & dicebantur.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαχῶς ἀναχαιτίσας τὴν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῶν παιδευομένων ῥοπὴν, ἵνα μὴ τελέως πάλιν αὐτῶν ἀποτρέπειν νομισθῇ, λέγει, τίνων καὶ ὅπως χρὴ μεταλαμβάνειν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔλεγεν, ὅτι τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἄλλως χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ὁδοῦ πάρεργον μεταληπτέον, πρὸς τὸ πλεῖον ἀεὶ τεταμένον. νῦν δὲ, ὅτι τὰ μὲν διδόμενα ἐξ αὐτῶν κοσμίως χρὴ λαμβάνειν, καὶ τέκνα, καὶ ἀρχὴν, καὶ πλοῦτον, καὶ τὰ τοιαῦτα· μὴ ἐκτείνειν δὲ ἐπ' αὐτὰ τὴν ὄρεξιν. ἀλλ' εἰ μὲν γινόμενα ἀφαιροῖτο, (τοῦτο γὰρ νομίζω δηλοῦν τὸ παρέρχεται,) μὴ κάτεχε, φησί· τουτ' ἔστι, μὴ βιάζου μένειν αὐτὰ, μηδὲ δυσχέραινε τὴν ἀφαίρεσιν. εἰ δὲ οὔπω ἥκει, μὴ ὀρέγου αὐτῶν, μηδὲ πρὸς αὐτοῖς ὅλος γίνου ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ φαντασίαις, σαυτοῦ τε καὶ τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς ἐπιλανθανόμενος. καὶ διδομένων δὲ, φησὶ, μὴ ὅλον σαυτὸν περιχαρῶς καὶ λαιμάργως ἐκτεί- b. c.

COMMENTARIUS.

Tironum ad res externas propensione multifariam refrenata: ne prorsus ab eis dehortari videatur, quænam ex eis, & quomodo percipiendæ sint, docet. Et supra quidem dixerat, necessariis aut alioqui vitæ utilibus rebus obiter esse utendum, ad navem animo semper intento. Nunc vero monet, quæ ex his dentur, *modeste* esse *accipienda*; ut [*uxorem*,] *liberos*, *principatum*, *divitias*, & id genus alia; *adpetitum vero ad ea non extendendum esse.* Sed, si data auferantur (hoc enim verbum *præterire* significat opinor) *non esse retinenda vi*, ait, nec eorum ereptionem ægre ferendam. Sin *nondum adsunt*; ne adpete ea, neque in eis totus desideriis & visis tuis versare, tui ipsius & profectus tui oblitus. Atque etiam, si data fuerint, ne, exsultans & avidus in illa totus

νης πρὸς αὐτά· ἀλλὰ κοσμίως, καὶ τεταγμένως, ἄκρῳ δακτύλῳ, τὸ λεγόμενον, αὐτῶν μεταλάμβανε· ἵνα καὶ ἄρχειν αὐτῶν δύνῃ, καὶ χρῆσθαι δεόντως, ἐξῃρημένος καὶ μὴ κατακλυζόμενος ὑπ' αὐτῶν. Συμποσίῳ δὲ ἀπείκασε τὴν εἰς ταὐτὸ συνοδίαν τῶν ὑπὸ Θεοῦ συναγομένων, ὡς ἑστιάτορος, καὶ μετέχοντος ἑκάστου τῶν
P. 123 a. ἀπονεμομένων ὑπ' αὐτοῦ προσφόρως ταῖς οἰκείαις ὀρέξεσι· τοῦ μὲν κοσμίως, ἑαυτῷ τε κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἑστιάτορος, ὅτι καὶ συμπότης αὐτῷ δοκεῖ· τοῦ δὲ ἀτάκτως, καὶ ἐπισεσυρμένως, καὶ ἑαυτῷ τε ἀσυμφόρως, καὶ ἀνεικείως τῷ ἑστιάτορι.

Ἐὰν δὲ καὶ διδομένου, φησὶ, τινὸς τῶν ἐκτὸς τούτων ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριζομένων, μὴ λάβῃς, ἀλλ' ὑπερίδῃς, ὡς
b. Κράτης ἐποίησε καὶ Διογένης· Ἀλεξάνδρου γὰρ ἐρωτήσαντος τί βούλεται, ἀπόστηθι, φησὶ, τοῦ ἡλίου· ἔτυχε γὰρ ὑπ' αὐτὸν θερμαινόμενος· ὥστε θαυμάσαντα τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ

tus incumbas: sed *sobrie*, modeste, & summis (quod ajunt) digitis eas adtingito; ut iis & imperare, & ut decet frui queas, supra eas eminens, & non demersus in iis. Cum *convivio* autem confert cœtum eorum, qui eodem in loco a Deo, tamquam convivatore, congregantur; in quo quisque cibis ab illo distributis, pro sua parte, congruenter suis adpetitionibus fruatur: alius *modeste*, tam pro natura sua, quam ex sententia convivatoris, cujus etiam sodalis esse videtur; alius immodeste & incondite, tam sibi inutiliter, quam contra voluntatem convivatoris.

Quod si quid vero, inquit, eorum quæ vulgus maxime facit, *datum non acceperis*, *sed despexeris*, ut Crates fecit & Diogenes: hic enim rogatus ab Alexandro quid vellet? Recede, inquit, e sole; nam apricabatur: quare miratus Alexander magnitudinem

τοῦ ἀνδρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εὔξασθαι, εἰ μὲν δυνατὸν, καὶ τὸν Διογένην γενέσθαι· εἰ δὲ μὴ, μεῖναι Ἀλέξανδρον. ὁ τοίνυν, φησὶ, καὶ διδομένων αὐτῶν μὴ λαμβάνων, ἀλλ' ὑπερορῶν, καὶ εἰς τὴν ἐξῃρημένην τῆς γενέσεως ὑπεροχὴν τῆς c. ζωῆς ἀνατρέχων, οὐ συμπότης μόνον τῶν Κρειττόνων, ἀλλὰ καὶ συνάρχων γίνεται. ἡ μὲν γὰρ περὶ τὴν γένεσιν πρόνοια τῶν Κρειττόνων, συνεστίους ποιεῖται τοὺς κατὰ γνώμην αὐτῶν ἐν αὐτῇ πολιτευομένους· ἡ δὲ ἐξαίρεσις αὐτῶν, καὶ ὑπεροχὴ τῶν ὅλων, (ἐξῄρηται γὰρ τὸ κυρίως ἄρχον τοῦ ἀρχομένου) αὕτη τὰς μιμουμένας ψυχὰς εἰς τὸ συνάρχειν αὐτοῖς καλεῖ. μετεωροπολοῦσαι γὰρ τότε, συνδιοικοῦσι τὸ πᾶν, καὶ οὐκ ἐγκατατεταγμέναι αὐτῷ. διὸ, φησὶν, οἱ ὑπεριδόντες τούτων, Ἡράκλειτός τε καὶ Διογένης, ἀξίως θεῖοί τε ἦσαν καὶ ἐλέ- p. 124 a. γοντο· θεῖοι γὰρ, οἱ κατὰ τὸ ἄκρον καὶ ἐξῃ-

N 4 ρημένον

tudinem animi ejus, optavit, fi fieri poffet, ut Diogenis fimilis evaderet; fin minus, ut maneret Alexander. Qui igitur, inquit, ea etiam cum dantur, non accipit, fed afpernatur, & ad eam vitæ excellentiam contendit, quæ fupra hunc mundum eminet, non *compotor* modo Deorum, fed & *collega in imperio* evadit. Nam providentia Deorum, quæ res hujus vitæ gubernat, contubernales & convivas fibi facit eos, qui ex ipforum fententia vitam degunt: elatio vero & eminentia Deorum fuper omnia, (nam quod pro auctoritate imperat, elatum eft & eminet fupra id quod paret) hæc imitatores fui animos ad imperii focietatem vocat. Nam tum velut in fublimi verfantes animi, univerfitatem rerum unà adminiftrant, quafi exemti ex ea, nec amplius eidem illigati. Quare (inquit) ii qui hæc defpexerunt, *Heraclitus* & Diogenes, *divini & erant*, *& merito appellabantur*. Divini enim funt, qui fecundum id quod in

ϱημένον τὸ ἐν αὐτοῖς διαζήσαντες· τὸ γὰρ πανταχοῦ ἄκρον, θεῖον, ὅτι πάντων ἀκρότατον θεός.

in ipsis summum & super cætera elatum est, vivunt. Quod enim ab omni parte summum, id divinum est: omnium enim rerum summum fastigium Deus est.

ΚΕΦ. κβ'.

Ὅταν κλαίοντα ἴδῃς τινὰ, ἐν πένθει, ἢ ἀποδημοῦντος τέκνου, ἢ ἀπολωλεκότα τὰ ἑαυτοῦ· πρόσεχε, μή σε ἡ φαντασία συναρπάσῃ, ὡς ἐν
b. κακοῖς ὄντος αὐτοῦ τοῖς ἐκτός. ἀλλ' εὐθὺς ἔστω πρόχειρον, ὅτι, Τοῦτον θλίβει οὐ τὸ συμβεβηκός· ἄλλον γὰρ οὐ θλίβει· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτου. μέχρι μέν τοι λόγου, μὴ ὄκνει συμπεριφέρεσθαι αὐτῷ, κἂν οὕτω τύχῃ, καὶ συνεπιστενάξαι· πρόσεχε μέντοι, μὴ καὶ ἔσωθεν στενάξῃς.

CAPVT XXII. (Nobis Cap. XVI.)

Cum flentem quempiam vides ob mortem alicujus suorum, aut quod filius ejus peregre abiit, aut quod fortunas amiserit suas; cave ne te phantasia abripiat, quasi in malis ille sit externis. Sed statim sit tibi in promtu, ut cogites: Hunc hominem adfligit non id quod accidit; (alium quippe non adfligit;) sed id, quod de ea re habet, decretum. Nec tamen pigeat, sermone tenus illi te adcommodare, atque etiam, si ita res tulerit, simul ingemiscere; cave vero, ne etiam intrinsecus gemas.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὥσπερ ἐν τοῖς αἱρετοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς, οὐ c. δεῖ πρόχειρον καὶ ἐπιδεικτικὸν αὐτῶν εἶναι, ἐννοοῦντα, ὅτι, ὁποῖα ποτ᾽ ἂν ᾖ, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς φευκτοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς, ἀσφαλῆ χρὴ εἶναι, ὡς οὐδὲ τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐν τοῖς ἐκτὸς κειμένων. Ὅταν οὖν, φησὶ, κλαίοντα ἴδῃς, ἢ ὡς ἀποθανόντος αὐτῷ τοῦ τέκνου, ἢ ὡς ἀποδημοῦντος, ἢ ὡς ἀπολωλεκότος τὰ αὐτοῦ, μή σε συναρπάσῃ ἡ φαντασία, ὡς ἐν κακοῖς ὄντος ἐκείνου τοῖς ἐκτός. οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἐκτός ἐστιν ἡμῶν τὰ κακὰ, ὥσπερ οὐδὲ τὰ ἀγαθά. Πῶς οὖν ὁ κλαίων οὗτος ὡς ὑπὸ κακοῦ τοῦ συμβεβηκότος θλίβεται; οὐ γὰρ τοιοῦτον φύσει τὸ συμβεβηκός ἐστιν· ἐπεὶ καὶ πάντας ἔθλιβεν ἂν, οἷς συνέβαινεν· ὥσπερ τὸ φύσει θερμὸν πάντας θερμαίνει τοὺς p. 123 a.

N 5 ψαύον-

COMMENTARIVS.

Sicut in iis rebus externis quæ expetendæ videntur, non præproperum, nec gloriosum esse oportet; reputantem, cujuscunque sint modi, bonum nostrum in iis non esse collocatum: ita in iis etiam externis rebus, quæ fugiendæ videntur, constantem esse decet, quod nec mala nostra in rebus externis sita sint. *Cum igitur ejulantem*, inquit, *aliquem videris, sive filio mortuo aut peregre agente, sive re sua familiari perdita: ne te visum id impellat, ut cum ob res externas in malis esse existimes.* Neque enim in rebus externis mala nostra sunt, sicut ne bona quidem. Cur ergo iste plorans, tanquam *malum sit quod ei acciderit*, adfligitur? Nec id enim sua natura malum est: alioqui omnes adfligerentur, quibus tale quid evenisset; sicut id quod natura calet, omnes eos a quibus attingitur,

ψαύοντας. Ἀναξαγόρας δὲ, ἀκούσας, ὅτι τέθνηκεν αὐτοῦ ὁ υἱὸς, γαληνῶς ἅμα καὶ μεγα-
b. λοφρόνως, Ἤιδειν, φησὶ, θνητὸν γεννήσας. Τί οὖν θλίβει τοῦτον; Τὸ δόγμα τὸ περὶ τοῦ συμβεβηκότος, ὅτι κακόν· τοῦτό ἐστι τὸ θλίβον αὐτόν. τὸ δὲ δόγμα, ἡμέτερόν ἐστιν. ὥστε θλίβει μὲν ὄντως τὸ κακόν· τοῦτο δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστι, τὸ τοίως ἢ τοίως περὶ τῶν συμβαινόντων ὑπολαμβάνειν.

Τί οὖν; ἀσυμπαθῶς ἔχειν δεῖ πρὸς τοὺς θλιβομένους τὸν ἐπιεικῆ; καὶ, τοῦ δόγματος αὐτῶν καταγινώσκοντα, περιορᾷν αὐτούς; Οὐ-
c. δαμῶς· ἀλλὰ συμπεριφέρεσθαι μὲν, καὶ μέχρι τινὸς συγκαταβαίνειν, καὶ λόγον συμπαθῆ λέγοντα, κἂν δέοι συνεπιστενάζοντα, οὐ προσποιητῶς· οὐ γὰρ προσήκει τῷ ἐπιεικεῖ ἡ προσποίησις· ἀλλ᾽ αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ στενάζοντα, οἷα πράγματα στεναγμοῦ ἄξια νομίζει.

tur, calefacit. At vero Anaxagoras, audito filii sui obitu, placido simul & magno animo: Noram, inquit, me eum genuisse mortalem. Quid ergo est, quod adfligit istum? *Quod opinatur*, sibi aliquid accidisse mali, id est quod eum adfligit. *Opinio* autem, nostra est. Itaque adfligit illum quidem vere malum aliquod; at id non in rebus externis positum, sed in iis quarum potestas est sita in nobis, scilicet, ut hoc illove modo res æstimemus.

Quid ergo? Vir bonus non afficietur eorum dolore, qui adfliguntur? &, improbata eorum opinione, ipsos negliget? Nequaquam: sed *indulgendum* est quidem, & aliquatenus concedendum, cum oratione dolorem præ se ferente, tum, si opus sit, una gemendo; idque non simulate; (nec enim bonum virum decet simulatio;) sed illud gemendum est, tantam esse hominum imbecillitatem, ut istiusmodi res gemitu dignentur.

μίζει. Προσέχειν δὲ χρὴ τῷ μέτρῳ τῆς συγκαταβάσεως, μὴ τῇ συμπαθείᾳ προαχθῇ καὶ αὐτὸς ἔνδοθεν ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι στενάξαι. οὐδὲ γὰρ βοηθεῖν ἔτι δύναται τῷ θρηνοῦντι. χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα τῷ πάθει βοηθεῖν, καὶ ἀνθέλκειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πάθους, μέχρι τινὸς συγκαταβαίνειν, ἀσφαλῶς ἡδρασμένον αὐτόν. οὔτε γὰρ ἐφ᾽ ἑαυτῷ τις τελέως μένων ἀνασπάσει τὸν κατασυρόμενον ὑπὸ ῥεύματος, οὔτε ὅλος ἐκείνῳ συγκατασπασθείς. ὁ μὲν γὰρ τελέως ἐξῃρημένος, ἀσυμπαθὴς εἶναι δοκῶν, οὐ πείθει τὸν παθαινόμενον· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς συνηττηθεὶς τῷ πάθει, ἄλλου δεῖται τοῦ βοηθήσοντος. p. 126

tur. Eſt autem animadverſione dignum, quatenus iſta progredi indulgentia debeat, *ne* eo veniatur, ut ipſe etiam *ex animo* propter caſum illum ingemiſcas: hoc enim jam ne juvare quidem quidquam poteſt lamentantem. Debet enim is, qui dolentem juvare vult, & a dolore eum retrahere, aliquatenus obviam ei ire; ſed ita, ut ipſe ſit tuto collocatus. Neque enim is, qui prorſus in ſuo veſtigio permanſerit, retrahet eum qui ab flumine abripitur; nec rurſus, ſi totus cum eo abripiatur. Qui enim rebus humanis plane exemtus eſt, cum immiſericors videatur, nihil valet apud eum qui angitur: ei vero, qui eodem adfectu vincitur, ipſi conſolatione eſt opus.

ΚΕΦ.

b. ## ΚΕΦ. κγ'.

Μέμνησο, ὅτι ὑποκριτὴς εἶ δράματος, οἵου ἂν θέλῃ ὁ διδάσκαλος· ἂν βραχὺ, βραχέος· ἂν μακρὸν, μακροῦ. ἂν πτωχὸν ὑποκρίνασθαί σε θέλῃ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐφυῶς ὑποκρίνῃ· ἂν χωλὸν, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην. σὸν γὰρ τοῦτ' ἔστι, τὸ δοθὲν ὑποκρίνασθαι πρόσωπον καλῶς· ἐκλέξασθαι δ' αὐτὸ, ἄλλου.

CAPVT XXIII. (Nobis Cap. XVII.)

Memento, actorem te esse fabulæ, cujus voluerit magister; si brevem voluerit, brevis; si longam, longæ. Si pauperis personam agere te voluerit, ut & hunc recte agas, sive claudum, sive magistratum, sive privatum. Tuum enim hoc est, personam impositam bene agere; seligere vero eam, alterius est.

c. ## ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πρότερον μὲν συμποσίῳ τὴν ἐνταῦθα διαγωγὴν καὶ μέθεξιν τῶν ἐκτὸς ἀπείκαζε, καὶ συμποσιάρχῃ τὸν διδόντα Θεόν· ὅτι κυρίους ἡμᾶς τοῦ λαβεῖν, ἢ μὴ λαβεῖν, ὑπετίθετο. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὄρεξιν ἡμῶν ἐπαιδαγώγει, πῶς ἔχειν αὐτὴν χρὴ, καὶ τὴν αἵρεσιν, πρός τε τὰ παρόντα τῶν ἐκτὸς,

COMMENTARIVS.

Prius convivio vitam hanc, & externarum rerum usum comparavit; &, qui eas largitur Deum, convivatori; quippe qui liberum nobis fecerit, oblata vel accipere vel repudiare. Ea igitur de caussa nostram adpetitionem instar pædagogi informavit, ac docuit, quemadmodum res externæ, tam præsentes,

ἐκτὸς, καὶ τὰ παρεληλυθότα, καὶ τὰ μέλλοντα. καὶ γὰρ ἐν τοῖς συμποσίοις κατὰ τὴν ἑαυτοῦ αἵρεσιν ἕκαστος καὶ μεταλαμβάνει τῶν προσφερομένων. Νυνὶ δὲ σκηνῇ τὸν βίον ἀπεικάζει· καὶ δράματος ὑποκριτὰς τοὺς ἐν αὐτῷ πολιτευομένους, καὶ χορηγὸν τοῦ δράματος καὶ διδάσκαλον τὸν Θεὸν ὑπογράφει· ὅτι τὸ μὲν λαβεῖν καὶ μὴ λαβεῖν τὸ ἀπονεμόμενον, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν. ἀνάγκη γὰρ πάντως λαβεῖν οἷα πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐστί. κἂν γὰρ πλοῦτον ἐφ' ἡμῖν ἐστι μὴ λαβεῖν, ἀλλὰ πενίαν οὐ πάντως ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἐκκλῖναι, ἢ νόσον. κἂν τὸ δεσπόταις μὴ εἶναι ἢ ἄρχουσιν, ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλεῦσαι ἢ ἀρχθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν. διὸ ἐπὶ τούτων ἡ χρῆσίς ἐστιν ἐφ' ἡμῖν. καὶ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἢ τὸ κακὸν ἐν τούτοις, οὐκ ἐν τῷ ὀρεχθῆναι ἢ μή, ἢ λαβεῖν ἢ μὴ λαβεῖν, ὡς πρότερον ἐλέγετο, ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει ἐστὶν, ἐφ' ἡμῖν οὔσῃ καλῶς ἢ κακῶς

p. 127 a. b.

ſentes, quam præteritæ & futuræ, ſint amplectendæ. Nam in conviviis ſuo quisque arbitratu vel abstinet adpoſitis, vel fruitur. Nunc vero ſcenæ ſimilem vitam facit: & eos, qui in ea verſantur, ut *fabulæ actores*, Deum vero ut choragum & *magiſtrum* deſcribit: quod eam perſonam, quæ adſignetur, vel accipere vel repudiare, non ſit noſtrum. Omnino enim neceſſe eſt multa accipere qualia a fato nobis tributa ſunt. Etſi enim penes nos eſt, aſpernari divitias; paupertatem tamen, aut morbum, vitare, non omnino penes nos eſt. Item licet penes nos ſit, non eſſe dominos aut magiſtratus; at, quo minus ſerviamus aut ſub alterius imperio ſimus, non eſt noſtri arbitrii. Quare in his, noſtri arbitrii eſt via ratioque qua eis utamur. Et bonum aut malum noſtrum, quod ad hæc adtinet, non in adpetendo aut non adpetendo, vel in accipiendo aut non accipiendo, ut ante dictum eſt, ſed in uſu eſt

κῶς διατεθῆναι. τὸ γάρ τοι νοσεῖν καλῶς, ἢ πένεσθαι καλῶς, καὶ ὅλως ἡ χρῆσις καὶ τοῦ κατὰ αἵρεσιν καὶ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ληφθέντος
c. ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστίν· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὸ μὲν ἐκλέξασθαι τῶν ὑποκριτῶν ἕκαστον πρὸς τὸ ἐπιτήδειον πρόσωπον ἐν τῷ δράματι, πρὸς βασιλέα, ἢ δοῦλον, ἢ μαινόμενον, ὡς τὸν Ὀρέστην, τοῦ διδάσκοντος τὸ δρᾶμά ἐστι, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσώπων καὶ τῶν ὑποκριτῶν τὴν ποιότητα ἐπεσκεμμένου· τὸ δὲ ὑποκρίνεσθαι καλῶς τὸ δοθὲν πρόσωπον, τοῦ ἐκλεγέντος ἐστὶν ὑποκριτοῦ. διὸ καὶ εὐδοκιμεῖ πολλάκις δοῦλος, ἢ πτωχὸς, ἢ μαινόμενος ἐν τῷ δράματι·
p. 128 καὶ ἀποδοκιμάζεται πλούσιος, ἢ στρατηγὸς, ἢ
a. βασιλεὺς· ὅταν ἐκεῖνοι μὲν καλῶς τὸ δοθὲν πρόσωπον ὑποκρίνωνται, οὗτοι δὲ κακῶς, τὸ ἐφ᾽ ἑαυτοῖς· ὧν οἱ μὲν καλῶς ἐξεπόνησαν, οἱ δὲ κακῶς. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ βίῳ. πόσων ἄρα βασιλέων, καὶ πλουσίων, καὶ ἐῤῥωμένων, ὁ δοῦλος καὶ πένης καὶ χωλὸς Ἐπίκτητος ὑπό τε τοῦ

eſt ſitum; qui noſtri arbitrii eſt, ut ea vel bene vel male tractemus. Nam bene morbum aut paupertatem ferre, & omnino uti iis quæ vel ultro vel coactus acceperis, in tua poteſtate eſt: quemadmodum in ſcena ſingulis hiſtrionibus aptam fabulæ perſonam imponere, ſive regis, ſive ſervi, ſive furioſi, qualis eſt Oreſtis, ejus eſt qui fabulam docet quique tam perſonarum quæ in ea ſunt, quam hiſtrionum ingenia perſpecta habet. Sed *impoſitam perſonam belle repræſentare*, deſignati hiſtrionis erit. Quare ſæpe ſervus, aut mendicus, aut furioſus probatur in fabula: dives autem, aut imperator, aut rex improbatur; cum illi, quod in ipſis eſt, datam perſonam belle exprimunt, hi vero ſuam male, prout utrique in eo elaborarunt. Sic etiam fit in vita. Quot enim regibus, divitibus, robuſtis, ſervus, pauper, & claudus Epictetus, tam a cho-

τοῦ χορηγοῦ καὶ διδασκάλου Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ θεατῶν, προεκρίθη; ὅτι καλῶς τὸ δοθὲν αὐτῷ πρόσωπον καὶ κατὰ τὴν τοῦ διδασκάλου γνώμην ὑπεκρίνατο, τὸ ἐφ' ἑαυτῷ κα- b. λῶς οἰκονομήσας· ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν ἐστι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τὸ ἐπαινετὸν παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσι, καὶ τὸ ψεκτόν.

a chorago & magiſtro Deo, quam ab hujus vitæ ſpectatoribus, eſt prælatus? quia perſonam ſibi impoſitam bene & ex magiſtri ſententia egit, & quod in ipſo fuit, probe adminiſtravit; in quo bonum & malum hominis ſitum eſt, & id quod a cordatis hominibus vel laudetur, vel vituperetur.

6

ΚΕΦ. κδ'.

Κόραξ ὅταν μὴ αἴσιον κεκράγῃ, μὴ συναρπαζέτω σε ἡ φαντασία· ἀλλ' εὐθὺς διαίρει παρὰ σεαυτῷ, καὶ λέγε· ὅτι, Τούτων ἐμοὶ οὐδὲν ἐπισημαίνεται, ἀλλ' ἢ τῷ σωματίῳ μου, ἢ τῷ κτησειδίῳ μου, ἢ τῷ δοξαρίῳ μου, ἢ τοῖς τέκνοις, ἢ τῇ γυναικί. ἐμοὶ δὲ πάντα αἴσια σημαίνεται, ἐὰν ἐγὼ θέλω· ὅ τι γὰρ ἂν τούτων ἀποβαίνῃ, ἐπ' c. ἐμοί ἐστιν ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτοῦ.

CAPUT XXIV. (Nobis Cap. XVIII.)

Corvus ſi inauſpicatum crocitarit, ne te viſum illud abripiat; ſed ſtatim apud te diſtingue, & dic: Harum rerum mihi nihil portenditur, ſed ſoli corpuſculo meo, aut reculæ meæ, aut gloriolæ meæ, aut liberis, aut uxori. Mihi vero fauſta omnia portenduntur, ſi ego voluero: quidquid enim iſtorum evenerit, mea in poteſtate erit fructum ex eo capere.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο, οἶμαι, τὸ κεφάλαιον τὴν προσήκουσαν ἔσχεν ἂν τάξιν, εἰ πρὸ τοῦ προσεχῶς εἰρημένου ἐτέτακτο, μετὰ τὸ πρὸ ἐκείνου, οὗ ἀρχὴ, Ὅταν κλαίοντα ἴδῃς ἐν πένθει. εἰπὼν γὰρ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι οὐ χρὴ συμπαθαίνεσθαι τοῖς ἐν κακῷ νομίζουσιν εἶναι δι' ἀφαίρεσίν τινος τῶν ἐκτὸς, οὐδὲ συναρπασθέντα νομίζειν ὅτι ἐν κακῷ ἐστιν ὁ τοι-
p. 129 a. οῦτος, εἴπερ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἡμῶν· νῦν λέγει, ὅτι καὶ ἐὰν ὄρνις, ἢ σύμβολός τις, ἢ μαντεία, δόξῃ σοι τινὰ κακὰ σημαίνειν, μηδὲ οὕτω συναρπασθῇς· ἀλλὰ χωρίσας τῶν ἀπὸ τοῦ σώματός σου καὶ τῶν ἐκτὸς, ἐννόησον, ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν σου ἐπὶ σοί ἐστιν. Ἐὰν οὖν σὺ μὴ θέλῃς ἐν κακῷ εἶναι, τὰ σημαινόμενα ταῦτα κακὰ οὐκ ἂν εἴη σοὶ σημαινόμενα, ἀλλ' ἢ τῷ σωματίῳ σου, ἢ τῷ δοξαρίῳ, ἢ τῇ περιου-

COMMENTARIVS.

Caput hoc, mea quidem opinione, ſi præpoſitum ſuperiori fuiſſet, commodum locum tenuiſſet, poſt id quod præcedit, cujus initium eſt: Cum ejulantem quempiam videris in luctu. Nam ibi cum dixiſſet, non adfici oportere eorum dolore qui ob externæ alicujus rei jacturam in malo ſibi eſſe videantur, neque abreptum viſo exiſtimare talem in malo eſſe; ſiquidem noſtri boni & mali vis ac ſumma in iis ſit, quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt: nunc, *ſi augurium*, ſive omen, ſive divinatio *mali aliquid portendere tibi videatur;* ne ſic quidem, inquit, abripi phantaſiam tuam patiaris: ſed, ſejungens bonum & malum tuum a corpore tuo & a rebus externis, cogites, bonum & malum tuum penes te eſſe. Si igitur tu in malo eſſe nolueris; iſta quæ portenduntur mala, *non tibi portenduntur, ſed* aut *corpori tuo, aut famæ,*

περιουσίᾳ, ἢ τέκνοις, ἢ γυναικί· σοὶ δὲ b.
πάντα αἴσια σημαίνεται, ἐὰν θέλῃς
σὺ, διὰ τὸ ἐπὶ σοὶ εἶναι τὸ ἀγαθόν σου, καὶ
τὸ κακόν. ἀμέλει ἀπὸ τῶν περὶ τὰ ἐκτὸς δο-
κούντων κακῶν καὶ ὠφελεῖσθαι σε δυνατόν·
καὶ ὅσῳ μείζονα δοκεῖ ταῦτα, τοσούτῳ μᾶλλον
ὠφελεῖσθαι ἀπ᾽ αὐτῶν, καλῶς ἐν αὐτοῖς ἀνα-
στραφέντα. καίτοι εἰ σὰ κακὰ ἦν ταῦτα,
ἔβλαπτεν ἄν σε, καὶ οὐκ ὠφέλει. Εἰ οὖν καὶ c.
ὠφελεῖσθαί σε δυνατὸν ἐξ αὐτῶν, καὶ σοὶ οὐ-
δὲν ἂν γένοιτο κακὸν, εἰ μὴ σὺ θέλεις· καὶ τὰ
σημαινόμενα ταῦτα ὡς σὰ κακὰ, ἐὰν θέλῃς, οὐ
σά ἐστιν, ἀλλὰ τῶν περί σε τινός.

famæ, aut *opibus*, aut *liberis*, aut *uxori: tibi vero prospera omnia significantur*, *si ipse vis;* quia penes te est bonum & malum tuum. Immo vero fieri potest, ut *mala* quæ videntur in rebus externis, *tibi prosint* etiam; & tanto magis prosint, quanto majora videntur, si recte ea tractaris. Atqui, si ea tua essent mala, nocerent, non juvarent. Quoniam igitur iis & juvari potes, nec tibi quidquam accidet mali nisi ipse velis; etiam ea quæ portendi tibi mala videntur, si volueris, non tua mala erunt, sed eorum alicujus quæ extrinsecus tibi adjacent.

ΚΕΦ. κέ.

Ἀνίκητος εἶναι δύνασαι, ἐὰν εἰς μηδένα ἀγῶνα καταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι.

CAPVT XXV. (Nobis Cap. XIX. sect. 1.)

Invictus esse potes, si in nullum certamen descendas, e quo non sit tua in potestate victor discedere.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 130 a. Εἰπὼν, ὅτι σοὶ οὐδὲν σημαίνεται κακὸν, ἐὰν μὴ σὺ θέλῃς· ὥστε καὶ ἐπὶ σοὶ εἶναι τὸ μὴ εἶναι ἐν κακῷ· τούτου οἶμαι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀπόδειξιν διὰ τοῦ νῦν παρατεθέντος ᾐνίξατο. εἰ γὰρ ἐπὶ σοί ἐστι τὸ μηδέποτε πρὸς τὰ ἐκτὸς παραβάλλεσθαι καὶ ἀγωνίζεσθαι, ἢ ὀρεγόμενον, ἢ ἐκκλίνοντα, ἐν οἷς ἡττᾶσθαί ποτε ἀνάγκη, ἢ ἀποτυγχάνοντα τῶν ὀρεκτῶν, ἢ b. περιπίπτοντα τοῖς ἐκκλινομένοις· ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἐπὶ σοὶ μόνοις ἀναστρέφου, ἐν οἷς κύριος εἶ τοῦ μηδέποτε ἀποτυγχάνειν, ἢ ὀρεγόμενον ἢ ἐκκλίνοντα· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μηδέποτε ἡττᾶσθαι, ἀλλ᾽ ἀεὶ εἶναι ἀνίκητον. εἰ δὲ καὶ τοῦτο, δῆλον, ὅτι καὶ τὸ μηδέποτε γενέσθαι ἐν κακῷ, ἐπὶ σοί ἐστιν. ὁ γὰρ ἐν κακῷ γενόμενος, ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ κακοῦ. εἰ δὲ ἐπὶ σοὶ τὸ μηδέποτε ἐν κακῷ γενέσθαι, ἐπὶ σοὶ ἂν εἴη τὸ μηδέποτε κακὸν

COMMENTARIVS.

Quod dixit, nihil tibi portendi mali, nisi ipse volueris; atque adeo in tua potestate esse, ne sis in malo: ejus, ut opinor, caussam & demonstrationem quamdam his verbis voluit adferre. Quod si enim penes te est, numquam cum externis rebus *congredi* & *certare*, sive adpetendo sive declinando; in quibus aliquando vinci necesse est, aut frustratum rebus desideratis, aut circumventum declinatis; versare igitur in iis solis, quae penes te sunt, quibus ne umquam frustrere sive adpetendo sive declinando, tui est arbitrii: id vero idem est quod dicit, in quibus numquam succumbas, sed perpetuo sis *invictus*. Quod si hoc, illud etiam penes te est dubio procul, ne umquam sis in malo: nam qui in malo est, a malo vincitur. Sin penes te est, ne umquam in malum incidas: illud etiam penes te erit, ne quid umquam tibi

κόν τι σοὶ σημαίνεσθαι. Ὀρθῶς ἄρα εἴρηται, c.
ὅτι τῶν κακῶν οὐδὲν σοι σημαίνεται, ἐὰν μὴ σὺ
θέλῃς· τουτ' ἔστιν, ἐὰν μὴ εἰς ἀγῶνα κα-
ταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆ-
σαι· τουτ' ἔστιν, ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ
ἀγαθὸν σαυτοῦ καὶ τὸ κακὸν ἀφορίζῃς.

tibi mali portendatur. Recte igitur dictum, Nihil tibi portendi mali nisi ipse velis; hoc est, *nisi in certamen descendas, cujus victoria penes te non sit:* hoc est, si in rebus externis bonum tuum & malum tuum non collocaris.

38

ΚΕΦ. κϛ΄.

Ὅρα, μήποτε ἰδών τινα προτιμώμενον, ἢ μέγα δυνάμενον, ἢ ἄλλως εὐδοκιμοῦντα, μακαρίσῃς, p. 131 a.
ὑπὸ τῆς Φαντασίας συναρπασθείς. ἐὰν γὰρ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ ᾖ· οὔτε Φθόνος, οὔτε ζηλοτυπία χώραν ἔχει· σύ τε αὐτὸς οὐ στρατηγός, οὐ πρύτανις, ἢ ὕπατος εἶναι θελήσεις, ἀλλ' ἐλεύθερος. μία δὲ ὁδὸς πρὸς τοῦτο, καταφρόνησις τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν.

CAPVT XXVI. (Nobis Cap. XIX. sect. 2.)

Vide, ne, si quem præ aliis honoratum, aut potentia præditum, aut alioqui florentem conspexeris, beatum hunc prædices, externa specie abreptus. Quod si enim in his, quæ in nostra sunt potestate, inest Boni substantia; nec invidiæ, nec pravæ æmulationi relinquitur locus; nec tu ipse imperator aut prytanis aut consul esse voles, sed liber. Vnica autem via, quæ eo ducit, est contemtus rerum in nostra non positarum potestate.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Εἰπὼν, ἀνίκητον εἶναι τὸν μὴ καταβαίνοντα εἰς ἀγῶνα τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἐπειδὴ πρὸς ταῦτα ἕλκει μάλιστα τὰ τῶν ἐν αὐτοῖς εὐροεῖν δοκούντων παραδείγματα, καὶ ὁ πρὸς αὐτοὺς ζῆλος, καὶ φθόνος· δείκνυσι συντόμως, ὅτι οὐδεὶς τῶν τἀγαθὸν τὸ ἀνθρώπινον ζητούντων, ἢ φθονεῖ τούτοις, ἢ ζηλεύει ποτέ. εἰ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οἱ δὲ προτίμησιν, καὶ δυναστείαν, καὶ εὐδοκίμησιν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔχοντες, οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν c. τι ἔχουσιν· δῆλον, ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ ἀγαθὸν ἔχουσιν ἀνθρώπῳ προσῆκον. Ποίαν οὖν χώραν ἔχει πρὸς τοὺς τοιούτους φθόνος, ἢ ζηλοτυπία; καὶ γὰρ ὁ μὲν φθόνος, λύπη ἐστὶν ἐπ' ἀλλοτρίῳ ἀγαθῷ· ὁ δὲ ζῆλος, ζέουσα θέλησις τοῦ παρισωθῆναι τῷ νομιζομένῳ ἀγαθῷ.

COMMENTARIVS.

Cum invictum esse dixisset eum qui nullum de rebus alienis certamen susciperet: quoniam ad hoc certamen nos trahunt præsertim exempla eorum, quibus res externæ prospere evenisse videntur, & æmulatio adversus eos, & invidia; is compendio demonstrat, eorum neminem, qui bonum humanum quærunt, umquam his invidere aut cum eis æmulari. Nam si *bonum* humanum *in rebus nostræ potestati subjectis situm* est; qui vero populari honore, potentia, gloria præcellunt, nihil eorum habent, quæ in nostra potestate sita sunt; perspicuum est, hujusmodi homines, ne bonum quidem habere homini conveniens. *Quid ergo loci* adversus istos *habeat invidia, aut æmulatio?* Nam invidia dolor est, ex alieno bono ortus: & æmulatio, fervor quidam voluntatis exæquandi se cum eo quod bonum habetur.

θῶ. Φύεται δὲ ταῦτα τὰ πάθη, ἐκ τοῦ πάντα ἄνθρωπον κατὰ φύσιν τιμῆς ἐπιθυμεῖν, καὶ p. 132 a. τοῦ τῶν ὁμοίων μὴ ἀποπίπτειν. διὸ οἱ μὲν ἀτονώτεροι τὴν φύσιν, καὶ προκόπτειν αὐτοὶ μὴ ἰσχύοντες, τῇ καθαιρέσει τῶν πέλας παρισοῦσθαι ἢ ὑπερέχειν αὐτῶν βούλονται, καὶ λυποῦνται ἐπὶ ταῖς τῶν πέλας εὐπραγίαις. καὶ ἐστὶ τοῦτο φθόνος. πρὸς γὰρ τὸν εὖ ἔχοντα, ἢ δοκοῦντα εὖ ἔχειν, ὁ φθόνος ἕρπει· τὸν ὅμοιον δὲ μάλιστα, ἢ συγγενείᾳ, ἢ ἐπιτηδεύματι, ἢ τύχῃ. οὐδεὶς γὰρ φθονεῖ τῷ πάνυ ὑπερέχοντι, ἢ b. τῷ πάνυ ἐλάττονι· ὅτι οὐδ' ἁμιλλᾶταί τις πρὸς τοὺς τοιούτους. οἱ δὲ τόνον ἔχοντές τινα, θερμῶς κινοῦνται πρὸς τὸ αὐτοὶ προκόψαντες παρισωθῆναι, ἢ καὶ ὑπερβαλεῖν ἐκείνους, πρὸς οὓς ἡ ἅμιλλα. διὸ ὁ μὲν φθόνος ἀεὶ φαῦλόν ἐστι πάθος. Ὁ δὲ ζῆλος, ὅταν περὶ ἀρετῆς γένηται, ἀγαθὸς, καὶ συγγενὴς τοῦ ἀγαθοῦ ἔρωτος· ὅταν δὲ περί τι τῶν ἐκτὸς, φαῦλος, καὶ τῷ φθόνῳ συντεταγμένος.

tur. Nascuntur autem hæ perturbationes ex eo, quod quivis homo ipsius naturæ impulsu honoris est adpetens, nec paribus de dignitate vult concedere. Itaque si qui sunt infirmioribus ingeniis, qui ipsi per se nihil promovere possunt, proximum quemque deprimendo æquare illum aut etiam superare contendunt, & successibus aliorum dolent: quæ est *invidia.* Nam ad eum, quicum bene agitur, vel agi videtur, invidia velut adrepit; in primis, vel genere, vel studio, vel fortuna fere parem. Nemo enim vel prorsus eminenti vel omnino inferiori invidet, neque cum talibus certat quispiam. In quibus vero aliquid animi & nervorum est, hi inflammati aviditate feruntur, ut illos, strenue progrediendo, vel æquent, vel superent, cum quibus sibi certamen instituerunt. Quare invidia semper vitiosus est adfectus. *Aemulatio* vero, cum virtutem spectat, bona est, & cognata amoris boni; cum autem res externas; mala, nec invidiâ melior.

c. Εἰ τοίνυν ὁ μὲν φθόνος, καὶ ὁ ζῆλος, ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς γίνεται· προτίμησις δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ εὐδοκίμησις, τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀγαθὰ δοκοῦντα, οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, εἴπερ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὸ ἀγαθόν ἐστι· δῆλον, ὅτι ἐπὶ τούτων φθόνος καὶ ζῆλος οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν, κατά γε τὸ ἀληθές. Οὐ χρὴ τοίνυν, φθονοῦντα, ἢ ζηλοῦντα τοὺς περὶ τὰ
p. 133 τοιαῦτα εὐροοῦντας, ἐν τούτοις τίθεσθαι τὸ ἀγα-
a. θὸν τὸν παιδευόμενον. ἐλευθερίας γὰρ αὐτὸν ὀρέγεσθαι χρὴ τῆς ἀπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἀλογίστων ὄντων πέδης, καὶ οὐδενὸς τῶν ἐκτός. μία δὲ ὁδὸς εἰς ἐλευθερίαν ἄγει, φησὶν, ἡ καταφρόνησις τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἐν οἷς ἡ δουλεία, καὶ ἡ ἧττα. ἐν τούτοις γὰρ τὸ ἀποτυγχάνειν ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτειν οἷς ἐκκλίνομεν· περὶ ταῦτα ἡ τῶν ἀλόγων ἐν ἡμῖν παθῶν ὄρεξις, καὶ ἡ καθ' ἡμῶν τυραννὶς αὐτῶν.

Si ergo & invidia & æmulatio opinione boni excitantur; honos vero, & potentia, & celebritas nominis, quæ vulgo in bonis habentur, bona non ſunt, cum bonum in rebus noſtræ poteſtati ſubjectis ſit collocatum; perſpicuum eſt, *in illis invidiam & æmulationem nihil habere loci*, ſi quidem veritas ſpectetur. Non decet igitur, eum qui eruditur, invidendo vel æmulando eos, quibus iſta ad voluntatem fluere videntur, in eis bonum collocare. *Libertas* enim ei expetenda eſt ab eorumdem adfectuum rationi repugnantium compedibus; nihil autem rerum externarum. *Una* vero, inquit, *ad libertatem via* ducit, *rerum quæ in nobis ſitæ non ſunt, deſpicientia;* quippe in quibus eſt ſervitus & clades. In his enim ineſt & fruſtrari iis quæ adpetimus, & incidere in ea, quæ fugimus. In his verſantur brutorum noſtrorum adfectuum adpetitus, & tyrannis quam illi in nos exercent.

τῶν. Διὸ τῶν ἐκτὸς καταφρονοῦντες, καὶ τὰς 4.
συγγενεῖς πρὸς αὐτὰ ὀρέξεις, ὡς τῶν συμμάχων
ἐρημωθείσας, ὑποκατακλίνεσθαι ποιοῦμεν τῷ λόγῳ.

exercent. Quamobrem rebus externis despiciendis, etiam adpetitiones ad illas spectantes, veluti sociis destitutas, rationi præbemus obedientes.

ΚΕΦ. κζʹ. 29

Μέμνησο, ὅτι οὐχ ὁ λοιδορῶν, ἢ ὁ τύπτων, ὑβρίζει· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτων, ὡς ὑβριζόντων. ὅταν οὖν ἐρεθίσῃ σέ τις, ἴσθι, ὅτι ἡ σή σε ὑπόληψις ἠρέθικε. τοιγαροῦν ἐν πρώτοις πειρῶ, ὑπὸ τῆς φαντασίας μὴ συναρπασθῆναι· ἂν γὰρ ἅπαξ χρόνου καὶ διατριβῆς τύχῃς, ῥᾷον c.
κρατήσεις σεαυτοῦ.

CAPUT XXVII. (Nobis Cap. XX.)

Memento, non enim, qui convicietur, aut qui verberet, injuriam tibi facere, sed tuum de his decretum, tamquam injuriam facientibus. Quod si quis igitur te irritarit, scito, a tua te opinione fuisse irritatum. Quare in primis da operam, ne a viso statim abripiaris: nam si semel tempus & moram fueris nactus, facilius tibi imperabis.

ΚΕΦ. κηʹ.

Θάνατος, καὶ φυγὴ, καὶ πάντα τὰ δεινὰ φαινόμενα, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔστω σοι καθ' ἡμέραν· μάλιστα δὲ πάντων ὁ θάνατος· καὶ οὐδὲν οὐδέποτε οὔτε ταπεινὸν ἐνθυμηθήσῃ, οὔτε ἄγαν ἐπιθυμήσεις τινός.

CAPUT XXVIII. (Nobis Cap. XXI.)

Mors, & exsilium, & quæcumque terribilia videri solent, ob oculos tibi quotidie versentur; maxime vero omnium mors: sic neque quidquam humile umquam cogitabis, neque nimis concupisces quidquam.

p.134

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

a. Διασύρας πάλιν τὰ ἐν τοῖς ἐκτὸς νομιζόμενα ἀγαθὰ, καὶ μίαν ὁδὸν πρὸς ἐλευθερίαν τὴν καταφρόνησιν τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν εἰπών· τὰς πρὸς ταῦτα ἐνστάσεις, ἢ καὶ λόγῳ λεγομένας, ἢ πάντως γοῦν ταῖς ἐννοίαις τῶν ἄρτι παιδευομένων ἐνοχλούσας, διαλύει· ἀπὸ τῶν αὐτῶν τῆς παιδείας ἀρχῶν ὁρμώμενος. Καὶ αἱ μὲν ἐνστάσεις
b. λέγουσιν, ὅτι καταφρονοῦντες τῶν ἐκτὸς, καὶ διὰ τοῦτο εὐτελεῖς καὶ ἀδύνατοι μένοντες, πολλὰ πεισόμεθα κακὰ ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων, ἐὰν μήτε δύναμιν ἔχωμεν, μήτε κολακεύειν τοὺς δυναμένους αἱρώμεθα. καὶ γὰρ λοιδοροῦσι, καὶ τύπτουσι, καὶ παντοίως ὑβρίζουσιν ἡμᾶς, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιροῦνται, καὶ φυγαδεύουσι, καὶ τὸ τελευταῖον ἐνίοτε καὶ φονεύουσιν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτά φησιν, ὅτι τούτων οὐδὲν
c. δεινόν. ἢ γὰρ ἂν πᾶσιν ἐφαίνετο δεινά· ἀλλὰ τὸ

COMMENTARIVS.

Rurſus elevatis iis quæ in rebus externis habentur bona, & via unica ad libertatem demonſtrata, rerum quæ noſtri arbitrii non ſunt, contemtione: quæ contra hæc adferri poſſunt vel oratione, vel tironum tacita certe cogitatione, disſolvit, ipſis eruditionis principiis innitens. Occurrunt illi ſcilicet hoc modo, ut dicant: Si res externas deſpexerimus, eaque de cauſſa viles & inopes permanſerimus, multas potentiorum injurias perferemus, cum & nullis muniti præſidiis ſimus, & eis adulari recuſemus. Nam & *convicianțur* & *verberant*, & variis nos *contumeliis adficiunt*, & quæ habemus eripiunt, & relegant nos, interdum denique etiam occidunt. Ipſe vero ad hæc reſpondet: Nihil eſſe in iſtis grave; alioqui enim omnibus utique gravia viderentur: ſed *opinio-*

τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐτῶν, ὅτι δεινὰ, τοῦτό ἐστι δεινόν. ὥστε οὔτε ὑβρίζουσιν οὗτοι, τοιαῦτα ποιοῦντες· ἀλλὰ τὸ ἐν ἡμῖν δόγμα, ὅτι ὑβριζόμεθα, τοῦτό ἐστι τὸ ὑβρίζον ἡμᾶς. τὸ δὲ δόγμα, καὶ ἡ περὶ τούτου ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστιν ἔργον. ἡμεῖς οὖν ἑαυτοὺς ὑβρίζομεν. Ὅτι δὲ οὐδὲ δεινόν ἐστιν, οὐδὲ δυσχεράνσεως ἀξία ἡ ὕβρις, δῆλον ἐντεῦθεν· ἢ γὰρ ἀληθής ἐστιν, ἢ ψευδής. καὶ εἰ μὲν ἀλη- p. 135
θής, τί δυσχεραίνομεν τὰ ἀληθῆ ἀκούοντες; a.
διὰ τί δὲ ποιεῖν αὐτὰ οὐ δυσχεραίνομεν, ἀκούειν δὲ δυσχεραίνομεν; εἰ δὲ ψευδής, ἐκεῖνος βλάπτεται ὁ ψευδόμενος.

Τί οὖν χρὴ ποιεῖν πρὸς τοῦτο; Μὴ συναρπάζεσθαι, φησὶν, ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ ὑβρίζεσθαι, καὶ βοᾶν ἢ ὀδύρεσθαι ἐν κακῷ νομίζοντας εἶναι· ἀλλὰ δοῦναι καιρὸν ἑαυτῷ τῆς τοῦ συμβάντος ἐπισκέψεως, ὁποῖόν ποτε ἐστίν. ἂν γὰρ χρόνου τινὸς καὶ διατριβῆς τύ- b.
χης,

opinionem, quæ ea gravia faciat, *esse gravem.* Quare non istos, cum talia faciant, contumelia nos adficere: sed, quæ in nobis sit, *opinionem*, qua nos adfici contumelia putemus, eam *esse quæ contumeliâ nos adficiat.* Opinio autem, & existimatio de ea, nostrum opus est. Nos igitur a nobis ipsis afficimur contumeliâ. Neque vero per se rem gravem esse, aut indignatione dignam, contumeliam, inde constat. Aut enim verum est crimen, aut falsum. Si verum: cur moleste' ferimus, veritatem nobis dici? cur facere non piget, audire piget? Sin falsum: iste qui mentitur, læditur.

Quid igitur faciendum? *Non committendum*, inquit, *ut abripiat te visum* contumeliæ, ut vocifereris, & lamenteris, te in malo esse existimans: sed spatium ipse tibi præbeas oportet rei considerandæ, cujusnam modi sit. Nam *si temporis aliquid & moræ impetraris,*

χῃς, μὴ συναρπασθῇς ὑπὸ τοῦ αἰφνιδίου, ἅμα μὲν [ἄλυπος ἔσῃ,] ἅμα δὲ καιρὸν ἕξεις τὰς τῆς παιδείας ἀρχὰς προχειρίσασθαι, καὶ διελέσθαι, πότερον τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ συμβὰν, ἢ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. κἂν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν εὕρῃς αὐτὰ, συνάψεις, ὅτι οὐδὲ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐδὲ κακόν ἐστι, καὶ ὅτι ἐπ' ἐμοί ἐστι καὶ ὡς ἀγαθῷ χρήσασθαι αὐτῷ, καὶ ὠφεληθῆναι ἐξ αὐτοῦ, μεγαλοφρόνως αὐτὸ περιπτύοντι. Πρὸς δὲ τὸ μὴ συναρπασθῆναι συνεργεῖ τὰ μέγιστα
c. τὸ ἐθισθῆναι, τινὸς τοιούτου συμβαίνοντος, σιωπᾷν, ἕως ἂν τῆς ἔνδοθεν ἀναζέσεως αἰσθώμεθα κατασταλείσης, καὶ ὁ ἐν ἡμῖν κύων μηκέτι ὑλακτῇ. Λέγεται γοῦν καὶ Σωκράτης, εἴ ποτε θυμωθείη, πάντως σιωπᾷν.

Τούτοις οἶμαι τὰ ἑξῆς δεῖ συμπλέκειν τάχα, καὶ συμπλεκτικὸν αὐτοῖς σύνδεσμον προσεννοεῖν, λέγοντα· Θάνατος δὲ καὶ φυγὴ, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ δεινὰ φαινόμενα, πρὸ

ris, ne repentinum objectum te non commoveat, simul illæsus eris, simul spatium habebis principia doctrinæ promendi, & distinguendi, utrum ille sit casus in nostra potestate, nec ne. Quod si in nostra potestate non esse eum inveneris; adjunges, neque bonum nostrum neque malum esse: & penes te esse, tamquam bono etiam illo uti, & fructum inde capere, magno animo eum despiciendo. Ne autem abripiaris, plurimum tibi conferet tacendi consuetudo, siquid tale acciderit, donec æstum animi deferbuisse intellexeris, & canem tuum internum latrare desiisse. Fertur enim & Socrates, si quando commotus esset vehementius, prorsus tacuisse.

Cum his, meâ sententiâ, statim reliqua sunt connectenda, conjunctivâ particulâ subintellectâ, ut dicas: *Mors* vero, *exsilium*, *cæteraque omnia*, quæ

πρὸ ὀφθαλμῶν ἔστω σοι καθ᾿ ἡμέραν·
καὶ τὰ ἑξῆς. κοινῷ γὰρ λόγῳ περὶ πάντων τῶν p. 136
ἔξωθεν προσπιπτόντων, καὶ δοκούντων δεινῶν, a.
εἰπὼν, ὅτι αὐτῶν μὲν οὐδὲν δεινὸν, οὐδὲ ὑβριστι-
κὸν, οὐδὲ βλαβερόν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ
περὶ αὐτῶν, τοῦτό ἐστι τὸ ὑβρίζον καὶ βλάπτον·
βοήθειαν πρὸς τὰς λοιδορίας καὶ τὰς πληγὰς
καὶ τὰ τοιαῦτα προσέθηκεν, εἰς τὸ μὴ θυμοῦ-
σθαι ὑπ᾿ αὐτῶν ἢ καταπίπτειν, τὸ μὴ συναρ-
πάζεσθαι ὑπὸ τῆς φαντασίας. πρὸς δὲ φυ-
γὴν καὶ θάνατον, καὶ τὰ δεινότερα τῶν τοι- b.
ούτων, ἄλλην πορίζει βοήθειαν, τὸ μὴ ἀπογι-
νώσκειν τῶν τοιούτων, ἀλλὰ συνεχῶς ἐλπίζειν
ὡς ἐνίοτε ἐσόμενα. ἐὰν γὰρ ὁ μὲν λόγος ἀπο-
δεικνύῃ, μήτε ἀγαθὰ μήτε κακὰ τὰ ἐκτὸς εἶ-
ναι, ὁ δὲ διὰ τῆς φαντασίας συνεθισμὸς φυσιοῖ
πως ἡμᾶς οὕτω πρὸς αὐτὰ ἔχειν ὡς πρὸς συνή-
θη· οὔτε ἀπὸ τῶν δεινῶν δοκούντων ταπεινού-
μεθα, οὔτε τῶν ἡδέων δοκούντων λίαν ὀρεγόμεθα.

quae in malis habentur, quotidie tibi ſint ob oculos, &c. Cum enim communi ſermone de omnibus externis caſibus, qui *formidabiles* haberi ſolent, disſeruiſſet, nullum eorum per ſe neque terribilem, neque contumelioſum, neque noxium eſſe; ſed opinionem de iis conceptam, eſſe quae damno aut contumelia nos adficiat; id adjumentum adverſus convicia & verbera, ne irriteris ab eis aut angaris, ſubjicit, nempe committendum non eſſe ut a viſo ſtatim abripiaris. Adverſus *exſilium* autem & *mortem*, & id genus alia graviora, aliud remedium excogitavit; nempe, ne illa putemus numquam ad nos perventura, ſed continenter exſpectemus, ut quae aliquando eveniant. Nam ſi ſimul ratio demonſtrarit, res externas neque bonas eſſe, neque malas, ſimul vero conſuetudo nobis eam quaſi naturam adtulerit, ut adverſus ea tamquam uſitata & quotidiana adfecti ſimus: nec iis quae moleſta habentur, deprimemur; nec ſuavium rerum imagine ultra modum adliciemur.

ΚΕΦ.

c. ΚΕΦ. κθ'. 80

Εἰ φιλοσοφίας ἐπιθυμεῖς, παρασκευάζου αὐτόθεν, ὡς καταγελασθησόμενος, ὡς καταμωκησομένων σου πολλῶν, ὡς ἐρούντων, ὅτι, Ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, Πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; Σὺ δὲ ὀφρὺν μὲν μὴ σχῇς· τῶν δὲ βελτίστων σοι φαινομένων οὕτως ἔχου, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος εἰς ταύτην τὴν χώραν· μέμνησό τε, διότι, ἐὰν μὲν ἐμμείνῃς τοῖς αὐτοῖς, οἱ
p. 137 a. καταγελῶντές σου τὸ πρότερον, οὗτοί σε ὕστερον θαυμάσονται· ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα.

CAPVT XXIX. (Nobis Cap. XXII.)

Si Philosophiæ studio teneris, continuo ita te para, tamquam futurum sit, ut risu atque sannis excipiaris multorum, qui dicant: Repente philosophus nobis rediit! &, Vnde nobis istud supercilium? Tu vero supercilium quidem ne habeto: sed, quæ tibi optima videntur, ita tene, ut qui a Deo sis in ea statione locatus: & memento, si in eodem instituto perstiteris, fore ut, qui antea te deridebant, iidem deinde te admirentur; sin his cesseris, duplo majori risu te exceptum iri.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διὰ τοσούτων παραινέσεων πάντας ἀνθρώπους προτρέψας, καθὸ ἀνθρώπους, τῶν μὲν ἐκτὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὰ πτοίας ἀποστῆναι, ὡς ἀλλοτρίων,

COMMENTARIVS.

Tot præceptis omnes homines, quatenus homines sunt, hortatus, ut rebus externis earumque admiratione relicta, utpote alienarum, in semet

λοτρίων, ἐν ἑαυτοῖς δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ζητεῖν, ὅπερ τοῖς αὐτεξουσίοις προσήκει ζώοις, καὶ αἱρέσεως κυρίοις καὶ ὁρμῆς· ἐντεῦθεν λοιπὸν ὡς ἤδη ποσῶς προκεκοφόσι, καὶ φιλοσοφίας ἐπιθυμοῦσι, διαλέγεται τὰ πολλά. b.
καὶ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας προασφαλίζεται, τὰ ἐν ἀρχῇ συμβαίνειν εἰωθότα τοῖς τοιούτοις προλέγων, ἵνα μὴ ἐξαίφνης προσπεσόντα ταράξῃ, καὶ διαλύσῃ τὴν ἔνστασιν. Εἰώθασι γὰρ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀποτρέχειν βουλομένους τῆς συνήθους διαγωγῆς βαρύνεσθαι. καὶ ποτὲ μὲν, διὰ τὸ μὴ δοκεῖν αὐτοὶ χειρόνως πράττειν, μάλιστα οἱ συνήθεις, καταγελῶσι, καὶ χλευάζουσι· ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀναξίως ἐπαιρομένους ὀνειδίζουσιν, ἅμα μὲν θυμούμενοι κατ' αὐτῶν, ἅμα δὲ φθόνῳ, c.
τὴν προθυμίαν ἐκκόπτειν βουλόμενοι. Καὶ δὴ πολλοὶ τοῖς γέλωσι τούτοις, καὶ τοῖς μώκοις, καὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς ἡττηθέντες, ἔλιπον τὴν τάξιν, καὶ πρὸς τὰ πρότερον συνήθη ἐπέστρεψαν.

μῶκος

met ipſis bonum & malum quærant, id quod naturas libera voluntate, adpetitione, ac delectu præditas deceat: jam dehinc velut cum iis qui aliquantum profecerint, & *Philoſophiæ ſtudeant*, loquitur pleraque. Et ſtatim quidem ſtudii illius principium præmunit, ea quæ initio talibus hominibus evenire ſoleant prædicens; ne de improviſo objecta perturbent, & deſtruant inſtitutum. Nam plerique mortales, eos qui a conſueta vivendi ratione recedere volunt, moleſte ferre conſuerunt: & alii quidem, familiares præſertim, quia ſibi videntur non pejus res ſuas agere, *derident* eos & ſubſannant: alii eosdem, quaſi præter meritum inſoleſcentes, opprobriis petunt, iratique ſimul, & invidentes, ſtudium eorum retundere ſtudent. Itaque multi hoc deriſu, his ſannis, hisce opprobriis victi, deſertis ordinibus ad priſtinæ vitæ conſuetudinem redierunt.

Eſt

μῶκος δέ ἐστιν ὁ μυκτηρισμὸς, καὶ ὁ διὰ τοιούτου σχήματος εὐτελισμός. ἄλλοις δὲ οὐ μέχρι σχήματος καὶ μώκων καὶ ὀνειδισμῶν μόνον προχωρεῖ τὰ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ καὶ κινδύνους ὑπομένουσι καὶ κλιμακτῆρας, αὐτοί τε
p.138 καὶ οἱ συμπράττοντες αὐτοῖς εἰς εὐαγωγίαν· τοὺς
a. μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων, διὰ συμπαθείας, ἀχρήστους οἰομένων ἔσεσθαι τῷ βίῳ· τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν, τὰ μὲν φθονούντων τῇ ὑπεροχῇ τοῦ καλλίονος βίου, τὰ δὲ θυμουμένων ἐπὶ τῇ καταφρονήσει αὐτῶν τε καὶ τοῦ κατ' αὐτοὺς βίου.

Συμβαίνει δὲ τῷ ὄντι, τινὰς τῶν ὀρεχθέντων μὲν φιλοσοφίας καὶ εὐζωΐας διά τινα εὐφυΐαν τε καὶ εὐμοιρίαν, μήπω δὲ κατασχεθέν-
b. τας ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐν ἐλπίδι τέως καὶ φαντασίᾳ μόνῃ γενομένους τῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς, ἣν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους βίους, ὡς ἤδη ἔχοντας ἐπαίρεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν. οὐδὲν γὰρ οὕτω

Est autem *sanna*, qui μῶκος græce dicitur, si quem adunco (quod ajunt) naso suspendimus, aut aliis id genus gestibus contemtum nostrum ei significamus. Neque vero vultu & gestu tantum ridentur, subsannantur, conviciis exagitantur: sed nonnulli etiam, cum ipsi, tum qui eorum institutionis adjutores sunt, graviora quoque discrimina adeunt; partim a cognatis, ex amore, quod existimant eos vitæ inutiles fore; partim ab alienis, qui cum excellentiæ vitæ melioris invident, tum ob sui suæque vitæ contemtum irascuntur.

Fit autem utique, ut nonnulli philosophiam & bene vivendi rationem auspicati, ingenii quadam bonitate & singulari felicitate præditi, at nondum prorsus illam amplexi, sed spe quadam & nuda imagine excellentiæ illius præ reliquis vitæ generibus imbuti, sese, quasi jam tenerent eam, efferant: [quod nempe hoc ipso illis usu venit] quoniam nondum tenent. Nihil enim æque

τούτῳ φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας ἐστὶν ἀλλότριον, ὡς ἡ ἀνεσπασμένη ὀφρὺς, καὶ κενὴ ἔπαρσις αὕτη, τὸ Γνῶθι σαυτὸν τοῦ θεοῦ παράγγελμα μὴ λογιζομένη· ὃ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος πάσης ἐστὶ φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας. Εὐθὺς οὖν ἀνάξιοι τούτων c.
οἱ ἐπαιρόμενοι φαίνονται. οὐ γὰρ ἀπὸ μεγέθους ψυχῆς ἡ ἔπαρσις αὕτη γίνεται, ἀλλ᾽ ἔστιν οἴδημα κενὸν, καὶ παρὰ φύσιν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκχεόμενον, καὶ τῶν ἐντὸς ἀποσπώμενον· τοῦ ὑγιεινοῦ μεγέθους, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σώματος, τῇ κατὰ φύσιν διαθέσει τῶν ἐντὸς ἑπομένου, καὶ δι᾽ ὅλου γενομένου ὁμαλῶς, καὶ συνεχῆ τὴν κρίσιν πρὸς τὰ ἐντὸς τῶν ἐκτὸς διασώζοντος.

Παραγγέλλει οὖν τοῖς ἐπιθυμοῦσι φιλοσοφίας, p. 139
τοῦτο μὲν τὸ πάθος φυλάττεσθαι, ὡς καὶ ἀν- a.
θρώποις ἐστυγημένον, καὶ τοῦ ἐπιβουλεύεσθαι ῥᾳδίως καὶ δικαίως τοῖς ἔχουσιν αἴτιον· καθαρεύοντα δὲ αὐτοῦ, μὴ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς γέλωτας,

æque a philoſophia & recta vivendi ratione alienum eſt, quam altum ſupercilium, & inanis iſta elatio, divinum illud de ſe ipſo cognoſcendo præceptum non reputans; quod & principium & finis eſt philoſophiæ totius, & omnis recte vivendi rationis. Statim igitur indigni tantis rebus videntur, qui ſe efferunt. Nec enim ab animi magnitudine iſta oritur elatio, ſed eſt tumor inanis & præter naturam, ad exteriora ſe diffundens, avulſus ab interioribus. Nam ſalubris magnitudinis animi ea ratio eſt, quæ corporis: nempe naturalem adfectionem interiorum partium ſequitur, & per totum fuſa æquabiliter, perpetuam temperiem & proportionem exteriorum ad interiora conſervat.

Monet igitur philoſophiæ cupidos, ut eum quidem adfectum caveant, ut & hominibus inviſum, & cauſſam cur iis penes quos eſt & facile & merito ſtruantur inſidiæ. Sin purus ab eo fueris, ne riſus, ſannas & probra cures; ſed

λωτας, καὶ μώκους, καὶ ὀνειδισμοὺς, ἐννοοῦντα τί ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ τί τῇ τοιαύτῃ φύσει προσήκει· ἀλλὰ βεβαίως ἐμμένειν τῇ τοῦ βελτίονος βίου αἱρέσει, ὡς ὑπὸ Θεοῦ προτρεπόμε-
b. νον ἐπὶ ταῦτα. τὸ γὰρ μέγιστον τῶν ἐκ Θεοῦ δωρηθέντων ἀνθρώποις, Φιλοσοφία ἐστί. Δηλοῦσι δὲ καὶ οἱ καταγελῶντες αὐτοὶ, μεγάλην μὲν ἔχοντες ἔννοιαν Φιλοσοφίας, ἡμᾶς δὲ ὡς ἀναξίους αὐτῆς διασύροντες, ὅταν λέγωσιν, ὅτι Ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθεν. ἔτι δὲ μᾶλλον, ἐὰν πράῳ καὶ μετρίῳ ἤθει τὴν ἔνστασιν μέχρι τέλους διαφυλάξωμεν, θαυμάσουσι καὶ αὐτοὶ τὸ φιλοσοφίας κάλλος καὶ μέγεθος, ἐν τῷ πρότερον καταγελωμένῳ ὁρῶντες.

c. Ἐὰν δὲ ἡττηθεὶς, φησὶ, τοῦ γέλωτος αὐτῶν, παραλύσῃς τὴν ἔνστασιν, καὶ ἐπανέλθῃς πρὸς τὰ πρότερον, διπλοῦν τότε προσλήψῃ καταγέλωτα. καὶ γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ γέλως, προκόψαντος μὲν καὶ θαυμασθέντος ὑπὸ τῶν

ſed diligenter cogites, quid ſit homo, & quid tali naturæ conveniat; conſtanterque in melioris vitæ ſecta, velut a Deo ad eam amplectendam incitatus, permaneas. Nullum enim majus deorum immortalium munus hominibus datum eſt Philoſophiâ. Quod & ipſi deriſores declarant: nam magnifice quidem de philoſophia ſentiunt, nos autem ut eâ indignos derident, cum dicunt, *Iſte nobis ſubito philoſophus eſt reverſus.* Multo autem magis, ſi manſuetis & moderatis moribus inſtitutum noſtrum ad finem usque tenuerimus, ipſi etiam pulcritudinem gravitatemque philoſophiæ admirantur, quum illam in eo perſpexerint, quem pridem irriſerant.

Si vero, inquit, *riſu eorum victus*, ab inſtituto receſſeris, & ad prioris vitæ conſuetudinem redieris; *duplicato riſu excipieris.* Nam prior ille riſus, cum tu proficeres, & illi (intus) te admirarentur,

τῶν καταγελώντων, οὐδὲν ἦν πρὸς σὲ, ἀλλ᾽ εἰς ἐκείνους ἀντέστραπτο τοὺς καταγελῶντας. Ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, καὶ ἐκείνου τοῦ γέλωτος γέγονας ἄξιος, ἐπὶ κοθόρνῳ ῥόπαλον ἐπιχειρήσας λαβεῖν, καὶ μετὰ ζωῆς εὐτελοῦς καὶ ἐπισεσυρμένης φιλοσοφίᾳ προσελθών· καὶ δεύτερον ἐπεσπάσω πάλιν δικαίως, τὴν τάξιν λιπὼν ἐν ᾗ κατετάχθης, καὶ ὑπὸ φαύλων οὕτω πολεμίων, γέλωτος καὶ μώκου, καὶ τῶν τοιούτων, ἀπ᾽ αὐτῆς ἐξωσθείς. διπλοῦν οὖν ὄντως ὁ τοιοῦτος προσλήψεται καταγέλωτα, δικαίως, καὶ τοῖς ἔμφροσιν ἀρεστῶς, ὁ τῷ γέλωτι τῶν ἀδίκων καὶ ἀνοήτων ἡττηθεὶς, μηδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντι, εἰ τὴν ἔνστασιν διεφύλαξε· μὴ διαφυλάξας δὲ, δίκαιον αὐτὸν καὶ ἔμφρονα γενόμενον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. p. 140 a.

Καὶ ἔστιν ἱκανὰ ταῦτα βοηθεῖν τῇ μὴ παντελῶς ἐκνενευρισμένῃ ψυχῇ πρὸς τὸ φυλάσσειν πανταχοῦ τὰς καλλίονας στάσεις. σύμμαχον γὰρ αὐτῇ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίαν ποιεῖ, b.

rentur, nihil ad te pertinebat, sed in eos ipsos retorquebatur. Sin eis cesseris; tum vero & priori illo risu dignus eris, qui juxta muliebrem cothurnum clavam Herculis arripere institueris, & cum vitæ ratione vili & sordida ad philosophiam accesseris: & alterum risum ipse ultro merito elicies, deserta statione in qua collocatus eras; a tam vilibus hostibus, risu & sannis, aliisque nugis, ab ea depulsus. Vere igitur & merito, *dupliciter* talis homo *deridebitur*, ut qui & amentium risu (nihil ad se adtinente, si institutum suum tenuisset,) victus fuerit, & deinde, ab instituto desciscens, justum etiam ac prudentem sui derisum adtraxerit.

Habent autem hæc magnas vires ad juvandum animum haud prorsus enervatum, ut pulcerrima quæque consilia in tota vita persequatur. Etenim certaminis socium ei adjungit honestæ gloriæ studium,

ποιεῖ, τόνον ἱκανὸν προστιθεῖσαν τῷ λόγῳ, καὶ εἰς αὐτὸν ἀποκαθαιρομένην· ὅτι τὴν τιμὴν μὴ δι' αὐτὴν καὶ τοὺς τιμῶντας ἁπλῶς ἀγαπῶμεν, καὶ ἔξω τιθέμεθα τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ τεκμήριον αὐτὴν ποιούμεθα τοῦ ἔχειν τι ἀγαθὸν καὶ τι-
c. μῆς ἄξιον. διόπερ οὐ τὴν τοῦ τυχόντος τιμὴν ἀποδεκτέον, ἀλλὰ τὴν τῶν ἐμφρόνων, ὧν τῇ μαρτυρίᾳ πιστεύειν ἀσφαλές.

dium, quod idoneos nervos addat rationi, & per ipſam rationem ſit repurgatum; ſcilicet, ut honorem non propter ſe omnino, & propter honorantes amemus, & extrinſecus locemus bonum; ſed ut eo argumento colligamus, nos habere aliquid boni, & honore digni. Quare non a quovis admittere honorem nos oportet, ſed a prudentibus tantummodo, quorum teſtimonio fides haberi tuto poſſit.

ΚΕΦ. λ'.

Ἐάν ποτέ σοι γένηται ἔξω στραφῆναι, πρὸς τὸ βούλεσθαι ἀρέσαι τινὶ, ἴσθι, ὅτι ἀπώλεσας τὴν ἔνστασιν. ἀρκοῦ οὖν, ἐν παντὶ, τῷ εἶναι φιλόσοφος. εἰ δὲ καὶ δοκεῖν βούλει, σαυτῷ φαίνου· καὶ ἱκανὸς ἔσῃ.

CAPVT XXX. (Nobis Cap. XXIII.)

Si quando tibi acciderit, ut foras proſpicias, & placere alicui cupias, ſcito, te inſtitutum tuum perdidiſſe. Quare in omnibus rebus illud tibi ſatis ſit, eſſe te philoſophum: ſin etiam videri cupis, fac ut tibi talis adpareas: & hoc conſequi poteris.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 141 a.

Εἰπὼν, ὅτι τῶν βελτίστων φαινομένων ἔχεσθαι δεῖ, ὡς ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένον εἰς ταύτην τὴν χώραν, καὶ ὅτι ἐὰν μὲν ἐμμείνῃς τοῖς καλῶς δεδογμένοις, αὐτοί σε θαυμάσονται οἱ πρότερον καταγελῶντες· ἐὰν δὲ ἡττηθῇς, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα· κοινῶς πρὸς ταῦτα ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ πρὸς τὰ ἔξω στραφῆναι ἐπὶ τῷ ἀρέσαι τινὶ, λύει τὴν φιλόσοφον ἔνστασιν, τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὰ κρείττονα βουλομένην ἐστράφθαι. Ἀρκοῦ οὖν, φησὶν, b. ἐν παντὶ, τῷ εἶναι φιλόσοφος· τοῦτ᾽ ἔστι, τῷ ἀγαθὸς ἀνὴρ εἶναι. εἰ δὲ μὴ ἀρκεῖ σοι τὸ εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκφαίνεσθαι βούλει τὸ σὸν ἀγαθόν· (ἐπειδὴ τὰ ὄντως ἀγαθὰ καὶ καλὰ περιλάμπει· καὶ μᾶλλον ἄν τις πιστεύοι ἀγαθὸς εἶναι, εἰ καὶ διαφαίνοιτο αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης·) καὶ τότε, φησὶ, μὴ πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τοὺς πολλοὺς ἀποτείνου, τοὺς μηδὲ ἀξίους ὄντας

COMMENTARIVS.

Dixerat, ea quæ optima videantur ſic tenenda eſſe nobis, quaſi a Deo mandata ſint: &, ſi recta conſilia perſequamur, fore ut hi ipſi nos admirentur, qui antea deriſerunt: ſin ceſſerimus, duplicatum nos deriſum lucrifacturos. Nunc in genere his ſubjungit: ſi a te ipſo *ad externa convertaris, ut alicui placere velis, inſtitutum* philoſophi *deſtrui*, quod poſtulabat, ut ad te ipſum & ad Deum converteréris. *Eo* igitur, inquit, *ſemper contentus eſto; ſi ſis philoſophus*, hoc eſt, vir bonus. Sin eo, ut ſis, non contentus, etiam elucere bonum tuum cupis: (nam vere bona pulcraque perlucent; & fidentiori animo credimus eſſe nos bonos, ſi bonitas noſtra adpareat:) ne tum quoque res externas & populum reſpice, qui talium rerum

ὄντας τῶν τοιούτων κριτὰς, ἀλλὰ σεαυτῷ
c. φαίνου, καὶ ἱκανόν ἐστι. Φιλοσοφῶν γὰρ ἤδη, (πρὸς γὰρ τὸν τοιοῦτον ὁ λόγος,) ἅμα μὲν τὴν σεαυτοῦ ἔνστασιν φυλάξεις, εἰς ἑαυτὸν ἐπεστραμμένος, ἅμα δὲ καὶ κριτὴν σεαυτοῦ σεαυτὸν ἕξεις, καλλίονα τῶν πολλῶν. Καὶ ὅρα τὴν διαφορὰν τοῦ προτέρου τοιούτου ῥηθέντος πρὸς τὸν ἀρχόμενον παιδεύεσθαι, καὶ τοῦ νῦν πρὸς τὸν ἤδη φιλοσοφεῖν ἐπιθυμοῦντα. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἔλεγε, μηδὲν βούλου δοκεῖν ὅλως ἐπίστασθαι·
p. 142 a. ἐπειδὴ τοῖς ἐκτὸς ἐκεῖνος ἠβούλετο πάντως δοκεῖν, καὶ πρὸς ἐκείνην τὴν δόξαν ἐπτοημένος, καὶ οὔπω κριτὴς ὢν ἑαυτοῦ ἀξιόχρεως· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ καὶ στρέφεσθαι πρὸς ἑαυτὸν οὗτός ἐστιν ἑτοιμότερος, καὶ τοῦ δοκεῖν ὀρέγεται, ὡς τεκμήριον τοῦ εἶναι ἀγαθός, διὸ οὕτως εἶπεν, ἀρκοῦ τῷ εἶναι. εἰ δὲ καὶ δοκεῖν θέλεις, καὶ κριτὴς μέντοι σεαυτοῦ λοιπὸν δύνασαι εἶναι, σεαυτῷ φαίνου, φησὶ, καὶ ἱκανόν ἐστι.

Μήποτε

rerum judex esse nequit; sed *tibi ipsi te videri* sit satis. Quum enim jam philosopheris; (cum tali enim sermo habetur;) simul & tuum institutum tenebis, in te ipsum conversus, simulque te ipsum tui ipsius judicem habebis, populo potiorem. Observabis autem discrimen ejus quod ante ad illum dictum est, qui erudiri incipit, & hujus quod nunc adpetenti philosophiæ dicitur. Ibi enim dicebat, *nihil* prorsus *scire videri velis*; quia ille utique populo doctus videri volebat, & illa gloriola attonitus, judex sui ipsius idoneus nondum erat: hîc vero, quia paratior est auditor ad conversionem in semet ipsum, conspicique se vult, quo testimonium habeat suæ bonitatis; ideo *re ipsa contentus esse* jubetur. Sin etiam videri vis, & tuus jam esse judex potes; *tibi ipsi videre*, inquit, *atque id satis erit*.

Fortasse

Μήποτε δὲ καὶ ἄλλην τινὰ χρείαν δηλοῖ τοῦτο τὸ κεφάλαιον; δοκεῖ γάρ μοι ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἀνὴρ, ἀσφαλῶς χρώμενος τοῖς λόγοις, ὅταν εἴπῃ τὸ παρακούεσθαι δυνάμενον, εὐθὺς τὴν παρακοὴν διορθοῦν. Εἰπὼν οὖν πρότερον, ὅτι, ἐὰν ἐμμείνῃς τοῖς αὐτοῖς, οἱ καταγελῶντες οὗτοί σε ὕστερον θαυμάσονται· ἂν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα· b. καὶ δόξας τῆς ἔξωθεν κρίσεως ἐξαρτᾷν τὸν ἀκούοντα· διὰ τούτου τῶν ἐκτὸς ἀναχαιτίζει, καὶ c. ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἐκτὸς δοκήσεως, ἔξω τὴν ψυχὴν ἑλκούσης, καὶ ῥυπαινούσης αὐτὴν, εἰς ἑαυτὸν ἐπανάγει, ° καθαρωτέραν οὖσαν καὶ μηκέτι μάταιον, ἀλλὰ χρείαν τινὰ παρεχομένην. τὸ γὰρ δοκεῖν τοῖς ἔμφροσι κριταῖς ἀγαθὸν εἶναι, τεκμήριον ὄντως ἱκανόν ἐστι τοῦ εἶναι ἀγαθόν. καὶ πρὸς τοῦτο (οἶμαι) βλέπων, εἶπε τὸ Σαυτῷ φαίνου, καὶ ἱκανόν ἐστι.

Fortasse vero alium quoque usum caput hoc adfert. Nam mihi quidem videtur admirabilis hic vir caute loquens, si quid dixisset quod perperam accipi queat, statim errorem illum corrigere. Cum igitur prius dixerit, Si in iisdem perseveraveris, qui dudum deridebant, iidem te admirabuntur; sin ab eis victus fueris, duplicatum risum lucrifacies: cum adeo videri potuerit ab externo judicio suspendere auditorem; hac admonitione eumdem a rebus externis revocat, & ab aliorum opinione, foras trahente animum & contaminante, ad se ipsum reducit, [& ad sui judicium,] sincerius illud, nec vanum amplius, sed usum jam aliquem præstans. Nam cordatis judicibus videri bonum, firmum certe argumentum est bonitatis. Hoc igitur, ut opinor, spectans, dixit: *Tibi ipsi videre, idque satis erit.*

p. 143 a.

ΚΕΦ. λά.

Οὗτοί σε οἱ διαλογισμοὶ μὴ θλιβέτωσαν· Ἄτιμος ἐγὼ βιώσομαι, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ. Εἰ γὰρ ἡ ἀτιμία ἐστὶ κακὸν, οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ. Μή τι οὖν σόν ἐστιν ἔργον, τὸ ἀρχῆς τυχεῖν, ἢ παραληφθῆναι ἐφ' ἑστίασιν; οὐδαμῶς. Πῶς οὖν ἔτι τοῦτ' ἔστιν ἀτιμία; πῶς δὲ οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔσῃ, ὃν ἐν μόνοις εἶναί τινα δεῖ τοῖς ἐπὶ σοὶ, ἐν οἷς ἔξεστί σοι εἶναι πλείστου ἀξίῳ; Ἀλλά σοι οἱ φίλοι ἀβοήθητοι
b. *ἔσονται. τί λέγεις τὸ ἀβοήθητοι; οὐχ ἕξουσι παρά σου κερμάτιον, οὐδὲ πολίτας Ῥωμαίων αὐτοὺς ποιήσεις; τίς οὖν σοι εἶπεν, ὅτι ταῦτα τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐχὶ δὲ ἀλλότρια ἔργα; τίς δὲ δοῦναι δύναται ἑτέρῳ ἃ μὴ ἔχει αὐτός; Κτῆσαι οὖν, φησὶν,*

CAPVT XXXI. (Nobis Cap. XXIV.)

Hæ te cogitationes ne adfligant: Ignobilis ego vivam, & nulla usquam in existimatione ero. Si enim malum est ignobilitas; non potes in malo esse per alium, non magis quam in turpitudine. Tuumne ergo opus est, magistratum consequi, aut convivio excipi? Minime. Quomodo igitur tandem ignobilitas hoc censeri potest? aut quomodo in nulla usquam existimatione eris, quem in his solis, quæ in tua potestate sunt, aliquem esse oportet; quibus in rebus licet tibi quantivis esse pretii. At amici sine auxilio tibi relinquentur? Quid tu dicis Sine auxilio? Non habebunt a te pecuniolam; nec in civitatem Romanam eos adscribes? Quis ergo tibi dixit, hæc ex iis esse quæ in nostra sunt potestate, ac non potius aliena opera? Quis autem dare alteri potest quæ non habeat ipse? Atqui Compara, inquit,

φησὶν, ἵνα καὶ †) ἡμεῖς ἔχωμεν. Εἰ δύναμαι κτήσασθαι, τηρῶν ἐμαυτὸν αἰδήμονα καὶ πιστὸν καὶ μεγαλόφρονα, δείκνυε τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. εἰ δ' ἐμὲ ἀξιοῦτε τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐμαυτοῦ ἀπολέσαι, ἵνα ὑμεῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ περιποιήσησθε· ὁρᾶτε ὑμεῖς, πῶς ἄνισοί ἐστε, καὶ ἀγνώμονες. τί δὲ καὶ βούλεσθε μᾶλλον; ἀργύριον, ἢ φίλον πιστὸν καὶ αἰδήμονα; εἰς τοῦτο οὖν μοι μᾶλλον συλλαμβάνετε· καὶ μὴ, δι' ὧν ἀποβαλῶ αὐτὰ ταῦτα, ἐκεῖνά με πράσσειν ἀξιοῦτε. Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, φησὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Πάλιν, ποίαν καὶ ταύτην βοήθειαν; στοὰς οὐχ ἕξει διὰ σὲ, οὔτε βαλανεῖα. καὶ τί τοῦτο; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα ἔχει διὰ τὸν χαλκέα, οὐδ' ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα· ἱκανὸν δὲ, ἐὰν ἕκαστος ἐκπληρώσῃ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. Εἰ δὲ ἄλλον τινὰ αὐτῇ κατεσκεύαζες πολίτην πιστὸν

P. 144 a.

†) In noſtra Enchiridii editione particula καὶ, ante ἡμεῖς ἔχωμεν, operarum errore intercidit.

inquit, opes, quo & nos habeamus. Quod ſi poſſum comparare, ſervata verecundia, fide, magnanimitate; monſtra viam, & comparabo. Sin id a me poſtulatis, ut mea propria bona perdam, quo vos, quæ bona non ſunt, conſequamini; videte vos ipſi, quam iniqui ſitis & inſipientes. Vtrum vero mavultis? pecuniam, an amicum ſidum & verecundum? In hoc igitur potius operam mibi veſtram conferte: nec, ut ea faciam, per quæ hæc ipſa perdam, poſtulate! At patria, inquit, quantum in me eſt, auxilio carebit. Rurſus, quodnam tu & hoc auxilium dicis? Porticus per te non habebit, & balnea? Et quid inde? neque enim calceos habet per fabrum ærarium, neque arma per ſutorem: ſatis vero fuerit, ſuo quemque munere fungi. At, ſi quem alium ei civem parares ſidum & verecundum,

πιστὸν καὶ αἰδήμονα, οὐδὲν ἂν αὐτὴν ὠφέλεις; Ναί· Οὐκοῦν οὐδὲ σὺ αὐτὸς ἀνωφελὴς ἂν εἴης αὐτῇ. Τίνα οὖν ἕξω, φησὶ, χώραν ἐν τῇ πόλει; Ἣν ἂν δύνῃ, φυλάττων ἅμα τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα. εἰ δὲ, ἐκείνην ὠφελεῖν βουλόμενος, ἀποβαλεῖς ταῦτα· τί ὄφελος ἂν αὐτῇ γένοιο, ἀναιδὴς καὶ ἄπιστος ἀποτελεσθείς;

recundum, nihilne illam juvares? Iuvarem sane, ait. Proinde ne tu quidem inutilis ei fueris. Quem igitur tenebo, inquit, locum in civitate? Quemcumque possis ita tenere, ut simul fidem verecundiamque serves. Sin, dum civitati vis prodesse, hæc perdideris; quamnam illi utilitatem adferes, ubi impudens & infidus evaseris?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Τῶν ἐπιστρεφομένων πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν ἄλλοι ὑπ' ἄλλων περισπῶνται τινῶν, καὶ ἀπ' ἐκείνων τὰς ἐνστάσεις ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς προτρέπουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προβάλλονται. [καὶ οἱ μὲν νῦν ἀρχόμενοι παιδεύεσθαι, ταπεινοὶ ἔτι καὶ εὐτελεῖς ὄντες, λέγουσιν· Ἂν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς· ἂν μὴ κολάσω τὸν οἰκέτην, πονηρὸς] ἔσται. οἱ δὲ ἤδη προκεκοφότες, ταῦτα μὲν ὡς μικρὰ περιπτύουσι,

COMMENTARIVS.

Homines in animi sui curam incumbentes, alii aliis rebus distrahuntur: eoque fit, ut quædam & sibimet ipsis, & iis qui ipsos ad meliora hortantur, opponant. Ac ii quidem qui modo cœperunt erudiri, ut humiles & abjecti adhuc, dicunt: Si mea neglexero, non erit unde vivam: ni famulum castigaro, evadet improbus. Qui vero jam profecerunt, hæc ut parva despiciunt:

πτύουσι, καὶ θαῤῥοῦσιν, ὅτι οὐκ ἂν οὕτως ἄχρηστοι πρὸς τὸ πᾶν εἶεν ἔργον, ὡς ὑπὸ λιμοῦ διαφθαρῆναι· ὑπὸ δὲ τῆς τῶν καθηκόντων ἀποδόσεως, καὶ ὡς ἀγαθῆς καὶ ὡς τιμίας οὔσης, περισπῶνται. τῆς γὰρ καθαρωτάτης τιμῆς ὀρέγονται οὗτοι, καὶ τὴν ἀτιμίαν ἐκκλίνουσι, καὶ φίλοις ἐπικουρεῖν βούλονται καὶ πατρίδι. ἀπὸ τούτων φέρουσι τὰς ἐνστάσεις, ἃς διαλύει νῦν ὁ Ἐπίκτητος, καλῶς διὰ πασῶν ἐξελθών. C.

Καὶ πρώτην μὲν τὴν κοινὴν τίθησιν τὴν ἀπὸ τῆς ἀτιμίας εἰλημμένην, ὅτι ἀναχωρῶν τῶν ἐκτὸς, καὶ τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ

— — — ἄνδρες ἀριπρεπέες τελέθουσι

P. 145 a.

κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἄτιμως βιώσομαι, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ. καὶ λύει, δυνάμει συλλογιζόμενος οὕτως· Ἡ ἀτιμία κακόν. τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν. τὸ δὲ ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἂν δι' ἄλλον ἢ ὑπ' ἄλλου ὑπάρχοι ἡμῖν· ἐπεὶ

ſpiciunt: & confidunt, ſe non ita ad omne opus faciendum inutiles fore, ut fame ſibi pereundum ſit. Sed ipſo ſervandorum officiorum ſtudio, re tam bona, quam honorabili, anguntur. Nam veriſſimum honorem hi expetunt, & ignominiam fugiunt, & amicis ac patriæ ſuccurrere volunt. Hinc igitur argumenta petunt, quæ nunc ordine omnia & præclare confutat Epictetus.

Ac primum commune illud ponit, ab ignominia ſumtum: Si a rebus externis foroque receſſero,

Quod ſolet exornare viros illuſtribus actis,

ut Homerus ait; *ſine honore vivam, nulloque numero* ero. Illud autem argumentum tali quadam ratiocinatione ſolvit: Ignominia malum eſt. Malum in nobis ſitum eſt, quemadmodum & bonum. Quod vero in nobis ſitum eſt, id nobis nec ab alio, nec per alium accidit; alioqui

ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐφ' ἡμῖν ἔτι ἐλέγετο. ἡ ἄρα ἀτιμία, ὅταν παρῇ, ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, κἂν ἀτιμάζωσί τινες ἔξωθεν, κἂν μὴ ἀτι-
b. μάζωσιν. ὥστε οὐ χρὴ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀτιμίαν δεδοικέναι, οὐδὲ ἀτιμίαν ὅλως νομίζειν αὐτήν· εἴπερ ἡ ἀτιμία, κακὸν οὖσα, ἐν ἡμῖν ἐστιν.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ λήμματα τὰ παραληφθέντα, πῶς ἔχουσιν ἀληθείας. ἡ ἀτιμία, φησὶ, κακόν ἐστι. εἰ γὰρ τὸ ἀγαθὸν τιμή ἐστιν, ὡς πάντες ὁμολογοῦμεν, τὸ ἄτιμον καὶ ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη· εἰ γὰρ ἀγαθὸν ἦν, τίμιον ἂν ἦν, καὶ οὐκ ἄτιμον. ἔτι
c. δὲ, εἰ ἡ τιμὴ ἀγαθόν ἐστιν, εἴπερ τοῖς ἀγαθοῖς προσήκει πᾶσι· (καὶ γὰρ Θεῷ καὶ τοῖς Κρείττοσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ τιμὴ προσήκει, καθὸ ἀγαθή ἐστι·) δῆλον, ὅτι ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη. εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρχει, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρ-

alioqui non amplius ſitum in nobis eſſe diceretur. Ignominia igitur, quoties adſuerit, a nobis pendet, & in nobis ineſt: ſive alii extrinſecus ignominia nos adficiant, ſive minus. Non igitur ignominia, qua ab aliis adſpergimur, eſt pertimeſcenda, ac ne ignominia quidem illa judicanda: ſiquidem ignominia, ſi malum ſit, in nobis erit.

Sed jam etiam ipſas ſumtiones, quibus uſus eſt, videamus, quam vere ſint adhibitæ. *Ignominia*, inquit, *malum eſt*. Nam ſi bonum honorabile eſt, in quo conſentimus omnes, ignominioſum & ipſa ignominia malum erit: ſi enim bonum eſſet, honorabile eſſet, non ignominioſum. Porro: ſi bonum eſt honos, quia bonis omnibus convenit; (nam & Deo, & geniis, & bonis hominibus convenit honos, quatenus bonus eſt:) carere ergo honore malum eſſe conſtabit. Nam contrariorum contrariæ ſibi invicem ſunt qualita-

ὑπάρξει. ἐναντίον δὲ τιμῇ μὲν, ἀτιμία· ἀγαθῷ δὲ, κακόν. ὅτι δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακὸν, αὐτεξουσίων ὄντων, ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν p.146 a. τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει, καὶ οὐδὲν μὴ κατὰ προαίρεσιν ἡμῶν ἐστι γινόμενον ἢ ἀγαθὸν ἢ κακὸν, δέδεικται, οἶμαι, πρότερον, καὶ οὐ χρὴ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν. Εἰ οὖν ἐφ' ἡμῖν ἡ ἀτιμία, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅταν παρῇ· οὐκ ἂν ἄτιμοι διὰ τὰ ἐκτὸς εἴημεν, κἂν τελέως αὐτῶν καταφρονήσωμεν. εἰ γὰρ μὴ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τὸ μὴ τυχεῖν ἀρχῆς, ἢ τὸ παραληφθῆναι εἰς συμβουλὴν, ἢ εἰς ἑστίασιν· τὸ μὴ τυχεῖν τούτων, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμέτερον· ὥστε οὐδ' ἡ b. ἀτιμία, εἴπερ ἡ ἀτιμία κακόν.

Ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ, Οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ; καὶ γὰρ καὶ περισκελέστερον ἀπήγγελταί πως τὸ ῥησείδιον. Ἔοικε δὲ τὸ, μὴ δύνασθαι

qualitates. Contrarium autem eſt honori, carere honore: ut bono, malum. Bonum vero noſtrum, qui libera voluntate præditi ſumus, malumque noſtrum, in nobis & noſtra voluntate ſita eſſe, neque contra voluntatem noſtram ullum vel bonum vel malum nobis accidere, ſuperius utique (puto) demonſtratum eſt; nec repetenda ſunt eadem. Si ergo ignominia a nobis pendet, & in nobis ipſis ineſt, cum adeſt: non erimus in ignominia propter res externas, quamvis eas plane deſpexerimus. Nam ſi in nobis ſitum non eſt, *adipiſci magiſtratum, aut in conſilium adhiberi, aut invitari ad convivium:* non conſequi hæc, malum noſtrum haud fuerit; ac proinde ne ignominia quidem noſtra, ſiquidem ignominia malum eſt.

Sed quid illud ſibi vult? *Non potes in malo eſſe propter alium, non magis quam in turpitudine.* Nam ſententiola hæc duriuſcula eſſe videtur. Videtur autem illud, *non poſſe*

σθαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, * ὡς ἀπὸ προφανεστέρων. ὡς γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ καλὸν ἐκφανέστερόν ἐστιν, ἐπανορθοῦν αὐτοῦ * τῇ κρυ-
c. φίᾳ ἑνώσει· διὸ θέλγει καὶ κηλεῖ τοῦτο, καὶ καλεῖ πρὸς ἑαυτὸ, καὶ ἔρωτα πᾶσιν ἐναποτίκτει τῆς πρὸς αὐτὸ ἐπιστροφῆς· οὕτω καὶ τὸ αἰσχρὸν, προφανέστερον καὶ προδηλότερόν ἐστι τοῦ κακοῦ. Αἰσχρὸν δὲ λέγεται, τὸ ταῖς ἡδοναῖς παρὰ τὸ προσῆκον κεχρῆσθαι. τοῦτο δὲ κατὰ προαίρεσιν, καὶ οὐ δι' ἄλλον συμβαίνει. τὸ γὰρ ἥδεσθαι, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα. Οὐ μᾶλλον οὖν δύναταί τις ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ἐν αἰσχρῷ
p. 147 οὐκ ἔστι δι' ἄλλον. εἰ οὖν εἶναι μὴ δύναταί τις
a. ἐν αἰσχρῷ δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον δὲ ἐν κακῷ εἶναι δυνατὸν δι' ἄλλον ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον, ὅτι καὶ ἐν κακῷ οὐκ ἔστι δι' ἄλλον· εἴπερ μηδὲν

posse quemquam *in malo esse propter alium*, [ex eo voluisse demonstrare, quod non possit quisquam *in ignominia esse propter alium*,] tamquam ex evidentiore. Nam quemadmodum pulcrum & honestum magis in oculos incurrit, quam bonum: quo fit ut demulceat, deliniat, ad se vocet, & amorem omnibus convertendi se ad ipsum ingeneret: sic & turpe malo clarius & evidentius est. Turpe autem dicitur, voluptatibus uti præter id quod decet. Hoc vero consilio fit, & non per alium. Etenim proprio motu fit, ut quis voluptati se dedat. Non magis igitur in malo quis per alium (sive propter alium) quam in turpitudine, potest esse. Atqui perspicuum est, in turpitudine neminem propter alium (sive per alium) esse posse. Si ergo per alium in turpitudine esse nemo potest; non magis vero in malo quisquam per alium, quam in turpitudine esse potest: sequitur, ne in malo quidem quemquam per alium esse posse; siquidem nihil

δὲν μᾶλλον ἔχει τὸ ἐν κακῷ, τοῦ ἐν αἰσχρῷ εἶναι. καὶ γὰρ τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ὁμοίως ἐστὶν, ὥσπερ τὸ αἰσχρόν.

Μή ποτε δὲ ἐκφαντικώτερος ὁ λόγος ἔσται, τὸ ἀρνητικὸν μόριον ὑπερβιβαζόντων ἡμῶν· ἵνα ᾖ μᾶλλον οὕτως, †) ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· καὶ λέγοι ἂν, ὅτι οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἵνα ἐκ τοῦ μᾶλλον ἡ κατασκευὴ τοῦ λόγου ληφθῇ. εἶχε δ' ἂν ἀλήθειάν τινα ὁ λόγος, b. εἰ ἐννοήσαιμεν, ὅτι τὸ μὲν καλὸν καὶ αἰσχρὸν οἱ ῥήτορες τῷ ἐπαινετῷ καὶ τῷ ψεκτῷ χαρακτηρίζουσι, τῆς κρίσεως αὐτὸ τῶν πολλῶν ἐξαρτῶντες· τὸ δὲ συμφέρον καὶ ἀσύμφορον, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν τὸ ὠφέλιμον καὶ βλαβερὸν, ἤτοι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, οὐ θέσει τινὶ, οὐδὲ κρίσει ἀνθρώπων, ἀλλὰ φύσει λέγουσιν ὑπάρχειν. ὡς πρὸς ταύτην οὖν τὴν ὑπόθεσιν, τὴν τὸ αἰσχρὸν τῆς κρίσεως τῶν ψεγόντων ἐξαρτῶσαν,

†) Intercidiſſe ſuſpicatus ſum verba, Μᾶλλον οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον. Mox deinde, pro ὅτι οὐ δύναται, ſuſpicatus ſum ὅτι τελέως οὐ δύναται.

hil eſt cauſſæ, cur magis in malo ſit, quam in turpitudine. Malum enim æque in nobis ſitum eſt, atque turpitudo.

Fortaſſis autem evidentior fuerit oratio, transpoſitâ negandi particulâ; ut ſit, *magis impoſſibile eſt in malo eſſe, quam in turpi;* atque ita dicat, non poſſe te in malo eſſe per alium, ut ex particula *magis* ſumatur orationis confirmatio. Habuerit autem veri aliquid illa ratio, ſi cogitemus, rhetores Honeſtum & turpe laudabili & vituperabili definire, & vulgi judicio ſubjicere; utile vero atque inutile, ſive conducibile & noxium (quod perinde eſt) itemque bonum & malum, non inſtituto aliquo aut hominum judicio, ſed naturâ eſſe, adfirmare. Secundum illam igitur hypotheſin, quæ turpitudinem a judicio vituperantium pendentem facit,

c. σαν, εἶπεν, μᾶλλον οὐ δυνατὸν ἐν κακῷ δι' ἄλλον εἶναι, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ. εἰ οὖν ἐν αἰσχρῷ μὴ δυνατὸν εἶναι δι' ἄλλον, ὡς εἴρηται πρότερον, μᾶλλον δὲ οὐ δυνατὸν ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον, ὅτι τελέως ἀδύνατον ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον.

Πῶς δὲ, φησὶ, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔσῃ, ἐὰν μὴ δύναμιν πολιτικὴν ἔχῃς; ἐπελάθου, ὅτι οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐν
p. 148 a. ὀρέξει καὶ ἐκκλίσει, καὶ ὅλως τοῖς ἐπὶ σοὶ, ἐν οἷς ἔξεστί σοι πολλοῦ ἀξίῳ εἶναι, ἐὰν σὺ θέλῃς κατὰ φύσιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι. καὶ τὸν τόπον οὖν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν σαυτῷ ἔχων, καὶ δυνάμενος ἐν αὐτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, διὰ τί λέγεις οὐδεὶς οὐδαμοῦ εἶναι; δηλονότι |διὰ τὸ τέως ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν τίθεσθαι, ὧν ἀνάγκη καταφρονεῖν τὸν γνησίως φιλοσοφοῦντα. Ἀλλὰ, κἂν ἐγὼ σιγῶν δύνα-

μαι

cit, dixerit, *magis impossibile est, ut quis per alium sit in malo, quam in turpitudine.* Si ergo fieri nequit, ut propter alium in turpitudine sis, ut ante dictum est; multo vero minus fieri potest, ut in malo sis per alium, quam in turpitudine; perspicuum est, prorsus fieri non posse, ut sis in malo per alium.

Quomodo vero, inquit, *nullo usquam loco eris*, si reipublicæ administrandæ potestate careas? Num oblitus es, non hunc esse locum, in quo bonum & malum humanum situm sit? sed id situm esse in adpetitione & declinatione & omnino *tuis in rebus, in quibus tibi quantivis pretii esse licebit*, si eas naturæ congruenter tractare volueris? Cum igitur & boni locum in te ipso habeas, & in eo quantivis pretii esse possis, cur te nullo usquam esse loco dicis? Eo nimirum, quod hactenus bonum in rebus externis collocas, quas spernere debet germanus philosophus. *At*, ut ego, etsi tacuero,

in

μα ἐν ἐμαυτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, οἱ φίλοι, b.
φησὶν, ἀβοήθητοι ἔσονται. Τοῦ πεσῶς
προκεκοφότος ὁ λόγος. οὗτος γὰρ, ὅσον μὲν
ἐφ' ἑαυτῷ, καταφρονεῖ πολλάκις τῶν ἐκτὸς,
ὀρέγεται δὲ βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀγαθὸν νομί-
ζων αὐτὸ καὶ καλὸν ὑπάρχειν· καὶ διὰ τοῦτο
καὶ χρημάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ πολιτικῆς δυνάμεως
ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ μὴ ἄχρηστος εἶναι τοῖς ἑαυ-
τοῦ φίλοις. Λύει οὖν καὶ ταύτην τὴν ἔνστασιν,
ἀπό τε τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ χρησιμώ-
τερον εἶναι φίλον, τοῦ χρήματα καὶ δυναστείας c.
πορίζοντος, τὸν ἑαυτὸν πιστὸν εἰς τὴν φιλίαν
παρεχόμενον. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἐφ' ἡμῖν, ὅτι
χρήματα, καὶ πολιτικαὶ δυναστεῖαι, καὶ τιμαὶ,
οὐκ εἰσὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν. εἰ μὲν γὰρ ἔχων τύ-
χοι τις τῶν φιλοσοφούντων, διδότω προθύμως·
λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἐκ τούτου, ἢ διδόναι,
νομίζων. εἰ δὲ μὴ ἔχει, οὐδὲ ἀδικεῖ τὴν φιλίαν.
τίς γὰρ δύναται δοῦναι ἑτέρῳ ἃ μὴ p. 149
ἔχει αὐτός; a.

Κτῆσαι

in me ipso magni esse pretii possim, *amici tamen*, inquit, *nihil a me juvabuntur*. Hæc ejus est oratio, qui aliquantum profecit. Is enim, quod ad sese adtinet, sæpe res externas contemnit; sed amicis opem ferre cupit, quod id bonum judicat honestumque esse: eaque de caussa & opes & nonnumquam etiam potestatem civilem desiderat, ne suis amicis sit inutilis. Solvit igitur & hanc objectionem, argumento ab iis, quæ in nostra potestate sunt, petito: & comparatione, quod sit utilior amicus is, qui bona fide colat amicitiam, illo qui pecuniam & potentiam conferat. Et ab iis quidem, quæ in nostra potestate sunt: quod pecunia, civiles potestates, honores, *in nostra potestate non sint*. Quæ si quis philosophorum habeat, alacriter elargiator; seque accipere potius ea re, quam dare, beneficium existimet. Sin iis careat, nullam amicitiæ facit injuriam. *Quis enim alteri det, quod ipse non habet?*

Parato

Κτῆσαι οὖν, φασὶν οἱ φίλοι, ἵνα ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀλλ', εἰ μὲν δυνατὸν κτήσασθαί με, μένοντα καὶ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν φίλον, καὶ κατ' ἐμαυτὸν πάντων κεκαθαρμένον τῶν αἰσχύνην τῷ φιλοσόφῳ φερόντων, δείκνυε τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. Καὶ ἔοικεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐνδιδόναι καὶ χρηματίζεσθαί ποτε διὰ τοὺς φίλους, καὶ πολιτικῆς ἀντέχεσθαι δυνάμεως, ἐὰν ᾖ δυνατὸν πορίζεσθαι ταῦτα, καὶ ἔχειν, διασώζοντα τὸν κατὰ φύσιν
b. ἑαυτῶν προσήκοντα βίον. εἰ δὲ ἀδύνατον ὡς ἐπιτοπλεῖστόν ἐστι τοῦτο, καὶ ἀνάγκη, ταῦτα βουλόμενον περιποιήσασθαι, τὴν ἔνστασιν ἀπολέσαι τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ· δῆλον, ὅτι τῷ, Κτῆσαι ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν αἰτοῦσιν ἀπολέσαι, τοῦτ' ἔστι τὸ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀγαθὸν, ἵνα ἑαυτοῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ ἑαυτῶν περιποιήσωνται. οὐ γάρ ἐστιν, ἃ ζητοῦσιν, τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ τῆς λογικῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' ὀρεκτὰ τῶν ἀλόγων

Parato igitur, inquiunt amici, *ut & nos ea habeamus. At, equidem si* ita *parare possum*, ut & vir bonus permaneam, & vobis fidelis amicus, neque quidquam admittam philosopho indecorum; *vos viam ostendite, & ego parabo.* Ac videtur hic vir concedere, interdum parare opes propter amicos, & petere magistratum, si ista sic parari tenerique possint, ut ne quid admittatur ea vita indignum, quae naturae instituto viroque sapienti conveniat. Sin hoc maxima ex parte fieri nequit, & eum, qui haec consequi velit, necesse est institutum proprii sui boni perdere: illud utique, *Parato, ut & nos habeamus*, nihil aliud est, nisi petere ut meum bonum, hoc est, animi ratione praediti bonum, amittam, quo illi, quae ipsorum bona non sunt, consequantur. Non sunt enim, quae illi quaerunt, bona animi rationalis, per quem homo homo est; sed res brutis cupiditatibus

ἀλόγων ὀρέξεων. ἀγνώμονες οὗτοι καὶ ἄνισοι. ἄνισοι μὲν, ὅτι καὶ ἄφιλοι· (ἡ γὰρ φιλότης, ἰσότης· ὡς ἔλεγον οἱ Πυθαγόρειοι·) καὶ c. ὅτι ἄνισόν ἐστι τὸ ἑλέσθαι κακῷ τῷ ἐσχάτῳ περιβαλεῖν τὸν φίλον, διὰ τὸ ἀποπλῆσαι τὴν ἄλογον αὐτῶν ὄρεξιν. ἀγνώμονες δὲ, καὶ ὡς τῷ δόντι ἑαυτὸν εἰς συμπεριφορὰν αὐτοῖς τοιαῦτα προστάττοντες, καὶ ὡς μὴ δυνάμενοι διακρῖναι τὴν διαφορὰν, οὗ τε ἀπόλλυσιν ὁ φίλος, πειθόμενος αὐτοῖς, καὶ οὗ αὐτοὶ περιποιήσονται· ὅτι ἐκεῖνο μὲν ἀγαθῶν τὸ μέγιστον αὐτῷ, τοῦτο δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀγαθὸν τούτων ἴδιον, ἀλλ' ἐνίο- p. 15[illegible] a. τε καὶ κακόν. ἀγνώμονας δὲ αὐτοὺς, καὶ ἀνοήτους, ἴσως καὶ διὰ τὸ ἐφεξῆς ἐπαγόμενον καλεῖ· ὅτι ἀργύριον πιστοῦ φίλου προτιμῶσι καὶ αἰδήμονος. διὰ τούτου δὲ καὶ ἐναργέστερον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔσται τοῖς φίλοις ὁ τοιοῦτος ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος τῶν πορίζοντων ἀργύριον. εἰ γὰρ καὶ τῶν οἰκετῶν οἱ πιστοὶ

bus desiderabiles. *Ingrati* hi igitur, *&* *vecordes*, *&* *iniqui* sunt. *Iniqui*, ut desertores amicitiæ. Est enim amicitia, ut Pythagorei dicebant, æqualitas: & iniquum est, amicum in extremam calamitatem velle conjicere, brutæ tuæ cupiditatis explendæ caussa. *Ingrati* vero *&* *vecordes*, qui ab amico, qui lubens illis morem gerit, talia postulent: nec, quantum intersit, videant, inter id quod amicus illis obsequens perdit, & id quod ipsi consequuntur; nempe illum quidem boni maximi jacturam facere, ipsos vero non modo non suum aliquod bonum adipisci, sed interdum malum etiam. *Ingratos* autem eos *amentesque* fortassis ob id etiam, quod mox subjicit, adpellat; nempe quod *pecuniam fideli amico* *&* *verecundo anteponant*. Atque per id evidentius etiam ostendit, talem amicis non fore inutilem, sed utiliorem quam hi qui pecuniam suppeditent. Nam si servi quoque fideles

πιστοὶ καὶ αἰδήμονες, χρησιμώτεροι τῶν τεχνι-
b. κῶν καὶ ἐργατικῶν εἰσι, καὶ τιμιώτεροι τοῖς δεσπόταις, πόσω μᾶλλον οἱ τοιοῦτοι φίλοι τῶν ποριζόντων ἀργύριον τιμιώτεροι τοῖς ἔμφρεσιν ἔσονται; καὶ γὰρ πρὸς συνδιαγωγὴν καὶ συμβουλὴν οὗτοι, καὶ πρὸς φυλακὴν τῶν φιλτάτων καὶ τιμίων, καὶ ἐν κινδύνοις καὶ νόσοις, καὶ μετὰ θάνατον, οἱ πιστοὶ φίλοι χρησιμώτεροι δείκνυνται, οὐδὲν ἀπᾴδοντες τῶν χρωμένων αὐτοῖς φίλων. εἰ οὖν φίλοι ὄντως εἰσὶ, συλλήψονται τῷ φίλῳ εἰς
c. τὸ πιστὸν διαμένειν, καὶ αἰδήμονα, καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν χρησιμώτερον ἀποβλέποντες· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνα πράττειν ἀξιώσουσι, δι' ὧν καὶ τὸ φίλος εἶναι πιστὸς, καὶ χρήσιμος τοῖς φίλοις, ἀπολέσει.

Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, φησὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Ἠδύνατο μὲν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ταύτην λῦσαι τὴν ἔνστασιν, ὅτι τῶν ἐπί σοι κύριος εἶ· τίς δέ σοι εἶπεν, ὅτι τῶν

fideles & verecundi, artificiosis & operosis præstant, plurisque fiunt a dominis: quanto magis tales amici pluris æstimabuntur a cordatis hominibus, quam ii qui nummulos donant? Nam & ad jucundam vitæ consuetudinem, & ad consilium dandum, & ad tuenda ea quæ sunt carissima ac pretiosissima, & in periculis, & in morbis, & post obitum, fideles amicos utiliores esse constat, nulla in re ab his, qui ipsis utuntur, amicis dissentientes. Si ergo hi veri amici sunt, in eo juvabunt amicum, ut fidelis & verecundus permaneat, etiam privati sui commodi respectu: neque ab eo postulabunt, ut id faciat, per quòd eo redigatur, ut nec fidelis amicus neque utilis esse amicis possit.

At patria, quantum in me est, inquit, auxilio carebit. Poterat eâdem ratione hanc quoque objectionem solvere, ut diceret: Eorum quæ in te sita sunt, dominus es. quis vero tibi dixit, in te

τῶν ἐπί σοί ἐστι, στοὰς καὶ βαλανεῖα τῇ πατρίδι περιποιεῖν; τίς δὲ δύναται ἑτέρῳ δοῦναι ἃ μὴ ἔχει αὐτός; κἂν ἀκούσῃ, Κτῆσαι οὖν, ἵνα καὶ ἡ πατρὶς ἔχῃ· τὰ πρότερα ἐκεῖνα ἐπαγα- p. 151 γεῖν. Ἀλλ' ἐάσας ταῦτα ἡμῖν ὡς κοινὰ συννοεῖν, a. εἰδικωτέραν καὶ προσφυεστέραν μετὰ πολλῆς ἐνεργείας τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀπόκρισιν γοργῶς ἐποιήσατο· Τί πρὸς σὲ τοῦτο, εἰπὼν, εἰ διὰ σὲ ἡ πατρὶς στοὰς οὐκ ἔχει, καὶ βαλανεῖα; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα διὰ τὸν χαλκέα ἔχει, ἀλλὰ διὰ τὸν τῶν ὑποδημάτων δημιουργόν· οὐδὲ ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὁπλοποιόν. πᾶσα γὰρ b. πόλις τότε συμφερόντως ἑαυτῇ καὶ δικαίως οἰκεῖται, ὅταν ἕκαστος τῶν ἐν αὐτῇ, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἐκπονῶν, μὴ πολυπραγμονῇ, ἀλλ' ὁ μὲν χαλκεὺς, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν τοιούτων, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον χρήσιμον τῇ πόλει παρέχῃ. Ἐγὼ δὲ, φαίη ἂν ὁ φιλοσοφῶν, τί ἂν αὐτῇ χρήσιμος εἴην; Πρὸς ὃν πάλιν καλῶς ὑπαντᾷ, ὡς,

te situm esse, ut patriæ *porticus & balnea* construas? quis vero alteri dare id potest, quod ipse non habet? Et, quod si audivisset dicentes, Parato igitur, ut & patria habeat: poterat priora illa rursus respondere. Verum hæc, ut communia, nobis cogitanda reliquit, magisque propriam & cognatam multa cum vi & acrimonia responsionem, quod ad patriam adtinet, fecit. Quid ad te, inquit, si *per te patria porticus & balnea non habebit? Neque enim calceos per fabrum ferrarium habet*, sed per sutorem: *neque arma per sutorem*, sed per armorum fabrum. Omnis enim civitas tum sibi ipsi utiliter & juste administratur, cum quisque civis & incola suo intentus operi, aliena non curat: si & faber ærarius, & quivis alius opifex curat, ut suum opus civitati prosit. At dicat philosophiæ studiosus: Ego vero qua re utilis ero civitati? Cui vicissim egregie respondet: *Si*

ὡς, εἰ ἄλλον τινὰ κατεσκεύαζες ἐν αὐτῇ πιστὸν καὶ αἰδήμονα πολίτην,
c. ἆρα οὐκ ἂν χρειωδέστερόν τι αὐτῇ τοῦ χαλκέως ἐπόριζες; ὥστε μάλιστα μὲν, ἂν καὶ ἄλλους κατασκευάσῃς τοιούτους, τὰ μὲν νουθετῶν καὶ διδάσκων, τὰ δὲ παράδειγμα καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ πολίτου γινόμενος· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ σαυτὸν αὐτὸς παρέχων τοιοῦτον· χρησιμώτερόν τι παρέχειν αὐτῇ ὧν οἱ ἄλλοι παρέχουσι.

Τίνα οὖν, φησὶν, ἕξω χώραν ἐν τῇ πόλει· ὥσπερ ἕκαστος τῶν ἄλλων ἔχει, ὁ μὲν ἄρχων, ὁ δὲ προπολεμῶν, ὁ δὲ τὰ πρὸς
p.152 τὸν βίον τι χρησίμων δημιουργῶν; Αὐτὸς μὲν
a. οὖν κοινῶς πρὸς τοῦτο ἀπήντησεν, ὅτι, ἣν ἂν δύνῃ χώραν ἔχειν πρὸς τὴν πόλιν, φυλάττων τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα, ταύτην ἔχε. εἰ δὲ εἰς χρήματα καὶ βαλανεῖα καὶ στοὰς βουλόμενος ὠφελεῖν, ἀποβάλῃς τὸ πιστὸν καὶ αἰδῆμον, οὐδὲ εἰς ἐκεῖνα ἴσως ὠφελήσαις αὐτὴν, ἅπαξ

Si efficeres, ut alium civem fidelem & verecundum civitas tua haberet, nonne utilius ei aliquid, quam faber ærarius, præſtares? Igitur maxime quidem, ſi alios, cum monendo docendoque, tum honeſti ac boni civis exemplum illis oſtendendo, tales reddideris; ſin id non potes, ſaltem te ipſum talem præſtando; utiliorem te civitati, quam alii illi, (qui iſta eidem conferunt) præbebis.

Quem igitur, inquis, *in civitate tenebo locum,* quemadmodum cæterorum quisque ſuo quopiam munere fungitur, alius magiſtratum gerendo, alius propugnando, alius aliquid ad degendam vitam utile ſuppeditando? Auctor igitur communiter ad hæc reſpondet: *Quemcunque locum in civitate tenere poteris, conſervata fide & verecundia,* eum teneto. Si vero dum pecuniâ, balneis, porticibus, eam juvare ſtudes, fidem & verecundiam amiſeris; fortaſſe ne illis quidem rebus eam juveris. ſemel

ἅπαξ ἄπιστος καὶ ἀναιδὴς ἀποτελεσθείς. τί δὲ κάλλιον αὐτῇ; πιστοὺς ἔχειν καὶ αἰδήμονας πολίτας; ἢ στοὰς καὶ βαλανεῖα; b.

Ἀλλὰ ζητητέον, τίνα χώραν ὁ φιλοσοφῶν ἐν τῇ πόλει καθέξει. ἢ μάλιστα μὲν τὴν ἀνθρωποποιὸν, καὶ πιστῶν καὶ αἰδημένων πολιτῶν δημιουργόν. ἔργον γὰρ ἕξει οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἀποκαθαίρειν. κοινός τε πάντων ἔσται πατὴρ καὶ παιδαγωγὸς, διορθωτής τε καὶ σύμβουλος, καὶ κηδεμονικὸν πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων, καὶ συνεργὸς ὢν παντὸς ἀγαθοῦ· τοῖς μὲν εὐημεροῦσι συνηδόμενος, τοῖς c. δὲ λυπουμένοις συνταλαιπορῶν, καὶ παραμυθούμενος αὐτούς· καὶ ἁπλῶς ἐκεῖνα πράξει, ἅπερ ὁ νομίζων ἔργον ἴδιον ἔχειν καὶ χώραν ἐν τῇ πόλει τὴν πάντων ἀνθρώπων εὐποιητικὴν ἐπιμέλειαν, ἐφ᾽ ὅσον δύναται. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἕν τι τῶν

semel perfidus & impudens factus. Utri vero magis eam ornant? fideles & verecundi cives? an porticus & balnea?

Verum quærendum est, quem locum in republica philosophus tenere debeat? Annon locum potissimum ejus, qui homines faciat, & fidelium ac bene moratorum civium quasi opifex quidam sit? Nec enim aliud ejus munus erit, nisi & sese & alios ita repurgare, ut vitam naturæ humanæ convenientem agant: omniumque communis pater erit, & pædagogus, & corrector, & consiliarius, curatoremque præbebit se omnium, & adjutor erit omnis boni: congratulabitur iis quibus res secundæ sunt, vicem dolebit calamitosorum, eosque consolabitur: denique ea faciet, quæ is, qui persuasum habet, peculiare suum munus esse & in republica locum, eam curam, ut omnibus hominibus, quoad possit, bene faciat. Sin eum ad unum aliquod

τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδευμάτων ἀποκεχωρισμέ-
νον αὐτὸν ἐθέλοις ἰδεῖν, ἐν μὲν ταῖς ἀγαθαῖς
P. 153 a. πολιτείαις, καὶ ἄρχων πάντως ὁ τοιοῦτος αἱρε-
θήσεται, ὡς ὑπερέχων τῶν ἄλλων, καὶ τὴν τοῦ
ποιμένος πρὸς τὰ πρόβατα σώζων ἀναλογίαν·
καὶ σύμβουλος, ὡς ἔμφρων· καὶ στρατηγὸς, εἰ
τῶν κατὰ πόλεμον ἔμπειρος τύχοι, ὡς ἀνδρει-
κώτερος τῶν ἄλλων καὶ εὐβουλότερος. καὶ γὰρ
Σωκράτης ἐν τῇ ἐπὶ Δηλίῳ μάχῃ τὰ ἀριστεῖα
ἔλαβε· καὶ διὰ τῶν πολεμίων ἀναχωροῦντι μό-
νῳ, φασὶν, οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἐπελθεῖν, πάν-
b. των τοῦ ἀνδρὸς καταπλαγέντων τὸ φρόνημα.
ἀλλὰ καὶ Ξενοφῶν τοὺς μυρίους ἐκείνους διέσωσε,
1 στρατηγὸς αἱρεθεὶς, διὰ τοιαύτης ὁδοῦ καὶ τοιού-
των ἐθνῶν, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα παρακομίσας
αὐτούς. Καὶ δικαστὴς δὲ οὗτος ἀδέκαστος ἔσται·
καὶ πρεσβευτὴς ἀξιόχρεως· καὶ φύλαξ τῶν φυ-
λακῆς

b. 1. Post *τοὺς μυρίους διέσωσε* quæ hic sequuntur verba, *στρατηγὸς αἱρεθεὶς* &c. usque ista *ἀπώλεσε τὴν ἔνστασιν*, quæ habes infra, lin. 61., desunt omnia in superioribus Editionibus, & in manuscriptis nostris Codicibus omnibus, uno excepto.

quod in republica munus seorsim destinatum videre volueris; in bene quidem constitutis civitatibus utique magistratus deferetur huic, ut antecellenti cæteris, ac veluti pastoris vice fungenti apud oves: aut senator ille creabitur & consiliarius, ut vir prudens; aut imperator, si fuerit belli peritus, utpote & fortior aliis, & prudentior. Nam & Socrates in pugna ad Delium primas tulit; & per medios hostes se recipientem solum nemo ausus est adgredi, admirantibus omnibus animi magnitudinem viri. Sed & Xenophon, dux creatus, illos decies mille ex tanto locorum intervallo, per tot gentes, salvos & incolumes in Græciam reduxit. Tum vero & judex incorruptus hic fuerit; & legatus idoneus, & custos fidelis eorum

λακῆς δεομένων πιστός. Πολλὰς οὖν ἔχει χάρας ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὁ τοιοῦτος.

Ἐν μέντοι ταῖς μοχθηραῖς πολιτείαις, τῶν μὲν κοινῶν ἀφέξεται πραγμάτων, οὔτε ἀρέσκων τοῖς κακῶς πολιτευομένοις, οὔτε αὐτὸς ἐκείνοις ἀρεσκόμενος, οὔτε δυνάμενος τοῖς τῶν τοιούτων ἄρχουσιν ὑπουργεῖν, καὶ φυλάττειν ἅμα τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα. διὸ, νουθετεῖν πράγματα ἀδύνατα παραιτούμενος, εἰ μὲν δυνατός ἐστιν, εἰς ἄλλην πολιτείαν μεταχωρήσει· ὡς ὁ αὐτὸς Ἐπίκτητος, τῆς Δομετιανοῦ τυραννίδος καταγνοὺς, ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἐξέστη πρὸς τὴν Νικόπολιν. εἰ δὲ ἀδύνατος, ὡς ὑπὸ τειχίον τι κρυβήσεται, τὸν κονιορτὸν ἐκκλίνων· ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἂν δύναιτο, τῆς εὐαγωγίας ἐπιμελόμενος· καὶ πανταχοῦ νύκταρ καὶ μεθ' ἡμέραν σκοπῶν, ἐν συγγενείᾳ, καὶ φίλοις, καὶ πᾶσι τοῖς πολίταις, εἴ που τις παραπέσοι πρᾶξις ἀγαθὴ, τῆς αὐτοῦ δεομένη συνεργείας. πολλαὶ

eorum quæ cuſtodia indigent. Multa igitur munera tali viro, tali in civitate, patebunt.

At corruptis in civitatibus abſtinebit ille publicis negotiis; quùm nec placeat ipſe pravis civibus, nec hi illi placeant, neque poſſit ille his, qui in prava civitate imperium tenent, ita miniſtrare, ut ſimul fidem verecundiamque ſervet. Itaque ſuperſedens inanem in illis admonendis operam conſumere, ſi fieri poteſt, in aliam rempublicam commigrabit; quemadmodum idem noſter Epictetus, damnata Domitiani tyrannide, Româ Nicopolin migravit. Id ſi non poteſt, velut poſt murum aliquem ſe occultabit, pulverem evitans: ſuamque & aliorum, quoad poterit, rectam inſtitutionem curabit; & ubique noctu dieque obſervabit, apud ſuos conſanguineos, apud cognatos, apud alios cives, ſi quod incidat negotium, quod ſuo adjumento indigeat. Incidunt autem

δὲ κατ' αὐτὰς [τὰς τοιαύτας] εὑρίσκονται πολιτείας ἢ συμβουλῆς δεόμεναί τινες καὶ συνεργείας πιστῆς, ἢ συμπαθείας καὶ παραμυθίας, ἢ μέχρι τοῦ συγκινδυνεῦσαι· ὅτι καὶ τοῦτό ποτε τὸ καθῆκον ὑπαγορεύει. Κἂν μὲν κατὰ ῥοῦν αὐτῷ προχωρῇ τὰ πράγματα, τῷ Θεῷ χάριν ὁμολογεῖν, ὡς ἐν τρικυμίᾳ γαληνιῶντα. Εἰ δὲ διὰ τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον τοῦ παρὰ φύσιν βίου πρὸς τὸν κατὰ φύσιν, καὶ τῶν μεθυόντων πρὸς τοὺς νήφοντας, καὶ δυσχερῆ προσπίπτῃ τινά· οἱ μὲν ἀποδειλιῶντες, καὶ τὴν ἔνστασιν διαλύοντες, ἀξίους ἑαυτοὺς τῆς μοχθηρᾶς πολιτείας ἀποδεικνύντες, μάτην αὐτὴν ὑπερορῶντες ἐλέγχονται· οἱ δὲ ὡς γυμνασίῳ χρώμενοι, καὶ τοῖς σκληροτέροις συγγυμνασταῖς προθυμότερον συμπλεκόμενοι, ὡς καὶ τῷ γυμνασιάρχῃ χάριν ὑπὲρ τούτου ὁμολογεῖν, οὗτοι ὡς ἐν Ὀλυμ-

autem etiam in hujusmodi rebuspublicis multa talia, quæ aut consilio & adjumento fideli indigeant, aut commiseratione & consolatione, aut periculorum etiam participatione; nam & hoc interdum postulat officii ratio. Et quod si quidem ex voto succedunt ei negotia, Deo gratias habebit, ut qui medios inter æstuantes fluctus tranquillitate utatur. Quodsi vero propter inplacabile bellum vitæ contra naturam institutæ cum vita secundum naturam, & hominum temulentorum adversus sobrios, incidant gravia nonnulla; tunc quidem, si qui periculi formidine deserunt institutum, ostendunt illi dignos se esse pravâ republicâ, & vanum fuisse, quem præ se tulerant, illius contemtum: qui vero gravioribus casibus pro exercitatione utuntur, ut cum illis, tamquam in gymnasio cum ferocioribus adversariis, alacriori animo congrediantur, atque etiam moderatori certaminis gratias eo nomine habeant; hi velut in Olym-

Ὀλυμπίοις στεφανωθήσονται, οὐ θαλλῷ κοτίνου, ἀλλ' εὐζωΐας καὶ ἀληθείας πληρώματι.

Καλὸν δὲ καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις πολιτείαις, ἐν αἷς πολλοὶ φθονοῦσι τῷ κατὰ φύσιν βουλομένῳ ζῆν, μέτριον παρέχειν ἑαυτόν· καὶ τὸ ἔλαττον ἐν τιμῇ μὲν μάλιστα, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ τοῖς ἐκτὸς, ἀγαπῶντα· ὅπως ἂν ὁ φθόνος κατὰ τὸ δυνατὸν μετριάζοιτο. καίτοι οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι καὶ μετριοφροσύνη πολλάκις φθόνον δριμὺν ἐπεσπάσατο. καλὸν δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς δυνάστας προσκρούματα, καὶ τὰς ἀπειροκάλους παῤῥησίας, ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς φυλάττεσθαι πόῤῥωθεν· ἵνα, κἂν συμβαίνῃ τι δυσχερὲς, μὴ τὴν αἰτίαν ὁ ἐπιεικὴς ἔχῃ, ὡς ἠρεμοῦντα θηρία παρερεθίσας, ἀλλ' αὐτῶν ᾖ τῶν θηρίων τὸ μανιῶδές τε καὶ ἀλόγιστον. δῆλον δὲ, ὅτι πραΰνειν αὐτὰ χρὴ, μήτε ταπεινούμενον, μήτε τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτοῦ προδιδόντα, μήτε τοῖς

Olympicis certaminibus coronabuntur, non oleagineo ferto, fed rectæ beatæque vitæ & veritatis complemento.

Conveniet vero etiam in talibus rebuspublicis, in quibus multi invident ei qui fecundum naturam vivere ftudet, moderate te gerere; & in honore quidem maxime, fed & in omnibus rebus externis, parvo effe contentum; quo invidia etiam, quatenus fieri poffit, temperetur. Quamquam non ignoro, moderationem etiam interdum acerrimam fibi invidiam contraxiffe. Oportebit porro in hujusmodi temporibus offenfiones potentum, & rufticam in dicendo libertatem, etiam atque etiam cavere; ne, fi quid incidat grave, id merito accidiffe viro bono videatur, qui belluas, cum quiefcerent, irritaffet; fed ut id omne nonnifi ab ipfarum belluarum rabie & furore proficifcatur. Illud autem intelligitur, non oportere easdem belluas mitigari humiliter te gerendo, aut tuam ipfius libertatem prodendo, aut

τοῖς κόλαξιν ἑαυτὸν συντάττοντα, μήτε ἐν λό-
60 γῳ τινὶ, μήτε ἐν ἔργῳ· ὁ γὰρ ὁτιοῦν τούτων
p. 153 παθὼν, ἀπώλεσε τὴν ἔνστασιν, καὶ τῶν Ὀλυμ-
b. πίων ἐξεκηρύχθη.

Ἰστέον μέντοι, ὅτι αἱ μοχθηρότεραι πολιτεῖαι, τὸ μὲν ὅλον, βλαβεραὶ τῶν ψυχῶν εἰσιν, καὶ μάλιστα τὴν θείαν ἔλλαμψιν ἀναστέλλουσαι, καὶ ἀτιμάζουσαι τὰς καλλίονας ἐπιτηδεύσεις, καὶ τὰ τῆς εὐζωίας παραδείγματα ἀφανίζουσαι. διὸ καὶ πρὸς ἀρχὴν ὅλως εὐαγωγίας
c. ταῖς ψυχαῖς ἐμποδίζουσι, καὶ πρὸς τὸ πῆξιν ἐν αὐταῖς τὴν εὐαγωγίαν λαβεῖν. Εἰ μέντοι τις ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ εὑρεθείη ψυχὴ, θείᾳ μοίρᾳ νενευρωμένη, ἤδη αὐτὴ σκληρότερον ἐν αὐτῇ γυμναζομένη, τελεωτέρα πρὸς ἀρετὴν ἀποδείκνυται. Ἀληθὲς οὖν, ὅτι πᾶσα τύχη, καὶ πᾶσα περίστασις, γαληνοτέρα τε καὶ τραχυτέρα, εἰς ὠφέλειαν συντελεῖ τῷ ἐν πᾶσιν ἀγαθὸν διὰ τῆς ἔμφρονος ἐκλογῆς πορίζομένῳ.

adulatorum gregi te adjungendo, five verbis, five factis. Qui enim horum aliquid, quodcumque fuerit, admittit; is perdidit institutum suum, & indignum se reddidit qui in certatorum Olympicorum numero censeatur.

Cæterum non est dissimulandum, malas respublicas ut plurimum animis esse perniciosas, cum & divinam illustrationem repellant, & honesta instituta conspurcent, & exempla recte vivendi aboleant. Quapropter & initia veræ institutionis animorum impediunt; & doctrinæ, si quis bene cœpit, confirmationem. Si quis tamen in tali republica repertus fuerit animus, divino quodam fato confirmatus, is jam in ea durioribus exercitationibus ad majorem virtutis perfectionem acuetur. Verum igitur illud est, omnem fortunam, omnem eventum, five molliorem, five asperiorem, fructus aliquid atque utilitatis adferre ei, qui prudenti delectu, quod in quaque re inest boni, amplectitur.

33 p. 154 a.

ΚΕΦ. λβ'.

Προετιμήθη σου τὶς ἐν ἑστιάσει, ἢ ἐν προσαγορεύσει, ἢ ἐν τῷ παραληφθῆναι εἰς συμβουλίαν; εἰ μὲν ἀγαθὰ ταῦτά ἐστι, χαίρειν σε δεῖ, ὅτι ἔτυχεν αὐτῶν ἐκεῖνος· εἰ δὲ κακὰ, μὴ ἄχθου, ὅτι σὺ αὐτῶν οὐκ ἔτυχες· μέμνησο δὲ, ὅτι οὐ δύνασαι, μὴ ταὐτὰ ποιῶν πρὸς τὸ τυγχάνειν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τῶν ἴσων ἀξιοῦσθαι. πῶς γὰρ ἴσον ἔχειν δύναται ὁ μὴ φοιτῶν ἐπὶ θύρας τινὸς τῷ φοιτῶντι; ὁ μὴ παραπέμπων, τῷ παραπέμποντι; ὁ μὴ ἐπαινῶν, τῷ ἐπαινοῦντι; Ἄδικος οὖν ἔσῃ καὶ ἄπληστος, εἰ, μὴ προϊέμενος ταῦτα ἀνθ' ὧν ἐκεῖνα πιπράσκεται, προῖκα αὐτὰ βουλήσῃ λαμβάνειν. Ἀλλὰ πόσου πιπράσκονται θρίδακες; ὀβολοῦ, ἂν οὕτω τύχῃ. ἂν οὖν τις, προέμενος τὸν ὀβολὸν λάβῃ θρίδακας· σὺ δὲ, μὴ προέμενος, μὴ b.

CAPVT XXXII. (Nobis Cap. XXV.)

Est tibi praelatus aliquis in convivio, aut in salutatione, aut in adsumtione ad consilium? Si haec bona sunt, gratulari debes illi cui ea contigerint: sin mala, ne doleas te illa non adeptum. Memento autem, cum eadem non facias ad consequenda illa quae in nostra potestate non sunt, fieri non posse ut aequalia tibi tribuantur. Quo pacto enim tantumdem tribuetur ei, qui fores alicujus non frequentat, quantum ei qui frequentat? qui non deducit, quantum ei qui deducit? qui non laudat, quantum ei qui laudat? Injustus igitur eris & inexplebilis, si, non numerato pretio quo ista veneunt, gratis ea accipere volueris. At, quanti veneunt lactucae? Obolo fortasse. Si quis igitur, dato obolo, lactucas acceperit; tu vero, pretio non numerato, non

μὴ λάβῃς· μὴ οἴου ἔλαττον ἔχειν τοῦ λαβόντος. ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἔχει θρίδακας, οὕτω σὺ τὸν ὀβολὸν, ὃν οὐκ ἔδωκας. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
c. ἐνταῦθα. οὐ παρεκλήθης ἐφ' ἑστίασίν τινός; οὐ γὰρ ἔδωκας τῷ καλοῦντι, ὅσου πωλεῖ τὸ δεῖπνον· ἐπαίνου δ' αὐτὸ πωλεῖ, θεραπείας πωλεῖ. δὸς οὖν τὸ διάφορον, εἴ σοι λυσιτελεῖ, ὅσου πωλεῖται. εἰ δὲ κἀκεῖνα θέλεις μὴ προΐεσθαι, καὶ ταῦτα λαμβάνειν, ἄπληστος εἶ, καὶ ἀβέλτερος. Οὐδὲν οὖν ἔχεις ἀντὶ τοῦ δείπνου; ἔχεις μὲν οὖν, τὸ μὴ ἐπαινέσαι τοῦτον, ὃν οὐκ ἤθελες· τὸ μὴ ἀνασχέσθαι αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου.

non acceperis; noli putare, minus te habere quam is qui accepit. Ut enim ille lactucas habet, sic tu obolum, quem non dedisti. Ad eumdem igitur modum & hic se res habet. Ad convivium alicujus non es vocatus? Nec enim dedisti quanti cœnam ille vendit: atqui vendit eam laude, vendit obsequio. Da ergo, si tibi commodum est, pretium, quo res venditur. Sin ista non vis præstare, & tamen hæc accipere, inexplebilis es, & stolidus. Nihil-ne igitur habes pro coena? Immo habes; non laudasse eum quem nolebas; non pertulisse janitorum illius insolentiam.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 155 a. Καὶ οὗτος ὁ λόγος μέρος τοῦ προτέρου δοκεῖ, πρὸς τὰς λοιπὰς ἐνστάσεις ὑπαντῶν, τὰς ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἕξεως προσαγομένας. ὁ γὰρ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, καὶ τὰ ἐκτὸς ἄλλοις κατα-
λιμπά-

COMMENTARIUS.

Etiam hoc præceptum pars esse videtur superioris, reliquis argumentis occurrens, quæ ab iis objiciuntur, qui eodem modo sunt adfecti. Nam qui ad sese convertitur, & aliis res externas relin-
quit,

λιμπάνων, καὶ τῆς τῶν πλουσίων καὶ δυναστευόντων θεραπείας καταφρονῶν, ἐν ἀτιμίᾳ δοκεῖ διάγειν, προτιμωμένων αὐτοῦ πολλῶν ἐν ἑστιάσεσι καὶ προσαγορεύσεσι, καὶ τῷ εἰς συμβουλὴν μᾶλλον ἐκείνου παραλαμβάνεσθαι. Καὶ δυνατὸν μὲν ἦν, καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀπὸ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, διαλύειν τὴν ἔνστασιν. εἰ γὰρ τὰ μὲν ἀγαθὰ ἡμῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, ταῦτα δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐκ ἂν εἴη ταῦτα ἡμέτερα ἀγαθά. Ὁ δὲ τοῦτον μὲν τὸν τρόπον παρῆκε τῆς λύσεως, καὶ ὡς κοινὸν, καὶ ὡς ἤδη ῥηθέντα. ἄλλῳ δὲ ἰδίῳ μᾶλλον τοῦ προκειμένου χρῆται, καὶ ἄλλην ὠφέλειαν μείζονα ἀπὸ τῶν τοιούτων τοῖς καλῶς χρωμένοις παραδείκνυσι. b.

Λέγει δὲ, ὅτι ταῦτα, ἐν οἷς ἄλλοι προτιμῶνται τῶν τὸν καλλίονα βίον αἱρουμένων, ἢ ἀγαθὰ πάντως ἐστὶν, ἢ κακά. προσκείσθω δὲ, τοῦ τελείου τῆς διαιρέσεως ἕνεκα, ἢ ἀδιάφορα. πολλὰ γάρ ἐστι καὶ τοιαῦτα. ἀλλ' εἰ μὲν c.

quit, culturamque divitum & potentum despicit, sine honore videtur ætatem degere; cum ei complures *& in salutatione, & in convivio, & in petendo consilio præponantur.* Ac potuisset ille quidem rursus hoc loco, ab eo quod in nostra potestate situm est, aut non est, objectionem istam refellere. Nam si bona nostra in nobis sita sunt, ista vero in nobis sita non sunt, non erunt ista nostra bona. Verum auctor, hac dissolvendi ratione prætermissa, tamquam communi & jam tractata, utitur alia huic loco magis propria, quæ recte utentibus subindicet, quo pacto majorem etiam ex hujusmodi rebus fructum capere possint.

Ait autem, ea in quibus alii honestioris vitæ studiosis præferantur, aut bona esse, aut mala. Sed explendæ divisionis ergo adjiciatur etiam, aut indifferentia. Multa enim talia quoque sunt. At, si indiffe-

μὲν ἀδιάφορα, οὐδὲν μᾶλλον τίμια ἢ ἄτιμά ἐστι. διὸ κατεφρόνησε τούτου τοῦ τμήματος τῆς διαιρέσεως. Ἢ οὖν ἀγαθὰ, ἢ κακά ἐστιν. Εἰ μὲν
p. 156 οὖν ἀγαθὰ, χαίρειν σε δεῖ, φησὶν, ὅτι
a. ἔτυχεν αὐτῶν ἐκεῖνος· τοῦτ' ἔστι τῇ ἐν σοὶ δυνάμει χρῆσθαι, τῇ πᾶσι τὰ ἀγαθὰ βουλομένῃ, καὶ συγχαιρούσῃ τοῖς μετέχουσιν αὐτῶν. Καὶ ὅρα, πηλίκον ἀγαθὸν ἐν τῇ δοκούσῃ ταύτῃ ἀτιμίᾳ κρυπτόμενον ἐξέφηνε. ἡ γὰρ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις κυρίως αὕτη ἐστὶν, ἧς οὐδὲν ἀγαθὸν μεῖζον τοῖς μετ' αὐτόν ἐστιν. ὁ γὰρ Θεὸς δύναμιν ἔχει τὴν ἰσχυροτάτην, πάσης δυνάμεως αἴτιος ὑπάρχων, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην·
b. ἀγαθὰ μὲν πάντα, φαῦλον δὲ μηδὲν εἶναι βουληθεὶς, ἐφ' ὅσον δυνατόν ἐστι· παρισουμένης δὲ τῇ βουλήσει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, πάντα ἀγαθύνει, καθόσον ἑκάστῳ μετέχειν δυνατόν ἐστι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δύναμιν μὲν ἔχειν τὴν ἀκροτάτην ἀδυνατεῖ, πολλῶν

indifferentia, nihilo plus honoris quam ignominiæ habent. Quare hanc divisionis partem aspernatus est Epictetus. Restat igitur, aut bona esse, aut mala. *Si igitur bona sunt, gaudere* (inquit) *debes, illum iis esse potitum;* hoc est, uti debes facultate, quæ tibi inest, bene cupiendi omnibus, & gratulandi iis qui bonis rebus potiuntur. Vide autem, quantum boni in ista, quæ habetur, ignominia delitescens, elucescat? Est enim hæc proprie similitudo cum Deo, qua iis quæ inferiora & posteriora Deo sunt, nullum majus bonum contingere potest. Deus enim facultate potentissima præditus, & omnis facultatis auctor, voluntate etiam optimâ, bona omnia, malum vero nihil esse voluit, quatenus fieri posset: cum autem par sit ejus potentia voluntati, omnia bona facit, quatenus unumquodque bonitatem ipsius capere potest. Humanus vero animus facultate quidem summa præditus esse non potest,

λῶν καὶ αὐτῶν τῶν μετὰ Θεὸν τεταγμένων τῇ δυνάμει λειπομένη· βούλησιν δὲ ἔσχεν ἀπὸ Θεοῦ αὐτεξούσιον, πεφυκυῖα πᾶσι τὰ ἀγαθὰ βούλεσθαι, ὅταν αὐτὴ τοῦτο προαιρεθῇ. Εἰκότως c.
οὖν κατὰ τοῦτο μάλιστα πρὸς Θεὸν ὁμοιοῦται, καθ' ὅσον κατὰ ταύτην τὴν βούλησιν ἐνεργεῖ· κἂν μὴ δύνηται δὲ πάντα ἀγαθύνειν ὥσπερ ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὅσα δύναται ἀγαθύνουσα, τό γε ἐφ' ἑαυτῇ πάντα ἀγαθύνει, καὶ ὅσα βούλεται. τότε γὰρ ἡ βούλησις ὄντως ἐστὶ βούλησις, καὶ τελεία βούλησις, ὅταν ἡ δύναμις αὐτῇ πᾶσα τοῦ βουλομένου συνεργῇ. τῶν γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐσμὲν κύριοι· καὶ τὸ μὲν βούλεσθαι πᾶσι τὰ ἀγαθὰ, p. 157
ἐφ' ἡμῖν ἐστι. καὶ βούλεται ὁ ἀγαθὸς ἄνθρω- a.
πος πάντας ἀνθρώπους εὖ ποιεῖν, καὶ οὐ τούτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλογα ζῶα καὶ φυτὰ, καὶ μέχρι τῶν ἀψύχων προάγει τὴν βούλησιν. οὐ μέντοι δύναται ὅσα βούλεται· διότι ἡ μὲν βούλησις ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἡ δὲ δύναμις αὐτὴ οὐκ ἐφ'

potest, multis etiam Deo posterioribus potentiâ inferior: at voluntatem accepit a Deo liberam, cujus ea natura esset, ut bene cuperet omnibus, modo ipsa id vellet. Merito igitur ista ratione potissimum fit Deo similis, cum pro ista voluntate agit; &, quamvis omnia bona reddere ut Deus nequeat, ea tamen bona reddit quæ potest; adeoque quantum in ipso est, omnia, & quæcunque vult, bona reddit. Tum enim voluntas vere voluntas est, & perfecta voluntas, cum ei facultas omnis ejus qui vult, navat operam. Eorum enim, quæ in nobis sita sunt, domini sumus. Cum autem bene velle omnibus, in nobis situm sit; cupit bonus homo omnibus hominibus benefacere, nec eis tantum, sed & brutis animantibus & stirpibus, ejusque voluntas usque ad inanima etiam porrigitur. Verum non potest, ut vult, bene mereri de omnibus, quod voluntas quidem in nobis

ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν αἰτίων δεο-
b. μένη, καὶ κρειττόνων ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ βουλήσει τὸ ἀγαθὸν ἔχομεν, ὅτι αὐτὸ ἐφ' ἡμῖν ἐστί. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτον.

Εἰ δὲ κατὰ φύσιν κακά ἐστι ταῦτα, περὶ ὧν ὁ λόγος· μὴ δυσχέραινε, ἀλλὰ καὶ χαῖρε πάλιν, ὅτι σὺ μὴ ἔτυχες αὐτῶν. οὕτως ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἀτιμίαν νομίσει τὸ μὴ τυγχάνειν τούτων· ἀλλὰ, κἂν ἀγαθὰ ᾖ, ἐπὶ τῷ ἄλλον τυχεῖν, κἂν κακὰ, ἐπὶ τῷ αὐτὸς μὴ τυχεῖν, εὐφρανθήσεται. Οὕτω μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, τὴν δυσχέρανσιν,
c. τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ τυγχάνειν τῶν εἰρημένων τούτων, διέλυσεν. εἴτε γὰρ ἀγαθὰ ταῦτα, μεῖζον ἀγαθὸν ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν ὑπέδειξε τῷ βουλομένῳ, τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοιότητα· εἴτε κακὰ, τὸ μὴ τυχεῖν ἀγαθόν ἐστιν.

Εἶτα ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ, καὶ ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ δικαίου, ποιεῖται, τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀπὸ μὲν τοῦ

nobis sita est, ipsa facultas vero non item, cum aliarum plurium caussarum adjumenta desideret, earumque præstantiorum nobis. Quare nostrum bonum in voluntate inest, quoniam in nobis illud situm est. Et hoc quidem ita se habet.

Si vero ea, de quibus hic agitur, suapte natura *mala sunt; rursus ne moleste ferto,* sed gaude potius, *ea tibi non accidisse.* Sic vir bonus, non potiri istis, non ignominiam interpretabitur: sed, sive bona illa fuerint, eo quod iis alius potitus fuerit, sive mala, quod ipse iis careat, lætabitur. Ad hunc igitur modum loco ab utili, ægritudinem istam non potiundi iis quæ dicta sunt, profligavit. Sive enim ea bona sunt, ostendit ei qui vult, majus bonum, quod ex hoc ipso, quod illis careat, capere possit, scilicet similitudinem cum Deo: sive mala, bonum esse ostendit in ea non incidisse.

Deinceps ab eo, quod fieri potest, argumentatur, & mox dein a justo. Ab eo quod

τοῦ δυνατοῦ· ὅτι ἀδύνατόν ἐστι, τὸν μὴ θεραπεύοντα τὸν ἑστιάτορα τῶν αὐτῶν παρ' αὐτοῦ τυγχάνειν, ὧν οἱ θεραπεύοντες τυγχάνουσι. Θεραπεία δὲ τούτων, ἐστὶ τὸ φοιτᾷν ἐπὶ θύραις, τὸ παραπέμπειν ἐν p. 158 a. ἀγορᾷ, τὸ ἐπαινεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ γινόμενα, ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ. σὲ οὖν, μὴ ποιοῦντα ταῦτα, εἴπερ βούλει φιλοσοφεῖν, ἀδύνατον τυγχάνειν τῶν αὐτῶν, ὧν οἱ ποιοῦντες τυγχάνουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἄδικόν ἐστι καὶ ἄπληστον, τὸ, μὴ διδόντα ἐκεῖνα, ἀνθ' ὧν πωλεῖ τὸ δεῖπνον, ἐθέλειν λαμβάνειν αὐτό. ἄδικον μὲν γὰρ, τὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν· ἄπληστον δὲ, τὸ καὶ τὸ δεῖπνον ἐθέλειν λαβεῖν, καὶ τὸ, ὅσου πιπράσκεται, μὴ δοῦναι. Εἶτα, ὅτι οὐδὲ ἔλαττον ἔχει τούτου τοῦ b. δειπνοῦντος αὐτὸς μὴ δειπνῶν, δείκνυσιν ἐναργῶς ἀπὸ τοῦ τῆς θρίδακος παραδείγματος. ἔχοντος γὰρ ἐκείνου τὸ δεῖπνον, ἔχεις σὺ, φησὶ, τοῦ δείπνου τιμιώτερον, τὴν σαυτοῦ ἐλευθερίαν, τὸ

quod fieri poteſt: *Non poſſe fieri, ut* a convivatore *tribuantur eadem non colenti, quæ colentibus* ipſum tribuantur. Cultura vero eſt, *frequentare fores* ejus, *adſectari* in foro, omnia ejus & dicta & facta *laudare*. Ut igitur tu, qui ut philoſophus iſta non facias, eadem conſequare, quæ qui faciunt, non modo fieri non poteſt: ſed *iniquitatis* etiam eſt, & *inexplebilis cupiditatis*, *non dantem ea quibus ille cœnam vendit, velle eam accipere.* Iniquum eſt enim, aliena concupiſcere: inſatiabilis vero eſt cupiditatis, cœnam velle accipere, nec tamen pretium velle ſolvere quo illa venditur. Deinde, te cœnæ illius expertem, non eſſe deteriore conditione eo qui cœnet, evidenter *lactucæ* docet exemplo. Nam cum ille cœnam habeat, *tu habes* id, quod cœnâ eſt præſtantius, *libertatem*

τὸ μὴ ἐπαινεῖν ὃν οὐκ ἤθελες, τὸ μὴ ἀνέχεσθαι αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου. εἰ δὲ ταῦτα βούλει καὶ τὸ δεῖπνον ἔχειν, καὶ ἄδικος εἶ, καὶ ἄπληστος· καὶ, τοιοῦτος ὢν, ἀβέλτερος· ὅτι οὐχ ἕξεις, τίνι c. συγκρινόμενος, βελτίων φανήσῃ.

tem non laudandi eum quem nolis, non perferendi ea quæ in ejus vestibulo perferuntur. Si vero & hæc & cœnam habere vis; & iniquus es, & *insatiabilis;* &, talis cum sis, hominum *pessimus:* quod non erit, quicum collatus melior deprehendaris.

34

ΚΕΦ. λγ'.

Τὸ βούλημα τῆς φύσεως καταμαθεῖν ἐστιν ἐξ ὧν οὐ διαφερόμεθα πρὸς ἀλλήλους. οἷον· ὅταν ἄλλου παιδάριον κατεάξῃ τὸ ποτήριον, πρόχειρον εὐθὺς λέγειν, ὅτι, Τῶν γινομένων ἐστίν. ἴσθι οὖν, ὅτι, ὅταν καὶ τὸ σὸν κατεαγῇ, τοιοῦτον εἶναί σε δεῖ, ὁποῖον ὅτε καὶ τὸ τοῦ ἄλλου κατεάγη. Οὕτω μετατίθει καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα. τέκνον ἄλλου τέθνηκεν, ἢ γυνή; οὐδείς ἐστιν, ὃς οὐκ ἂν εἴποι, ὅτι, Ἀνθρώπινον. ἀλλ', ὅταν τὸ αὐτοῦ τινος ἀποθάνῃ,

CAPVT XXXIII. (Nobis Cap. XXVI.)

Naturæ consilium ex iis rebus, de quibus nulla inter homines controversia est, cognosci potest. Exempli gratia: si alterius puer poculum fregit, in promtu statim habemus dicere, Ex iis hoc est, quæ accidere solent. Scito igitur, cum & tuum fractum fuerit, talem te esse oportere, qualis eras cum alterius frangeretur. Pariter ad majora etiam transfer. Alterius obiit filius aut uxor? Nemo est, quin dicat, Humanæ hæc esse sortis. At, ubi suus cujuspiam obiit, statim,

θάνῃ, εὐθὺς, Οἴμοι, τάλας ἐγώ. ἐχρῆν δὲ μεμνῆσθαι, τί πάσχομεν, περὶ ἄλλων αὐτὸ ἀκούσαντες. p.159 a.

ſtatim, Heu mihi! me miſerum! Oportebat autem meminiſſe, quo modo adſiciamur, ubi de aliis id audimus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Αἱ κοιναὶ τῶν ἀνθρώπων περὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως ἔννοιαι, καθ᾽ ἃς οὐ διαφερόμεθα, ἀλλ᾽ ὁμοδοξοῦμεν ἀλλήλοις οἱ ἄνθρωποι· οἷον, ὅτι τὸ ἀγαθὸν ὠφέλιμόν ἐστιν, καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀγαθὸν, καὶ ὅτι τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ ὅτι τὸ ἴσον οὔτε ὑπερέχει οὔτε ὑπερέχεται, καὶ ὅτι τὰ δὶς δύο τέσσαρα· αὗται οὖν αἱ ἔννοιαι, καὶ ὅσαι τοιαῦται, κατὰ b. λόγον ὀρθὸν συστᾶσαι ἐν ἡμῖν, καὶ πολλῷ χρόνῳ βασανισθεῖσαι, ἀληθεῖς εἰσι, καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐφαρμόττουσαι. Αἱ δὲ ἴδιαι ἑκάστου ἔννοιαι, καὶ διαμαρτάνουσι πολλάκις· αἱ μὲν, ἐξ αἰσθήσεως λαμβανόμεναι ἀπατωμένης, ὡς, τὸ τὴν σελήνην ἴσην εἶναι τῷ μεγέθει τοῦ ἡλίου· ἢ ἀπὸ ὀρέξεως ἀλόγου, ὡς ἡ λέγουσα,

COMMENTARIVS.

Communes hominum de rerum natura notiones, in quibus non aliud, ſed *idem ſentimus omnes:* veluti, Bonum eſſe utile, & utile bonum; Bonum ab omnibus adpeti; Aequale nec ſuperare, nec ſuperari; Bis duo eſſe quatuor: hæ igitur notiones, & id genus aliæ, recta ratione in nobis conſtitutæ, longoque tempore exploratæ, veræ ſunt, & cum rerum natura congruentes. Peculiares vero ſingulorum notiones ſæpe hallucinantur: partim a ſenſu decepto acceptæ; cujusmodi eſt, Lunam ejusdem eſſe cum ſole magnitudinis; partim a bruto adpetitu; qualis ea eſt, quæ omnem volupta-

c. σα, πᾶσαν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι· ἢ ἀπὸ λόγου ἀβασανίστου, ὡς ἡ λέγουσα, δύο ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων, καὶ ἡ τὴν ψυχὴν σῶμα νομίζουσα. αὗται οὖν, καὶ αἱ τοιαῦται, καθ' ἃς διαφερόμεθα, οὐ πάντως εἰσὶν ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐνίοτε αἱ ταύταις ἐναντίαι· καὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἀπὸ τούτων ἡμῖν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καταμανθάνειν, ἣν εἶπε βούλημα φύσεως.

Τεκμήριον δὲ τοῦ τῶν μὲν ἰδίων ἀβεβαίου, τῶν δὲ κοινῶν βεβαίου, τὸ, τὸν αὐτὸν ἄνθρω-
p.160 πον τὸ αὐτὸ πάθος ἄλλως μὲν, ἐὰν αὐτὸς πά-
a. θῃ, ἐμπαθέστερον μᾶλλον, καὶ ἀλογώτερον φέροντα· ἄλλως δὲ, ὅταν ἄλλῳ συμβαῖνον αὐτὸ θεάσηται. ἀπαθέστερον γὰρ αὐτὸ τότε καὶ ἀληθέστερον ὁρᾷ, καὶ συμφωνότερον πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς μὴ πάσχοντας, μηδὲ πάθει κρίνοντας, ἀλλὰ λόγῳ. καὶ τοῦτο ἐπὶ παραδείγματος εὐτελοῦς, τῆς τοῦ ποτηρίου καταθραύσεως, [δεικνύει.] ὅταν γὰρ ἄλλου παιδά-

voluptatem esse bonum adfirmat: partim a ratione non satis explorata; cujusmodi est eorum, qui duo rerum omnium principia, quive animum corpus esse, statuunt. Hæc igitur, & harum similes, de quibus dissentimus, non omnino veræ sunt, sed interdum eæ quæ sunt hisce contrariæ: neque tutum nobis est, ex his rerum naturam æstimare, quam *naturæ propositum aut voluntatem* adpellat.

Evidens autem illud argumentum est, cum levitatis peculiarium, tum constantiæ communium notionum, quod idem homo eumdem casum aliter, si ipsi acciderit, gravius scilicet & imprudentius fert: aliter, si alteri eum accidisse viderit; tunc enim tranquillius eum & verius intuetur, magisque cum cæteris hominibus consentit, quibus tale nihil accidit, quique non ex adfectu, sed ratione judicant. Atque hoc rei vilis, confracti poculi, exemplo declarat. Nam *cum alterius puer*

παιδάριον κατάξῃ ποτήριον, πρόχει- b:
ρον ἡμῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπαθῶς κρίνου-
σι, λέγειν, ὅτι τῶν γινομένων ἐστὶ τὸ
τὸν παῖδά ποτε ῥεμφθῆναι, καὶ προσκροῦσαι ἢ
ἀφεῖναι αὐτὸ, καὶ τὸ ὑάλινον προσκρουσθὲν ἢ
ἀφεθὲν καταχθῆναι. ὅταν δὲ τὸ ἡμέτερον κατ-
αχθῇ, καὶ ἀγανακτοῦμεν, ὡς καινοτέρου τινὸς
ἐφ' ἡμῶν γενομένου. καίτοι ἔδει καὶ τότε ἐννοεῖν,
ὅτι τῶν γινομένων ἐστίν. Οὕτως οὖν, φησὶ, με-
τατίθει καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα. Ἐὰν τέκ-
νον ἄλλου ἀποθάνῃ, ἢ γυνὴ, οὐδεὶς
ἐστὶν ὃς οὐκ ἂν εἴποι, ὅτι ἀνθρώπινόν
ἐστι τὸ συμβάν· κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας, καὶ c.
τῇ φύσει συμβαινούσας, κρίνων τότε τὸ γεγο-
νός. τὸ γὰρ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον, ἀνθρώ-
πινόν ἐστι, τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου θνητοῦ ὄν-
τος προσῆκον. ἀλλ' ὅταν τὸ αὐτοῦ τινὸς
ἀποθάνῃ, εὐθὺς οἴμοι, καὶ τάλας ἐγὼ,
καὶ θρῆνοι, καὶ τραγῳδίαι, ὡς ἡμῖν μόνοις πα-
ρὰ φύσιν τινὸς συμβεβηκότος.

puer poculum confregerit, in promtu nobis *est*, cæterisque fine adfectu judicantibus, *ut dicamus, Ita fieri solere*, ut puer aliquando, vagans animo, allidat vitreum poculum, & ut id allisum aut manu elapsum confringatur. Cum vero nostrum confractum fuerit, indignamur, quasi novi aliquid nobis accidisset. Atqui tum quoque cogitandum erat, ita solere fieri. *Hæc* igitur, inquit, *transfer etiam ad majora. Si filius alterius mortuus est, aut uxor; nemo est quin dicat, humanum esse* illum casum; facto judicio secundum communes notiones, naturæque congruentes. Nam emori hominem, humanum est, naturæque hominis mortalis conveniens. *Sed cum suus alicui filius moritur, statim* auditur, *Hei mihi! Me miserum!* ploratus, tragœdiæ: quasi nobis solis contra naturam aliquid accidisset.

Ἐχρῆν δὲ μεμνῆσθαι, πῶς ἄλλου θρηνοῦντος διατιθέμεθα· ὅτι ἐφιστάνομεν τότε καλῶς, μὴ τὸ πρᾶγμα ταράττειν ἐκεῖνον, φυσι-
p. 161 a. κὸν ὄν, καὶ ἐξ ἀνάγκης συμβαῖνον, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ πάθος ὃ πέπονθε περὶ τὸ πρᾶγμα. διπλοῦν δέ ἐστι τοῦτο· συμπάθειά τε ἄλογος, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον γινομένη, ψυχῆς λογικῆς πρὸς σῶμα θνητὸν, καὶ τὸ μὴ εἰκὸς ἀποθανεῖν αὐτὸ, ἀλλ᾽ οὕτω ζῆν, ὡς ἀεὶ συνεσομένῳ. καὶ τοῦτο μάλιστα ἐκπλήττει καὶ θορυβεῖ, τὸ ἀνέλπιστον ἐπιέναι· ἐπεὶ, εἰ ἐμελετᾶτο καὶ συνειθίζετο κα-
b. τὰ τὴν φαντασίαν, οὐκ ἂν οὕτως ἐτάραττε καὶ ἐλύπει. Τεκμήριον δὲ τούτου ἐναργὲς, οἶμαι, ἐστὶ, τὸ καὶ τοὺς πάνυ περιπαθῶς ἐπὶ τούτοις διατεθέντας, μετ᾽ ὀλίγον χρόνον διὰ τὴν συνήθειαν, ὡς μηδενὸς γενομένου τοιούτου, καταπραΰνεσθαι, καὶ τότε τὰς κατὰ φύσιν ἐννοίας προβάλλεσθαι· ὅτι ἀνθρωπικόν ἐστιν, ὅτι τὸ θνητὸν

Meminisse autem *oportebat*, quomodo alio plorante adfecti simus: nempe, cogitare nos tum, ut rectum est, non re ipsa, quæ naturalis sit, & necessario eveniat, illum turbari; sed suo, quem de re conceperit, adfectu. Is vero conduplicatus est: cum quod præter rationem & supra quam decet, rationis particeps animus mortale corpus diligit; tum quod non cogitat, consentaneum esse ut illud sit moriturum, sed quod ita vitam instituit, quasi perpetua ejus consuetudine frui possit. Maxime vero hoc percellit & perturbat, quod inexspectatum accidit. Nam si quidem id meditatus esset, & cogitando quasi familiare sibi fecisset, non ita perturbaretur atque doleret. Cujus rei illud evidens est utique argumentum, quod ii etiam, qui casum aliquem acerbissime tulerunt, paulo post ob adsuetudinem, quasi nihil tale accidisset, leniuntur, & tunc notionibus naturæ consentaneis sese tuentur: humanum esse; mortale necesse

θνητὸν ἀποθνήσκειν ἀνάγκη, ὅτι καὶ ἡμεῖς ταχέως καταληψόμεθα. εἰ δὲ μετὰ τὸ συμβῆναι, διὰ τὸν συνεθισμὸν τοῦ χωρισμοῦ, ῥαδίως c.
οὕτως αὐτὸν ὑποφέρομεν· καὶ πρὸ τοῦ συμβῆναι, οἶμαι, διὰ τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν χωρισμὸν συνεθιζόμενοι, οὐκ ἔτι οὕτως αὐτὸν περιπαθῶς ὑποδεξόμεθα.

Αἴτιον δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντας τὰ τοιαῦτα, συνεθίζεσθαι πρὸς αὐτά· ἓν μὲν, τὸ τοῖς παροῦσιν ἀεὶ συντυποῦσθαι τὰς ψυχὰς τὰς πολλῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ εὐημεροῦντας, ἀεὶ νομίζειν εὐημερεῖν, καὶ, λυπηροῦ p. 162
συμβαίνοντος τινὸς, μηδέποτε αὐτοῦ ἐλπίζειν a.
ἀπαλλάττεσθαι· ἕτερον δὲ, οὐδὲν ἔλαττον τούτου, ἡ πολλὴ καὶ ἄμετρος περὶ τὰ τοιαῦτα συμπάθεια, δι' ἣν καὶ ἡ φαντασία τοῦ χωρισμοῦ λυπηρότατόν ἐστιν αὐτοῖς. οὐδεὶς δὲ ἑκὼν τοῖς λυπηροῖς ἐν διατρίβει. Τὴν οὖν συμπάθειαν μάλιστα μετρητέον, κρίνοντάς τε ὀρθῶς, τί τὸ συμπά-

R 4

necesse esse mori; nobis etiam fatum brevi impendere. Iam si post eventum, ob sejunctionis consuetudinem, eam tam facile ferimus; pari ratione, si ante eventum adsueverimus sejunctioni, cogitatione eam præcipientes, non amplius adeo perturbatis animis, puto, eamdem excipiemus.

Caussa vero, cur talia non continenter ob oculos habemus, nec adeo illis adsuescimus, una hæc est, quod rebus præsentibus vulgo ita conformantur animi hominum, ut & in rebus secundis sibi persuadeant, eâdem semper fortunâ sese usuros, &, aliquâ molestiâ objectâ, numquam ea se liberatum iri putent. Altera caussa est, & ea quidem hac non levior, nimius & immodicus talium rerum amor, unde vel cogitatio sejunctionis illis sit molestissima. Nemo vero volens rebus molestis immoratur. Amor igitur in primis moderandus est; vereque judicandum, qui

συμπάσχον, καὶ τίνι συμπάσχει, ὅτι ἀλλοτρίῳ
b. πράγματι· καὶ τῆς συνηθείας καὶ τοῦ χορτασμοῦ τὸ πολὺ παραιτητέον, καὶ λόγων ἀφεκτέον τὴν συμπάθειαν ἐπιτεινόντων, καὶ ἔτι μᾶλλον τῶν ἔργων.

qui fis qui ames: quid fit quod ames; nempe, rem eſſe alienam. Tum, in ipſa conſuetudine cavendum eſt, ne nimis & ſupra modum ea utamur; abstinendumque cum verbis, tum magis etiam factis, quibus adſectio noſtra ultra modum augeatur.

ΚΕΦ. λδ΄.

Ὥσπερ σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται· οὕτως οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται.

CAPVT XXXIV. (Nobis Cap. XXVII.)

Quemadmodum ſcopus non ponitur aberrandi cauſſa; ſic nec mali natura exſiſtit in mundo.

c. ## ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὁ περὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν κακῶν λόγος μὴ καλῶς διαρθρωθεὶς, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἀσεβείας αἴτιος γέγονε, καὶ τῆς τῶν ἠθῶν ἐναγωγίας τὰς ἀρχὰς διετάραξε, καὶ πολλαῖς καὶ ἀλύτοις ἀπορίαις ἐνέβαλε τοὺς μὴ καλῶς αἰτιολογοῦν-

COMMENTARIVS.

Disputatio de NATVRA ATQVE ORTV MALORVM, non bene explicata, cum impietatis erga Deum cauſſa exſtitit; tum morum honeſtæque diſciplinæ principia perturbavit; tum multis, iisque inexplicabilibus, dubitationibus involvit eos, qui cauſſas illius non

λογοῦντας αὐτήν. Εἴ τε ἀρχήν τις λέγοι τὸ κακὸν, ὡς εἶναι δύο τῶν ὄντων ἀρχὰς, τό τε ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν, πολλὰ καὶ μεγάλα ἄτοπα συμβαίνει. τὸ γὰρ ἀρχικὸν τοῦτο ἀξίωμα, p. 163 a.
ἓν ὂν καὶ κοινῶς ὑπάρχον ἀμφοτέροις ἐναντίοις οὖσι, πόθεν αὐτοῖς ἐφήκει, εἰ μὴ ὑπὸ μιᾶς αἰτίας, πρὸς ἀμφοῖν οὔσης; πῶς δὲ ὅλως ἐναντία ταῦτα ἔσται, μὴ ὑφ' ἕν τι κοινὸν γένος τεταγμένα; οὐ γὰρ τὰ διάφορα ἁπλῶς ἐναντία ἐστίν. οὐ γὰρ ἄν τις εἴποι τὸ λευκὸν ἐναντίον εἶναι τῷ θερμῷ, ἢ τῷ ψυχρῷ· ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ κοινὸν γένος πλεῖστον ἀλλήλων διεστη- b.
κότα, ταῦτά ἐστιν ἐναντία· τὸ μὲν λευκὸν τῷ μέλανι, κοινὸν ἔχοντα γένος τὸ χρῶμα, ἄμφω γὰρ ὁμοίως χρώματά ἐστι· τὸ δὲ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, ὧν γένος ἡ ἁπτικὴ κατὰ ταῦτα ποιότης. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον τὰ ἐναντία ἀρχὰς εἶναι, ὅτι ἀνάγκη προϋπάρχειν αὐτῶν τὸ κοινὸν γένος· καὶ μέντοι καὶ διότι ἀνάγκη πρὸ

 τοῦ

non veras reddiderunt. Nam ſive quis principium eſſe dicat Malum, ut duo ſint principia rerum, bonum & malum; multæ magnæque abſurditates ſequuntur. Nam illa principii dignitas, ſi una eademque communiter ambobus inſit inter ſe contrariis, unde eis advenit, niſi ab una cauſſa ad utrumque pertinente. Quo pacto vero omnino contraria erunt iſta, ni ſub uno communi genere collocentur? Neque enim contraria inter ſe ſunt, quæ ſunt prorſus & ſimpliciter diverſa: nec enim quisquam dixerit, album contrarium eſſe calido, aut frigido: ſed quæ uno communi genere comprehenſa, plurimum inter ſeſe differunt, ea contraria ſunt; veluti album nigro, quorum commune genus eſt color, nam utrumque ex æquo color eſt; & calidum frigido, quorum genus eſt tactilis qualitas eodem ſenſu percepta. Quamobrem fieri nequit, ut, quæ contraria ſunt, ſint principia: quia neceſſe eſt, ante illa

eſſe

τοῦ πλήθους τὸ ἓν εἶναι, εἴπερ ἕκαστον τῶν
c. πολλῶν ἓν ἀνάγκη εἶναι κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς τοῦ πρώτου μέθεξιν, ἢ μηδὲν εἶναι ὅλως. ἔτι δὲ, εἰ ἀνάγκη πρὸ πάσης ἰδιότητος ἀρχικὴν εἶναι μονάδα, ἀφ' ἧς πᾶσα ἡ ἰδιότης ἡ ἐν πολλοῖς μεμερισμένη ὑφίσταται· (ἀπὸ γὰρ τοῦ θείου καὶ ἀρχικοῦ καλοῦ πάντα τὰ καλὰ πρόεισι· καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης θείας ἀληθείας, πᾶσα ἀλήθεια·) ἀνάγκη οὖν καὶ τὰς πολλὰς ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, οὔ τινα μερικὴν ἀρ-
p. 164 χὴν οὖσαν ἐκείνην, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἑκάστην,
a. ἀλλ' ἀρχὴν ἀρχῶν ὑπάρχουσαν πασῶν, καὶ ἐξῃρημένην, καὶ πάσας εἰς ἑαυτὴν συναιροῦσαν, καὶ πάσαις ἀφ' ἑαυτῆς τὸ ἀρχικὸν ἀξίωμα παρεχομένην ὁμοφυῶς, μετὰ τῆς ἑκάστῃ προσηκούσης ὑφέσεως. Οὕτω μὲν οὖν ἄτοπον, τὸ, δύο ἢ πλείονας ὅλως τοῦ ἑνὸς τὰς πρώτας λέγειν ἀρχάς.

Ἀναγκά-

esse commune genus; atque etiam quia necesse est, unum esse ante multitudinem; quandoquidem unumquodque multorum aut unum esse necesse est, ob participationem unius, aut nihil esse prorsus. Præterea, si necesse est, ante omnem propriam qualitatem esse principalem unitatem, unde omnis proprietas inter multa distributa oriatur: (nam a divino & principali pulcro pulcra omnia prodeunt; & a prima divina veritate omnis veritas:) necesse est etiam, multa principia ad unum referri principium, quod non ex parte principium quoddam sit, sicut reliqua singula; sed quod sit principiorum omnium principium, & eximium, omniaque cætera in sese contrahat, & omnibus a sese principii dignitatem æquabili quodam modo impertiat, cum ea quidem, quæ unicuique convenit, remissione ac diminutione. Et ita quidem absurdum est, duo, aut omnino plura uno prima principia statuere.

Qui

Ἀναγκάζονται δὲ οἱ δύο λέγοντες τῶν ὅλων
ἀρχὰς, τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, καὶ τὸν b.
ἀγαθὸν παρ' αὐτοῖς λεγόμενον Θεὸν μηκέτι πάν-
των αἴτιον λέγειν, μηδὲ παντοκράτορα δικαίως
ἀνυμνεῖν, μηδὲ δύναμιν αὐτῷ τὴν ἀκροτάτην καὶ
ὅλην ἀνατιθέναι, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης δυνά-
μεως, εἴπερ ἄρα καὶ τοῦτο· μηδὲ νομίζειν,
πάντα ἀγαθαίνειν καὶ φωτίζειν αὐτὸν, πηγὴν
λεγόμενον ἀγαθότητος καὶ φωτός. Οἷα δὲ καὶ
ὅσα βλάσφημα εἰς τὸν Θεὸν τοῖς ὑπ' ἐκείνων
λεγομένοις ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ; καὶ γὰρ δει-
λὸν εἰσάγουσιν αὐτὸν, δεδοικότα τὸ κακὸν ἐγγὺς c.
τῶν ὅρων αὐτοῦ γενόμενον, μὴ καὶ ἐντὸς εἰσέλ-
θῃ. καὶ διὰ ταύτην τὴν δειλίαν ἀδίκως καὶ
ἀσυμφόρως μέρη ἑαυτοῦ καὶ μέλη τὰς ψυχὰς
οὔσας, ὥς φασι, μηδὲν ἁμαρτούσας πρότερον,
ἔῤῥιψε τῷ κακῷ, ἵνα τὰ λοιπὰ τῶν ἀγαθῶν
διασώσῃ· ὥσπερ στρατηγός, φασι, πολεμίων
ἐπιόντων, μέρος αὐτοῖς τοῦ οἰκείου στρατοῦ προΐε-
ται,

Qui autem duo rerum omnium principia, BONVM & MALVM, esse dicunt; coguntur hi etiam, eum, quem bonum Deum ipsi adpellant, omnium rerum auctorem esse negare, neque ut rerum omnium dominum celebrare, nec summam & omnem ei potentiam tribuere, sed totius potentiæ vix ac ne vix quidem dimidiam partem ei relinquere; denique non credere, eum, qui fons bonitatis & lucis dicatur, bonitatem & lucem omnibus impertiri. Quæ autem & quanta divinæ majestatis probra orationem eorum consequuntur? Nam & timidum inducunt Deum, MALVM ipsius finibus adpropinquans metuentem, ne intra fines quoque penetret; ob eumque timorem injuste atque inutiliter, animos, cum nihil ante peccassent, ut ajunt, sui partes & membra, objicientem MALO, ut bonorum reliquias tueatur; instar Imperatoris, ut ajunt, qui hostibus ingruentibus partem sui exercitus objiciat,

ται, ἵνα τὸ λοιπὸν διασώσῃ. ταῦτα γάρ ἐστιν
αὐτῶν τὰ ῥήματα, εἰ καὶ μὴ ἐπ' αὐτῶν ἴσως
p. 165 τῶν λέξεων. ὁ δὲ ῥίψας τὰς ψυχὰς κατ' αὐ-
a. τοὺς, ἤτοι ὁ κελεύσας ῥιφῆναι, ἢ ἐλάθετο, ἢ
οὐκ ἐνόησεν, οἷα μέλλουσιν αἱ ψυχαὶ πάσχειν
ἐκδοθεῖσαι τῷ κακῷ· ὅτι ἐμπίπρανται, καὶ τα-
γηνίζονται, ὥς φασι, καὶ κακοῦνται παντοίως,
μήτε ἁμαρτοῦσαί τι πρότερον, καὶ μέρη τοῦ
Θεοῦ οὖσαι. τὸ δὲ τελευταῖον, ὥς φασιν, αἱ
ἀσεβεῖς αὐτῶν γενόμεναι· (τοιαῦται δὲ εἰσι παρ'
b. αὐτοῖς, οὐχ' αἱ φονεύσασαι, ἢ μοιχεύσασαι, ἢ
τι τῶν ἐξαγίστων τούτων ἀπὸ ζωῆς διεφθαρμέ-
νης ποιήσασαι, ἀλλ' αἱ μὴ λέγουσαι δύο ἀρχὰς
εἶναι τῶν πάντων, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν.)
αὗται οὖν, οὐδὲ ἐπιστρέφουσιν ἔτι, φασὶν, εἰς
τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ μένουσι τῷ κακῷ συγκεκολ-
λημέναι· ὥστε καὶ ἀτελῆ μένειν ἐκεῖνον, μέρη
αὐτοῦ ἀπολέσαντα.

Καὶ ἀνόητος οὖν ἐστι κατ' αὐτοὺς, (μὴ γὰρ ἐμὸς ὁ λόγος ἔστω) μήτε τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον λογί-

objiciat, ut reliquum conſervet. Hoc enim ipſum illi dicunt, etſi fortaſſe verbis iisdem non utuntur. Qui vero, ut ipſi auctores ſunt, animas projecit, projicive juſſit, aut oblitus eſt, aut non cogitavit, quæ perpetienda eſſent animis MALO traditis; nempe uri eas, & in ſartagine torreri, ut ajunt, & modis omnibus excruciari; idque cum nihil antea peccarint, & Dei partes ſint. Poſtremo illud addunt, ſi quæ earum impiæ fuerint (tales autem apud eos ſunt, non cædibus, non adulteriis, non aliis corruptæ vitæ ſceleribus pollutæ; ſed quæ duo rerum eſſe principia, bonum & malum, negent) eas igitur ad bonum non reverti amplius, ſed MALO adglutinatas permanere. Itaque & imperfectus ille manet, partibus ſuis amiſſis.

Fuerit igitur etiam, iisdemque auctoribus (neque enim hoc a me dictum eſto) amens & vecors Deus, qui

λογίσασθαι δυνηθεὶς, μήτε τὴν τοῦ κακοῦ φύσιν
γινώσκων. πῶς γὰρ ἂν εἰσέλθῃ εἰς τὴν τοῦ ἀγα- c.
θοῦ μοῖραν τὸ κακὸν, ἐξ ἀϊδίου διακεκριμένων
αὐτοῖς τῶν κλήρων, ὥς φασι, καὶ κατὰ τὰς
αὐτῶν φύσεις ἀφωρισμένων; ἀπὸ τίνος οὖν λέ-
γουσι; δῆλον δὲ, ἢ ἐκ ταὐτομάτου· καὶ εἴη
ἂν πάντως ἀρχὴ κατ᾽ αὐτοὺς τὸ αὐτόματον·
ἢ ἀπό τινος ὑπὲρ ἄμφω ὄντος· ὅπως δ᾽ ἂν ἔχῃ
τοῦτο, πρὸ τοῦ κόσμου παρ᾽ αὐτοῖς γενέσθαι.
ὡς γὰρ ἐν γῇ τὴν διανομὴν ποιοῦσι· τὰ μὲν
τρία μέρη, τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν καὶ βό-
ρειον, τῷ ἀγαθῷ διδόντες· τὸ δὲ μεσημβρινὸν, p. 166
τῷ κακῷ. καὶ γὰρ καὶ τὰ πέντε τοῦ κακοῦ a.
ταμιεῖα, ὡς ἄντρα τινὰ ὑποτίθενται· καὶ δέν-
δρα, καὶ ζῶα πλάττουσιν ἐκεῖ χερσαῖα καὶ ἔνυ-
δρα, μαχόμενα ἀεὶ. καὶ ὑπὸ τοῦ Πενταμόρφου
παρ᾽ αὐτοῖς ἐσθιόμενα, καίτοι ἄφθαρτα πάντα
λέγονται ἐκεῖνα, ὡς καὶ τὰ πρῶτα ἀγαθά.
διωκι-

qui nec, quid ſibi expediret, reputare potuerit, neque MALI naturam intelligat. Nam quo pacto BONI quaſi provinciam intraſſet MALUM, cum limites eorum ab omni æternitate disterminati ſeparatique fuerint, ut ajunt, & pro ſua natura ſegregati? A quo igitur id factum dicunt? Nempe; ſive caſu & fortuito: ſic illis caſus principium utique fuerit: ſive ab aliquo, quod ſit utroque illorum ſuperius. Quocumque autem pacto illud ſe habeat, adparet, illud ſecundum eos ante mundum fuiſſe. Nam, velut in terra, partitionem faciunt; & orientales, occidentales & ſeptemtrionales partes BONO tribuunt, meridionales vero MALO. Nam & quinque MALI conclavia, velut antra quædam, comminiſcuntur: ibique arbores fingunt, & animalia terreſtria & aquatica, perpetuo inter ſeſe pugnantia; quæ quamvis immortalia dicantur eſſe omnia, haud ſecus ac prima bona, tamen a quinqueformi, quod fingunt, monſtro devorentur.

Cum

διωκισμένων δ' οὖν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φύσιν τῶν τόπων, πῶς δυνατὸν ἦν εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ
b. μοῖραν τὸ κακὸν εἰσελθεῖν; πῶς δὲ δυνατὸν ἦν τὸ ἐναντίον; οὕτω γὰρ καὶ τὸ λευκὸν, μένον λευκὸν, μέλαν ἔσται· καὶ τὸ φῶς, μένον φῶς, ἐνδέχεται σκότος. Εἰ οὖν ταῦτα ἀδύνατα, πῶς μετὰ τοῦ δειλοῦ καὶ ἀδίκου οὐχὶ καὶ ἀνόητόν ἐστι τὸ ῥίψαι τῷ κακῷ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπὸ τότε μέχρι καὶ νῦν πράγματα ἔχειν, ὥς φασι, μὴ δυνάμενον αὐτὴν τελέως ἀνακαλέσασθαι, μηδὲ δυνησόμενον, διὰ τὸ τινὰς, ὡς πρότερον ἐμνήσθην, ψυχὰς μένειν κατ' αὐτοὺς ἐν τῷ κακῷ τοῦ λοιποῦ τὸν ἄπειρον αἰῶνα; Καὶ οὐδὲ προ-
c. γνῶναι τοῦτό φασιν αὐτόν· καίτοι τὸ κακὸν προγινώσκειν λέγουσιν τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν κατ' αὐτοῦ πέμπεσθαι, καὶ μηχανὰς πρὸς αὐτὴν ἀναπλάττειν. Πόσῳ δὲ κάλλιον ἦν, ἐᾶσαι τὸ κακὸν περὶ ἑαυτὸ συντριβόμενον, ἤπερ ἐμμίξαι ἑαυτὸ τῷ κακῷ, μηδὲ δυνατὸν ὂν αὐτοῦ περιγενέσθαι;

Cum autem ab initio loca natura distincta fuerint; fieri qui potuit, ut in BONI partem MALVM penetraret? Quomodo vero fieri potuit, [manens] contrarium? Sic enim album, quamvis album maneat, nigrum erit: & lux, cum maneat lux, tenebras admittet. Quæ si fieri nequeunt, nonne cum ignaviæ & iniquitatis, tum vero amentiæ fuerit, animam objicere MALO, & ab eo tempore in hunc usque diem laboriose esse occupatum, ut ajunt, cum eam plane revocare non possit, neque umquam poterit, eo quod nonnullæ animæ, hos si audias, ut ante memini, ævo infinito maneant in MALO? Idque eum ante scivisse negant: quamvis MALVM dicant præscire, quid adversus se missum eatur, & machinas ejus rei caussa præparare. Quanto autem melius fuisset, ut BONVM sineret MALVM per se ipsum comminui, quam ut immisceret se malo, quod vincere non posset?

γενέσθαι; ἀγένητον γὰρ καὶ ἄφθαρτον καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως φασὶν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄν τις ἐπισκήψειεν, ὅτι ὁμοίως ταῦτα τῷ ἀγαθῷ καὶ τῷ κακῷ ὑπάρχειν p. 167 a.
φασὶ, τὸ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον, τὸ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον· ὧν τί ἂν εἴη σεμνότερον;

Οἷα δὲ καὶ περὶ τῆς κοσμοποιΐας λέγουσι; κίονας τινὰς λέγοντες, οὐκ ἐκείνας,

— αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν·

οὐ γὰρ ἀξιοῦσι μυθικῶς τινὲς τῶν λεγομένων ἀκούειν· ἀλλ', ὁποίας τις τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν ἐξέφηνεν, ἐκ κραταιοῦ λίθου καὶ ἀναγλύφοις αὐτὰς νομίζουσι· καὶ δώδεκα θυρίδας, b.
μιᾶς καθ' ἑκάστην ὥραν ἀνοιγομένης. Αἱ δὲ περὶ τῶν ἐκλείψεων αἰτιολογίαι, θαυμαστὴν σοφίας ὑπερβολὴν ἐνδείκνυνται. λέγουσι γὰρ, τῶν ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ συνδεδεμένων κακῶν, ταραχὴν καὶ θόρυβον ποιούντων ἐν ταῖς ἑαυτῶν συγκινήσεσι, παρα-

posset? Ortus enim & interitus MALVM æque, atque BONVM, expers statuunt. Nam & hoc ipsum in eis reprehendas, quod æque hæc in MALO, atque in BONO, inesse statuunt, & ortu & interitu & principio & fine carere utrumque: quibus rebus quid esse queat excellentius?

Iam de Mundi structura quæ dicunt? Esse columnas quasdam, non illas

Quæ cælos terræque ferant immobile pondus:

(neque enim fabulose horum quidquam accipi volunt) sed ejusmodi, quales ex ipsorum sapientibus quidam prodidit, quæ solido e lapide sculptæ sint: adduntque duodenas fenestras, quarum singulis horis una aperiatur. Porro, quas caussas adferunt defectus solis lunæque, eæ admirabilem quamdam & excellentem sapientiam præ se ferunt. Ajunt enim, siquando mala, quæ in mundi structura colligata sunt, suis commotionibus turbas atque tumultus cieant, tum

παραπετάσματά τινα τοὺς φωστῆρας ἑαυτῶν προβάλλεσθαι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν τῆς ταραχῆς ἐκείνων· καὶ τοῦτο εἶναι τὰς ἐκλείψεις, τὰς ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασιν ἀποκρυφὰς αὐ-
c. τῶν. Πόση δὲ καὶ ἡ περὶ τοῦτο ἀλλοκοτία, τὸ ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ μόνους τοὺς δύο φωστῆρας τιμᾷν, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας λέγοντας αὐτοὺς, τῶν δὲ ἄλλων καταφρονεῖν, ὡς τῆς τοῦ κακοῦ μοίρας ὄντων; καὶ τὸ φῶς τῆς σελήνης οὐκ ἀπὸ τοῦ ἡλίου νομίζειν, ἀλλὰ ψυχὰς εἶναι, ἃς ὑπὸ νουμηνίας ἕως πανσελήνου ἀπὸ τῆς γῆς ἀνασπῶσα, ἀπὸ πανσελήνου πάλιν
p. 168 ἕως νουμηνίας εἰς τὸν ἥλιον μεταγγίζει. Καὶ
a. τί ταῦτα μηκύνω; τέρατα γὰρ πλάττοντές τινα, ἅπερ μηδὲ μύθους καλεῖν ἄξιον, οὐχ ὡς μύθοις χρῶνται, οὐδὲ ἐνδείκνυσθαί τι ἄλλο νομίζουσιν, ἀλλ᾽ ὡς ἀληθέσιν αὐτοῖς τοῖς λεγομένοις πιστεύουσι· πεντάμορφον τὸ κακὸν ἀναπλάττοντες, ἀπὸ λέοντος, καὶ ἰχθύος, καὶ ἀετοῦ, καὶ οὐ μέμνημαι τίνων ἄλλων συγκείμενον, καὶ

tum lumina ista sibi vela quædam obducere, ut ab illa perturbatione sint immunia; nec solis & lunæ defectus quidquam esse aliud, nisi occultationes sub illis velis. Quam vero & illud absurdum est, quod ex omnibus corporibus cœlestibus sola illa duo lumina colunt, & in BONI parte numerant; cætera vero, ut quæ ad MALVM pertineant, contemnunt? tum quod lunæ lumen non a Sole esse existimant: sed animas esse censent, quas illa ab interlunio usque ad plenilunium a terra adtrahens, a plenilunio rursus usque ad interlunium ad Solem transmittat? Quid multis moror? Nam cum monstra confingant, quæ ne fabularum quidem nomine digna sunt, pro fabulis ea haberi, aut aliud quid significare nolunt, sed ut vera credi volunt; quinqueforme fingunt esse Malum, ex leone, pisce, aquila, & nescio quibus aliis duobus compositum; &

καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπιόν τι δεδοικότες. Τοσαύτη τίς ἐστιν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἡ περὶ τὸ [b] θεῖον ἀσέβεια· καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι πάντα ταῦτα ἀνέπλασαν διὰ θεοσεβῆ δῆθεν εὐλάβειαν; μὴ βουλόμενοι γὰρ αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἰπεῖν, ἀρχὴν ὑπεστήσαντο ἰδίαν τοῦ κακοῦ, ἰσότιμον αὐτὴν καὶ ἰσοσθενῆ τιθέντες τῷ ἀγαθῷ, μᾶλλον δὲ καὶ ἰσχυροτέραν. μέχρι γὰρ νῦν τέως ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιχειρήμασιν ὑπέρτερον φαίνεται γεγονὸς τὸ κακόν. καὶ τοῦτο μὲν τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται πανταχοῦ κατ' αὐτοὺς ἀντεχόμενον, καὶ μηχανώμενον παντοίως μὴ ἀπολέσαι αὐτό. τὸ δὲ ἀγαθὸν, ὡς οὗτοι φασὶν, [c] ἑκουσίως ἑαυτὸ τῷ κακῷ συνέμιξε· καὶ δειλῶς, καὶ ἀδίκως, καὶ ἀνοήτως, κατ' αὐτοὺς, μέχρι νῦν διεγένετο· ὥστε φεύγοντες, αἴτιον αὐτὸν τοῦ κακοῦ εἰπεῖν, πάγκακον ὑπογράφουσι· καὶ, κατὰ τὴν παροιμίαν, φεύγοντες τὸν καπνὸν εἰς πῦρ ἐμπεπτώκασιν.

Οὗτω

& hujus monſtri impetum formidant. Tantus ineſt in ſermonibus hisce contemtus numinis atque impietas: & quod mireris, hæc omnia confinxerunt, quaſi religioſa (ſi Diis placet) & Dei reverentiam præ ſe ferentia. Quem cum auctorem mali dicere nollent; peculiare MALI principium ſtatuerunt, pari & dignitate & potentia cum BONO, ac potius eo valentius: nam adhuc quidem in omnibus ſuis conatibus MALVM exſtitiſſe ſuperius adparet. Et malum quidem, ſecundum illos ubique amplectitur BONVM, & quidvis molitur, ne illud amittat. BONVM vero ultro ſeſe cum MALO, ut dicunt iidem, commiſcuit; ſeque ad hunc usque diem & timide & injuſte & amenter geſſit. Itaque dum mali cauſſam dicere Deum recuſant, ab omni parte malum eum deſcribunt: &, ut proverbio dicitur, fumum fugientes in ignem inciderunt.

· *Epiſt. Phil. Monum. T. IV.*

Ita

Οὕτω μὲν οὖν ἀσεβὴς περὶ τὸ θεῖον οὗτος ὁ
λόγος. Τὰς δὲ ἀρχὰς τῆς φυσικῆς εὐαγωγίας,
ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, διαφθείρει, τὸ ἐφ' ἡμῖν κατὰ
p.169 ἀλήθειαν ἀναιρῶν. τὴν γὰρ τοῦ κακοῦ ἀρχὴν
a. ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἰσχυρὰν ἐπάγει, βίᾳ
τὰς ψυχὰς συνωθοῦσαν εἰς τὸ κακόν· ὥστε μη-
κέτι ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν, ἢ μή· οὕ-
τως ὄντος ἰσχυροῦ τοῦ ἀναγκάζοντος, ὡς μηδὲ
ὑπὸ Θεοῦ κατ' αὐτοὺς νικηθῆναι. Καίτοι ἐχρῆν
ἐννοεῖν, ὅτι, ἐὰν ὑπὸ ἰσχυροτέρου τινὸς βιαζό-
μεναι αἱ ψυχαὶ φονεύωσιν, ἢ μοιχεύωσιν, ἤ τι
b. τοιοῦτον πράττωσι τῶν λεγομένων κακῶν, ὠθι-
σμῷ καὶ οὐχ ἑκουσίως, ἀναμάρτητοι ἂν εἶεν.
τὰ γὰρ βίᾳ καὶ ἀκουσίως πραττόμενα, ὡς μὴ
ὄντα ἁμαρτωλὰ, καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ ὑπὸ τῶν
νόμων συγγινώσκεται. καὶ οὐκ ἔτι οὐδέν ἐστιν
ἁμαρτία ὅλως· οὐ γὰρ κακόν· ἂν ὑπόθηταί
τις βιαζομένους ἡμᾶς ὑπὸ ἰσχυροτέρων αἰτίων τὰ
τοιαῦτα πράττειν. Εἰ οὖν τούτων ὡς κακῶν ὄν-
των

Ita igitur impia adversus Deum est ista ratio. Sed & rectæ institutionis vitæ, a naturâ præscriptæ, principia, quantum in ipsâ est, corrumpit; dum voluntatis Libertatem revera tollit. Nam MALI principium & ortus & interitus expers, & potentiâ valens, introducit, per vim animos in MALVM impellens; ut jam non penes nos sit, peccare, aut non peccare: quippe cum tanta vis sit cogentis MALI, ut ne a Deo quidem vinci possit. Atqui cogitandum erat, si ab aliquo robustiore coactæ animæ cædem fecerint, aut adulterarint, aut id genus aliquid aliud perpetrarint, culpâ vacare, impulsione extrinsecus adlata, non sua voluntate delinquentes. Nam quæ vi & ab invitis fiunt, eis & a Deo & a legibus ignoscitur. Et omnino ne peccatum quidem amplius est; nam ne malum quidem; si statuas, a robustioribus caussis coactos nos talia facere. Quod si igitur talium facinorum,

των τὴν αἰτίαν ζητοῦντες, ἀρχὴν ὑπέθεντο κακοῦ· ἐκείνης δὲ ὑποτεθείσης καὶ βιαζομένης, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔτι κακόν· χαριέντως αὐτοῖς ὁ λόγος c.
περιτέτραπται. συνάγεται γάρ, ὅτι, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, οὐκ ἔστι κακὸν ὅλως. εἰ δὲ μὴ ἔστι κακόν, οὐδὲ ἀρχὴ ἂν εἴη τοῦ κακοῦ. ὥστε, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ὥς φασιν, οὔτε κακὸν ἔσται, οὔτε ἀρχὴ τοῦ κακοῦ.

Οὕτως οὖν ἐναργῶς ἐλεγχθείσης ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ἐάν τις, ἐκκλίνων τοῦτον τὸν ἔλεγχον, τολμήσῃ τὸν Θεὸν αὐτὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ λέγειν ὡς καλοῦ, †) συντομώτερον καὶ οὗτος ἀσε- p. 170 a.
βῶν ἐλέγχεται περὶ τὸν Θεόν, καὶ ψευδόμενος. πῶς γὰρ ἂν ἀληθὴς εἴη ὁ λόγος, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσεβής, τὸν τῆς ἀληθείας χορηγόν; Καὶ πρῶτον μέν, πῶς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ὢν κατὰ τὴν ἄκραν καὶ ἀπαράτρεπτον ἀγαθότητα, τὸ κα-

S 2 κὸν

†) ὡς καλοῦ. ὡς κακοῦ legendum puto, *ut mali*, id est, *quatenus malum est*.

cinorum, ut malorum, caussam requirentes, MALI principium statuerunt; eo vero posito & vim inferente, malum nullum relinquitur; festive suo ipsi (quod ajunt) gladio jugulantur. Nam inde colligitur: si MALI principium sit, nullum omnino esse malum. Si vero malum non est, ne principium quidem fuerit MALI. Itaque si est principium MALI, ut ajunt, nec malum erit, nec mali principium.

Hoc igitur fundamento tam evidenter labefactato: si quis, ejusdem plagæ vitandæ caussa, Deum ipsum mali auctorem esse adfirmare conetur, æque atque boni; majore compendio is quoque & impietatis erga Deum & mendacii reus peragetur. Nam quo modo vera erit ista ratio, majestatis Dei læsæ rea, omnis veri auctoris? Ac primo quidem, quo pacto Deus summa & immutabili præditus bonitate, malum

κὸν ἀφ' ἑαυτοῦ παράξει; εἰ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, ὡς οἱ ἀποροῦντες νομίζουσι, πῶς τὸ ἐναντίον ὑπὸ τοῦ ἐναντίου παραχθήσεται; ἔτι δὲ ὁ παράγων τι ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ αἴ-
b. τιος ὢν αὐτῷ τοῦ εἶναι, τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτοῦ, καὶ κατ' ἐκείνην ἱστάμενος, παράγει· κατ' αἰτίαν ὢν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅπερ τὸ παραγόμενον καθ' ὕπαρξιν. Ὥστε λανθάνει ἑαυτὸν ὁ λόγος οὗτος, ὅτι, πρὸς τῷ καὶ αὐτὸς ἐναργῶς εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβεῖν, καὶ ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, καὶ πρῶτον κακόν, ὡς ὁ πρότερος, εἰσάγει.

Εἰ οὖν μήτε ἀρχὴν ἔχει τὸ κακόν, μήτε ὁ Θεὸς τοῦ κακοῦ αἴτιός ἐστι, πόθεν τὸ κακόν;
c. ἀδύνατον γάρ τι ἄνευ αἰτίας γένεσιν ἔχειν. Ἢ χρὴ πρῶτον τί ἐστι τὸ λεγόμενον κακὸν διαρθρωθῆναι, καὶ οὕτω, πόθεν ἐστὶν, ζητεῖν; ὁ γὰρ ἀγνοῶν τί ποτέ ἐστιν ἕκαστον, οὐδὲ τὴν αὐτοῦ δύναται εὑρεῖν αἰτίαν. Ῥητέον τοίνυν, ὅτι τοῦτο μὲν

malum a semetipso produceret? Si enim contrarium est bono malum, ut adversarii existimant; quo pacto contrarium a contrario producetur? Praeterea, qui aliquid a se ipso producit, eique, ut sit, caussa est; is rei productae auctor esse, & ab illius partibus stare arguitur: & caussaliter ipse illud est, quod res producta est ipso actu. Itaque ratio ista, praeterquam quod adversus Deum manifeste impia est, rursus & ipsa, quemadmodum illa superior, principium mali & malum primitivum, imprudens quidem, inducit.

Quod si ergo neque principium habet malum, neque auctor mali Deus est; MALVM igitur unde exstitit? Neque enim fieri potest, ut ortum habeat quidpiam absque caussa. Nempe primum, quid sit quod MALVM dicitur, explicandum, ac tum demum quaerendum fuerit, unde sit? Qui enim, quid sit quaeque res, ignorat, ne caussam quidem illius reperire potest. Dicendum igitur, quod hoc MALVM,

μὲν τὸ κακὸν, ὃ οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέν-
τες, καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀπορούντων περὶ αὐτοῦ,
ἐννοοῦσίν τινα προηγουμένην ἔχον ὑπόστασιν,
ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, καὶ δύναμιν τῷ ἀγαθῷ πα-
ρισουμένην, καὶ ἐναντίαν ἐξίσου· καὶ αὐτὸ δὴ p. 171
τοῦτο τὸ κακὸν οὐσίαν ἄμικτον τῇ ἑαυτοῦ Φύ- a.
σει πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῷ τὸ ἀγαθὸν, ὡς ἔχει
τὸ μέλαν πρὸς τὸ λευκὸν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς
τὸ ψυχρόν· τὸ δὴ τοιοῦτον κακὸν, οὐδὲ ἔστιν
ὅλως ἐν τῇ Φύσει τῶν ὄντων. εἰ γὰρ ἦν προη-
γουμένη τις οὐσία, ὥσπερ ἄνθρωπος, εἰ τύχοι,
καὶ ἵππος, εἶχεν ἂν πάντως τινὰ κατα Φύσιν
ἑαυτοῦ τελειότητα, καὶ εἶδος, καθ' ὃ ἐστι τοῦ-
το ὅπερ ἐστί. πᾶν δὲ εἶδος, ἔχον τὴν κατὰ Φύ- b.
σιν αὐτοῦ τελειότητα, ἀγαθόν ἐστι, καὶ οὐ
κακόν. τοιγαροῦν καὶ ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ
τὸ κακὸν ἐκεῖνό Φασι, καὶ μετέχειν αὐτοῦ, καὶ ὠφε-
λεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾷν τὴν μέθεξιν,
καὶ πάντα πράττειν πρὸς τὸ μὴ ἀπολέσαι αὐ-
τήν.

MALUM, (quod ii, qui principium mali ſtatuunt, & plerique dubitantium de eo, intelligunt principalem quandam & præcipuam habere ſubſtantiam & naturam, ſicut bonum; & potentiam bono parem, & ex æquo oppoſitam; eſſeque idem illud malum rem quamdam, quæ ſuapte naturâ cum bono ipſi oppoſito non ſit permixta; quemadmodum nigrum ſe habeat ad album, & calidum ad frigidum:) tale igitur MALUM, dicendum eſt, prorſus non eſſe in rerum natura. Nam ſi eſſet malum res quædam principalis, (ſive ſubſtantia,) ut, exempli gratia, homo & equus; haberet utique ſuapte natura perfectionem aliquam & formam, qua id eſſet, quod eſſet. Omnis autem forma perfectione ſuæ naturæ conveniente prædita, eſt bonum aliquod, non malum. Itaque etiam hi dicunt, malum illud eſſe boni adpetens & particeps, & fructum ex eo capere, & amare participationem, & omnia facere ne eam perdat.

τήν. πῶς οὖν τὸ τοιοῦτον ὡς ἁπλῶς κακὸν ἐννοεῖν δυνατόν; Ὅπερ δέ ἐστι κακὸν, καθὸ κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ λεγόμεθα, καὶ δίκην ὑπέχομεν ὡς κακοὶ, τοῦτο συμβεβηκός ἐστι, καὶ c. οὐκ ἔστιν οὐσία· εἴπερ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὑφίσταται. τί γὰρ ἂν εἴη κακὸν, ὃ μὴ τινός ἐστι κακόν; ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον τούτῳ ἀγαθὸν, συμβεβηκός ἐστι καὶ αὐτό. ἀλλὰ τὸ μὲν Ἀγαθὸν, τὸ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἑκάστου, καθὸ τὴν αὐτοῦ ἔχει τελειότητα· τὸ δὲ Κακὸν, ἡ παρὰ φύσιν διάθεσις τοῦ ἔχοντος αὐτὸ, καθ' ἣν ἐστέρηται τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ γὰρ ἦν καὶ τὸ κα-
p. 172 a. κὸν κατὰ φύσιν διάθεσις καὶ τελειότης τοῦ ἔχοντος αὐτὸ εἴδους, ἀγαθὸν ἂν ἦν καὶ αὐτὸ, καὶ οὐκ ἔτι κακὸν ἐλέγετο.

Ὥστε οὐκ ἔστι τις προηγουμένη φύσις καὶ ὑπόστασις τοῦ κακοῦ, ὥσπερ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ·

dat. Tale igitur cum ſit, quo pacto ut omnino & ſimpliciter malum cogitari poteſt? Quod vero malum eſt, quo homines mali dicimur, & peccatores, & ut mali plectimur; id vero accidens eſt, non ſubſtantia aut eſſentia: ſiquidem & accedit & recedit absque ſubjecti interitu, & per ſe non ſubſiſtit. Quid enim erit malum, niſi alicujus malum fuerit? Similiter vero bonum huic oppoſitum, & ipſum eſt accidens. Sed *bonum* hoc, eſt id quod cujusque naturæ convenit, & quo illa ſuam habet perfectionem. *Malum* vero, adfectio contra naturam eſt ejus, cui ineſt; cum caret eo, quod ipſius naturæ convenit, ipſoque bono. Nam ſi malum pariter adfectio eſſet naturæ conſentanea, & perfectio quædam ejus formæ in qua ineſſet; ipſum quoque bonum foret, nec jam malum diceretur.

Non eſt igitur principalis aliqua *natura* & ſubſtantia *mali*, cujusmodi eſt boni:

θοῦ· ἀλλὰ παρυφίσταται τῷ ἀγαθῷ, ἔκπτωσις αὐτοῦ καὶ στέρησις ὑπάρχον. οὕτω γὰρ ἔχει καὶ νόσος πρὸς ὑγίειαν, καὶ κακία ψυχῆς πρὸς ἀρετήν. καὶ ὥσπερ τὸ μὲν περιπατεῖν ὀρθῶς, προηγουμένη τὶς ἐστιν ἐνέργεια τοῦ ζώου, καὶ σκοπὸν αὐτὴν θέμενον ὁρμᾷ ἐπ' αὐτήν· τὸ b. δὲ σκᾶσαι καὶ χωλεῦσαι περιπατοῦντα, κατὰ ἀποτυχίαν τῆς προηγουμένης ἐνεργείας ἐπισυμβαίνει, καὶ παρυφίσταται αὐτῇ, παρὰ φύσιν οὖσα κίνησις· οὕτως ἔχει πᾶν κακὸν πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀγαθόν· καὶ οὐ δυνατὸν λέγειν οὔτε προηγούμενα ὁμοίως ταῦτα, οὔτε ἰσοστάσια ἀλλήλοις, ὥσπερ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. εἴδη γὰρ ὁμοίως ταῦτα ἄμφω, καὶ οὐδὲν μᾶλλον οὐδὲ ἧττον ἑκάτερον θατέρου, τὴν κατὰ c. φύσιν ἔχει τελειότητα, οὐδὲ στέρησίς ἐστιν ἑτέρου τὸ ἕτερον. ἡ γὰρ στέρησις παραφορὰ καὶ ἀποτυχία τοῦ εἴδους ἐστὶν, ὥσπερ ἡ χωλεία τῆς βαδίσεως. τούτων δὲ ἑκάτερον εἰλικρινὲς ἔχει τὸ καθ' ἑαυτὸ εἶδος, οὐδὲ τὸ ἕτερον ἑτέρου ἔλαττον.

boni: ſed ſecundario quodam loco exiſtit illud juxta bonum, cujus eſt fruſtratio atque privatio. Sic enim ſeſe & morbus habet adverſus ſanitatem, & pravitas animi adverſus virtutem. Et quemadmodum recte incedere, principalis quædam actio eſt animantis, quam illud propoſitam habet, & ad quam contendit; titubare vero & claudicare ingrediendo, ex fruſtratione principalis actionis accidit, & ejus acceſſio eſt, cum ſit motio præter naturam: ita ſe habet omne malum adverſus bonum ipſi oppoſitum. Neque poſſunt hæc vel æque principalia dici, vel paris inter ſeſe momenti, ut album & nigrum. Nam utrumque hoc genus, nec alterum altero magis aut minus, naturalem habet perfectionem, nec privatio eſt alterius alterum: nam privatio, aberratio & fruſtratio formæ eſt, ut claudicatio inceſſus: horum vero generum utrumque ſinceram habet ſuam formam, nec alterum altero minus.

ἔλαττον. ἐκεῖ δὲ, τοῦ ἑτέρου κατὰ φύσιν ὄντος, τὸ ἕτερον παρὰ φύσιν· καὶ παρυφίσταται τῷ κατὰ φύσιν τὸ παρὰ φύσιν, τῷ ἀγαθῷ δηλονότι τὸ κακόν. οὐ γὰρ τῷ κακῷ, τὸ
p. 173 a. ἀγαθόν· ὥσπερ οὐκ ἂν λέγοι τις, τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ σκοποῦ παρυφίστασθαι τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ τῇ νόσῳ, τὴν ὑγίειαν· ἀλλὰ τῇ μὲν ἐπιτυχίᾳ, τὴν ἀποτυχίαν· τῇ δὲ ὑγιείᾳ, τὴν νόσον. προηγούμενον γὰρ τοῦ τοξότου τέλος ἐστὶ, τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ· διὰ γὰρ τὸ ἐπιτυχεῖν, τοξεύει. καὶ τῆς φύσεως προηγούμενον τέλος, ἡ ὑγίεια· διὰ γὰρ τὴν σωτηρίαν καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου, †) καὶ ὅλως τὸ * δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια. ἐπισυμβαίνει δὲ
b. τῷ μὲν σκοπῷ τῆς ἐπιτυχίας, ἡ ἀποτυχία· ὅταν μὴ τύχῃ τοῦ σκοποῦ ἡ ἐνέργεια, μήτε τὸ τέλος ἀπολάβῃ δι' ὃ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου ἀποτυχίαν ἀντ' ἐκείνου. τὸ δὲ ἐπισυμβαῖνον ἀκου-

†) καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου &c. Forſ. καὶ ἡ ὑγίεια τοῦ ζώου· καὶ ὅλως τὸ τέλος ἐστὶ, δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια.

minus. Illic autem, cum alterum ſecundum naturam ſit, alterum contra naturam eſt: & accedit ad id quod ſecundum naturam eſt id quod eſt contra naturam; videlicet malum ad bonum. Neque enim bonum ad malum: ſicut nemo dixerit, ad *aberrationem a ſcopo* accedere adeptionem ſcopi, aut ad morbum accedere ſanitatem: ſed ad adeptionem accedit aberratio, & ad ſanitatem morbus. Nam principalis ſagittarii finis eſt, adtingere ſcopum; eaque de cauſſa ille jaculatur: & naturæ principalis finis eſt ſanitas, quæ ad conſervationem animantis pertinet. Denique finis eſt, ad quem actio refertur. Accedit autem ad propoſitum aberratio, cum actio ſcopum non attigerit, nec eum conſecuta eſt finem, ob quem ſuſcepta fuit, sed illius loco fruſtrationem. Quod vero præter voluntatem ejus

ἀκουσίως τῷ προηγουμένῳ τέλει, παρυφίστασθαι ἂν λέγοιτο τῷ τέλει δικαίως, ἀλλ' οὐχὶ τὸ προηγούμενον τέλος τῷ ἀκουσίως ἐπισυμβαίνοντι.

Εἰ τοίνυν τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ πᾶν τὸ ἐνεργοῦν διὰ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτυχεῖν ἐνεργεῖ, ἢ τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ αὐτῷ δοκοῦντος· δῆλον, ὅτι προηγούμενον μέν ἐστι τέ- s.
λος πάσης ἐνεργείας, ἡ τοῦ ἀγαθοῦ τεῦξις· ἐπισυμβαίνει δέ ποτε τῇ ἐνεργείᾳ τὸ κακὸν, ὅταν ἡ ἔφεσις μὴ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἀγαθοῦ γίνοιτο, ἀλλὰ τοῦ φαινομένου, ᾧ σύνεστι τὸ ἀγαθόν. ἡδονῆς γάρ τις ἐφιέμενος [μοιχεύει,] καὶ ἐπιθυμῶν εὐπορίας, κλέπτει καὶ καταποντίζει· προηγουμένως μὲν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἀγαθοῦ ἐφιέμενος, καὶ ἐκείνου ἕνεκα ἐνεργῶν, ἀναγκαζόμενος δὲ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν λαβεῖν· ἐπειδὴ οὐδεὶς τοῦ μοιχεῦ- p. 174
σαι δι' αὐτὸ τὸ μοιχεῦσαι ὀρέγεται, οὐδὲ τοῦ a.

ejus accedit, qui agit, id juxta finem secundario quodam loco exiftere, merito dici queat: non autem propofitus finis fecundario loco exiftat juxta id, quod præter voluntatem noftram accedit.

Si ergo bonum adpetunt omnia, & quidquid agit, adipifcendi boni cauffa agit, five id vere bonum fit, five ipfi effe videatur, omnis actionis præcipuum effe finem boni adeptionem conftat: malum vero interdum obiter incidere in actionem, cum non verum bonum defideratur, fed quod videtur effe bonum, & cui conjunctum eft bonum. Nam voluptatem adpetens aliquis mœchatur, & divitiarum cupidus furatur aut in mari graffatur: principaliter quidem id quod ipfi bonum videtur adpetens, & ejus adipifcendi cauffa agens; fed unà cum illo id malum etiam, quod cum eo conjunctum eft, accipere coactus. Nemo enim adulterium ob ipfum adulterium adpetit, aut furtum

κλέψαι διὰ τὸ κλέψαι, οὐδὲ ἄλλου τινὸς κακοῦ διὰ τὸ κακόν· τῷ, μηδὲ ἐφίεσθαι τοῦ κακοῦ ὡς κακοῦ. εἰ γὰρ ἦν ἀρχὴ καὶ αἴτιον τῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ τέλος ἦν αὐτῶν, καὶ ἐφετὸν αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀγαθόν. οὕτω δὲ πάλιν ἔχον, ἀγαθὸν ἂν ἦν, καὶ οὐ κακόν, τὸ γὰρ ἐφετὸν, ἀγαθόν· καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἐφετόν. Πάντα οὖν τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας ὀρέγεται, ἢ
b. τῆς ἀληθοῦς, ἢ τῆς φαινομένης, ὡς ἀληθοῦς μέντοι καὶ ταύτης. οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ἀπατᾶται, ὥστε τὸ ψεῦδος ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς λαβεῖν, καὶ τὸ εἴδωλον ἀντὶ τοῦ ἀρχετύπου· ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς πτοίας τῆς περὶ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν, ποτὲ μὲν οὐδὲ ὁρῶμεν τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν, ποτὲ δὲ, κἂν θεασώμεθα αὐτὸ, παραλογιζόμεθα ἑαυτοὺς, ὡς μείζονος ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἐλάττονος δὲ τοῦ συνόντος αὐτῷ κακοῦ. αἱρούμεθα δὲ
c. πολλάκις τὸ μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ κακοῦ ἐλάττονος· ὥσπερ καὶ τομὰς καὶ καύσεις ὑπομένομεν, τοῦ

ob ipſum furtum, aut ullum aliud malum eo quod malum ſit: quia malum, quatenus malum eſt, non adpetitur. Nam ſi principium & cauſſa eſſet eorum quæ ab ipſo oriuntur; finis etiam eorum eſſet, & eis adpetendum, ſicut bonum. Si vero ita ſe haberet, bonum eſſet, non malum. Quod enim expetendum eſt, bonum: & quod bonum, eſt etiam expetendum. Omnia igitur utilitatem ſuam adpetunt, ſive veram, ſive imaginariam, ſed eam quoque tamen ut veram. Nemo enim volens decipitur, ut mendacium pro veritate amplectatur, & ſimulacrum pro archetypo. Sed præ ſtupore & admiratione adparentis boni, aliâs non perſpicimus conjunctum cum eo malum; aliâs, quamvis perſpexerimus, ipſi nobis falſo perſuademus, bonum eſſe majus, malum vero cum eo conjunctum minus. Sæpe vero majus bonum eligimus cum minore malo: ſicut ſectiones & uſtiones toleramus, malo quod

τοῦ ἐν αὐταῖς κακοῦ μεῖζον ἀγαθὸν νομίζοντες τὸ τῆς ὑγιείας τῆς δι' αὐτὰς παραγινομένης. Ὅτι δὲ πάντα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ, αὐτὸ τὸ κακὸν, εἴπερ ἦν, καὶ ἔπραττέ τι, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας ἕνεκα πράττειν· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ οἰκείου ἕνεκα. τοιγαροῦν καὶ ὅσα λέγουσιν αὐτὸ πράττειν οἱ ὑποτιθέμενοι, διὰ τὸ μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρ' ἑαυτῷ κατέχειν αὐτὸ, καὶ μὴ ἀπολ- p.172 λύναι, λέγουσιν. Εἰ οὖν μηδὲν ἐφίεται τοῦ κα- a. κοῦ, οὐκ ἔστιν ὑπόστασις αὐτοῦ προηγουμένη. ἐπειδὴ δέ ἐστιν ὅλως καὶ γίνεται κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, εἰκότως παρυφίστασθαι λέγεται, καὶ οὐχ ὑφίστασθαι.

Ἀλλ' ἔστω, φαίη ἄν τις, καὶ συμβεβηκὸς τὸ κακὸν, καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρυφιστάμενον αὐτῷ· καὶ τοιούτου ὄντος, τί ἂν εἴη τὸ αἴτιον ζητεῖ γὰρ ὁ λόγος· ἐπειδὴ πᾶν τὸ b. γινόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς γίνεται. εἰ δὲ μὴ, πόθεν ἔσχε

quod eis inest majus bonum sanitatem judicantes, quæ per eas adquiritur. Bonum vero adpeti ab omnibus, vel ex eo constat, quod ipsum malum, si esset, & aliquid ageret, id suæ utilitatis caussa ageret, hoc est, boni sui caussa, quod idem valet. Quare etiam qui malum statuunt agere aliquid, hi, quidquid illud agat, id dicunt agere adipiscendi bona caussa, ejusdemque conservandi, & jacturam ejus cavendi. Quodsi igitur nihil adpotit malum, non est ejus principalis substantia. Sed quia omnino est illud atque fit eo quo dictum est modo; merito, accessisse & secundario loco exsistere, non per se subsistere, dicitur.

Verum, Esto (dicat aliquis) & accidens malum, & frustratio boni, & accessio ejus; qualecumque fuerit, quænam sit Caussa ejus, quærit ratio; cum omne, quod fit, ab aliqua caussa fiat. Sin minus: unde aditus ei

ἔσχε πάροδον ὅλως εἰς τὰ ὄντα ὁποιονοῦν κακὸν, τοῦ Θεοῦ, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς τῶν ὄντων πάντων ἀρχῆς, ἀγαθῆς οὔσης; Εἴρηται μέντοι περὶ τούτου καὶ πρότερον, ἔν τε τοῖς περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν λόγοις, καὶ ἐν τῇ τοῦ ῥητοῦ ἐκείνου ἐξηγήσει, Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις· λεγέσθω δὲ καὶ νῦν, συντομώτερον· ὅτι ὁ Θεὸς, πηγὴ καὶ ἀρχὴ πάσης ὢν ἀγαθό-
c. τητος, οὐ τὰ πρῶτα ἀγαθὰ μόνα παρήγαγεν, ὅσα αὐτοαγαθότητές εἰσιν, οὐδὲ τὰ μέσα μόνα μετὰ τούτων, ὅσα ἐν τῷ ἀγαθῷ μένει διαιωνίως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα, ὅσα καὶ παρατρέπεσθαι πέφυκεν ἤδη, ἀπό τε τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τοῦτο δὴ ὃ λέγομεν κακόν. καὶ γὰρ μετὰ τὰ ἀΐδια σώματα τὰ ἀεὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα, καὶ τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ ἐνιδρυμένα, ὑπέστη τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα· καὶ μετὰ τὰς ψυχὰς τὰς ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ ἱδρυμένας, ὑπέστησαν αἱ
p. 176 a. παρατρεπόμεναι ψυχαί· ἵνα ἅμα μὲν ὁ πλοῦτος

ei qualicumque malo patuit in ea quæ ſunt? cum Deus (Deum autem cum dico, rerum omnium principium dico) ſit bonus? Etſi autem hac de re prius etiam dictum eſt, cum in diſputatione de Libertate voluntatis, tum in explicatione verborum, quibus jubemur ea quæ fiunt ita velle fieri ut fiunt: tamen etiam nunc brevius eam perſtringemus. Nempe Deus, fons & principium omnis bonitatis, non prima bona tantum produxit, quæ per ſeſe bona ſunt; nec, præter hæc, media ſola, quæ in bono æternum permanent; ſed extrema etiam, quorum natura fert, ut ab eo quod ſecundum naturam eſt averti queant, ad hoc ipſum ſcilicet, quod malum dicimus. Etenim poſt æterna corpora, quæ ſuam naturam perpetuo tuentur, & in bono infixa ſunt, ea quoque exſtiterunt, quæ oriuntur atque intereunt: & poſt animas bono ſemper infixas, eæ etiam animæ, quæ ab illo averti poſſunt, exſtiterunt: ut ſimul & immenſa bonitas

τος τῆς τοῦ παράγοντος ἀγαθότητος πάντα
παράγῃ τὰ ἀγαθὰ, ὅσα δυνατὸν ἦν ὑποστῆ-
ναι· ἅμα δὲ τέλειος ὁ κόσμος ἀποτελεσθῇ, μὴ
τὰ πρῶτα μόνα καὶ τὰ μέσα ἔχων, ἀλλὰ καὶ
τὰ ἔσχατα, ὅπερ ἴδιόν ἐστι τῆς τελειότητος·
ἅμα δὲ, ἵνα μὴ τὰ πρῶτα ἢ τὰ μέσα, πανά-
γαθα ὄντα, ἔσχατα καὶ ἄτιμα εὑρεθῇ, καὶ
ἀδρανῆ, καὶ μηκέτι * γινομένων καὶ φθειρομέ-
νων. τοιαῦτα γὰρ ἀνάγκη τὰ ἔσχατα εἶναι. b.
ἅμα δὲ καὶ ἀδύνατον ἦν, τοιούτων ὄντων τῶν
πρώτων καὶ τῶν μέσων, τῶν μὲν καὶ ταῖς οὐ-
σίαις καὶ ταῖς ἐνεργείαις ἀμεταβλήτων, τῶν
δὲ τὴν μὲν οὐσίαν ἀμετάβλητον ἐχόντων, κατὰ
τόπον δὲ μεταβαλλόντων τοῖς μέρεσι, [μὴ] καὶ
ὑποστῆναι τὰ ἔσχατα ὑπὸ σελήνην ἀπὸ τῆς τῶν
οὐρανίων περιτροπῆς, καὶ κατ' οὐσίαν ἤδη μετα-
βάλλοντα, καὶ παρὰ φύσιν διατιθέμενα.

Διὰ δὴ τοὺς λογισμοὺς τούσδε, καὶ ἄλλους
δηλονότι πολὺ τούτων σεμνοτέρους, ὑπέστη τὰ c.
ὑπὸ

nitas auctoris rerum omnia bona conderet, quae exsistere possent; simulque ut mundo sua perfectio constaret, non prima tantum & media habenti, sed extrema quoque; id quod est proprium perfectionis: simul, ut ne prima & media, cum plane bona essent, extrema & honoris expertia relinquerentur, atque infirma, si extrema quae orirentur atque occiderent, non exstitissent. Talia enim extrema esse necesse est. Ad haec fieri non poterat, cum talia essent prima & media; partim & natura & actionibus immutabilia; partim natura quidem immutabilia, sed loci mutationem suis partibus admittentia; quin exsisterent etiam extrema sublunaria, a coelestium corporum conversione remotissima, quae per suam essentiam jam & mutabilia essent, & contra naturam sese habere possent.

Ob has igitur rationes & his dubio procul multo graviores, sublunaria

ὑπὸ σελήνην, καὶ ὁ θνητὸς τόπος ἐν ᾧ χώραν ἔσχεν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ παρατροπή· διὰ τὸ δεῖν μὲν καὶ τὸ ἔσχατον ἀγαθὸν ὑποστῆναι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐξ ἀνάγκης τοιοῦτον εἶναι οἷον καὶ παρατρέπεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ὑπὲρ τὸν τόπον τοῦτον οὐδέν ἐστι κακόν· ὅτι ἡ τοῦ κακοῦ φύσις, παρατροπή τις οὖσα τοῦ ἐσχάτου ἀγαθοῦ, τοῦ πεφυκότος παρατρέπεσθαι, ἐνταῦθά ἐστιν, ὅπου τὸ ἔσχατον ἀγαθόν. διὸ καὶ ἡ ψυχὴ, τὴν οὐσίαν εὐγενεστέραν καὶ ἀμετάβλητον ἔχουσα, ὅταν μὲν καθ' ἑαυτὴν ὑπάρ-
p. 177 a. χῃ, οὐδενὸς μετέχει κακοῦ· πεφυκυῖα δὲ ἐν τούτῳ γίνεσθαι τῷ τόπῳ κατὰ σχέσιν, καὶ τοῖς ἐνταῦθα συμπλέκεσθαι σώμασι, (προνοίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ δημιουργοῦ τῶν ὅλων, καὶ τὰς τοιαύτας ψυχὰς παραγαγόντος, ἵνα τὰ ἔσχατα συνδεθῇ τοῖς πρώτοις διὰ τῶν ἀλύτων δεσμῶν τῆς ζωτικῆς συνοχῆς,) τοῦ κακοῦ τοῦ ἐνταῦθα κατὰ τὴν παρὰ φύσιν αὐτῶν διάθεσιν ἐν

naria exstiterunt, & mortalis hæc sedes, in qua locum haberet a bono aversio. Nam & infimum bonum exsistere oportebat: & infimi necessario ea natura est, ut perverti possit. Propter eaque supra locum hunc nullum est malum; quod mali natura, quæ est aversio infimi boni, quod per suam naturam potest perverti, ibi est, ubi & bonum infimum. Idcirco etiam anima, natura generosiore & immutabili prædita, cum quidem sola per se est, nullius est mali particeps. Sed quum destinata sit, ut, ad exteriorem habitudinem quod adtinet, in hoc esset loco, & cum hujus loci corporibus posset conjungi; (quod providentiâ patris & opificis universitatis factum est, qui tales etiam animas produxit, ut extrema cum primis, insolubilibus vitalis complexionis vinculis, devincirentur) ejus mali quod hic est, secundum earum adfectionem naturæ contrariam,

ἐν νόσοις καὶ φθοραῖς, τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτοῖς κακοῦ, δοκεῖ μεταλαμβάνειν· οὐκ ὄντος οἶμαι b. κακοῦ τούτου, ἀλλὰ ἀγαθοῦ μᾶλλον μαχομένων τε ἀλλήλοις, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις τόποις ταλαιπωρουμένων, ἀπαλλάττεσθαι τοῦ μόχθου τούτου διαλυόμενα, καὶ τὰ ἁπλᾶ ἔτι μᾶλλον κεῖσθαι μάχης ἐλευθερούμενα, καὶ τοῖς οἰκείοις τόποις καὶ ταῖς οἰκείαις ὁλότησι πρὸς ἐκνεασμὸν ἀποδιδόμενα. κἂν μεταβάλλῃ δὲ εἰς ἄλληλα, οὐδὲ ἔχει κακὸν οὐδὲ τοῦτο. γίνεται γὰρ ἕκαστον, ὅπερ πρότερον ἦν. τὸ γὰρ ὕδωρ, εἰς c. ἀέρα μεταβάλλον, ἐξ ἀέρος πάλιν ὕδωρ γίνεται. τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι καὶ ἡ τῶν συνθέτων διάλυσις, καὶ ἡ τῶν ἁπλῶν εἰς ἄλληλα μεταβολὴ, ἀγαθόν ἐστι τοῖς ὅλοις· εἴπερ ἡ ἄλλου φθορὰ, ἄλλου γένεσίς ἐστι· καὶ τοῦτο αἴτιον γίνεται τοῦ μένειν ἀνέκλειπτον τὸν τῆς γενέσεως κύκλον. Ὁρῶμεν δὲ, ὅτι καὶ ἡ φύσις πολλάκις, καὶ ἡ τέχνη, ὡς πρότερον εἴρηται, τῶν μερῶν

trariam, in morbis & corruptionibus, convenientem sibi capere partem videtur: quod ipsum tamen, ut equidem arbitror, malum non est, sed potius bonum earum rerum, quæ invicem pugnant, & in alienis locis ærumnas tolerant; nempe ut dissolvantur, ærumnis his liberatæ, & simplices potius pugnæque expertes jaceant, suisque locis & suis totis restituantur, renovationis ergo. Atque etiamsi aliud in aliud mutetur, ne in eo quidem quidquam inest mali. Fit enim unumquodque id, quod ante fuerat. Nam aqua in aërem mutata, rursus ex aëre fit aqua. Illud vero maximum est, quod & compositorum dissolutio, & simplicium mutua commutatio, rebus universis conducit; quandoquidem alterius interitus, ortus est alterius: eaque caussa est, cur earum rerum, quæ oriuntur, circulus numquam cesset. Ad hæc sæpe videmus, & naturam & artem (ut ante diximus) partes

μερῶν διὰ τὸ ὅλον καταφρονεῖ· ἡ μὲν, τὰ ῥεύματα καὶ τὰ ἀποσκήμματα εἰς τοὺς ἀκροτάτους τόπους ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀπωθουμένη· ἡ δὲ, τέμνουσα καὶ καίουσα καὶ ἐκκόπτουσα τὸ μέρος πολλάκις διὰ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν. ὥστε τὰ τοῖς σώμασι συμβαίνοντα, ἀγαθὰ μᾶλλον ἢ κακὰ ῥητέον· καὶ τὸν αἴτιον αὐτῶν, ἀγαθῶν, ἀλλ' οὐ κακῶν αἴτιον. καὶ γὰρ τὰ μὲν ἁπλᾶ τῶν ὑπὸ σελήνην σωμάτων οὐδὲν ἔχει κακὸν, ἀΐδια καὶ αὐτὰ ὄντα· τὸ δὲ ἐν τοῖς μέρεσι δοκοῦν εἶναι κακὸν, πλέον μὲν ἔχει τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μέρεσιν, ὡς εἴρηται, τοῖς τε ἁπλοῖς καὶ τοῖς συνθέτοις· πρὸς δὲ τὸ τῶν ὅλων ἀγαθὸν ἀναφερόμενον, ἀγαθύνεται τελέως. καὶ διὰ ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡ τῶν σωμάτων παρὰ φύσιν διάθεσις, πανταχόθεν ἀγαθυνθεῖσα.

p.178 a. b.

Εἰ δὲ φιλονεικεῖ τις, ὡς εἴρηται καὶ τοῦτο πρότερον, μὴ καλεῖν αὐτὴν ἀγαθὸν, ὡς παρατροπὴν

partes propter totum aspernari: naturam, cum fluxiones & abscessus e principalibus locis ad extima depellat: artem, cum & secet & urat, & sæpe reseeet partem, conservandi totius caussa. Quæ igitur corporibus accidunt, in bonis potius quam in malis sunt habenda: eorumque auctor bonorum auctor est, non malorum. Etenim simplicia corpora quæ sub luna sunt, nihil habent mali, cum & ipsa sint æterna: quod vero in partibus videtur esse mali, id in ipsis etiam partibus, ut dictum est, tam simplicibus quam compositis, plus boni habet quam mali; sin ad bonum universi referatur, plane etiam fiet bonum. Ac propterea corporum contra naturam adfectio, malum non fuerit, ut quæ quovis modo in bonum vertitur.

Si quis vero contendit, ut ante a me dictum est, non vocandum id esse bonum, quod sit aversio

τροπὴν οὖσαν τοῦ κατὰ φύσιν· μὴ κακὸν εὐθὺς καλείτω, διὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχομεν ἀδιάρθρω- c. τον περὶ τοῦ κακοῦ, ὡς τῷ ἀγαθῷ παντελῶς ἐναντίου· ἀλλ' ἀναγκαῖον μᾶλλον, ὡς καθ' αὑτὸ μὲν μὴ ὂν αἱρετὸν, πολλὴν δὲ μοῖραν εἰσάγον εἰς τὸ καθ' αὑτὸ αἱρετόν. εἰ γὰρ ἦν ἁπλῶς κακὸν, οὐκ ἂν συνετέλει πρὸς τὸ ἀγαθόν. τὸ μέντοι ἀναγκαῖον, κἂν μὴ καθ' ἑαυτὸ ᾖ αἱρετὸν, ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀνατάσει καὶ αὐτὸ ἀγαθύνεται. καὶ ἔστιν ἀγαθὸν μέντοι καὶ αὐτὸ, εἴπερ ὁπωσοῦν αἱρετόν. καὶ γὰρ τομὰς καὶ καύσεις αἱρούμεθα, καὶ μισθὸν ὑπὲρ αὐτῶν τελοῦμεν, καὶ χάριν ὁμολογοῦμεν τοῖς ἰατροῖς· οὐκ p. 177 a. ἂν δέον, εἰ κακὸν αὐτὰ ἐνομίζομεν. ἀγαθὸν δὲ ὑφειμένον ἐστὶ, καὶ δευτέρας τοῦ ἀγαθοῦ τάξεως, ὡς μὴ προηγουμένως, ἀλλὰ κατὰ δεύτερόν τινα λόγον ἀγαθὸν ὑπάρχον. ὥστε καὶ ὁ τούτου ποιητὴς, οὐδαμῶς ἂν εἴη κακοῦ αἴτιος, ἀλλ'

averſio ab eo quod ſecundum naturam eſt; is ne ſtatim adpellet MALUM, propter notionem quam de malo habemus confuſam, quaſi id bono ſit prorſus contrarium: ſed Neceſſarium potius adpellet, ut per ſe quidem non expetendum, at multum tamen conferens ad id, quod per ſeſe eſt expetendum. Nam ſi ſimpliciter malum eſſet, nihil ad bonum conferret. At Neceſſaria, etſi per ſeſe non expetenda ſunt, tamen, quoniam ad bonum referuntur, bona & ipſa fiunt: ac ſunt quidem quoque bona & ipſa, quippe utcumque expetenda. Nam & ſectiones & uſtiones eligimus, ac mercedem pro iis ſolvimus, & gratias medicis agimus; haud utique facturi, ſi eas res malas judicaremus. At eſt bonum hoc remiſſius, & ex ſecundario ordine boni; ut non principaliter, ſed ſecundaria quadam ratione ſit bonum. Quamobrem & hujus auctor nequaquam mali auctor ullius fuerit, ſed

ἀλλ' ἢ ἀγαθοῦ, ἢ ἀναγκαίου, δευτέρου τινὸς
ὄντος καὶ αὐτοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰκότως καὶ αὐτοῦ
ἀπὸ τῆς πηγῆς τῶν ἀγαθῶν καθ' ὕφεσιν ἀποῤ-
b. ῥέοντος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἐν τοῖς σώμασι κα-
κοῦ, καὶ τῆς αἰτίας αὐτοῦ, ἀρκείτω τὰ εἰρημέ-
να πρὸς τὸ παρόν.

Ἐπεὶ δὲ κακὰ μάλιστα καὶ ἁμαρτωλὰ δοκεῖ
τὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πταίσματα, εἴρηται
μὲν καὶ περὶ τούτων πρότερον· οὐδὲν δὲ κωλύει,
καὶ νῦν τούτων τήν τε φύσιν καὶ τὴν αἰτίαν ἀν-
ιχνεῦσαι. καὶ ῥητέον, ὅτι αἱ μὲν τῶν κρειττό-
νων ἡμῶν ψυχαὶ ἀεὶ ἄνω οὖσαι, καὶ ἐν τῷ ἀγα-
c. θῷ αἰωνίως ἱδρυμέναι, οὐδέποτε οὐδὲν ἔχουσι κακόν.
αἱ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων ψυχαὶ, μέσαι οὖσαι τῶν
τε ἀνθρωπίνων καὶ τῶν ἐν τοῖς φυτοῖς κατεῤῥι-
ζωμένων ψυχῶν, κατὰ μὲν τὸ σωματοειδὲς αὐ-
τῶν, ὅμοιον ἔχουσι τοῖς σώμασι τὸ κακόν· καθ'
ὅσον δὲ ὄρεξιν ἔχουσί τινα καὶ ὁρμὴν, τὸ ἐν αὐ-
τοῖς

ſed aut boni, aut neceſſarii, quod & ipſum eſt ſecundarium quoddam bonum, meritoque & ipſum ex eodem fonte bonitatis, ſed cum remiſſione quadam, promanat. Ac hæc quidem, quæ de Malo, quod Corporibus ineſſe putatur, ejusque cauſſa diximus, in præſentia ſufficiant.

Quia vero Mala & peccata potiſſimum habentur humani Animi errata, etſi de his quoque ſupra dictum eſt, nihil tamen vetat, quo minus etiam nunc naturam & cauſſam eorum indagemus. Dicendum igitur, eos animos, qui nobis præſtantiores ſunt, ſemper in ſublimi verſantes, & in bono æternum firmiter conſtitutos, nihil umquam habere mali: brutarum autem animantium animas (quæ mediæ ſunt humanarum animarum, & earum quæ in ſtirpibus inſunt radicibus adfixæ) quatenus ſint ejusdem fere generis cum corpore, idem habere malum quod corpora; quatenus vero adpetitum habeant quemdam & impetum, quod in eis malum

τοῖς κακὸν τῷ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν κακῷ ἔοικε· καὶ ἀπὸ τῶν περὶ ἐκείνου ῥηθησομένων καὶ τοῦτο γνωσθήσεται. Ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, p. 180 a.
μέση προελθοῦσα τῶν τε ἀεὶ ἄνω μενουσῶν ψυχῶν, διά τε τὴν ἐν τῇ ψυχικῇ οὐσίᾳ ἀκρότητα, καὶ διὰ τὴν τοῦ νοῦ μέθεξιν· καὶ τῶν ἀεὶ κάτω, διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα συγγένειαν τῆς ἀλόγου ζωῆς· καὶ σύνδεσμος ζωτικὸς γινομένη τῶν τε ἄνω καὶ τῶν κάτω· διὰ τῆς αὐτεξουσίου σχέσεως, ποτὲ μὲν πρὸς ἐκεῖνα, ποτὲ δὲ πρὸς ταῦτα ὁμοιοῦται. ἀλλ' ὅταν μὲν ἄνω μένῃ, κα- b.
κοῦ παντελῶς ἀμέτοχός ἐστι, ἐν ἀγαθῷ ἱδρυμένη. ἀτονήσασα δέ ποτε πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην διαγωγὴν, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα καὶ εἰλικρινῆ ἐκεῖνα θεάματα, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ πρὸς τὰ κάτω ποτὲ ῥέπειν, ὅταν ἐθέλῃ· ταύτην ἀρχὴν ἔχει τῆς ὁποιασοῦν κακίας, τὴν αὐτοθελῆ κάθοδον εἰς τόνδε τὸν θνητὸν τόπον. κἂν φύσιν

malum ſit, humanorum animorum malo eſſe ſimile: quod quale ſit, ex eo quod de illo dicetur, ipſum quoque cognoſcetur. Humanus autem animus, in medio collocatus eorum animorum, qui ſemper in ſublimi manent, cum ob animalis eſſentiæ celſitudinem, tum propter mentis communionem, & earum animarum, quæ ſemper humi ſunt, ob brutæ animæ cum corpore cognationem: qui adeo vitale quoddam vinculum eſt ſuperiorum & inferiorum: is igitur, pro liberæ voluntatis habitu, aliàs his, aliâs illis fit ſimilis. Cum igitur in ſublimi manet, omnis mali prorſus eſt expers, infixus bono: ſin aliquando nervi ac vires illi defuerint ad beatam illam vitam amplectendam, & ad arcana illa ſinceraque ſpectacula intuenda, propterea quod ejus natura fert, ut aliquando etiam ad inferiora declinet, ſi voluerit; hoc illi initium eſt cujuscunque malitiæ, deſcenſus voluntarius in hunc mortalem locum. Quamvis

c. δὲ ἀμφίβολον ἔλαχεν, οὐκ ἀναγκαζομένη κάτεισιν ἢ ἄνεισιν· ἀλλ' οὕτως ὑπέστη, ὡς, ὅταν αὐτὴ θέλῃ, κατιέναι τε καὶ ἀνιέναι. Καὶ τί θαυμαστὸν τοῦτο ἐπὶ ψυχῆς αὐτοκινήτου κατ' οὐσίαν; ὁπότε καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὰ ἀμφίβια, ὅσα καὶ ἐν ὕδατι καὶ ἐν γῇ πέφυκε διάγειν, φύσιν μὲν ἔχει τοιαύτην, κατὰ δὲ τὴν οἰκείαν ὄρεξιν μεθίσταται ἑκατέρασε, οὐκ ἀναγκαζόμενα ὑπό τινος, ἀλλ' ὅταν αὐτὰ προθυμηθῇ.

Καταβαίνουσα δὲ ἡ ψυχὴ τῇ σχέσει ἐπὶ τὸν
p. 181 θνητὸν τοῦτον τόπον, καὶ μέλλουσα θνητῷ συμ-
a. πλέκεσθαι σώματι, καὶ ζῶον ἐν θνητὸν μετ' αὐτοῦ συμπληροῦν, ἀλόγους προὐβάλλετο ζωάς· τὰς μὲν γνωστικὰς, αἰσθήσεις τε, καὶ φαντασίας· τὰς δὲ ὀρεκτικὰς, θυμὸν, καὶ ἐπιθυμίαν· δι' ὧν τὸ θνητὸν ζῶον ἔμελλε γνῶσίν τε ἔχειν τὴν ἑαυτῷ σύστοιχον, ἣν ἔχει καὶ τὰ ἄλογα

vis enim naturam fortita est ancipitem, non tamen coacta vel descendit vel adscendit: sed ita condita est, ut, quum ipsa voluerit, & descendat & adscendat. Et quis hoc in animo per suam naturam proprium motum habente miretur? cum & bruta animantia, quæ amphibia dicuntur, quæ & in aqua & in terra habitare possunt, naturam quidem talem habent, sed ex proprio adpetitu aliâs huc, aliâs illuc, se conferunt, non ab aliquo coacta, sed prout ipsis libitum est.

Animus vero sua adfectione & habitudine descendens ad mortalem hunc locum, & cum mortali corpore conjungendus, & unum mortale animal cum eo confecturus, vires exseruit ratione destitutas; partim ad cognitionem spectantes, nempe sensum & phantasiam; partim ad adpetitionem, nempe iracundiam & cupiditatem: per quas mortale animal & cognitionem haberet suæ naturæ congruentem, qua & brutæ pecudes sunt

γα ζῶα, καὶ τὸ ἀποῤῥέον ἀεὶ διὰ τροφῆς ἀνυφαίνειν, καὶ διὰ τῆς τοῦ ὁμοίου γεννήσεως τὴν b. ἀϊδιότητα τοῦ γένους φυλάττειν, καὶ τὰ βλάπτοντα ἀμύνεσθαι· ἅπερ οὐκ ἂν ὑπῆρξε τῷ θνητῷ ζώῳ, μὴ συμπληρωθέντι ταῖς ἀλόγοις ταύταις δυνάμεσι. τίς γὰρ ἂν, καὶ μάλιστα τῶν καθαρειοτέρων, ἠνέσχετο τοσοῦτον χρόνον ἐσθίειν καὶ ἀποπατεῖν, ὡς ἄλογον ζῶον, μὴ ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῆς ἀλόγου ὀρέξεως; τίς δ' ἂν κύημα τηλικοῦτον, τοσοῦτον χρόνον ἐβάσταζε, μὴ τῆς παροίστρου ταύτης ἐπιθυμίας ἀναφλεγούσης, καὶ τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς; Ἀλλὰ c. ταῦτα μὲν, ἤδη καὶ πρότερον εἰρημένα, ἀρκεῖ δηλῶσαι, ὅτι διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ πρὸς σύστασιν τοῦ ζώου αἱ ἄλογοι ὀρέξεις ἐδόθησαν· καὶ οὔπω οὐδὲν κακὸν ἀναφαίνεται.

Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ, κρείττων οὖσα κατ' οὐσίαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ἀλόγου ζωῆς, καὶ

ἀρχικὴν

ſunt præditæ; &, quod decederet, cibo & potu ſemper ſuppleret; & procreatione ſimilium ſui conſuleret ſui generis æternitati; & velut armis muniretur, quibus ea, quæ nocitura eſſent, propulſaret: quæ omnia mortali animanti non contigiſſent, niſi ei facultates iſtæ ad complendam ejus naturam inſitæ fuiſſent. Quis enim, præſertim elegantior, tanto tempore edere & excernere vellet, brutæ pecudis inſtar, niſi a bruto adpetitu incitaretur? Quænam mulier graviditatem tam moleſtam tamque diuturnam toleraret, niſi inſana iſta cupiditas generisque propagatio ſtimularet? Verum hæc, quæ & nunc & ante diximus, ſatis ſunt ad declarandum, boni cauſſa, & quo conſtare poſſet animans, brutas adpetitiones ei eſſe datas. Atque ita nullum adhuc MALUM adparet.

At vero rationis particeps animus, naturâ ſuâ, corpore brutaque vitâ præſtantior, & domina-

ἀρχικὴν ἔχουσα πρὸς ταῦτα φύσιν, ὅταν μὲν
φυλάττῃ πρὸς αὐτὰ τὴν ἑαυτῆς τάξιν, ἐξηγη-
p. 182. μένη τε αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνῳ κεχρημένη, καὶ
a. τὸ ἀγαθὸν τῆς ὑπουργίας αὐτῶν εἰς τὸ ἑαυτῆς
ἀγαθὸν ἀναφέρουσα· τότε πάντα ἀγαθά ἐστι,
καὶ οὐδαμοῦ κακὸν οὐδὲν παραφύεται. ἐὰν δὲ,
καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ὁμοιότητος ἐπι-
λαθομένη ἡ ψυχὴ, τὸ μὲν ἀρχικὸν ἀποβάλῃ
σκῆπτρον, τῆς ἀρχικῆς δυνάμεως ἀμελήσασα,
ῥέψῃ δὲ ὅλη πρὸς τὸ σῶμα, καὶ τὰς ἀλόγους
b. ζωάς· ὅπερ πάσχει μάλιστα, τὸ σφοδρὸν καὶ
πληκτικὸν τῆς ἡδονῆς τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τοῦ
καθαροῦ καὶ προσηνοῦς τῶν λογικῶν προτιμήσα-
σα, καὶ ὅλη ἐνδοῦσα τῇ ἀλογίᾳ, ὡς ἐκείνην ἑαυ-
τὴν ἡγεῖσθαι· τότε παρὰ φύσιν ἀλόγως ἐνερ-
γούσης τῆς λογικῆς, καὶ παρὰ τὴν αὐτῆς ἀξίαν,
τὴν ἀρχικὴν καὶ δεσποτικὴν, αἱρουμένης δουλεύ-
ειν καὶ ἄρχεσθαι, τότε τὸ κακὸν ἀναφύεται·
c. οὔτε ἐν τῷ κρείττονι καθ' αὑτὸ ὄντι χώραν ἔχον,
οὔτε

minatum in hæc sortitus; cum quidem suum adversus ea statum tuetur, eximens sese eis, eisdemque tamquam instrumentis utens, & bonum ministerii illorum ad suum bonum referens; tum vero omnia bona sunt, neque usquam malum ullum juxta exoritur. Sin similitudinis, quam cum Deo habet, oblitus animus, imperii sceptrum abjecerit, neglectâ principatus auctoritate, totusque ad corpus & brutam ejus vitam inclinarit: (id quod ei potissimum accidit, cum vehementiam & impetum voluptatis brutarumque adpetitionum, puritati & mansuetudini rationalium adpetitionum anteponit, totamque se brutæ parti dedit, ut eam se ipsum esse opinetur) tum igitur, cum animus contra suam naturam absque ratione agit, &, contra suam dignitatem principatu & dominatu pollentem, servire ac parere mavult; tunc malum exsistit, quod nec in eo, quod melius est, locum habet, si id per se maneat,

οὔτε ἐν τῷ χείρονι ἐφ' ἑαυτοῦ μένοντι· ἀλλ' ὅταν τὸ κρεῖττον τῷ χείρονι συμπλακὲν, ἀμέτρως τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἀντὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ὁμοιότητος ἀναδέξηται. τοῦτο δὲ πάσχει οὐκ ἀναγκαζομένη ὑπό τινος, ἀλλ' αὐτὴ αἱρουμένη [διὰ] τὸ αὐτεξούσιον αὐτῆς καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν. ἡ γὰρ αἵρεσις, ἐφ' ἡμῖν· ἡμέτερον ἔνδοθεν οὖσα κίνημα.

Καί μοι πρόσεχε τὸν νοῦν ἐνταῦθα, μή τι παραλογισθεὶς αὐτὸς, καί σε συνεξαπατήσω τὸν p. 183 a.
ἐντυγχάνοντα. Ὅτι μὲν γὰρ ἡ αἵρεσις καὶ προαίρεσις, τῆς ψυχῆς οἰκεῖον ἐστιν ἔνδοθεν κίνημα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἔξωθεν ἀναγκαζόμενον, καὶ προφανές ἐστιν, οἶμαι, καὶ εἴρηται καὶ δέδεικται πρότερον. καὶ, ὅτι κατὰ αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν τὸ κρεῖττον ἐκλέγεται, ποτὲ δὲ τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ κρείττονος, δέδεικται οἶμαι σαφῶς, ἐκ τοῦ, καὶ τὸν Θεὸν, καὶ τοὺς καλῶς b.
κειμένους νόμους, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἔμφρονας,

neat, neque in deteriore, si id suo loco maneat; sed tunc, cum animus, qui est præstantior, corpori deteriori implicatus, ultra modum similitudinem deterioris amplexus fuerit, eamque prætulerit similitudini præstantioris. Id vero facit, non coactus ab ullo, sed ipse arbitratu suo, per libertatem suæ voluntatis, & pro sua potestate. Optio enim in nostra potestate est, cum noster motus sit internus.

Atque hic tu mihi adtende animum, ne ipse deceptus, te quoque in errorem, Lector, inducam. Nam delectum & voluntatem, internam esse animi motionem, & a re nulla externa cogi, perspicuum esse arbitror: prius certe quidem & explicatum id est, & demonstratum. Illud item, animum delectu & voluntate sua nunc præstantius eligere, nunc deterius præferre præstantiori; aperte, opinor, ex eo est ostensum, quod & Deus & bonæ leges & homines cordati bo-

φρονας, τὰς ἀγαθὰς καὶ κακὰς ἀνθρώπων πράξεις μὴ τοῖς ἔργοις κρίνειν, ἀλλὰ ταῖς προαιρέσεσι· καὶ τιμᾶν, καὶ κολάζειν, καὶ ἐπαινεῖν, καὶ ψέγειν, εἰς μόνην τὴν προαίρεσιν ἀποβλέποντας, ὡς αὐτεξούσιον καὶ ἐφ' ἡμῖν οὖσαν. διὸ τὰ βίᾳ πραττόμενα, κἂν χαλεπώτατα ᾖ, συγγνώμης ἀξιοῦσι· καὶ τὴν ἁμαρτίαν οὐ τῷ πράττοντι, ἀλλὰ τῷ βιαζομένῳ λογίζονται·
c. διότι οὗτος μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐβιάσατο, ἐκεῖνος δὲ παρὰ προαίρεσιν ἔπραξεν. εἰ οὖν τοῦ κακοῦ ἡ προαίρεσις αἰτία, τῆς ψυχῆς αὐτοθελὴς οὖσα ἐνέργεια, καὶ οὐ βίᾳ ὠθουμένη· τί ἂν ἄλλο τοῦ κακοῦ λέγοιμεν αἴτιον, ἢ τὴν ψυχήν; καὶ αὐτὴν δὲ, οὐχ ὡς κακοῦ· (οὐδὲν γὰρ αἱρεῖται τὸ κακὸν ὡς κακόν·) ἀλλ' ὡς φαινομένου μὲν ἀγαθοῦ, κρύπτοντος δὲ ἐν αὐτῷ τὸ κακὸν, ὅπερ ἀνάγκη μετὰ τοῦ φαινομένου λαβεῖν ἀγαθοῦ. καὶ εἴρηται καὶ περὶ τούτου πρότερον.

Ἔχοντες

nas & malas hominum actiones non factis & eventu metiuntur, sed consilio & voluntate: quodque & remunerantur, & pœnas irrogant, & laudant, & vituperant, solum consilium & voluntatem intuentes, ut quæ nostri juris nostrique arbitrii sint: eis autem, quæ a coactis fiunt, quamvis gravissima sint, ignoscunt; & peccatum non agenti, sed cogenti tribuunt; quod hic sua voluntate nolentem coëgerit, ille autem contra suam voluntatem coactus egerit. Si ergo mali caussa est voluntas, quæ integra est animi actio, non autem violenta impulsio; quid aliud mali caussam dicamus, nisi Animum? At ne ipsum quidem, tamquam mali: (nihil est enim, quod malum, quatenus malum est, eligat:) sed tamquam boni, quod speciem quidem boni habet, sed malum in se occultat, quod simul cum adparente bono capere necesse est. Sed & de hoc jam ante dictum est.

Repertâ

Ἔχοντες οὖν τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, λαμ- P. 184 a.
πρᾷ τῇ φωνῇ βοῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς κακίας ἀναί-
τιος· διότι τὸ κακὸν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ αὐτεξου-
σίως, καὶ οὐχ ὁ Θεός. εἰ μὲν γὰρ βίᾳ τὸ κα-
κὸν ἔπραττεν ἡ ψυχὴ, τάχα ἄν τις τὸν Θεὸν
ᾐτιάσατο, τὸν ἀναιτίως αὐτὴν συγχωρήσαντα
βιασθῆναι· καίτοι οὐδὲ κακὸν ἦν τὸ βίᾳ πρατ-
τόμενον. κατὰ προαίρεσιν δὲ αὐτὸ αἱρουμένη, αὐ-
τὴ ἂν αἰτία λέγοιτο δικαίως. Εἰ γὰρ λέγοι τις, b.
μηδὲ αὐτῇ συγχωρεῖν τὸν Θεὸν ὀφείλειν αἱρεῖσθαι
τὸ κακὸν, ἓν τῶν δύο λέγει· ἤ, ὅτι πεφυκυῖαν
αὐτὴν ποτὲ μὲν τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ποτὲ δὲ
τὸ κακὸν, ἀναγκάζειν ἔδει μηδέποτε αἱρεῖσθαι τὸ
κακόν· ἤ, ὅτι τοιαύτην ἐχρῆν ὑποστῆσαι, ὡς
μηδὲ πεφυκέναι ποτὲ τὸ κακὸν αἱρεῖσθαι. ἀλ-
λὰ τὸ μὲν πρῶτον αὐτόθεν ἄλογον. μάτην
γὰρ ἡ αἵρεσις ἐφ' ἑκατέρου πεφυκυῖα ἐγίνετο,
εἰ μηδέποτε ἐξῆν αὐτῇ πρὸς ἑκάτερον ἐνεργεῖν. c.

 ἀλλ'

Repertâ igitur mali caussa, elata voce clamemus, NVLLIVS MALI CAVSSAM ESSE DEVM; quoniam malum faciet animus libere atque ultro, non autem Deus. Nam si malum animus faceret coactus, fortassis aliquis accusaret Deum, qui illum citra suam culpam cogi permisisset: quamquam ne malum quidem foret quidquam, ab invito factum. Sed qui ultro & consulto aliquid susceperit, ipse merito caussa ejus rei & auctor dicitur esse. Nam si quis dicat, ne permittere quidem animo hominis debuisse Deum, ut malum amplecteretur; duorum alterum dicit: aut, cum ejus natura sit, ut aliâs bonum, aliâs malum amplecti possit, cogendum fuisse, ne umquam malum amplecteretur: aut, ita fuisse eum condendum, ne ejus natura umquam ferret ut malum eligeret. Verum prius illud aperte statim absurdum est. Frustra enim suâ naturâ utrumque eligere potuisset; si numquam ei licuisset in alteram utram agere partem. Imo

ἀλλ' οὐδὲ αἵρεσις ἦν ἔτι, παρούσης ἀνάγκης· ἐναντίως γὰρ ἔχει πρὸς τὴν ἀνάγκην ἡ αἵρεσις.

Ὁ δὲ δεύτερος λόγος πρῶτον μὲν ἐννοείτω, ὅτι οὐδεμία τοῦ κακοῦ οὐδέποτέ ἐστιν αἵρεσις· ἔπειτα, ὅτι συμβουλεύειν ἔοικε, τὴν αὐτεξούσιον ταύτην τῆς ψυχῆς οὐσίαν, τὴν αὐτοθελῶς καὶ ἄνευ βίας ποτὲ μὲν τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν αἱρουμένην, ποτὲ δὲ τὸ φαινόμενον, ἀνελεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου,
p. 185 a. [ἢ ὡς οὐκ ἀγαθὸν,] ἢ ὡς μέγα τι κακὸν οὖσαν· καὶ οὐ λογίζεται, πόσων ἀγαθῶν νομιζομένων ἐν τῷ κόσμῳ μεῖζόν τε καὶ τιμιώτερόν ἐστιν ἀγαθὸν ἡ αὐτεξουσιότης. πάντων γὰρ τῶν ὑπὸ σελήνην ὑπερέχει τοῦτο. καὶ οὐδεὶς ἂν ἕλοιτο φυτὸν ἢ ζῶον ἄλογον ὁποιονοῦν γενέσθαι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος. Πῶς οὖν ἔμελλε, τῶν ἐλαττόνων ἀγαθῶν ὑπὸ Θεοῦ παραγενομένων, †) τὸ μεῖζον ἐκείνων μὴ παραγενέσθαι; ἔπειτα, ὅπερ εἴρηται
b. καὶ πρότερον, ἀναιρουμένης ἀπὸ τῶν ὄντων τῆς

†) παραγομένων lego, & mox παραγαγέσθαι.

Imo ne delectus quidem relinqueretur, adjunctâ necessitate: pugnant enim inter sese delectus & necessitas.

Quod autem ad alteram rationem adtinet, primum illud cogitandum est, nullum umquam eligi malum. Deinde suadere ista ratio videtur, liberam hanc animi naturam, quæ suapte voluntate & absque coactione, aliâs verum bonum amplectitur, aliâs imaginarium, e natura rerum esse tollendam, aut ut non bonum, aut ut magnum malum: neque reputat, quot rebus, quæ in mundo bonæ habentur, & majus & æstimabilius bonum sit libertas voluntatis. Omnibus enim hæc, quæ sub luna sunt, antecellit: nec quisquam est, qui aut brutum pecus aut stirps esse mallet, quam homo. Cum igitur minora bona fuerint a Deo producta, annon & id, quod illis majus est, produci debuerat? Deinde, (quod & supra dictum est) sublata e rerum natura propen-

τῆς ἐφ᾽ ἑκάτερα ῥοπῆς τῶν ψυχῶν, ἀνάγκη καὶ τὰς πολυτιμήτους ἀνθρωπίνας ἀρετὰς συναναιρεῖσθαι, καὶ τὸ εἶδος ὅλον τὸ ἀνθρώπειον. οὐ γάρ ἐστιν ἔτι σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη ἀνθρωπίνη, εἰ μὴ καὶ παρατρέπεσθαι πέφυκεν· ἀπερίτρεπτός τε οὖσα, ἀγγελική τις ἂν ἦν, ἢ θεία, καὶ οὐκ ἔτι ἀνθρωπίνη. Ἐκ δὴ τούτου τοῦ λόγου, ἀναγκαία δείκνυται ἡ παρατροπὴ, καὶ τὸ κατ᾽ αὐτὴν λεγόμενον κακόν· εἴπερ ἄνευ c.
ταύτης οὐκ ἂν παρῆλθον εἰς τὰ ὄντα αἱ ἀρεταὶ αἱ ἀνθρώπιναι, οὐδὲ τὸ εἶδος ὅλως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὥστε, κἂν ὑπὸ Θεοῦ λέγῃ τις παραχθῆναι τὴν παρατροπὴν ταύτην, καθόσον ἀναγκαία ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν τῶν παρατρέπεσθαι πεφυκότων ὑπόστασιν, οὐκ ἂν κακοῦ λέγειν αἴτιον αὐτὸν νομίζοιτο δικαίως. καὶ γὰρ τὸν ἰατρὸν σήποντα τὰ ἀποστήματα, καὶ τέμνοντα τὸ σῶμα, καὶ καίοντα καὶ ἀποκόπτοντα

propenſione animorum in utramque partem, ornatiſſimas etiam hominum virtutes unà tolli neceſſe fuerat, & totam omnino hominis naturam. Neque enim juſtitia & temperantia humana relinquitur, niſi etiam perverti animus poſſit: qui ſi perverti prorſus non poſſet, angelicus foret, aut divinus, nec jam humanus. Hac itaque ratione oſtenditur, hanc animi humani facultatem, qua avertere ſeſe ille a bono poteſt, adeoque & malum, quod inde natum perhibetur, eſſe neceſſaria; quod absque iis nec humanæ virtutes, neo ipſum etiam humanum genus in rerum natura exſtitiſſet.

Quapropter etiamſi aliquis a Deo productam iſtam averſionem diceret, quatenus illa ad exiſtentiam tot bonarum naturarum, quæ quidem a bono averti poſſent, neceſſaria fuiſſet; non idcirco MALI auctorem dicere Deum jure exiſtimaretur. Nam & medicum, absceſſus putrefacientem, & corpus ſecantem, & partes urentem &

p.186 τα τὰ μόρια, οὐδεὶς νόσου λέγει ποιητικὸν, ἀλλ'
a. ὑγιείας· ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν χωρὶς τούτων ἐκείνους ὑγιασθῆναι τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεία δίκη τὸ τιμωρὸν εἶδος τῆς δικαιώσεως, τὸ ἐπιτρῖβον καὶ αὖξον τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, μέχρι τινὸς τοιοῦτον †) ἐπάγει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἄλλως ἰαθῆναι, εἰ μὴ ἐνεργήσει πρῶτον, ἢ πολλάκις ἐνίοτε, κατὰ τὴν μανιώδη ἑαυτῆς ὄρεξιν. διὸ καὶ οἱ παιδαγωγοῦντες καλῶς οὐ μέχρι
b. παντὸς ἐναντιοῦνται ταῖς τῶν παίδων ὀρέξεσιν, ἀλλ' ἐνδιδόασι πολλάκις, καὶ συνεργοῦσιν ἐνίοτε· ὡς μὴ δυναμένης τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐξεμέσαι τελέως τὰ τοιαῦτα πάθη, εἰ μὴ ἐνεργήσει ποτὲ κατ' αὐτὰ, καὶ κορεσθῇ τῆς ἐνεργείας. καὶ οὔτε τὸν παιδαγωγὸν τοῦτον, οὔτε τὴν θείαν δίκην κακοῦ λέγομεν αἰτίαν, ἀλλ' ἀγαθοῦ· διότι τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα γίνεται. καὶ γὰρ τὰ πρὸς σωφροσύνην τείνοντα ἐπιτηδεύματα, σωφρονικὰ λέ-
c. γομεν, καὶ τὰ πρὸς ὑγίειαν ὑγιεινά· πᾶσα δὲ πρᾶξις

†) τοιοῦτον. An τοιούτου?

& abscindentem, nemo auctorem morbi, sed sanitatis potius quisque auctorem dicit; quod sine his illi homines curari non potuissent. Atqui etiam divina justitia ultricem illam suæ administrationis partem, quæ incitat & auget animi adfectus, eatenus adhibet, quatenus aliter curari animus non potest, nisi prius (atque etiam sæpius fortasse) furiosis prorsus adpetitionibus esset obsecutus. Quæ caussa est, cur etiam boni pædagogi non omnibus puerorum cupiditatibus adversentur, sed sæpe conniveant, interdum etiam obsequantur; quod hujusmodi adfectus non plane possit evomere animus pueri, nisi aliquando iis obsecutus fuerit, & ipsa actione saturatus. Neque idcirco aut pædagogum illum aut divinam vindictam, mali dicimus esse caussam, sed boni, quod boni caussa ista fiant. Etenim quæ instituta ad honestatem pertinent, ea honesta; & quæ ad sanitatem, salubria dicimus: denique omnis

πρᾶξις εἰδοποιεῖται τῷ τέλει, οὗ ἕνεκα γίνεται. Ὥστε ὁ Θεὸς, τοῦ ἀναγκαίου τῆς παρατροπῆς εἰ γίνοιτό πως αἴτιος, οὐκ ἂν λέγοιτο δικαίως αἴτιος εἶναι κακοῦ.

Πῶς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀναγκαίου τῆς παρατροπῆς αἴτιος, ἄξιον ἰδεῖν· ὅτι, οὐχ ὡς αὐτὸς ἐνεργῶν τὴν παρατροπήν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς ἐνδιδοὺς τῷ αὐτεξουσίῳ τὸ τοιοῦτον τῆς ψυχῆς, ἵνα καὶ χώραν ἐν τῷ παντὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος ἔχῃ, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοσαῦτα ὑποστῇ, μὴ p. 187 a. δυνάμενα χωρὶς τῆς παρατροπῆς ὑποστῆναι. αἴτιος δὲ κυρίως ἐστὶ τῆς αὐτεξουσίου ταύτης οὐσίας, ἀγαθῆς οὔσης, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τιμιωτέρας· ἧς ἐνέργεια παθητική ἐστιν ἡ παρατροπὴ, θελούσης, καὶ οὐκ ἀναγκαζομένης. Ὅτι δὲ ἀγαθή ἐστιν ἡ αὐτεξούσιος αὕτη οὐσία, κἂν παρατρέπεσθαί ποτε πέφυκε, δῆλον οἶμαι καὶ ἐξ ὧν οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέντες, διὰ τὸ ἀναίτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν

nis actio ad id genus refertur, ad quod pertinet finis, cujus caussâ illa suscipitur. Itaque Deus, si necessariæ aversionis a bono aliquâ ex parte caussa esset, non idcirco auctor esse mali dici merito posset.

Quomodo autem ipsius necessariæ aversionis a bono sit auctor, id quoque considerandum est. Neque enim ipse aversionem illam efficit; (absit hoc:) sed liberæ voluntati eam facultatem concessit, quo & hoc genus in universitate rerum locum haberet, & tot bona efficerentur, quæ sine aversione ista effici non possent. Proprie autem auctor est liberæ istius naturæ, cum bona sit, & multis mundi bonis pretiosior: cujus actio est aversio, ex perturbatione quidem profecta; sed volentis animi actio, non coacti. Bonam autem esse liberam istam naturam, etsi aliquando etiam perverti potest, vel ex hoc constare opinor, quod, qui MALI principium statuunt, eo id statuunt, ut Deum

b. Θεὸν ἀποφαίνειν λέγουσι. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι, οὐ μόνον παράγεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντες, ἀλλὰ καὶ μέρος αὐτὴν ἢ μέλος τοῦ Θεοῦ κομπάζοντες εἶναι, πεφυκυῖαν αὐτὴν κακύνεσθαι παραδιδόασιν. εἴτε οὖν κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν κακύνεσθαι λέγουσιν· (ὅπερ ἀκολουθεῖ τοῖς λέγουσιν, ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ νικῆσαι τὸ κακὸν ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἡττηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δίκας ἀπαιτεῖσθαι τὸν ἡττώμενον, καὶ ἀμοιβῶν ἀξιοῦσθαι τὸν νικήσαντα. ταῦτα γὰρ λέγοντες,
c. οὐκ ἐφιστάνουσιν ὅμως, ὅτι τούτοις ἀδύνατον συνᾴδειν τὸ ἔξωθεν ὠθεῖσθαι πρὸς τὸ κακὸν τὴν ψυχήν.) ἁπλῶς δ' οὖν, εἴτε κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν κακύνεσθαι λέγουσιν, εἴτε ἔξωθεν ὠθουμένην, πεφυκυῖα πάντως κακύνεσθαι κακύνεται· εἰ γὰρ μὴ ἐπεφύκει, οὐκ ἂν ἐκακύνθη. τοιγαροῦν, οὔτε τὸ πρῶτον ἀγαθὸν κακύνεσθαι λέγουσιν, ἐπεὶ μηδὲ πέφυκεν ὅλως, οὔτε τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τὰ προσεχῶς αὐτῷ συνόντα, τὴν
Μητέρα

Deum mali culpâ immunem declarent. Hi enim, cum non modo conditum animum a Deo dicant, sed etiam partem eum aut membrum esse Dei jactitent; talem tamen eum esse perhibent, qui malus fieri possit. Atqui, sive eum suo arbitrio malum fieri dicant: (quod dicere eos necesse est, qui in nobis situm esse fatentur, aut vincere malum, aut ab eo vinci, propereaque & victum pœnis & victorem præmiis adlici: quæ cum dicunt, non expendunt, cum his externam animi ad malum impulsionem cohærere non posse.) Omnino igitur, sive suo arbitrio perverti animum dicant, sive externa impulsione; eo utique malus sit, quia sic natura ejus ferebat, ut fieri posset. Quod ni ita fuisset, non malus evasisset. Quapropter & primum bonum non depravari dicunt, quod id ejus natura prorsus respuat; neque cætera bona cum illo proxime conjuncta, ut ea
quam

Μητέρα τῆς ζωῆς, ὡς λέγουσι, καὶ τὸν δημιουρ-
γὸν, καὶ τοὺς ἐκεῖ αἰῶνας. Ὥστε καὶ οὗτοι
πεφυκυῖαν κακύνεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ p.188
παράγοντες, διὰ τὸ μὴ κακὴν εἶναι τὴν τοιαύ- a.
την οὐσίαν, ἀλλ' ἀγαθὴν, οὐ λέγουσιν αἴτιον
τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἶναι.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τῶν κακῶν ὑποστάσεως,
ἀρκείτω τὰ εἰρημένα πρὸς τὸ παρόν. Λοιπὸν
δὲ χρὴ τὴν τοῦ Ἐπικτήτου ῥῆσιν ἐπισκέψασθαι,
καὶ ἰδεῖν, ὅπως τὰ διὰ τοσούτων εἰρημένα περὶ
τοῦ κακοῦ, δι' ὀλίγων ἡμῖν αὐτὸς συλλαβὼν ἐπε-
δείξατο. Τῆς γὰρ τῶν ἠθῶν εὐαγωγίας περὶ τὴν b.
αἵρεσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν φυγὴν τοῦ κακοῦ
καταγινομένης, ἀναγκαῖον ἦν ἐπιδεῖξαι τὴν φύ-
σιν τοῦ κακοῦ καινοπρεπῆ τινα οὖσαν. καὶ γὰρ
ἐστί πως, καὶ οὐκ ἔστι· παρυπόστασις οὖσα,
καὶ οὐχ ὑπόστασις. διὸ καὶ φευκτὴ τελέως, ὅτι
προηγουμένην ὑπόστασιν οὐκ ἔχει. καὶ διὰ τοῦτο
οὐδὲ ἔστι τινὶ αἱρετὴ, καὶ οὐδενί ἐστι σκοπὸς
τῷ ποιοῦντι. καὶ γὰρ τῷ οἰκοδόμῳ τῷ οἰκίαν οἰ-
κοδο-

quam Matrem vitæ vocant, & Demiurgum, & qui apud illos Aeones vocantur. Quamobrem etiam hi, qui animum a Deo talem esse conditum perhibent, ut perverti posset; quia talis natura non mala, sed bona sit; non dicunt mali auctorem Deum esse.

Sed hæc hactenus, de natura & ortu malorum. Reliquum est ut Epicteti verba consideremus, & videamus, quemadmodum is ea quæ nos fuse persecuti sumus, brevibus complexus nobis ostenderit. Cum enim disciplina morum in amplectendis bonis & declinandis malis versetur, necesse fuit ostendere mirabilem quamdam Mali naturam. Nam & est quodam modo, & non est; cum accessio quædam rei sit, non ipsa res: eaque de caussa prorsus fugienda est, quod principalem essentiam non habet: proptereaque a nemine expetitur, nec ullius actionis finis aut *scopus* est. Nam ejus qui domum con-

κοδομοῦντι, σκοπός ἐστι καὶ τέλος ἡ οἰκία, δι' ἣν οἰκοδομεῖ· καὶ τῷ τέκτονι ἡ θύρα, δι' ἣν τεκταίνει· οὐδὲν δὲ τοῦ κακοῦ ἕνεκα ποιεῖται. Καὶ ἔστιν ὁ τοῦ Ἐπικτήτου συλλογισμὸς, ἐν βραχεῖ τοιοῦτος· Τὸ κακὸν, ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι· τὸ προηγουμένως κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενον, σκοπός ἐστι τῷ ποιοῦντι· καὶ τέλος, ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ· καὶ ὅταν γένηται, τυγχάνει τοῦ σκοποῦ ὁ ποιῶν. εἰ οὖν τὸ προηγουμένως κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενον οὐκ ἔστιν ἀποτυχία σκοποῦ, (ἐπιτυχία γάρ ἐστι,) τὸ δὲ κακὸν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι· δῆλον, ὅτι καὶ τὸ κακὸν οὐ γίνεται προηγουμένως ἐν τῷ
p. 189 a. κόσμῳ. Καὶ ὅτι μὲν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι τὸ κακὸν, δῆλον ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ῥηθέντων. σκοπὸν γάρ τις θέμενος, ὡς ἀγαθὸν, τὴν ἡδονὴν, τοξεύει ἐπ' αὐτὴν, ὡς ἐπὶ ἀγαθόν· ἤτοι ἐπιτρέχει αὐτῇ βέλους ταχύτερον, τῇ γε φαντασίᾳ· καὶ μὴ ἐπιτυχὼν ἀγαθοῦ, ἀλλὰ παραλλάξας

construit, scopus & finis est domus, ob quam ædificat: & fabro janua, propter quam fabricat. Mali autem caussâ, nihil geritur. Est igitur Epicteti ratiocinatio breviter hujusmodi: Malum, aberratio a scopo est. Quidquid ex proposito secundum naturam in mundo fit; id scopus est ejus qui facit: & finis, illius adeptio. Quod cum fit, adtingit scopum is qui facit. Si igitur id, quod ex proposita ratione secundum naturam in mundo fit, non est aberratio a scopo; (nam adeptio potius est:) malum vero est aberratio a scopo: malum ex proposita ratione in mundo non fieri constat. Malum autem esse aberrationem a scopo, ex iis, quæ de eo diximus, clarum est. Nam si quis sibi voluptatem tamquam scopum & bonum proposuit; sagittas eo collineat, tamquam ad bonum; aut etiam sagittâ ocius ad eam, animi certe quidem impulsione, fertur. Qui si bono potitus non fuerit, sed ab eo frustra-

λάξας αὐτὸ, καὶ παρατραπεὶς ἐπ' αὐτοῦ, δῆλον ὅτι ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ, κακυνόμενος. Ὅτι δὲ τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα σκοπὸς γίνεται τοῦ ποιοῦντος, καὶ τέλος ἡ ἐπι- b. τυχία αὐτῶν, δῆλον ἐξ ὧν εἶπον περὶ τοῦ οἰκοδόμου καὶ τοῦ τέκτονος. πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον σκοπὸς τοῦ ποιοῦντός ἐστιν, εἰς ὃν ἀποβλέπων, ὥσπερ βέλη, τὰς ἑαυτοῦ ἐνεργείας ἐκτείνει ἐπ' αὐτόν· καὶ τέλος ἔχει τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ. Εἰπὼν δὲ οὕτως· οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται· διὰ τοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος τὸ κατὰ φύσιν καὶ προηγουμένως ὑφιστάμενον ἐδήλωσε.

Καὶ εἴπερ οὕτω τις ἐδέξατο τὸν συλλογισμὸν, τὴν ἐλάττονα πρότασιν θεὶς διὰ τοῦ, ὥσπερ c. σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται· (τοῦτο γὰρ σημαίνει, ὅτι τὸ κακὸν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι·) καὶ παραλιπὼν τὴν μείζονα, τὴν λέγουσαν, ὅτι τὸ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ

frustratus aberrarit, utique scopum non attingit, & in malum incidit. Ea porro quæ in mundo ex proposito fiunt, scopum esse ejus qui facit; & finem, eorum esse adeptionem; ex iis constat, quæ de ædificatore dixi, & fabro. Id enim omne quod fit, scopus est ejus qui facit: quem intuens, tamquam sagittas, ita suas actiones ad eum dirigit, eumque sibi finem proponit, ut scopum adtingat. Cum autem dicit, *nec mali natura in mundo est;* *naturæ* nomine id intelligit, quod secundum naturam & primariâ quadam ratione & ex proposito fiat.

Quod si quis sic, ut dixi, accipiat ratiocinationem; minor propositio illis verbis continebitur, *Quemadmodum scopus aberrandi caussa non ponitur:* (hoc enim significat, Malum esse aberrationem a scopo:) tum, prætermissâ majore quæ dicat, Quod ex proposito in mundo fiat, id

κόσμῳ γινόμενον οὐκ ἔστιν ἀποτυχία σκοποῦ· (ἐπιτυχία γάρ ἐστι·) συμπέρασμα ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ κακὸν οὐ γίνεται προηγουμένως καὶ κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Δύναται δὲ καὶ ὡς συνημ-
p.190 μένον ἀκούεσθαι τὸ ληφθὲν τοιοῦτον· εἰ σκο-
a. πὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται, κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ οὐ γίνεται· εἰ γὰρ ἐγίνετο, σκοπὸς ἂν ἦν τῷ ποιοῦντι, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ἐποίει· σκοπὸς δὲ πρὸς τὸ φυγεῖν αὐτό· φευκτὸν γὰρ τὸ κακόν. ὥστε οὐ πρὸς τὸ τυχεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν αὐτοῦ ἐτίθετο. εἰ οὖν σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν αὐτοῦ οὐ τίθεται, οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται.

id non eſſe aberrationem a ſcopo, (adeptio cum ſit;) ſubducetur concluſio: Ergo *Malum* ex propoſito & *ſecundum naturam non eſt in mundo.* Poteſt vero etiam ut connexum efferri hæc propoſitio, hoc modo: Si ſcopus aberrandi cauſſa non ponitur, mali natura in mundo non exſiſtit. Nam ſi exſiſteret, ſcopus eſſet facientis, quem intuens faceret. Sed ſcopus eſt, ut id fugiatur: fugiendum enim eſt malum. Quare non adtingendi, ſed aberrandi cauſſa poneretur. Si igitur ſcopus aberrandi ab eo cauſſa non ponitur, nec mali natura in mundo exſiſtit.

---

b. ## ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ. 36

Εἰ μὲν τὸ σῶμά σου τις ἐπέτρεπε τῷ ἀπαντήσαντι, ἠγανάκτεις ἄν. ὅτι δὲ σὺ τὴν γνώμην τὴν σεαυτοῦ ἐπιτρέπεις τῷ τυχόντι, ἵνα, ἐὰν λοιδορήσηταί σοι, ταραχθῇ ἐκείνη καὶ συγχυθῇ, οὐκ αἰσχύνῃ τούτου ἕνεκα;

CONTINVATIO CAPITIS XXXIV. (Nobis Cap. XXVIII.)

Si corpus tuum aliquis obvio cuique permitteret, indignareris. At, quod tu mentem tuam cuivis permittis, ut, ſi is conviciatur tibi, hæc turbetur & confundatur, hac de cauſſa non te pudet?

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λέ.

Ἑκάστου ἔργου σκόπει τὰ καθηγούμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἔρχου ἐπ' αὐτό. εἰ δὲ μὴ, τὴν μὲν πρώτην προθύμως ἥξεις, ἅτε μηδὲν τῶν ἑξῆς ἐντεθυμημένος· ὕστερον δὲ, ἀναφανέντων δυσχερῶν τινων, αἰσχρῶς ἀποστήσῃ. Θέλεις Ὀλύμπια νικῆσαι; Κἀγὼ, νὴ τοὺς θεούς· κομψὸν γάρ ἐστιν. ἀλλὰ σκόπει τὰ καθηγούμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα· καὶ οὕτως ἅπτου τοῦ ἔργου. δεῖ σ' εὐτακτεῖν, ἀναγκοτροφεῖν, ἀπέχεσθαι πεμμάτων, γυμνάζεσθαι πρὸς ἀνάγκην, ἐν ὥρᾳ τεταγμένῃ, ἐν καύματι, ἐν ψύχει· μὴ ψυχρὸν πίνειν, μὴ οἶνον, ὡς ἔτυχεν· ἁπλῶς, ὡς ἰατρῷ παραδεδωκέναι σεαυτὸν τῷ ἐπιστάτῃ. εἶτα, ἐν τῷ ἀγῶνι, παρορύσσεσθαι, ἔστι δὲ ὅτε χεῖρα ἐκβαλεῖν, σφυρὸν στρέψαι, πολλὴν ἁφὴν καταπιεῖν, ἔσθ' ὅτε μαστιγωθῆναι, καὶ μετὰ τούτων πάντων νικηθῆναι. Ταῦτα ἐπισκεψάμενος, ἂν ἔτι θέλῃς,

c.

p. 191 a.

CAPUT XXXV. (Nobis Cap. XXIX. fect. 1—4.)

Cujusque operis antecedentia specta, & quæ illud consequuntur: & sic illud adgredere. Id ni feceris, primum quidem alacriter accedes, utpote qui de consequentibus nihil cogitaris: postea vero, ubi difficilia nonnulla adparuerint, turpiter desistes. Cupis Olympia vincere? Et ego, per Deos: pulcra enim res est. At considera antecedentia, & consequentia: & sic adgredere opus. Oportet severæ disciplinæ legibus adstrictum vivere, alimenta ex præscripto capere, cupediis abstinere, ex necessitate exerceri, definita hora, in æstu, in frigore; frigidam non bibere, non vinum, ut libuerit: verbo ut dicam, magistro, veluti medico, tradere te ipsum oportet. Deinde, in certamine, arena obrui, nonnumquam vero etiam luxari manum, malleolum distorqueri, multum pulveris deglutire, nonnumquam flagris cædi; & cum his omnibus vinci. Hæc ubi consideraveris, si etiam

θέλῃς, ἔρχου ἐπὶ τὸ ἀθλεῖν. εἰ δὲ μὴ, ὡς τὰ παιδία ἀναστραφήσῃ, ἃ νῦν μὲν παλαιστὰς παίζει, νῦν δὲ μονομάχους, νῦν δὲ σαλπίζει, εἶτα τραγῳδεῖ· οὕτω καὶ σὺ, νῦν μὲν ἀθλητὴς, νῦν δὲ μονομάχος, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα φιλόσοφος, ὅλῃ δὲ τῇ ψυχῇ οὐδέν. ἀλλ', ὡς πίθηκος, πᾶσαν θέαν, ἣν ἂν ἴδῃς, μιμῇ, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου σοι
b. ἀρέσκει. οὐ γὰρ μετὰ σκέψεως ἦλθες ἐπί τι, οὐδὲ περιοδεύσας· ἀλλ' εἰκῇ, καὶ κατὰ ψυχρὰν ἐπιθυμίαν. Οὕτω θεασάμενοί τινες φιλόσοφον, καὶ ἀκούσαντες οὕτω τινὸς λέγοντος ὡς Εὐφράτης λέγει, (καί τοι τις οὕτω δύναται εἰπεῖν ὡς ἐκεῖνος;) θέλουσι καὶ αὐτοὶ φιλοσοφεῖν.

etiam nunc velis, accede ad athleticam. Alioqui puerorum instar versaberis, qui nunc luctatores ludunt, nunc gladiatores; nunc tubâ canunt, mox tragœdum agunt. Sic tu quoque, nunc athleta, nunc gladiator, mox orator, dein philosophus, toto autem animo nihil; sed, veluti simius, quidquid conspexeris, imitaris, aliudque ex alio tibi placet. Nec enim cum consideratione adgressus es quidquam, nec ut qui totum perlustrarit; sed temere, & ex frigida cupiditate. Sic nonnulli, cum philosophum viderunt, aut aliquem audiverunt ita disserentem ut Euphrates disserit, (quamquam quis sic dicere, ut ille, potest?) volunt & ipsi philosophari.

ΚΕΦ. λϛ'.

Ἄνθρωπε, πρῶτον ἐπίσκεψαι, ὁποῖόν ἐστι τὸ πρᾶγμα· εἶτα καὶ τὴν σεαυτοῦ φύσιν κατάμαθε, εἰ δύνασαι βαστάσαι. πένταθλος εἶναι βούλει, ἢ παλαι-

CAPUT XXXVI. (Nobis Cap. XXIX. sect. 5—7.)

Homo, primum considera, cujusmodi res sit: deinde & tuam naturam inspice, an ferre possis. Quinquertio vis esse, aut

παλαιστής; ἴδε σεαυτοῦ τοὺς βραχίονας, τοὺς μηρούς, τὴν ὀσφὺν κατάμαθε. ἄλλος γὰρ πρὸς ἄλλο πέφυκε. Δοκεῖς, ὅτι ταῦτα ποιῶν, ὡσαύτως δύνασαι ἐσθίειν, ὡσαύτως πίνειν, ὁμοίως ὀρέγεσθαι, ὁμοίως δυσαρεστεῖν; ἀγρυπνῆσαι δεῖ, πονῆσαι, ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀπελθεῖν, ὑπὸ παιδαρίου καταφρονηθῆναι, ὑπὸ τῶν ἀπαντώντων καταγελασθῆναι, ἐν παντὶ ἧττον ἔχειν, ἐν τιμῇ, ἐν ἀρχῇ, ἐν δίκῃ, ἐν πραγματίῳ παντί. Ταῦτα ἐπίσκεψαι· εἰ θέλεις ἀντικαταλλάξασθαι τούτων ἀπάθειαν, ἐλευθερίαν, ἀταραξίαν. εἰ δὲ μή, μὴ προσάγαγε· μή, ὡς τὰ παιδία, νῦν φιλόσοφος, ὕστερον δὲ τελώνης, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα ἐπίτροπος Καίσαρος. ταῦτα οὐ συμφωνεῖ. ἕνα σε δεῖ ἄνθρωπον, ἢ ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, εἶναι· ἢ τὸ ἡγεμονικόν σε δεῖ ἐξεργάζεσθαι τὸ σαυτοῦ, ἢ τὰ ἐκτός· ἢ περὶ τὰ ἔσω φιλοτεχνεῖν, ἢ περὶ τὰ ἔξω· τοῦτ' ἔστιν, ἢ φιλοσόφου τάξιν ἐπέχειν, ἢ ἰδιώτου. c. p. 192 a.

aut luctator? adſpice brachia tua & femora; lumbos conſidera. Alius enim ad aliud natura comparatus eſt. Putasne, te, hæc agentem, eodem modo poſſe comedere, eodem modo bibere, eodem modo adpetere, eodem modo moleſte ferre? Vigilare oportet, laborare, a familiaribus diſcedere, a ſervulo contemni, ab obviis irrideri; ubique inferiorem eſſe, in honore, in magiſtratu, in judicio, in omni negotiolo. Hæc conſidera: ſi pro his rebus comparare tibi vis perturbationum vacuitatem, libertatem, tranquillitatem, adgredere rem: ſin minus, noli accedere; ne, ſicut pueruli, nunc philoſophus ſis, dein publicanus, poſtea rhetor, poſt procurator Cæſaris. Hæc inter ſe non conſonant. Unum te hominem, ſive bonum eum, ſive malum, eſſe oportet: aut mentis tuæ principatum oportet te excolere, aut ea quæ ſunt extrinſecus: aut in rebus internis ſtudium tuum operamque ponere, aut in externis; hoc eſt, aut philoſophi locum tueri, aut hominis plebeii.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Πολλὴν ἐνέργειαν ἐποίησεν ἡ σύγκρισις τοῦ ἐπι-
τρέποντος ἄλλου, πρὸς ἐμὲ ἐπιτρέποντα-
τα· καὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὴν ψυ-
χήν μου. χεῖρον γάρ ἐστιν ὑφ᾽ ἑαυτοῦ βλά-
πτεσθαι, ἤπερ ὑπ᾽ ἄλλου. εἰ γὰρ μᾶλλον δυσ-
χεραίνομεν ὑπὸ φίλων βλαπτόμενοι, ἢ ὑπὸ τῶν
τυχόντων, διὰ τὴν φαντασίαν τῆς οἰκειότητος,
καὶ τὸ παρ᾽ ἐλπίδα συμβαίνειν· πολὺ ἂν ἀτο-
πώτερον εἴη, τὸ αὐτὸν ἑαυτὸν βλάπτειν. καὶ,
εἰ τοῦ σώματος βλαπτομένου δυσχεραίνομεν, πο-
c. λὺ μᾶλλον ἔδει δυσχεραίνειν, τῆς ψυχῆς ἡμῶν.
εἰ δὲ τὸ μὲν ἄλλον τινὰ ἐπιτρέψαι τὸ σῶμα
ἡμῶν τῷ ὑπαντῶντι, ἢ μὴ ἐπιτρέψαι, οὐκ ἔστιν
ἐφ᾽ ἡμῖν· τὸ δὲ ἡμᾶς ἐπιτρέψαι τὴν γνώμην
ἡμῶν τῷ τυχόντι, ἵνα, ἐὰν ἐκεῖνος λοι-
δορήσῃ ἢ ὑβρίσῃ, αὐτὴ ταραχθῇ καὶ συγ-
χυθῇ, ἢ μὴ ἐπιτρέψαι τοῦτο παθεῖν, ἐφ᾽ ἡμῖν
ἐστιν:

COMMENTARIUS.

Magnam efficaciam habet ista comparatio ejus qui *permittit alterum*, cum eo qui *se ipsum permittit;* itemque *corporis*, cum *animo.* Deterius est enim, a semet ipso lædi, quam ab alio. Nam si gravius indignamur, cum lædimur ab amicis, quam cum ab aliis; partim ob cogitationem familiaritatis, partim quod præter exspectationem id nobis accidit; multo absurdius erit, a semet ipso lædi. Si corporis læsionem ægre ferimus; multo molestius ferendæ erant animi læsiones. Iam, si nostri arbitrii non est, an alius aliquis corpus nostrum cuivis obvio permittat nec ne; hoc vero in nobis situm est, an *permittamus* nec ne *primo cuique animum nostrum, ut, si ille convicium aut contumeliam fecerit, hic perturbetur & confundatur:*

ἐστιν· ἀμφότερον αἰσχύνης ἄξιον, τὸ δυσχεραίνειν μὲν τὸ μήτε ἐφ' ἡμῖν ὄν, μήτε εἰς ἡμᾶς γινόμενον κακὸν, ἐνδιδόναι δὲ ἑκόντας τὸ ἡμέτερον κακὸν, ἐφ' ἡμῖν ὂν μὴ ἐνδοῦναι. Καὶ καλῶς οὐκ εἶπεν· οὐ δυσχεραίνεις τούτου ἕνεκα· P. 193 a.
διότι δυσχεραίνομεν μὲν καὶ ἀγανακτοῦμεν ἐφ' οἷς ἄλλοι ποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς κακοῖς, αἰσχυνόμεθα δὲ ἐφ' οἷς αὐτοὶ ποιοῦμεν εἰς ἄλλους. ἔτι δὲ μᾶλλον αἰσχύνεσθαι χρὴ, ἐὰν εἰς ἑαυτούς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἐφ' ἡμῖν ᾖ τὸ μὴ ποιῆσαι. αἰσχύνεται δὲ ὁ συναισθόμενος τοῦ αἴσχους τῶν κατὰ προαίρεσιν οἰκείων ἁμαρτημάτων. τί δ' ἂν εἴη αἴσχιον τοῦ μὴ δύνασθαι τῆς παρατεθείσης ἐνεργοῦς συγκρίσεως ταύτης τὰς διαφορὰς ἰδεῖν;

tur: utrumque *pudendum* est, & id ægre ferre quod neque in nostra potestate, neque nostrum malum est; & malum nostrum admittere, cum vitare ac propulsare licuisset. Recte vero non dixit, *non succenses eâ caussâ*. Succensemus enim & indignamur ob ea mala, quæ nobis alii faciunt: eorum vero nos *pudet*, quæ in alios ipsi admittimus. Magis vero erubescendum, si nos ipsos violamus: eoque magis, si id cavere nobis licuisset. Erubescit autem is, qui turpitudine suorum peccatorum, quæ ultro commisit, agnoscit. Quid vero turpius foret, quam non posse propositæ efficacis comparationis hujus discrimina perspicere?

λζ

b. ## ΚΕΦ. λζ'.

Τὰ καθήκοντα ὡς ἐπίπαν ταῖς σχέσεσι παραμετρεῖται. Πατήρ ἐστιν· ὑπαγορεύεται, ἐπιμελεῖσθαι, παραχωρεῖν ἁπάντων, ἀνέχεσθαι λοιδοροῦντος, παίοντος. ἀλλὰ, πατὴρ κακός ἐστι. μή τι οὖν πρὸς ἀγαθὸν πατέρα Φύσει ᾠκειώθης; ἀλ-
c. λὰ πρὸς πατέρα. Ὁ ἀδελΦὸς ἀδικεῖ. τήρει τοιγαροῦν τὴν τάξιν τὴν σεαυτοῦ πρὸς αὐτόν· μηδὲ σκόπει, τί ἐκεῖνος ποιεῖ, ἀλλὰ, τί σοὶ ποιήσαντι κατὰ Φύσιν ἡ σὴ ἕξει προαίρεσις. σὲ γὰρ ἄλλος οὐ βλάψει, ἂν μὴ σὺ θέλῃς. τότε δὲ ἔσῃ βεβλαμμένος, ὅταν ὑπολάβῃς βλάπτεσθαι. Οὕτως οὖν ἀπὸ τοῦ γείτονος, ἀπὸ τοῦ πολίτου, ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, τὸ καθῆκον εὑρήσεις, ἐὰν τὰς σχέσεις ἐθίζῃ θεωρεῖν.

CAPUT XXXVII. (Nobis Cap. XXX.)

Officia maxime relationibus definiuntur. Pater est. Dictatur, curam ipsius esse agendam, cedendum ei rebus omnibus, ferendum esse si convicietur, si verberet. At malus est pater. Numquid igitur bono patri natura te conciliavit? non, sed patri. Frater injuste tecum agit. Serva igitur tu relationem, quae tibi cum eo intercedit; nec specta, quid ille faciat, sed quid tibi; si voluntatem tuam naturae consentaneam servare volueris, sit faciendum. Te enim alius non laedet, nisi tu velis. Tunc autem laesus eris, cum te laedi putaris. Sic igitur a vicino, a cive, ab imperatore, officii rationem invenies, si adsueveris relationes considerare.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 191 a.

Καθήκοντά ἐστι τὰ γινόμενα κατὰ τὰ ἥκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα καὶ κατ' ἀξίαν προσήκοντα ἑκάστοις· καὶ ταῦτά ἐστι τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα τῆς τὴν ὅλην ἀρετὴν περιεχούσης. ἔστι γὰρ δικαιοσύνη, ἡ μὲν, ἀντιδιῃρημένη πρὸς τὰς ἄλλας ἀρετάς· ἡ δὲ, πάσας ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα. δικαιοσύνη γάρ ἐστι, τὸ τὰ κατ' ἀξίαν ἑκάστοις ἀποδιδόναι. διὸ καὶ ἡ ἠθικὴ εὐαγωγία, καὶ ἡ πολιτικὴ, περὶ τὰ καθήκοντα ἀναστρέφονται· ἡ μὲν, δικαιοσύνη ψυχῆς οὖσα, καὶ τὸ καθῆκον ἑκάστῳ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς b. ἀφορίζουσα· ἡ δὲ, δικαιοσύνη πόλεως, καὶ αὐτὴ τῶν τῆς πόλεως μερῶν ἑκάστῳ τὸ πρὸς ἀξίαν ἀποδιδοῦσα. Παιδεύσας τοίνυν τὸν ἀκροατὴν διὰ τῶν προτέρων παραγγελμάτων, καὶ αὐτῶν περὶ τὰ καθήκοντα γινομένων, ἐντεῦθεν λοιπὸν αὐτῷ τὴν τέχνην τὴν περὶ τὰ Καθήκοντα παραδίδωσι, πῶς ἐστιν εὑρίσκειν τε αὐτὰ, καὶ ἐργάζεσθαι.

V 5 καὶ

COMMENTARIVS.

Officia ſunt, quæ fiunt ſecundum id quod convenit, & congruit, & pro dignitate ſive merito debetur cuique: & ſunt hæ ejus juſtitiæ partes, quæ omnem virtutem continet. Duobus enim modis Juſtitia dicitur: uno modo, quatenus ab aliis diſtinguitur virtutibus; altero modo, quatenus omnes in ſe virtutes complectitur. Nam Juſtitia eſt, ſuum cuique tribuere. Quare & recta morum inſtitutio, & diſciplina civilis, in Officiis verſantur: eſtque illa, animi juſtitia, cuique parti animæ officium ſuum præſcribens: hæc, civitatis juſtitia, cuique parti civitatis ſuum pro cujusque dignitate tribuens. Cum igitur ſuperioribus præceptis, quæ & ipſa ad officia pertinent, auditorem erudierit; hic ei nunc ipſam artem tractandorum officiorum, eorumque cum reperiendorum, tum præſtandorum, tradit.

Et,

καὶ ἅπερ ἄλλοι διὰ πολυστίχων πραγματειῶν
c. συνέταξαν, οἱ μὲν Περὶ Καθηκόντων τὰς πραγματείας ἐπιγράψαντες, οἱ δὲ Περὶ τῶν ἐν τοῖς πρακτικοῖς Καλῶν, ὥσπερ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός· ταῦτα οὗτος ἐν ὀλίγοις στίχοις, μετὰ δραστικῆς ἐμφάσεως, καὶ ἐνεργείας κινούσης τὰς ψυχὰς, παραδέδωκε.

Ταῦτα δὲ τὰ καθήκοντά ἐστιν, ὡς καθόλου εἰς μέρη διελεῖν αὐτὰ, τὰ μὲν, πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ὅλως πρὸς τὰ ὅμοια· τὰ δὲ, πρὸς τὰ κρείττονα· τὰ δὲ πρὸς τὰ χείρονα· τὰ δὲ, ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. καὶ τούτων δὲ ἕκα-
p. 195 a. στον πολλὰς ἔχει διαφοράς· ὧν ταῖς κυριωτέραις καὶ αὐτὸς ἐπεξέρχεται, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀνθρώπους καθηκόντων ἀρχόμενος. Καὶ καλῶς εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς διδάσκει, πῶς δυνατὸν εὑρίσκειν τὰ καθήκοντα· καὶ †) οὐ τὰ αὐτὰ καθήκει πατρὶ καὶ υἱῷ ἀποδιδόναι, οὐδὲ πολίτῃ καὶ ξένῳ, οὐδὲ εὐεργέτῃ καὶ τῷ βλάψαντι, ἀλ-λὰ

†) καὶ γὰρ οὐ legendum videtur.

Et, quae alii prolixis voluminibus expoſuerunt, quorum alii DE OFFICIIS titulum fecere libris ſuis, alii (ut Nicolaus Damaſcenus) DE EO QVOD IN AGENDO PVLCRVM ET HONESTVM EST; ea Epictetus paucis verſibus luculente nervoſeque, & ad commovendos animos perquam adcommodate, tradidit.

Sunt autem *Officia*, ut in ſummas quasdam partes distribuas, alia, adverſus homines, omninoque adverſus noſtri ſimiles; alia, adverſus præſtantiores; alia, adverſus deteriores; alia etiam fortaſſe, adverſus nos ipſos. Et horum quodlibet multa habet discrimina: quorum præcipua & ipſe perſequitur, ab officiis erga homines exorſus. Ac præclare ſtatim initio docet, quomodo *reperienda* ſint *officia*: nec eadem tribuenda eſſe patri & filio, civi & hoſpiti, bene merito & ei qui læſerit, alia

λα ἄλλοις ἄλλα κατὰ τὴν τῶν σχέσεων διαφορὰν, ἣν πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν. ἄλλη γὰρ σχέ- b.
σις πρὸς πατέρα, ὡς πρὸς αἴτιον, μετὰ Θεὸν, καὶ ὁλότητα ἡμῶν, καὶ εὐεργέτην· καὶ ἄλλη πρὸς υἱὸν, ὡς πρὸς αἰτιατὸν, καὶ μέρος πως ἡμέτερον.

Ἀλλὰ, τί ποτ' ἔστιν ἡ σχέσις, δεῖ πρότερον ἐννοῆσαι, καὶ οὕτω ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν ἐπιστῆσαι. Ἡ τοίνυν σχέσις, ὡς κοινῶς εἰπεῖν, σύνταξίς ἐστι τινῶν πρὸς ἄλληλα, φυσικὴ, ἢ προαιρετικὴ, ὁμοίων, ἢ ἀνομοίων· ἡ μὲν, συνα- c.
γωγός· ἡ δὲ, διαστατικὴ, μενούσης τῆς περιγραφῆς τῶν ἐν σχέσει ὄντων. μέση γὰρ ἡ σχέσις ἐστὶ τῶν ἐχόντων τὴν σχέσιν· καὶ ἔχεται ἀλλήλων κατὰ τὴν σχέσιν, ἢ μᾶλλον κατεσχέθη ὑπ' ἀλλήλων· ὥστε καὶ διακριθέντα, καὶ ἄλλα γινόμενα, μὴ τελέως ἀποσπασθῆναι, ἀλλὰ μεῖναι

alia denique aliis; pro ratione relationis, quæ cum quolibet intercedit. Alia ratio est adversus patrem, qui post Deum ortus nostri auctor est, & totum cujus pars sumus, & benefactor noster. Alia erga filium, cujus ipsi caussa sumus, & qui nostri quædam pars est.

Sed, quidnam sit *Relatio*, (sive *adfectio* ea dicenda est, sive *habitudo* quædam) considerare prius oportet, quam diversa officiorum genera persequamur. Est igitur *Relatio*, ut generatim dicamus, mutuus quorumdam ordo & respectus inter se invicem: isque vel naturâ constitutus, vel sponte susceptus; similium, vel dissimilium: alius, conjungens; alius, sejungens, eâdem manente eorum definitione quæ sunt in relatione. Est enim relatio, veluti media inter ea quæ sunt correlata, quæ per ipsam illam relationem mutuo sese adtingunt, aut, rectius ut dicam, alterum altero continetur; ita quidem, ut quamvis alia sint atque diversa, tamen alterum

μεῖναι ἀλλήλων ὄντα. διὸ καὶ ἔστι καὶ λέγεται
προσάλληλα, τὰ τὴν σχέσιν ἔχοντα. Ἔστι δὲ
σύνταξις φυσικὴ, ὁμοίων συναγωγὸς, ἡ τῶν
p. 196 ἀδελφῶν. διὸ καὶ ὁμοίως πρὸς ἄλληλα ἀποδί-
a. δονται. ὁ γὰρ ἀδελφὸς, ἀδελφοῦ ἀδελφός· καὶ
ὁ ἴσος, ἴσου ἴσος· καὶ ὁ συγγενὴς, συγγενοῦς
συγγενής· καὶ ὁ πολίτης, πολίτου πολίτης.
Σύνταξις δὲ φυσικὴ, ὁμοίων διαστατικὴ, ἡ τῶν
ἀλλοτρίων κατὰ γένος. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ σύν-
ταξίς ἐστι φυσικὴ, καὶ καθ' ὁμοιότητα. διὸ καὶ
λέγεται προσάλληλα καθ' ὁμοιότητα· ὁ γὰρ ἀλ-
λότριος, ἀλλοτρίου ἀλλότριος. διαστατικὴ μέν-
b. τοι ἡ σύνταξις· τὸ γὰρ ἀλλότριον χωριστικὸν
τῶν γενῶν ἐστιν, ὥσπερ τὸ συγγενὲς, ἑνωτικόν.
διὰ δὲ τὴν ὁμοιότητα, κἄν τε συναγωγὸς, κἄν
τε διαστατικὴ, τὰ καθήκοντα τὰ αὐτά ἐστιν
ἐφ' ἑκατέρου πρὸς τὸ ἕτερον. Σύνταξις δὲ φυ-
σικὴ, ἀνομοίων συναγωγὸς, πατρὸς καὶ υἱοῦ
πρὸς

alterum maneat alterius: ex quo etiam *mutua*, & græce προσάλληλα, (quasi diceres, *duo quorum alterum alterius est*) nominantur. Est autem ordo naturalis, similes conjungens, relatio fratrum. Quare alterum eorum, quæ in hujusmodi relatione sunt, altero definitur: nam frater, fratris est frater; & par, pari par; & cognatus, cognato cognatus; & civis, civis sui est civis. Ordo sive relatio naturalis, similia sejungens, obtinet inter eos qui sibi invicem quoad genus alieni sunt. Nam & hæc relatio naturalis est, & secundum similitudinem: quare etiam hæc correlata dicuntur quoad similitudinem; alienus enim, alieno est alienus. Est autem relatio sejungens: nam alienum separat familias, cum cognatio conjungat. Sed propter similitudinem, sive sejungens sit relatio, sive conjungens, eadem sunt officia ab utraque parte adversus alteram. Relatio naturalis dissimilia conjungens, est quæ inter patrem & filium interce-

πρὸς ἀλλήλους. καὶ γὰρ φυσική ἐστι συναγω-
γὸς, ἀνομοίων δὲ, διότι οὐκέτι πρὸς τὸ αὐτὸ ἡ
ἀπόδοσις, ὡς ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν. ἐκεῖ γὰρ ἐλέ-
γομεν, ὁ ἀδελφὸς, ἀδελφοῦ ἀδελφός· ἐνταῦ- e
θα δὲ, ὁ πατὴρ, υἱοῦ πατήρ· καὶ, ὁ υἱὸς, πα-
τρὸς υἱός. ἔστιν οὖν αὕτη σύνταξις, φυσικὴ,
ἀνομοίων συναγωγός· ἀλλὰ τὸ ἀνόμοιον ἔχει,
ὡς αἴτιον καὶ αἰτιατόν. Ἄλλη δέ ἐστι σύνταξις
φυσικὴ συναγωγὸς ἀνομοίων, τῶν ὡς ἐναντίων·
ὡς ἔχει τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν. καὶ γὰρ
ἀνόμοια ὄντα ταῦτα, συνῆκται μὲν πρὸς ἄλλη-
λα, κατὰ δὲ τὴν τοπικὴν ἐναντίωσιν. Σύνταξις
δὲ φυσικὴ, ἀνομοίων διαστατικὴ, ὡς τὸ πέρυσι p. 197
καὶ τὸ τῆτες. σχέσις γὰρ καὶ αὕτη διαστατι- a.
κὴ κατὰ χρόνον.

Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ, ὁμοίων συναγωγὸς, ἡ τῶν φίλων· διαστατικὴ δὲ, ἡ τῶν ἐχθρῶν. καὶ γὰρ οἱ ἐχθροὶ συντεταγμένοι μέν εἰσι κατὰ σχέσιν προαιρετικὰς, ὅμοιοι ὄντες. διὸ καὶ πρὸς

τὸ

intercedit. Est enim conjunctio naturalis, sed dissimilium: quia non alter per alterum definitur, ut fit in fratribus. Ibi enim dicebamus, frater, fratris est frater: hic vero, pater, filii est pater; & filius, patris filius. Est igitur hæc relatio naturalis, dissimilia conjungens. Sed dissimilitudo ea est, quæ est inter caussam, & id quod a caussa proficiscitur. Est vero & alia relatio naturalis dissimilia conjungens; ut oppositorum, cujusmodi est dextrum & sinistrum. Nam hæc cum dissimilia sint, necessitudinem quidem inter se quandam habent, sed ratione loci contrarii. Denique est alia relatio naturalis dissimilia disjungens; veluti, anno superiore, & hoc anno. Est enim & hæc relatio tempora discernens.

Relatio voluntate suscepta, & similium conjungens, est amicorum: dissimilium vero disjungens, inimicorum. Nam inimici comparantur inter se respectu voluntatis, quâ similes sunt. Quare alter

per

τὸ αὐτὸ ἡ ἀπόδοσις. ὁ ἐχθρὸς, ἐχθροῦ ἐχθρὸς, ὥσπερ ὁ φίλος, φίλου φίλος· διαστατικὴ δὲ ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν ἡ σύνταξις, ὥσπερ ἐπὶ
b. τῶν φίλων ἑνωτική. Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ ἀνομοίων συναγωγὸς, ἡ τοῦ διδάσκοντος καὶ μανθάνοντος, ὡς αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ· ὡς δὲ ὑπεναντίων, ἡ τοῦ πιπράσκοντος καὶ ἀγοράζοντος. Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ, κατὰ ἀνομοιότητα διαστατικὴ, ἡ τοῦ διώκοντος καὶ τοῦ φεύγοντος· (ὁ γὰρ διώκων, φεύγοντα διώκει·) συντεταγμένη μὲν κατὰ προαιρετικὴν σχέσιν ἀνομοίων, διαστατικῶς
c. δὲ συντεταγμένη. ἡ μέντοι ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς σχέσις, μέση τις ἔοικεν εἶναι τῶν τε φυσικῶν, καὶ προαιρετικῶν, ὡς ἀμφοτέρων μετέχουσα· καὶ κατὰ ἀνομοιότητα ἀποδιδομένη· ὁ γὰρ ἀνὴρ, γυναικὸς ἀνὴρ, καὶ ἡ γυνὴ, ἀνδρὸς γυνή. μέσην δὲ καὶ οἱ γείτονες ἔχουσι σχέσιν, πρὸς ὁμοιότητα ἀποδιδόμενοι. τὸ δὲ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον, τὸ μὲν φυσικόν ἐστιν· (ἄρχει γὰρ ἀεὶ τὸ

per alterum definitur: nam inimicus eſt inimici inimicus, ſicut amicus amici. Disjungens autem eſt inimicorum relatio, ſicut amicorum conjungens. Relatio voluntaria diſſimilium conjungens, eſt docentis & diſcentis; ut cauſſæ, & ejus quod oritur a cauſſa: item relatio vendentis & ementis; ſed hæc quidem, ut contrariorum. Relatio voluntaria ſejungens diſſimilia, eſt perſequentis & fugientis: perſequens enim fugientem perſequitur; & conſeruntur hi quoad voluntatis habitum, in quo ſunt diſpares; conferuntur autem ita, ut ſejungantur collata. Mariti autem & uxoris relatio media quodammodo eſſe videtur inter naturales & voluntarias, ut & utrarumque particeps, & diſſimilitudine definienda. Nam maritus, uxoris eſt maritus; & uxor, mariti uxor. Mediam & vicini habent relationem, ſed quæ ſimilitudine definiatur. Imperans vero & obediens partim naturale eſt; (imperat enim ſemper

τὸ κρεῖττον τοῦ χείρονος ἐν τῷ παντί·) τὸ δὲ
προαιρετικὸν, ὅταν κατὰ σύνταξιν οἱ μὲν πλού- p. 198
σιοι ἄρχωσιν, οἱ δὲ πένητες ἄρχωνται· τὸ δὲ a.
μικτὸν, ὅταν κοινῇ δόξῃ τοὺς φρονιμωτέρους
ἄρχειν.

Τοσούτων οὖν, ὡς τύπῳ φάναι, τῶν σχέ-
σεων οὐσῶν, ἐν ὁποίᾳ ἂν τούτων πρός τινα τύ-
χωμεν ὄντες, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τῆς σχέσεως εἴ-
δους τὸ πρὸς αὐτὸ καθῆκον ἡμῶν ληπτέον,
καὶ φυλακτέον· εἴ τε καὶ ἐκεῖνος φυλάττει τὸ
πρὸς ἡμᾶς καθῆκον, εἴ τε καὶ οὔ· καὶ μάλι-
στα ἐπὶ τῶν φυσικῶν καθηκόντων. τὴν μὲν γὰρ b.
προαιρετικὴν σχέσιν καὶ ὁ ἕτερος, κακῇ προαι-
ρέσει ἢ ἀγαθῇ χρώμενος, διαλῦσαι δύναται· τὴν
μὲν φιλίαν κακῇ, τὴν δὲ ἔχθραν ἀγαθῇ. καὶ
γὰρ ἡ προαίρεσις τὴν σχέσιν ταύτην εἰργάσατο·
τὴν δὲ φυσικὴν, οὐχ ἡ προαίρεσις, ἀλλ' ἡ φύ-
σις. Διὸ, εἰ μὲν ὁ φίλος ἡμῶν διὰ μοχθηρὰν
προαίρεσιν ἐχθρὸς γένηται, ἔλυσε τὴν σχέσιν
ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔτι ὀφείλομεν αὐτῷ τὰ πρὸς φι-
λίαν

per præſtantius deteriori in univerſo: partim voluntarium, cum pactione quadam divites imperant, pauperes vero obtemperant: partim mixtum, cum publice decretum fuerit, ut imperent prudentiores.

Cum igitur (ut paucis complectar) tot ſint *relationes*: quacunque harum cum aliquo conjuncti ſimus, ab ipſa relationis forma *Officium* adverſus eum ducendum eſt & conſervandum; ſive id ille etiam conſervet, ſive non; in naturalibus officiis præſertim. Nam voluntariam relationem etiam alter, mala bonave voluntate dirimere poteſt; amicitiam mala, inimicitias bona. Etenim voluntas eam relationem conſtituit: naturalem vero non voluntas, ſed natura. Quamobrem ſi amicus noſter ob pravam voluntatem fit inimicus: ſolvit relationem noſtram, nec jam ei debemus

λίαν καθήκοντα, οὐκ ἔτι φίλῳ εἶναι βουλομένῳ,
c. ἀλλ' ἐχθρῷ. Εἰ δὲ πατὴρ μοχθηρᾷ χρῆται τῇ προαιρέσει, τὴν τοῦ πατρὸς σχέσιν οὐκ ἔλυσεν ἡ προαίρεσις· Φυσικὴ γὰρ ἐκείνη, καὶ οὐ προαιρετική· καὶ πρὸς πατέρα ἡ τοιαύτη σχέσις, ἀλλ' οὐκ ἀγαθὸν πάντως πατέρα. κἂν τύχῃ οὖν ὁ πατὴρ κακὸς, ἀλλὰ τὰ τῷ πατρὶ καθήκοντα ἀποδοτέον.

Χρὴ οὖν ἐπιμελεῖσθαι παντοίως αὐτοῦ, καὶ ὅτι αἴτιος ἡμῖν μετὰ Θεὸν τοῦ εἶναι γέγονε. καὶ ὅτι διὰ τὰς ἐπιμελείας αὐτοῦ καὶ συμπαθείας ἐτράφημέν τε, καὶ μέχρι τοῦδε
p. 199 προήλθομεν· καὶ, ὡς δανεισαμένους παρὰ τῶν
a. γονέων τὴν ἐπιμέλειαν, ἀποδιδόναι μετὰ τόκων αὐτοῖς εὐγνωμόνως προσήκει, καὶ τοῖς ἐπιτάγμασιν αὐτῶν προθύμως ὑπουργεῖν πᾶσιν, ὅσα μὴ πρὸς κακίαν ψυχῆς ἐκκαλεῖται. ταῦτα γὰρ ἀβαρῶς αὐτοῖς κατὰ τὸ δυνατὸν παραιτητέον, ὡς τῷ πατρὶ τῶν ψυχῶν ἀπαρέσκοντα. καὶ τῶν ἄλλων δὲ χρὴ παραχωρεῖν ἁπάντων, ἢ σωμα-

mus amicitiæ officia, qui amicus esse destitit, & inimicus esse voluit. Verum si *pater* improba voluntate fuerit, patris relationem non solvit voluntas. Ea enim *naturâ* est constituta, non voluntate: & talis est *relatio ad patrem, non ad bonum* utique *patrem.* Etsi igitur malus fuerit pater, tamen officia quæ patri debentur, ei præstanda sunt.

Omnibus itaque modis *observandus est Pater, curandusque;* ut & vitæ nostræ post Deum auctor; & quod ejus curâ & caritate educati huc usque processimus; denique cura parentibus, ut quam ab illis mutuam acceperimus, gratis animis, & cum fœnore, reddenda est; eorumque mandata alacriter exsequenda omnia, iis exceptis quæ animi vitia provocant. Hæc enim citra eorum offensam, quantum fieri potest, recusanda sunt, ut quæ patri animorum displiceat: cæteris vero rebus omnibus cedendum illis est, tam externis

σώματος, ἢ τῶν ἐκτός. εἰ γὰρ τοῖς κατὰ τύχην δεσπόταις, ἀργυρίου πριαμένοις, ὑπόκειται καὶ τὰ σώματα τῶν δούλων, καὶ τὰ ὑπάρχοντα, πόσῳ μᾶλλον τοῖς κατὰ φύσιν γενομένοις αἰτίοις τοῦ εἶναι; ὥστε καὶ τυπτόντων ἀνέχεσθαι πρᾳότερον τῶν ὑπὸ τοῦ δεσπότου τυπτομένων οἰκετῶν· καὶ λοιδορούντων, ἔτι μᾶλλον, καὶ ὑβριζόντων. Οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι, καὶ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων πονοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι, καὶ τῇ τῶν γονέων (οἶμαι) φυσικῇ φιλοστοργίᾳ θαῤῥήσαντες· καὶ πιπράσκειν, εἰ βούλοιντο, τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν, καὶ φονεύειν ἀτιμωρήτως. οἱ δὲ ἔτι παλαιότεροι τοσοῦτον τοὺς γονέας ἐσέφθησαν, ὡς καὶ θεοὺς αὐτοὺς ὁρμῆσαι καλεῖν· εὐλαβηθέντες δὲ τὴν θείαν ὑπεροχὴν, τοὺς τῶν γονέων ἀδελφοὺς θείους ἐκάλεσαν. b. c.

externis rebus, quam ipso corpore. Nam si fortuitis dominis, qui argento numerato servos emerant, & corpora & peculia servorum parent; quanto magis parebunt eadem illis, qui naturales ortus nostri auctores fuerunt? Quare & *verbera patrum æquioribus animis ferenda* sunt filiis, quam servis dominorum: multoque magis *convicium* aut contumelia. Itaque veteres Romanorum leges, tum excellentia naturæ considerata, tum laboribus, quos filiorum caussa parentes suscipiunt, expensis, tum eo etiam consilio, ut liberos quovis modo patriæ potestati subjicerent, ac fretæ (puto) naturali parentum erga liberos pietate, & vendendi illos, si vellent, potestatem dedere parentibus, & impune occidendi. His vero antiquiores ita veneratæ sunt parentes, ut deos etiam adpellare eos non dubitarint: & divinam excellentiam reveriti, fratres patrum divinos nominarunt,

p.200 a. λεσαν· ἐνδεικνύμενοι τὴν τάξιν, ἣν τοὺς γονέας ἔχειν πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπελάμβανον. Χρὴ δὲ ἐν τοῖς εἰς τοὺς γονέας καθήκουσι μάλιστα μὲν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν αὐτὰ, καὶ διὰ τὸ κατὰ φύσιν ἔχουσαν τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν διατηρεῖν· ἤδη δὲ καὶ κατὰ τὴν θείαν ἐννοεῖν δίκην, ὅτι τοιούτους εἰκὸς περὶ ἡμᾶς τοὺς ἡμετέρους παῖδας γενέσθαι, ὁποῖοί τινες ἡμεῖς πρὸς τοὺς γονέας γεγόναμεν.

b. Κἂν ἀδελφὸς οὖν ἀδικῇ, σὺ τὴν πρὸς ἀδελφὸν φυσικὴν τῆς σχέσεως σύνταξιν διατήρει, καὶ τὴν ὁμολογίαν, ἣν ὡμολόγησας τῷ παντὶ, πρὸς τούτους, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἄλλους γονέας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ συγγενεῖς ἐλθεῖν * αἱρησόμενος. ἐννόει δὲ καὶ, ὅτι τὸ μὲν ἐκεῖνον δικαίως ἢ ἀδίκως σοὶ προσενεχθῆναι οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοί· τὸ δὲ σὸν, ἐπὶ σοί ἐστι. διὸ οὐ χρὴ σκοπεῖν, πῶς προσφέρεται, ἀλλὰ τί σὺ ποιῶν κατὰ φύσιν ἕξεις.

runt, quo demonstrarent, quam rationem parentum adversus liberos esse existimarent. Sunt autem officia adversus parentes, maxime quidem ob hoc ipsum, quod ita rectum est, præstanda; ut ea ratione voluntatem nostram naturæ consentaneam conservemus: tum vero etiam divinæ vindictæ ratio habenda est, quod consentaneum est, fore ut tales liberorum erga nos animos experiamur, quales nos ipsos adversus parentes nostros præbuerimus.

Quod si *frater* te læserit, tu adversus fratrem naturalem relationis ordinem conserva, & pactionem universitate rerum teste & arbitra initam, quæ tibi hos, non alios parentes, fratres, atque cognatos destinavit. Illud etiam considera, ut ille te vel æque vel inique tractet, non esse penes te: tuum vero munus penes te esse. Quare non esse respiciendum, quomodo is te utatur; sed quid tu facias, ut naturæ congruenter vivas.

ἕξεις. οὗ γὰρ κύριος εἶ, τοῦτο σπούδαζε c.
κατὰ τὸ σοὶ προσῆκον διατιθέναι. ἐν τούτῳ
γάρ σου καὶ ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ βλάβη. ἐκεῖνος
γὰρ, ὅπως ἂν διαγένηται, σὲ οὐ βλάψει,
ἐὰν τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν βλάβην ἐπὶ σοὶ ζη-
τῇς. εἰ δὲ ἐν τοῖς ἔξωθεν γινομένοις αὐτὴν ἀφο-
ρίσῃς, τότε ὑπὸ σεαυτοῦ ἔσῃ βεβλαμ-
μένος, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ. ἐννόει δὲ
καὶ, ὅτι, ἐὰν διὰ τῆς σεαυτοῦ πραότητος καὶ
στοργῆς καὶ φίλον σεαυτοῦ τὸν ἀδελφὸν κατα-
σκευάσῃς, αἱ δύο σχέσεις μιγνύμεναι θαυμαστὴν p. 201 a.
ἕνωσιν ἀπεργάζονται.

Τὰ δὲ περὶ τοὺς τῶν ἀγαθῶν διδασκάλους καθήκοντα, τὰ αὐτά πως τοῖς πρὸς τοὺς γονέας ἐστὶ, μετά τινος τάχα ἐπιτάσεως· ὅτι οἱ τροφεῖς οὗτοι καὶ ἐπιμεληταὶ, οὐ τοῦ σώματος ἡμῶν, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν εἰσι, καὶ οὐδὲ κατ' ἀνάγκην τὴν φυσικὴν, ὥσπερ οἱ γονεῖς, ἔν τε τοῖς ἀλόγοις ζώοις, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν ἀγαθὴν, μιμουμένην τὴν

 θείαν

vas. Cujus enim rei tu dominus es, eam cura ut pro tui officii ratione exsequare. In eo enim & detrimentum tuum, & emolumentum situm est. Nam *ille* quidem utcunque se gesserit, *te non lædet*, si utilitatem & damnum in te ipso quæsieris. Sin ista in externis rebus collocaris, id *damnum* non frater, sed *tu ipse tibi dederis*. Denique etiam considera, si lenitate & caritate tua fratrem amicum etiam tibi feceris; binas relationes permixtas mirabilem effecturas esse conjunctionem.

Officia porro erga bonarum artium Doctores eadem sunt, quæ erga parentes, ac fortasse cum aliquo cumulo: quod hi educatores & curatores non corporis nostri, sed nostri ipsorum sunt: idque nec naturali necessitate, ut parentes tum apud brutas animantes, tum apud homines, sed bona voluntate, divinam bonitatem imitan-

b. θείαν ἀγαθότητα, τὴν τὰς ψυχὰς τὰς εἰς γένεσιν πεσούσας ἐκεῖ πάλιν ἐπανάγουσαν ὅθεν προῆλθον. πλεονάζει δὲ τὰ πρὸς τοὺς διδασκάλους καθήκοντα, τῷ δεῖν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τούτων ἐπιταττομένοις, ὡς Θεοῦ προστάττοντος, ἀπροφασίστως ὑπηρετεῖν. ὁ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν ἡμῖν προσηκόντων διδάσκαλος, οὐδὲν ἐπιτάξει τῶν μὴ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀποτεινομένων. Ἐὰν δὲ οἱ γονεῖς ἡμῖν καὶ διδάσκαλοι τῶν ἀγα-
c. θῶν τύχωσιν ὄντες, τότε τῶν δύο σχέσεων συναφθεισῶν, καὶ τὰ καθήκοντα κατ᾽ ἀμφοτέρους ἀποδοτέον, ὡς θεῖόν τινα τύπον προσκυνοῦντας αὐτούς· ὅτι καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ καλῶς εἶναι, καὶ οὗτοι, ὥσπερ ὁ Θεὸς, γεγόνασιν αἴτιοι.

Τὰ δὲ περὶ τοὺς φίλους καθήκοντα, καὶ τίμια καὶ χρειώδη τυγχάνοντα, συντόμως, ὡς δυνατὸν, ῥητέον. ἐν οἷς πρώτη μέν ἐστιν, ἡ ἐκλογὴ τῶν φίλων· δευτέρα δὲ, ἡ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ διὰ τῆς ἀρίστης χρήσεως φυλακή. ἐξ ὧν ἀπο-
φαίνε-

imitante; quæ animas in hunc ſublunarem mundum delapſas, eo unde venerunt, reducere conatur. Illud etiam præterea præcipuum habent officia adverſus magiſtros, quod omnibus eorum præceptis, tamquam divinis edictis, abſque tergiverſatione eſt obtemperandum. Earum enim rerum doctor, quæ ſecundum naturam nobis conveniunt, nihil præcipiet, niſi quod ad hunc finem referatur. Si vero ipſi parentes noſtri ſimul bonarum etiam artium doctores nobis fuerint: tum binis his relationibus conjunctis, etiam officia utrique debita præſtanda erunt, ipſique ut divina quædam imago adorandi, quod & ut eſſemus, & ut bene eſſemus, hi non ſecus ac Deus auctores fuerint.

Iam Amicitiæ officia, quæ & honorabilia, & utilia ſunt, quam breviſſime percurramus. In his primum eſt, amicorum delectus: alterum, tractatio, & optima tractatione conſervatio amicorum,
unde

φαίνεται τὸ τῆς φιλίας παντοδαπὸν ἀγαθόν. Τὴν μὲν οὖν ἐκλογὴν ποιεῖσθαι χρὴ, πρῶτον μὲν, εἰς ὁμοιότητα τῶν ἠθῶν ἀποβλέποντα· τὰ γὰρ p. 203 a.
ἀνόμοια, ἀνάρμοστα πρὸς φιλίαν εἰσὶ, κἂν ἄμφω δόξῃ χρηστά· τὰ γὰρ δὴ ἀραιότερα καὶ σταθηρότερα τῶν ἠθῶν, πρὸς τὰ εὐκίνητα καὶ παράθερμα οὐ συναρμόττει. δεύτερον δὲ ἀφορᾷν χρὴ, πῶς ἐχρήσατο τοῖς προτέροις ἑαυτοῦ φίλοις οὗτος, ὃν πρὸς φιλίαν ἐκλεγόμεθα. καὶ τὸ τρίτον, ὃ καὶ πρῶτόν ἐστι, καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον, πότερον ὑπὸ τῶν ἀλόγων ἄρχεται παθῶν, ἢ ὁπωσοῦν ὁ λόγος ἐν αὐτῷ κρατεῖ. τούτῳ δὲ ἀκολούθως τὰς ὀρέξεις ἐπισκεπτέον, b.
πότερον πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ἐπαινούμενα κινοῦνται, ἢ πρὸς τὰ ἡδέα καὶ ἀσχήμονα, καὶ τοῖς συρφετοῖς ἀνθρώποις ἀρεστά. καὶ ἔτι μέντοι, πότερον εὐήνιοί τινές εἰσιν αἱ ὀρέξεις καὶ ἐκκλίσεις, καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ ῥαδίως πειθόμεναι· ἢ σφοδραί τε καὶ ἀχάλινοι, καὶ τὸ φαινόμενον αὐταῖς ἀρεστὸν

unde universum amicitiæ bonum exsistit. Ac delectus quidem agendus est, morum similitudine considerata. Dissimilia enim non facile in amicitiam coalescunt, quamvis utraque bona esse videantur. Mores enim tardiores & stabiliores, non conveniunt cum agilioribus & fervidioribus. Deinde videndum, quo pacto prioribus suis amicis usus sit is, cujus amicitiam expetimus. Tertium est, ac potius & primum & medium & ultimum, utrum brutis cupiditatibus pareat, an utcumque in eo ratio dominetur. Huic consequens est, ut adpetitiones spectentur, utrum hæ ad res honestas & probatas bonis viris ferantur, an vero ad jucundas & fœdas, & vili hominum vulgo placitas: præterea, num moderatæ tractabilesque sint adpetitiones eorum & declinationes, rectæque rationi facile pareant; an vehementes & effrenes, & ad id quod ipsis solis placet arripiendum

c. στὸν ἀεὶ προτιμῶσαι. αἱ μὲν γὰρ τοιαῦται, πάντα πρὸς τὸ δοκοῦν αὐταῖς βιαζόμεναι, οὐκ εἰσὶ πρὸς φιλικὴν ἕνωσιν ἐπιτήδειοι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν τοῖς ἐκτὸς τιθέμεναι, χρήμασιν, ἢ σώμασιν, ἢ δόξαις πολιτικαῖς, καὶ αὗται πρὸς φιλίαν ἀνάρμοστοι. μεριστῶν γὰρ ὄντων τούτων, ὁ σφοδρότερον ὀρεγόμενος, καὶ τὸ πλέον λαμβάνων, τὸ ἔλαττον ἀπολείπει πάντως, ὡς μηκέτι τὸν φίλον τοῦ ἴσου τυχεῖν. Ἀλλ᾽ ἐπὶ μὲν χρημάτων, καὶ σωμάτων, τοῦτο πρόδηλον. καὶ ὁ δοξοκομπῶν δὲ πάντως καὶ μονοδοξεῖν βούλεται.
p. 203 a. τὰ δὲ ψυχικὰ ἀγαθὰ, ἐπιστῆμαι καὶ ἀρεταὶ, ἀμέριστα τοῖς μετέχουσι παρόντα, τοῦ ἑτέρου μετέχοντος, οὐ μειοῦται ἐν τῷ ἑτέρῳ, ἀλλὰ καὶ αὔξεται. συνεγείρεται γὰρ καὶ συνεκπυροῦται ταῦτα ἐν ταῖς τῶν μετεχόντων ψυχαῖς, καὶ μεταδιδόμενα πολλαπλασιάζεται, καὶ, ὥσπερ ἀπὸ πυρείων παρατριβομένων, ἓν ἐκλάμπει τὸ τῆς ἀληθείας καὶ εὐζωΐας φῶς. Ἔτι δὲ οἱ μὲν πρὸς τὸ

dum semper incitatæ? Tales enim, omnia suo arbitratu cogere nitentes, non sunt idonei ad amicitiæ conjunctionem. Atque ea etiam ingenia, quæ summum bonum in rebus externis collocant, ut in opibus, aut corporibus aut civili auctoritate & gloria, ne ipsa quidem apta sunt ad amicitiam. Nam cum hæ res dividi possint, qui ea vehementius adpetit, plus capit, & minus relinquit utique, ut amicus paria non obtineat. Ac in pecunia & corporibus id quidem clarum est. Sed & gloriolæ captator, unus scilicet vult florere gloriâ. Animi vero bona, quæ indivisa ii habent penes quos sunt, ut virtutes, ut scientiæ, si alter eorum fit particeps, in altero idcirco non minuuntur, sed augentur etiam. Simul enim excitantur & inflammantur hæc in animis eruditorum & bonorum virorum, & aliis communicata multiplicantur, & velut silicis & chalybis adtritu lux una veritatis & honestæ vitæ inde emicat. Præterea amici in verum bonum

τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἀποτεινόμενοι φίλοι, καὶ πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον ἑαυτοὺς ἀποτείνοντες, ἑνὶ κανόνι χρῶνται διακριτικῷ τοῦ συμφέροντος· κοινὸν γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος εἷς. κοινοῦ δὲ ὄντος ἐν ταῖς τῶν φίλων ψυχαῖς κανόνος, τοῦ διακρίνοντος τά τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερὰ, καὶ τὰ ἡδέα καὶ τὰ λυπηρὰ, ἑνοῦσθαι πρὸς ἀλλήλους αὐτοὺς ἀνάγκη, καὶ πᾶσαν διάστασιν καὶ ταραχὴν ἐκποδὼν γίνεσθαι. ἐὰν δὲ μὴ χρῶνται κανόνι ἄμφω κοινῷ τῷ ὀρθῷ λόγῳ, διασπᾶσθαι ἀνάγκη. b. c.

Καὶ ἡ μὲν ἐκλογὴ τῶν φίλων τοιαύτη. ἡ δὲ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ φυλακὴ, ἑνὶ λόγῳ, τὸ ὀρθὸν ἕξει διὰ τοῦ τοῖς φίλοις ἡμᾶς οὕτω κεχρῆσθαι, ὡς ἡμῖν ἐκείνους χρῆσθαι βουλόμεθα· καὶ τὰ μὲν ἀφ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς γινόμενα ἀγαθὰ κατασμικρύνειν ἀεὶ ταῖς ἐννοίαις, τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνων εἰς ἡμᾶς μείζονα ἡγεῖσθαι. τὸ δὲ ἐναντίον ἐπὶ τῶν παροραμάτων· τὰ μὲν ἐκείνων κατασμικρύνειν· ἐπὶ δὲ τοῖς ἡμετέροις, ὡς ἐπὶ μείζο-

bonum intenti, & ad rectæ rationis normam res ſuas dirigentes, unâ regulâ utuntur dijudicandæ utilitatis: nam utriusque & bonum commune eſt, & una recta ratio. Cum igitur in amicorum animis regula ſit communis, quæ utilia & noxia dijudicet, itemque jucunda & moleſta; conjungi eos inter ſeſe eſt neceſſe, omnemque diſſenſionem & tumultum tolli e medio. Sin unâ communi regulâ rectæ rationis non uſi ambo fuerint, divelli eos eſt neceſſe.

Ac delectus quidem Amicorum eſt talis. Tractatio autem & conſervatio, uno verbo ut dicam, id quod rectum eſt, tenebit, ſi ſic utamur amicis, ut eos uti nobis volumus. Ac beneficia quidem, quæ a nobis in illos proficiſcuntur, extenuanda ſemper ſunt cogitatione noſtra: contraque amplificanda, quæ in nos illi contulerint. In delictis autem contrarium faciendum; illorumque extenuanda ſunt; noſtra ut majora

p. 204 μείζοσι, μεταγινώσκειν. ἴδιον δὲ μηδὲν ἔχειν
a. ὑπολαμβάνειν, ὃ μὴ καὶ μᾶλλον ἡμῶν τοῖς φίλοις προσήκει· πρωτείων τε παραχωρεῖν ἡδέως, ὡς ἑαυτῷ παραχωροῦντα, εἴπερ ὁ φίλος, ἄλλος ἐγώ κατὰ τὸν παλαιόν ἐστι λόγον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνθρώπους ὄντας ἀνάγκη ποτέ τι ἁμαρτεῖν εἰς ἀλλήλους, χρὴ τὴν ἔνστασιν φυλάττοντα τῆς φιλίας πάσῃ δυνάμει, οὕτω τὸ παρορᾳθὲν ἐπανορθοῦν μετὰ πρᾳότητος, πειθόμενον
b. τῷ χρυσῷ ὄντως ἐκείνῳ παραγγέλματι·

Μὴ δ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρᾶς,
ὄφρα δύνῃ·

καὶ τὴν συγγνώμην πιστὴν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ προσφέρειν αὐτῷ· ἵνα μὴ τὸ τῆς ἁμαρτίας συνειδὸς ὕποπτον ποιήσῃ τοῦ λοιποῦ τὴν φιλίαν τῷ ἁμαρτόντι, μὴ πιστεύοντι τὸν ἁμαρτηθέντα τὴν αὐτὴν φυλάττειν προαίρεσιν. Δῆλον δὲ, ὅτι οὐ μόνον τῷ φίλῳ χρὴ, ἀλλὰ καὶ τοῖς τοῦ φίλου,
c. τὰς συμπαθεῖς ἐπιμελείας ἀποδιδόναι· ὥστε καὶ

majora improbanda. Proprium vero nihil existimandum est, quin idem magis etiam ad amicos nostros pertineat: & principatu libenter illis est cedendum, quasi nobis ipsis cederemus; siquidem amicus, veteri proverbio, alter ipse est. Quia vero fieri non potest, quin homines aliquando delinquamus, & alii alios offendamus; amicitiæ institutum totis viribus est tuendum, delictumque leniter castigandum, ut vere aureo illi præcepto pareatur,

Crimen ob exiguum tibi amicus ne fuat hostis.

& reditus in gratiam firmus & fidelis tam verbis quam re ipsa declarandus; ne peccati conscientia ei, qui peccavit, de reliquo suspectam faciat amicitiam, non credenti eum qui offensus sit, eamdem retinere voluntatem. Illud vero etiam perspicuum est, non amico tantum, sed & ejus necessariis benevolentiam & officia præstanda esse, ut

καὶ ἐκείνους μηδὲν ἔλαττον οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτὸν νομίζειν, ἢ πρὸς τὸν ἑαυτῶν. ἀπόντος τε οὐδὲν ἧττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἐπιμελεῖσθαι προσήκει· ὅπερ ἐγὼ σύνοιδά τινι τῶν ἐμῶν φίλων. Ἵνα δὲ συντέμω τὸν λόγον, τῆς ἐκλογῆς ὀρθῶς γινομένης, καὶ ἀρχῆς ἀγαθῆς καταβαλλομένης, αὐτὴ λοιπὸν ἡ μετὰ λόγου συμπάθεια πρὸς τὴν χρῆσιν ἄγει τὴν δέουσαν, καὶ τὰ φιλικὰ καθήκοντα ῥαδίως διδάσκει. καὶ γὰρ αὐτοφυῶς λοιπὸν, ὡς αὐτῷ, τῷ φίλῳ χρώμενος, ὁ φίλος πάντα ποιήσει τὰ δέοντα. p. 205 a.

Οἷον δὲ κτῆμα, καὶ πόσων ἀγαθῶν αἴτιον ἡ φιλία, μακροῦ μὲν ἂν εἴη λόγου διεξελθεῖν· λεγέσθω δὲ ὅμως ὀλίγα τὰ νῦν ἐπιόντα. Πρῶτον μὲν οὖν, ἑκάτερος τῶν φίλων δύο μὲν ἕξει ψυχὰς, δύο δὲ σώματα. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τὰ ἐκτὸς κοινά. εἰ δὲ πλείονές εἰσιν οἱ τοιοῦτοι φίλοι, πολλαπλάσιος ἕκαστος αὐτῶν ἐστι καὶ ψυ- b.

ut illos non minus nobiscum, quam cum ipso, conjunctos esse putemus. Nec absens minus, ac potius magis est curandus, quam præsens: quod mihi de meo quodam amico constat. Ut autem paucis complectar: si verus delectus actus fuerit, & quasi fundamenta amicitiæ rite fuerint jacta; jam ipse ille cordatus amor eam adconvenientem usum perducit, & amicitiæ officia facile perdocet. Ultro enim dehinc amicus sic amicum tractans, ut se ipsum, omni fungetur officio.

Quantum vero in Amicitia insit boni, & quot ea bonorum sit caussa, prolixam id quidem desiderat commemorationem, sed tamen pauca dicantur quæ in promtu sunt. Ac primum, uterque amicus duos habebit animos, totidemque corpora: nec dubium, quin externa etiam quæ dicuntur bona, communia. Quod si plures tales amici fuerint, unusquisque multis augetur & animis

χαῖς καὶ σώμασι καὶ τοῖς ἐκτός. ἔν τε οὖν τῇ τῶν ὄντων ζητήσει, μέγα φῶς ἀληθείας ταῖς οὕτως ἡνωμέναις ψυχαῖς ἀναφαίνεται· καὶ ἐν τῇ τῆς ἀρετῆς ἀσκήσει ἀπὸ τῶν ἑκάστου πλεονεκτημάτων, εἰς τὸ κοινὸν ἀγομένων, καὶ συγγυμναζομένων, μία τις ὁλοτελὴς ἀρετὴ κοινῶς τε ἅπασι καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ παραγίνεται ῥᾳδίως, καὶ ὑπὸ τῶν κρειττόνων ἐλλαμπομένη διὰ τὴν
c. τελειότητα. βουλαί τε ἀσφαλεῖς ἐν τοῖς πλείοσι τοῖς τοιούτοις, καὶ πράξεις ἄπταιστοι, φρονήσει τε ἅμα καὶ δυνάμει πλουσιώτεραι πραττόμεναι. Ἀποδημῶν δὲ τῶν οἰκείων ὁ φίλος, πάρεστιν αὐτοῖς διὰ τοῦ φίλου παρόντος. καὶ οὐ ζῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων θαῤῥεῖ, ὡς συνδιάγων αὐτοῖς. ἡδὺ δὲ, ὅπως ἐστὶ τὸ χρῆμα. τί γὰρ ἂν εἴη ἥδιον φίλου καὶ ὄψεως καὶ ἀκοῆς, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων; πίστις δὲ καὶ θάῤῥος, οὔτε ἐπὶ συγγενείᾳ βεβαίως
p. 206 a. οὕτω γένοιτο, οὔτε ἐπὶ δυναστείᾳ, ἢ πλήθει χρημά-

animis & corporibus & fortunis. Igitur & in rerum naturæ inquisitione magna lux veritatis ita conjunctis animis illucescit: & in virtutis usu, si, quæ in singulis excellunt, ea in commune conferantur & conjunctim exerceantur, una quædam integra & perfecta virtus, cum publice omnibus, tum separatim singulis, facile contingit; quæ & a superis illustretur, ob perfectionem. Eruntque consilia, a pluribus talibus inita, tutiora, & incepta certiorem successum habebunt, prudentiæ simul & virium cumulo accedente. Iam peregre profectus amicus suis per amicum præsentem adest: nec vivens tantum, sed & moriens bono animo erit, quasi apud illos manens. Quanta vero in hac re suavitas inest? Quid enim jucundius amici conspectu, sermone, actionibus? Fides vero, atque fiducia, nec ob cognationem tanta esse potest, nec ob principatum, nec ob pecuniæ magni-

χρημάτων, ὡς ἐπὶ φίλοις γνησίοις. λέγεται γοῦν, ὅτι Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς, ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχει, τοὺς φίλους ὑπέδειξε. Καὶ παιδαγωγὸς δὲ ἄριστος ὁ φίλος. ὑπ' οὐδενὸς γὰρ οὕτως ἀβαρῶς ἐλέγχεταί τις πλημμελήσας, ὡς ὑπὸ φίλου· οὔτε αἰδούμεθά τινα ἄλλον οὕτως ἐφ' οἷς παραβαίνομέν τι τῶν καλῶς ἐχόντων, ὡς τὸν φίλον. Καὶ τὰς εὐημερίας δὲ καὶ εὐφροσύνας αὔξει παρὼν ὁ φίλος· καὶ τὰς λύπας b. καὶ φροντίδας οὐδεὶς οὕτως ἐπικουφίζει καὶ παραμυθεῖται, ὡς ὁ φίλος. καὶ γυμνάσιον δὲ πρὸς τὴν ἀρίστην χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσφαλές. καὶ γὰρ πρωτείων τις ἡδέως παραχωρεῖ τῷ φίλῳ, καὶ πλημμελοῦντός τις ἀβαρῶς ἀνέχεται, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀπλάστως τις καὶ ἀληθῶς λέγει πρὸς φίλον. ἀμείβεσθαί τε τὰς εὐεργεσίας καὶ εὐνοίας σπουδάζει προθύμως· καὶ τὸ φιλάνθρωπον δὲ καὶ ἀγαθοειδὲς τῆς ψυχῆς πρὸς οὐδένα οὕτως, ὡς πρὸς φίλον, μετ' εὐφροσύνης ἐκτείνεται. σύμμαχός τε ἀπροφάσιστος, c.

magnitudinem, quanta propter ſinceros amicos. Alexander certe, interrogatus ubi theſauros ſuos haberet, amicos ſuos fertur monſtraſſe. Eſt vero & pædagogus optimus, amicus. Nam a nemine quisquam ob delictum minore cum offenſa, quam ab amico, arguitur: neque veremur quenquam ſic, neglecto officio aliquo, ut amicum. Res lætas & ſecundas anget amici præſentia; curas & ſolicitudines nemo æque, ac amicus, levat & conſolatur. Eſt vero etiam ad optimum hominum uſum certiſſima exercitatio, amicitia. Nam & princeps locus amico libenter conceditur, & ejus delictis facile ignoſcitur; &, quæ ſentias, citra fucum & vere amico dixeris. Tum pro acceptis beneficiis & benevolentiâ gratiam alacriter animo referre ſtudeas: nec humanitas & bonitas erga quemquam pari hilaritate, atque adverſus amicum exercetur. Nec periculi ſocius æque

σιστος, καὶ ἄχρι θανάτου, οὐδενὶ ἂν γένοιτο τὸ τοιοῦτός τις, οἷος τῷ φίλῳ. καὶ εἰ δυνατὸν ἦν στρατόπεδον ἀπὸ φίλων συνεστάναι, πολλῷ ἂν ἐλάττονες ὄντες οὗτοι, πλείονας ἀντιπάλους ῥᾳδίως κατηγωνίζοντο. Πρὸς τοὺς φίλους οὖν εὐφόρως ἐν τούτοις ἀσκούμενός τις καὶ συνεθιζόμενος ἀπόνως διὰ τὴν φιλικὴν συμπάθειαν, εὐκόλως ἂν αὐτοῖς χρήσαιτο, καιροῦ καλοῦντος, καὶ
p.207 a. πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, κατὰ τὸ αὐτῷ προσῆκον. Ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον, ὅτι καὶ ταῖς φυσικαῖς σχέσεσι τὸ ἀσπαστὸν καὶ συμπαθὲς, καὶ μετὰ προθυμίας τῶν καθηκόντων ἀποδοτικὸν, ἡ φιλία παρέχεται. καὶ γὰρ καὶ ἀδελφὸς, [καὶ γυνὴ,] καὶ τέκνα, καὶ ἀνὴρ, καὶ γαμετὴ, ἐὰν μὴ φίλοι ὦσιν ἀλλήλων, κἂν πείθωνται τῷ Ἐπικτήτῳ, καὶ τῇ φυσικῇ σχέσει τὸ καθῆκον ἀποδιδῶσιν, ἀλλ' οὐ προθύμως, οὐδὲ μετ' εὐφροσύνης, οὐδὲ τὸ ὅλον ἑκουσίως, ἀλλ' ἀμηγέ-
b. πη, καὶ ὡς ἀναγκαζόμενοι, ποιοῦσι· λειτουργίαν τινὰ ἐπικειμένην νομίζοντες ἐκτελεῖν, ἀλλ' οὐκ

æque promtus, vel cum periculo capitis, atque amicus, reperietur. Quod si exercitum ex amicis conscribere liceret; multo pauciores hi facile plures hostes profligarent. Si quis ergo se erga amicos hisce rebus solerter exercuerit, & ob amicitiæ caritatem citra molestiam consuefecerit; facile, cum tempus postularit, iisdem rebus adversus alios etiam homines utetur, pro officii sui ratione. Est vero & illud animadversione dignum, amicitiam naturalibus etiam relationibus addere hilaritatem, caritatem, & præstandi officii alacritatem. Nam & fratres, & liberi, & maritus, & uxor, nisi amici inter sese fuerint, quamvis, Epicteto obtemperantes, naturali relationi tribuerint quod convenit, tamen id nec alacriter, nec hilariter, nec ultro denique, sed veluti coacti facient, tamquam necessarium aliquod & urgens munus obituri; non autem

οὐκ ἐπιγήθοντες τοῖς γινομένοις, οὐδ' ὡς προηγούμενα αὐτὰ ἀγαθὰ ἀγαπῶντες, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίως χρώμενοι, πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος ἀποπλήρωσιν. Αἴτιον δὲ τοῦ τοσαύτην δύναμιν ἔχειν τὴν σχέσιν τὴν φιλικὴν, τὸ κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν ἐπιτελεῖσθαι. τὰ μὲν γὰρ προαιρέσεως ἐστερημένα, διὰ τῆς φυσικῆς συνδέδεται σχέσεως· τὰ δὲ προαιρετικὰ, μείζονα τῆς φυσικῆς συνδέσεως τὴν προαιρετικὴν ἔχει, ὅτι καὶ τῆς ψυχικῆς οὐσίας ἡ λογικὴ καὶ προαιρετικὴ ὑπερτέρα ἐστὶ, καὶ μᾶλλον τῷ ἑνὶ τῷ πάντα ἑνίζοντι πλησιάζουσα.

Καὶ ἔστι μὲν μεγάλα καὶ θαυμαστὰ φιλίας ἀγαθὰ καὶ τὰ εἰρημένα, πλὴν ἀνθρώπινα τά γε πλεῖστα αὐτῶν· τὸ δὲ μέγιστον καὶ μάλιστα θεῖον αὐτῆς χρῆμα ἀγνοεῖται· ὅτι ἡ καθαρὰ φιλία, τὰς φίλας ψυχὰς εἰς ἕνωσιν συνάγουσα, μελέτη καλλίστη γίνεται τῆς πρὸς Θεὸν ἑνώσεως. καὶ γὰρ ἀδύνατον, [πρὸ] τῆς πρὸς τὰς p. 208 a. ὁμοφυ-

autem lætantes suis factis, nec eas res ut præcipua bona amplexi, sed ideo adgressi, ne officio suo defuisse videantur. Ut autem amicitiæ relatio tantam vim habeat, illud in caussa est, quod consilio & voluntate suscepta est. Nam quæ a voluntate non pendent, ea naturali relatione sunt devincta: quæ vero consilio & voluntate suscepta, ea ob id ipsum arctiore vinculo adstricta sunt, quod rationis & voluntatis facultas animali naturâ superior est, & ad Unum illud, quod omnia unit, propius accedit.

Etsi autem magna sunt & admirabilia bona hæc amicitiæ, quæ exposuimus; pleraque tamen humana sunt. Quod vero in ea maximum est, maximeque divinum, ignoratur; quod sincera amicitia, mentes amicorum in unum contrahens, optima meditatio est conjunctionis cum Deo. Neque enim fieri potest, ut ad geniorum & Dei conjunctionem

ἐμοφύλους ψυχὰς, κρείττονος ἑνώσεως τυχεῖν. καὶ καλῶς οἱ Πυθαγόρειοι περισσῶς τῶν ἄλλων ἀρετῶν τὴν φιλίαν ἐτίμων, καὶ σύνδεσμον αὐτὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν ἔλεγον. καὶ μιᾶς γὰρ ἡστινοσοῦν τῶν ἀρετῶν ἀπολειπομένης, οὐκ ἐθέλει παραγίνεσθαι φιλία. τίς γὰρ ἄδικος, ἢ ἀκόλαστος, ἢ δειλὸς, ἢ ἔτι μᾶλλον ἀνόητος, δύνα-
b. ται τὸ τῆς φιλίας ἀγαθὸν ὑποδέχεσθαι; Χρὴ οὖν τὸν βουλόμενον εἶναι φίλον, καθαίρειν ἑαυτὸν, ὅση δύναμις, ἀπὸ τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ τότε τὸν ὅμοιον ζητεῖν, καὶ εὑρόντα περιπτύσσεσθαι, τὸ ἥμισυ τὸ ἑαυτοῦ εὑρηκέναι νομίζοντα, κατὰ τὸν Ἀριστοφάνους μῦθον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῇ περὶ τὴν φιλίαν ἐπιθυμίᾳ κεχαρίσθω, τῇ κἂν ἐν λόγοις αὐτὴν ἐφιεμένῃ ὁρᾶν, διὰ τὴν παντελῆ σχεδὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν καθ'
c. ἡμᾶς ἀνθρώπων ἀναχώρησιν.

Ἐπανιτέον δὲ ὅθεν ἐξέβημεν, καὶ τὰς λοιπὰς προσθετέον σχέσεις, ὧν ἐμνημόνευσεν ὁ Ἐπίκτητος.

ctionem perveniatur, nisi ea quæ est inter cognatos animos antecesserit. Recte igitur Pythagorei præ aliis virtutibus Amicitiam coluerunt, eamque vinculum omnium virtutum esse pronunciarunt. Nam si vel una quævis absuerit virtus, adesse recusat amicitia. Quis enim injustus, aut intemperans, aut ignavus, aut magis etiam vecors, boni quod est in amicitia capax esse queat? Debet igitur, qui amicus esse vult, semet ipsum repurgare, quantum fieri potest, a brutis adfectibus, ac tum sui simile quærere; idque inventum amplecti, quasi dimidio sui reperto, secundum Aristophanis fabulam. Atque hæc quidem Amicitiæ desiderio tributa sint, quam vel in præceptis cernere optabile est, propemodum penitus e vita mortalium nostra ætate profligatam.

Sed eo redeundum est, unde discessimus, & reliquæ, *Relationes* persequendæ, quarum meminit Epictetus.

Ἐπίκτητος. Εἰπὼν γὰρ, δεῖν ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν σχέσεων τὴν διαφορὰν τῶν καθηκόντων εὑρίσκειν· Οὕτω, φησὶ, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ πολίτου σχέσεως τὸ περὶ αὐτὸν καθῆκον ληπτέον. συγγένεια δέ τις ἐστὶ καὶ αὕτη. εἰ γὰρ κοινὴ μήτηρ ἡ πόλις, μητρὶς οὖσα καὶ πατρὶς· δῆ- p.209
λον, ὅτι κατὰ τοῦτο ἀδελφοί πως εἰσὶν οἱ πολῖται. a.
καὶ κατὰ τὸ προφανὲς δὲ τοῦτο, κἂν πόῤῥωθεν, ἀλλ' οὖν πᾶσι σχεδὸν τοῖς γνησίοις πολίταις, καὶ μὴ μετοίκοις, εὑρίσκεταί τις πρὸς ἀλλήλους συγγένεια. ἀρκεῖ δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν φύσιν συγγενές. πολλὴν γὰρ ἔχουσι κατὰ τὰς φύσεις ὁμοιότητα, οὐ μόνον οἱ τῶν αὐτῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν αὐτῶν ἐθνῶν. ὡς συγγενέσιν οὖν τοῖς πολίταις προσενεκτέον, τῆς τε τῶν ἠθῶν b.
εὐαγωγίας αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιμελόμενον, ἵνα ἅμα περιγένηται καὶ τὸ ἀγαθοῖς συνοικεῖν ἀνθρώποις, καὶ τοῦ ἀνενδεοῦς ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ τῆς ἐν ταῖς περιστάσεσιν ἐπικουρίας·

Epictetus. Cum enim ex relationum discrimine officiorum discrimen reperiendum esse dixisset: *Sic, inquit, & a relatione Civis, officium erga illum est reperiendum.* Est autem quædam ea quoque cognatio. Nam si communis mater est civitas, & patrem simul ac matrem repræsentat, ex quo & Patria nominata est; ea ratione quasi fratres quosdam esse cives; constat. Est & illud in promtu, inter omnes germanos cives, (de inquilinis enim non loquor) etsi longinquam, aliquam tamen cognationem intercedere. Sed sufficit etiam illa naturæ & ingenii cognatio, quæ inter cives deprehenditur. Magna est enim ingeniorum similitudo, non in iisdem modo civitatibus, sed etiam nationibus iisdem. *Cives* igitur sic tractandi sunt, ut cognati: & cum morum rectæ institutionis apud eos, pro virili, cura habenda; (quo & is fructus capiatur, ut apud bonos viros habites;) tum ne rerum necessariarum inopia laborent, utque difficilibus in temporibus eis

ρίας· τοῖς τε ὀρφανοῖς παισὶ καὶ ταῖς χηρευούσαις γυναιξὶ πατέρα φαίνεσθαι. δύναται γὰρ ὁ μὲν διὰ χρημάτων, ὁ δὲ διὰ πολιτικῆς δυνάμεως
e. αὐτοῦ ἢ φίλων, οἱ δὲ διὰ συμβουλῆς ἀγαθῆς, οἱ δὲ διὰ σωματικῆς ὑπουργίας, ὁ δὲ, κἂν μηδὲν γοῦν ἄλλο, διὰ συμπαθείας γοῦν τὸν πολίτην παραμυθεῖσθαι.

Ὁ δὲ γείτων, ἐὰν καὶ πολίτης ᾖ, ἔχει τι πλέον πρὸς οἰκειότητα· ὥσπερ γὰρ πόλιν τὴν αὐτὴν καὶ γένος, οὐ μάτην, οὐδὲ ἐκ ταὐτομάτου τυγχάνομεν ἔχοντες, οὕτω καὶ τόπον τὸν αὐτὸν τῆς πόλεως κατά τινα κοινὴν ἀξίαν κληρούμεθα. πλείονα γοῦν οἰκειότητα χρὴ πρὸς τοὺς
p. 210 a. γείτονας τῶν πολιτῶν ἐπιδείκνυσθαι, τά τε ἐπὶ τῶν πολιτῶν εἰρημένα μετά τινος ἐπιτάσεως καὶ ἐπὶ τῶν γειτόνων φυλάττοντα, καὶ μεταδιδόντα ὧν δυνατόν ἐστι, καὶ μεταλαμβάνοντα, καὶ τοῖς τε ἀγαθοῖς αὐτῶν συνηδόμενον, καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς συστυγνάζοντα· νοσούντων τε, ὡς οἰκείων,

eis ſuccurras: denique pupillis atque viduis parentis loco eſſe debes. Poteſt enim alius pecuniâ, alius pro auctoritate magiſtratus, alius per amicos, alius bono conſilio, alius operâ corporis, alius denique (ut cætera deficiant omnia) animi ſaltem propenſione & commiſeratione, civi ſuo ſubvenire.

Civis autem, ſi ſimul *vicinus* fuerit, aliquanto arctiore devincitur neceſſitudinis vinculo. Ut enim urbem eamdem, & familiam eamdem, non temere neque fortuito conſequimur: ſic etiam eumdem urbis locum communi quadam ratione ſortimur. Major igitur benevolentia & familiaritas vicino debetur quam civi: quæque de cive dicta ſunt, uberius & cumulatius in vicino ſervanda, eique & communicanda & accepta referuntur quæ poſſunt omnia: rebus eorum ſecundis gratulandum; adverſis ingemiſcendum; ægrotantes, tanquam familiares:

κείων, ἐπιμελεῖσθαι· καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἄλλους αὐτῶν ὁμιλίαις δῆλον εἶναι πᾶσι, τῷ γείτονι τὰ δίκαια προϊσχομένῳ κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθήσαντα· καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, αἰσχύνης νομίζειν ἄξιον, τὸ ἐν οἷς ὁ γείτων δεῖται, δυνατοῖς ἡμῖν, b.
ἐν τούτοις παρ' ἄλλων αὐτὸν ὠφελεῖσθαι.

Ἔστι δέ τις σχέσις καὶ πρὸς τοὺς ξένους τοὺς ἐπιδημοῦντας ἡμῖν ὑπὸ τοῦ τοὺς ξένους ἐφορῶντος Θεοῦ συνδεομένη. χρὴ οὖν καὶ τούτοις τὸ καθῆκον ἀποδιδόναι, διά τε τὸν ἐφορῶντα αὐτοὺς Θεὸν, καὶ διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἐν ἡμῖν φιλανθρωπίας, ὀφειλούσης μὴ μόνῃ συνάπτεσθαι τῇ οἰκειότητι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ γένος ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκτείνεσθαι· ἔτι μέντοι, ἵνα καὶ ἡμεῖς μετὰ παῤῥησίας ἱκετεύωμεν, ἡμῖν συλλαμ- c.
βάνεσθαι τὸν τοὺς ξένους ἐφορῶντα Θεὸν, καὶ κατὰ τὴν θείαν δίκην καὶ ἡμεῖς τυγχάνωμεν τούτων, ὧν ἡμεῖς τοῖς ξένοις μεταδεδώκαμεν. χρὴ γὰρ ἐννοεῖν, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ δανείζει τις τὰς

res, curandi: in negotiis eorum cum aliis palam oftendendum, nos vicini cauffam, jufta fi fuerit, pro virili defenfuros: denique turpe habendum & erubefcendum eft, vicinum ea in re ab aliis adjutum fuiffe, qua adjuvari a nobis potuiffet.

Eft vero etiam relatio quædam adverfus peregrinos, qui ad nos veniunt, ab hofpitum curatore Deo conciliata. Eft igitur & his officium tribuendum, cum ob curatorem eorum Deum, tum propter incrementum humanitatis noftræ, quæ non folius neceffitudinis & cognationis rationem habere, fed ad univerfum hominum genus porrigi debet: tum vero, ut & nos cum fiducia fupplicare poffimus Hofpitali Deo, divinâque providentiâ & ipfi ea confequamur, quæ hofpitibus tribuimus. Tenendum enim eft, quemque fuam rectam voluntatem & bonas actiones mutuare Deo; eas-

τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις καὶ πράξεις, καὶ μετὰ τόκων μεγάλων, εὐγνωμονέστερον ἀνθρώπων, αὐτοὺς ἀποδίδωσι. Καθήκει δὲ μηδαμῶς τὸν ξένον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων ἀδικουμένῳ κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθεῖν. ἔρημον γὰρ ὄντα ἐπι-
p.211 κουρίας ἀνθρωπίνης ὁ τοὺς ξένους ἐφορῶν Θεὸς
a. ἐλεεῖ μᾶλλον, καὶ μᾶλλον ἐκδικεῖ. Χρὴ δὲ καὶ πρὸς τὴν χρείαν, ἧς ἕνεκεν ἀφῖκται, συλλαμβάνειν αὐτῷ τὸν δυνάμενον, καὶ ἐπιτηδείων δεομένῳ κατὰ δύναμιν παρασχεῖν· κἂν νοσήσῃ ξένος, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, βοηθεῖν, καὶ πρὸς τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον συμπράττειν κατὰ τὸ δυνατόν.

Χρὴ δὲ, φησὶν, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν στρατηγὸν σχέσεως τὸ περὶ τὸν στρατηγὸν καθῆκον εὑρίσκειν τὸν στρατιώτην. καθήκει δὲ καὶ
b. ἐπιτάττοντι ταχέως ὑπακούειν, διὰ τὴν ὀξύτητα τῶν ἐν τοῖς πολέμοις καιρῶν, καὶ ἀνδρικῶς ἀγωνίζεσθαι τῷ στρατηγῷ πειθόμενον, ὡς ἐπ' αὐτῷ οὔσης τῆς τοῦ πολέμου τύχης. καὶ προκινδυνεύειν δὲ καθήκει τοῦ στρατηγοῦ τὸν στρατιώτην·

demque magna cum usura, & majore cum gratiâ quam homines solent, ab eo rependi. Nullo autem modo violandus est hospes: sed &, si ab aliis violetur, summa vi defendendus. Eum enim ope humana destitutum, curator hospitum Deus magis & miseratur & ulciscitur. Est & in eo negotio, cujus conficiendi caussa venit, adjuvandus ab eo qui potest; & victus egenti præbendus pro facultatibus: & in morbo juvandus est hospes, quantum licet; & quo tutus ad suos redeat, quoad possis.

Atque etiam militis officium, inquit, *ex relatione erga Imperatorem* est reperiendum. Convenit autem & jubenti statim parere, ob subitas bellicæ rei conversiones: & fortiter pugnare cum jusserit Imperator, quasi in ipso posita sit victoria exercitus: & pro ejus salute discrimen capitis adire;

τιώτην· διότι ἑνὸς μὲν στρατιώτου πεσόντος, οὐδὲν μέγα τὸ μέρος ἐκεῖνο κατὰ τὸν πόλεμον βλάπτεται· στρατηγοῦ δὲ πεσόντος, κἂν νικῶντες τύχωσιν οἱ ὑπ᾽ αὐτὸν στρατιῶται, καὶ τοῖς φρονήμασιν εὐθὺς καταπίπτουσιν, καὶ ὡς πρόβατα ποιμένος στερηθέντα λύκων ἐπερχομένων ἄλλος ἀλλαχοῦ πρὸς φυγὴν διασπείρονται· c. ὥστε οὐ μόνον τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ ἡ πατρὶς κινδυνεύει στρατηγοῦ κατὰ τὸν πόλεμον πίπτοντος. δηλοῖ δὲ τὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ Κύρου συμβάντα, ἅπερ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει ἱστόρησεν.

Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἄρχοντάς ἐστί τις τῶν ἀρχομένων σχέσις, καὶ καθήκοντα τὰ πρέποντα τῇ σχέσει. πρέπει δὲ, τοῖς ὄντως ἄρχουσι πάντα πείθεσθαι τοὺς ἀρχομένους, καὶ ὑπακούειν προθύμως, καὶ τιμᾶν ὡς μετὰ Θεὸν εὐεργέτας. οἱ γὰρ ἀληθῶς p. 212 a. ἄρχοντες, ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἄρχονται, καὶ διὰ πάντων τῶν τοῦ ἀνθρώπου χωροῦσιν ἐπιμελούμενοι. καὶ, ὅπερ ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν ἰατρῶν εἶπεν,

re; quod uno milite cæſo parum in bello ei parti nocetur; duce autem interfecto, vel victores ejus milites ſtatim & animis concidunt, & non ſecus atque oves paſtore carentes, lupis invadentibus alii alio diffugiunt, ut non caſtra tantum, ſed ipſa etiam patria, duce in bello cæſo periclitetur. Idque declarant ea quæ Cyri mortem, ut a Xenophonte ſcribitur, conſecuta ſunt.

Denique etiam populi cum Principibus civitatis quamdam eſſe relationem, perſpicuum eſt, & officia illi relationi congruentia. Legitimis autem & germanis principibus parere in omnibus populus debet, & alacriter obtemperare; & venerari eos, ut qui proxime & ſecundum Deum maxima in rempublicam beneficia conferant. Veri enim principes curationis ſuæ munus ab animo auſpicantur, & omnes hominis partes ſuâ curâ complectuntur. Et, quod de medicis dixit Hippocrates, id uberius

εἶπεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἰδεῖν ἐστι διαψιλέστερον· ἐπ᾽ ἀλλοτρίαις γὰρ ξυμφοραῖς ἰδίας καρποῦνται λύπας μὲν οὐ πάντως, εἴπερ πείθοιντο Ἐπικτήτῳ, φροντίδας δὲ, καὶ πόνους, καὶ τῶν οἰκείων καταφρονήσεις, καὶ ἀσχολίας, ἀφελκούσας αὐτοὺς τῆς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὰ
b. κρείττονα ἐπιμελείας. Χρὴ δὲ μὴ μόνον ὑπουργεῖν, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖν τοῖς ἄρχουσι τοὺς δυναμένους, καὶ συγκινδυνεύεσθαι νομίζειν αὐτοῖς τὴν ἀρχήν. εἰ δὲ ὀνόματι μόνον τύχωσιν ἄρχοντες, τὰ τοῖς ἄρχουσι προσήκοντα μὴ πράττοντες· καὶ οὕτως, ὡς μὲν μοχθηρῶν χρὴ καταγινώσκειν, τὸ δὲ τῇ ἀρχῇ προσῆκον ἀποδιδόναι, πρωτείων παραχωροῦντας, καὶ πειθομένους ἐφ᾽ οἷς κατὰ τὴν ψυχὴν οὐ βλαπτόμεθα. Ἀλλ᾽
c. ἐπὶ τὰ λοιπὰ κεφάλαια τοῦ Ἐπικτήτου τρεπτέον, μὴ ἐμαυτὸν λάθω προθέμενος μὲν τὰ τοῦ Ἐπικτήτου σαφηνίσαι, περὶ καθηκόντων δὲ βαττολογῶν νῦν.

uberius etiam in eis, qui civitatibus præsunt, videre licet: nam, ob alienos casus, privatis non quidem doloribus adficiuntur, si Epicteto pareant; sed tamen curas & labores subeunt, rem familiarem negligunt, occupationibus detinentur, quibus & a sui & rerum meliorum cura abstrahuntur. Neque vero magistratibus obsequi tantum, sed & operam qui possunt navare debent; atque existimare, in iis niti salutem civitatis. Sin autem verbo tantum principes fuerint, & magistratus officia negligant; improbandi illi quidem erunt, ut sunt improbi; sed quod magistratui convenit, eis præstandum, ut & primas eis deferamus, & his in rebus pareamus, quibus animus non læditur. Sed ad reliqua Epicteti capita convertatur oratio, ne cum præceptorum ejus declarationem mihi proposuerim, imprudens de officiorum ratione verbosius garriam.

ΚΕΦ.

38.

ΚΕΦ. λή.

Τῆς περὶ τοὺς Θεοὺς εὐσεβείας ἴσθι ὅτι τὸ κυριώτατον ἐκεῖνό ἐστιν, ὀρθὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτῶν ἔχειν, ὡς ὄντων, καὶ διοικούντων τὰ ὅλα καλῶς καὶ δικαίως· καὶ σαυτὸν εἰς τοῦτο κατατεταχέναι, τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, καὶ εἴκειν πᾶσι τοῖς γινομένοις, καὶ ἀκολουθεῖν ἑκόντα, ὡς ὑπὸ τῆς p. 213 a.
ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις. οὕτω γὰρ οὐ μέμψῃ ποτὲ τοὺς θεοὺς, οὔτε ἐγκαλέσεις, ὡς ἀμελούμενος. Ἄλλως δὲ οὐχ οἷόντε τοῦτο γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἄρῃς ἀπὸ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν μόνοις θῇς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. ὡς, ἄν γε τι ἐκείνων ὑπολάβῃς ἀγαθὸν ἢ κακὸν, πᾶσα ἀνάγκη, ὅταν ἀποτυγχάνῃς ὧν θέλεις, καὶ περιπίπτῃς οἷς μὴ θέλεις, μέμψασθαί σε καὶ μισεῖν τοὺς αἰτίους. Πέφυκε γὰρ πρὸς τοῦτο πᾶν ζῶον, τὰ μὲν βλαβερὰ φαινόμενα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, φεύγειν καὶ ἐκτρέπεσθαι· b.

Y 3 τὰ

CAPVT XXXVIII. (Nobis Cap. XXXI.)

Pietatis erga Deos praecipuum illud esse scito, rectas de illis opiniones habere, ut qui & sint, & omnia bene ac juste administrent; & ad hoc te ab iis constitutum esse, ut illis pareas, & cedas omnibus quae fiunt, eaque libenti animo sequaris, ut quae optimo consilio perficiantur. Sic enim nec culpabis umquam deos, nec accusabis, quasi ab iis neglectus. Aliter vero fieri hoc non potest, nisi si ab his, quae non sunt nostra in potestate, abstuleris boni & mali notionem, in eisque rebus posueris quae sunt in potestate nostra: quod si enim istorum quidquam bonum aut malum reputaveris, omnino necesse est, ut, quum iis excideris quae cupis, & in ea quae non vis incideris, culpes atque odio habeas horum auctores. Natura enim ita comparatum est omne animal, ut, quae nocentia videantur, & horum caussas, fugiat & aversetur;

quae

τὰ δὲ ὠφέλιμα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, μετιέναι τε καὶ τεθηπέναι. ἀμήχανον οὖν, βλάπτεσθαί τινα οἰόμενον χαίρειν τῷ δοκοῦντι βλάπτειν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτῇ τῇ βλάβῃ χαίρειν ἀδύνατον. Ἔνθεν καὶ πατὴρ ὑπὸ υἱοῦ λοιδορεῖται, ὅταν τῶν δοκούντων ἀγαθῶν εἶναι τῷ παιδὶ μὴ μεταδιδῷ· καὶ Πολυνείκην καὶ Ἐτεοκλέα τοῦτ᾽ ἐποίησε πολεμίους ἀλλήλοις, τὸ, ἀγαθὸν οἴεσθαι τὴν τυ-
c. ραννίδα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ γεωργὸς λοιδορεῖ τοὺς θεοὺς, διὰ τοῦτο ὁ ναύτης, διὰ τοῦτο ὁ ἔμπορος, διὰ τοῦτο οἱ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἀπολλύντες. Ὅπου γὰρ τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβές. ὥστε, ὅστις ἐπιμελεῖται τοῦ ὀρέγεσθαι ὡς δεῖ, καὶ ἐκκλίνειν, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ εὐσεβείας ἐπιμελεῖται. Σπένδειν δὲ, καὶ θύειν, καὶ ἀπάρχεσθαι κατὰ τὰ πάτρια, ἑκάστοτε προσήκει καθαρῶς, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως, μηδὲ ἀμελῶς· μηδέ γε γλίσχρως, μηδὲ ὑπὲρ δύναμιν.

quæ prosunt autem, horumque caussas, persequatur & admiretur. Quare fieri nequit, ut, qui se lædi putet, eo, quod lædere videtur, gaudeat; sicut nec ipso detrimento gaudere ullo modo possumus. Hinc quoque patri conviciatur filius, cum is ea, quæ bona videntur esse, filio non impertit: & Polynicen & Eteoclem inimicos sibi invicem hoc fecit, quod tyrannidem bonum esse putarent. Propter hoc agricola Deos conviciis incessit, propter hoc nauta, propter hoc mercator, propter hoc ii qui uxores aut liberos amiserunt. Ubi enim utilitas, ibi & pietas. Quamobrem, qui dat operam ut sic adpetat declinetque, uti oportet, is eo ipso & pietati dat operam. Libare autem, & sacrificare & patrio more primitias offerre semper convenit caste, nec supine aut negligenter; nec vero parce, nec supra facultates.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 214 a.

Παραδοὺς τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, τοῦτ᾽ ἔστι, τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθήκοντα, μεταβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τὰ πρὸς τοὺς κρείττονας ἡμῶν. δεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν προσεχῶν ἀρχόμενον, οὕτως ἐπὶ τὰ ὑπέρτερα ἀναβαίνειν καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι. Καὶ ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆς σχέσεως εὑρίσκει. σχέσις μὲν γάρ ἐστιν, ὡς πρὸς αἴτια πρῶτα καὶ ὑπερέχοντα. δῆλον δὲ, ὅτι τοιαῦτα ὄντα, οὐδὲν αὐτὰ δεῖται παρ᾽ ἡμῶν. διότι τὰ b. πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα ἡμῖν ἐστι τὰ οἰκειοῦντα καὶ ὑποτάττοντα ἡμᾶς αὐτοῖς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τὴν σχέσιν καὶ τὴν κατὰ φύσιν σύνταξιν φυλάττειν τὰ αἰτιατὰ πρὸς τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἐξῃρημένα αἴτια. τιμᾶν οὖν αὐτοὺς δεῖ, καὶ σέβεσθαι, καὶ πείθεσθαι τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν γινομένοις, καὶ εἴκειν αὐτοῖς ἑκόντας, καὶ ἀρεσκομένους, ὡς ὑπ᾽ ἀρίστης γνώμης καὶ ἀγαθῆς προνοίας γινομένοις. Ταῦτα c. δὲ

COMMENTARIVS.

Expositis officiis adversus nostri similes, hoc est, homines; nunc ad præstantiores nobis transit. Est enim a proximis inchoandum, & sic ad superiora, in officiis etiam, adscendendum. Enimvero hæc quoque ex relatione reperit, quæ nobis est cum illis, tamquam primis caussis & excellentibus. Cum autem tales sint, obscurum non est, nihil eos nostris rebus indigere. Quare officia nostra adversus illos eo spectant, ut nos illis concilięmus atque subiiciamus. In hoc enim inest conservatio relationis & naturalis ordinis, qui rebus creatis intercedit cum primis & eximiis caussis. Honorandi sunt igitur, & pie colendi, & his quæ ab eis administrantur *obsequendum*, libenterque illis *cedendum*, & in iis adquiescendum, *ut quæ* & *optimo consilio*, & summa providentia *administrentur*. Ista

δὲ ἡμῖν ὑπάρξει, τῆς τε γνώσεως ἡμῖν ἀληθιζομένης, καὶ τῆς ζωῆς κατὰ φύσιν διατιθεμένης· καὶ τῆς μὲν γνώσεως ὑπολήψεις καὶ δόξας ὀρθὰς περὶ αὐτῶν ἰσχούσης, ὅτι τέ ἐστι πρῶτα τῶν ἄλλων αἴτια, καὶ ὅτι διοικεῖ τὰ παραγόμενα, καὶ προνοεῖ τῶν ὅλων, καὶ ὅτι καλῶς αὐτὰ καὶ δικαίως κατευθύνει· (εἴ τε γὰρ μὴ εἶναί τις αὐτὰ νομίζει· εἴ τε εἶναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ· εἴ τε εἶναι μὲν, καὶ προ-
p. 215 νοεῖν, μὴ δικαίως δὲ καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν προ-
a. νοεῖν· οὔτε τιμήσειεν ἂν καὶ σεφθείη, οὔτε τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτῶν ὑπείκει καὶ πείθεται, ὡς ὑπ' ἀρίστης γνώμης γινομένοις·) τῆς δὲ ζωῆς εὐαρέστως πρὸς τὰ γινόμενα διατιθεμένης, ὡς ὑπὸ ἀρίστης γνώμης διοικουμένων τῶν ὅλων, καὶ μήτε μεμφομένης τι, μήτε ἐγκαλούσης τοῖς αἰτίοις. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν σχοίημεν, εἰ μὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἡμῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν
b. ζητοῦμεν, ἵνα ἐν τούτοις τὰς ὀρέξεις ἔχωμεν καὶ
τὰς

Ista vero tum nobis contingent, cum & cognitio nostra vera fuerit, & vita naturæ convenienter instituta. *Recte* autem de iis *sentiemus*, si judicaverimus, & esse eos primas rerum caussas, & res conditas *gubernare*, & consulere universis, eaque *recte & juste* administrare. (Sive quis enim Deos esse non censet; sive cum sint, non consulere rebus humanis; sive cum & sint, & rebus humanis consulant, id tamen & injuste & imprudenter facere opinatur: is neque colet & venerabitur eos, neque illorum administrationi obsequetur ac parebit, ut ab optimo consilio profectæ.) Vita autem naturæ convenienter instituetur, si adquiescamus in eis quæ fiunt, utpote optimo consilio administratis, *nec reprehendamus quidquam, neque auctores accusemus.* Hoc autem non consequemur, nisi bonum & malum nostrum in rebus nostri juris quæramus, ut in his & adpetitiones nostræ

τὰς ἐκκλίσεις, καὶ μήτε ὀρεγόμενοί ποτε ἀποτυγχάνωμεν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτωμεν. ἐὰν γὰρ τῶν ἐκτὸς ὡς ἀγαθῶν ὀρεγώμεθα, καὶ ὡς κακὰ τινὰ τῶν ἐκτὸς ἐκκλίνωμεν, ἀνάγκη καὶ τῶν ὀρεκτῶν πολλάκις ἀποτυγχάνειν, καὶ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτειν. ἀποτυγχάνοντες δὲ ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτοντες οἷς ἐκκλίνομεν, ἀνάγκη μέμφεσθαι καὶ μισεῖν τοὺς αἰτίους τούτων, ἢ τοὺς δυναμένους μὲν παῦσαι, περιορῶντας δέ. πᾶν γὰρ ζῶον, τάχα δὲ καὶ πάντα τὰ ὄντα, τοῦ μὲν ἀγαθοῦ ἐφίεται, τὰ δὲ κακὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκκλίνει κατὰ φύσιν· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν βλαβερὰ ἢ ὄντα ἢ δοκοῦντα, ὡς κακὰ, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, ἐκτρέπεται· τὰ δὲ ὠφέλιμα ὁμοίως, ἢ ὄντα, ἢ δοκοῦντα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, ἀσπάζεται καὶ μεταδιώκει, καὶ ὡς μεγάλα τεθαύμακεν. Ἀδύνατον οὖν ἐστι, βλάπτεσθαί τινα οἰόμενον c.

ſtræ & declinationes verſentur, utque numquam adpetendo fruſtremur, numquam incidamus in id quod declinamus. Si enim res externas ut bonas adpetimus, & quasdam earum ut malas averſamur: ſæpe & fruſtrari deſideriis, & in ea quæ fugias incidere neceſſe erit. Cum autem iis fruſtramur quæ deſideramus, & in ea quæ fugimus incidimus; fieri non poteſt quin culpemus & oderimus auctores harum rerum; aut eos, qui, cum poſſent, eas non avertant, ſed accidere patiantur. *Omnes* enim *animantes*, fortaſſe vero naturæ omnes, bonum adpetunt, eademque ratione *mala* ſecundum naturam *declinant:* eoque *nocentia* quæ aut ſunt aut eſſe videntur, *eorumque cauſſas, averſantur; utilia vero* ſimiliter, ſive vera, ſive falſa, *eorumque cauſſas* amplectuntur & *perſequuntur*, *&* ut magna *admirantur. Nullo igitur modo fieri poteſt, ut, qui noceri ſibi putat,*

p. 216 a. νον χαίρειν τῷ δοκοῦντι βλάπτειν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτῇ τῇ βλάβῃ χαίρειν ἀδύνατόν ἐστιν. ὥσπερ γὰρ πρὸς τὴν βλάβην, οὕτω καὶ πρὸς τὸν ποιοῦντα τὴν βλάβην διατίθεται. ἡ δὲ βλάβη, κακόν· τὸ δὲ κακὸν, φευκτὸν καὶ μισητόν· ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, ἐφετὸν καὶ ἀσπαστόν.

Καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν αἴτιον νομιζόμενον τοῦ δοκοῦντος κακοῦ μισεῖν καὶ λοιδορεῖν, πιστοῦται τέως ἐκ τοῦ, μηδὲ τὴν φυσικὴν οἰκειότητα ἀρ-
b. κεῖν πρὸς τὸ μὴ μισεῖν τοὺς τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἀποστεροῦντας, ἢ τοῖς δοκοῦσι κακοῖς περιβάλλοντας. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ πατὴρ ὑπὸ υἱέος μισούμενος λοιδορεῖται, ὅταν τῶν δοκούντων ἀγαθῶν μὴ μεταδιδῷ τῷ παιδὶ, ἢ τῶν δοκούντων τι κακῶν ἐπάγει, τύπτων, ἢ συνεθίζων πρὸς ἐγκράτειαν. καὶ Πολυνείκην δὲ καὶ Ἐτεοκλέα, τοὺς Οἰδίποδος παῖδας, καίτοι ἀδελφοὺς ὄντας, τοῦτο ὅμως

putat, eo delectetur quod nocere videatur: sicut fieri nequit, ut ipso damno gaudeamus. Sic enim quisque adversus dantem damnum adfectus est, ut adversus ipsum damnum. Damnum autem malum est: malum vero fugiendum, & odio dignum; sicut bonum optabile, & amplectendum.

Eum autem, qui rei alicujus quae mala habetur, caussa putatur, odium & convicia vitare non posse; ex eo statim constat, quod nec naturalis necessitudo & conjunctio satis virium habet ad odium eorum profligandum, qui nos aut bonis quae habentur privant, aut in ea quae mala videntur coniiciunt. Nam *propterea & pater invisus a filio conviciis adficitur, si bona quae videntur filio neget,* aut quod malum habetur infligat, sive id verberando fiat, sive ad continentiam adsuefaciendo. Nam & *Polynicem & Eteoclem,* Oedipodis filios, hoc, quamvis fratres, ad duellum

ὅμως καὶ μέχρι τοῦ μονομαχῆσαι καὶ ἀνελεῖν ἀλλήλους προήγαγε, τὸ, ἀγαθὸν δοκοῦ- e.
σαν τὴν τυραννίδα ὑπ' ἀλλήλων ἀφαιρεῖσθαι νομίζειν. καὶ ὁ γεωργὸς δὲ, ὅταν σπείραντος μὴ ἐπιβρέξῃ, ἢ πλέον ὕσῃ ποτὲ, ἢ ἄλλο τι τῶν βλάπτειν ἢ ὠφελεῖν δοκούντων γένηται ἢ μὴ γένηται, λοιδορεῖ τοὺς αἰτίους· ποτὲ μὲν καὶ λόγοις βλασφημῶν· εἰ δὲ μὴ, τῇ γε ἐννοίᾳ. καὶ οἱ ναῦται δὲ δυσχεραίνουσιν, ὅταν μὴ οἰκεῖος ἄνεμος αὐτοῖς ἐπιπνέῃ, καί τοι πολλάκις ὁ μὲν νότου χρῄζει κατὰ ταὐτὸν, ὁ δὲ βορέου· καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὅτι ἅμα πνεῖν τοὺς p. 217
ἀντικειμένους ἀδύνατον· ἀλλὰ μόνον δυσφοροῦσι a.
πρὸς τὸν τῶν ἀνέμων αἴτιον, ὅτι μὴ τοῦ οἰκείου τυγχάνουσιν, ἢ τοῦ ἐναντίου πειρῶνται. καὶ οἱ ἔμποροι δὲ, ὠνούμενοι μὲν, ἀφθονίαν εἶναι βούλονται τῶν ἐμπορευομένων, πιπράσκοντες δὲ, σπάνιν· καὶ ἀγανακτοῦσιν, ὁπότερον ἂν τούτων μὴ γένηται, καὶ τοὺς τὰ ὅλα διοικοῦντας αἰτιῶνται. καὶ οἱ τὰς γυναῖκας δὲ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ ὅλως τὰ φίλτατα ἀπολλύντες,

lum & cædem mutuam adegit, quod imperium bonum judicabant, & alter eo se ab altero spoliari putabat. Item *agricola*, si post sationem non pluit, aut aliquando plus pluit, aut aliquid aliud quod bonum aut malum habetur fit, aut non fit; auctores aut impiis verbis lacessit, aut certe cogitatione. *Nautæ* quoque moleste ferunt, cum ventus eis secundus non spirat, quamvis sæpe eodem tempore alius austro, alius aquilone egeat: neque cogitant, fieri non posse ut simul contrarii spirent; sed tantum auctori ventorum succensent, quod secundum non habeant, aut contrarium experiantur. *Mercatores*, cum emunt, mercium copiam esse volunt; cum vendunt, penuriam: &, utrum horum factum non fuerit, indignantur, & gubernatores universitatis hujus accusant. *Qui uxores, qui liberos*, qui denique carissima quæque *amittunt*,

b. λύντες, ὡς ἀποτυχόντες ὧν ὀρέγονται, καὶ περιπεσόντες οἷς ἐξέκλιναν, μέμφονται τοὺς διοικοῦντας. τοὺς γὰρ τὸ δοκοῦν συμφέρον πορίζοντας, ἐκείνους καὶ τιμᾶν καὶ σέβειν πεφύκαμεν. τῇ γὰρ τοῦ συμφέροντος τεύξει, σέβας εὐθὺς ἀνακινεῖται πρὸς τοὺς τὸ συμφέρον παρέχοντας· ὥσπερ τῇ τοῦ ἀσυμφόρου, μῖσος καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τοὺς αἰτίους. ὥστε, ὅστις ἐπιμελεῖται τοῦ ὀρέγεσθαι ὡς δεῖ, καὶ
c. ἐκκλίνειν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὰ ἐκτὸς τείνει τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν, οὗτος ἐν ταὐτῷ καὶ εὐσεβείας ἐπιμελεῖται. τυγχάνων γὰρ ἀεὶ ὧν ὀρέγεται, καὶ μὴ περιπίπτων οἷς ἐκκλίνει, διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι ταῦτα, εὐαρεστεῖ πρὸς τὰ γινόμενα, καὶ τὸ προσῆκον σέβας τοῖς αἰτίοις αὐτῶν ἀποδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν ἐκτὸς ὀρεγόμενος, καὶ ταῦτα ἐκκλίνων· εἰ μὴ τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας ἔχει τῇ ἑαυτοῦ δοκήσει συντρεπομένας, καὶ πλοῦτον καὶ πενίαν, καὶ ὑγίειαν

amittunt, ut frustrati iis quæ adpetunt, & in ea prolapsi quæ declinant, gubernatores accusant. Qui enim id, quod bonum habetur, præbent, eos & colere & venerari, ipsâ naturâ jubente, solemus. Nam utilitatis acceptæ respectus continuo venerationem excitat adversus eos qui utilitatem præbent; sicut damni accepti cogitatio excitat odium & aversationem auctorum. *Quare, qui operam dat, ut, quemadmodum decet, adpetat & declinet*, nec ad externa porrigit adpetitum & declinationem; *is eadem opera & pietati dat operam*. Semper enim ea, quæ desiderat, adipiscitur; nec in ea incidit quæ declinat; quia hæc penes nos sunt. Adquiescit igitur in iis quæ fiunt, & convenientem cultum auctoribus eorum tribuit. Qui autem res externas desiderat, easque declinat; nisi voluntati suæ obsequentes habuerit & hominum voluntates, & divitias, & paupertatem, & prosperam valetudinem

ὑγίειαν καὶ νόσον, καὶ ζωὴν καὶ θάνατον, καὶ p. 218 a. νίκας καὶ ἥττας, καὶ μέντοι ἀνέμους καὶ ὄμβρους καὶ χάλαζαν, καὶ πάντα τὰ μετέωρα, καὶ τὴν εἱμαρμένην πᾶσαν περιφοράν· ἐπειδὴ εἰς ταῦτα τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἐκκλίσεις ἐξέτεινεν, ἀναγκαίως πολλῶν μὲν ὀρεγόμενος ἀποτυγχάνει, πολλοῖς δὲ ἐκκλίνων περιπίπτει· ὥστε καὶ δυσχεραίνει πάντως, καὶ μέμφεται τοὺς αἰτίους, καὶ ζῇ βίον πρὸς τῷ λυπηρῷ καὶ ἐπιπόνῳ καὶ ἀσεβῆ πρὸς τὸ θεῖον· ὥστε παντοίως εἶναι κακοδαίμονα.

Παραδοὺς δὲ τῆς περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείας b. τὰ κυριώτατα αἴτια, τήν τε ἄπταιστον περὶ αὐτῶν ἐπιστήμην, καὶ τὸ πείθεσθαι καὶ εἴκειν τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις ἑκόντας καὶ εὐαρεστοῦντας ὡς ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης γινομένοις· καὶ δείξας, ὅτι τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι τοῖς μὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεμένοις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐκτός· ἐφεξῆς προστίθησι

tudinem & morbum, & vitam & mortem, & victorias & clades, atque etiam ventos, & pluvias, & grandinem, & omnia quæ in ſublimi fiunt, & fatum univerſum; quoniam in iſta adpetitiones & declinationes ſuas convertit, neceſſario multis adpetitionibus fruſtratur, & in multa adverſa incidit. Proinde etiam indignatur utique, & culpat auctores, & vitam agit cum moleſtam & ærumnoſam, tum irreligioſam & impiam adverſus Deum, ut omnibus modis ſit infelix.

Poſtquam Pietatis adverſus Deum præcipuas cauſſas tradidit; nempe, ſi certam de eo ſcientiam habeamus, atque ultro pareamus cedamusque adminiſtrationi ejus, & his quæ ab ipſo geruntur adquieſcamus, ut quæ ab optimo conſilio proficiſcantur: & poſtquam demonſtravit, non poſſe hoc eos facere, qui bonum & malum in voluntate noſtra non collocent, ſed in rebus externis; ordine ſubjun-

θησι καὶ τὰς διὰ τῶν ἐκτὸς τῷ θείῳ προσαγομένας τιμάς. ὧν τὰς νομίμους καὶ ἐνθέσμους
e. ὁ Θεὸς πάντως τοῖς ἀνθρώποις ἐξέφηνεν, ὡς αἱ ἱστορίαι δηλοῦσιν· ἵνα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτῶν τυγχάνωμεν τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος· καὶ τὰ ἐκτὸς, διὰ τῶν προσφερομένων ἀπολαύοντα τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἄφθονά τε ἡμῖν καὶ εὔχρηστα γίνηται. ὡς γὰρ τὴν ψυχὴν, ἧς αἴτιός ἐστιν, ἀνατίθεμεν αὐτῷ, καὶ ἀφιεροῦμεν, ἀποκαθαίροντές αὐτὴν διά τε τῆς ἐπιστημονικῆς περὶ αὐτοῦ ἐννοίας, καὶ διὰ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς·
p. 219 a. οὕτως ἐπὶ ταύτῃ χρὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπ' αὐτοῦ δοθὲν ἀνατιθέναι καθαίροντας, ἔξωθεν δὲ διὰ τὰς φανερὰς καὶ ἀφανεῖς κηλῖδας ἀποῤῥύπτοντας. Ἡ δὲ κεκαθαρμένη διὰ τῶν εἰρημένων τρόπων ψυχὴ, διὰ τοῦ κεκαθαρμένου ὀργάνου, καὶ ἀμφιέσμασι καθαροῖς ὡς δυνατὸν κεχρημένου, καὶ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντων προσφερέτω τὰς ἀπαρχάς. καὶ γὰρ ὅσιον καὶ δικαιόν

ſubjungit honores, qui per res externas Deo tribuuntur: quorum legitimos & uſu receptos Deus utique hominibus oſtendit, ut hiſtoriæ declarant, quo & nos per eos neceſſitudine cum ipſo conjungamur, & externæ res, per oblationes fruendo illuſtratione divina, & uberes naſcantur, & noſtris uſibus adcommodatæ. Ut enim animum, cujus is auctor eſt, ei dedicamus & conſecramus, repurgando illum, cum verâ de illo cogitatione, tum vita naturæ conſentanea: ſic poſt animum corpus etiam ab ipſo datum decet ei conſecrari, a maculis tam conſpicuis quam latentibus repurgatum. Animus autem his quas dixi rationibus repurgatus, repurgato inſtrumento, & veſtimentis etiam quam puriſſimis induto, externarum quoque rerum, quas Deus dederit, primitias offerto. Nam jus fasque poſtulat,

δίκαιόν ἐστι, τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι· οὐχ ὅτι δεῖται τούτων ὁ Θεός· (οὐδὲ γὰρ τῆς εὐζωΐας δεῖται τῆς ἡμετέρας, οὐδὲ τῶν ὀρθῶν περὶ αὐ- b.
τοῦ ἐννοιῶν·) ἀλλ' ἡμεῖς διὰ τούτων, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέτρον, ἐπιτηδείων γινομένων πρὸς τὴν θείαν ἔλλαμψιν, ὑποδεχόμεθα τὸν θεὸν, ὅστις ἄξιος. οὕτω καὶ τῶν ἐκτὸς τὰ προσαγόμενα καὶ ἀνατιθέμενα ἀπὸ ζωῆς καθαρᾶς κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον, μεταλαμβάνει καὶ αὐτὰ τῆς θείας ἀγαθότητος, ὡς καὶ θείας ἐνεργείας ἐπιδείκνυσθαι. καὶ γὰρ ἐπιληψίας τις ὡμολόγησεν ἀπηλλάχθαι καὶ διὰ τῆς τῶν τοιούτων μεταλήψεως· καὶ χαλάζας καὶ c.
θαλάσσης κλύδωνας ἔπαυσε [διὰ] τῶν τοιούτων πολλάκις ὁσίων. καὶ οἱ προσφέροντες ὁσίως αὐτὰ, τῇ πρὸς αὐτὰ σχέσει συμμετέχουσι καὶ αὐτοὶ τῆς θείας ἐλλάμψεως, μετὰ τοῦ καὶ δίκαιον καὶ εὐχάριστον ἔργον ποιεῖν, τὸ τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι καὶ ἀνατιθέναι. Ὅπερ δὲ εἶπεν,

ſtulat, iis offerri primitias, qui dederunt: non quod his egeat Deus; (neque enim probitate noſtra eget, neque rectis de ſe opinionibus;) ſed nos per hæc, cum pro conveniente ipſis menſurâ ad recipiendam illuſtrationem divinam idonea facta ſunt, Deum ſuſcipimus, quisquis dignus eſt. Sic externæ res etiam, purâ mente modoque conveniente oblatæ ac dedicatæ, fiunt & ipſæ illuſtrationis divinæ participes, ita ut divinas quoque vires exſerant. Nam & epilepſiâ ſe quispiam horum communicatione liberatum profeſſus eſt: & per talia ſacra etiam grandines ſæpe & maris fluctus ſedati ſunt. Et qui ea ſancte offerunt, ipſi quoque per communicationem, quam cum illis habent, divinæ fiunt illuſtrationis participes; præterquam quod juſti & grati animi officio funguntur, cum divinorum donorum primitias his, qui ea dederunt, offerunt atque conſecrant. Per exiguas vero

εἶπον, δι' ὀλίγου τοῦ προσφερομένου καὶ τὸ ὅλον εἶδος ἐκεῖνο ἀνατίθεται καὶ ἀφιεροῦται τῷ Θεῷ, καὶ τυγχάνει τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτῷ θεόθεν ἐπικουρίας.

Ταῦτα δὲ, φησὶ, προσήκει κατὰ τὰ πάτρια ποιεῖν ἑκάστοις. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς
p. 220 a. ἅμα πανταχοῦ πάρεστιν ἀεὶ μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν θείων δυνάμεων. ἡμεῖς δὲ καθ' ἓν εἶδος ἀφωρισμένοι, τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, πολλῶν ὄντων τῶν ὑπὸ Θεοῦ παραχθέντων, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου εἴδους ἓν εἶδος ζωῆς νῦν καὶ βίου αἵρεσιν ἑνὸς ἀποτεμόμενοι, καὶ ἐν μέρει βραχεῖ τοῦ παντὸς καὶ αὐτῆς τῆς γῆς ἀπομερισθέντες, ἄλλος ἄλλης θείας ἀγαθότητος μετέχει, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις καὶ χρόνοις ἄλλως. ὁρᾷς γοῦν, ὅτι, ὅταν παρ' ἡμῖν ἡμέρα ᾖ, παρ' ἄλλοις νὺξ ἐστί· καὶ, ὅταν ἀλλαχοῦ χειμὼν,
b. ἀλλαχοῦ θέρος· καὶ ἐνταῦθα μὲν, τάδε φύεται φυτὰ καὶ ζῶα· ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, ἕτερα· τῆς τε γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, μεμερισμένως δεχομένων τὰς θείας ἀγαθότητας. Ἕκαστοι οὖν,

vero istas primitias, totum genus, ut dixi, Deo consecratur dedicaturque, & convenientis opis divinæ fit particeps.

Hæc vero, inquit, *patrio ritu fieri debent a singulis.* Nam Deus simul ubique præsto est semper, cum omnibus suis divinis viribus. Cum autem multa sint a Deo producta, nos, qui una distincta specie constemus humana, & ex humano genere unum genus vitæ nunc, & unam ætatis degendæ rationem definitam habemus, & in exigua parte universi & terræ adeo ipsius collocati simus; alius alio Dei beneficio fruimur, aliisque locis & temporibus aliter. Vides enim, cum aliis dies est, aliis esse noctem; cum alibi hiems, alibi æstatem; hic alias nasci & stirpes & animantes, in aliis locis alias: cum & terra, & quæ in ea sunt, divina beneficia diversis percipiant modis. Singuli igitur,

ῥῦν, δι' ὧν ὁ Θεός τε ἐξέφηνε, καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς πείρας συνῄσθοντο, διαφόροις ὥσπερ τόποις καὶ βίοις, οὕτω καὶ καιροῖς καὶ τρόποις, καὶ τῇ τῶν ἐσθιομένων †) καὶ προσφερομένων ἐναλλαγῇ, τὸ θεῖον ἐξευμενίζονται. καὶ ὅτε κατὰ Θεὸν τὰ περὶ Θεοῦ ὀργιάζεται, δήλη γίνεταί τις ἐν ταῖς ἀφωρισμέναις ἡμέραις ἐνέργεια τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἥτις ἐν ἄλλαις οὐ πάντως c. γίνεται. καὶ γὰρ νοσοῦντες θεραπεύονται, καὶ προλέγεταί τινα τότε τῶν συμφερόντων. οὕτω μεγάλην ἔχει τὴν δύναμιν ἡ τῶν χρόνων διαφορὰ πρὸς τὴν θείαν οἰκειότητα. οὕτω δὲ καὶ ἡ τῶν τόπων, καὶ τῶν λεγομένων, καὶ πραττομένων, καὶ προσφερομένων συναρμογή.

Πάντα δὲ, φησὶ, τὰ πρὸς τὴν θείαν ἀνήκοντα τιμὴν, καὶ καθαρῶς χρὴ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως. μὴ καθαρῷ γὰρ καθαρῶν ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτόν ἐστι· τῷ δὲ καθαρῷ καὶ εἰλικρινεῖ εἴ τι νόθον παραμιχθείη, p. 221 a.
μολύνει

†) τῶν θυομένων legendum suspicatus sum cum Wolf.

igitur, partim divina patefactione, partim experientiâ edocti, diversis ut locis & vitæ generibus, sic etiam temporibus & modis, victimarum & oblationum varietate, numen placant. Et cum divina festa ex Dei voluntate celebrantur, statis diebus evidens efficacia divinæ illustrationis conspicitur: quod aliis diebus nullo modo fit. Nam & ægroti curantur, & utilia quædam prædicuntur. Tantam vim habet ad conjunctionem cum Deo nobis conciliandam cum temporum discrimen, tum locorum & dictorum, factorumque & oblationum apta adcommodatio.

Iubet autem omnia, quæ ad divinum cultum pertineant, & *pure* facere, & *non sordide*. Nam ab impuro pura adtingi nefas est: purumque & sincerum, si quid ei adulterinum admisceatur, eo pollui

μολύνει αὐτό· οὐ χρὴ οὖν ἐπισεσυρμένως ποιεῖν τι· τὸ γὰρ ἐπισεσυρμένον μεταλαμβάνει τινὸς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀκαθαρσίας. οὐδὲ ἀμελῶς χρὴ, φησὶν, οὐδὲν τῶν τοιούτων ποιεῖν, ὥστε διὰ ῥαθυμίαν παραλιμπάνειν τι τῶν δεόντων, ἢ συγχεῖν, ἢ ἐναλλάττειν. ὥσπερ γὰρ, ἐὰν στοιχεῖα τοῦ λόγου ἀφέλῃς, ἢ ὑπαλλάξῃς, οὐκ ἔτι γίνεται τὸ τοῦ λόγου εἶδος· οὕτω καὶ τῶν
b. θείων ἔργων ἢ λόγων ἐὰν ἐλλείπῃ τι, ἢ ὑπήλλακται, ἢ συγκέχυται, οὐκ ἔτι γίνεται ἡ τοῦ Θεοῦ ἔλλαμψις, ἀλλὰ καὶ ἐξυδαροῖ τὴν τῶν γινομένων δύναμιν ἡ τοῦ ποιοῦντος ῥαθυμία· ὥσπερ κυριώτατον εἰς συμπλήρωσιν καὶ τελείωσιν τῶν ἄλλων ἡ σύντονος μετὰ ἐπιστήμης προθυμία τοῦ ποιοῦντος. ὁ δὲ περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν ἀμελὴς καὶ ῥάθυμος φαινόμενος, περὶ τί ἂν τῶν δεόντων σπουδάσειεν; Ἀλλ' οὐδ' ἀσεβῶς, φησὶ, δεῖ προσιέναι· τοῦτ' ἔστιν, ἄνευ σεβασμοῦ. ὅσῳ γὰρ ἂν τιμιώτερα

pollui solet. Neque igitur *sordide* quidquam faciendum; (nam, quod ἐπισύρεται, id de *sordibus*, quæ humi sunt, trahit aliquid;) neque *negligenter* in his versandum, ut per ignaviam aliquid factu necessarium aut prætermittamus, aut confundamus, aut permutemus. Sicut enim, si elementa sermoni subtrahas aut immutes, non manet eadem forma sermonis: sic etiam, divinorum operum & sermonum si quid aut deest, aut immutatum est, aut perturbatum, illustratio divina tollitur: & eorum quæ geruntur vim evanidam reddit ejus, qui illa gerit, socordia; sicut ad complementum & perfectionem aliarum rerum plurimum valet intenta alacritas, cum scientiâ conjuncta. Qui vero se in Dei cultu negligentem & socordem præbet, qua in re sit ad officium fungendum excitatus? At *neque irreligiose*, inquit, est accedendum: hoc est absque veneratione. Quanto enim religiosiores

μιώτερα καὶ σεβασμιώτερα νομίζοιτο τὰ θεῖα, c.
τοσούτῳ μᾶλλον αὐτῶν ὡς τοιούτων μετέχομεν. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῷ σεβασμῷ τοῦ θείου κατὰ τὸ δυνατὸν ὑποταττόμεθα, †) καὶ ἁδρυνόμεθα. Εἰπὼν δὲ, ὅτι οὐ δεῖ ἀμελῶς ποιεῖν, ηὐλαβήθη, ὡς ἔοικε, μή τις ὑπολάβῃ λέγειν αὐτὸν, ὅτι καὶ ὑπὲρ δύναμιν χρὴ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ, ποῦ ἂν εἴη τὸ μέτρον ἄριστον, εἰ μὴ ἐπὶ τῶν θείων, τῶν μετρούντων πάντα, καὶ ὁριζόντων τοῖς ἀρίστοις ὅροις; ἔπειτα, οὐδὲν οὕτω τὰ θεῖα ἔργα συνέχει, ὡς τὸ p. 222
τὴν ταυτότητα συνεχῆ καὶ ἀνέκλειπτον φυλάτ- a.
τειν ἐν αὐτοῖς καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ, μηδὲν κατὰ τὸ δυνατὸν παραλλάττοντα. ἀδύνατον δὲ ὑπὲρ δύναμιν πολλάκις αὐτὰ ποιεῖν. Ἐοίκασι δὲ οἱ τὸ θεῖον περισσῶς φιλοτιμούμενοι, ἅμα μὲν δωροδοκίαν αὐτοῦ καταψηφίζεσθαι, ἅμα δὲ ἀγνοεῖν, τίνα χρείαν ταῦτα εἰς τὴν θείαν εἰσά-

†) Mendoſum utique videtur ὑποταττόμεθα. An ἐπιτεινόμεθα?

ligioſiores & ſanctiores res divinæ habentur; tanto magis ut talia adtingimus. Nam & ipſi nos cultui numinis, quoad fieri poteſt, ſubmittentes, hoc ipſo veluti grandeſcimus. Cum autem dixiſſet, non eſſe negligenter faciendum; veritus videtur, ne quis dicere ſe putaret, etiam *ſupra vires* iſta eſſe facienda. [Recte igitur adjecit, *Neque ſupra vires.*] Ubi enim modus eſſet optimus, ſi divinis in rebus non eſſet; quæ omnia moderantur, optimisque terminis definiunt? Deinde nihil æque divina continet opera, atque ſi in iis perennis æqualitas conſervetur; &, quoad ejus fieri poteſt, neque dicto, neque facto quidquam immutetur. Neque vero fieri poteſt, ut ſupra vires ſæpe facias. Videntur autem ii qui in ſacris faciendis nimis profuſi ſunt, ſimul & Deum corruptelæ condemnare, & ignorare quem uſum iſta ad honorem Deo habendum conferant, cum nonniſi

γει τιμὴν, ὅτι ἀπαρχαὶ βούλονται εἶναι τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν.

b. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ θαυμαστῷ συνοδεύσας, ὡς ἐμοὶ δυνατὸν, καὶ τὸ παρὸν εἶδος τοῦ λόγου διήρθρωσα. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχόμενος τοῦ κεφαλαίου, συντόμως τὰ περὶ Θεῶν τρία προβλήματα ἐνεδείξατο, ὧν προωμολογημένων δεῖται πᾶσα νομοθεσία, καὶ πᾶσα τῶν ἠθῶν εὐαγωγία, ὅτι καὶ εἰσὶ, καὶ προνοοῦσι, καὶ καλῶς καὶ δικαίως τὰ πάντα κατευθύνουσιν· οὐδὲν κωλύει, διὰ τοὺς κερασβόλους τῶν ἀνθρώπων, τὰς ἀποδείξεις προσθεῖναι τοῖς προβλήμασι. Φύσει μὲν γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνοι, ἀλ-

c. λὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ τὰ Φυτὰ, καὶ λίθοι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ὄντα, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον ἐπέστραπται πρὸς τὸν Θεόν. ἄνθρωποι δὲ πρὸς τούτῳ καὶ παρὰ γονέων εὐθὺς ἐκ παίδων συνεθίζονται θεοσεβεῖν, καὶ ταῖς κοιναῖς τῶν ἀνθρώπων ἐννοίαις ἀκολουθοῦσι. πάντες γὰρ ἄνθρωποι, καὶ βάρβαροι

καὶ

nisi primitiæ esse debeant eorum quæ divinitus acceperimus.

Ego igitur mirabilem hunc virum secutus, pro virili hanc quoque partem præceptorum ejus declaravi. Sed quia capitis hujus initio, tres *de Diis quæstiones* compendio perstrinxit, quæ ante omnem legum lationem morumque disciplinam certæ compertæque habendæ sunt, *Deos & esse, & providere, & bene justeque administrare omnia;* nihil vetat ob importunos quosdam homines, demonstrationes subjicere quæstionibus. Naturâ enim quidem, non homines modo, sed & brutæ animantes, & stirpes, & lapides, ea denique omnia quæ sunt, pro suis quodque viribus, ad Deum respiciunt. Homines vero præterea a parentibus etiam statim a pueris ad pietatem adsuefiunt, & communes hominum sequuntur notiones. Omnes enim homines, tam barbari

καὶ ἕλληνες, καὶ κατὰ τὸν πρότερον ἄπειρον χρόνον, καὶ νῦν, κἂν ἄλλοι κατ' ἄλλας ἐννοίας, νομίζουσιν εἶναι Θεόν· πλὴν Ἀκροθοϊτῶν, οὓς ἱστορεῖ Θεόφραστος, ἀθέους γενομένους, ὑπὲρ p. 223 τῆς γῆς ἀθρόως καταποθῆναι· καὶ εἰ δή τις a. ἄλλος, εἷς, ἢ δύο, κατὰ πάντα τὸν πρότερον αἰῶνα ἱστόρηται. Συμβαίνει δέ τινας, καὶ διὰ τὸ ἀναποδείκτως πιστεύειν, καὶ διὰ τὸ ὁρᾷν, ποτὲ μὲν ἀγαθοὺς δυσπραγοῦντας, †) ποτὲ δὲ κακοὺς ἐν αὐτοῖς ††) εὐροοῦντας, ὀλιγωρεῖν ὧν ἔχουσι προλήψεων, καὶ χώραν διδόναι τῇ τραγῳδίᾳ λέγειν·

Τολμῶ κατειπεῖν, μήποτ' οὐκ εἰσὶν Θεοί·
Κακοὶ γὰρ εὐτυχοῦντες ἐκπλήττουσί με. b.

Καλῶς οὖν ἔχει, τούτους καὶ τῷ Ἐπικτήτῳ πειθομένους, μὴ ἐν τοῖς ἐκτός, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τίθεσθαι τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν, καὶ τὰ κακά. οὕτω γὰρ οὔτε ἀγαθὸς δυσπραγήσει ποτέ, οὔτε κακὸς

†) Forſan ἀγαθοὺς δοκοῦντας, δυστυχοῦντας.
††) ἐν αὐτοῖς. An ἐναντίως?

bari quam Græci, cum infinito ſuperiori tempore, tum nunc, quamvis alii aliis rationibus, Deum eſſe cenſent; Acrothoitis exceptis, quos narrat Theophraſtus, cum nullum colerent numen, ſubito univerſos a terra abſorptos eſſe; & ſi quis forte alius unus atque alter, ab omni ævo, talis fuiſſe perhibetur. Fit autem, ut nonnulli, quoniam absque demonſtratione crediderunt, & quia bonos viros interdum adverſâ fortunâ utentes, improbos vero felices vident, parum curent inſitas a naturâ ipſâ notiones, & locum faciant tragœdiæ, dicenti,

Deos non eſſe, dicere annon audeam,
Res improborum tam ſecundas intuens?

Rectum igitur fuerit, hos etiam, Epicteto obtemperantes, non in rebus externis, ſed in noſtra poteſtate ſitis, bona & mala noſtra collocare. Sic enim neque cum bono viro umquam male agetur, neque ullus improbus

κακὸς εὑρήσει. Καὶ μέντοι, καὶ δι' ἀποδείξεως ὡς δυνατὸν βεβαιῶσαι τὰς ἀναποδείκτους περὶ Θεοῦ προλήψεις, σκεψώμεθα.

Ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεώς ἐστιν, ἰδεῖν πρῶτον,
c. τί σημαίνει τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. Καὶ ἰστέον,
ὅτι οἱ πρῶτον θέντες αὐτὸ, τοὺς ἐν οὐρανῷ περιπολοῦντας, παρὰ τὸ θέειν, τοῦτ' ἔστι τρέχειν καὶ ὀξέως κινεῖσθαι, οὕτως ὠνόμασαν. χρόνῳ δὲ ὕστερον, καὶ ἐπὶ τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς τῶν ὄντων αἰτίας ἀνήγαγον τὸ ὄνομα, καὶ μέχρι τῆς μιᾶς τῶν πάντων ἀρχῆς καὶ αἰτίας. ὥστε δηλοῦν τὸ ὄνομα, ἀρχὴν τῶν ὄντων, καὶ
p. 224 a. αἰτίαν νοητὴν πρωτίστην, καὶ κυριωτάτην. ἢ
γὰρ ἐκ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης πάντα γίνεται τὰ γινόμενα, ἢ ἔχει προηγουμένας αἰτίας, ὑφ' ὧν γίνεται. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ ταὐτομάτου, καὶ ὡς ἔτυχε, γινόμενον, οὔτε αἴτιον ὡρισμένον ἔχει τὸ ποιοῦν, οὔτε σκοπὸς ὡρισμένος

bus erit beatus. Verum tamen etiam videamus, quo pacto per demonſtrationem firmari poſſint illæ de Deo notiones, absque demonſtratione anticipatæ.

Eſt autem conſiderationis hujus initium inde faciendum, ut, quid DEI nomen ſignificet, videamus. Sciendum igitur, initio *θεοὺς*, (quos Latini *Deos* vocant) a curſu & motus celeritate, (*θεῖν* enim currere ſignificat) ſtellas nominatas fuiſſe, quæ in cœlo feruntur. Poſt autem ad incorporeas quoque naturas, & rerum cauſſas mente intelligendas, denique ad unicum omnium rerum principium & cauſſam, id nomen translatum; ut ſignificaret Principium rerum, & Cauſſam, mente comprehendendam, primam omnium atque principem. Quæ enim fiunt, aut caſu atque fortuito fiunt omnia, aut ex antegreſſis cauſſis oriuntur. Enimvero quod caſu & fortuito fit, neque cauſſam effectricem definitam habet, neque finis propoſitus

σμένης ἐστὶ τινί· οὐ γὰρ ἂν ἐκ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ κατὰ προηγούμενον ὑφίστατο τὸ αἴτιον, καὶ σκοπὸν ἐποίει. ἀλλ' οὐ τάξιν οὔτε ἀκολουθίαν τὴν αὐτὴν ἡ τῶν τοιούτων ἀεὶ γένεσις φυλάττει. b. πάντα δὲ τὰ κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν γινόμενα, καὶ σκοπὸς ὡρισμένος ἐστὶ τῷ ποιοῦντι. καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει καὶ φυτεύει, σκοπὸν τιθέμενος τὸ γινόμενον· καὶ ἡ τῶν ζώων σύνοδος εἰς τεκνογονίαν ὁρᾷ· καὶ ἀκολουθία καὶ τάξις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους φυλάττεται τῆς γενέσεως, τῶν μὲν ἐν ἀρχῇ, τῶν δὲ ἐν μέσῳ, τῶν δὲ τῷ πέρατι, κατὰ τὸν αὐτὸν εἱρμὸν παρακολουθούντων. c. τὸ γὰρ σπέρμα καταβαλλόμενον, ἐπὶ μὲν φυτῶν, τεγγόμενον ὕδατι, ῥίζας ἀφίησι καὶ βλαστούς, εἶτα καλάμην ἢ κλάδους τρέφει, καὶ τὰ ἑξῆς, μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ καρποῦ καὶ πεπάνσεως. ἐπὶ δὲ ζώων, ἀρδόμενον τῷ καταμηνίῳ τὸ σπέρμα ἐκτείνεταί τε, καὶ σχηματίζεται εἰς τὸ

Z 4

situs est alicui: etenim caussa efficiens non casu atque fortuito, sed ex proposito, illud protulisset, & scopum illud sibi fecisset. Neque vero earum rerum ortus, quæ temere ac fortuito fiunt, certum ordinem & consecutionem perpetuam servat. Quæ autem secundum naturam & consilio geruntur, ea etiam ad certum finem referuntur. Agricola certe quidem & serit & plantat eo fine, ut aliquid nascatur: & animantium congressus procreationem sobolis spectat: & certa series, certus ordo ab initio ad finem usque procreationis servatur, aliis in initio, aliis medio, aliis in fine pari ordine consequentibus. Nam, in plantis quidem, semen in terram conjectum, & irrigatum aqua, radices agit & germina primum, mox culmum profert, aut ramos alit, cæteraque ordine usque ad fructum & maturitatem. In animalibus autem, semen menstruo sanguine perfusum extenditur, & informatur ut fœtus

τὸ ἔμβρυον· ὃ τρεφόμενον καὶ τελειούμενον ἀποτίκτεται κατὰ τὸν προσήκοντα χρόνον. καὶ ἡ αὐτὴ τάξις ἀεὶ καὶ ἀκολουθία φυλάττεται τῆς
p. 225 γενέσεως. Εἰ οὖν τὰ μὲν κατὰ φύσιν καὶ προ-
a. αίρεσιν γινόμενα, καὶ αἴτιον ὡρισμένον ἔχει, καὶ σκοπὸς ὡρισμένος ἐστὶ τῷ ποιοῦντι, καὶ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ τάξιν ἀεὶ τὴν αὐτὴν ἀποτελεῖται· δῆλον, ὅτι συνάγεται, τὸ κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν, καὶ ὅλως πάντα τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα, μὴ ἐκ ταὐτομάτου, μηδὲ ὡς ἔτυχε, γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ προηγουμένας αἰτίας. Δεῖ ἄρα προηγουμένας αἰ-
b. τίας εἶναι τῶν γινομένων. καὶ εἰ γενηταὶ εἶεν αὗται, ἀνάγκη καὶ τούτων ἄλλας αἰτίας εἶναι προηγουμένας, ἕως ἂν ἐπὶ τὰ ἀγένητα ἔλθωμεν· ἅπερ οὐκέτι τῶν γινομένων ἐστὶν, ἀλλὰ ὄντα ταῦτα κυριώτερον λέγεται, ἀγένητα παντελῶς ὄντα, ἅτε ἐν αὐτοῖς ἔχοντα τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι, καὶ οὐκ ἔξωθεν. ὥστε ἡ αὐθυπόστατά

fœtus fiat; qui eo usque alitur & perficitur, donec suo tempore in lucem edatur. Atque hic ortûs ordo atque progressio perpetuo conservatur. Quod si ea quæ naturâ consilioque fiunt, & caussam definitam habent, & eorum auctor certum sibi finem proponit, & progressione atque ordine eodem perpetuo res absolvuntur: utique colligitur, ea quæ naturâ consilioque fiunt, & omnino omnia quæ primario quodam loco sunt in mundo, non casu ac temere fieri, sed per caussas antecedentes. Oportet igitur, eorum, quæ oriuntur, caussas esse antecedentes. Quæ si ipsæ ortæ sunt, necesse est harum rursus alias esse caussas priores; donec ad eas perventum fuerit, quæ nullum habeant ortum: quæ non jam sint ex eorum numero quæ oriuntur, sed quæ res subsistentes dicuntur rectius, cum omni prorsus ortu careant, quippe quæ caussam, cur sint, non extra se, sed in semet ipsis habeant. Itaque primæ caussæ,

στατά ἐστι τὰ πρῶτα καὶ ἀγένητα αἴτια, ἢ κρείττονα τῶν αὐθυποστάτων, ὡς δείξει προϊὼν ὁ λόγος.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως ἀναβαίνοντες, τὰ πρῶτα κινοῦντα αἴτια, ἢ αὐτοκίνητα εὑρήσομεν, ἢ ἀκίνητα. τὸ γὰρ ἑτεροκίνητον, ὑφ' ἑτέρου τινὸς κινεῖται· τὸ δὲ ἕτερον τοῦτο, ἢ καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑτέρου, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον· ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον· (οὐδὲν γὰρ οὕτως οὔτε κινοῦν ἔσται, οὔτε κινούμενον, μὴ οὔσης ἀρχῆς τῆς κινούσης·) ἢ ἀνάγκη, πρῶτον ἑτεροκίνητον ὑπὸ αὐτοκινήτου κινεῖσθαι, ἢ ὑπὸ ἀκινήτου. ἀλλὰ τὸ κατὰ πᾶσαν κίνησιν ἀκίνητον ἵστησι μᾶλλον καὶ πήγνυσι, καὶ τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχειν ἑκάστοις καὶ μὴ μεταβάλλειν παρέχεται. Ἀνάγκη οὖν, τὸ αὐτοκίνητον εἶναι τὸ πρώτως κινοῦν τὰ ἑτεροκίνητα. ταῦτα δὲ ἐστι τὰ γινόμενα, καὶ φθει-

c.

p. 226 a.

caussæ, ortusque expertes, aut per se subsistunt, aut his etiam sunt præstantiores: ut in progressu orationis ostendetur.

Similiter vero, a motione adscendendo, primas moventes caussas inveniemus aut per se mobiles esse, aut immobiles. Quod enim suo motu non cietur, ab alio quopiam cietur, atque id ipsum rursus ab alio: fitque sic progressio infinita, quam rerum natura respuit. Nihil enim ista ratione futurum est, quod vel moveat vel moveatur, ni sit principium movens. Aut necesse est, id quod primum alieno cietur motu, ab eo cieri, quod vel per sese moveatur, vel quod sit immobile. At vero, quod ab omni motu prorsus alienum est, id sistit magis, & compingit, & singulis rebus id confert, ut in eodem statu permaneant, nec immutentur. Necesse igitur est, per se mobile id esse, quod primum movet ea quæ aliunde cientur. Ea vero sunt, quæ oriuntur &

φθειρόμενα, καὶ αὐξόμενα, καὶ μειούμενα, καὶ
κατὰ ποιότητα μεταβάλλοντα, καὶ ἀπὸ τόπων
εἰς τόπους μεταβαίνοντα. οὔτε γὰρ τὸ γινόμε-
b. νον ὑφ' ἑαυτοῦ γίνεσθαι δυνατόν· ἔμελλε γὰρ
εἶναι πρὸ τοῦ γενέσθαι. οὔτε τὸ αὐξόμενον ὑφ'
ἑαυτοῦ αὔξεται· προσθήκῃ γὰρ αὔξεται τὸ αὐ-
ξόμενον. οὔτε τὸ ἀλλοιούμενον ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλ-
λοιοῦται· ὑπὸ ἐναντίας γὰρ ποιότητος ἀλλοιοῦ-
ται τὸ ἀλλοιούμενον. ἀλλ' οὔτε κατὰ τόπον ὑφ'
ἑαυτοῦ μεταβάλλει· σώματα γὰρ ὄντα πάντα
τὰ κατὰ ταύτας κινούμενα τὰς κινήσεις δειχ-
θήσεται, μὴ δυνάμενα εἶναι αὐτοκίνητα. Χρὴ
οὖν τὰ προσεχῆ τῶν γινομένων καὶ ἑτεροκινήτων
c. αἴτια, αὐτοκίνητα εἶναι. καὶ γὰρ, εἰ κατ' ἐπί-
νοιαν σταίη τὰ πάντα, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἄρ-
ξαιτο ἂν τὸ κινητὸν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοκινή-
του. τό τε γὰρ ἀκίνητον ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει,
καὶ τὸ ἑτεροκίνητον τὴν τοῦ κινοῦντος περιμένει
δύναμιν.

Δεῖ

& occidunt, quæ augentur & minuuntur, quæ mutantur qualitatibus, quæ ex aliis locis in alia loca transeunt. Neque enim id quod oritur, oriri a se ipso potest: (sic enim esset, antequam esset) neque id quod augescit, a se ipso augetur, sed accessione aliqua facta: neque quod fit aliud, a se ipso fit aliud, sed per qualitatem contrariam, quæ ei inducitur. Neque, quod ad locum adtinet, a se ipso quidquam movetur; omnia enim, quæ hoc genere motus moventur, corpora esse demonstrabitur; quæ non possunt esse per se mobilia. Oportet igitur, proximas iis, quæ oriuntur & aliunde moventur, caussas per se esse mobiles. Nam si universa stare fingas, non aliunde incipere poterit mobile, nisi a per sese mobili. Nam quod immobile est, eodem semper modo se habet: & quod aliunde movetur, moventis exspectat facultatem.

Præter-

Δεῖ δὲ καὶ ἁπλᾶς τὰς ἀρχὰς εἶναι. τὰ γὰρ σύνθετα, ἐκ τῶν ἁπλῶν συνέστηκε· καὶ προηγεῖται τῇ φύσει τὰ ἁπλᾶ τῶν συνθέτων. Ἴδωμεν οὖν, κάτωθεν ἀνιόντες, καὶ ἀπὸ τῶν προσεχῶν ἀρχόμενοι, ζητῶμεν, εἰ δυνατὸν τὰ σώμα- p. 227 a.
τα ἐν ἀρχῆς λόγω παραλαμβάνεσθαι, καὶ εἶναι τοιαῦτα, οἵας τὰς ἀρχὰς τὰς πρώτας ὁ λόγος ὑπέθετο· ἢ οὔτε αὐθυπόστατα, οὔτε αὐτοκίνητα εἶναι δύναται ταῦτα τὰ κινούμενα σώματα. τὸ γὰρ αὐτοκίνηταν, ἢ μέρει μὲν κινοῦν, μέρει δὲ κινούμενον, λέγεται αὐτοκίνητον· ἢ ὅλον ἑαυτὸ κινοῦν, καὶ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ κινούμενον. ἀλλ᾽ εἰ μέρει κινεῖ, καὶ μέρει κινεῖται, περὶ τοῦ κι- b.
νοῦντος μέραυς πάλιν τὰ αὐτὰ ἐρωτητέον, πότερον αὐτοκίνητόν ἄστιν, ἢ ἑτέρωθεν κινούμενον κινεῖ· καὶ εἰ τοῦτο, ἢ ἐπ᾽ ἄπειρον προελευσόμεθα, ἢ αὐτοκίνητον ὑποθησόμεθα τὸ πρῶτον, ὡς ὅλον κινοῦν, καὶ ὅλον κινούμενον. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ

Præterea principia ſimplicia eſſe oportet. Compoſita enim e ſimplicibus conſtant: itaque ab ipſa natura comparatum eſt, ut ſimplicia compoſitis antecedant. Videamus igitur inferne adſcendendo; & a proximis auſpicando quæramus, utrum corpora ut principia ſumi poſſint, & ut talia, qualia prima principia eſſe oportere ſtatuimus: an vero per ſeſe neque ſubſiſtere, neque moveri poſſint mobilia iſta corpora. Quod enim per ſe mobile ſtatuitur, id aut eo dicitur per ſe mobile, quod partim movens ſit, partim motum; aut quod totum ſe ipſum moveat, & a ſe ipſo moveatur. Verum ſi parte ſui movet, parte movetur; de movente parte rurſus idem eſt quærendum, utrum per ſe mobilis ea ſit, an ita moveat, ut ipſa aliunde moveatur? Quod ſi hoc; aut in infinitum progrediemur, aut per ſe mobile ſtatuemus primum illud, ut quod totum & moveat & moveatur. Eadem & de iis dicenda ſunt,

τοῦ αὐθυποστάτου ῥητέον. ἀνάγκη γὰρ τὸ
πρῶτον καὶ κυρίως αὐθυπόστατον ὅλον ὑφιστάνον
εἶναι, καὶ ὅλον ὑφιστάμενον. Τὸ δὲ τοιοῦτον,
c. ἀμερὲς εὐθὺς ἀνάγκη εἶναι, καὶ ἀδιάστατον.
μεριστὸν γὰρ καὶ διαστατὸν ὑπάρχον, οὐ δύνα-
ται ὅλον ὅλῳ ἑαυτῷ ἐφαρμόττειν, ὡς τὸ ὅλον
εἶναι κινοῦν, καὶ ὅλον τὸ αὐτὸ κινούμενον, ἢ
ὅλον ὑφιστὰν εἶναι, καὶ ὅλον ὑφιστάμενον. Ἀλλ'
οὐδὲ ἁπλᾶ εἶναι τὰ σώματα δύναται, ἐξ ὑπο-
κειμένου τινὸς ὄντα, καὶ εἴδους, καὶ πολλῶν τῶν
συμπληρούντων αὐτὸ, μεγέθους, σχήματος,
χρώματος, καὶ τῶν τοιούτων· ἅπερ οὐκ ἔστι
p. 228 a. πρωτουργὰ εἴδη, ἀλλὰ μεθέξεις τῶν πρωτουρ-
γῶν εἰδῶν ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ ἀνειδέῳ τῷ μετέ-
χοντι γινόμεναι. ὅπου μὲν γὰρ ἔστι πρωτότυπα
τὰ εἴδη, ἔστιν αὐτὸ τοῦτο ἕκαστον ὅπερ ἐστὶ,
καὶ οὐ δεῖται τινὸς τοῦ μετέχοντος ἀνειδέου. ὅπου
δὲ μέθεξίς ἐστιν ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων, δεῖ πάν-
τως

ſunt, quæ per ſeſe ſubſiſtunt. Neceſſe eſt enim, primum illud & proprie per ſeſe ſubſiſtens, ejusmodi eſſe, quod totum & ſubſiſtere faciat, & ſubſiſtat. Quod vero ejusmodi eſt, in id ſtatim etiam neceſſe eſt neque partitionem neque disjunctionem cadere. Nam ſi dividi & disjungi queat, non poteſt totum ſibi toti ita eſſe aptum, ut totum ſit movens, idemque totum id quod moveatur; aut ut totum ſit id quod conſtituat, & totum id quod conſtituatur. Sed ne ſimplicia quidem eſſe poſſunt corpora, quippe quæ ſubjecto aliquo conſtant, & forma, & multis quibus illa forma compleatur rebus, magnitudine, figura, colore & ſimilibus; quæ non ſunt primæ & efficientes ſpecies, ſed participationes primitivarum ſpecierum, in ſubjecto aliquo nullam formam habente, quod illas participat, exſiſtentes. Ubi enim primogeniæ formæ ſunt; unumquodque id ipſum eſt quod eſt, nec eget ſubjecto informi, quod illud participet. Ubi vero participatio eſt ſpecierum primogeniarum, ibi
omnino

τως ἄλλο εἶναι τὸ μετέχον, ἀνείδεον καθ' αὑτὸ ὑπάρχον.

Εἰ οὖν αἱ μὲν ἀρχαὶ, ἀσώματοι καὶ ἀδιάστατοί εἰσι, καὶ ἁπλαῖ, καὶ πρωτουργοὶ, αὐ- b. τοκίνητοί τε, καὶ αὐθυπόστατοι, ἤ κρεῖττόν τι τούτων· τὰ δὲ σώματα οὐ δύναται εἶναι τοιαῦτα· δῆλον, ὅτι τὰ σώματα οὐκ ἂν εἶεν ἀρχαί. Τί οὖν ἐστι τὸ αὐτοκίνητον, ὅ φαμεν κινητικὸν ὑπάρχον τῶν σωμάτων ἑτεροκινήτων ὄντων, ἀρχῆς ἔχειν πρὸς αὐτὰ λόγον· ἤ τοῦτό ἐστι τὸ ἔνδοθεν κινοῦν; ἀλλὰ καὶ αὐτὸ, εἰ ὑφ' ἑτέρου ἐκινεῖτο, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ἔνδοθεν κινεῖσθαι, ἀλλ' ἔξωθεν, ὡς τὰ σώματα. τὸ γὰρ κυρίως κινοῦν, τὸ πρώτως κινοῦν ἐστιν· ὥσπερ, εἰ c. διὰ τῆς χειρὸς καὶ ῥάβδου κινῶ τὸν λίθον, ἐγώ εἰμι ὁ κυρίως κινῶν. Τί οὖν ἐστι τὸ ἔνδοθεν τὰ σώματα κινοῦν; τί ἄλλο, ἤ τοῦτο ὃ λέγομεν ψυχήν; καὶ γὰρ τὸ ἔμψυχον, ἔνδοθεν κινεῖται· καὶ

omnino aliud esse oportet quod participat, cum per se informe sit.

Igitur si principia, incorporea & indivulsa sunt, & simplicia, & per se efficacia, & per se mobilia & subsistentia, aut aliquid hisce præstantius; corpora vero talia esse non possunt; corpora principia non esse constat. Quodnam ergo est illud per se mobile, quod dicimus vim habere movendi corpora, quæ alieno motu cientur, & respectu illorum habere principii rationem? Quod vero aliud id est, nisi id quod intrinsecus movetur? At, si id ipsum rursus ab alio moveretur, non per se moveri diceremus, sed extrinsecus, sicuti corpora. Nam proprie movens, est primum movens: veluti, si manu & baculo moveam lapidem, ego sum proprie is qui movet. Quid est igitur quod corpora intrinsecus moveat? Quid aliud, nisi id quod Animam dicimus? Nam quod est animatum, intrinsecus movetur: &

καὶ τὸ ἔνδοθεν κινούμενον, ἔμψυχον λέγομεν. εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ ἔνδοθεν κινεῖ τὰ σώματα, τὸ δὲ ἔνδοθεν κινοῦν τὰ σώματα τὸ αὐτοκίνητόν ἐστιν, ἡ ψυχὴ ἂν εἴη τὸ αὐτοκίνητον, ἀρχὴ καὶ αἰ-
p.229 τία τῶν γινομένων καὶ κινουμένων ὑπάρχουσα,
a. καὶ λόγους ἔχουσα ἐν αὐτῇ τούτων, καθ' οὓς γίνονται τὰ γινόμενα, καὶ κινοῦνται τὰ κινούμενα. εἰ μὴ γὰρ ἔστι πρωτουργὰ τὰ ἐν τοῖς σώμασιν εἴδη, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοκινήτου προσεχῶς ὑφίστανται, δῆλον ὅτι ἑκάστου εἴδους τῶν ἐν τοῖς σώμασι, καὶ ὅλως γενητῶν, ἡ πρωτουργὸς ἀρχὴ ψυχική ἐστι. καὶ ἐκεῖνά εἰσι τὰ εἰλικρινέστερα, καὶ καθαρώτερα. ἵνα γὰρ ἐφ'
b. ἑνὸς ποιήσωμεν τὸν λόγον· τὸ ἐν σώμασι καλὸν, ἐν σαρξίν ἐστι, καὶ νεύροις, καὶ τοῖς τὸ σῶμα συμπληροῦσιν, εἰ τύχοι, τῶν ζώων· καλλύνον μὲν, ὡς δυνατὸν, ἐκεῖνα· μεταλαμβάνον δὲ καὶ αὐτὸ τῆς ἐκείνων ἀσχημοσύνης, καὶ βεβαπτι-

& quod intrinſecus movetur, animatum dicimus. Quod ſi anima eſt quæ intrinſecus moveat corpora; quod vero corpora intrinſecus movet, per ſe mobile eſt; Anima erit illud per ſe mobile, quod quærimus; principium & cauſſa eorum quæ oriuntur & moventur, horumque rationes in ſeſe continens, ſecundum quas ea fiunt quæ fiunt, & moventur quæ moventur. Quod ſi enim primariæ non ſunt in corporibus formæ, ſed ex eo quod per ſe mobile eſt, proxime conſtituuntur; perſpicuum eſt, cujusque formæ, quæ in corporibus ineſt, & omnino quæ in rebus genitis, primarium principium animam eſſe. Et illæ ſunt formæ (ſive ſpecies) ſinceriores purioresque. Ut enim uno rem exemplo declaremus: pulcritudo corporum in carnibus ſita eſt, & nervis, & omnino in iis quibus expletur corpus atque abſolvitur, ſi ita cadat, animalium: quæ & illa quidem, quantum fieri poteſt, exornat; ſed & deformitatem eorum participat,

βαπτισμένον εἰς αὐτήν. τὸ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ καλὸν, ἀπολελυμένον τούτων ἁπάντων, καὶ οὐκέτι εἰκὼν καλοῦ, ἀλλ' αὐτόκαλον ὑπάρχον, λόγος καθαρός ἐστιν· οὐ πῇ μὲν καλὸν, πῇ δὲ οὐ καλὸν, ἀλλ' ὅλον δι' ὅλου καλόν. διὸ καὶ c.
ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ ἐν αὐτῇ καλὸν ἴδῃ, ἢ τὸ ἐν ἄλλῃ ψυχῇ, ἀτιμάζει τὸ σωματικὸν καλὸν, καὶ περιπτύει αὐτὸ, πρὸς ἐκεῖνό γε παραβάλλουσα. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν ἕκαστον πρωτουργὸν καὶ εἰλικρινές ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.

Δῆλον δὲ, ὅτι τοῖς σώμασιν ὁμοίως καὶ αἱ ψυχαὶ διῄρηνται, ἴδια τὰ σώματα κινοῦσαι. καὶ αἱ μὲν τῶν οὐρανίων εἰσὶν, αἱ δὲ τῶν ὑπὸ σελήνην. ἄτοπον γὰρ, τὰ μὲν χείρονα τῶν σωμάτων ἔμψυχα εἶναι καὶ ζῆν, τὰ δὲ κρείττονα ἄψυχα καὶ νεκρά. καὶ λόγον οὖν ἔχουσιν αἱ ψυ- p. 230
χαὶ πρὸς ἀλλήλας, ὅνπερ τὰ σώματα, αἴτιαι a.
οὖσαι αἱ ἐν οὐρανῷ τῶν ὑπὸ σελήνην. καὶ σεμνὸν

ticipat, & in ea demergitur. Animi vero pulcritudo, his ſoluta omnibus, cum non jam imago pulcritudinis, ſed ipſa per ſe pulcra ſit, pura (pulcritudinis) ratio eſt: non partim quidem pulcra, partim vero non pulcra, ſed tota & penitus pulcra. Quare etiam, cum anima vel ſuam vel alterius animæ pulcritudinem perſpexit, pulcritudinem corporis aſpernatur & deſpicit, cum illa altera collatam. Sic vero etiam aliarum formarum quælibet primaria & ſincera eſt in anima.

Perſpicuum eſt autem, ut corpora, ſic etiam animas dividi, quæ ſua corpora movent: aliaſque eſſe cœleſtium corporum, alias ſublunarium. Abſurdum eſt enim, cum deteriora corpora ſint animata & vivant, præſtantiora carere animâ atque vitâ. Habent igitur etiam animæ inter ſeſe eamdem rationem atque corpora: cœleſtes enim animæ, earum cauſſæ ſunt quæ infra lunam ſunt. Ac revera

μνὸν μὲν ὄντως καὶ τίμιον τὸ χρῆμα τῆς ψυχῆς,
καὶ μάλιστα τῆς οὐρανίας, καὶ εἰς ἀρχῆς λό-
γον ἐπιτήδειον, ἀλλ' οὔτοι γε τῆς πρώτης. τὸ
γὰρ αὐτοκίνητον καὶ αὐθυπόστατον, τῶν μὲν
ἑτεροκινήτων καὶ ἑτέρωθεν ὑφισταμένων προϋπάρ-
b. χον· διπλόην δὲ ὅμως ἔχει τινὰ, κινοῦντος καὶ
κινουμένου, καὶ ὑφιστάντος καὶ ὑφισταμένου.
δεῖ δὲ πρὸ τοῦ συνθέτου τὸ ἁπλοῦν εἶναι, καὶ
πρὸ τῶν δύο τὸ ἕν. Ἔτι δὲ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖ-
ται τὸ αὐτοκίνητον· ἀλλὰ κινεῖται ὅμως, καὶ
μεταβάλλει· κἂν μὴ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κα-
τὰ τὰς ἐνεργείας· οὐ τὰς σωματικὰς κινού-
μενον κινήσεις, (κατὰ γὰρ ἐκείνας, ἀκίνητόν
ἐστιν,) ἀλλὰ τὰς ψυχικάς· αἷς ὀνόματά ἐστι,
c. σκοπεῖσθαι, βουλεύεσθαι, διανοεῖσθαι, δοξά-
ζειν· καθ' ἃς αὐτὴ κινουμένη, κινεῖ τὰ σώμα-
τα κατὰ τὰς σωματικὰς κινήσεις.

Δεῖ

vera magnificum quiddam & pretiosum est Anima, præsertim cœlestis, & ad principii rationem adcommodata, neque tamen primi. Quod enim per se & movetur & subsistit, quamvis iis, quæ alieno motu cientur & aliunde exsistunt, sit prius, duplicem tamen rationem habet, moventis & mobilis, efficientis & effecti. Oportet autem simplex antecedere composito, & unum prius esse duobus. Præterea quod per se mobile est, a se ipso quidem cietur; sed movetur tamen, & mutatur, licet non essentiæ ratione, sed secundum actiones: & quidem non corporeis movetur motionibus, (nam quod ad illas adtinet, immobile est) sed quæ animarum sunt propriæ; quarum nomina sunt, considerare, deliberare, cogitare, opinari: quibus ipsa cum moveatur, corpora movet corporeis motionibus.

Omnino

Δεῖ δὲ πρὸ τοῦ ὁπωσοῦν μεταβάλλοντος εἶναι τὸ τελέως ἀμετάβλητον, ἵνα καὶ τὸ μεταβάλλον μένῃ μεταβάλλον. ἡ μὲν γὰρ κίνησις καὶ μεταβολὴ καὶ τοῖς οὐρανίοις καὶ τοῖς ὑπὸ σελήνην ἀψύχοις ὑπάρχει, τῆς πρώτης κινούσης. τὸ δὲ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως, καὶ περὶ τὰ αὐτὰ, καὶ καθ' ἕνα λόγον, καὶ μίαν p. 231 a. τάξιν, πόθεν ὑπάρχει τοῖς οὐρανίοις; πόθεν δὲ καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ σελήνην ἡ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀεὶ ἀνακύκλησις, τῶν τε στοιχείων, καὶ τῶν ὡρῶν, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν φυτῶν; κἂν γὰρ τῷ ἀριθμῷ μὴ μένῃ ταῦτα τὰ ἀνακυκλούμενα, ὥσπερ ἐπὶ τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ἀποκαθίσταται. ἐκ γὰρ πυρὸς, ἀήρ· καὶ ἐξ ἀέρος, ὕδωρ· καὶ ἐξ ὕδατος, γῆ, καὶ πάλιν πῦρ· καὶ μετὰ ἔαρ, θέρος, καὶ b. μετόπωρον, καὶ χειμὼν, καὶ πάλιν ἔαρ· καὶ ἀπὸ πυροῦ, καλάμη, καὶ βοτάνη, καὶ ἄσταχυς, καὶ πάλιν πυρός· καὶ ἀπὸ ἀνθρώπου, σπέρ-

Omnino autem ante id quod utcumque mutatur, eſſe oportet id quod nullo modo mutetur, ut & id, quod mutatur, mutabile maneat. Motio enim atque mutatio & cœleſtibus & ſublunaribus inanimatis præſto eſt, movente anima prima. Quod vero ſemper eadem ratione, eodemque modo, & circa eadem, & una ratione unoque ordine ſunt, id cœleſtibus unde contigit? Unde vero etiam ſublunaribus contingit perpetuus ex eisdem ad eadem veluti in orbem reditus, tam elementis, quam anni viciſſitudinibus, denique animantibus, atque ſtirpibus? Etiamſi enim numero eadem non permanent hæc in orbem redeuntia, quod fit in cœleſtibus; ſpecie tamen ac formâ in eadem reſtituuntur. Nam ex igne fit aër, & ex aëre aqua, & ex aquâ terra, rurſusque ignis: poſt ver inſtat æſtas, & autumnus, & hyems, rurſusque ver: & e frumento culmus, & herba, & ſpica, & rurſus frumentum: & ab homine ſemen,

σπέρμα, καὶ καταμήνιον, καὶ πάλιν ἄνθρωπος. πόθεν οὖν αὕτη ἡ ταυτότης; ἡ γὰρ κίνησις, ἐκστατική ἐστι, καὶ ἑτεροποιός· δῆλον οὖν, ὅτι ἀπό ἀκινήτου τινὸς καὶ παντάπασιν ἀμεταβλήτου αἰτίας, τῆς ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύ-
c. τως ἐχούσης. καὶ γὰρ τοῦ ποτὲ μὲν τάδε ° νοοῦντος ἢ ποιοῦντος, ποτὲ δὲ χρονίκας τὰς ἐνεργείας ἔχοντος, προηγεῖσθαι ἀνάγκη τὸ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν ἀμερεῖ καὶ ἀκινήτῳ αἰῶνι πάντα ἐνεργοῦν. ὅσῳ γὰρ τοῦτο τοῦ αὐτοκινήτου κρεῖττον, τὸ μὴ μόνον κατ' οὐσίαν ἀμετάβλητον, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύναμιν, καὶ κατ' ἐνέργειαν, πρόδηλόν ἐστι. τὸ δὲ κρεῖττον, ἀνάγκη προυπάρχειν κατ' οὐσίαν τῶν καταδεεστέρων. καὶ χρὴ τὸν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀναβαίνοντα ζητεῖν, εἰ δυνατὸν εἶναί τι κρεῖττον τῆς
p. 332 ὑποτεθείσης ἀρχῆς· κἂν εὑρεθῇ, πάλιν ἐπ'
a. ἐκείνου ζητεῖν· ἕως ἂν εἰς τὰς ἀκροτάτας ἐννοίας ἔλθωμεν.

femen, & menftruum, & rurfus homo. Unde igitur ifta ad idem reverfio? Nam ipfe motus, discrimen diverfitatemque efficit. Perfpicuum eft igitur, effe hoc ab immobili aliqua & prorfus immutabili cauffa, cujus una eademque ratio perpetuo fit. Nam ei quod aliâs [hoc, aliâs illud,] aliâs celeriter cogitat aut agit, aliâs diuturnas habet actiones, antecedere neceffe eft id, quod uno eodemque modo perpetuo fe habeat, & ævo divifionis & motionis experte agat omnia. Quanto enim eo quod per fefe movetur fit præftantius illud, cujus non effentia modo eft immutabilis, fed & potentia & actio, clarum eft. Quod vero præftantius, idem etiam effentiæ ratione prius effe neceffe eft deterioribus. Et qui ad principia adfcendere vult, is quærere debebit, poffit-ne aliquid etiam eo effe principio præftantius quod ftatuimus. Quod fi repertum fuerit; rurfus in illo quærendum, donec ad fupremas cogitationes perve-

ἔλθωμεν, ὧν οὐκέτι σεμνοτέρας ἔχομεν· καὶ μὴ στῆσαι τὴν ἀνάβασιν. οὐδὲ γὰρ εὐλαβητέον μὴ κενεμβατῶμεν, μείζονά τινα καὶ ὑπερβαίνοντα τὰς πρώτας ἀρχὰς περὶ αὐτῶν ἐννοοῦντες. οὐ γὰρ δυνατὸν τηλικοῦτον πήδημα πηδῆσαι τὰς ἡμετέρας ἐννοίας, ὡς παρισωθῆναι τῇ ἀξίᾳ τῶν πρώτων ἀρχῶν, οὐ λέγω καὶ ὑπερπτῆναι. μία b. γὰρ αὕτη πρὸς Θεὸν ἀνάτασις ἀρίστη, καὶ ὡς δυνατὸν ἄπταιστος· τὸ, ὧν ἐννοοῦμεν ἀγαθῶν, τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιώτατα καὶ πρωτουργὰ καὶ ὀνόματα καὶ πράγματα αὐτῷ ἀνατιθέντας, εἰδέναι βεβαίως, ὅτι μηδὲν ἀνατεθείκαμεν ἄξιον. ἀρκεῖ δὲ ἡμῖν εἰς συγγνώμην, τὸ μηδὲν ἔχειν ἐκείνων ὑπέρτερον.

c. Ἀνελθόντος τοίνυν τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ αὐτοκινήτου ἐπὶ τὸ ἀκίνητον καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀμετάβλητον αἴτιον, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον, τῇ τε οὐσίᾳ, καὶ ταῖς δυνάμε-

pervenerimus, quibus nihil restet excellentius; nec prius ab adscensu desistendum. Neque enim verendum, ne inanis sit nostra progressio, majora quædam, quæque prima principia excedant, de iis cogitando. Neque enim fieri potest, ut tantum saltum faciamus cogitatione nostra, ut æquemus primorum principiorum dignitatem, ne dicam superemus. Una enim hæc quæ ad Deum fit contentio, est optima; & omnis, quantum fieri potest, erroris expers: ut, cum eorum bonorum quæ cogitatione persequimur, gravissima & sanctissima & primaria tam nomina, quam res, ei tribuerimus, illud persuasissimum habeamus, nihil nos ipso dignum ei tribuisse. Sed ad veniam impetrandam illud nobis satis est, quod nihil habeamus, quod istis sit excellentius.

Ratione igitur a per se mobili ad immobile progressa, & ad caussam omnibus modis immutabilem, quæ uno eodemque modo semper se habet, tam essentiâ,

δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις, καὶ ἐν αἰῶνι ἱδρυμένον τῷ τὸν χρόνον τοῖς κινουμένοις συνυποστήσαντι· καὶ τῶν πολλῶν ἀρχῶν, τῶν ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ, τὰς ἀρχικωτέρας αἰτίας ἐν τῷ ἀκινήτῳ θεασόμεθα, ἀκινήτους, καὶ αἰωνίας, καὶ ὁλο-
p. 233 a. τελεῖς, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἡνωμένας, ὡς ἑκάστην τὰς πάσας εἶναι διὰ τὴν ἕνωσιν, μενούσης ἀσυγχύτου τῆς νοερᾶς διακρίσεως. πόθεν γὰρ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ εἴδεσιν ἡ διάκρισις, εἰ μὴ ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς Θεὸς κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ διακεκριμένας αἰτίας αὐτὰ παρήγαγεν; οὐ μέντοι τοιαύτην ὑπονοητέον ἐκεῖ τῶν ἀρχετύπων εἰδῶν τὴν διάκρισιν, οἵα ἐστὶν ἡ τῶν εἰκόνων ἐν-
b. ταῦθα· οὐδὲ ἡ τῶν ψυχικῶν λόγων διάκρισις τοιαύτη ἐστὶν, οἵα ἡ τῶν σωματικῶν. ὥσπερ δὲ ἕκαστος τῶν ὀκτὼ οὐρανῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀστέρων, καὶ μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου οὐρανοῦ, καὶ αὐτοτελὲς μέρος, οὐσίαν τε ἔχων ὁλόκληρον, καὶ δυνάμεις

tiâ, quam viribus & actionibus, & in æternitate collocatam, quæ tempus cum iis quæ moventur produxit; etiam complurium illorum principiorum, quæ sunt in per se mobili, caussas superioris ordinis inesse in immobili videbimus, immobiles, æternas, perfectas, & inter se copulatas, ut unaquæque contineat universas ob conjunctionem; ea discretione, quæ cogitatione & mente fit, impermista manente. Unde enim est formarum, quæ in mundo sunt, discrimen, nisi mundi opifex Deus pro caussis in ipso distinctis eas produxit? Neque tamen illic tale principalium formarum fingendum est discrimen, quale est hic imaginum: neque rationum animalium discretio talis est, qualis rerum corporearum. Sed quemadmodum octo cœlorum, & quæ in eis sunt siderum, unumquodque pars est totius cœli, & quidem pars absoluta atque per se integra, integram suam essentiam habens, & vires

δυνάμεις καὶ ἐνεργείας οἰκείας· καὶ οὐ μόνον τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὸ σελήνην εἰδῶν τῶν ἀεὶ ὄντων ἕκαστον, οἷον τὸ ἀνθρώπου, τὸ ἵππου, c.
τὸ συκῆς, ἢ ἀμπέλου· (ὁλόκληρα γὰρ τούτων ἕκαστα, κἂν μὴ κατὰ τὰ ἄτομα, ὥσπερ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ κατὰ τὰ εἴδη, τὰ ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς πληροῦντα τὸν κόσμον·) ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἁπλουστέρων γενῶν ἕκαστον τῶν συνιστάντων τὰ εἴδη, οἷον οὐσία, κίνησις, στάσις, ταυτότης, ἑτερότης, κάλλος, ἀλήθεια, συμμετρία, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῷ σωματικῷ κόσμῳ, ἕκαστον ὅλον καὶ τέλειόν ἐστι κα- p. 234 a.
τὰ τὸ ἑαυτοῦ εἶδος, καὶ πολλὰς †) ἔχον διαφορὰς ἐν ἑαυτῷ. πολλῷ δὲ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ψυχῇ ὁλοτελὲς ἕκαστον προϋπάρχει, ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ἐνταῦθα σωματικοῦ αὐτοκινήτος, συνῃρημένως αὐτοῦ τὰς διαφορὰς περιέχουσα. καὶ πρὸς ἐκεῖνο τὰ ἐνταῦθα ἀπεικονίσθη,

†) An *καίπερ πολλάς?* *quamvis multas habeat &c.*

res actionesque sibi proprias: neque vero cœlestia tantum, sed etiam unaquæque ex rerum sublunarium formis sempiternis, ut hominis, equi, ficûs, vitis: (integra sunt enim horum singula; etsi non quoad individua, ut corpora cœlestia; at ratione formarum, quæ suis quæque differentiis complent mundum:) pari igitur modo simpliciorum etiam generum quodlibet formas constituentium, veluti essentia, motio, statio, identitas, diversitas, pulcritudo, veritas, concinnitas, cæteraque omnia quæ sunt in mundo corporeo, in sua quodque forma (sive specie) totum & perfectum inest, multasque habet differentias in se ipso. Multo vero magis in anima universi integrum unumquodque præexistit, principium & caussa corporearum rerum, quæ hic sunt, per se mobilis, differentias earum copulate in se complectens: Et ad illius exemplar, ut perfectius,

σθη, τελειότερον καὶ εἰλικρινέστερον καὶ παραδειγ-
ματικώτερον ὑπάρχον· πολλῷ δὲ ἔτι μᾶλλον
b. καὶ τὰ τούτων ἀρχέτυπα εἴδη, τὰ νοερὰ καὶ
θεῖα. διὰ γὰρ τὴν ἕνωσιν, ὡς εἶπον, ἐν ἐκεί-
νοις οὐ κατὰ ἐπαφὴν οὖσαν, ἢ συνέχειαν, ἢ
κρᾶσιν σωματικήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἀδια-
στάτων καὶ ἀμερίστων εἰδῶν εἰς ἓν συναλοιφήν,
μετὰ τοῦ μένειν ἀσύγχυτον τὴν διάκρισιν, τὸ
ὁλοτελὲς ἕκαστον ἔχει· καὶ ἔστιν ἀρχὴ καὶ
πρωτουργὸς ἕκαστον τοῦ καθ᾽ ἑαυτὸ εἴδους, ἄχρι
τῶν ἐσχάτων. αἱ δὲ πολλαὶ ἀρχαὶ πάντων,
ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα.
c. ἀνάγκη γὰρ πρὸ τῶν πολλῶν ἓν εἶναι, τὸ αἴ-
τιον. διὸ καὶ τῶν πολλῶν ἕκαστον ἕν ἐστιν· οὐ μέν-
τοι τοιοῦτον, οἷον τὸ πρὸ τῶν πολλῶν. τὸ μὲν
γὰρ ἓν ἀπὸ τῶν πολλῶν, μέρος ἐστὶ τῶν πολλῶν,
καὶ ἐν μέρει τὴν ἁπλότητα τοῦ ἑνὸς ὑπεδέξατο.

Τὸ δὲ πρὸ τῶν πολλῶν ἕν, αἴτιον τῶν πολλῶν ὑπάρχον, προείληφεν ἐν ἑαυτῷ τὰ πολλὰ κατὰ

fectius, & fincerius, & luculentius, res terrenæ funt effictæ; multoque etiam magis harum rerum primogeniæ formæ intelligibiles & divinæ. Ob unionem enim quæ in illis, ut dixi, eft, non contactu aut continuitate aut mixtione corporea, fed infeparabilium & indivifibilium formarum copulatione & unione, ita fuam quodque perfectionem habet, ut impermifta maneat discretio: & unumquodque principium eft & primaria cauffa fuæ formæ usque ad extremas. Multa vero illa omnium principia, ab uno principio fortita funt principii dignitatem. Nam ante multa illa, unum effe oportet, nempe cauffam. Quare & multorum illorum quodlibet unum eft; non tamen tale, quale id eft quod multis antecedit. Nam unum de multis, pars eft multorum, viciffimque fimplicitatem unius fufcipit.

Id vero unum, quod multis antecedit, multorumque cauffa eft, multa illa in fe ipfo unâ communione

κατὰ μίαν ἕνωσιν, πάντα ὂν πρὸ πάντων, αἰ-
τία αἰτιῶν ὑπάρχον, καὶ ἀρχὴ ἀρχῶν, καὶ
Θεὸς θεῶν, ὥσπερ ὑπὸ πάντων αὐτοφυῶς ἀν- p. 235
ευφημεῖται. Ἔστι δὲ καὶ ἀγαθότης ἀγαθοτή- a.
των. τοῦ γὰρ πρώτου καθ' ἑκάστην ἰδιότητα
αἰτίου πάντα ἐφίεται τὰ μετ' αὐτό. οὗ δὲ
πάντα ἐφίεται, τοῦτο ἀγαθόν ἐστιν· ἡ δὲ †)
τῶν ἀρχῶν ἀρχὴ, ἀγαθότης ἐστὶν ἀγαθοτή-
των. Ὁμοίως δὲ, καὶ δύναμις δυνάμεων. ἑκά-
στη γὰρ ἀρχὴ τὴν ἀκροτάτην ἔχει δύναμιν ἐν
τῷ ἑαυτῆς εἴδει· ἡ δὲ τῶν ἀρχῶν ἀρχὴ, τὴν
ἀκροτάτην ὑπὲρ πάσας τὰς δυνάμεις. Ἀλλὰ b.
καὶ γνῶσιν ἔχειν ἀνάγκη τὴν ἀκροτάτην. οὐ
γὰρ ἕν τι τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων ἀγνοή-
σειε· πάντα δ' ὑπ' αὐτοῦ παρήχθη ῥᾳδίως.
Διὸ ἀνάγκη, καθάπερ ὁ λόγος ἀποδεικτικῶς
ἀπὸ τῶν μερῶν ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ ὅλον, (οὐ γὰρ
ἂν ἔγνωμεν τὸ ὅλον, ὁπόσον καὶ ὁποῖόν ἐστι, μὴ

 τὰ

†) ἡ οὖν suspicatus sum, aut ἡ ἄρα τῶν ἀρχ. Et sic fortasse mox iterum.

munione ante continet: estque Omnia ante omnia, Caussa caussarum, & Principium principiorum, & Deus deorum; quemadmodum ab omnibus, naturae ipsius instinctu, celebratur. Est vero & Bonitas bonitatum. Nam primam in quaque proprietate caussam adpetunt omnia, quae post eam sunt: quod vero adpetunt omnia, bonum est: ergo principium principiorum, bonitas est bonitatum. Itemque Potestas potestatum. Quodlibet enim principium summam habet in suo genere potestatem: principium vero principiorum supremam super omnes potestates potestatem. Sed & Cognitionem summam possideat necesse est. Neque enim quidquam a se creatum ignoraverit: sunt autem ab illo facile procreata omnia. Quare necessario, quemadmodum ratio per demonstrationem a partibus ad totum adscendit; (nec enim cognovissemus, quantum esset totum, & quale esset, nisi partes fuissemus ante

τὰ μέρη προθεασάμενοι· ἀλλ' ἑνὶ πολλάκις
μερικῷ περιτυγχάνοντες, ἐκεῖνο τὸ ὅλον ἡγούμε-
c. θα,) οὕτω καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας διὰ
τῶν μερῶν ἐπὶ τὸ ὅλον ἀναπέμπεσθαι χρὴ, εἴ-
περ καὶ ἑκάστη τῶν ἀρχῶν ἀρχή ἐστι, καὶ
κατὰ τοῦτο ὁμοφυὴς πρὸς τὸ ὅλον, ὥσπερ καὶ
ὁμώνυμος. οὐ γὰρ ὄνομα μόνον ἐστὶ τὸ κοινὸν,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸν ἀξίωμα, καὶ ἡ τῶν
ἀρχῶν ὑπεροχὴ πρὸς τὰ ἀπ' αὐτῶν, ἀπὸ τῆς
μιᾶς καὶ ὅλης ταῖς πολλαῖς καὶ μερικωτέραις
p.236 ἐνδέδοται. Εἰ δέ τις δυσχεραίνει τῷ αὐτῷ καλεῖν
* ὀνόματι τάς τε μερικὰς καὶ τὴν ὅλην· πρῶ-
τον μὲν οὐκ εὐλόγως δυσχεραίνει, καὶ πράγμα-
τι δοκοῦντος εἶναι κοινοῦ τοῦ ἀρχικοῦ· ἔπειτα
τὰς μὲν, ἀρχὰς καλείτω· τὴν δὲ, ἀρχὴν ἀρ-
χῶν. κἂν γὰρ καὶ τῶν μερικῶν ἑκάστη ἀρχὴ
ἀρχῶν ἐστιν, ὡς μερικωτέρας ὑφ' ἑαυτὴν ἔχου-
σα· (ἔστι γὰρ καὶ τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἀρ-
χὴ,

ante contemplati: sit enim interdum, ut, cum in partem aliquam incidimus, ipsum totum illud esse existimemus) sic etiam honos & cultus per partes ad totum est referendus; quandoquidem & quodlibet principium est principium, eaque ratione agnatum toti, ut & nominis ejusdem particeps. Neque enim nomen tantum est commune: sed & ipsa principalis dignitas & excellentia principiorum præ his quæ ab iis orta sunt, ab uno illo & toto multis illis & singularibus est concessa. Si quis vero non committendum putat, ut eodem appellentur nomine singularia principia, quo totum: is primum immerito ita existimat, quoniam etiam reipsa dignitas principii communis illis esse videtur: deinde cætera quidem nude principia vocet, illud autem Principium principiorum. Etsi enim & singularium quodlibet, principium principiorum est; cum alia magis particularia principia sub se complectatur; (aliud est enim animi pulcritudinis princi-

χὴ, καὶ τοῦ σωματικοῦ ἄλλη· καὶ κοινή πως ἀμφοῖν, ἡ τοῦ κάλλους ὡς κάλλους ἀρχή·) ἀλλ' b. ὅμως ἡ κυρίως ἀρχὴ τῶν ἀρχῶν, ἐκείνη ἐστὶν, ἧς ὑπερτέρα ἄλλη οὐκ ἔστιν ἀρχή· οὕτω δὲ καὶ αἴτιον αἰτίων, καὶ Θεὸς θεῶν, καὶ ἀγαθότης ἀγαθοτήτων.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστῆσαι χρὴ, ὅτι τοῦ πάντων αἰτίου, ὑπὲρ πάντα ὄντος τὰ ὄντα, οὐδέν ἐστιν οἰκεῖον ὄνομα· πᾶν δὲ ὄνομα ἐπὶ διακεκριμένην τινὰ ἔννοιαν φέρεται· ἀλλ' ἀπὸ τῶν μετ' αὐτὸν τὰ τιμιώτατα ἐπ' αὐτὸν ἀναπέμπομεν. Καὶ αὐτὸ γοῦν, ὡς εἴρηται, τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα c. ἀπὸ τῶν οὐρανίων μετῆκται, ὡς ὀξέως κινουμένων, καὶ θεόντων. καὶ εὐσεβῆ καλοῦμεν αὐτὸν, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ ἀγαθὸν, καὶ δεσπότην, καὶ ἰσχυρὸν, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα· ἅπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοῖς ἐφαρμόττειν νομίζομεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ πρώτου τῶν τριῶν προβλημάτων,

principium, & aliud pulcritudinis corporeæ; & commune quodammodo utrisque pulcritudinis, ut pulcritudinis principium:) tamen id quod est proprie Principium principiorum, illud est, quo nullum est superius principium; adeoque Caussa caussarum, & Deus deorum, & Bonitas bonitatum.

Præterea vero intelligendum potius est, caussæ omnium, quæ super ea omnia est quæ sunt, nullum esse peculiare nomen: (omne enim nomen ad distinctam aliquam notionem refertur:) sed ex iis nominibus, quæ rebus ipso posterioribus indita sunt, honoratissima quæque nos illi tribuere. Atque adeo ipsum DEI nomen, ut dictum est, a cœlestibus corporibus est translatum, quæ celeriter moveantur & currant. Et pium etiam eum vocamus, & humanum, & bonum, & dominum, & fortem; nec nos pudet, quamquam multis etiam hominibus eadem nomina tribuere solemus. Sed, de prima trium quæstionum,

p. 237 a. μάτων, τοῦ προθεμένου δεῖξαι, ὅτι εἰσὶ πρῶται τῶν ὄντων ἀρχαὶ, καὶ Θεὸς, πάντων αἴτιος, ἀρκείτω καὶ ταῦτα· κἂν ὑπολείπωνταί τινες ἔτι τῇ ἀνόδῳ βαθμοὶ πρὸς τὴν τελειοτάτην συμπλήρωσιν. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ τούτων τινὰ περιττὰ δόξει τισὶν, ὡς πρὸς τὸν προηγούμενον τῆς γραφῆς σκοπὸν, τὸ τοῦ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον σαφηνίσαι προθυμηθέντα.

b. Τὸ δὲ δεύτερον ἦν, ὅτι προνοεῖ καὶ διοικεῖ τὰ ὅλα ὁ Θεός· ὅπερ ἤδη μὲν, οἶμαι, καὶ αὐτὸ διὰ πλειόνων ἐν τοῖς προειρημένοις ἀποδέδεικται, οὐ χεῖρον δ' ἂν εἴη καὶ προηγουμένης τυχεῖν ἐπισκέψεως. Εἰσὶ γάρ τινες, οἳ νομίζουσιν εἶναι τὰ θεῖα, καὶ τοιαῦτα, οἷά περ ὁ λόγος αὐτὰ ἐξέφηνεν, ἀγαθὰ, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, καὶ γνῶσιν τὴν τελειοτάτην· τῶν μέντοι ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν, ὡς μικρῶν καὶ εὐτελῶν ὄντων, καὶ ἀναξίων τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας. τοῦτο δὲ πάσχουσι τὸ πάθος ὑπὸ τῆς δοκοῦ-

num, qua propositum fuit demonstrare, esse prima rerum principia, & auctorem omnium rerum esse Deum, hæc hactenus dicta sufficiant; licet gradus adhuc nonnulli a nobis prætermissi sint, quibus ad summum fastigium & ad absolutissimam perfectionem adscendatur. Scio enim & horum nonnulla visum iri superflua quibusdam, quod quidem ad principalem scripti scopum pertineat, qui is est, ut Epicteti Enchiridion declaretur.

Alterum erat, Deum curare & administrare universa: quod etsi & ipsum, nisi fallor, copiose in superioribus est demonstratum, tamen ex professo etiam tractari profuerit. Sunt enim qui existiment, esse Numina, & quidem talia, qualia sunt exposita, bona, & summa potentia prædita, perfectissimaque cognitione: sed ea res humanas contemnere, tamquam parvas & viles, & sua curatione indignas. In hanc vero sententiam devenerunt ex

δοκούσης αὐτοῖς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων c.
ἀνωμαλίας· ὅταν κακοὺς δοκοῦντας ἴδωσιν ἄρ-
χοντας καὶ πλουτοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας, καὶ
μέχρι θανάτου γηραιοῦ εὐροοῦντας, καὶ παισὶ
τὴν εὔροιαν ἐνίοτε παραδιδόντας· τοὺς δὲ ἀγα-
θοὺς ἀπὸ τούτων ἀνήκεστα πάσχοντας, μηδε-
μιᾶς ἑπομένης, ὡς νομίζουσιν, ἐκδικήσεως. ἀπὸ
γὰρ τούτων οἱ μὲν, ὡς εἴρηται πρότερον, καὶ τὸ
εἶναι τὸν Θεὸν τολμῶσιν ἀναιρεῖν· οἱ δὲ, τὸ μὲν
εἶναι, καὶ τοιοῦτον εἶναι, διὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας
ὁμολογοῦσι, τῇ δὲ περὶ τὰ ἀνθρώπινα προνοίᾳ p. 233
ἀπιστοῦσι, καὶ μάλιστα ἐν συμφοραῖς ἰδίαις γε- a.
νόμενοι· μὴ γὰρ ἂν τοσαύτην ἀνωμαλίαν συμ-
βῆναι, καὶ τοὺς μὲν κακοὺς ἀτιμωρήτους, τοὺς
δὲ ἀγαθοὺς ἀνεκδικήτους ἀπολείπεσθαι, θείας
προνοίας ἐπιμελομένης. Ῥητέον οὖν καὶ περὶ τού-
του κοινότερον καὶ καθολικώτερον, ἐκ διαιρέσεως
ἐρωτῶντι τὸν λόγον. Εἰ γὰρ ὄντα, μὴ προνοοῦ-
σι,

ex humanarum rerum, quæ videtur, perturbatione; cum vident homines, qui improbi videntur esse, imperiis, opibus, valetudine florere, & usque ad obitum secundis rebus uti, easque interdum liberis suis quasi per manus tradere: bonos autem viros ab his immaniter excarnificari, nulla sequente (ut putant) ultione. His enim de caussis, alii (ut prius dictum est) esse etiam Deum negare non dubitant: alii, quamvis & esse Deum, & talem esse, propter communes notiones fateantur, tamen res humanas ab eo curari non credunt, præsertim si cum privatis calamitatibus ipsi conflictantur. Neque enim tantam fore perturbationem rerum, neque improbos ita impunitos, bonos autem viros inultos permansuros, si divina providentia mundum procuraret. Est igitur de his etiam in universum dicendum, & bipartita utendum argumentatione. Nam si dii cum sint, non consulunt

σι, τὰ θεῖα· ἢ ἀγνοοῦντα, ὅτι χρὴ προνοεῖν,
οὐ προνοοῦσι, [ἢ γινώσκοντα.] καὶ εἰ τοῦτο, ἢ
b. μὴ δυνάμενα οὐ προνοεῖ, ἢ μὴ βουλόμενα· καὶ
εἰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἢ διὰ τὸ μέγεθος ὑπερ-
βαινόντων τῶν τῇδε τὴν δύναμιν τοῦ θείου, ἢ
διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν ἀποφευγόντων τὴν
πρόνοιαν αὐτοῦ. εἰ δὲ δύναται μὲν, οὐ βούλεται
δὲ, ἢ διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελεῖ, ἢ πά-
λιν διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν, κἂν δύνηται,
καταφρονεῖ.

Τοιαύτης τῆς διαιρέσεως οὔσης, κοινῶς τέως
c. πρὸς πάντα τὰ τμήματα αὐτῆς ῥητέον· ὅτι
τοιοῦτον ὂν τὸ θεῖον, οἷον ὑπόκειται, γνῶσίν τε
ἔχον τὴν ἀκριβεστάτην, καὶ δύναμιν τὴν ἰσχυ-
ροτάτην, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην, καὶ
πάντα δὲ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὰ ὄντα παράγον, οὔτε
ἀγνοεῖ, ὅτι χρὴ τῶν παρ᾽ αὐτοῦ παραχθέντων
ἐπιμελεῖσθαι· (ὅπερ οὐδὲ τῷ νωθεστάτῳ τῶν
ἀλόγων ζώων ὑπάρχει· κἀκεῖνα γὰρ τῶν οἰκείων
ἐπιμε-

sulunt rebus humanis; aut, quod ignorant iis esse consulendum, non consulunt; aut scientes. Quod si est; aut quia non possunt, non provident; aut quia nolunt. Iam, si quia non possunt; id fit, aut propter magnitudinem rerum humanarum, Dei potentiam excedentium; aut ob parvitatem & vilitatem, providentiam effugientium. Sin, cum possit, non vult: aut ob delicias & ignaviam eas negligit; aut rursus quod ob parvitatem & utilitatem, quamvis possit, eas aspernatur.

Cum hæ sint argumentationis partes, primum communiter ad omnes ejus sectiones sic dicendum: Cum tale sit Numen, quale descriptum est, cognitione præditum exquisitissima, & potentia firmissima, & voluntate optima, & omnes res a seipso producat: nec ignorat res a se conditas esse curandas, (qui stupor ne in stupidissimas quidem pecudes cadit; nam illæ quoque

ἐπιμελεῖται γεννημάτων·) οὔτε ἀδυνατεῖν εἰκὸς, οὔτε ὡς μειζόνων ὄντων, (πῶς γὰρ ἂν εἴη μεῖζον τὸ παραχθὲν τοῦ παράγοντος;) οὔτε ὡς εὐτε- p. 239 λεστέρων, ἢ κατὰ τὸ τυχεῖν ἐπιμελείας· εἰ a. γὰρ τοιαῦτα ἦν, διὰ τί ὅλως παρήγετο; ἀλλ' οὔτε τὴν βούλησιν αἰτιατέον, οὔτε ὡς διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελοῦσαν· ἀνθρώπων γὰρ αὐτῶν ταῦτα πάθη, καὶ μοχθηρῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ οὐδὲ τοῖς ἀλόγοις ὑπάρχει ζώοις τὸ διὰ τρυφὴν καὶ ἀργίαν τῶν οἰκείων γεννημάτων ἀμελεῖν. ἀλλ' οὐδ' ὡς εὐτελῶν καταφρονεῖ τούτων, b. ἅπερ ἠξίωσε παραγαγεῖν. ὥστε κατὰ πάντα τρόπον ἀδύνατον, μὴ προνοεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα.

Ἰδίᾳ δὲ λοιπὸν ῥητέον, πρὸς μὲν τοὺς τῆς θείας ὑπεροχῆς αἰσθανομένους, ἢ δοκοῦντας αἰσθάνεσθαι, τὰ δὲ ἀνθρώπινα κατασμικρύνοντας, καὶ ἀνάξια τῆς θείας προνοίας ἡγουμένους· ὅτι οὐδὲ τῶν εὐτελεστάτων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ παντὶ,

que ſuos curant fœtus:) nec per impotentiam relinquit eas, ſive quod ſint majores; (quî enim major poſſit eſſe res condita ſuo conditore?) ſive quod ſint viliores quam quæ curari poſſint; nam ſi tales erant, cur omnino condebantur? At nec voluntas ejus eſt accuſanda, quaſi vel ob delicias & ſocordiam eas negligat: non enim niſi hominum iſti adfectus ſunt; nec omnium, ſed improborum; cum ne pecudes quidem ita vel delicatæ vel ignavæ ſint, ut fœtus ſuos negligant. Neque vero tanquam viles eas contemnit, quas condere non eſt dedignatus. Sic nullo modo fieri poteſt, quin Deus conſulat rebus a ſe conditis.

Sequitur, ut ſeorſim iis reſpondeamus, qui divinam quidem magnitudinem intelligunt, ac potius intelligere ſibi videntur, at res humanas extenuant, & divinâ providentiâ indignas ducunt. Dicimus ergo primum, non eſſe hominem aut res

c. παντὶ, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. καὶ γὰρ ζῶόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ψυχὴν ἔχει τιμιωτάτην καὶ λογικὴν, καὶ θεοσεβέστατόν ἐστι πάντων τῶν γεννητῶν ζώων. ὥστε οὐκ ἄτιμον οὐδ᾽ εὐτελές ἐστι τοῦ Θεοῦ κτῆμα ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὑπὸ ψυχῆς πραττόμενα λογικῆς. Εἰ δὲ καὶ σμικρόν τις ὑπόθοιτο τὸν ἄνθρωπον, εὐκολωτέραν αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις τῶν μειζόνων ῥᾷον ἀντιλαμβάνονται, τῶν δὲ
p. 240 σμικροτέρων χαλεπώτερον· (καὶ γὰρ πρὸς ὅρα-
a. σιν, καὶ πρὸς ἀκοὴν, τὰ σμικρότερα δυσληπτότερα τῶν μειζόνων·) οὕτως αἱ δυνάμεις φέρουσί τε εὐκολώτερον τὰ σμικρότερα, καὶ κρατοῦσιν ἐκείνων μᾶλλον ἢ τῶν μειζόνων. ῥᾷον γάρ ἐστι φέρειν μνᾶν, ἢ τάλαντον· καὶ ἀροῦν ἢ σκάπτειν ἡμίπλεθρον, ἢ πλέθρον. ὥστε, ὅσῳ τις σμικρότερον ὑπόθοιτο, τοσούτῳ μᾶλλον εὐκολώτερον πρὸς ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. Ἔτι δὲ, εἰ τοῦ ὅλου κόσμου

res humanas ex viliffimis in univerfo. Nam & animans eft homo, & anima præditus maximi pretii, & rationis capaci: & omnium animalium, quæ quidem generata funt, maxime ad Dei cultum eft idoneus. Quare homo nec inhonorata, neque vilis eft Dei poffeffio: neque viles res humanæ, quas animus rationis particeps adminiftrat. Quod fi quis vero etiam exiguam rem ftatuat effe hominem, eo faciliorem ejus effe curationem fateatur. Sicut enim fenfus majora facilius percipiunt, minora difficilius; (nam quo quæque minora funt, eo difficilius & videntur & audiuntur) ita vires minora facilius & geftant & peragunt, quam majora. Facilius enim geftatur libra, quam talentum: dimidium jugerum facilius aratur & foditur, quam integrum. Quo quis igitur minorem hominem ftatuerit, eo faciliorem ejus effe curationem adfentietur. Porro, fi totum mundum

κόσμου ὁ Θεὸς ἐπιμελεῖται, ἀνάγκη καὶ τῶν b.
μερῶν αὐτοῦ προνοεῖν· ὥσπερ καὶ αἱ τέχναι ποιοῦσι. καὶ γὰρ ἰατρὸς, τοῦ ὅλου σώματος ἐπιμεληθῆναι προθέμενος, οὐκ ἂν ἀμελήσειε τῶν μερῶν· οὐδὲ στρατηγὸς, οὐδὲ οἰκονόμος, ἢ πολιτικὸς ἀνήρ. τῶν γὰρ μερῶν ἀμελουμένων, ἀνάγκη χεῖρον τὸ ὅλον διατίθεσθαι. οὐκ ἂν οὖν ὁ Θεὸς χείρων φαίνοιτο τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελητὴς, πρὸς τὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν, οἵτινες μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τέχνῃ τῶν τε μερῶν καὶ c.
τοῦ ὅλου ἐπιμελοῦνται, καὶ αὐτῶν μὲν ἕνεκα τῶν μερῶν, μάλιστα δὲ τοῦ ὅλου ἕνεκεν. Ἡμεῖς δὲ πρός τινα τῶν γινομένων, ὡς εἴρηται, δυσχεραίνομεν, ἀγνοοῦντες ὅπῃ καὶ ταῦτα τῷ ὅλῳ συντελεῖ.

Εἰ δὲ νομίζοι τις, τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπινα τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, πολὺ τὸ ἀνώμαλον ἔχοντα καὶ ἐμπαθὲς καὶ τεταραγμένον, ὄχλον ἐμποιεῖν τῷ Θεῷ, καὶ περισπᾷν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος· δῆλός ἐστι τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπιμεληταῖς

mundum curat Deus, mundi etiam partes eum curare est necesse: quemadmodum & artifices faciunt. Nam medicus, curâ totius corporis susceptâ, ne partes quidem negliget: neque imperator, neque paterfamilias, neque reipublicæ gubernator. Partibus enim neglectis, totum ipsum pejus adfici est necesse. Absit igitur, ut Deus in sua curatione vincatur hominum diligentiâ, qui unâ eâdemque arte & partes & totum curant, cum ipsarum partium caussa, maxime vero propter totum. At nos eventus quosdam (ut dictum est) ægre ferimus, ignorantes quatenus ista quoque conducant universo.

Si quis vero existimat, Dei curam rerum humanarum, quæ multum habeant confusionis, multum perturbationum atque tumultuum, negotium facessere Deo, eumque a sua beatitate abstrahere: eum adparet humanis curatoribus

p.241 μεληταῖς ὁμοίους νομίζων τοὺς Κρείττονας, καὶ
a. τὸν τρόπον τῆς ἐπιμελείας ἀγνοεῖ, νομίζων ἀνάγκην εἶναι, ὥσπερ ἡμᾶς, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν, εἴ τινος ἐπιμελοῖτο, ἀφωρισμένως ἐκείνῳ παρεῖναι, καὶ παρακολουθεῖν ἑκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων, οὐδενὶ σχολάζειν ἄλλῳ δυνάμενον. καὶ οὐκ ἐννοεῖ ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ νομοθέτης ἐν πόλει τάξας νόμους, τὸν τί ποιοῦντα ἢ πάσχοντα τίνος χρὴ τυγχάνειν, καὶ ἐπιμελητὰς τούτους
b. καὶ τῶν σμικροτάτων ἄχρις ἐπιστήσας, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει μένει, καὶ, ἕως ἂν οἱ νόμοι σώζωνται, δι' αὐτῶν τῆς πόλεως προνοεῖ. οὐκ ἐννοεῖ δὲ, ὅτι πολὺ πρότερον καὶ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ὁ τὸ πᾶν ὑποστήσας, ἐμψύχους ἡμῶν οὔσας κατιδὼν τὰς πράξεις, καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐχούσας, πολλὴν δὲ κακίαν, ἐμηχανήσατο, ποῖόν τινα γινόμενον ἀεὶ, ποίας χρὴ δίκης τυγχάνειν, καὶ τίνας τόπους μεταλλάττειν,

ratoribus similes putare Deos, & rationem curationis ignorare; qui necesse esse existimet, sicuti nos, ita Deum etiam, si quid curet, seorsim illi adesse & singulas suas actiones ita persequi, ut nulli alii rei vacare interim possit. Neque cogitat is qui ita sentit, vel legislatorem constitutis in republica legibus definisse, quæ cuique facto pœna, quæ pro injuria satisfactio debeatur, easdemque leges curatrices ad minutissima quæque statuisse; cum ipse interim a more & habitu suo non recedat, &, quamdiu leges durarint, tamdiu per eas urbi consulat. Neque porro considerat, multo prius & magis Deum, universi conditorem, cum ab animi arbitrio proficisci actiones nostras, multumque habere & virtutis & vitii, perspexisset, rationem excogitasse, qua jus cuique suum tribueretur; constituisseque, quæ in loca, sive deteriora, sive meliora, quisquis sit transferendus, & quarum animarum in societate sit collocandus; quæ animæ de-

teriores

λάττειν, χείρονας ἢ βελτίονας, καὶ ποίαις συν- c.
τάττεσθαι ψυχαῖς· ὅτι τὰς μὲν κακίους γινομένας ταῖς κακαῖς, τὰς δὲ ἀμείνους ταῖς ἀγαθαῖς· καὶ τί χρὴ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, κατ' ἀξίαν, εἰς ἀλλήλας τε καὶ ὑπ' ἀλλήλων. Τοῦ μέντοι τοίους ἢ τοίους γίνεσθαι, καὶ τήνδε τὴν ἀξίαν ἢ τήνδε μεταλαμβάνειν, ταῖς βουλήσεσιν ἡμῶν ἑκάστων τὰς αἰτίας ὁ Θεὸς ἀπολέλοιπεν. ὁποῖοι γὰρ ἂν ἐθέλωμεν γίνεσθαι, τοιοῦτοι γινόμεθα, διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι τήν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν. πᾶσι τε ἐπέστησεν ὁ Θεὸς δυνάμεις τοῦ κατ' ἀξίαν ἀποκληρωτικὰς μέχρι τῆς μικροτάτης p. 242
ποιήσεως. a.

Καὶ οὐχ, ἅπαξ ποτὲ ταῦτα μηχανησάμενος ἐν ἀρχῇ τινι χρόνου, ἀπέστη τοῦ προνοεῖν, ὥσπερ ἄν τις ἄνθρωπος ἀρκεσθῇ τῇ νομοθεσίᾳ. οὔτε γὰρ ἀρχὴν ἔχει χρόνου ἡ θεία ἀγαθότης, ὑφ' ἧς πάντα ἀγαθύνεται, τῷ ἀεὶ εἶναι ἐκείνην· οὔτε ὁ Θεὸς ποτὲ μὲν πάρεστι, ποτὲ δὲ ἄπεστι.

teriores fuerint factæ, eas cum pravis; quæ meliores, cum bonis animabus esse collocandas: denique quid cuique pro merito faciendum aut perferendum sit, inter sese, & a sese invicem. Cæterum caussas, quibus vel boni vel mali fiamus, & talem aut talem mercedem mereamur, eas voluntati cujusque nostrûm reliquit. Quales enim fieri volumus, tales evadimus, ob animi libertatem, & quia penes nos est tam virtus quam vitia: omnibusque eas vires tribuit Deus, quibus fit ut cujusvis vel minimæ actionis meritam mercedem laturi simus.

Neque vero hæc initio semel constituit, & deinde destitit providere; quemadmodum homo fortasse contentus fuerit leges tulisse. Neque enim initium temporis habet divina bonitas, per quam omnia bona fiunt, quia sempiterna est: neque Deus aliâs adest, aliâs abest;

στι. σωματικὰ γὰρ ταῦτα. ἀλλ᾽ αὐτός τε ἀεὶ πᾶσι πάρεστι, πάντων ἐξῃρημένος· καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ, τῷ ἀεὶ αὐτὸν καὶ πανταχοῦ
b. εἶναι, καὶ ἀγαθὸν εἶναι, πᾶσιν ἐφήπλωται τοῖς οὖσι, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν ἑκάστῳ τῆς ἀξίας διανομήν. καὶ ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς πάντα φωτίζεται, καὶ τὰ μὲν ὁρᾷ, τὰ δὲ ὁρᾶται, τὰ δὲ θάλλει, τὰ δὲ ζωογονεῖται, καὶ τὰ μὲν λευκαίνεται, τὰ δὲ μελαίνεται, καὶ τὰ μὲν πήγνυται, τὰ δὲ τήκεται, ἕκαστον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιτηδειότητα μετέχον τῆς μιᾶς αὐτοῦ καὶ πολλῆς ἀγαθότητος ἀπραγματεύτως, οὐδὲν εἴς τι τούτων τοῦ ἡλίου πονοῦντος, οὐδὲ περισπωμένου ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος·
c. οὕτω πολλῷ μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τῆς καὶ τὸν ἥλιον τῷ κόσμῳ δωρησαμένης, πάντα μετέχει ἀπραγματεύτως, καὶ ἀγαθύνεται, κατὰ τὰ μέτρα τῆς ἑαυτῶν ἐπιτηδειότητος, οὐδὲν εἰς τοῦτο τοῦ Θεοῦ πονοῦντος, οὐδὲ περισπωμένου. οὔτε γὰρ ἀντιπάσχει ποιῶν, ὥσπερ τὰ φυσικὰ

abeſt; corporum enim iſta ſunt. Sed & ipſe ſemper omnibus adeſt, exemtus ab omnibus: & ejus providentia, quia ipſe ſemper & ubique eſt, & bonus eſt, ad omnes res porrigitur, pro convenienti cuique dignitatis distributione. Et ut a lumine ſolis illuſtrantur omnia, & alia vident, alia videntur, alia virent, alia generantur, tum alia candeſcunt, alia nigreſcunt, alia denſantur, alia liqueſiunt; & prout cujusque captus eſt, ita unius & magnæ bonitatis ejus absque negotio fit particeps, nihil moleſtiæ in horum ullo habente ſole, neque a ſua beatitate abſtracto; Sic multo magis divina bonitate, quæ & ſolem mundo donavit, omnia fruuntur absque illius moleſtia, & bona fiunt, pro ratione ſui captus, nihil idcirco operoſe laborante Deo, neque diſtracto. Neque enim cum agit, viciſſim patitur,

φυσικὰ πράγματα· οὔτε ἐπείσακτον ἔχει τὴν ἀγαθότητα, ἵνα κάμῃ ποτὲ δαπανωμένη· οὔτε ἄλλοτε ἄλλα πεφυκὼς ἐνεργεῖν, ὥσπερ ἡ ἡμετέρα ψυχὴ, ἀδυνατεῖ ποτε πρὸς τὴν πρόνοιαν p. 243 a. τοῦ κόσμου, ἢ πρὸς τὴν ἀνάτασιν ἐκείνην, τὴν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, τὸ τοῦ κόσμου τέλος ἐξηρτημένον. εἰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τελειωθεῖσα, καὶ εἰς Θεὸν ἀναχθεῖσα, μετεωροπολεῖν λέγεται, καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖν· πόσῳ μᾶλλον ὁ τῆς ψυχῆς ὑποστάτης Θεὸς ἀπερισπάστως προνοήσει τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ παραγομένων;

Ἀλλ᾽ οὐδὲ ταῦτα τὰ συμβαίνοντα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δοκοῦντας τῶν ἀνθρώπων, b. ἄξια κινεῖν ἐστι τὴν τῆς προνοίας ἐπιστασίαν. οὐ γὰρ ἀληθές ἐστιν ὃ νομίζομεν, ὅτι ἀγαθοὶ μὲν δυστυχοῦσί ποτε καὶ κακῶς πάσχουσιν, κακοὶ δὲ εὐτυχοῦσί τε καὶ εὐδαιμονοῦσιν· εἴπερ ἀληθῆ ἐστιν ἐκεῖνα, καὶ μὴ μάτην ἐῤῥαψῳδήσαμεν πρότερον, ἀποδεικνῦντες, ὅτι Ἀγαθός ἐστιν

patitur, ut res naturales: neque adventitiam habet bonitatem, quæ aliquando exhausta deficiat: neque eâ naturâ est, ut aliàs alia agat, sicut noster animus, ac interdum procurando mundo desit, aut contentioni illi ad bonum, qui præcipuus mundi finis est. Nam si humanus animus perfectus, & ad Deum reductus, in sublimi versari, & totum administrare mundum dicitur: quanto magis Deus, auctor animi, citra solicitudinem & occupationem, consulet rebus a se conditis?

At ne illa quidem, quæ iis accidunt, qui boni aut improbi habentur, eam vim habent, ut loco moveant providentiæ curationem. Neque enim verum id est, quod putamus, bonos aliquando calamitosos esse atque miseros, malos vero fortunatos & beatos: si modo illa vera sunt, quæ supra diximus, neque nos canoris nugis occupati fuimus, cum demonstraremus, eum esse Bonum

ἔστιν ἄνθρωπος, ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν τὸ
ἀνθρώπινον ἐν τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν τιθείς· καὶ ὅτι ὁ
c. τοιοῦτος οὐδὲ ἀποτυγχάνει ποτὲ ὀρεγόμενος, οὐ-
δὲ περιπίπτει ἐκκλίνων. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδέποτε
προσλήψεταί τι κακόν. καὶ γὰρ οἱ ἀπορoῦντες
Κακὰ ταῦτα λέγουσι, τὸ ἀποτυγχάνειν ὧν ὀρε-
γόμεθα, καὶ περιπίπτειν οἷς ἐκκλίνομεν· ὥστε
οὐ δυστυχεῖ ποτε ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὡς ἄνθρω-
πος, οὔτε πράττει κακῶς. Πάλιν δὲ κακοὺς
ἀνθρώπους πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν τοὺς παρὰ
φύσιν, ὡς ἀνθρώπους, διαζῶντας. οὗτοι δὲ,
p. 244 a. τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τοῦ ἐφ᾽ ἑαυτοῖς ἐπιλαθόμε-
νοι, τοῦ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν χαρακτηρίζοντος,
ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀν-
θρώπινον ἀποτίθενται, ἐν ὑγείαις σώματος, καὶ
πλούτῳ, καὶ δυναστείαις, καὶ γένει, καὶ τρυ-
φαῖς, καὶ τοῖς τοιούτοις· τὰ δὲ κακὰ, ἐν τοῖς
ἐναντίοις. διὸ τῶν μὲν ἐν τούτοις ἀγαθῶν δο-
κούντων ὀρέγονται· τὰ δὲ, ὡς κακὰ, ἐκκλίνου-
σιν.

Bonum hominem, qui malum & bonum humanum in rebus nostræ potestati subjectis collocaret: ac talis qui sit, eum numquam frustrari adpetendo, neque umquam in id incidere quod declinaret. Quod si ita est, numquam ei quidquam acciderit mali. Nam & ii qui controversiam movent, Malum esse dicunt, frustrari desideriis, & in ea quæ declines incidere. Quare numquam infortunatus est homo bonus, quatenus homo est; neque male cum eo agitur. Vicissim, Malos homines esse eos, qui vitam naturæ humanæ contrariam agant, omnes fatentur. Hi vero suæ libertatis & potestatis obliti, qua natura humana a cæteris distinguitur, in rebus externis bonum humanum & malum collocant, in valetudine corporis prospera, in divitiis, potentiâ, nobilitate, deliciis, & similibus: mala vero in contrariis. Itaque ea quæ in his bona videntur, adpetunt; alia, ut mala, declinant.

σιν. ἀνάγκη δὲ, ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἐπειδή μή ἐστιν b. ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖνα, καὶ ὀρεγόμενον ἀποτυγχάνειν, καὶ ἐκκλίνοντα περιπίπτειν. ταῦτα δὲ ἄμφω, οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, οὐδὲ κατὰ τοὺς ἀπορoῦντας, ἀλλὰ κακά. ὥστε οἱ κακοὶ, κακοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περιπίπτοντες, ἐὰν ὀλίγον νήψωσιν, αἰσθήσονται, ὅτι οὔτε εὐτυχεῖς, οὔτε εὐδαίμονές εἰσιν, ἀλλὰ τὰ ἐναντία. Κἂν ὑπόθηται δέ τις, αὐτοὺς ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἢ καὶ ἀεὶ, εὐροεῖν, ἔτι μᾶλλόν εἰσι κακοδαίμονες. ὅταν γὰρ τυγχάνωσι τούτων, ἐπιτείνουσι μᾶλ- c. λον τὴν παρὰ φύσιν ἑαυτῶν, ὡς ἀνθρώπων, διάθεσιν. παντὶ δὲ, τὸ παρὰ φύσιν αὐτοῦ, κακία καὶ κακοδαιμονία ἐστίν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον βιάζεσθαι χρὴ ταῖς ἀποδεικτικαῖς ἀνάγκαις τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ συμπείθειν, εἰ μέλλουσιν αἱρεῖσθαι τὰ λεγόμενα περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν δοκούντων ἐν τοῖς

 ἐκτὸς,

declinant. Necesse est autem, in externis rebus, cum in nostra potestate sitæ non sint, & iis quæ adpetuntur frustrari, & in ea quæ declinantur incidere. Quæ utraque ne adversariorum quidem judicio bona sunt, sed mala. Quare mali, cum plerumque in mala incidant, si paulisper resipuerint, intelligent, se neque fortunatos, neque beatos esse, sed contra miseros & infelices. Quod si quis vero fingat, eos in rebus externis aut plerumque, aut etiam semper, secunda fortuna uti; magis etiam infelices erunt. Quum enim iis rebus potiuntur, magis confirmantur in eis adfectus & cupiditates naturæ humanæ repugnantes. Cuilibet autem id quod est ipsius naturæ contrarium & malum est, & calamitosum.

Sed quoniam non tantum necessitate demonstrationum cogendi sunt auditores, verum etiam persuadendo ad nostram sententiam adducendi, si eos amplecti velis ea quæ de rebus externis, bonis, ut habentur, & malis, dicuntur;

ἐκτὸς, ὑπομιμνήσκω τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων·
p.245 ὅτι οὐδὲ τὰ κακὰ λεγόμενα κακά ἐστι, κἂν πό-
a. νους ἔχωσι, κἂν δυσχερείας· οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ,
κυρίως ἀγαθά. ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα κακὰ,
τῶν τε νοσούντων ἰατρεῖαι, καὶ τῶν ὑγιαινόντων
γυμνάσια. τὰ δὲ ἀγαθὰ, καὶ αὐτὰ, πρὸς τὴν
χρείαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν λαμβανόντων καὶ
τῶν ἀποστερουμένων δίδοται. καὶ γὰρ πλοῦτος,
τῷ μὲν χρήσασθαι δυναμένῳ καλῶς, δίδοται διά
τε τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ κατὰ τοῦτο ῥαστώνην,
b. καὶ τὴν εἰς ἄλλους εὐποιΐαν, καὶ αὔξησιν τῆς
ἀγαθουργοῦ προαιρέσεως· τοῖς δὲ μοχθηροῖς,
εἰς τιμωρίαν καὶ κόλασιν. καὶ γὰρ οἱ μὲν φι-
λάργυροι, πονοῦντες ἅπαντα τὸν βίον περὶ χρη-
ματισμὸν, μετὰ ἀθυμίας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ
δέους ἀεὶ ἐπηρτημένου, οὐδὲν ἀπολαύουσι τῶν
χρημάτων. καὶ τίς ἂν εἴη ταύτης δίκη δικαιο-
τέρα τε καὶ χαριεστέρα; οἱ δὲ ἄσωτοι πάλιν
ὄντες, πενέστεροι τῶν προσαιτούντων εἰσί· καὶ
c. ὑπὸ τρυφῆς δέ τινες διαφθείρονται διὰ τὸν πλοῦ-
τον,

dicuntur; eorum illos commonefacio, quæ ante dicta sunt: nec ea quæ mala dicantur, esse mala, tametsi cum laboribus & difficultatibus conjuncta; neque bona, proprie bona: sed mala quæ putantur, cum ægrotantium medicinas esse, tum valentium exercitationes: bona vero & ipsa pro usu & dignitate tam accipientium quam eorum quibus adimuntur, dari. Nam divitiæ quidem ei, qui recte iis uti potest, contingunt, ut & ipse pro se facilius agitet, & aliis habeat benefaciendi facultatem, & ad beneficæ voluntatis incrementum: improbis vero, in pœnam & castigationem. Etenim avari, per omnem ætatem in congerendis opibus dies noctesque solicite occupati, semper impendente metu, nullum ex pecunia fructum capiunt. Qua pœna quæ justior esse possit, & festivior? Alii rursus, luxuriosi, mendicis sunt egentiores: & præ deliciis pereunt per ipsas divitias,

τον, καὶ κλιμακτῆρσι πολλοῖς περιπίπτουσι, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας κατ᾽ ἀξίαν ἀποτυγχάνουσι, διὰ τὸν πλοῦτον μήτε μανθάνοντές τι ἀγαθὸν, μήτε τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἐπιζητοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι. οὕτω δὲ καὶ ὑγεῖαι, καὶ δυναστεῖαι, βλάπτουσι καὶ μᾶλλον τοὺς κακούς. καὶ αἱ μὲν, κολαστικῶς· αἱ δὲ, κατὰ τιμωρίαν δίδονται· ἵνα διὰ τῆς ἐπιτριβῆς τῶν παθῶν κορεσθέντες, ἐξεμέσωσί ποτε τὴν ἐμπάθειαν, καὶ πρὸς κόλασιν λοιπὸν p. 246 a.
καὶ κάθαρσιν ἐπιτήδειοι γένωνται. μέλει γὰρ τῷ προνοοῦντι τῶν ψυχῶν, οὐ τοῦ τὰς ἐνεργείας κατὰ πάθος ἐπέχειν τὰς ψυχὰς ἢ διὰ φόβον ἢ δι᾽ ἕτερα πάθη, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἕξιν αὐτὴν τὴν μοχθηρὰν ἀποτρίψασθαι. Καὶ εἴρηται ταῦτα διὰ πλειόνων πρότερον, καὶ ἐκεῖθεν αὐτῶν ὑπομνησθῆναι δεῖ τὸν δεόμενον. καὶ ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀναιρεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐπιχειροῦντας τοῖς λόγοις.

 Ἀλλὰ

vitias, & in maxima pericula incidunt, neque sui ipsorum pro dignitate curam gerunt; ob divitias neque boni quidquam discentes, neque vitam naturæ humanæ convenientem exquirentes & amplectentes. Sic vero & valetudo, sic potentia, nocent maxime improbis: ac partim castigandi, partim ulciscendi caussa tribuuntur, ut incitatione adfectuum saturati, evomant tandem furorem, ac dehinc ad castigationem & purgationem idonei reddantur. Nam curatori animorum id curæ est, non ut animi propter metum aut propter alios adfectus cohibeant actiones ex adfectibus oriundas; sed ut ipse malus habitus & prava consuetudo destruatur. Atque hæc supra dicta sunt copiosius: unde, si cui sit opus, ea repeti poterunt. Ac adversus eos, qui suis disputationibus Dei providentiam tollere conantur, satis multa diximus.

At

b. Ἀλλὰ δὴ τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον· καὶ πρὸς τὸν τρίτον, μετὰ τοῦ σωτῆρος, τῆς ἀθείας λόγον ἴωμεν. ὃς εἶναι μὲν τὰ θεῖα καὶ προνοεῖν τῶν ἀνθρωπίνων ὁμολογεῖ, παρατρέπεσθαι δὲ δώροις, καὶ ἀναθήμασι, καὶ κερματίου διαδόσεσιν, ὡς οἱ νῦν οἴονται· ὥστε τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ τοὺς πλεονεκτοῦντας καὶ ἁρπάζοντας, ὀλίγην εἰς ταῦτα μοῖραν δαπανῶν-
c. τας, καὶ τοῖς ὑπὲρ τοιούτων εὔχεσθαι προσποιουμένοις καὶ πείθειν διδόντας, καὶ συγχωρεῖσθαι τὰ αὐτὰ ποιεῖν, καὶ δίκην μὴ διδόναι τῆς ἁμαρτίας. τινὲς δὲ τῶν νῦν, καὶ ἄξιον τοῦτο τῆς θείας νομίζουσιν ἀγαθότητος, τὸ συγχωρεῖν καὶ συγγινώσκειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν· ἀδιορίστως, οἶμαι, καὶ λέγοντες, καὶ γινώσκοντες. Τί οὖν πρὸς τοῦτον ἐροῦμεν τὸν λόγον; Διπλοῦν δὴ ὄντα, διαιρετέον αὐτὸν, εἴς τε τὸν ἀδικοῦντα, καὶ τὸν ἀδικούμενον· καὶ σκοπητέον τὴν λεγομένην

At tertium Servatori, veteri consuetudine. Ad tertiam igitur impietatis rationem, Servatore propitio, accedamus: quæ & esse quidem Numina, & consulere fatetur rebus humanis; sed eadem muneribus & donariis & stipis distributione corrumpi statuit, ut nostræ ætatis homines sentiunt; ita quidem, ut injusti, avari, rapaces, si partem exiguam in hæc impenderint, & in eos erogarint, qui horum caussâ vota se facere & exorare Deum perhibent, non modo pœnas non dent peccati, sed etiam eadem posthac perpetrandi veniam impetrent. E quibus sunt, qui id bonitate Dei etiam dignum esse dicant, connivere & dare veniam delictis: in quo non satis explicate, mihi quidem, & sentire videntur, & dicere. Quid ergo isti rationi respondebimus? Nempe cum duplex ea sit, dividenda est in eam, quæ pertinet ad hos qui injuriam faciunt, & quæ ad illos qui injuriam patiuntur: considerandumque, ista quæ jactatur indulgentia

γην ταύτην συγχώρησιν καὶ συγγνώμην, τί μὲν p.247 εἰς τοὺς ἀδίκους δρᾷ, πῶς δὲ τοῖς ἀδικουμένοις a. προσφέρεται.

Εἰ μὲν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμόν ἐστι τοῖς ἀδίκοις, τὸ συγχωρεῖσθαι ἀδικεῖν, καὶ μὴ διδόναι δίκην, τάχα ἂν εἴη παρὰ Θεοῦ ἡ συγχώρησις. πᾶν γὰρ ἀγαθὸν ἐκεῖθεν ἐφήκει τοῖς οὖσιν. εἰ δὲ κακὸν τὸ μέγιστόν ἐστιν αὐτοῖς, καὶ συνεργεῖσθαι πρὸς τὸ ἀδικεῖν, καὶ μὴ διδόναι δίκην τῶν ἁμαρτημάτων, πῶς οὖν ἂν εἴη τούτων ὁ Θεὸς αἴτιος; ὃς διὰ πολλῶν ἀποδέδεικται λόγων, τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων αἴτιος ὑπάρχειν, κα- b. κῶν δὲ ἀναίτιος. ἀδικία τοίνυν, καὶ πλεονεξία, καὶ ἀκολασία, καὶ ὕβρις, παρὰ φύσιν οὖσαι διαθέσεις τῆς ψυχῆς, (εἴπερ τὰ ἐναντία τούτοις κατὰ φύσιν,) δῆλον ὅτι νόσοι καὶ αἴσχη καὶ κακία τῆς ψυχῆς εἰσιν. ὁ γοῦν αὔξων ταῦτα τῇ συγχωρήσει, καὶ ἀνίατα καταλιμπάνων, ἐπιτείνει δῆλον ὅτι τὴν κακίαν. εἰ δὲ καὶ δωροδοκῶν αὐτὸ ποιεῖ, πῶς οὐκ ἂν χείρων φαίνοιτο

 καὶ

dulgentia & venia, quid & injustis faciat, & quo modo adfectos injuriis tractet?

Nam si bonum atque utile est injustis, permitti eis injurias, neque pœnas eos dare; fortassis a Deo proficiscatur ista Indulgentia. Bona enim omnia inde ad omnia perveniunt. Sin id maximo eis malo est, & adjuvari ad injuriam, & non dare pœnas delictorum; quo pacto istorum auctor erit Deus? quem bonorum omnium auctorem esse, & mali omnis culpâ vacare, multis verbis demonstratum est. Injuria vero, avaritia, luxuria, contumelia, cum adfectiones animi sint naturæ contrariæ, (siquidem horum contraria naturæ sunt consentanea) morbi nimirum & probra & vitia sunt animorum. Quæ qui suâ indulgentiâ fovet atque alit, nec medicinam adhibet, is malitiam utique auget. Id vero si muneribus etiam delinitus facit; an non mediocribus

c. καὶ τῶν μέσων ἀνθρώπων; τίς γὰρ ἐπιμελεῖσθαι τινὸς ἑλόμενος, διὰ δωροδοκίαν αὐτὸ περιορᾷ κακυνόμενον; ἆρα ἰατρὸς τῶν νομίμων ἕλοιτό τις ἂν τῷ βλαπτομένῳ ὑπὸ σιτίων ἢ ποτῶν τινων, δῶρα λαμβάνων, ἢ ἱκετευόμενος, ἐπιτρέπειν αὐτῷ χρῆσθαι τοῖς βλάπτουσιν ἀδεῶς, καὶ συνεργεῖν πρὸς τὴν χρῆσιν; ἀλλὰ τὸν τομῆς ἢ καύσεως δεόμενον ἀτημέλητον ἂν καταλίποι, δώροις πειθόμενος; Εἰ οὖν ἰατρικὴ τῆς πονηρίας ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ δίκη, πῶς δυνατὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἰατρικῆς χείρονα φαίνεσθαι.

p. 248 * Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδικουμένων προνοεῖν λεγόμενος, καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ἴδωμεν ὅπως καὶ τούτοις χρῆται, παραιτητὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦσι συνεργεῖν διὰ τὰ δῶρα. Καί τοι, τίς ἂν μέτριος ὢν [στρατηγὸς, δωροδοκούμενος ὑπὸ τῶν] πολεμίων, προδοίη ἂν αὐτοῖς τὸ στρατόπεδον; ἢ ποιμὴν, τοῖς λύκοις τὰ πρόβατα; καὶ τί λέγω

bus etiam hominibus deterior habeatur? Quis enim eſt, qui ſuſcepta rei alicujus curatione, largitionibus corruptus depravari eam ſinat? Numquis ergo germanus medicus, eum qui cibis & potionibus aliquibus læditur, pretio aut precibus adductus, rebus noxiis audacter frui patietur, & ad earum uſum adjutabit? Num ea quæ ſectionem uſtionemve deſiderant, acceptis muneribus, incurata relinquet? Quod ſi igitur medicina quædam improbitatis eſt vindicta divina; fieri quî poteſt, ut ſit humanâ medicinâ deterior?

Iam cum eorum etiam qui injuriis adficiuntur, rationem habere dicatur, curamque ſuſcipere; videamus & hos quomodo tractet, ſiquidem largitionibus eorum, qui injuriam faciunt, flecti ſe patitur, ut adjuvet eos in facienda injuria. Age vero, quis vel mediocris imperator hoſtibus ob largitiones prodat exercitum? Quis oves lupis opilio? Et

λέγω ποιμήν; ἆρα οἱ ποιμενικοὶ κύνες ἕλοιντο
ἂν, μοῖραν τινὰ τῶν ἁρπασθέντων προβάτων
παρὰ τῶν λύκων λαμβάνοντες, ἐπιτρέπειν αὐ- b.
τοῖς τὰ λοιπὰ διαρπάζειν; πῶς οὖν οὐκ ἀσε-
βὴς ὁ λόγος, περὶ Θεοῦ τι λέγων, ὅπερ οὐδὲ
κυσὶ προσήκει ποιεῖν; Ὅλως δὲ, δώροις παρά-
γεσθαι τὸν Θεὸν ὑπὸ τῶν ἀδικούντων, πῶς
ἔχει λόγον; ὑπὸ μὲν γὰρ τῶν εὐσεβούντων δῶ-
ρα πολλάκις ὁ Θεὸς ὑποδέχεται, οὐκ αὐτῶν
δῆλον ὅτι τῶν δώρων δεόμενος· ἀλλὰ τῶν προσα-
γόντων, ὥσπερ ψυχικῶς, οὕτω καὶ διὰ τῶν
ἐκτὸς, πρὸς αὐτὸν ἀνατεινομένων. καὶ εἰ μὲν c.
προσῆγον οἱ κακοὶ τὰ δῶρα, δίκης τυχεῖν καὶ
ἰατρευθῆναι δεόμενοι, τάχα ἂν ἀπεδέχετο τὰ
δῶρα ὁ Θεὸς καὶ παρὰ τούτων. εἰ δὲ, ἵνα χεί-
ρονες γένωνται· πῶς ἔχει λόγον; κἂν γὰρ μη-
δὲν ἄλλο ἐπλημμελήσαμεν, ἤρκει τὸ δώροις ἐλ-
πίζειν παραπείθειν τὸν Θεὸν, ἔτι μᾶλλον ἀπο-
στῆσαι αὐτοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος.

Τίς

Et quid opilionem dico? Num canes pastorales, acceptâ laceratarum ovium parte, diripiendum reliquum gregem lupis concedunt? Et quî non erit impia ratio, quæ Deo id tribuat, quod & canibus sit indignum? Denique omnino, ab injustis Deum, largitionum ope, seduci, quid habet rationis? Nam a religiosis quidem hominibus sæpe munera Deus acceptat, non quod his egeat scilicet, sed quia ii a quibus offeruntur, ut animis, ita etiam externis rebus ad eum se convertunt. Quod si munera improbi offerrent, orantes pœnam sibi irrogari, & adhiberi medicinam; fortassis ne ipsorum quidem munera Deus repudiaret. Sin, ut deteriores fiant; quæ ratio esse possit? Nam, si nihil aliud peccaremus, illud ipsum, quod speraremus Deum nos muneribus corrupturos, satis esset quo magis etiam ab ejus familiaritate removeremur.

Quæ

Τίς οὖν ἐστιν οὗτος ὁ λόγος, πολὺς περιφερόμενος; καὶ πόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν; ὁ λέγων, δώροις, καὶ ἀναθήμασιν, εὐχαῖς τε καὶ
p. 249 εὐποιΐαις, καὶ ἱκετείαις, μεταπείθεσθαι τὸ
a. θεῖον; καὶ συγγινώσκειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν; ἴσως γὰρ οὐ μάτην πιστεύεται. Μή ποτε οὖν, ἁπλῶς μὲν οὕτω λεγόμενος, [οὔτε εὐσεβὴς] οὔτε ὅσιος ἀποδέχεσθαι· μεταμελομένων δὲ γνησίως τῶν ἁμαρτανόντων, ταῦτα συντελεῖ πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ θεῖον ἐπιστροφήν, τεκμήρια τῆς μεταμελείας γινόμενα, καὶ τῆς οὐ μόνον κατὰ ψυχὴν ὑποκατακλίσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα, γονυκλινούντων τε, καὶ προσκυλιομένων, καὶ τὰ
b. ἐκτὸς ἀνατιθέντων τε, καὶ δαπανώντων εἰς τὰ τῷ Θεῷ ἀρεστά. οὔτε γὰρ, ἁμαρτανόντων ἡμῶν, ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, ἢ ὀργίζεται, ἢ χωρίζεται ἐξ ἡμῶν· οὔτε μεταμελομένων ἡμῶν, αὐτὸς ἐπιστρέφεται, ἢ πρόσεισιν ἡμῖν ἀγαθυνθείς. ἀνθρωπικὰ γὰρ ταῦτα, καὶ πόῤῥω τῆς κατὰ

Quæ eſt igitur iſta ratio, pervulgata illa quidem, & unde ortum ſuum habet, quæ muneribus, & donariis, & precibus, & beneficiis, & ſupplicationibus ait a ſententia deduci Deum, flectique ut veniam det peccantibus? Fortaſſis enim non temere fides ei adhibetur. Videndum igitur, ne, ſiquidem hoc ita ſimpliciter dicatur, nefas ſit utique dictu, & ſine ſcelere probari non poſſit; ſed, ſi eos, qui peccarunt, ex animo delictorum pœnitet, conducant iſta ad reverſionem ad Deum, cum ſint argumenta pœnitentiæ, & ſubmiſſionis non animi modo, ſed etiam corporis, cum genibus flexis & proſtrati res externas offerunt, & ſumtus faciunt in ea quæ Deo grata eſſe queant. Neque enim, cum nos delinquimus, Deus aut avertitur, aut iraſcitur, aut recedit a nobis: neque, pœnitentibus nobis, ipſe revertitur, aut accedit ad nos placatus. Humana iſta ſunt, & a divina beatitate,

κατὰ πάντα ἀμεταβλήτου θείας μακαριότητος. ἀλλ' ἡμεῖς, κακυνθέντες διὰ τῆς εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκπτώσεως, καὶ ἀνομοιωθέντες πρὸς τὴν θείαν ἀγαθότητα, διὰ τοῦ ἄδικοι καὶ ἀνόσιοι c.
καὶ ἄφρονες γίνεσθαι, ἀποσπῶμεν ἑαυτοὺς ἐκεῖθεν· οὐ δυνάμενοι μὲν οὐδέποτε φυγεῖν τὴν ἐπὶ πάντα διήκουσαν αὐτοῦ πρόνοιαν· ἀλλ' ὡς νοσοῦντες τότε δι' ἑαυτοὺς τῇ τῆς πονηρίας ἰατρικῇ, τῇ δίκῃ, ἐπίβασιν ἐν ἑαυτοῖς παρέχομεν, πρὸς τὴν τοιαύτην πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτηδείους ἑαυτοὺς παρέχοντες. ἀνακτώμενοι δὲ τὸ κατὰ φύσιν ἑαυτῶν, καὶ πρὸς αὐτὸν ὁμοιούμενοι, (ὁμοίωσις δὲ πρὸς Θεὸν, δίκαιον καὶ p. 250
ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι) πρόσιμέν τε αὐ- a.
τῷ, καὶ οἰκειούμεθα. καὶ ταύτην τὴν ἡμῶν ἐπιστροφὴν πρὸς αὐτὸν, ὡς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς λέγομεν· τοιοῦτόν τι πάσχοντες, οἷον οἱ πέτρας τινὸς παραλίας κάλων ἐξάψαντες, καὶ τῷ ἐκείνου ἐπισπᾶσθαι ἑαυτούς τε καὶ τὸ ἀκάτιον τῇ πέτρᾳ προσά-

titate, ab omni parte immutabili, remotissima. Sed nos depravati, & contra naturam prolapsi, divinæque bonitatis dissimiles facti per injustitiam, impietatem atque amentiam, ipsi nos a Deo avellimus. Et providentiam quidem ejus ad omnia pertinentem numquam effugere possumus: sed tunc, veluti ægrotantes nostrâ culpâ, vindictæ, quæ medicina est improbitatis, aditum in nobis ipsis præbemus, ad hoc genus providentiæ & curæ divinæ idoneos nos præbentes. Tum vero, recuperato statu naturæ consentaneo, recuperatâque similitudine cum Deo, (ea vero Dei similitudo est, sapientiâ duce fieri justum & sanctum) Deum accedimus, & cum Deo conjungimur. De hac autem nostra ad eum conversione perinde loquimur, ac si Deus ad nos converteretur: non secus atque ii qui fune marinæ petræ injecto, quia per illum & se ipsos & naviculam ad rupem adtrahunt,

προσάγοντες, καὶ δι' ἀπειρίαν τοῦ γινομένου δοκοῦντες οὐκ αὐτοὶ προσιέναι τῇ πέτρᾳ, ἀλ-
b. λὰ τὴν πέτραν κατ' ὀλίγον ἐπ' αὐτοὺς ἰέναι. μεταμέλειαι δὲ, καὶ ἱκετεῖαι, καὶ εὐχαὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀναλογοῦσι τῷ κάλῳ. διὰ γὰρ ἐκείνων τοῖς ἀποσπασθεῖσιν ἡ ἐπιστροφή· οὐχὶ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ γινομένη· τῷ τοὺς μὲν ἀδικηθέντας παρ' ἡμῶν, ἢ ὑβρισθέντας, ἢ ὁπωσοῦν ἐπηρεασθέντας, θεραπεῦσαι, αὐτοὺς, ἢ ἀπογόνους αὐτῶν· μισῆσαι δὲ τὴν ἀδικίαν· καὶ τῷ, τοὺς ἀδίκους ἀποστραφέντας, τοῖς τὸ δίκαιον ἀσπαζομένοις συζῆν, ἑαυτοὺς κολάζοντας.
c. καὶ [ἕως] ἂν τελέως καθαρθῶμεν, δεῖ ταύτῃ κεχρῆσθαι συνεχῶς, μὴ ἐκλυομένους τοῖς διαλείμμασι, καὶ ἑαυτῷ γινόμενον δίκην.

Τεκμήριον δὲ καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ὄντως μεταμελείας, τὸ μηκέτι τὰ αὐτὰ ἁμαρτεῖν, μηδὲ τὰ ἐκείνων ἐλάττονα. δεῖ γὰρ ἀνισοτοιχοῦντα, ὥσπερ οἱ πλέοντες, ἐπὶ τὸ ἐναντίον μεθίστασθαι.

hunt, ob imperitiam ejus rei non se putent ad rupem accedere, sed rupem paulatim ad ipsos adpropinquare. Nam pœnitentia, supplicationes, vota, & similia, funis illius rationem habent. Per eas enim res datur avulsis reditus: qui fit non dictis, sed factis; cum læsos a nobis, aut contumelia vel damno quocumque adfectos, officiis prosequimur, vel ipsos, vel eorum posteros; cum odimus injuriam; cum injustos aversati, eorum consuetudinem qui justitiam venerantur, expetimus, nosque ipsos castigamus. Et, donec plane repurgati fuerimus, hac conversione continenter est utendum, nec languescendum intermissionibus: & quemque in se ipsum vindicare oportet.

Evidens autem argumentum atque effectus est veræ pœnitentiæ, rursus nec eadem committere, ac ne minora quidem illis. Debemus enim tamquam navigantes, navi in alteram partem inclinante, in contrariam transire partem.

σπᾶσθαι. Ὅτι δὲ ἡ ἀληθὴς μεταμέλεια ἀρκεῖ πρὸς τελείαν κάθαρσιν, δῆλον ἐκ τοῦ, καὶ τὸν Θεὸν εἰς τοῦτο τὸ τέλος ὁρᾷν τῆς καθάρσεως. p. 251 a.
πάντα γὰρ τὰ εἰς ἡμᾶς γινόμενα, κολαστικά τε, καὶ τιμωρὰ, καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν ᾅδου, τέλος ἔχει τὸ μεταμεληθῆναι τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῆς ἀτυχήμασι, καὶ μισῆσαι μὲν τὴν κακίαν καὶ τὴν παρὰ φύσιν ζωὴν, ἐλέσθαι δὲ ἑκοῦσαν καὶ ἀσπάσασθαι τὴν ἀρετήν. καὶ ἐπιστημονικαί τινές εἰσι τῆς λογικῆς ψυχῆς τελειότητες, ἐάν τις ἑαυτῷ γένηται δίκη. τάχα [δὲ] καὶ θᾶττον οὗτος κατορθοῖ, διὰ τὸ αὐτοπρο- b.
αιρέτως κολάζεσθαι. καὶ γὰρ ὀδύνης χρεία, καὶ λύπης, τοῖς διὰ τρυφὴν καὶ ἡδονὴν ἁμαρτοῦσιν. οἱ γὰρ γνησίως μεταμελόμενοι, ταῖς πικροτάταις τοῦ συνειδότος αἰκίαις ἑαυτοὺς κολάζουσιν· αἵτινες ὀδυνηρότεραι τῶν σωματικῶν εἰσι κολάσεων, καὶ τηκτικώτεραι, καὶ μᾶλλον ἐκείνων δυσπαραμύθητοι.

Ταῦτα

partem. Veram autem pœnitentiam satis ad perfectam purgationem esse, constat ex eo, quod & Deus hunc purgationis finem spectat. Omnis enim castigatio & ultio, quæ nobis infligitur tam hic, quam apud inferos, eum finem habet, ut animam suarum calamitatum peccatorumque pigeat, utque improbitatem & vitam naturæ repugnantem oderit, utque ultro amplectatur & diligat virtutem. Suntque etiam perfectiones quædam animæ rationalis ad scientiam pertinentes, cum quis ipse sibi fit vindicta. Atque hic fortassis citius rem bene gerit, quod ultro & sua sponte castigatur. Cruciatum enim & dolorem animi postulant, qui deliciis & voluptatum illecebris inescati peccaverunt. Quos enim vere delictorum & peccatorum pœnitet, hi acerbissimis conscientiæ cruciatibus se ipsos mulctant: qui magis dolorifici sunt, & ad macerandum animum majorem vim habent, quam corporis cruciatus, & consolationem minus admittunt.

Hæc

Ταῦτα πρὸς τὴν τρίτην ἀθείαν εἰρήσθω, χει-
c. ρίστην οὖσαν ἐν ταῖς τρισίν. αἱρετώτερον γάρ, μὴ εἶναι μᾶλλον, μηδὲ προνοεῖν, ἢ ὄντα τινά, καὶ προνοεῖν δοκοῦντα, ἐπιβουλεύειν τοῖς προνοουμένοις. τοῦτο γὰρ κακῶς εἶναι ἐστίν. αἱρούμεθα δὲ μὴ εἶναι μᾶλλον, ἢ κακῶς εἶναι. τούτου δὲ αἴτιον, τὸ ὑπέρτερον εἶναι τὸ ἀγαθὸν τοῦ ὄντος, καὶ εἶναι καὶ τοῦ ὄντος ἀρχὴν τὸ ἀγαθόν· ὥστε καὶ τέλος πάντων ἐκεῖνο, καὶ ἐκείνου ἕνεκα πάντα. καὶ γὰρ καὶ τὸ εἶναι, ὡς
p. 252 ἀγαθὸν, ἀσπαζόμεθα. διό, ὅταν κακῶς ὦμεν,
a. ἀγαπῶμεν μᾶλλον μὴ εἶναι.

Πλείονα δὲ ἴσως, ὡς πρὸς τὸν προκείμενον σκοπόν, προήχθην εἰπεῖν περὶ τῶνδε τῶν προβλημάτων· διότι πάσης εὐζωΐας, καὶ τελειώσεως ψυχικῆς, ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνάτασις, διά τε τῶν ὀρθῶν περὶ αὐτοῦ προλήψεων, ὅτι τέ ἐστι, καὶ προνοεῖ

Hæc contra tertium impietatis genus dicta sunto, quod trium illorum pessimum est. Optabilius est enim, potius non esse, neque providere; quam, si sis, & providere videaris, iis insidiari quibus provideas. Hoc enim est male esse. Malumus autem non esse, quam male esse. Cujus rei caussa est, quod BONUM ESSE sublimius atque melius sit quam ESSE, & quod Bonum sit etiam ejus, quod est, principium. Quare finis etiam omnium hoc est; & hujus caussâ fiunt omnia. Nam & ipsum Esse, tanquam Bonum, amplectimur. Quare, cum male nobis est, non esse malumus.

Longius vero fortasse, quam hoc institutum postulabat, explicandis hisce quæstionibus sum provectus; eo quod omnis honestæ vitæ & perfectionis animi principium & finis est ad Deum conversio, cum & vere de eo sentimus, *esse Deum, & consulere rebus humanis,* &

προνοεῖ καλῶς, καὶ δικαίως τὰ πάντα
κατευθύνει· καὶ διὰ τοῦ πείθεσθαι καὶ
εἴκειν ἑκόντα τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ γινομένοις, b.
ὡς ὑπὸ ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις.
κἂν γὰρ αὐτοκίνητος ᾖ ἡ ψυχὴ καὶ αὐτεξούσιος,
καὶ ἐν ἑαυτῇ τὰς ἀρχὰς ἔχῃ τῶν τε ἀγαθῶν
καὶ τῶν κακῶν· ἀλλ᾽ ὑπὸ Θεοῦ παρήχθη τοι-
αύτη, ἑαυτὴν κινοῦσα. διὸ ἕως μὲν ἐρρίζωται
τῷ ἑαυτῆς αἰτίῳ, καὶ σώζεται, καὶ τὴν ἑαυ-
τῆς ἔχει τελειότητα, μεθ᾽ ἧς αὐτὴν ὑπέστησεν
ὁ Θεός· ἀποσπάσασα δὲ ἑαυτὴν, καὶ ὅσον ἐφ᾽
ἑαυτῇ ἀπορριζώσασα ἐκεῖθεν, μαραίνεται καὶ
φθίνει, αἰσχρὰ καὶ ἀσθενὴς γινομένη, ἕως ἂν c.
πάλιν ἐπιστραφῇ καὶ ἑνωθῇ πρὸς τὴν αἰτίαν,
καὶ οὕτως ἀπολάβῃ τὴν ἑαυτῆς τελειότητα.
ἀδύνατον δὲ ἐπιστραφῆναι γνησίως, μὴ τούτων
ἐν αὐτῇ τῶν τριῶν προβλημάτων γνωστικῶς τε
καὶ ζωτικῶς διηρθρωμένων. τίς γὰρ ἂν θέλοι
πρὸς τὸ μὴ ὂν ἀνατείνεσθαι; ἢ τὸ ὂν μὲν, μη-
δὲν

& *bene justeque* omnia gubernare; & cum *paremus atque ultro cedimus iis, quæ ab ipso geruntur, tamquam ab optimo consilio profectis.* Etsi enim per sese mobilis est anima, & sui juris, & in sese principia habet bonorum & malorum; tamen a Deo ita condita est, ut se ipsa moveret. Quapropter dum suo auctori tamquam radici inhæret, conservatur, & suam habet perfectionem, cum qua Deus eam condidit: sin ab eo sese avellerit,

Epict. Phil. Monum. T. IV.

& suam quasi radicem (quantum in ipsa est) deseruerit; marcescit & contabescit, turpis & infirma facta, donec denuo ad suum auctorem conversa, cum eoque conjuncta, perfectionem suam recuperet. Neque vero fieri potest, ut vere convertatur, nisi tribus his quæstionibus & mente perceptis, & ipsa vivendi ratione comprobatis. Quis enim aut ad id quod non sit, convertatur? aut quod, cum

C c sit,

δὲν δὲ φροντίζον ἡμῶν; ἢ τὸ ὂν μὲν, καὶ φροντίζον, ἐπὶ κακῷ δὲ καὶ ἐπὶ βλάβῃ τὴν φροντίδα ποιούμενον;

ſit, nil nos curet? aut quod, cum & ſit, & curet, illam curam malo ſine ac nocendi ſtudio ſuſceperit?

---

p. 253 a.

ΚΕΦ. λθʹ.

Ὅταν μαντικῇ προσίῃς, μέμνησο, ὅτι, τί μὲν ἀποβήσεται, οὐκ οἶδας, ἀλλὰ ἥκεις ὡς παρὰ τοῦ μάντεως αὐτὸ πευσόμενος· ὁποῖον δέ τι ἐστὶν, ἐλήλυθας εἰδὼς, εἴπερ εἶ φιλόσοφος. εἰ γάρ ἐστι τὶ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, πᾶσα ἀνάγκη, μήτε ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι, μήτε κακόν. Μὴ φέρε οὖν πρὸς τὸν μάντιν ὄρεξιν ἢ ἔκκλισιν· μηδὲ τρέμων
b. αὐτῷ πρόσει, ἀλλὰ διεγνωκὼς, ὅτι πᾶν τὸ ἀποβησόμενον, ἀδιάφορον, καὶ οὐδὲν πρὸς σέ· ὁποῖον δ' ἂν ᾖ, ἔσται αὐτῷ χρήσασθαι καλῶς, καὶ τοῦτο οὐδεὶς κωλύσει. Θαῤῥῶν οὖν, ὡς ἐπὶ συμβού-

CAPVT XXXIX. (Nobis Cap. XXXII.)

Cum ad conſulendum vatem accedis, memento, quid ſit quidem quod eventurum ſit, ignorare te, venire autem, ut ex vate id cognoſcas; ſed quale illud ſit, priusquam acceſſeris, tibi cognitum eſſe, ſi modo ſis philoſophus. Quod ſi enim ex eorum eſt numero quæ in noſtra non ſunt poteſtate, neceſſe eſt utique, nec bonum illud eſſe, nec malum. Quare ad vatem adpetitionem ne adferas, aut declinationem: neque tremens eum accede, ſed ut qui compertum habeas, quidquid eventurum ſit, id indifferens eſſe, & nihil ad te pertinere; qualecumque vero id fuerit, fore ut tibi eo recte liceat uti, neminemque fore qui prohibere hoc poſſit. Itaque fidenti animo ad Deos,

συμβούλους ἔρχου τοὺς θεούς. καὶ λοιπὸν, ὅταν τί σοι συμβουλευθῇ, μέμνητο τίνας συμβούλους παρέλαβες, καὶ τίνων παρακούσεις ἀπειθήσας. Ἔρχου δὲ ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι, καθάπερ ἠξίου Σωκράτης, ἐφ' ὧν ἡ πᾶσα σκέψις τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν ἔκβασιν ἔχει, καὶ οὔτε ἐκ λόγου, οὔτε ἐκ τέχνης τινὸς ἄλλης ἀφορμαὶ δίδονται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον. ὥστε, ὅταν δεήσῃ συγκινδυνεῦσαι φίλῳ ἢ πατρίδι, μὴ μαντεύεσθαι, εἰ συγκινδυνευτέον. καὶ γὰρ, ἂν προείπῃ σοι ὁ μάντις φαῦλα γεγονέναι τὰ ἱερὰ, δῆλον, ὅτι θάνατος σημαίνεται, ἢ πήρωσις μέρους τινὸς τοῦ σώματος, ἢ φυγή· ἀλλ' αἱρεῖ ὁ λόγος, καὶ σὺν τούτοις παρίστασθαι τῷ φίλῳ, καὶ τῇ πατρίδι συγκινδυνεύειν. Τοιγαροῦν τῷ μείζονι μάντει πρόσεχε, τῷ Πυθίῳ, ὃς ἐξέβαλε τοῦ ναοῦ τὸν οὐ βοηθήσαντα ἀναιρουμένῳ τῷ φίλῳ. c. p. 251 a.

Deos, tamquam ad consiliarios, accede. Deinde vero etiam, quum tibi aliquid consultum fuerit, memento, quosnam adhibueris consiliarios; & quibus inobediens futurus sis, si non parueris. Accede autem ad vatem consulendum, quemadmodum Socrates voluit, iis de rebus, in quibus tota consideratio ad eventum refertur, & ubi nec ex ratione, nec ex alia quadam arte subsidia suppetunt ad id, de quo agitur, perspiciendum. Sic, ubi tempus postulaverit, ut pro amico aut pro patria periculum suscipias, non consulere vatem debebis, sitne illud suscipiendum. Nam si vel maxime prædixerit tibi vates, infausta fuisse auspicia, adparet quidem, aut mortem tibi significari, aut membri alicujus truncationem, aut exsilium: at ratio suadet, etiamsi hæc eventura sint, tamen amicum non deserere, & discrimen pro patria non recusare. Itaque majori illi vati adtendito, Pythio, qui e templo eum ejecit, qui amico, cum interficeretur, opem non tulerat.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὰ πρὸς ἀνθρώπους καθήκοντα, καὶ τὰ
πρὸς τὸν Θεὸν, μέλλων περὶ τῶν πρὸς ἑαυτὸν
καθηκόντων λέγειν, εἶδέ τι μέσον εἶδος, ἅμα
καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν κα-
θῆκον ἀπαιτοῦν, τὸ τῆς μαντείας. Τριχῇ δὲ
b. διαιρεῖ τὸν λόγον· λέγων, περὶ τίνων χρὴ μαν-
τεύεσθαι, καὶ πῶς διακείμενον μαντεύεσθαι,
καὶ πῶς τοῖς μαντεύμασι κεχρῆσθαι. ἤρξατο
δὲ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μέσου, τάχα καὶ πρῶτον
αὐτὸ δοκιμάζων εἶναι· πῶς χρὴ διαθέντα
ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι ὅλως ἰέναι· ὅτι
οὔτε ὄρεξιν προβαλλόμενον, οὔτε ἔκ-
κλισιν. ἐπεὶ ἀνάγκη, τρέμοντα προσιέ-
ναι τῇ μαντείᾳ· εἰ μὲν ὀρεγόμεθα, δεδοικό-
τες μὴ ἀδύνατον αὐτὸ εἴπῃ ὁ μάντις· εἰ δὲ
c. ἐκκλίνομεν, δεδοικότες μὴ προαγορεύῃ ἔσεσθαι
αὐτό. Πῶς οὖν ὑπάρξει τὸ μήτε ὄρεξιν μήτε
ἔκκλισιν προσαγαγεῖν; ἐὰν ἐννοήσῃς, φησὶν, ὅτι
τῶν

COMMENTARIVS.

Post officia adversus homines & Deum, de cujusque officiis erga se ipsum dicturus; medium quoddam genus esse vidit, quod officium & erga Deum & erga nos ipsos postularet, divinationem. Tripertita est autem oratio. Nam & quibus de rebus sint consulendi vates dicit, & quo animo adeundi, & quo pacto responsis eorum sit utendum? Auspicatus autem est a medio, quod ipse primum fortasse statuit: *quo animo sit adeundus vates; scilicet & adpetitione & declinatione seposita.* Nam *trementes accedamus* necesse est; sive adpetimus, timentes ne id fieri posse neget vates; sin declinamus, timentes ne id fore prædicat. Quo pacto autem & adpetitionem & declinationem vitabimus? Si cogites, inquit,
externa

τῶν ἐκτός ἐστι ταῦτα, περὶ ὧν μαντευόμεθα. περὶ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐ χρεία μαντείας. τίς γὰρ μαντεύσεται, εἰ χρὴ τῶν κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν; εἰ οὖν ταῦτα περὶ ὧν μαντευόμεθα, τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, εἰ πλευστέον, εἰ γαμητέον, εἰ τὸν ἀγρὸν ὠνητέον· τῶν δὲ μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ὀρέ- p.255 a.
γεσθαι χρὴ, οὔτε ἐκκλίνειν αὐτά· δῆλον, ὅτι οὐ χρὴ τῷ μάντει προσφέρειν ἢ ὄρεξιν, ἢ ἔκκλισιν. καὶ γὰρ, τί τὸ ἀποβαῖνόν ἐστιν, οὐκ ἴσμεν· αὐτὸ γοῦν τοῦτο παρὰ τοῦ μάντεως ἥκομεν πευσόμενοι. ἀλλ' ὁποῖόν ἐστι, φησὶν, οἶδας, ἐὰν ᾖς φιλόσοφος· ὅτι τῶν μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ἀγαθόν ἐστιν οὐδὲν, οὔτε κακόν· ὥστε οὐδὲ ὀρεκτὸν, οὐδὲ ἐκκλιτόν. καὶ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, καὶ τὰ σημεῖα συγχεῖσθαί φασιν ὑπὸ τῆς τῶν μαντευομένων ὀρέξεως. καὶ τοῦτο δέ σοι πρὸς b.
ἀταραξίαν συντελέσει μαντευομένῳ, τὸ εἰδέναι, ὅτι,

Cc 3

externa esse ea, de quibus vatem consulimus. Nam in iis quæ nostræ potestati parent, vate non est opus. Quis enim ex illo quærat, an res naturæ consentaneæ sint expetendæ, eidemque contrariæ declinandæ? Si igitur ea, de quibus percontamur, *non penes nos sunt:* ut, an sit navigandum? an contrahendum matrimonium? an ager emendus? tum, si quæ penes nos non sunt, nec adpetenda, nec declinanda sunt; ad vatem nec adpetitionem, nec declinationem adferendam esse constat. *Quid* enim *eventurum* sit, *ignoramus:* igitur *id unum quæsituri accedimus ad vatem. Sed cujusmodi id sit, nosti,* inquit, *siquidem es philosophus;* nempe, eorum quæ nostri arbitrii non sunt, neque bonum esse quidquam, neque malum; eoque nec adpetendum, nec declinandum. Nam harum rerum periti, signa etiam dicunt aviditate consultorum confundi. Atque hoc tibi vatem consulenti ad animi constantiam conferet, quod

ὅτι, ὁποῖα ἂν ᾖ τὰ ἀποβαίνοντα, ἐπὶ σοί ἐστιν ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτῶν· καὶ ὅσῳ μᾶλλον δυσχερέστερα, τοσούτῳ μᾶλλον ὠφεληθῆναι, καλῶς αὐτοῖς χρώμενον. Θαῤῥῶν οὖν, φησὶ, ταῦτα, καὶ μηδὲν δεδοικὼς, ἔρχου ἐπὶ τὴν θείαν συμβουλήν.

Εἶτα λοιπὸν τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καθῆκον· ὅτι, ὅταν συμβουλευθῇς, ἀκολούθει πάντως
c. τοῖς συμβουλευθεῖσι. ὁ γὰρ Θεῷ συμβουλεύοντι μὴ πειθόμενος, τίνι ἂν πεισθείη; καὶ μέντοι τὸ ἀπειθεῖν ποτε τοῖς μαντεύμασιν, οὐκ ἀλλαχόθεν γίνεται, ἢ ἐκ τοῦ ὀρέξεις οἰκείας καὶ ἐκκλίσεις προβάλλεσθαι. ὥστε τὸ μήτε ὀρεγόμενον μήτε ἐκκλίνοντα προσιέναι, μὴ μόνον εἰς τὸ θαῤῥοῦντα καὶ μὴ τρέμοντα προσιέναι συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πείθεσθαι τῇ θείᾳ βουλῇ.

Εἶτα ἐφεξῆς ἐπάγει περὶ τῶν ὧν χρὴ
p. 256 a. μαντεύεσθαι· ὅτι περὶ ἐκείνων μὲν τῶν πραγμάτων,

quod scis, *quidquid eveniat, penes te esse fructum ex eo capere;* eoque majorem, quo res asperiores fuerint, si tu modo recte illis usus fueris. *Fidenti igitur* (inquit) *animo*, & nihil istorum metuens, ad expetendum divinum consilium accede.

Sequitur deinde officium adversus Deum; ut *datum consilium omnino sequaris.* Qui enim Deo suadenti non obtemperarit, cuinam obtemperabit? Quod vero auspicum responsis aliquando non obtemperatur, illud ipsum in caussa est, quod nostras adpetitiones & declinationes non coërcemus. Quare nec adpetentem nec declinantem accedere, non illud modo confert, ut fidenter & absque trepidatione accedas; sed & hoc, ut divino consilio pareas.

His expositis, subjicit, *quibus de rebus sint consulendi vates?* iis nimirum, quarum exitus sit nobis

μάτων, ὧν τὸ τέλος ἄδηλόν ἐστιν ἡμῖν, ἕως
ἂν ἐκβῇ τὸ πρᾶγμα· οὐ δυναμένων ἡμῶν ἀπὸ
φρονήσεως, ἢ τῆς περὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα
τέχνης καὶ ἐμπειρίας, τὸ τέλος ἐννοῆσαι. οὐ-
δεὶς γὰρ ἂν μαντεύσαιτο, εἰ χρὴ τραφῆναι ἢ
καθευδῆσαι τὸν ἄνθρωπον· δεῖται γὰρ τούτων
πάντως τὸ ζῶον. ἀλλ' οὐδὲ, εἰ χρὴ φιλοσο-
φῆσαι, ἢ κατὰ φύσιν ζῆν· δῆλα γάρ ἐστι b.
ταῦτα τῷ ἔμφρονι, ἐπωφελῆ ὄντα. οὐδὲ,
ὁποῖος ἔσται ὁ κτιζόμενος οἶκος· ἡ γὰρ τέχνη
προείληφε τὸ εἶδος. οὐδὲ ὁ γεωργὸς, εἰ χρὴ
σπεῖραι, ἢ φυτεῦσαι· τῷ γὰρ γεωργῷ ταῦ-
τα ἀναγκαῖα. τὸ δὲ πότε, ἢ ποῦ, ἢ ποῖα
σπέρματα ἢ φυτὰ, εἰ μὴ προείθισται ταῦτα,
ἢ ἄλλως ἐν ἀρχῇ ἐστι, μαντεύσαιτο ἄν. καὶ
εἰ πλευστέον, μάλιστα τοῦ καιροῦ μὴ πάντῃ
ἀδεοῦς ὄντος. οὐ μέντοι μαντευτέον, εἰ χρὴ
προελθεῖν εἰς ἀγορὰν, ἢ ἐπὶ τὸν ἀγρὸν ἐξελ- c.

nobis incertus ante rem peractam; cum ex ingenio, & arte ad illas pertinente, atque experientia, exitum animo prospicere non possumus. Nemo enim vatem consulit, an homini cibo & somno sit utendum? omnino enim his eget animal. Nec, an philosophandum sit, aut naturæ congruenter vivendum? cordato enim homini perspicuum est, hæc esse utilia. Neque, domus quæ ædificatur, qualis sit futura? ars enim formam ejus antea delineavit. Nec agricola quærit, sit-ne plantandum aut serendum? hæc enim agricolæ sunt necessaria. At, quonam tempore, aut ubi loci, aut qualia semina, qualesque plantæ, si hæc ante usitata non fuerint, aut non ita pridem innotuerunt, talia fortasse quæret ex vate. Item, an navigandum sit; alieno præsertim & periculoso tempore. Non tamen rogandus vates, an prodeundum sit in forum, aut exeundum in agrum.

θεῖν· καίτοι τούτοις ἕπεταί τι τέλος ποτὲ
δυσχερὲς, ἀλλ' ὡς ἐπιτοπλεῖστον κατὰ νοῦν
ἐκβαίνει· ἀρκεῖ δὲ, ὡς ἔοικε, τὸ ἐπιτοπλεῖστον,
πρὸς τὸ μὴ δεῖσθαι μαντεύεσθαι. ἐπεὶ, κἂν
ἐκ λόγου τινὸς ἢ τέχνης ἀφορμαὶ διδῶνται πρὸς
τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον, οὐ πάντως ἀναγκαία
ἔσται ἡ ἔκβασις. οὔτε γὰρ ἡ φύσις, οὔτε ἡ
τέχνη, οὔτε ἡ προαίρεσις ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἀναγ-
p.257 καίαν ἔχουσι τὴν ἔκβασιν. ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ὡς
a. ἐπιτοπολὺ, πρὸς τὸ μὴ δεῖσθαι μαντείας. τὸ
γὰρ ἐπὶ πάντων ἐθέλειν μαντεύεσθαι, δειλοὺς
ποιεῖ, καὶ ἀπράκτους, καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα
νομίζειν παρασκευάζει.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ἄξιον ἐπισκέψεως, εἰ περὶ τῶν
ἐφ' ἡμῖν ὅλως οὐ μαντευτέον· πῶς χρὴ ὑπολα-
βεῖν περὶ τῆς ψυχῆς; πότερον θνητή ἐστιν,
ἢ ἀθάνατος; καὶ, εἰ χρὴ τῷδέ τινι διδασκά-
b. λῳ χρήσασθαι; πολλοὶ γὰρ τῶν παλαιῶν φαί-
νονται περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων ἐρωτήσαντες·
καίτοι

Quamvis enim & hæc aliquando eventus incommodus ſequatur; plerumque tamen ex ſententia ſuccedant: id autem, quod frequentius accidit, haruſpicina egere non videtur. Licet enim ex ratione aliqua aut arte præſidia ſuppetant ad perſpiciendum id quod propoſitum eſt; non tamen eventus erit omnino neceſſarius. Neque enim natura, neque ars, neque conſilium & voluntas in rebus externis neceſſarium habent eventum: attamen id quod plerumque fit, ſatis cauſſæ eſt, cur vate non egeamus. Nam divinatio de rebus omnibus, timidos reddit & ignavos, &, ut parva magni fiant, facit.

Illud vero conſideratione dignum eſt, an de rebus noſtræ poteſtati ſubjectis vates omnino conſulendi non ſunt; verbi cauſſa, quo modo ſentiendum ſit de anima, ſitne ea mortalis an immortalis? aut, an hoc præceptore ſit utendum? Conſtat enim, multos veterum de rerum natura conſuluiſſe oracula: quamvis,

καίτοι τὸ ὑπολαμβάνειν τοίως ἢ τοίως, ἡμέτερον φαμὲν, καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἶναι. μήποτε ρῦν τὰ ἀποδείξει λογικῇ ληπτὰ, δι' ἀποδείξεως δεῖ μανθάνειν; οὕτω γὰρ ἡ ἐπιστημονικὴ γενήσεται γνῶσις, ἐὰν ἀπὸ τῆς αἰτίας ἡ ἀπόδειξις γένηται. τὸ δὲ ἀκοῦσαι παρὰ Θεοῦ, ὅτι ἀθάνατός ἐστιν ἡ ψυχὴ, πίστιν μὲν ποιεῖ βεβαίαν, ὡς εἰκὸς, οὐ μέντοι ἐπιστήμην τοῦ πράγματος. c.
εἰ δέ τις ἀξιοῦται παρὰ Θεοῦ καὶ τὰς αἰτίας μανθάνειν, καὶ ἐπιστήμων γίνεσθαι, ἄλλο τοῦτο εἶδός ἐστι τῆς ἀγαθότητος, καὶ οὐ τὸ μαντικόν. τοῦτο γὰρ ἔοικεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τὰς ἀδήλους ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἐκβάσεις προαγορεύειν. διὸ καὶ εἰ ἠρώτησάν τινες περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων, ἀλλὰ σπάνιοί γε οὗτοι, καὶ οὐχ οἱ πρωτεύσαντες ἐν φιλοσοφίᾳ, ἀλλ' οἱ συνειθισμένοι p. 258
πιστευτικὴν ἔχειν καὶ οὐκ ἐπιστημονικὴν πίστωσιν· a.
τοῦ Θεοῦ βουλομένου, ὡς ἔοικεν, αὐτοκίνητον οὖσαν τὴν ψυχὴν, δι' ἑαυτῆς τὸ ἀληθὲς ὁρᾷν.

quamvis, hoc aut illo modo ſentire de rebus, noſtrum opus eſſe dicamus, & in noſtra poteſtate ſitum. Videntur autem ea quæ ratione percipi ac demonſtrari poſſunt, ex demonſtratione cognoſcenda eſſe. Sic enim ſcientifica parabitur cognitio, ſi per cauſſam demonſtratio facta fuerit. Audiſſe autem ex Deo, immortalem eſſe animam, fidem quidem firmam parit, uti par eſt, non tamen rei ſcientiam. Si quem vero cauſſas etiam edocere dignatur Deus, & ſcientem reddere; aliud hoc divinæ bonitatis genus eſt, non illud quod in divinatione ineſt; cujus munus eſt, exitus actionum humanis ingeniis obſcuros prædicere. Quamobrem etſi quidam de rerum natura oracula conſuluerunt; tamen hi & rari fuere, nec principes philoſophorum, ſed ii qui credere aliquid, quam ſcientia rem comprehendere, maluerunt: cum quidem probabile ſit, velle Deum, ut anima per ſe mobilis, per ſeſe etiam verum cernat.

Ἀμέλει καὶ ὁ Ἐπίκτητος, καὶ ὁ Σωκράτης, ἐοίκασιν ἀπαγορεύειν ἐκεῖνα ἐρωτᾷν, ἃ δύναται καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ γινώσκειν. τοιγαροῦν οὐδὲ ἀποδέχεται τὸν ἐρωτῶντα, εἰ χρὴ συγκινδυνεῦσαι τῷ φίλῳ ἢ τῇ πατρίδι. ὁ γὰρ
b. ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει συγκινδυνεύειν. κἂν δύσκολα οὖν μαντευθῇ τινα, οὐδὲν ἧττον χρὴ συγκινδυνεύειν. τίς οὖν χρεία τοῦ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐρωτᾷν, ἐφ' ὧν δῆλόν ἐστι τὸ πρακτέον; Φαίνεται δὲ ὁ Θεὸς καὶ τοῖς ἐρωτήσασί ποτε, εἰ χρὴ τὸν ἱκέτην ἐκδοῦναι, πάνυ μεμφόμενος. ἃ γὰρ ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει δεῖν πράττεσθαι, ταῦτα δεῖ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐρωτᾷν, κἂν ἕπηταί τι δύσκολον ἡμῖν περὶ τὸ σῶμα, ἢ τὰ
c. ἐκτός. χρὴ γὰρ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν προτιμᾷν τῶν τοῦ σώματος, ἢ τῶν ἐκτὸς, καὶ τούτων εἰς ἡμᾶς ἐχόντων τὴν ἀναφοράν.

Ἀποδείξας δὲ, ὅτι οὐ χρὴ περὶ τῶν τοιούτων μαντεύεσθαι, ἐκ τοῦ, ὁποῖα ἂν γένη-

Atque adeo Epictetus quoque, & Socrates, illa, ſciſcitari vetare videntur, quæ anima per ſe cognoſcere poteſt. Eum certe non probat Epictetus, qui roget, *an periculi ſocietas pro patria aut amico ſit ineunda.* Recta enim ratio præſcribit, diſcrimen illud non eſſe recuſandum. Quamvis igitur difficilia quædam prædicta fuerint; nihilominus ſubeundum periculum. Quorſum igitur adtinet de iis interrogare, de quibus conſtat quid ſit agendum? Illud etiam patet, Apollinem iis qui rogarunt, an ſupplex dedendus eſſet, graviter ſuccenſuiſſe. Quæ enim recta ratio fieri jubet, ea facienda ſunt, nec de his interrogandum, licet cum moleſtiis atque periculis corporum & fortunarum conjuncta fuerint. Oportet enim noſtrum bonum anteferre bonis corporis & rebus externis, licet & hæ ad nos quodammodo referantur.

Poſtquam vero demonſtravit, de hujuſmodi rebus non conſulendos eſſe vates, eo

γένηται τὰ ἱερὰ, δεῖν πάντως συγκινδυνεύειν, πιστοῦται τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν Θεὸν ἐκβαλεῖν τὸν μὴ βοηθήσαντα ἀναιρουμένῳ τῷ φίλῳ. δύο γάρ τινες εἰς Δελφοὺς ἀπιόντες, λησταῖς περιπεπτώκασι· καὶ τοῦ ἑτέρου ὑπ' p. 259 a.
αὐτῶν ἀναιρουμένου, ὁ ἕτερος, ἢ φυγὼν, ἢ ἀδεῶς μὴ ἐπαμύνας, ἦλθεν εἰς τὸ μαντεῖον· καὶ ὁ Θεὸς ἐξέβαλεν αὐτὸν, εἰπών·

Ἀνδρὶ φίλῳ θνήσκοντι παρὼν πέλας οὐκ ἐπαμύνας,
ἤλυθες οὐ καθαρός· περικαλλέος ἔξιθι σηκοῦ.

Καὶ δῆλον μὲν, ὅτι, καὶ βουλόμενος, οὐ πάντως ἂν ἐῤῥύσατο τοῦ θανάτου τὸν φίλον· ἀλλ' ὅμως ἔδει συγκινδυνεῦσαι, καὶ συναποθανεῖν, εἰ b.
καὶ τοῦτο ἦν ἀνάγκη βοηθοῦντα παθεῖν. διὰ τὴν προαίρεσιν οὖν ταύτην, ἀκάθαρτον αὐτὸν ἔκρινεν ὁ Θεὸς, ὡς προδόντα τὸν φίλον διὰ τὴν περιττὴν περὶ τὸ σῶμα συμπάθειαν· ὥσπερ ἐπ' ἄλλου, καὶ ἀποτυχίας γενομένης, τὴν προαίρεσιν ὅμως

eo quod, cujuscumque modi victimæ fuerint, omnino tamen auxilium patriæ & amico sit ferendum; idem etiam *Apollinis* auctoritate confirmat, *qui eum, qui amico, cum interficeretur, opem non tulisset, fano ejecerit.* Nam duo Delphos petituri, in latrones inciderunt, a quibus cum alter interficeretur, alter aut fuga elapsus, aut alioqui non opitulatus, ad oraculum venit; e quo eum ejecit Apollo, his verbis:

Cede meis adytis, cædis reus; intereuntem
Qui socium non juveris, etsi proximus esses.

Quanquam autem constat, eum, quamvis voluisset, utique amicum periculo mortis non erepturum fuisse; tamen periculi societas non fuit deserenda, sed ferendum auxilium, licet una pereundum fuisset. Ob eam igitur voluntatem Deus eum pollutum judicavit, ut qui ex nimio corporis amore amicum deseruisset: quemadmodum in alio voluntatem probavit

ὅμως ὁ Θεὸς ἀπεδέξατο. πάλιν γὰρ ἄλλων δύο τινῶν λησταῖς περιπεσόντων, καὶ τοῦ ἑτέρου κρατηθέντος ὑπὸ τῶν λῃστῶν, ὁ ἕτερος ῥίψας ὡς κατὰ λῃστοῦ τὸ ἀκόντιον, ἐκείνου μὲν διήμαρτεν, ἔβαλε δὲ
c. τὸν φίλον καὶ ἀνεῖλε· καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ μαντεῖον, οὐκ ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν, ὡς ἀκάθαρτος τῷ φόνῳ τοῦ φίλου. καὶ ὁ Θεὸς ἐξεφώνησε πρὸς αὐτὸν τάδε τὰ ἔπη·

Ἔκτεινας σὸν ἑταῖρον, ἀμύνων· οὔ σε μιαίνει
αἷμα φόνου· σὺ πέλεις καθαρώτερος ἢ πάρος ἦσθα.

Εἰ γοῦν ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ φίλου οὐ μόνον οὐκ ἐμολύνθη, ἀλλὰ καὶ καθαρώτερος γέγονεν ἤπερ ἦν πρότερον, διὰ τὴν ὀρθὴν προαίρεσιν· δῆλον, ὅτι οὐκ ἐν τῇ πράξει, ἀλλ᾽ ἐν τῇ προ-
p. 260 αιρέσει τῶν ἀνθρώπων, τὸ κατορθοῦν ἐστι, καὶ
a ἁμαρτάνειν. Ἐπιστῆσαι δὲ χρὴ, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ προσεχῶς εἰρημένα, ἀφ᾽ οὗ ἐπεσημηνάμην, καὶ τὰ ἐφεξῆς ῥηθησόμενα πάντα, πρὸς μέσην ἕξιν ἁρμόττει, τὴν ἤδη πως προκεκοφυῖαν, καὶ ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὖσαν. καὶ γὰρ ἐνταῦ-

probavit Deus, quamvis adverſo eventu. Cum enim rurſus alii duo in latrones incidiſſent, & alter a latronibus eſſet comprehenſus; alter, conjecto in unum e latronibus jaculo, eo fruſtratus, amicum percuſſit & interemit. Profectus igitur ad oraculum, ædem, ut cæde amici pollutus, ingredi non eſt auſus. Deus autem hos verſus edidit:

Te cruor haud maculat: nunc purior, atque fuiſti.
Eſt occiſus enim tibi, dum defendis, amicus.

Si igitur cæde amici non modo non pollutus eſt, ſed purior etiam factus, quam fuerat, ob bonam voluntatem; conſtat, recte facta non in caſu atque eventu, ſed in conſilio & voluntate poſita eſſe. Conſiderandum autem eſt, & hæc, quæ modo dicta ſunt, (ex quo ſignificavi,) & quæ deinde dicentur omnia, referri ad medium habitum ejus qui nonnullos progreſſus habet, & in philoſophia verſatur. Etenim & hoc

ἐνταῦθα, εἴπερ εἶ, φησὶ, φιλόσοφος· καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς πολλαχοῦ τὸ τοιοῦτον ἐπισημαίνεται.

& hoc loco ait, *Siquidem es philosophus:* & in iis, quæ sequuntur, sæpius etiam tale quid significatur.

ΚΕΦ. μʹ.

Τάξον τινὰ ἤδη χαρακτῆρα σαυτῷ καὶ τύπον, ὃν φυλάξεις ἐπί τε σεαυτοῦ ὢν, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνων.

CAPVT XL. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 1.)

Præscribe jam tibi formam aliquam atque typum, quem serves, sive solus tecum sis, sive in hominum congressu verseris.

ΚΕΦ. μά. b.

Καὶ σιωπὴ τὸ πολὺ ἔστω· ἢ λαλείσθω τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δι' ὀλίγων. σπανίως δέ ποτε, καιροῦ παρακαλοῦντος ἐπὶ τὸ λέγειν, λέξον μὲν, ἀλλὰ περὶ οὐδενὸς τῶν τυχόντων· μὴ περὶ μονομαχιῶν, μὴ περὶ ἱπποδρομιῶν, μὴ περὶ ἀθλητῶν, μὴ περὶ βρωμάτων ἢ πομάτων, τῶν ἑκασταχοῦ· μάλιστα δὲ μὴ περὶ ἀνθρώπων, ψέγων, ἢ ἐπαινῶν, ἢ συγκρίνων.

CAPVT XLI. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 2.) a

Et quidem silentium tene ut plurimum: aut necessaria loquere, & paucis. Raro vero aliquando, tempore invitante te ad verba facienda, dices tu quidem, sed non de rebus trivialibus; non de gladiatorum spectaculis, non de circensibus, non de athletis, non de cibis aut potionibus, quæ ubivis in sermonem veniunt: maxime vero, non de hominibus, neque vituperans, neque laudans, neque alium cum alio conferens.

ΚΕΦ.

c. ΚΕΦ. μβʹ.

Ἂν μὲν οὖν οἷός τε ᾖς, μετάγαγε τοῖς σοῖς λόγοις καὶ τοὺς τῶν συνόντων ἐπὶ τὸ προσῆκον. εἰ δὲ ἐν ἀλλοφύλοις ἀποληφθεὶς τύχοις, σιώπα.

CAPVT XLII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 3.)

Quod si igitur potes, tuis sermonibus sermones etiam eorum, quibuscum versaris, eo quo decet transduc. Sin ab extraneis fueris circumventus, taceto.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐντεῦθεν τὰ πρὸς ἑαυτὸν καθήκοντα τῷ πόσως προκεκοφότι καὶ ἤδη φιλοσοφοῦντι παραδοὺς, Τάξαι, φησὶν, ἤδη χρὴ, καὶ ὁρίσαι χαρακτῆρα διαγωγῆς τὸν καθήκοντα τῷ τοιούτῳ
p. 261 a. βίῳ, πρὸς ὃν χρὴ καὶ τὰ κατὰ μέρος συναρμόττειν. οἷς ἐπεξιὼν αὐτὸς, δι' αὐτῶν καὶ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ βίου παρίστησι, παραγγέλλων φυλάττειν αὐτὸν, ἐφ' ἑαυτοῦ τε ὄντα καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνοντα. τοῦτο δὲ οἶμαι σημαίνει, τὸ δεῖν ἀεὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν ταυτότητι διαμένειν, μίαν τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἀεὶ διαζῶντα· καὶ μὴ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσι,

COMMENTARIVS.

Hinc incipiens, ejus qui aliquantum profecit, & jam philosophatur, officia erga se ipsum tradere: *Constituenda jam* (inquit) *atque definienda est certa quædam ætatis degendæ ratio,* isti vitæ generi consentanea, ad quam singulæ actiones sunt dirigendæ. Quas ipse auctor recensens, per eas formam & normam totius vitæ præscribit, *sive solus sis, sive inter alios verseris,* tenendam: illud scilicet indicans, in eodem statu & habitu, quoad fieri possit, perseverandum esse, & suam cuique vitæ rationem servandam; nec externorum casuum

πίπτουσι, ποικίλοις οὖσιν, Εὐρίπου δίκην συμμεταῤῥέοντα. ἐλέγετο οὖν καὶ ὁ Σωκράτης ἐν b.
τῷ αὐτῷ καταστήματι ἀεὶ ὁρᾶσθαι, καὶ μήθ' ὑπὸ τῶν ἡδέων, μήτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν δοκούντων, μετακινεῖσθαι, διὰ τὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν ἀεὶ τὴν ἑαυτοῦ διαζῆν. Καὶ τάχα αὐτός ἐστιν ὁ εἷς χαρακτὴρ, ὃν δεῖ τάξαι καὶ ὁρίσαι, ὃν ἐνεδείξατο συντόμως διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὸν αὐτὸν φυλάττειν, ἐφ' ἑαυτοῦ τε ὄντα, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνοντα.

Τῶν δὲ οἰκείων τῷ τοιούτῳ χαρακτῆρι πρῶτον καὶ κυριώτατον· Σιωπὴ, φησὶ, τὸ πο- c.
λὺ ἔστω. ἡ γὰρ ὅλη σπουδὴ τῶν παιδευτικῶν λόγων ἐστὶν, ἐπιστρέψαι τὴν ψυχὴν εἰς ἑαυτὴν, ἀπό τε τῶν ἐκτὸς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἐν αὐτῇ παθῶν, καὶ τοῦ σώματος· ὥστε τὴν ἑαυτῆς ζωὴν τὴν αὐτὴν ἀεὶ ζῆν. Πρὸς δὲ τοῦτο ἡ σιωπὴ τὰ μέγιστα συντελεῖ. διὸ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τῆς καθ' ἑαυτοὺς διαγωγῆς ἀρχὴν ἀνυσιμωτάτην συνέταττον τὴν πενταετῆ σιωπήν. ὥσπερ

suum varietate, Euripi instar, mutandam, Socrates certe fertur, eodem semper habitu fuisse, a quo nec lætis nec tristibus rebus dimoveretur, quod unam eamdemque vitæ rationem, suam utique, perpetuo sequeretur. Ac fortasse est hic unus ille *vitæ typus*, quem constituere ac definire debemus; quem breviter indicavit, cum ait, *Eumdem esse servandum, sive tecum agas, sive cum aliis verseris.*

Ejus autem typi, sive formæ, primum & maxime proprium est *frequens silentium.* Omnis enim institutionis ratio eo refertur, ut & a rebus externis, & a brutis suis adfectibus, & a corpore, ad se ipsum revocetur animus, ut suam vitam, quæ semper eadem esse debet, vivat. Quam ad rem *silentium* plurimum confert. Quæ caussa Pythagoreis fuit, efficacissimum disciplinæ suæ jaciendi fundamentum, quinquennii silentium.

ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις ἔξω τείνουσι τὴν ψυχὴν, συνεργοῦσαν αὐταῖς, ὡς δηλοῦσιν οἱ μύοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅταν ἑαυτοὺς βούλωνται συναγαγεῖν,
p. 263 *καὶ συστρέψαι, καὶ διεγεῖραι τὸ προσεκτικὸν τῆς*
a. *ψυχῆς· οὕτω καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, οὐ συνεργούσης τότε ταῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλ' αὐτῆς ἐνεργούσης, ἐκχέει μᾶλλον τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἔξω. καὶ ταύτης τῆς ἐκχύσεως ἴαμα, ἡ σιωπή. οὐ παντελῆ δὲ σιωπὴν ἐπιτάττει. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος παρακαλεῖ τὸ Πυθαγόρου, τὸ παντελῶς ἀνειμένον καὶ θεοειδὲς, ἀλλ' ἐπὶ τὸ*
b. *πολιτικὸν, καὶ συμμετρότερον ἀνθρώποις. ἢ οὖν σιωπᾶν, φησὶ, χρὴ· ἢ λαλεῖν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ διὰ βραχέων, ἐρωτῶντά τε καὶ ἀποκρινόμενον. καὶ συντόμως ὥρισε τὸ εἶδος ἐκείνων περὶ ὧν χρὴ λαλεῖν, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα χρὴ εἶναι ταῦτα, πρός τε τὴν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς διαγωγὴν, καὶ τὴν τοῦ ζώου χρείαν. τὰ γὰρ τοιαῦτα, καὶ ὀλίγα ὄντα, καὶ πραγμα-*

tium. Ut enim ſenſus animum, ipſis operam navantem, ad externa trahunt; (quod ii declarant, qui, cum ſeſe colligere volunt, & in ſeſe deſcendere, & animi attentionem excitare, claudunt oculos:) ſic animum etiam oratio, tum non tam operam navantem ſenſibus, quam per ſeſe ipſum agentem, magis ad externa effundit: cujus effuſionis remedium eſt ſilentium. Nec tamen perpetuum indicit ſilentium, neque ad Pythagoricum illud genus prorſus ſacrum & divinum adhortatur; ſed ad civile, & hominibus adcommodatius. *Aut igitur tacendum eſt*, inquit; *aut neceſſaria dicenda, & pauca*, ſive interroges, ſive reſpondeas. Ac formam eorum, de quibus ſit dicendum, compendio deſcripſit: ea eſſe *neceſſaria* oportere, cum ad vitam degendam naturæ animi conſentaneam, tum ad uſum animantis. Nam talia cum & pauca ſint, & ad

πραγματικώτερα, καὶ μὴ διάκενα, μηδὲ ἀόρι-
στα, οὐ ταράττει ὁμοίως, οὐδὲ διασπᾷ τὴν
φαντασίαν πρὸς τὸ ἀόριστον. ὥρισε δὲ καὶ τὸ c.
τοῦ λόγου εἶδος, ὅτι σύντομον, καὶ διὰ βρα-
χέων. εἰ γὰρ τὸ περιφαντάζεσθαι τὰ πράγ-
ματα περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ μὴ κατακρατεῖν
αὐτῶν τῆς οὐσίας, πολυλογίαν ποιεῖ· τὸ δια-
βαίνειν εὐθυβόλως εἰς αὐτὰ τὴν νόησιν, καὶ τὸ
συνῃρημένον τῆς οὐσίας αὐτῶν καὶ κυριώτατον
ὁρᾶν, καθ' ὃ ὑφέστηκεν ἕκαστον, καὶ τὸν λό-
γον τὸν περὶ αὐτῶν εἰς τὰ κυριώτατα συνῃρη-
μένον προφαίνει.

Εἰ δέ ποτε, φησὶ, χρεία καὶ μακροτέρου
γένηται λόγου, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, λέγειν, p. 263
οὐκ ἐρωτῶντα μόνον ἢ ἀποκρινόμενον, ἀλλ' ἐφ' a.
ἑαυτοῦ τὸν λόγον ἀποτείνοντα,) κἂν τὸ τοῦ
λόγου οὖν εἶδος ἀμειφθῇ ποτε δι' ἀνάγκην, ἀν-
τὶ βραχέος μακρότερον γενόμενον· ἀλλὰ τῶν
γε πραγμάτων, περὶ ὧν οἱ λόγοι, τὸ εἶδος
τὸ

ad res agendas pertineant, nec inania ſint & indefinita; non æque turbant & abſtrahunt cogitationem ad res infinitas. Deſcripſit & formam orationis, eam oportere ſuccinctam eſſe, & *brevem*. Nam, ſi vagari, & in ſuperficie hærere earum rerum de quibus ſermo habetur, nec earum naturam habere perceptam, loquacitatem gignit; e contrario, ſi mens eas directe intueatur, & naturam earum velut in faſcem collectam & vim ac præcipua capita perſpexerit; ſermo etiam qui de eis habebitur, ad præcipua capita revocatus, erit brevis.

Si quando autem, inquit, pluribus etiam verbis erit opus: (hoc enim ſibi vult verbum *dicere*; cum non reſpondemus tantum, aut interrogamus; ſed cum quis ſolus loquitur & perpetua utitur oratione:) ſi igitur, inquit, orationis aliquando neceſſario mutata forma fuerit, ut pro breviori longior ſit adhibenda; at rerum tamen, de quibus verba fiunt,

τὸ αὐτὸ μενέτω τῷ προτέρῳ· περὶ ἀναγκαίων γινομένου τοῦ λόγου, ἢ προτρέποντος ἐπ' ἀρετὴν, ἢ διδάσκοντος, ἢ συμβουλεύοντος, ἢ παραμυ-
b. θουμένου, ἢ συζητοῦντος τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀλήθειαν, ἢ τοῦ Θεοῦ τήν τε ὑπεροχὴν καὶ τὴν πρόνοιαν ἀνευφημοῦντος, καὶ σύλληψιν πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον αἰτοῦντος δι' εὐχῆς· ἀλλὰ μὴ περὶ τῶν τυχόντων, περὶ ὧν οἱ τυχόντες διαλέγονται. μήτε οὖν περὶ μονομαχιῶν, ἢ ἱπποδρομιῶν, ἢ τῶν τοιούτων· μήτε βρωμάτων, ἢ πομάτων, οἷς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα χρῶνται. οἱ γὰρ περὶ τῶν τοιού-
c. των λόγοι, καὶ τὴν φαντασίαν αὐτοῖς προσηλοῦσιν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὴν ὄρεξιν συνεφέλκονταί τε, καὶ συντυποῦσιν ἑαυτοῖς τὴν ζωήν.

Μάλιστα δὲ, φησὶ, μὴ περὶ ἀνθρώπων ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ψέγοντα, ἢ ἐπαινοῦντα, ἢ συγκρίνοντα, ὅτι ὁ δεῖνα τοῦδε καλλίων ἢ χείρων, κατὰ τάδε ἢ τάδε. καὶ ὅτι

fiunt, genus idem cum priore maneat: ut de rebus neceſſariis ſermo habeatur, ſive ad virtutem adhortando, ſive docendo, ſive conſulendo, ſive conſolando, ſive de veritate naturaque rerum inquirendo & disputando, ſive Dei excellentiam & providentiam celebrando, & auxilium ad degendam vitam naturæ congruentem votis ab illo expoſcendo: *non* autem *de rebus vulgaribus*, de quibus verba fieri vulgo ſolent. Neque igitur *de compoſitionibus gladiatorum, neque de ludis Circenſibus*, aut id genus aliis: neque *de cibis ac potu*, quibus hic vel ille utatur. Nam qui ſermones hujusmodi de rebus habentur, cogitationem etiam illis adfigunt: atque interdum etiam adpetitum adtrahunt, & vitam ſibi conformem faciunt.

In primis vero vetat, *ne de hominibus verba faciamus*, *ſive vituperando, ſive laudando*, *ſive comparando*, illum hoc eſſe honeſtiorem aut deteriorem, in his aliisve rebus. Nam,

ὅτι μὲν καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν λόγων ἐπὶ τὸ ἐκτὸς τείνεσθαι ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ἑαυτῆς ἀφισταμένην, καὶ ἀλλοτριοπραγμονοῦσαν, καὶ ματαιοπονοῦσαν, δῆλόν ἐστι. Διὰ τί δὲ, μάλιστα μὴ περὶ ἀνθρώπων, ψέγοντα, ἢ ἐπαινοῦντα, ἢ συγκρίνοντα; Τί γὰρ ἔχει τοῦτο χεῖρον ἐκείνων; ἢ πρῶτον μὲν οὗτος, πρὸς ὃν ὁ λόγος, εἴπερ ἀρχὴν [ἐποιήσατο] τοῦ φιλοσοφεῖν, ἐκείνων ὡς ἐπίπαν ἀπέστη τῶν σπουδασμάτων περὶ μονομάχους, καὶ ἀθλητὰς, καὶ τὰ τοιαῦτα, περὶ δὲ ἀνθρώπων μᾶλλον ἂν ποιοῖτο τοὺς λόγους. πρὸς ἃ οὖν ἐπιῤῥεπῶς ἔχει, τούτων μάλιστα αὐτὸν ἀναχαιτίζει· ὡς εἰ ἔλεγε, σὺ μάλιστα τοῦτο φυλάττου. ἔπειτα, τῶν αὐτῶν παθῶν ὁμοίως κινουμένων ἐφ᾽ ἑκατέρου τῶν λόγων, (καὶ γὰρ συμπάθειαι, καὶ ἀντιπάθειαι, καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐπ᾽ ἐκείνων συγκινοῦνται τοῖς περὶ αὐτῶν λόγοις,) ἴδιόν τι πάθος ἀκολουθεῖ τοῖς κριτικοῖς τῶν ἀνθρώπων λόγοις, τὸ ὑπεροπτικὸν καὶ τετυφωμένον. ὁ γὰρ κρίνων

p. 264 a. b.

Nam, hoc quoque sermonum genus facere, ut animus ad externa feratur, a semet ipso aversus, alienaque curet, & frustra laboret, perspicuum est. Cur vero *maxime* vetat, *ne de hominibus loquamur, vituperando, laudando aut comparando?* Quid enim hoc habet pejus cæteris? Nempe primum illud, quod is cum quo agitur, initio susceptæ philosophiæ, illis studiis gladiatorum & pugilum & similibus relictis, de hominibus potius loqui amat. Ad quæ igitur præ cæteris propensus est, ab iis eum maxime retrahit; quasi dicat, hoc tu maxime caveto. Deinde, cum iidem adfectus æque utrisque sermonibus moveantur; (nam & studia & odia tam in his quam in illis concitantur, cum verba de iis fiunt:) peculiaris etiam quidam adfectus eos comitatur, qui sibi censuram de hominibus sumunt, nempe despicientia & superbia. Nam qui

γων ἀνθρώπων βίους, ὡς ὑπερέχων αὐτῶν ποιεῖται τὴν κρίσιν. καὶ γὰρ νεμεσητὴ μᾶλλον ἡ ἁμαρτία ἡ περὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρωπίνων βίων, ἤπερ ἡ ἐν τοῖς παίζουσι διαμαρτάνουσα.

c. Οὐ μόνον δὲ, φησὶ, τοῦ λέγειν τὰ τοιαῦτα ἀφεκτέον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀκούειν. καὶ γὰρ δι' ἀκοῆς φαντασίαι κινοῦνται καὶ ὀρέξεις ἄλογοι τῶν ἀκουόντων. καὶ μέντοι καὶ οἱ λέγοντες τὰ τοιαῦτα, ὅταν τινὸς τῶν σεμνοτέρων δοκούντων παρόντος μὴ ὑποσταλῶσιν, ἀναιδέστεροι γίνονται, καὶ παῤῥησίαν ἀναίσχυντον καὶ ἀκατάπληκτον ἐν ἑαυτοῖς τρέφουσι. διό φησιν, εἰ μὲν οἷός τε εἶ, μέταγε τοὺς τοιούτους τῶν συνόντων λόγους ἐπὶ τοὺς σπουδαιο-
p. 265 τέρους. εἰ δὲ ἀποληφθῇς ἐν ἀνθρώποις
a. κατ' ἄλλο εἶδος ζωῆς τὸ διεφθαρμένον τραφεῖσί τε καὶ συνεθισθεῖσιν, οὓς ἀλλοφύλους ἐκάλεσε· σιώπα, φησὶ, καθαίρων ἑαυτὸν μετὰ τῆς σιωπῆς τῇ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστροφῇ.

qui vitas hominum judicat, sic judicium fert, quasi illis esset superior. Atque etiam odiosius peccatum est, in dijudicanda hominum vita errare, quam in rebus ludicris.

Neque vero dicendis solum istis, sed audiendis etiam est abstinendum. Nam & per auditum vanæ cogitationes excitantur & adpetitiones brutæ audientium. Ad hæc, qui talia dicunt, nisi auctoritate gravis alicujus viri deterreantur, fiunt impudentiores, & audaciam inverecundam nihilque reformidantem alunt. Quamobrem ait, *siquidem potes, traduc tales sermones eorum, quibuscum versaris, ad res graviores. Si vero circumventus fueris ab hominibus, qui aliud vitæ institutum sequuntur*, prava institutione & consuetudine corrupti, *taceto*, (inquit) ipse te silentio repurgans, & conversione ad temet ipsum.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. μγʹ.

Γέλως μὴ πολὺς ἔστω· μηδὲ ἐπὶ πολλοῖς, μηδὲ ἀνειμένος.

CAPVT XLIII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 4.)

Risus ne multus sit, nec ob multa, nec effusus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὸ κοινὸν παράγγελμα τῷ φιλοσοφοῦν- b.
τι τῆς ἐν ταὐτῷ τοῦ ἤθους μονῆς, πρὸς ἣν μεγάλην ἡ σιωπὴ μοῖραν συμβάλλεται, τὴν μεγίστην ἐκτροπὴν τῆς περιχαρείας ἀναστέλλει, τὴν διὰ τοῦ γέλωτος· διὰ ταύτης ἴσως καὶ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ τῆς λύπης ἐνδεικνύμενος. τῆς γὰρ ψυχικῆς περιχαρείας ὑπερέκχυσίς ἐστιν ὁ γέλως. διὸ γίνεται τοῦ πνεύματος ἀνοιδισκομένου, καὶ ψόφον καχλασμῷ παραπλήσιον ἀποτελοῦντος. ἐκτρέπει οὖν τὴν καταστηματικὴν καὶ ἵλεω διάθεσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώ- c.
ματος· ὥσπερ καὶ τὸ κλαίειν καὶ τὸ ἀνακωκύειν, ἐκ τῶν ἐναντίων, λυμαίνεται τὴν ἐν συμ-

COMMENTARIVS.

Post commune præceptum philosophanti datum, ut in iisdem moribus permaneat, quam ad rem plurimum conferat silentium: maximum vitium exsultantis Lætitiæ restringit, quæ Risu declaratur: eademque fortasse ratione etiam contrarium huic vitium, nimiam Mœstitiam, improbat. Nam lætantis animi ebullitio quædam *risus* est; fitque spiritu intumescente, & sonitum edit ebullitioni non dissimilem. Evertit igitur constantem & placidam animi corporisque habitudinem; quemadmodum &, ab altera parte, ploratus & ejulatus moderationis

μετρίᾳ ταυτότητα. διὰ ταῦτα οὖν χρὴ φυλάττεσθαι τὸν γέλωτα, μάλιστα τὸν ἐπὶ πολλοῖς. κἂν χρεία ποτὲ γέλωτος, ἵνα μὴ ἀμειδεῖς τελείως μένοντες, τό τε ἦθος τὸ ἑαυτῶν δυσκολώτερον ἐργασώμεθα, καὶ τοῖς συνοῦσι σκαιοὶ καὶ χαρίτων ἐπιδεεῖς δόξωμεν· ἀλλ' ὀλίγα ἐστὶ τὰ γέλωτος ἄξια. ὁ οὖν ἐπὶ πολλοῖς γελῶν, δῆλός ἐστι ῥᾳδίως ὑπὸ περιχαρείας χαυνούμενος. διὸ οὐδὲ πολλάκις χρὴ τοῦτο
p. 266 a. πάσχειν, οὐδὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμένειν γελῶντα· οὗτος γὰρ ὁ πολύς· οὔτε ἐκκεχυμένον εἶναι καὶ συγκεχωρημένον τελέως τὸν γέλωτα· ταῦτα γὰρ οἶμαι νῦν τὸ ἀνειμένον σημαίνειν· ἀλλὰ μειδιάματι μᾶλλον ἐοικέναι, ἐν τοῖς χείλεσιν ὀλίγην τὴν παράλλαξιν ἐργαζόμενον.

rationis ſtabilitati obſtat. Ob hæc itaque riſus eſt vitandus, *frequens* præſertim. Quod ſi quando riſum res poſtulet, ne ſine ullo riſu moribus aſperioribus evadamus, & familiaribus ſtupidi & gratiæ omnis expertes videamur, pauca certe riſu digna ſunt. Unde qui crebro ridet, eum adparet facile efferri lætitia. Quamobrem id non ſæpe admittendum eſt; nec diu durare debet riſus; (hic enim eſt *multus*, quem dicit;) nec eſſuſus eſſe, neque immodicus; (hic enim eſt, puto, quem ἀνειμένον nunc dicit:) ſed labiis leviter diductis fieri, ut non magna vultus adpareat mutatio.

ΚΕΦ. μδ'.

Ὅρκον παραίτησαι, εἰ μὲν οἷόν τε, εἰς ἅπαν· εἰ δὲ μή, ἐκ τῶν ἐνόντων.

CAPVT XLIV. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 5.)

Insjurandum recuſa, ſi fieri poteſt, omnino; ſin minus, quoad fieri poterit.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b.

Καὶ ἐν τούτῳ τῷ καταλόγῳ τῶν εἰς ἑαυτὸν καθηκόντων, μετὰ τὸ ἀναστεῖλαι τὰς μεγάλας καὶ ἀθρόας ἐκτροπὰς τῆς ἐν ταὐτῷ τοῦ ἤθους μονῆς, ἀπὸ τοῦ πρὸς Θεὸν ἄρχεται σεβασμοῦ. ὁ γὰρ ὅρκος μάρτυρα τὸν Θεὸν καλεῖ, καὶ μεσίτην αὐτὸν καὶ ἐγγυητὴν ἐφ' οἷς λέγει προΐσχεται. τὸ γοῦν ἐπὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασι (τουτὸν δὲ εἰπεῖν, μικροῖς καὶ εὐτελέσι) τὸν Θεὸν παράγειν, καταφρόνησίν τινα πρὸς αὐτὸν ὑπογράφει. διὸ χρὴ παραιτεῖσθαι τὸν ὅρκον, εἰ μὲν δυνατὸν, τελέως· καὶ πόνον καὶ ζημίαν τὴν δυνατὴν μᾶλλον αἱρούμενον, ἢ ὀμνύναι· εἰ δὲ ἀνάγκη ποτὲ ἢ φίλον ἀπὸ κινδύνου διὰ τούτου ῥύσασθαι, ἢ ὑπὲρ γονέων ἢ πατρίδος πίστιν παρασχεῖν, πᾶν μᾶλλον ὑπομεῖναι κάλλιον, ἢ παραβῆναι τὴν διὰ Θεοῦ μέσου γενομένην ὁμολογίαν. c.

COMMENTARIVS.

In hac enumeratione officiorum erga semet ipsum, post repressas magnas & vehementes constantis animi & morum sui similium eversiones, a veneratione Dei orditur. Iusjurandum enim Deum citat testem, & sequestrum ac sponsorem facit eorum quæ dicuntur. Ob res humanas autem (quod perinde est ac si parvas & viles dicas) Deum producere, contemtum ejus quendam innuit. *Recusandum* igitur est *jusjurandum, siquidem fieri potest, omnino:* & labor ac mulcta quævis, quam possis luere, toleranda potius, quam jurandum. Sin id aliquando necesse fuerit, ut vel amicum e periculo eripias, vel pro parentibus aut patria spondeas; quidvis perpeti præstabilius fuerit, quam pactionem religione numinis sancitam violare.

p. 267 a. ΚΕΦ. μέ. 43

Ἑστιάσεις τὰς ἔξω καὶ ἰδιωτικὰς διακρούου. ἐὰν δέ ποτε γίνηται καιρὸς, ἐντετάσθω σοι ἡ προσοχὴ, μήποτε ἄρα ὑποῤῥυῇς εἰς ἰδιωτισμόν. ἴσθι γὰρ, ὅτι, ἐὰν ὁ ἑταῖρος ᾖ μεμολυσμένος, καὶ τὸν συνανατριβόμενον αὐτῷ συμμολύνεσθαι ἀνάγκη, κᾂν αὐτὸς ὢν τύχῃ καθαρός.

CAPVT XLV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 6.)

Convivia cum hominibus extraneis & disciplina non imbutis recusa. Quod si quando vero inciderit tempus, intendatur tua adtentio, ne in idiotæ statum imprudens recidas. Scito enim, si quis socio utatur polluto, necesse esse, ut ipse etiam, qui cum eo conversetur, simul polluatur, quamvis per se purus fuerit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς περὶ Θεὸν ἀδιαφορίας, τὴν πολυκέφαλον ἀναστέλλει ἐπιθυμίαν, μετρῶν αὐτήν· ἀπὸ τῆς ἀναγκαιοτάτης, τῆς περὶ τὰς τροφὰς, ἀρξάμενος, καὶ διὰ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τὴν μίξιν ἐλθών. καὶ γὰρ αἱ μὲν τῶν λογίων ἀνδρῶν ἑστιάσεις τροφὰς καὶ πόσεις καὶ τὰ ἐν συμποσίοις τερπνὰ

COMMENTARIVS.

Repressa levitate adversus Deum, multicipitem quoque reprimit cupiditatem, eique modum adhibet; a maxime necessaria auspicatus, cibi & potus cupiditate: deinde per alias corpori servientes, ad conjunctionis adpetitum procreandi caussa progreditur. Nam eruditorum virorum convivia, fercula quidem & pocula cæterasque suavitates compotatio-

πνὰ πάρεργα ποιοῦνται, λόγων δέ εἰσι κατὰ τὸ ἀληθὲς κοινωνίαι τε καὶ διατριβαί· ὡς δη- c.
λοῖ τὰ ὑπὸ Πλάτωνος, καὶ Ξενοφῶντος, καὶ Πλουτάρχου, καὶ ἄλλων, ἱστορηθέντα συμπόσια. αἱ δὲ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἰς τρυφὴν τεταμέναι καὶ τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, τῷ σιτισμῷ τῶν ἀλόγων ζώων ἐοίκασι. διὸ καλῶς εἴρηται, ὅτι ἡ χωρὶς λόγων τράπεζα, φάτνης οὐδὲν διαφέρει. χρὴ οὖν τὸν ἐπιεικῆ τὰς ἔξω τῆς ἑαυτοῦ ἐνστάσεως ἰδιωτικὰς ἑστιάσεις παραιτεῖσθαι. εἰ δέ ποτε γένηται καιρὸς αὐτῶν, ἢ ἑορτῆς τινος ἀπαιτούσης, ἢ πατρὸς p. 268
ἀναγκάζοντος, ἢ συμπεριφορᾶς ἕνεκεν, ἢ ἄλλης χρείας κατεπειγούσης, ἐντετάσθω σοι, φησὶν, ἡ προσοχή· τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐγρηγορείτω τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ φυλαττέτω αὐτὴν ἐν ἑαυτῇ μένουσαν, μήποτε ἑαυτῆς ἀποστᾶσα, καὶ ἰδιωτικὰς ὀρέξεις προβαλλομένη, εἰς τὴν τῶν ἰδιωτῶν ἀποῤῥυῇ τάξιν, καὶ συμμολυνθῇ τοῖς ἰδιώταις διὰ τῶν ἀλόγων ὀρέ-

ξεων.

potationum non præcipue ſpectant: ſed revera ſunt ſermonum communicationes & diſputationes; ut indicant Platonis, Xenophontis, Plutarchi & aliorum convivia. Vulgaria vero, quæ ad voluptatem unice referuntur, & ad corporum oblectationes, paſtioni brutarum mutarumque pecudum non fere ſunt diſſimilia. Unde recte dictum eſt, inter menſam absque ſermonibus, & præſepe, nihil intereſſe. Decet igitur virum bonum *vulgaria convivia, ſuo inſtituto non congruentia, recuſare. Si vero*, ut iis interſit, *tempus aliquando tulerit;* ſeu feſto aliquo poſtulante, ſeu patre cogente, aut etiam obſequii gratia, aliave quapiam graviore de cauſſa: *intendatur* (inquit) *animadverſio*, & vigilet animus, ſeque intra ſemet ipſum contineat; ne ſe ipſo relicto, & popularibus cupiditatibus æſtuans, *ad vulgi conditionem recidat*, & una cum vulgo brutis adpetitionibus inquinetur.

ξεων. ὁ γὰρ τοῖς μεμολυσμένοις ἑαυτὸν ἐκδοὺς, b. καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ὀρέξεις προβαλλόμενος, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συνανατρίβεσθαι) κἂν πρότερον ἦν καθαρὸς, καθαρὰς ἔχων τὰς ὀρέξεις, μολύνεται διὰ τούτων. μολυσμὸς γάρ ἐστι τῷ καθαρῷ ἡ τοῦ ἀκαθάρτου μίξις.

netur. Nam qui fe inquinatis dedit, eorumque cupiditates fequitur; is, quamvis antea purus, puras haberet cupiditates, per illos *contaminatur*. Polluitur enim id quod purum eft, impuro commiftum.

ΚΕΦ. μϛ'. 44

Τὰ περὶ τὸ σῶμα μέχρι τῆς χρείας ψιλῆς παραλάμβανε· οἷον, τροφὰς, πόμα, ἀμπεχόνην, οἰκίαν, οἰκετίαν. τὸ δὲ πρὸς δόξαν, ἢ τρυφὴν, ἅπαν περίγραφε.

CAPVT XLVI. (Nobis Cap. XXXIII. fect. 7.)

Quae ad corpus pertinent, ea non ultra, quam nudus ufus poftulat, adfume: fic alimenta, potum, veftitum, domum, famulitium. Quidquid vero ad oftentationem fpectat, aut ad luxum, totum illud circumcide.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Τὰ παραλαμβανόμενα τοῦ σώματος ἕνεκεν, πρῶτον κτήσασθαι ἀνάγκη, καὶ οὕτω χρήσασθαι αὐτοῖς. αὐτὸς δὲ, περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν νῦν λέγων, ὕστερον ἐρεῖ περὶ τῆς κτήσεως. καὶ

COMMENTARIVS.

Quae tuendi corporis cauffa adhibentur, in primis parare neceffe eft: ac tum demum iis utendum. Auctor vero nunc de ufu eorum loquitur, poft etiam de iis comparandis dicturus. Ac fortaffe

τάχα μὲν καλὸν ἦν, μηδενὸς δεῖσθαι τὸν ἄν-
θρωπον, ψυχὴν ὄντα λογικήν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὀρ-
γάνῳ χρῆται σώματι φθαρτῷ, ἀρκεῖ τὰ
ἀναγκαῖα προσφέρειν αὐτῷ, καὶ μὴ ὀλισθαίνειν
εἰς περιττότητα. ἀλλ' ὥσπερ ὁ τέκτων τοῦ p. 269
σκεπάρνου προνοῶν, ἀρκεῖται μέγεθος αὐτῷ καὶ a.
σχῆμα περιποιεῖν τὸ προσῆκον, καὶ ἀκμὴν ἐστο-
μωμένην, οὐ μέντοι ἐπίχρυσον αὐτὸ ποιεῖν ὀρέ-
γεται ἢ διάλιθον, διότι καὶ εἰς τὴν δαπάνην
ἐπιβλαβῶς ἔμελλε περιέλκεσθαι, καὶ παρὰ τὸν
λόγον τῆς τέχνης ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ὀργάνου,
καὶ ἄχρηστον αὐτὸ τῇ τέχνῃ ποιεῖν· οὕτω χρὴ
καὶ περὶ τὸ ὄργανον ἡμῶν ἡμᾶς διατίθεσθαι, τὰ
πρὸς χρείαν αὐτῷ μόνα προσφέροντας· ἐν μὲν b.
τροφαῖς καὶ πόμασι, τῶν κατὰ φύσιν τρε-
φόντων τὸ ἀνθρώπειον σῶμα τὰ εὐπόριστα καὶ
φυσικώτερα ἐκλεγομένους. ταῦτα γὰρ εὐθὺς
καὶ καθαρώτερα εὑρίσκεται, καὶ λιτότερα, καὶ
ὑγιεινότερα. τραφῆναι γὰρ δεῖται τὸ ζῶον, οὐ
μέντοι τοιαῖσδε καὶ τοιαῖσδε ποικιλίαις τροφῶν.
οὐδὲ

tasse bene ageretur cum homine, si nulla re egeret, cum sit animus rationis particeps. Sed quia etiam mortalis *corporis* instrumento utitur; satis est, tribuere huic necessaria, nec ad luxuriem delabi. Sicut enim fabro satis est in curanda bipenni, efficere ut ista sit magnitudine & figura convenienti, & acie prædita: nec eam auro bracteare cupit, aut gemmis exornare, quod & sumtibus exhauriretur, & contra rationem artis curaret instrumentum, atque arti inutile redderet: ita & nos adversus nostrum instrumentum adfecti esse debemus, nec illi nisi ea quæ usus & necessitas postulat offerre: e *cibis & potionibus*, ea quæ secundum naturam corpus humanum alunt, parabilia & naturæ convenientiora deligendo. Hæc enim statim & puriora deprehenduntur, & simpliciora, & salubriora. Victu enim opus est animanti: sed non tali aut tali ciborum varietate. Neque

οὐδὲ γὰρ πρὸς Θεωρίωνας καὶ Παξάμονας ἡμᾶς ἡ φύσις ᾠκείωσε, καὶ τὴν μαγειρικὴν κακοτεχνίαν, ἀλλὰ πρὸς τροφὴν, τὸ ἀποῤῥέον ἀνυφαί-
c. νουσαν. καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, δηλοῦσιν οἱ δι' ἀπορίαν ἀναγκαζόμενοι φυσικώτερον τρέφεσθαι, πολλῷ τῶν τρυφώντων ὄντες ὑγιεινότεροι· ὥσπερ ἄγροικοι μὲν τῶν πολιτικῶν, δοῦλοι δὲ τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν πλουτούντων οἱ πένητες. τὰ γὰρ περιττὰ καὶ ἐσκευωρημένα βαρεῖ τὴν φύσιν, ὡς δολερὰ καὶ ἀλλόφυλα, καὶ τοῦ γένους τῶν δηλητηρίων ὄντα, κατά τινα τρόπον. διὸ καὶ πνεύματα καὶ ῥεύματα ἐξ αὐτῶν γεννᾶται φθοροποιά. χρὴ οὖν καὶ τῷ ποσῷ, καὶ τῷ ποιῷ, πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ ὀργάνου χρῆσιν τὰ προσφερόμενα μετρεῖν· ἵνα
p.270 μὴ καὶ τῷ πορισμῷ τῆς περιττῆς δαπάνης κα-
a. τατριβώμεθα, καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τοῦ ὀργάνου ἐπιμελώμεθα, καὶ ἀχρηστότερον αὐτὸ ποιῶμεν. μακάριον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς οὕτω τετράφθαι, καὶ συνειθίσθαι. οὕτω γὰρ καὶ τῷ σώματι

Neque enim Theorionibus & Paxamonibus natura nos conciliavit, & malis culinariorum artibus, ſed victui; quo id, quod deceſſerit, inſtauretur. Atque hoc ita ſe habere, ii declarant, qui ob inopiam uti naturali victu coguntur, multo delicatis & luxurioſis ſaniores; ut agricolæ oppidanis robuſtiores, ſervi dominis, pauperes divitibus. Nam ſupervacanea, & arte conquiſita, naturam onerant, ut doloſa & aliena, & ex genere venenorum quodammodo: quare & flatus & fluxiones inde generantur pernicioſæ. Eſt igitur & multitudo & qualitas ciborum ac potionum naturali uſu inſtrumenti metienda, ne & parandi ſumtu ſupervacaneo vexemur, & ſecus, ac recta ratio præſcribit, inſtrumentum curemus, idque ad uſum ineptius reddamus. Magnæ autem felicitatis eſt, ab ineunte ætate ita enutritum eſſe, & adſuefactum. Sic enim & corpori

σώματι ἀνεκτὴ, καὶ ἐπωφελὴς, καὶ ἡδεῖα. ἔσται
ἡ φυσικὴ καὶ λιτὴ καὶ ἀπέριττος δίαιτα.

Οὕτω δὲ καὶ περὶ ἐσθῆτα καλὸν ἔχειν.
Σωκράτης μὲν γὰρ ἐλέγετο καὶ θέρους καὶ χει-
μῶνος τοῖς αὐτοῖς ἀμφιέσμασι κεχρῆσθαι. τοῖς b.
δὲ ὡς πρὸς Σωκράτην τρυφῶσιν, ἀρκέσει πρὸς
τὰς ὑπερβολὰς τῶν ὡρῶν μεταμφιέννυσθαι, λί-
νῳ τε τῷ ἀπὸ γῆς, καὶ τῶν συνήθων ἡμῖν
ζώων τοῖς ἐρίοις χρωμένοις. τὸ δὲ τοὺς ἐν τῇ
δύσει ποταμοὺς ἀνερευνᾷν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς
ἀποδέρειν ζῶα, καὶ Σηρῶν τῶν ἀνατολικῶν δεῖ-
σθαι, καὶ τῶν μονιμωτάτων παρ' ἡμῖν ὑλῶν,
χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ παρ' ἐκείνοις τῶν σκω-
λήκων νήματα ἀνταλλάττεσθαι, πολλῆς ἂν εἴη c.
τρυφῆς τε καὶ ἀλογιστίας. Ἀλλὰ καὶ περὶ
οἴκους οὕτως ἔχειν χρή. Κράτητι μὲν γὰρ ὁ
πίθος ἤρκεσεν εἰς οἴκησιν, καὶ γαμετὴν ἔχοντι
τὴν καλὴν Ἱππαρχίαν. ἡμῖν δὲ ἔστω μὲν οἶκος,
ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀρκῶν, καὶ τῷ μεγέθει
καὶ

corpori tolerabilis & adcommodata & suavis erit, naturalis illa & tenuis & simplex diæta.

Eadem & in *vestitu* ratione uti convenit. Socrates certe vestibus iisdem & hieme & æstate usus perhibetur. Iis vero qui Socrati collati delicate vivunt, satis erit adversus caloris & frigoris intemperiem, lino e terra nato, & usitatorum nobis animalium lana & velleribus uti. At vero flumina Occidentis perscrutari, & quæ in iis sunt animalia excoriare; & Serum orientalium egere opera, & fila vermium pretiosissimis & firmissimis apud nos rebus auro atque argento redimere, magni fuerit & *luxus*, & inconsiderantiæ. Eadem porro & *domiciliorum* ratio esse debebit. Nam Crateti quidem domum idoneam præbuit dolium, quamvis pulcram Hipparchiam uxorem habenti. Nobis autem sit sane domus, sed ad usum adcommodata, tam magnitudine,

καὶ τῷ καλλωπισμῷ· ἀνδρῶνα μὲν ἔχων εἰς
χρείαν, καὶ γυναικωνῖτιν· (τάχα δὲ καὶ τοῦτο
περιττόν·) οὐ μέντοι τριακοντάκλινον οἴκημα
p. 271 πάντως, καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει λιθόστρωτον,
a. ἀπὸ ποικίλων κατηνθισμένον, οὐδὲ καθ' ἕκαστον
μῆνα διαφόρους ἔχον καταγωγάς. οὔτε γὰρ ἡ
χρεία τὰ τοιαῦτα ἀπαιτεῖ, καὶ δυστυχές ἐστι
τὸ τοιούτοις συνεθισθέντα τοῖς ἄλλοις πᾶσιν
ἀπαρέσκεσθαι. ἐῶ λέγειν, ὅτι τὸν τούτοις προσ-
τετηκότα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τούτοις ἀνάγκη
τίθεσθαι, καὶ ἑαυτοῦ τελέως ἐπιλανθάνεσθαι·
κἂν ἐκπέσῃ τούτων, (πολλὰ δὲ τὰ τῆς ἐκπτώ-
b. σεως κύρια·) κλαίειν ἀνάγκη καὶ ὀδύρεσθαι, καὶ
τότε κακοδαιμονᾶν ἡγεῖσθαι· καίτοι κακοδαιμο-
νέστερον εἴχομεν μᾶλλον ὅτε τούτοις ἐνετρυφῶμεν.

Τῷ δὲ αὐτῷ λόγῳ καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκετῶν χρηστέον, πρός τε τὴν χρείαν βλέποντι, καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν· ἵνα καὶ τρέφωνται

dine, quam ornatu; quæ & virorum quidem & mulierum distincta habeat conclavia; quamvis & hæc fortassis supervacanea fuerint: nec vero opus est, ut habeat exedram quæ triginta lectulos capiat, aut ut parietibus & pavimento marmoreo ac tessellato & picturato sit, aut singulis mensibus distincta habeat diversoria. Neque enim usus ista postulat; & miserum est, hujusmodi habitationi adsuetum, alias omnes improbare. Neque jam dico, qui his impense delectetur, eum felicitatem etiam in hisce collocare, suimet ipsius prorsus oblitum. Qui si his exciderit, (quod quidem multis de caussis accidere potest) plorare necesse erit, & lamentari, seque infelicem tum judicare: quamquam infeliciores tunc eramus, cum hisce deliciis circumflueremus.

Consimili ratione *servorum* etiam eo numero est utendum, qui sit ad usum & rei familiaris copias adcommodatus; ut & necessaria

φωνται αὐτάρκως, καὶ ἐργάζωνται ἅμα μὲν ἐπιμελῶς, ἅμα δὲ ἀθλίπτως. οἱ γὰρ ἐν ταῖς προόδοις προηγούμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες πολλοί, καὶ τοῦτο ἔργον ἔχοντες, λανθάνουσι τὸν δεσπό- c. την φύλακες ὄντες αὐτοῦ πικροί· ὡς μήτε ἀπελθεῖν που καθ' αὐτὸν δύνασθαι, μήτε ἰδίᾳ κοινολογήσασθαί τινι λεληθότως, μήτε πρᾶξαί τι τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ, τοῖς οἰκέταις ἀπόῤῥητον. εἰσὶ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὀχληροί, τά τε ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὰ μὲν κλέπτοντες, τὰ δὲ ἁρπάζοντες, καὶ τύπτοντες, καὶ ὑβρίζοντες ἀδεῶς, τῇ τῶν συνδούλων ἐπικουρίᾳ. ὑπό τε οὖν τούτων καὶ ὑπὸ τῆς ἀργίας παντοδαπῶς p. 272 a.
διαφθειρόμενοι, ἐχθροὶ πάντως εἰσὶν οἱ πλεῖστοι τῶν δεσποτῶν καὶ πολέμιοι, ἀνάγκην ἐχόντων, διὰ τὸ τούτους τρέφειν τρυφῶντας καὶ καλλωπιζομένους καὶ ἀκολασταίνοντας, πόσα μὲν πονεῖν, πόσα δὲ ἀγρυπνεῖν, πόσους δὲ κολακεύειν, καὶ πόσοις δουλεύειν, καί, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τοῦ κατὰ φύσιν προσήκοντος ἀνθρώ-

necessaria eis præbeantur, & operæ exigantur cum diligentes, tum tolerabiles. Qui enim, cum in publicum prodeunt, multos circumducunt anteambulones & pedissequos, quorum id unum munus est; hi non animadvertunt, se molestos sui custodes & observatores circumducere, ut neque suo arbitratu quoquam abire, neque privatim & clanculum cum ullo colloqui, nec, quæ visa fuerint, agere clam famulis possint. Sunt iidem & aliis hominibus molesti, res in foro venales partim furando, partim rapiendo; atque impune verberando & insultando, conservorum subsidio freti. Et ab his ipsis igitur, & ignavo otio, prorsus corrupti, plerique profecto sunt inimici & hostes dominorum: qui quo istorum delicias & elegantias & luxuriam alant, quos labores, quas vigilias tolerare? quam multis item adulari & servire necesse habent? &, quod malorum caput est, a vita naturæ humanæ

ἀνθρώποις βίου διαμαρτάνειν. Ἀλλ' οὗτος μὲν
b. ὁ βίος, πόῤῥω τῆς Ἐπικτήτου παιδαγωγίας ἀπεῤῥιμμένος, τῆς ἀξίας ἑαυτῷ δίκης ἀπολαυέτω. ὁ δὲ ἤδη φιλοσοφῶν ἀνὴρ, καὶ τῇ οἰκετίᾳ πρὸς τὴν ἀπέριττον χρείαν συμμεμετρημένῃ προσχρήσεται. ὀλίγη δέ ἐστιν αὕτη, καὶ διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὸ τὰ πολλὰ αὐτουργεῖν· ὥστε οἰκέτου δεῖσθαι, ἢ νοσοῦντα, ἢ τῆς χρείας δεομένης συλλήπτορος, ἢ καὶ δι' ἀσχολίαν ἐνίοτε τὴν πρὸς κάλλιονα.
c. ὥσπερ καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος Ἐπίκτητος, μόνος τὸν πολὺν χρόνον διατελέσας, ὀψέ ποτε γυναῖκα προσελάβετο παιδίου τροφὸν, ὅπερ ἐκτίθεσθαι μέλλον ὑπό τινος τῶν αὐτοῦ φίλων διὰ πενίαν, αὐτὸς λαβὼν ἀνεθρέψατο.

Ὀνομάσας δὲ ἕκαστον τῶν ἐν χρείᾳ, κοινῶς ἐπήγαγεν, ὅτι ἐν πᾶσι χρὴ τὸ περιττὸν ἀφαιρεῖν· ἅπαν τὸ περιττὸν εἰς δύο συνελὼν εἴδη, τὴν τρυφὴν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἐκτὸς δόξαν. ταῦτα

humanæ conveniente descifcere? Sed talis vita, plurimum ab Epicteti institutione abhorrens, meritas luat pœnas! Homo autem philosophus, etiam *servitiis* ad necessarium usum adcommodatis utetur. Hic vero exiguus est, cum ob tenuem vitæ rationem, tum quod suis ipse manibus pleraque administrat; ut ei famulo sit opus aut ægrotanti, aut cum res adjutorem desiderat, aut interdum ob rerum meliorum occupationem: quemadmodum & admirandus hic Epictetus, cum majorem ætatis partem solus exegisset, sero tandem mulierculam nutricem adscivit puero, quem ab amico quodam suo, propter inopiam exponendum, ipse susceptum educavit.

Nunc singulis rebus necessariis nominatis, in genere subjungit, supervacanea ubique esse repudianda. Duo autem supervacaneorum genera constituit, *delicias* & *popularem opinionem.* Hæc

ταῦτα μὲν γὰρ τὰ δύο ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένοις, ὧν ἕνεκα τὴν χρείαν ὑπερβαίνομεν, καὶ οὐδὲν ἄλλο. τοσαύτη δὲ ἦν ἡ σπουδὴ τοῖς θείοις ἀνδράσι πρὸς τὸ περιττὸν ἅπαν ἀποσκευάσασθαι, ὥστε τὸν Διογένην φασὶ σκύφος ξύλινον ἀεὶ περιφέροντα ἐν τῇ πήρᾳ, ᾧ τὸ ὕδωρ ἀρυόμενος ἔπινεν. ἐπειδὴ ποταμὸν διαβαίνων ἐθεάσατό τινα ταῖς χερσὶν ἀρυόμενον καὶ πίνοντα, ἔῤῥιψε τὸ σκύφος εἰς τὸν ποταμὸν, εἰπὼν, μηκέτι δεῖσθαι αὐτοῦ, τῶν χειρῶν τὴν χρείαν ποιουσῶν. p. 273 a.

Hæc enim duo ſunt in omnibus iis quæ dixit, ob quæ neceſſarium uſum tranſiliamus, nec aliud quidquam. Tanto autem ſtudio ſupervacanea omnia repudiarunt viri divini, ut Diogenem dicant, ligneum ſcyphium ſemper circumferentem in pera, e quo hauſtam aquam potaret, quum per flumen transiens, quemdam manibus haurientem bibentemque vidiſſet, ſcyphium in flumen projeciſſe; quod eo ſibi nihil eſſet opus, volâ eumdem uſum præbente.

ΚΕΦ. μζ. b.

Περὶ ἀφροδίσια εἰς δύναμιν πρὸ γάμου καθαρευτέον· ἁπτομένῳ δὲ, ὧν νόμιμόν ἐστι, μεταληπτέον. μὴ μέντοι ἐπαχθὴς γίνου τοῖς χρωμένοις, μηδὲ ἐλεγκτικός· μηδὲ πολλαχοῦ τὸ, ὅτι αὐτὸς οὐ χρῇ, παράφερε.

CAPVT XLVII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 8.)

A venere, quantum fieri poteſt, ante nuptias purus eſto: ſin attigeris, ea utere quæ nihil flagitioſi habeat. Neque vero, ſi tu non uteris, moleſtus ſis eis qui utuntur, neque eos quavis occaſione reprehende; nec paſſim jactes, te eâ non uti.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πάσης μὲν σωματικῆς ἡδονῆς ἡ ἐγκράτεια τὴν μὲν λογικὴν ψυχὴν ἀναῤῥώννυσι, καὶ θαῤῥεῖν τῇ πείρᾳ ποιεῖ, ὅτι δύναται κρατεῖν τῆς ἀλογίας·
c. τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις συστέλλει κατὰ δύο τρόπους, μαραινομένας τῇ τε ἀργίᾳ, καὶ συνεθιζομένας ἡττᾶσθαι τοῦ λόγου. ἡ δὲ ἐγκράτεια τῆς ἡδονῆς τῆς περὶ τὰς μίξεις, ὅσῳ πληκτικωτέρα τῶν ἄλλων ἐστὶ, τοσούτῳ χρησιμωτέρα τέ ἐστι τῇ ψυχῇ καὶ τιμιωτέρα ἐκείνη. Ὅτι δὲ οὐ μόνον ὁ λόγος ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἀρίστων νόμων παιδαγωγεῖται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων αἱ σφοδρότητες ὅτι μὴ βίᾳ μόνον χαλινοῦνται, ἀλλὰ καὶ εὐηνίως ὑποστέλλονται, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ
p. 274 τὴν περὶ τροφὴν ὄρεξιν, καὶ τὴν περὶ μίξιν, καί-
a. τοι φυσικὰς οὔσας καὶ βιαίους, καλῶς συνεθιζομένας, ἀβιάστως ἠρεμεῖν. οἵ τε γὰρ ταῖς νηστείαις συνεθισθέντες, οὐκ ἐνοχλοῦνται ὑπὸ τῶν

COMMENTARIVS.

Omnis corporeæ voluptatis continentia, animum rationis participem corroborat, & facit, ut experimento fretus, coërceri poſſe brutam partem confidat: belluinas autem adpetitiones contrahit duobus modis, marceſcentes otio, & adſuetudine rationi ſuccumbentes. Continentia vero libidinum, quanto hæ acrius ſtimulant, quam aliæ voluptates, tanto eſt utilior animo, ac pretioſior. Non autem rationem ſolum bona doctrina & legibus optimis erudiri, ſed brutarum etiam adpetitionum vehementiam, non ſolum vi refrenari, ſed etiam placide admittere frena poſſe, ex eo conſtat, quod & cibi adpetitus & coitus, quamquam naturalis & violentus, ſi recte adſuefiat, ſine vi adquieſcit. Nam & jejuniis adſuefacti, non vexantur ab adpetitu,

τῶν ὀρέξεων, ἀλλὰ καὶ βαροῦνται παρὰ τὸ τῆς νηστείας ἔθος ἐσθίοντες· ἥ τε περὶ τὴν μίξιν ὄρεξις ἐν τοῖς ἀθλητικοῖς, καίτοι σαρκῶν ἐμπιπλαμένοις καὶ σφριγῶσιν, ὅμως ἠρεμεῖ, συνεθισθέντων διὰ τὸν ἐν Ὀλυμπίοις στέφανον ἀπὸ θαλλοῦ ἐλαίας. τοῦ δὲ ἔθους καὶ τοῦ νόμου τὴν b. πρὸς ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὸν μίξιν ἀποκωλύσαντος, ἴσμεν, ὅπως, ὡς ἀπ' αὐτῆς στεχθεῖσαι τῆς φύσεως, οὕτως ἀκίνητοι παντελῶς εἰσιν αἱ ὀρέξεις, ἐν οἷς μὴ ποινήλατός τις μανία ἐνέσκηψε. Τὸ δὲ πρὸ γάμου καθαρεύειν, χρήσιμον καὶ ἄλλως ἐστὶ, καὶ δίκαιον, ἵνα τὴν τῆς παρθενίας πίστιν, ἣν ὁ ἀνὴρ παρὰ τῆς γυναικὸς ἀπαιτεῖ, καὶ ἡ γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀντιλαμβάνῃ. εἰ δὲ ἀνάγκη, φησὶ, πρὸ γάμου, ὧν νόμιμόν ἐστι, μεταληπτέον. τὸ γὰρ c. παρὰ νόμον, πάντως μὲν καὶ ἀσεβές ἐστιν· οὐ γὰρ ἂν μάτην ὁ νόμος αὐτὸ περιέγραφεν· ἔστι δὲ καὶ πολλῆς ἀκρατείας τεκμήριον. πρὸς δὲ τούτοις

adpetitu, sed molestiis etiam adficiuntur, cum præter jejunii consuetudinem comedunt: & adpetentia coitus in pugilibus, quamvis & carnibus impleantur, & vegeto corpore sint, tamen quiescit; quod continere adsueverunt, ob oleagineam germinis in Olympiis corollam. Iam cum lex & consuetudo sororis & fratris consuetudine interdicat, adpetitiones non secus ac ab ipsa natura cohibitas prorsus immobiles esse novimus; nisi forte aliquos furoris intemperiæ, & diræ scelerum ultrices agitarint. *Ante nuptias* autem *caste vivere*, præter alias utilitates, etiam justum est; ut castitatis fides, quam maritus ab uxore stipulatur, etiam uxori vicissim a marito servetur. Sin ante nuptias necesse fuerit; ea utendum venere est, qua per leges licet. Quod enim legi repugnat, idem est & impium: neque enim lex frustra illud circumscripsisset: est vero idem & magnæ incontinentiæ signum: deinde adsue-

τούτοις συνεθίζει καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς μιμουμένους αὐτὸν, καὶ τῶν ἄλλων καταφρονεῖν νόμων.

Ἀπεχόμενος δὲ, φησὶ, τῶν τοιούτων, μὴ γίνου ἐπαχθὴς τοῖς χρωμένοις, μηδὲ ἐλεγκτικός· μηδὲ πολλαχοῦ, ὅτι αὐτὸς οὐ χρῇ, παράφερε. καὶ γὰρ τοῖς ἀκούουσι πικροί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἔλεγχοι καὶ p. 257 ὀνειδισμοὶ, ὅτι οὐδὲ τοὺς διδασκαλικοὺς ἐλέγχους a. ὁμαλῶς φέρομεν. αἴτιον δὲ τῆς δυσφορίας οἶμαι, τὸ, ἕως ἂν ἐλεγχθῶμεν, οἴεσθαι λανθάνειν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ ἡμαρτηκέναι δοκεῖν. καὶ τούτου δὲ αἴτιον, τὸ τῇ δόξῃ τῶν ἐκτὸς κεχρῆσθαι πρὸς τὴν ἑαυτῶν κρίσιν, ἀλλὰ μὴ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ τοῖς Κρείττοσι· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῇ ἀληθείᾳ. ἐὰν δὲ ὁ ἐλέγχων μὴ μόνον ἀνακαλύπτῃ τὸ b. ἡμῶν ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀναμάρτητον λέγων, ὥσπερ ἐν ἀγῶνι νικηφόρον ἑαυτὸν καθ' ἡμῶν ἀνακηρύττῃ, τότε καὶ κατὰ σύγκρισιν ἡττᾶσθαι δοκοῦντες, ἔτι [μᾶλλον] βαρούμεθα,

adſuefacit & ipſum, & imitatores ejus, ad alias quoque leges contemnendas.

Cæterum, ſi talibus abstines, *ne ſis iis*, inquit, *qui utuntur, moleſtus; neve eos arguas, nec te abstinere paſſim jactato.* Audientibus enim acerbæ ſunt iſtæ criminationes atque opprobria. Neque enim vel præceptorum objurgationes æquis animis ferimus. Cujus moleſtiæ, puto, cauſſa eſt, quod errata & peccata noſtra latere putamus, donec arguamur: eoque ne peccaſſe quidem nos putamus. Iam hujus ipſius rei cauſſa eſt, quod opinionem aliorum ad nos ipſos dijudicandos adhibemus, non nosmet ipſos, & Deum; hoc eſt, veritatem. Quod ſi is, qui arguit, non peccatum modo noſtrum retegit, ſed & ſe peccati expertem facit, & velut in certamine ſuam de nobis victoriam proclamat; tum & per collationem vinci nos magis etiam ægre ferimus,

μεθα, προστιθέντος τι τῷ βάρει τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν τὸν λέγοντα. βαρύτερον γὰρ τοῦτο, διὰ τοῦ τὸν ἀνταγωνιστὴν κριτὴν γίνεσθαι. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἐλέγχοντα, καὶ τὴν αὐτοῦ σύγκρισιν παραφέροντα, βλάπτει ὁ τοιοῦτος ἔλεγχος· ἔξω τείνων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ μήτε ἀπέ- c.
χεσθαι τῶν τοιούτων, μήτε ἐλέγχειν διὰ τὸ ἀγαθὸν ποιῶν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἄλλους ἐλέγχων αὐτὸς εὐδοξῇ. οὕτως δὲ ἐλεγχομένῳ προσφερόμενος, †) βαρύτερον ποιεῖ τὸν ἔλεγχον, μετὰ τοῦ ῥᾴδιον αὐτῷ τὴν τοῦ ἁμαρτήματος ἀπολογίαν παρασκευάζειν τὴν σύγκρισιν. εὔκολον γὰρ εἰπεῖν, Ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἰμι φιλόσοφος· καὶ εὐθὺς συγγνώμην ἑαυτῷ νέμειν.

†) In mss. est οὗτος δὲ ἐλεγχομένῳ προσφαινόμενος vel προφαινόμενος.

mus, eo qui se ipse laudat, ægritudinem augente. Est enim id tanto gravius, quod adversarius se judicem facit. Atque is etiam qui alium arguit, & suum exemplum profert, sibi ipse ea re nocet: etenim animum ad res externas extendens, facile eo delabitur, ut non virtutis studio abstineat talibus, aut alios arguat; sed quo aliis arguendis gloriam ipse consequatur. Qui autem sic agit cum eo quem arguit, præterquam quod objurgationem graviorem facit, defensionem etiam alteri faciliorem reddit per ipsam comparationem. In promtu enim est, ut ille dicat, Atqui ego non sum philosophus: statimque sibi ignoscat.

46

p. 276 a.

ΚΕΦ. μή.

Ἐάν τίς σοι ἀπαγγείλῃ, ὅτι ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει, μὴ ἀπολογοῦ πρὸς τὰ λεχθέντα· ἀλλ' ἀποκρίνου, διότι, Ἠγνόει γὰρ τὰ ἄλλα τὰ προσόντα μοι κακὰ, ἐπεὶ οὐκ ἂν ταῦτα μόνα ἔλεγεν.

CAPVT XLVIII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 9.)

Si quis tibi renunciat, alterum male de te loqui; noli te adversus ea, quæ contra te dicuntur, defendere; sed responde: Nempe ignorabat ille cætera, quæ mihi insunt, vitia; alioqui non hæc sola erat dicturus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν ἔοικε τείνειν· καὶ γὰρ ὁ θυμὸς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀπαγγελίαις κινεῖται· καὶ τὸ φιλότιμον καὶ κενόδοξον αἰτιᾶται, b. ἅπερ καὶ αὐτὰ τοῦ θυμοῦ κινήματά ἐστι. Διὰ τί δὲ παραινεῖ, μὴ ἀπολογεῖσθαι; διὰ τί δὲ, καὶ ἄλλοις κακοῖς ὑπεύθυνον αὐτὸν λέγειν; μή ποτε γὰρ καὶ ἄμετρος ἡ μετριότης αὕτη δόξῃ; Ἢ σύμφωνα καὶ ταῦτα τῷ προκειμένῳ σκοπῷ ἐστι, βουλομένῳ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἀναχαιτίζειν, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφειν, ὥστε ἑαυτῇ

COMMENTARIVS.

Hoc ad iracundiam reprimendam pertinere videtur. Nam hujusmodi nunciis commovetur ira; & ambitio vanaque gloria coarguitur, quæ & ipsæ sunt iracundiæ commotiones. Cur vero *defensionem* vetat? Cur *aliorum etiam peccatorum se reum fateri* jubet? An non immoderata videri debet ista moderatio? Nempe & hæc præcepta instituto auctoris consentanea sunt; quo a rebus externis abstrahatur animus, & ad semet ipsum revocetur, ut

ἑαυτῷ ζῆν, καὶ μὴ τοῖς ἐκτός. ὁ δὲ ἀπολογούμενος, καὶ μὴ τῷ ἑαυτοῦ συνειδότι ἀρκούμενος, καὶ τῇ κρίσει τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ, c. δῆλός ἐστιν ἀρέσκειν ἀνθρώποις βουλόμενος. διό, ἐὰν ἐκείνους καὶ ψευδῆ λέγων πείσῃ ὅτι οὐχ ἁμαρτάνει, ἀναπέπαυται, ὡς μηδὲν ἁμαρτάνων· ἀρκούμενος τῷ πεῖσαι τοὺς κριτάς, οὓς ἑαυτῷ προὐβάλλετο. ἐὰν δὲ τῶν ἔξω καταφρονῶν, ἑαυτοῦ κριτὴς ἀδέκαστος γένηται, ἐξελέγχεται τὸ ἁμάρτημα διὰ τῆς αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος μαρτυρίας. τὸ δὲ καὶ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ, ὡς καὶ ἄλλα ἔχοντος κακά, τὰς ῥίζας αὐτὰς ἐκκόπτει τῆς φιλοδοξίας. δεινὸν γὰρ τὸ p. 277 a. πάθος, καὶ προσισχημένον τῇ ψυχῇ, καὶ ἐρριζωμένον, καὶ εἰς ἑαυτὸ περιτρεπόμενον. καὶ γὰρ δοκοῦμεν μὴ φιλοδοξεῖν, διὰ τοῦ * * φιλοδοξοῦντες. καὶ λανθάνει πάθος ὂν αἰσχρὸν τῇ ψυχῇ, τὸ δοκεῖν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐθέλειν φιλοδοξεῖν· οὐκ ἐννοούντων ἡμῶν, ὅτι μολύνει τὸ ἀγαθόν,

 καὶ

ut fibi, non aliis, vivat. Qui vero fe defendit, fuâ confcientiâ non contentus, & judicio fcientis omnia Dei; hunc fatis adparet hominibus placere velle. Quamobrem, fi illis falfo etiam perfuaferit, fe non peccare, adquiefcit, quafi nihil peccans; contentus, iis hoc, quos fibi judices delegit, perfuafiffe. Sin cæteros afpernatus, incorruptus ipfe fui judex exftiterit, peccatum ejus teftimonio ipfius auctoris convincitur. Iam vero *fefe accufare, ut aliis etiam peccatis obftrictum;* id vero eft ipfas gloriæ cupiditatis radices excidere. Mirus enim is adfectus eft, & tenaciter adhærens animo, & radicitus ei infixus, atque etiam in fe ipfum retro converfus. Putamus enim, nos non adpetere gloriam, cum eo, quod boni fimus, eam adpetimus: nec animadvertimus, turpem effe morbum animi, ob res bonas velle florere gloriâ. Nec enim confideramus, eo adfectu inquinari bonum,

καὶ οὐ συγχωρεῖ ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι, οὐδὲ προη-
b. γουμένως αἱρετὸν, εἴπερ μὴ δι' ἑαυτὸ αἱρούμεθα
αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ δόξαν. γίνεται
γὰρ σκοπὸς μὲν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἡ δόξα·
πρὸς ταύτην δὲ ἀναγκαίως παραλαμβανομένη
τυχὸν ἡ δικαιοσύνη, ἵνα δι' αὐτὴν εὐδοξῶμεν.

Δοκεῖ δὲ τοῖς μὲν ἔχουσιν ἄλλα πάθη, χρή-
σιμον. πολλῶν γὰρ καὶ σφοδρῶν παθῶν κρα-
τοῦμεν διὰ φιλοδοξίαν· καὶ τὰ ἐπιπονώτερα δι'
αὐτὴν αἱρούμεθα πολλάκις, ἅπερ καὶ τῶν σφο-
c. δρῶν κολάσεων οὐδέν ἐστι μετριώτερα. διὸ καὶ
ἔσχατος λέγεται τῶν παθῶν χιτὼν, ἡ φιλο-
δοξία· διότι, τῶν ἄλλων πολλάκις δι' αὐτὴν
ἀποδυομένων, αὕτη προσίσχεται μᾶλλον τῇ ψυ-
χῇ. κατ' ἀλήθειαν δὲ, οὔτε ἐκείνων ἀπαλλάτ-
τει τῶν παθῶν ἡ φιλοδοξία, ἀλλὰ τὰς εἰς τὸ
ἐμφανὲς αὐτῶν ἐνεργείας ἐπέχει μόνον· οἱ γὰρ
δι' αὐτὴν μὴ πορνεύοντες τῷ ἔργῳ, ταῖς φαν-
τασίαις ἀσχημονοῦντες οὐ παύονται· ὥστε συμ-
βαίνει

num, ut bonum non maneat, nec primario loco expetendum; ſi non per ſeſe id, ſed ob conſequentem gloriolam, amplectamur. Fit enim ſic ſcopus & bonum noſtrum, gloriola: ad quam quidem conſequendam neceſſario fortaſſis adhibebitur, ſi ita ciciderit, juſtitia, ut propter eam gloriolâ fruamur.

Eſt autem hic adfectus quidem ad alios adfectus reprimendos utilis. Multos enim & vehementes adfectus gloriæ cupiditate ſuperamus: & ejus cauſâ graviſſimos labores interdum ſuſcipimus, acerbis ſuppliciis nihilo leviores. Quare etiam extrema tunica reliquorum adfectuum dicitur gloriæ cupiditas; propterea quod, aliis ſæpe propter hanc depoſitis, ipſa magis animo adhæreſcat. Revera autem, nec illis adfectibus liberat gloriæ cupiditas: ſed eorum actiones, quo minus in apertum erumpant, tantum coërcet. Qui enim propter eam re ipſa non ſcortantur, hi fœdis cogitationibus tamen numquam ſunt otioſi. Ita fit,

βαίνει μήτε τὰ ἄλλα πάθη παύειν αὐτήν, καὶ αὐτὴν ἐπιτείνεσθαι χαλεπώτερον, διὰ τὴν τῆς p.278
ἐνεργείας τῶν ἄλλων παθῶν ἐποχήν. Ἔοικεν a.
οὖν, νέῳ μὲν ὄντι χρήσιμος γίνεσθαι κατ' ἀρχὰς πρὸς χαλιναγωγίαν τῶν τῆς νεότητος παθῶν. εἰ δὲ καὶ προκόπτοντι τὴν ἡλικίαν ἐμμένοι, μέγας ὄλεθρος· οὔτε γὰρ ἐᾷ τὴν ψυχὴν εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφεσθαι, κεχηνυῖαν πρὸς τὰς ἐκτὸς δόξας· οὔτε ἀγαθὸν οὐδὲν προηγουμένως αἱρεῖσθαί ποτε, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑπομένην εὐδοξίαν, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, μηδέποτε ἀγαθὸν b.
ὡς ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι. Οἷον δὲ καὶ ἄλλο τοῖς τοιούτοις ἤθεσι συμβαίνει, γέλωτος ἄξιον; ἀτιμάζοντες γὰρ, ὡς ἐπίπαν, καὶ περιπτύοντες τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ μηδενὸς ἀξίους λόγου ἡγούμενοι, ὅμως, ὡς μεγάλων ὄντων τιμῶν, ἀπὸ τῆς δόξης αὐτῶν ἠρτήμεθα, ὡς ἀπὸ τριχός. Τοιαύτην οὖν οὖσαν τὴν φιλοδοξίαν, οὐδὲν ἄλλο δύναται οὕτως ἐκκόπτειν, ὡς ἡ μετριότης τοῦ ἤθους, καὶ τὸ ἐξαγορεύειν τὰ ἑαυτῶν κακά.

 Προσέ-

ſit, ut neque cæteros adfectus reprimat, & ipſa magis augeatur ob repreſſam aliorum adfectuum actionem. Videtur igitur adoleſcenti quidem eſſe utilis initio, ad ejus ætatis adfectus coërcendos. Sin progreſſu ætatis remanſerit, magna eſt ejus pernicies. Neque enim ad ſeſe converti patitur animum, externæ gloriolæ inhiantem; neque bonum quidquam ſuo nomine expeti umquam, ſed ob conſequentem gloriam, hoc eſt, numquam bonum ut bonum amplecti. Iam quid etiam aliud riſu dignum hisce moribus accidit? Nam cum omnino contemnamus & deſpuamus vulgus hominum, nec ullius eſſe pretii judicemus; tamen quaſi magni viri ſint, ab eorum opinione tamquam a filo pendemus. Cum igitur hujusmodi ſit gloriæ cupiditas, nihil eam æque exſtirpare poteſt, ac animi moderatio, ſuorumque peccatorum confeſſio.

Caven-

c. Προσέχειν δὲ χρὴ, μὴ καὶ τοῦτο κενοδόξως ποιήσωμεν· ἐπεὶ, ἐὰν γνησίως γίνηται, οὔτε τὸ ἐλπίζειν ἔτι εὐδοξίαν περιλιμπάνεται· καὶ, εἴπερ ἦν ἀνάγκην ἐπιτεθῆναι τοῦ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γνώριμα γίνεσθαι τὰ ἡμέτερα πλεονεκτήματα, τὰ δὲ ἐλαττώματα πᾶσιν, ἐξεκέκοπτο ἂν ἡ φιλοδοξία, καὶ τὸ δι᾽ εὐδοξίαν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, μηκέτι ἐλπιζόντων αὐτήν.

Cavendum tamen, ne id quoque vanitate quadam faciamus. Nam siquidem ex animo fiat, ne spes quidem ulla gloriae relinquitur. Quod si necessitas nobis imponi posset, ne virtutes nostrae ulli mortalium innotescerent, vitia vero universis; excisa jam esset gloriae cupiditas, quam sperare desiissemus, nec quidquam per ostentationem faceremus.

ΚΕΦ. μθ'.

p. 279 a. Εἰς τὰ θέατρα τὸ πολὺ παριέναι οὐκ ἀναγκαῖον. εἰ δέ ποτε καιρὸς εἴη, μηδενὶ σπουδάζων φαίνου ἢ σεαυτῷ· τοῦτ᾽ ἔστι, θέλε γίνεσθαι μόνα τὰ γινόμενα, καὶ νικᾷν μόνον τὸν νικῶντα. οὕτω γὰρ οὐκ ἐμποδισθήσῃ. βοῆς δὲ, καὶ τοῦ ἐπιγελᾷν τινι, ἢ ἐπιπολὺ συγκινεῖσθαι, παντελῶς ἀπέχου. καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι μὴ πολλὰ
b. περὶ τῶν γεγενημένων διαλέγου, ὅσα μὴ φέρει πρὸς τὴν σὴν ἐπανόρθωσιν. ἐμφαίνεται γὰρ ἐκ τοῦ τοιούτου, ὅτι ἐθαύμασας τὴν θέαν.

CAPUT XLIX. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 10.)

Theatra frequentare nulla necessitas urget. Sin tempus aliquando, ut adeas, suaserit; ita te gere, ut adpareat, nulli te studere, nisi tibi ipsi: hoc est, fac velis fieri ea duntaxat quae fiunt, & vincere eum solum qui vincit. Sic enim non impedieris. Adclamare vero & adridere alicui, aut corporis agitatione quosvis illius motus effingere; his rebus prorsus abstine. Et postquam discessum est, multa de iis quae facta sunt ne disseras, nisi quae ad tuam spectant emendationem. Alioquin adparebit, admiratum te esse spectaculum.

ΚΕΦ.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ μόνον τροφῶν καὶ μίξεων ἄλογοί εἰσιν ἐπιθυμίαι, ἀλλὰ καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων. πῶς οὖν ἔχειν χρὴ πρὸς ταῦτα, διδάσκει, λέγων· Εἰς τὰ θέατρα συνεχῶς παριέναι οὐκ ἀναγκαῖον· μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, τὸ μὴ συνεχῶς παριέναι. θεατρικὸς γὰρ ὁ c. βίος ἐστὶ τῶν τοῖς θεάτροις ἐσχολακότων. εἰ δέ ποτε καιρὸς εἴη, ἢ κατὰ νόμον ἑορτῆς καὶ τοιούτοις ἀγῶσι τιμωμένης, ἢ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πολλοὺς συμπεριφοράν· (βαρεῖς γὰρ φαίνονται αὐτοῖς οἱ τὴν συνήθη διαγωγὴν ὑπεκτρέχειν δοκοῦντες·) ἢ διὰ πεῖράν τινα καὶ δοκιμασίαν, πῶς μὲν πέρυσιν εἴχομεν πρὸς τὰ τοιαῦτα, πῶς δὲ ἐν τῷ παρόντι; ἢ δι' ἄλλην τινὰ χρείαν λόγον ἔχουσαν, [ἐὰν] καιρὸς γένηται παρελθεῖν εἰς τὸ θέατρον, ἐντετάσθαι δεῖ καὶ τότε τὴν p. 280 a.
προσοχὴν ἡμῶν, ὥστε ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ μὴ

τοῖς

COMMENTARIVS.

Non epularum tantum atque libidinum sunt brutæ cupiditates, sed & spectaculorum & recitationum. Quo pacto igitur erga hæc adfecti esse debeamus, docet. *Crebro*, inquit, *in theatra venire non est opus:* sed illud potius est opus, ne crebro in ea venias. Theatrica enim eorum vita est, qui theatris vacant. Si quando autem tempus tulerit, aut ob ritum festivitatis, cui & ludorum habetur honos, aut popularis obsequii caussa: (invisi enim populo esse solent, qui consuetam vitæ rationem negligere videntur) aut experimenti periculique faciendi caussa, quomodo superiori anno erga talia adfecti fuerimus, quomodo in præsentia; aut ob aliam probabilem rationem si tempestivum fuerit prodire in theatrum; intento tunc etiam animo esse oportebit, & excitare animadversionem, ut apud nos simus, nec iis quæ

ibi

τοῖς ἐκεῖ γινομένοις ἐκδίδοσθαι· ἀλλὰ τὸν νι-
κῶντα θέλειν νικᾶν, καὶ τὰ γινόμενα
ὡς γίνεται· τοῦτ᾽ ἔστι, μήτε ὄρεξιν μήτε ἔκ-
κλισιν ἐπ᾽ αὐτὰ φέροντα, ὡς τῶν ἐκτὸς τὰ
ἐξωτάτω ὄντα. ὥστε καὶ τὸ κατάστημα μὴ
σεμνὸν μὲν οὕτω, ὡς βαρὺ τοῖς παροῦσι φαίνε-
σθαι, σταθερὸν δὲ μετά τινος εὐχαρείας· ὡς
μήτε ἐπιβοᾷν ἢ συγκινεῖσθαι ἐπὶ τοῖς νι-
κῶσι, μήτε γελᾷν ἐκκεχυμένως ἐπὶ τοῖς γε-
b. λοίως λεγομένοις· ἀλλὰ τοὺς μὲν κριτικῶς ἐπαι-
νεῖν, τοὺς δὲ τῷ μειδιάματι ἀποδέχεσθαι.

Καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι, φησὶ, τῆς θέας, μὴ πολλὰ περὶ τῶν γεγενημένων διαλέγου, τῶν μηδὲν φερόντων πρὸς τὴν σὴν ἐπανόρθωσιν. οὐ γὰρ παιδευτικά ἐστι τὰ γενόμενα, ἵνα καὶ λόγου τις αὐτὰ πλείονος ἀξιώσῃ. ἢ οὖν οὕτως ἀκουστέον τοῦ Ὅσα μὴ φέρει πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν, ὡς ἐπὶ πάντων εἰρημένου τῶν λόγων, οὓς περὶ τῶν ἐν τῇ θέᾳ γεγενημένων ποιούμεθα· ἢ, εἰ

ibi fiunt nos addicamus, sed *eum vincere velimus qui vincit, & ea, quæ fiunt, ita fieri ut fiunt:* hoc est, ut nec adpetitionem nec declinationem ad illa adferamus, ut quæ ex rerum externarum numero maxime sint externa. Itaque vultus ea constantia esse debet, quæ nec odiosa sit præsentibus, & gravitatem habeat suavitate temperatam: ut neque *adclames*, neque adsurgas victoribus; nec *effuse rideas* ob ridicula dicta; sed alios cum judicio laudes, alios leniter arridendo probes.

Cum autem a spectaculo discessum fuerit, ne multa, inquit, *de iis quæ acciderunt, verba facito, cum ad emendationem tui nihil faciant.* Neque enim ita erudiunt ea quæ ibi fiunt, ut aliquo numero esse debeant. Sive igitur sic accipienda illa verba sunt, *quæ non faciunt ad tui correctionem*, quasi ad omnia ea pertineant, quæ de his loquimur quæ in spectaculo gesta sunt: sive

ἢ, εἰ τῷ Ὅσα προκείμενόν τι μέρος τῶν λε- c.
γομένων ἀποτέμνεται, τάχα ἂν εἴη συμβου-
λεύων, ἐκεῖνα μόνα λέγειν, ὅσα φέρει τι πρὸς
τὴν ἡμετέραν ἐπανόρθωσιν. εἴη δ' ἂν τοιαῦτα,
τὰ διελέγχοντα ἡμῶν τὰ μὴ καλῶς ἀναστρα-
φέντα πρὸς τὴν θέαν κινήματα. τὸ δὲ περιττὰ
περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ θέᾳ γεγενημένων διαλέγε-
σθαι, τεκμήριόν ἐστιν ἐναργὲς, τοῦ μέγα τι
νομίσαι καὶ ἀξιάγαστον τὴν θέαν· ὅπερ ἄνευ p. 281 a.
δημώδους συμπαθείας οὐκ ἂν γένοιτο.

ſive certam aliquam eorum, quæ dicuntur, partem intelligens, ſuadet fortaſſe, ea ſolum dicenda, quæ ad noſtram emendationem faciant: cujusmodi fuerint ea, quæ noſtros motus parum decoros in ſpectaculo coarguant. Multa vero verba facere de his, quæ in ipſo ſpectaculo geſta ſunt, argumentum evidens fuerit, te ſpectaculum illud, magnificum & admirabile quiddam judicare: id quod ſine plebejo adfectu fieri non poteſt.

ΚΕΦ. ν'.

Εἰς ἀκροάσεις τινῶν μὴ εἰκῇ μηδὲ ῥᾳδίως πάριθι. παριὼν δὲ, τὸ σεμνὸν καὶ τὸ εὐσταθὲς καὶ ἅμα ἀνεπαχθὲς φύλασσε.

CAPUT L. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 11.)

Ad recitationes nonnullorum ne temere neque facile accedas. Sin acceſſeris, gravitatem ſerva, & cura, ut ſimul conſtantiam tueare, ſimul vero nemini ſis moleſtus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὰς θέας, περὶ τῶν ἀκροάσεων λέγει, ἃς οἱ περὶ λόγους ἔχοντες ῥητορικούς τε καὶ ποιητικούς,

COMMENTARIUS.

Poſt ſpectacula, de *Recitationibus* disſerit, quas homines eloquentiæ & poëticæ ſtudioſi, oſtentandæ

ποιητικοὺς, εἰς ἐπίδειξιν τῆς ἑαυτῶν εὐγλωττίας
b. ποιοῦνται· ποτὲ μὲν ἐγκωμιάζοντες τινὰς τῶν ἐν δυνάμει, ποτὲ δὲ πάτρια πόλεων λέγοντες, ἢ τόπους ἐκφράζοντες, ἢ δικανικὰ μελετῶντες προβλήματα, ἤ τι τοιοῦτον. χρὴ οὖν, φησὶ, μή τε εἰς ταύτας, ἐπιδεικτικὰς οὔσας, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς βλεπούσας, ῥᾳδίως παριέναι, καὶ ἄνευ τινὸς λόγου τὴν πάροδον ἐπιτρέποντος, ἢ διὰ φιλίαν τοῦ λέγοντος, ἢ διὰ δυνα-
c. στείαν τοῦ ἐγκωμιαζομένου, ἢ διὰ συμπεριφοράν τινα. πολλὴ γὰρ ἡ ταύτης χρεία πολλαχοῦ, διὰ τὸ πραΰνειν τοὺς φθονοῦντας τοῖς τῆς δημώδους συνηθείας ἀναχωροῦσι. Παριὼν δὲ, φησὶν, εἰς τὴν ἀκρόασιν, τὸ σεμνὸν καὶ εὐσταθὲς, καὶ ἅμα τὸ ἀνεπαχθὲς φύλασσε. τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ κατὰ καιρὸν ἐπαινεῖν, καὶ συμμέτρως. τὸ εὐσταθὲς, ἐν τῷ μήτε κινεῖσθαι ἀτάκτως, μήτε ἐπιβοᾷν, μήτε παραφθέγγεσθαί τι παρὰ τὸν καιρόν· ἀλλ' ἐν κόσμῳ καὶ ταυτότητι τό τε ἦθος καὶ τὸ σῶμα

tandæ facundiæ ergo suscipiunt, aliâs potentes aliquos laudando, aliâs instituta civitatum enarrando, aut loca describendo, aut forenses quæstiones tractando, aut simile quidpiam. *Negat igitur ad has*, ut ostentationi comparatas, & res externas spectantes, *facile accedendum*, & sine ratione accessum permittente; sive id fiat ob amicitiam declamantis, sive ob potentiam ejus qui laudatur, sive obsequii alicujus caussa, quo interdum uti oportet ad eos mitigandos, qui his invident qui a populari consuetudine recedere volunt. *Sin autem*, inquit, *ad recitationem accesseris; gravitatem, constantiam, simulque facilitatem conserva.* Gravitatem: ut tempestive & modice laudes: Constantiam: ne perturbate movearis, neque adclames, aut quidquam importune interloquaris; sed cum in moribus, tum in corporis habitu, modestiam constantiam-

σῶμα διαφυλάττειν. τὸ δὲ ἀνεπαχθὲς, ἐν τῷ p. 282
μήτε σύννουν περιττῶς φαίνεσθαι, ὡς ἄλλο τι a.
πεφροντικότα· μήτε σιωπᾶν ὑπὲρ τὸ δέον, ἀλλ' ἐπαινεῖν τὰ μετρίως λεγόμενα· μήτε κρίνειν πικρῶς αὐτὰ, μήτε διελέγχειν, ὡς οὐκ ἀληθῶς ἢ οὐκ ἐμμέτρως ἢ οὐκ εὐφραδῶς εἴρηται. πάντως δὲ ἀνεπαχθὲς καὶ εὐάρεστον, μετὰ τοῦ δικαίου, τὸ συνηδόμενον φαίνεσθαι τῷ λέγοντι, ἐφ' οἷς καλῶς λέγει· τῷ δὲ ἐγκωμιαζομένῳ, ἐφ' οἷς ἀληθῶς καὶ δικαίως τιμᾶται.

ſtantiamque conſerves. Facilitatem: ne tetrico ſis vultu, quaſi aliis curis intentus; neque ultra quam ſatis eſt taceas, ſed laudes commode dicta, nec acerbe judices, aut redarguas, ut aut parum vere, aut inconcinne, aut invenuſte dicta. Illud autem non modo facilitatis & benignitatis, ſed & juſtitiæ eſt, ſi oratori recte dicenti, & ei qui vere meritoque laudatur, congratulari videaris.

ΚΕΦ. να΄. b.

Ὅταν τινὶ μέλλῃς συμβαλεῖν, μάλιστα τῶν ἐν ὑπεροχῇ δοκούντων, πρόβαλε σαυτῷ, τί ἂν ἐποίησεν ἐν τούτῳ Σωκράτης ἢ Ζήνων. καὶ οὐκ ἀπορήσεις τοῦ χρήσασθαι προσηκόντως τῷ ἐμπεσόντι.

CAPUT LI. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 12.)

Conventurus aliquem, eorum maxime qui præ cæteris eminere videntur, ipſe tibi propone, quid in hoc facturus fuerit Socrates aut Zeno. Sic non incertus habebis, quo pacto, quidquid inciderit, eo convenienter uſurus ſis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οἱ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρεφόμενοι, καὶ ἑαυτοῖς βουλόμενοι ζῆν, ἀήθεις ὡς ἐπίπαν εἰσὶ τῆς πρὸς c. τοὺς δυνάστας ἐντεύξεως. διὸ παραδείγματα προὔθηκεν αὐτοῖς Σωκράτην, καὶ Ζήνωνα, πρὸς οὓς ἀποβλέποντες εὑρήσουσι τὸν τρόπον τὸν ἑαυτοῖς καθήκοντα τῆς ἐντεύξεως. ἐννοητέον οὖν, πῶς ἄρα Σωκράτης καὶ Ζήνων τοῖς τοιούτοις ἐνετύγχανον· ὅτι οὐ πλαστῶς, οὐδὲ προσποιητῶς, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἔμφρονα μεγαλοφροσύνην παρέχοντες, πάσης ὑπεροψίας καὶ ἀλαζονείας καθαρεύουσαν· μήτε ταπεινούμενοι τῷ ὄγκῳ τῆς δυναστείας, μήτε ὑπερηφάνως αὐ- p. 283 a τῶν καταφρονοῦντες. Τοῦ δὲ αὐτοῦ ἤθους ἐστὶ, τὸ μήτε κολακεύειν, μήτε διελέγχειν ὑβριστικῶς· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῖς καλῶς γινομένοις συμμέτρως ἐπαινεῖν, καὶ ἀπὸ τούτων ἄρχεσθαι τοῦ λόγου· ὡς οἱ ἰατροὶ τὰ πικρὰ τῶν φαρμάκων πολλάκις μέλιτι ἐπαλείφουσι· καὶ τότε τῶν μὴ καλῶς γινομένων μὴ πικρὸν ἐξεταστὴν φαίνεσθαι,

COMMENTARIVS.

Qui ad semet ipsos convertuntur, & sibi vivere volunt, haud fere *magnates accedere* consueverunt. Quare *Socratis exemplum* nobis proponit, & *Zenonis:* in quos intuentes, rationem visuri simus, qua illi nobis sint adeundi. Cogitandum igitur, quo pacto Socrates & Zeno cum talibus congressi essent: nihil fictum aut simulatum præ se ferentes, sed veram atque prudentem animi magnitudinem adhibentes ab omni despicientia & arrogantia puram: non humiles & abjecti ob fastigium dignitatis, nec vero superbe illos contemnentes. Ejusdem vero moris est, nec adulari iis, nec contumeliose illos arguere: sed ob recte facta modice collaudare, & inde auspicari sermonem, sicut medici acerba medicamina melle sæpe prælinunt: ac tum demum eorum quæ perperam fiunt, non acerbum insectatorem se præbere,

νεσθαι, ἀλλὰ συνδιορθωτὴν κηδεμονικόν τε ἅμα, καὶ συμπαθῆ, καὶ συναχθόμενον, εἰ αἱ καλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐνίοτε παροράμασιν ἐπιθολοῦνται. Πάντως δὲ οἶμαι τὸ τοιοῦτον ἐπεδείκνυσαν b. οἱ περὶ τὸν Σωκράτην καὶ Ζήνωνα, πόσα μὲν ἀναίρετα ἔχουσιν αἱ δυναστεῖαι καὶ ὑπεροχαὶ δοκοῦσαι τῶν ἀνθρώπων· τί δὲ τὸ ἐν αὐταῖς αἱρετόν· ὅτι τὸ ἀγαθουργὸν μόνον· ὥστε τοὺς τούτου καταφρονοῦντας, τὰ μὲν κακὰ ἔχειν τοῦ πράγματος, τῶν δὲ ἀγαθῶν ἀποστερεῖσθαι. Δῆλον δὲ, ὅτι προτύπωμα μὲν ἑαυτῷ χρὴ προτιθέναι Σωκράτην καὶ Ζήνωνα· τὸ δὲ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς φυλάττειν, καὶ τὰ ἐκείνῃ συμ- c. μετρα προσφέρειν αὐτοφυῶς. οἷον γάρ ἐστι, ζωὴν ἔχοντα προκόπτουσαν ἔτι, καὶ τῆς Ἐπικτήτου παιδαγωγίας δεομένην, τοῖς Σωκράτους ἢ Ζήνωνος λόγοις κεχρῆσθαι; πῶς γὰρ οὐκ ἂν φανείη καταγέλαστος ὁ τοιοῦτος; Καὶ Ἀντίγονος, ὁ μετὰ Ἀλέξανδρον μέγας βασιλεὺς τῆς Συρίας γενόμενος, εἰπεῖν λέγεται, μηδέποτε ἑαυ-
τῷ

bere, ſed correctorem ſolicitum, qui dolere ſe ſignificet, quod præclaræ actiones paucis interdum delictis contaminentur. Ac meâ quidem ſententiâ Socrates, Zeno, & ſimiles, omnino demonſtrarunt, quam multa habeant nequaquam expetenda principatus & faſtigia rerum humanarum: & unum in iis expetendum eſſe, benefaciendi facultatem; quam qui negligant, eos & mala illius rei experiri, & bono fraudari. Perſpicuum eſt autem, Socratis quidem & Zenonis exemplum eſſe nobis proponendum; ſed ſuæ cuique vitæ modum conſervandum, &, quæ ei conſentanea ſint, ultro adhibenda. Cujusmodi enim foret, ſi is, qui adhuc in eo eſt ut proficiat in vitâ, quique Epicteti puerili inſtitutione etiamnunc indiget, Socratis aut Zenonis uti vellet ſermonibus? Quo pacto is deriſum vitaret? Nam Antigonus, qui poſt Alexandrum in Syria magnus rex fuit, dixiſſe fertur: num-
quam

τῷ συνειδέναι ἀγωνιάσαντι, εἰ μὴ ὅτε Ζήνωνι συντυγχάνοι, καίτοι πολλοῖς ἄλλοις φιλοσόφοῦσιν ἐνέτυχεν. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ Ἐπίκτητος τὰ περὶ
p. 284 a. τὰς ἐντεύξεις τῶν τοιούτων καθήκοντα παραδίδωσιν, ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς δυναστὰς καὶ ἐν ὑπεροχῇ ἀρχόμενος.

quam se angi & æstuare solitum, quod sciret, nisi quando cum Zenone congrederetur, quamquam multos alios philosophos adiisset. Ab hoc igitur loco Epictetus officia in congressibus servanda tradit, ab iis auspicatus, quæ ad principes & potentes pertinent.

ΚΕΦ. νβʹ. 50

Ὅταν φοιτᾷς πρός τινα τῶν μέγα δυναμένων, πρόβαλε· ὅτι οὐχ εὑρήσεις αὐτὸν ἔνδον, ὅτι ἀποκλεισθήσῃ, ὅτι ἐντιναχθήσονταί σοι αἱ θύραι, ὅτι οὐ φροντιεῖ σου. κἂν σὺν τούτοις ἐλθεῖν καθήκῃ, ἐλθὼν φέρε τὰ γινόμενα, καὶ μηδέποτε εἴπῃς αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι, Οὐκ ἦν τοσούτου. ἰδιωτικὸν γὰρ, καὶ διαβεβλημένον πρὸς τὰ ἐκτός.

CAPVT LII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 13.)

Aditurus aliquem ex magnatibus, cogita, fieri posse, ut eum intus non invenias, ut excludaris, ut fores in os tibi incutiantur, ut nullam tui rationem habeat. Quod si cum his omnibus officii tui fuerit adire eum, adi, & fer ea quæ fiunt, nec deinde dic ipse tecum, Non erat tanti. Est enim plebejum hoc, & offendi rebus externis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. b.

Τὸ αὐτό πως ἐλέγετο καὶ πρότερον, ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ, τῷ, Ὅταν ἅπτεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλ᾽ ἐκεῖ μὲν, ἐπὶ τοῦ λούσασθαι προάγει τὸν λόγον· ἐνταῦθα δὲ, ἐπὶ μείζονος παραδείγματος, τῆς πρὸς δυνάστην ἀφίξεως. καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰς τοῦτο συνεπλήρωσε τὸν λόγον, εἰς τὸ καταφρονῆσαι τῶν συμβαινόντων, καὶ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν διατηρῆσαι· ἐνταῦθα δὲ, ἀσφαλῶς προβουλεύσασθαι, c. καὶ μὴ χαύνως, ἀλλ᾽ ἐγγυτάτω τῆς ἀληθείας ὑποτίθεσθαι [λέγων] τὰ συμβησόμενα δυσχερῆ. ἑλόμενοι γὰρ τὴν πρὸς τὸν δυνάστην ἄφιξιν, κἂν ἀκολουθήσῃ τὰ εἰρημένα, συμβαινόντων αὐτῶν μεταμελόμεθα πολλὰ, καὶ λέγομεν, μὴ εἶναι ἄξιον τὸ τυχεῖν τῶν συμβεβηκότων· ἢ διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ καλῶς ἑλέσθαι, ἢ διὰ τὸ πλέον τοῦ δέοντος ὑπὸ τῶν γινομένων

COMMENTARIUS.

Idem fere dicit quod supra: Rem aliquam adgressurus, commonefac te ipsum, & reliqua. Sed illic quidem ad lavationem oratio deducitur: hic vero majus exemplum proponitur, *congressus magnatum*. Illic orationis exitus fuit, contemnenda ea esse quæ fiant, & suum institutum naturæ consentaneum tuendum: hic vero, maturo consilio providendum, nec oscitanter, sed proxime veritatem animo proponendas esse impendentes molestias. Susceptâ enim accessione ad principem, quamvis sequi possent ea quæ dicta sunt; si incidunt illa, valde nos eorum pœnitet, dicimusque indignum esse talia pati, sive quod principio non recte consuluimus, sive quod supra quam decet eventis illis sumus

νομένων ταραχθῆναι. ἰδιωτικὸν δὲ ἑκάτερον, καὶ
p. 285 a. οὐ καλῶς χρώμενον τοῖς ἐκτὸς, οὐδὲ ὡς ἔχει φύσεως, ἀλλὰ μεγάλα αὐτὰ νομίζον. Προειπὼν δὲ περὶ τῆς ἐντεύξεως τῶν ἐν ὑπεροχῇ μὲν, ἀκωλυτώτερον δὲ ἐντυγχανόντων, ὅπως αὐτοῖς προσφέρεσθαι χρὴ, ὅτι κατὰ τὸν Σωκρατικὸν καὶ Ζηνώνειον τύπον· νῦν περὶ τῶν τραχύτερον ὑπαντώντων εἰπεῖν προτίθεται, †) ὅπως χρὴ καὶ πρὸς τὴν τούτων ἔντευξιν παρασκευάζεσθαι· ὅτι, εἰ μὲν μὴ ἀνάγκη τις καλεῖ, παραιτητέον·
b. εἰ δὲ ἀνάγκη, καὶ δόξει μετὰ τῶν ἀναιρέτων αὐτὴν ἑλέσθαι, φέρειν τὰ προσπίπτοντα, μὴ μεταμελόμενον.

†) προτίθεται. An προστίθεται? pergit.

ſumus perturbati. Utrumque autem plebejum eſt, & eorum qui rebus externis non recte utuntur, neque ita ut eorum natura fert, ſed eas magnifacientium. Locutus autem prius de acceſſu eorum, qui eminent quidem dignitate, ſed tamen facilius ſe conveniendos præbent, quo pacto cum his agendum ſit, more Socratico & Zenonio ſcilicet: nunc de iis qui aſperiorem difficilioremque acceſſum habent, dicere inſtituit, quo pacto & ad eorum congreſſum paratus eſſe debeas: primum, niſi neceſſitas aliqua coëgerit, eſſe prætermittendum: ſin & neceſſarium & conſultum eſſe videatur, etiam moleſtiis illis propoſitis accedere; ferenda eſſe quæ acciderint, ſine pœnitentia.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νγ'.

Ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἀπέστω τὸ ἑαυτοῦ τινων ἔργων ἢ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως μεμνῆσθαι. οὐ γὰρ, ὡς σοὶ ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σῶν κινδύνων μεμνῆσθαι, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σοὶ συμβεβηκότων ἀκούειν.

CAPVT LIII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 14.)

In congressibus absit istud, ut tua facta quædam aut pericula frequenter & immodice commemores. Non enim, quemadmodum tibi periculorum tuorum meminisse jucundum est, sic & aliis jucundum, quæ tibi acciderint audire.

ΚΕΦ. νδ'.

Ἀπέστω δὲ καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν. ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτισμὸν, καὶ ἅμα ἱκανὸς τὴν αἰδῶ τὴν πρός σε τῶν πλησίον ἀνιέναι.

CAPVT LIV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 15.)

Absit vero etiam, ut risum velis movere. Lubricum enim hoc genus est, quo in plebejorum hominum morem facile prolabaris; simulque eam vim habet, ut aliorum in te minuat observantiam.

ΚΕΦ. νε'.

Ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τὸ εἰς αἰσχρολογίαν προελθεῖν. ὅταν οὖν τι συμβῇ τοιοῦτον, ἂν μὲν εὔκαιρον

CAPVT LV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 16.)

Periculosum vero est etiam, ad sermonis obscœnitatem progredi. Cum igitur hujusmodi aliquid inciderit, si quidem per tempo-

p. 286 a. ρον ᾖ, καὶ ἐπίπληξον τῷ προελθόντι· εἰ δὲ μὴ, τῷ γε ἀποσιωπῆσαι, καὶ ἐρυθριᾶσαι, καὶ σκυθρωπάσαι δῆλος γίνου δυσχεραίνων τῷ λόγῳ.

temporis rationem licuerit, increpa illum qui eo progressus fuerit: quod si id non potes, at conticendo & erubescendo, & demisso vultu, ostende, sermone illo te indignari.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὴν ἔντευξιν τῶν ἐν ὑπεροχῇ, καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς λέγει· πῶς χρὴ καὶ ταύτην ποιεῖσθαι, ἀνεπαχθῆ τε ἑαυτὸν τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ ἀκαταφρόνητον παρεχόμενον,
b. καὶ μέντοι καὶ ὠφέλιμον εἰς δύναμιν αὐτοῖς. τὸ μὲν γὰρ μὴ μεμνῆσθαι τῶν ἑαυτοῦ ἔργων ἢ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως, ἅμα μὲν τὸ ἐκ τούτου ἐπαχθὲς ἀφαιρεῖται· βαροῦνται γὰρ οἱ ἄνθρωποι τοῖς ἑαυτοὺς ἐπαινοῦσιν, ὡς αὐτοὶ διὰ τούτων ὑπ' αὐτῶν κατηγορούμενοι καὶ ὀνειδιζόμενοι κατὰ σύγκρισιν· ἅμα δὲ τὸ ἔξω βλέπον καὶ φιλόδοξον τῆς ψυχῆς συστέλλει, καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείκνυται.

Πρότε-

COMMENTARIVS.

Post congressum cum magnatibus, de congressu plebejorum dicit, quo pacto & in eo gerere te debeas, ut iis quibuscum vivas, neque molestus, neque contemtui sis, sed potius pro virili commodes. Nam *sua facta aut pericula non prolixe atque immodice commemorare*, simul fastidium tollit, quod creare ea res solet: (moleste enim ferunt homines hos qui sese laudant; quasi ipsi verbis iisdem accusentur, & per collationem probris adficiantur:) simul vero etiam animum foras prominentem & gloriæ cupidum retinet, & generosum quiddam præ se fert.

Cum

Πρότερον δὲ εἰπὼν, μὴ δεῖν αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς γελᾷν, μηδὲ πολὺν γέλωτα, μηδὲ ἀνειμένον εἶναι· νῦν λέγει, μηδὲ τοῖς ἄλλοις δεῖν γέλωτα κινεῖν. καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν, εἰπών· ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτισμόν. τὸ γὰρ τοιαῦτα λέγειν ὡς γέλωτα κινεῖν τοῖς ἰδιώταις, σημαίνει πάντως ἀρεστὰ εἶναι ἐκείνοις, καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἕξεως οἰκεῖα. ὁμοίως οὖν, ἢ καὶ μᾶλλον αὐτῶν, ἰδιώτην νομίζουσι τὸν γέλωτα κινοῦντα· ὥστε κἂν τύχωσιν αἰδούμενοι πρότερον αὐτὸν, ἱκανόν ἐστι τοῦτο χαλάσαι τὴν πρὸς αὐτὸν τῶν πλησιαζόντων αἰδῶ. Τινὲς δὲ καὶ τῶν δοκούντων ἐμφρόνων γελωτοποιοῦσι, βουλόμενοι χαρίεντες φαίνεσθαι. c. p. 287 a.

Αἰσχρολογεῖν δὲ ὅτι μὲν αὐτὸς οὐκ ἀνέχεται ὁ καὶ ποσῶς προκεκοφέναι δοκῶν, πρόδηλον. ἀλλ', οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνέχεσθαι κατὰ τὸ δυνατὸν, συμβουλεύει. ἀλλ', εἰ μὲν εὔκαιρον εἴη, τοῦτ' ἔστιν, εἰ μὲν νέος εἴη ὁ προαχ-

Cum autem prius dixerit, non esse ob multa ridendum, neque risum multum esse oportere, neque effusum: nunc aliis *risum movere* vetat, caussa adjecta, *esse lubricum id genus, quo facile ad plebejos mores delabaris.* Nam si ea dicas, quae plebeculae risum moveant, indicio est, ea grata illi esse, & apta plebejis moribus. Aeque igitur, aut magis etiam se ipsis, eum qui risum movet, idiotam judicant: ut, si prius eum reveriti fuerint, satis hoc *ad observantiam ejus extenuandam* virium habeat. Sunt tamen & ex iis qui prudentes habentur, qui risum moveant, ut faceti ac lepidi habeantur.

Iam eum, qui utcumque profecerit, *ab obscoenis verbis* sibi temperaturum, in promtu est. At ne alios quidem ferendos, si vitare possis, monet. Sed, *si tempus ferat*, hoc est, si adolescens eo prove-

προαχθεὶς εἰς τοῦτο. καὶ μὴ ἀναιδὴς, μηδὲ
b. ὑπὸ πλούτου ἢ ἀξιώματος κεχαυνωμένος, καὶ ἐπιπλήξεις, φησίν. οὔτε γὰρ αὐτῷ τῷ αἰσχρολογοῦντι, οὔτ' αὐτοῖς τοῖς παροῦσι φανήσῃ φορτικός. εἰ δὲ τύχῃ πρεσβυτικώτερος, καὶ σοβαρὸς τὸ ἦθος, καὶ πλούτῳ ἐπηρμένος ἢ ἀξιώματι· τὸ μὲν ἐπιπλῆξαι, βαρύ· πρὸς δὲ τῷ ἀπράκτῳ, καὶ ἀπεχθεῖ, καὶ ἐχθροποιῷ, καὶ καταγέλαστος ἡ παῤῥησία δόξει. τί
c. οὖν χρὴ τότε ποιεῖν; τῷ σιωπῆσαι δῆλος γίνου δυσχεραίνων. Καὶ ὅρα, ὅπως τὸ προσῆκον ἐφύλαξε τῇ διαφορᾷ μέτρον. ἐπὶ μὲν τῶν περὶ μονομαχιῶν, ἢ ἱπποδρομιῶν, ἢ βρωμάτων, καὶ πομάτων ποιουμένων τοὺς λόγους, ἢ περὶ ἀνθρώπων, ἐπαινούντων, ἢ ψεγόντων, ἐὰν οἷόν τε ᾖ, φησὶ, μέταγε αὐτούς· ἐνταῦθα δὲ, ἐὰν εὔκαιρον ᾖ, καὶ ἐπιπλῆξαι κελεύει. καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰ μὴ δυνατὸν μεταγαγεῖν, σιώπα, φησί· ** καὶ δῆλος γίνου δυσχεραίνων.

provectus fuerit, non inverecundus, neque divitiis & dignitate inflatus, *hunc*, inquit, *increpabis* etiam. Neque enim vel ipsi turpiloquo, vel iis qui adesunt, videberis arrogans. Sin natu grandior & insolens fuerit, & ob divitias elatus, aut dignitatem; increpare quidem grave fuerit, &, præter inanem operam & odium ac simultatem, ridicula etiam libertas illa videbitur. Quid tum ergo faciendum? *Silentio*, inquit, *molestiam præ te ferto.* Ac dispice, quo pacto convenientem illi discrimini modum observarit. Nam de gladiatoriis aut Circensibus ludis, itemque de epulis & potionibus cum verba fiunt, aut cum homines laudantur, aut vituperantur; si fieri potest, inquit, alio traduc sermones eorum. Hic vero, si tempestivum fuerit, etiam objurgare jubet. Atque illic, si traduci non possint sermones, taceto, inquit; hic vero adjicit, *& molestiam præ te ferto.*

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νϛ'.

Ὅταν ἡδονῆς τινος φαντασίαν λάβῃς, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, φύλασσε σαυτὸν, μὴ συναρπασθῇς ὑπ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐκδεξάσθω σε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀναβολήν τινα παρὰ σεαυτοῦ λάβε. ἔπειτα μνήσθητι ἀμφοτέρων τῶν χρόνων· καθ' ὃν τε ἀπολαύσεις τῆς ἡδονῆς, καὶ καθ' ὃν, ἀπολαύσας, ὕστερον μετανοήσεις, καὶ αὐτὸς σεαυτῷ λοιδορήσῃ· καὶ τούτοις ἀντίθες, ὅπως ἀποσχόμενος χαιρήσεις, καὶ ἐπαινέσεις αὐτὸς σεαυτόν. ἐὰν δέ σοι καιρὸς φανῇ ἅψασθαι τοῦ ἔργου, πρόσεχε, μὴ ἡττήσῃ σε τὸ προσηνὲς αὐτοῦ καὶ ἡδὺ καὶ ἐπαγωγόν· ἀλλ' ἀντιτίθει, πόσῳ ἄμεινον τὸ συνειδέναι σεαυτῷ ταύτην τὴν νίκην νενικηκότι.

p. 288 a. b.

CAPUT LVI. (Nobis Cap. XXXIV.)

Quod si voluptatis alicujus imaginem animo conceperis, sicut in aliis rebus, observa te ipsum, ne ab ea abripiaris: sed exspectet te res ista; & moram aliquam fac ut impetres a te ipso. Deinde utriusque temporis memento; cum illius, quo fruiturus es voluptate; tum illius, quo, postquam fruitus eris, pœnitentia deinde ducêris, & ipse te increpabis: atque his oppone, quo modo, si abstinueris, gavisurus sis, & ipse te laudaturus. Quodsi vero nihil impedire intellexeris, quin adtingas rem, cave, ne te vincant ejus blanditiæ & suavitates & illecebræ: sed oppone, quantum præstet conscire tibi, victoriam istam reportasse.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἡ σωματικὴ ἡδονὴ βλαβερωτάτη ἐστὶ τῇ ψυχῇ. ἑκάστη γὰρ ὥσπερ ἧλος προσηλοῖ τὴν

Ff 5 ψυχήν,

COMMENTARIUS.

Voluptas corporis nocentissima est animo. Quælibet enim, quasi clavis aliquibus adfigit animum:

ψυχὴν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ὀλιγοχρόνιον
c. αὐτὴν ἐποίησεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τροφῶν καὶ πομάτων, ἕως τότε ἐστὶν ἡ ἡδονὴ, ἕως ἂν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν αἰσθανώμεθα· καταποθέντων δὲ, οἴχεται τελέως. καὶ ἐπὶ τῆς μίξεως κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἐνεργείας, ἡ τῆς ἡδονῆς αἴσθησις γίνεται· παρελθούσης δὲ αὐτῆς, ἡ συναίσθησις ὡς μηδὲ γεγονυίας ἐστί. καὶ δῆλον δὲ, ὅτι ἐν τῷ αἰσθητὴ εἶναι, ἡ ἡδονή ἐστι. τὸ γὰρ μὴ αἰσθανόμενον, οὐδὲ ἥδεται ὅλως. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τὰ ἐκτὸς ἡδοναὶ, οἷον περὶ ἐσθῆτα, ἢ κόσμον, ἢ χρήματα, ἢ κτήματα, καὶ αὗται ὀλιγοχρόνιοί εἰσιν. ἡσθέντες
p. 289 γὰρ ἐπὶ τῇ κτήσει τούτων, μετὰ τὰ συνεθι-
a. σθῆναι αὐτοῖς οὐκέτι ἡδονῆς ἐπ' αὐτοῖς αἰσθανόμεθα. ἀφαιρουμένων δὲ αὐτῶν, λύπη σφοδρὰ διαδέχεται, πολὺ μονιμωτέρα τῆς ἡδονῆς. οὕτω μὲν οὖν ἡ ἡδονὴ, ἐλάχιστον ἐπιμείνασα χρόνον, καὶ μάλιστα ἡ σωματικὴ, ἄπεισι, τὴν βλάβην τὴν ἑαυτῆς τῇ μὲν ψυχῇ πάντῃ καὶ πάντως καταλιποῦσα, πολλάκις δὲ καὶ τῷ σώματι,

mum: eaque de caussa Deus eam fecit brevem. Nam & in cibis & potionibus tamdiu voluptas durat, quamdiu in ore eas sentimus: cum vero deglutivimus, prorsus interit. Et in coitu, ipso tantum actionis tempore sentitur voluptas: quod cum præteriit, perinde est ac si nulla fuisset. Ac in hoc ipso inesse voluptatem perspicuum est, quod sensu percipiatur. Quod enim non sentit, etiam voluptate caret omnino. Sed & externarum rerum oblectationes, uti vestium, ornamentorum, pecuniæ, possessionum, parum & ipsæ durant. Harum enim adeptione exhilarati, ubi eis adsuevimus, voluptatem porro nullam sentimus. Sin eæ nobis eripiantur, dolor vehemens succedit, voluptate multo durabilior. Ita voluptas ubi per exiguum tempus duravit, maximeque voluptas corporis, abit, noxâ suâ modis omnibus animo relictâ,

ματι, ὅταν ἀσύμμετρος ἡ ἀπόλαυσις γένηται. ἡ δὲ τῆς ἡδονῆς ἐγκράτεια, μόνιμον ὠφέλειαν ποιεῖ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ, καὶ ἡδονῆς ἄλλο εἶδος, τὸ κατὰ φύσιν συνυπάρχον, ἀβλαβές τε, καὶ ἄληκτον. b.

Τούτων οὖν οὕτω προειλημμένων, ἴδωμεν, τί φησιν ὁ Ἐπίκτητος. Ὅταν, φησὶν, ἡδονῆς τινος φαντασίαν λάβης, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷον πλούτου, ἢ δυναστείας, ἢ τῶν ἄλλων τινὸς τῶν ἐκτὸς, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς· φύλαττε σεαυτὸν εὐθὺς, μὴ συναρπάσῃ σε ἐπὶ τὸ ἔργον ἡ φαντασία· ἀλλὰ τοῦτο μὲν περιμεινάτω ὀλίγον· σὺ δὲ ἀναβολήν τινα σεαυτῷ πορίσας διὰ τῆς τοιαύτης συστροφῆς, ἐννόησον τοὺς χρόνους, τόν τε τῆς ἀπολαύσεως, ἐλάχιστον ὄντα, καὶ τὸν ἐφεξῆς πολὺν, βλάβης ὄντα καὶ μεταμελείας μεστὸν, ἐν ᾧ σεαυτὸν ἐγκαλεῖς ἡττηθέντα. καὶ τούτοις ἀντίθες τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐγκρατευσάμενος, c.

lictâ, interdum vero etiam corpori, si fruitio excesserit modum. At continentia voluptatum, durabilem adfert & corpori & animo utilitatem, & aliud voluptatis genus parit, quod per ipsam naturam cum illa conjunctum est, illudque innoxium & perpetuum.

Nunc his ita expositis, videamus quid dicat Epictetus: *Cum voluptatis*, inquit, *alicujus imaginem animo conceperis*, *ut in aliis*, veluti divitiis, principatu, aut similibus rebus externis, ita & in hac, ac magis etiam: statim *ipse te custodi*, *ne visum illud atque imago ad rem ipsam te abripiat*: sed ea quidem paulisper exspectet; tu vero impetratâ a te ipso, per illam in te ipsum conversionem, morâ quadam, considera duo tempora, cum suavitatis illud brevissimum, tum secuturum noxæ diuturnum, & pœnitentiæ plenum, in quo ipse te victum accusabis. Et his oppone illud tempus, quo, si te continueris,

σάμενος, ὠφελείᾳ καὶ ἡδονῇ καθαρᾷ ἐπὶ πολὺν χρόνον σύνει, σαυτὸν ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχόμενος. ἐὰν γὰρ ταύτη ἀποκαθάρῃς τὴν σύγκρι-
p.290 σιν, ῥαδίως ἠρεμήσει ἡ ὄρεξις, αἰσχυνομένη τὴν
a. ἐνέργειαν τῆς ἥττης. κἂν αὖθις τοῦτο καὶ αὖθις ποιῇς, οὐκ ἔτι ἐνοχλήσει ταπεινουμένη. εἰ δὲ παύεται ἡ ἡδονὴ εὐθέως μετὰ τὸ ἔργον, καὶ οὐδὲν διαφέρει τότε ὁ ἀπολαύσας τοῦ μὴ ἀπολαύσαντος, πλὴν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἀπολελαυκέναι, οὐκ ἔχει τινὰ λόγου ἀξίαν ἡδονή. δηλοῖ [δὲ] ἡ μνήμη τῶν ἐν ὀνείροις ἀπολαύσεων, ἀμυδρὸν ἴχνος ἡδονῆς ἔχουσα. ἐπεὶ δ' ἔστιν ὅτε τι-
b. νῶν ἡδονῶν καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν μεταλαμβάνομεν, οἷον διὰ παιδοποιίαν, ἢ λουτροῦ μετὰ πυρετόν· ὅταν, φησὶ, καιρὸς φανῇ ἅψασθαι τοῦ τοιούτου ἔργου, πρόσεχε, μή σε ἡττήσῃ τὸ προσηνὲς αὐτοῦ, καὶ ἀγωγόν· ὥστε σεαυτοῦ ἐκστάντα, ὅλον ἐκδοθῆναι τῇ

nueris, & diuturnam utilitatem & sinceram voluptatem percipies, te ipsum & laudaturus & adprobaturus. Nam si istam comparationem in planum deduxeris, facile conquiescet adpetitus, certæ cladis verecundiâ. Quod si iterum atque iterum feceris; ita deprimetur, ut molestus esse desinat. Quod si vero voluptas statim post opus desinit, ac tum nihil inter eum interest qui eam percepit, & eum qui non percepit, excepta cogitatione præteritæ suavitatis, nihil habet voluptas magni æstimandum: idque declarat eorum memoria, quibus in somnis fruimur; quæ obscurum habet voluptatis vestigium. Sed quia interdum voluptatibus nonnullis recte frui possumus, cujusmodi est conjunctionis adpetitus procreandorum liberorum caussa, aut balnei post febrem; *cum*, inquit, *tempus adfuerit* hujuscemodi alicujus *operis adtingendi*, vide *ne te suavitas illius atque illecebræ decipiant*, ut tui oblitus totum te voluptati

τῇ ἡδονῇ· ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ σύγκρινε, πόσῳ κάλλιόν ἐστι τὸ κρατῆσαι τῆς ἡδονῆς, τοῦ ἡττηθῆναι αὐτῆς· δῆλον γάρ, ὅτι τοσούτῳ, ὅσῳ κάλλιον τὸ δεσπόζειν τῶν ἀλόγων παθῶν, τοῦ δουλεύειν αὐτοῖς, καὶ ἄνθρωπον εἶναι μᾶλλον, ἢ θηρίον.

luptati tradas; *sed eo tempore contentionem facito, quanto pulcrius sit vincere voluptatem, quam ab ea vinci:* tanto nimirum, quanto pulcrius est imperare brutis adfectibus, quam servire; & hominem esse, quam bestiam.

ΚΕΦ. νζ΄. c.

Ὅταν τι, διαγνοὺς ὅτι ποιητέον ἐστί, ποιῇς, μηδέποτε φύγῃς ὀφθῆναι πράσσων αὐτό, κἂν ἀλλοῖόν τι μέλλωσιν οἱ πολλοὶ περὶ αὐτοῦ ὑπολαμβάνειν. εἰ μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς ποιεῖς, αὐτὸ τὸ ἔργον φεῦγε. εἰ δὲ ὀρθῶς, τί φοβῇ τοὺς ἐπιπλήξοντας οὐκ ὀρθῶς.

CAPUT LVII. (Nobis Cap. XXXV.)

Cum facis aliquid, quod faciendum re deliberata judicaveris; numquam fuge ne id faciens conspiciaris, tametsi iniquius de eo judicium facturum sit vulgus. Etenim, si non recte facis, ipsum factum fuge: sin recte, quid eos metuis, qui non recte reprehensuri sunt?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 291 a.

Πολλὴν σπουδὴν ποιεῖται τοῦ τὸ ἀγαθὸν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ἵνα καὶ ὄντως ἀγαθὸν ᾖ, καὶ μὴ

COMMENTARIUS.

Vehementer in eo elaborat, ut bonum, ob id ipsum quod bonum sit, amplectamur, non autem

ὄντος, τὸ ἕτερον πάντως οὐκ ἔστι· καὶ, τοῦ ἑτέρου μὴ ὄντος, πάντως τὸ ἕτερον ἐστίν. ὡς, ὅταν εἴπω· Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νὺξ ἐστίν· ἀλλὰ μὴν νὺξ ἐστίν· ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστιν. Οὕτω μὲν, τοῦ ἑτέρου τιθεμένου, ἀναιρεῖται πάντως τὸ ἕτερον. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑτέρου τίθεται τὸ ἕτερον, ὅταν εἴπω· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα οὐκ ἔστι· νὺξ ἄρα ἐστίν· ἤ· Ἀλλὰ μὴν νὺξ οὐκ ἔστιν· ἡμέρα ἄρα ἐστί. Τοιοῦτον μὲν
c. οὖν τὸ διεζευγμένον· ἐν ᾧ τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστιν, ὡς ἀξίωμα, τοῦτ᾽ ἔστιν, ὡς ἐναργῶς καὶ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἀληθὲς, παραλαμβάνεται. ταῦτα γὰρ, Ἀξιώματα ἐκάλουν οἱ Στωϊκοί. Τὸ δὲ Συμπεπλεγμένον ἐστὶν, ὅταν δύο τινῶν συμπεριπεπλεγμένων ἀλλήλοις οὕτως, ὥστε τὸ μὲν ἡγούμενον εἶναι, τὸ δὲ ἑπόμενον, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου ἀκολουθεῖ τὸ ἑπόμενον, τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον. οἷον συμπέπλεκται ἀληθῶς· Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ

alterum, nullo modo alterum esse potest: & cum alterum non est, utique est alterum; ut cum dico: Aut dies est, aut nox est. Atqui nox est. Dies ergo non est. Sic cum alterum statuitur, alterum utique tollitur: alterius vero negatione, alterum adfirmatur; ut cum dico: Atqui dies non est; Nox igitur est. Aut, Atqui nox non est; Dies ergo est. Ac tale quidem est disjunctum, in quo illud, *Aut dies est, aut nox est*, axiomatis loco, hoc est, tamquam evidens, & secundum communes notiones verum, adhibetur. Ea enim Axiomata vocabant Stoici. *Copulatum* vero est, cum duobus inter sese ita complexis, ut alterum antecedat, alterum consequatur, adfirmationem antecedentis sequitur consequens, negatione vero consequentis unà tollitur antecedens. Veluti vere hæc copulantur: Si dies est, nox

οὐκ ἔστιν. ἀληθῶς γὰρ τῷ, Ἡμέρα ἐστὶν, p.293 a.
ἡγουμένῳ, ἕπεται τὸ, Νὺξ οὐκ ἔστιν. ἐπὶ γοῦν τούτου συμπεπλεγμένου, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου τίθεται τὸ ἑπόμενον· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ ἄρα οὐκ ἔστι. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου, ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον· Ἀλλὰ μὴν οὐχὶ νὺξ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἔστι δηλονότι· (αἱ γὰρ δύο ἀναιρέσεις μίαν ποιοῦσι συγκατάθεσιν·) ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστι. τοιοῦτον μὲν οὖν καὶ τὸ συμπεπλεγμένον, ἢ συνημμένον.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐπικτήτου λεγόμενον. Τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, ἐπὶ μὲν τοῦ διεζευγμένου συλλογισμοῦ, ὡς ἀξίωμα ἀναμφίλεκτον παραλαμβάνεται· ἐπὶ δὲ τοῦ συνημμένου οὐκ ἔτι. τὸ γὰρ ἐκεῖ παραλαμβανόμενον ἀξίωμα τὸ συμπεπλεγμένον ἐστὶ τὸ, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν. ὥσπερ οὖν, φησὶ, τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν· ἀπ' αὐτοῦ γὰρ ἤρτηται πᾶς ὁ διε-

nox non eſt. Nam ſi vere hoc antecedit, Dies eſt; ſequitur illud, Noctem non eſſe. In copulato igitur adfirmatione antecedentis adfirmatur conſequens: Atqui dies eſt; Nox igitur non eſt. Negatione vero conſequentis, una tollitur etiam antecedens: Atqui non nox non-eſt, ſed eſt ſcilicet; (nam duæ negationes, unam efficiunt adfirmationem) Dies igitur non eſt. Ac tale quidem eſt complexum, ſive copulatum.

Iam autem Epicteti verba videamus. Scilicet illud, Aut dies eſt, aut nox eſt, in ſyllogiſmo disjuncto, ut pronunciatum certum adhibetur: ſed in copulato non item. Nam quod ibi adhibetur pronunciatum, complexum eſt, Si dies eſt, nox non eſt. *Sicut igitur*, inquit, *illud*, AVT DIES, AVT NOX EST, *ad ſejunctionem quidem magnam vim habet*; (ab eo enim pendet omnis

ὁ διεζευγμένος συλλογισμός· πρὸς δὲ τὸ συμπεπλεγμένον ἀπαξίαν· διασπᾷ γὰρ τὴν συμπλοκὴν τὴν λέγουσαν, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν· οὕτω καὶ ἐν συμποσίῳ, τὴν μείζονα μερίδα ἐκλέγεσθαι, πρὸς μὲν τὸ σῶμα χρειῶδές ἐστι καὶ ὠφέλιμον, καὶ ἐξαίρετον· πρὸς δὲ τὸ φυλάξαι τὸ κοινωνικὸν ἐν ἑστιάσει, ἀπαξίαν ἔχει· διασπᾷ γὰρ καὶ τοῦτο τὴν κοινωνίαν, ὡς τὸ συμπεπλεγμένον ἐκεῖνο. Ὅταν οὖν συνεσθίῃς ἑτέροις, μὴ μέμνησο μόνον τὴν πρὸς τὸ σῶμα τὸ σὸν ὁρᾷν ἀξίαν ἐν τοῖς παρακειμένοις, καὶ ἐκλέγεσθαι ἀπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸ κοινωνικὸν τῆς ψυχῆς, ὃ χρὴ φυλάττειν ἀνεπίληπτον.

p. 294 A. Δῆλον δὲ, ὅτι, κἂν ἐπὶ ἑστιάσεως ἐποιήσατο τὸν λόγον, κοινῶς ἐπὶ πάσης κοινωνίας τείνειν αὐτὸν χρὴ καὶ συναναστροφῆς. τὸ γὰρ πλεονεκτικὸν πᾶσαν διασπᾷ κοινωνίαν· ὥσπερ τὸ,

omnis syllogismus disjunctivus;) *ad conjunctionem vero plane nullam;* (divellit enim complexionem, quæ ait, Si dies sit, noctem non esse:) *sic etiam in convivio majorem eligere partem, corpori quidem utile est,* & conducibile, *& optabile; ad servandam autem communitatem in convivio, nihil valet.* Nam & hoc dirimit communitatem, ut complexum illud. Quare, sicubi cum aliis comedis, memento, ut non modo eam æstimationem respicias, quam habent cibi adpositi pro tuo corpore; sed & eam, quæ pertinet ad communitatis officium animi, quod citra reprehensionem servandum est.

Quamvis autem de *convivio* verba faciat; tamen, ad omnem societatem vitæque consuetudinem in genere hæc esse transferenda, perspicuum est. Cupiditas enim plus habendi, quam alii, omnes dirimit necessitudines: sicuti æquabi-

τὸ, ἕκαστον τοῦ ἐπιβάλλοντος τυγχάνειν, συνέχει, καὶ αὔξεσθαι καὶ διαμένειν ποιεῖ. καὶ γὰρ ἡ τῶν λῃστῶν κοινωνία, καίτοι ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν συνεστῶσα, ἕως τότε σώζεται, ἕως φυλάττει τοῦτο τὸ παράγγελμα, τὸ μὴ πλεονεκτεῖν ἀλλήλους. διὰ γὰρ τοῦτο τῆς δικαιοσύνης τὸ ἴχνος, καὶ ἡ ἀδικία ἐκείνη συνίσταται. b. Προτρέψας δὲ πρότερον πολλαχοῦ τὸν ἀκροατὴν πρὸς ἐλευθερίαν, καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς ἀνδρείαν, καὶ μεγαλοψυχίαν, καὶ πρὸς φρόνησιν, καὶ πρὸς σωφροσύνην· ἐν τούτῳ πρὸς δικαιοσύνην αὐτὸν παρακαλεῖ, τὸ πρὸς αὐτὴν ἐμπόδιον τὴν πλεονεξίαν εἰσηγούμενος.

æquabilitas, cum ſuum cuique tribuitur, easdem continet, auget, conſervat. Nam & latronum communitas, quamvis ex talibus conflata viris, tantisper durat, dum præceptum hoc ſervatur, non fraudandos ſocios. Ob hoc enim juſtitiæ veſtigium, etiam injuſtitia illa permanet. Cum autem prius multis locis auditorem hortatus fuerit ad libertatem, & in aliis ad fortitudinem, ad magnitudinem animi, ad prudentiam & temperantiam; in hoc eum ad juſtitiam vocat, cujus impedimentum avaritiam eſſe docet.

55

ΚΕΦ. νθ'. c.

Ἐὰν ὑπὲρ δύναμιν ἀναλάβῃς τι πρόσωπον, καὶ ἐν τούτῳ ἠσχημόνησας, καὶ, ὃ ἠδύνασο ἐκπληρῶσαι, παρέλιπες.

CAPUT LIX. (Nobis Cap. XXXVII.)

Si quam perſonam, quæ ſupra tuas vires eſt, indueris; cum in hac ipſâ indecore te geres, tum eam, quam ſustinere potueras, omiſeris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ τὸ ἁπλῶς ἄριστον ἐπιτηδεύειν χρὴ, ἀλλὰ τὸ τῶν ἡμῖν συμμέτρων ἄριστον. οὐδὲν γὰρ ἐν ἀσυμμέτροις ὑποδοχαῖς ἐπιγίνεται. διὸ χρὴ μὴ
p.295 προπετῶς τὰ μείζονα προσωπεῖα περιβάλλε-
a. σθαι, διδασκάλου, ἢ φιλοσόφου, ἢ ἐν νηῒ κυβερνήτου, ἢ ἐν πόλει ἄρχοντος. κάλλιον γὰρ, ἐν ὑφειμένῳ προσώπῳ εὐδοκιμεῖν, περικρατοῦντα τοῦ προσώπου, καὶ ὑπερβάλλοντα αὐτὸ, ἢ ἐν ὑπερέχοντι ἀσχημονεῖν, ἀπολειπόμενον τῆς ἀξίας αὐτοῦ. καὶ κάλλιον, παιδαγωγὸν ἄριστον εἶναι, ἢ διδάσκαλον εὐτελῆ: καὶ οἰκονόμον χρηστὸν, ἢ ἄρχοντα μοχθηρόν. πρὸς γὰρ τῷ
b. ἀσχημονεῖν ἐν τῷ μείζονι προσώπῳ, (οὐ κατὰ δόξαν ἀσχημονεῖν λέγω, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος:) καὶ, ὅπερ ἠδυνάμεθα συμμέτρως ἐπιτηδεύοντες κατορθοῦν, ἀπόλλυμεν.

COMMENTARIVS.

Non ei ſtudendum, quod per ſeſe optimum eſt; ſed ei, quod eſt ex iis, quæ nobis adcommodata ſunt, optimum. Nullus enim ea, quæ ſupra modum ſuſcipiuntur, fructus conſequitur. Quare non temere *perſonæ majores* induendæ ſunt, ut doctoris, aut philoſophi, aut in nave gubernatoris, aut in urbe magiſtratus. Præſtat enim *perſonam inferiorem* cum laude ſuſtinere, ut non par modo ſis, ſed etiam ea ſuperior; quam indecore gerere ſuperiorem, nec illius dignitati reſpondere. Honeſtiusque eſt, optimum eſſe pædagogum, quam ineptum doctorem; & bonum adminiſtratorem rei familiaris, quam improbum magiſtratum. Nam majorem perſonam indecore gerere (hoc autem indecorum non ad opinionem, ſed ad ipſius rei naturam referatur) illud etiam habet mali, quod eam perdimus, quam noſtris rebus aptam belle ſuſtinere poſſemus.

μεν. ἀμείνων γὰρ ὑποκριτὴς ἐν τραγῳδίᾳ καὶ κωμῳδίᾳ ὁ δοῦλον καλῶς ὑποκρινόμενος, τοῦ ἐν προσωπείῳ δεσπότου ἢ βασιλέως μὴ κατορθώσαντος. Καὶ τοῦτο δέ μοι πρὸς δικαιοσύνην ὁρᾷ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ ἄξιον ἐν τῷ βίῳ πρόσωπον ἐκλέγεσθαι παραινοῦν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν. c.

possemus. Melior enim histrio & in comoedia est, & in tragoedia, qui servum bene repræsentat, quam is qui domini aut regis personam male agit.

Et hoc ego caput rursus ad justitiam refero, quod quemque jubet personam se dignam eligere, nec ad altiora adspirare.

ΚΕΦ. ξ'.

Ἐν τῷ περιπατεῖν καθάπερ προσέχεις, μὴ ἐπιβῇς ἥλῳ, ἢ στρέψῃς τὸν πόδα σου· οὕτω πρόσεχε, μὴ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν βλάψῃς τὸ σεαυτοῦ. καὶ τοῦτο ἐὰν ἐφ' ἑκάστου ἔργου παραφυλάσσωμεν, ἀσφαλέστερον ἁψόμεθα τοῦ ἔργου.

CAPVT LX. (Nobis Cap. XXXVIII.)

Quemadmodum in ambulando caves, ne clavum calces, pedemve distorqueas: sic etiam cave, ne principalem tui partem lædas. Id si in quovis negotio observaverimus, tutius adgrediemur opus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 296 a.

Διχῶς ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ βλάπτεται· καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἑαυτὴν ἐμπείρουσα, καὶ δι' αὐτῶν προσκολλωμένη τῷ σώματι, ὅτε ὑποφθέγγεται

COMMENTARIVS.

Bifariam humanus animus læditur. Aut cum brutis adfectibus adfixus, per eosdem corpori adglutinatur; reclamans ille quidem nonnihil, atque ægre

φθέγγεται μὲν δυσχεραίνουσά πως, ἡττᾶται δὲ τοῖς πάθεσι, τυραννουμένη ὑπ' αὐτῶν νενευρωμένων· ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῆς κρίσιν διαστραφεῖσα, ὅτι οὐδὲ διακρίνει αὐτὴν ὡς ἄλλην ἀπὸ τῶν ἀλόγων παθῶν. Παραγγέλλει οὖν ὁ παιδαγωγὸς, ἀμφότερα ταῦτα φυλάττεσθαι κατὰ
b. τὴν ἐν βίῳ διαγωγὴν, ἣν ἀπείκασε τῷ περιπατεῖν· ὥστε μήτε τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἐμπαρῆναι, ἅπερ, σωματικὰ ὄντα, δίκην ἥλων προσηλοῖ τὴν συγκολληθεῖσαν αὐτοῖς ψυχὴν τῷ σώματι. ποῖος δὲ ἧλος οὕτω προσηλοῖ, ὡς τὰ ἄλογα ταῦτα πάθη, ποιοῦντα τὴν ψυχὴν ἓν νομίζειν ἑαυτὴν καὶ αὐτὰ καὶ τὸ σῶμα; Τὴν δὲ διαστροφὴν τοῦ δοξαστικοῦ καὶ περιπεζίου τῆς ψυχῆς μέρους, καθ' ὃ κοινωνεῖ τῷ σώματι καὶ ταῖς σωματικαῖς ζωαῖς ἡ ψυχὴ, τῷ τὸν
c. πόδα στρέψαι οἰκείως ἀπείκασε· καὶ παρακελεύεται, ὥσπερ ἐν τῷ περιπατεῖν φυλάττομεν τὸ σῶμα, οὕτως ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν κατὰ τὸν βίον ἔργων τὴν λογικὴν ψυχὴν, τὴν κατὰ φύσιν

ægre ferens, sed superatus ab adfectibus, qui corroborati tyrannidem in eum exercent: aut cum suopte judicio corrupto, se ipsum non discernit ut diversum a brutis adfectibus. Monet igitur pædagogus, horum utrumque in degenda vita cavendum esse, quam similem *ambulationi* facit; ne quis brutis adfectibus succumbat: qui, cum sint corporales, clavorum instar adglutinatum sibi animum corpori adfigunt. Quis vero clavus sic adfigit, ut bruti isti adfectus? qui efficiunt, ut putet animus, & se ipsum & illos & corpus esse unum? Perversitatem autem opinationis, & ejus partis animi, quæ quasi terræ adfinis cum corpore aliquid & cum bruta vita commune habet, *distortioni pedis* apte comparat: & hortatur, ut, quemadmodum in ambulando corpori cavemus, sic in vitæ negotiorum tractatione cavendum esse animo ratione prædito, qui naturæ

φύσιν ἡγεμονοῦσαν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ζώῳ, καθ' ἣν καὶ χαρακτηρίζεται τοῦτο τὸ ζῶον, φυλάσσειν· ἵνα μὴ λάθῃ ἑαυτὴν ἢ τοῖς πάθεσιν ἐμπυριζομένη διὰ λαιμαργίαν, ἢ τὴν κρίσιν καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς διαστρεφομένη διὰ ῥαθυμίαν. ἐὰν γὰρ ἐφ' ἑκάστου παραφυλάττωμεν ἑαυτοὺς, ὥσπερ οἱ βαδίζοντες, ἀσφαλέστερον ἑκάστου p. 297 a. τῶν ἔργων ἀψόμεθα. κἂν γὰρ συμβῇ τις ὀλίγος ὄλισθος, παραφυλαττόντων ἡμῶν, ῥᾳδίως αὐτὸν ἐπανορθοῦμεν. κἂν γὰρ, μικρὸν ὑφέντες, τῷ ἥλῳ ἐπιβῶμεν, ἢ ἀῤῥύθμως τὸν πόδα ἀποθῶμεν, διὰ τὸ παρατηρεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ ἥλου εὐκόλως ἀποσπῶμεν τὸν πόδα μὴ ἐμπειρόμενον, καὶ τοῦ ποδὸς τὴν βάσιν εὐκόλως μεταῤῥυθμίζομεν.

turæ instituto principatum in animali humano obtinet, quo animal hoc a cæteris distinguitur; ne vel adfectibus inflammetur ob aviditatem, vel judicium atque opinatio ejus pervertatur ex socordia. Nam si qualibet in re nos ipsos observaverimus, ut ii qui ambulant; tutius quamque rem suscipiemus. Quodsi enim modicus etiam aliquis lapsus contigerit, eum tamen per istam animadversionem facile corrigemus. Etsi enim paulum connitentes clavum calcaverimus, aut inconcinne pedem promoverimus; propter observationem & a clavo pedem facile retrahimus non infixum, & gressum pedis levi opera aliter dirigimus.

ΚΕΦ. ξα'.

b. Μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ ποὺς ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, φυλάξεις τὸ μέτρον. ἐὰν δὲ ὑπερβῇς, ὡς κατὰ

 κρη-

CAPUT LXI. (Nobis Cap. XXXIX.)

Modus possessionis unicuique corpus est, sicut pes calcei. Si igitur in hoc constiteris, modum servabis. Sin transieris, veluti

κρημνοῦ λοιπὸν ἀνάγκη φέρεσθαι. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδήματος· ἐὰν ὑπὲρ τὸν πόδα ὑπερβῇς, γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοῦ γὰρ ἅπαξ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὅρος οὐδείς ἐστιν.

velut per præceps dehinc te ferri necesse est. Quemadmodum & circa calceum usu venit: si pedis modum transieris, fit deauratus calceus, dein purpureus, dein acu pictus. Illius enim, quod semel modum transierit, nullus prorsus est terminus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Ἐν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, οἷον ἐσθῆσι, τροφαῖς, κτήμασι, χρήμασι, δύο ταῦτά ἐστιν, ἥτε κτῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ χρῆσις. εἰπὼν οὖν πρότερον περὶ τῆς τούτων χρήσεως, ὅτι κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ σώματος χρείαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν δεῖ παραλαμβάνειν, πᾶν τὸ περιττὸν ἀφαιροῦντας, τὸ πρὸς δόξαν ἢ τρυφὴν ἀποτεινόμενον· νῦν περὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν διδάσκει, μέτρον καὶ ταύτης λέγων εἶναι τὸ σῶμα. εἰ γὰρ τῆς μὲν κτήσεως μέτρον ἡ χρῆσις· (διὰ
p. 298 a. γὰρ τὸ χρήσασθαι κτώμεθα·) τῆς δὲ χρήσεως μέτρον τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία· δῆλον,

COMMENTARIVS.

In rebus ad corpus spectantibus, ut in vestibus, in victu, in possessionibus, in pecuniis, duo hæc sunt: eorum adquisitio, & usus. Prius igitur de usu locutus, eatenus iis utendum esse, quatenus ad nudam corporis curationem faciant, omne supervacuum quod ad gloriam aut delicias pertineat, removendo; nunc de *adquisitione* eorum docet, & *hujus* quoque *modum* dicit esse *corpus*. Nam si adquisitionis modus est usus; (eo enim adquirimus, ut utamur,) & ipsius usus modus est corpus, ejusque necessitas;

δῆλον, ὅτι καὶ τῆς κτήσεως μέτρον ἂν εἴη τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία. διὸ, εἰ μὲν εἰς ταύτην τις ἀπίδοι τὴν χρείαν, δέρμασιν ἀρκεσθήσεται λιτοῖς· τῷ μὲν ἐπικειμένῳ, πρὸς θάλψιν καὶ φρουρὰν τοῦ ποδός· τῷ δὲ ὑποκειμένῳ, πρὸς τὸ μὴ ἀμέσως ἐπιβαίνειν τοῖς βλάπτουσιν. ἐὰν δὲ ὑπερβῇ τις τὴν χρεῖαν τοῦ ποδὸς ἐπὶ καλλωπισμὸν καὶ τρυφὴν, γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα, φησὶ, πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοιαύτη δὲ ἦν, ὡς ἔοικε, παρὰ Ῥωμαίοις καὶ περὶ τὰ πορφυρᾶ καὶ κεντητὰ περιεργία, ὥστε καὶ τῶν καταχρύσων αὐτὰ προτιμᾶσθαι. b.

Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως, καὶ τῶν τῷ σώματι, χρειωδῶν· ἐάν τις τὸ μέτρον ὑπερβῇ τῆς χρείας, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ὅρον, εἰς τὸ ἀόριστον λοιπὸν φέρεται, ἄλλα ἄλλοις προστιθεὶς, ἕως ἂν εἰς τὸ βαρύτατον ἐνεχθῇ τῆς τε τρυφῆς καὶ τῆς κενοδοξίας, (διὰ γὰρ ταῦτα ἡ ἐκτροπὴ,) καὶ τῆς ἀκολουθούσης τῇ ἐκτροπῇ πολυ- c.

necessitas; perspicuum est, etiam adquisitionis modum esse corpus, ejusque necessitatem. Quare si quis ad eam necessitatem respexerit, pellibus simplicibus erit contentus, quarum superiores foveant pedem & muniant, soleæ vero id præstent, ne pede nudo calcentur noxia: *sin id quod pes exigit excesserit*, & ad ornatum & delicias deflexerit; *auratus fit calceus*, inquit: *deinde purpureus, post interpunctus*. Tanta autem fuisse videtur apud Romanos in conficiendis calceis purpureis & interpunctis curiositas, ut auratis etiam præferrentur.

Eadem vero est & rei familiaris ratio, ac rerum corpori necessariarum. Si quis enim mensuram necessitatis transierit, ejusque terminum; jam sine termino vagabitur, alia aliis adjiciendo, donec ad extremas delicias & vanitatem præceps feratur; (propter has enim fit ille excessus) & ad multiplicem, quæ excessum sequitur,

σάμενος, ὠφελείᾳ καὶ ἡδονῇ καθαρᾷ ἐπὶ πο-
λὺν χρόνον σύνει, σαυτὸν ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχό-
μενος. ἐὰν γὰρ ταύτῃ ἀποκαθάρῃς τὴν σύγκρι-
p. 290 σιν, ῥᾳδίως ἠρεμήσει ἡ ὄρεξις, αἰσχυνομένη τὴν
a. ἐνέργειαν τῆς ἥττης. κἂν αὖθις τοῦτο καὶ αὖ-
θις ποιῇς, οὐκ ἔτι ἐνοχλήσει ταπεινουμένη. εἰ
δὲ παύεται ἡ ἡδονὴ εὐθέως μετὰ τὸ ἔργον, καὶ
οὐδὲν διαφέρει τότε ὁ ἀπολαύσας τοῦ μὴ ἀπο-
λαύσαντος, πλὴν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἀπολελαυ-
κέναι, οὐκ ἔχει τινὰ λόγου ἀξίαν ἡδονή. δηλοῖ
[δὲ] ἡ μνήμη τῶν ἐν ὀνείροις ἀπολαύσεων, ἀμυ-
δρὸν ἴχνος ἡδονῆς ἔχουσα. ἐπεὶ δ' ἔστιν ὅτε τι-
b. νῶν ἡδονῶν καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν μεταλαμβά-
νομεν, οἷον διὰ παιδοποιίαν, ἢ λουτροῦ μετὰ
πυρετόν· ὅταν, φησὶ, καιρὸς φανῇ ἅψα-
σθαι τοῦ τοιούτου ἔργου, πρόσεχε, μή σε
ἡττήσῃ τὸ προσηνὲς αὐτοῦ, καὶ ἀγω-
γόν· ὥστε σεαυτοῦ ἐκστάντα, ὅλον ἐκδοθῆναι
τῇ

nueris, & diuturnam utilitatem & sinceram voluptatem percipies, te ipsum & laudaturus & adprobaturus. Nam si istam comparationem in planum deduxeris, facile conquiescet adpetitus, certæ cladis verecundiâ. Quod si iterum atque iterum feceris; ita deprimetur, ut molestus esse desinat. Quod si vero voluptas statim post opus desinit, ac tum nihil inter eum interest qui eam percepit, & eum qui non percepit, excepta cogitatione præteritæ suavitatis, nihil habet voluptas magni æstimandum: idque declarat eorum memoria, quibus in somnis fruimur; quæ obscurum habet voluptatis vestigium. Sed quia interdum voluptatibus nonnullis recte frui possumus, cujusmodi est conjunctionis adpetitus procreandorum liberorum caussa, aut balnei post febrem; *cum*, inquit, *tempus adfuerit* hujuscemodi alicujus *operis adtingendi*, vide *ne te suavitas illius atque illecebræ decipiant*, ut tui oblitus totum te voluptati

τῇ ἡδονῇ· ἀλλ᾽ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ σύγκρινε, πόσῳ κάλλιόν ἐστι τὸ κρατῆσαι τῆς ἡδονῆς, τοῦ ἡττηθῆναι αὐτῆς· δῆλον γὰρ, ὅτι τοσούτῳ, ὅσῳ κάλλιον τὸ δεσπόζειν τῶν ἀλόγων παθῶν, τοῦ δουλεύειν αὐτοῖς, καὶ ἄνθρωπον εἶναι μᾶλλον, ἢ θηρίον.

luptati tradas; *sed eo tempore contentionem facito, quanto pulcrius sit vincere voluptatem, quam ab ea vinci*: tanto nimirum, quanto pulcrius est imperare brutis adfectibus, quam servire; & hominem esse, quam bestiam.

ΚΕΦ. νζ. c.

Ὅταν τι, διαγνοὺς ὅτι ποιητέον ἐστὶ, ποιῇς, μηδέποτε φύγῃς ὀφθῆναι πράσσων αὐτὸ, κἂν ἀλλοῖόν τι μέλλωσιν οἱ πολλοὶ περὶ αὐτοῦ ὑπολαμβάνειν. εἰ μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς ποιεῖς, αὐτὸ τὸ ἔργον φεῦγε. εἰ δὲ ὀρθῶς, τί φοβῇ τοὺς ἐπιπλήξοντας οὐκ ὀρθῶς.

CAPVT LVII. (Nobis Cap. XXXV.)

Cum facis aliquid, quod faciendum re deliberata judicaveris; numquam fuge ne id faciens conspiciaris, tametsi iniquius de eo judicium facturum sit vulgus. Etenim, si non recte facis, ipsum factum fuge: sin recte, quid eos metuis, qui non recte reprehensuri sunt?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 291 a.

Πολλὴν σπουδὴν ποιεῖται τοῦ τὸ ἀγαθὸν δι᾽ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ἵνα καὶ ὄντως ἀγαθὸν ᾖ, καὶ μὴ

COMMENTARIVS.

Vehementer in eo elaborat, ut bonum, ob id ipsum quod bonum sit, amplectamur, non autem

μὴ διὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν. ὁ γὰρ διὰ ταύτην αἱρούμενός τι, ταύτην εἶναι τίθεται τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐκεῖνο. διὸ, εἰ μὲν ὀρθῶς διέγνωκεν, ὅτι δέον ἐστὶ τόδε τι μὴ ποιῆσαι, φυγεῖν δεῖ τὴν πρᾶξιν, οὐκ ἀγαθὴν
b. οὖσαν· εἰ δὲ ὀρθῶς διαγνοὺς ποιεῖ, οὐ χρὴ φεύγειν τὸ ὀφθῆναι ποιοῦντα, διὰ τοὺς οὐκ ὀρθῶς μεμφομένους τὸ γινόμενον. ἐπεὶ συμβαίνει, τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὀρθῶς γινωσκόμενον ὅτι ἀγαθόν·) προτιμᾶν τὸ μὴ ἀγαθὸν, ἀλλὰ κακὸν, ὡς ψεῦδος. τοιαύτη γάρ ἐστιν ἡ τῶν πολλῶν μὴ ὀρθὴ περὶ τοῦ πραττομένου ὑπόληψις. πρὸς δὲ τούτῳ συμβαίνει, τὸ τῷ ὀρθῷ λόγῳ κριθὲν ἀγαθὸν, κακὸν ἡγεῖσθαι,
c. φεύγοντα αὐτό. τὸ γὰρ φευκτὸν, κακόν. καὶ ἔτι μέντοι συμβαίνει τῷ τοιούτῳ, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀφισταμένῳ, εἰς τὰς τῶν πολλῶν δόξας ἀποφέρεσθαι, καὶ ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ζητεῖν, καὶ τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψευδές.

autem propter popularem opinionem. Nam qui propter hanc aliquid expetit: in ea ipſa bonum collocat, non in illo. Quamobrem, ſi quis recte perſpexit, aliquid non eſſe faciendum, ipſa res eo fugienda eſt, quia non bona. Sin aliquid recte deliberatum ſuſcepit, non debet propter eos, qui factum id perperam reprehendant, recuſare quo minus palam id agat. Fit enim ea ratione, ut vero bono (id enim eſt, quod *recte bonum judicatum eſt)* non bonum, ſed malum, ut eſt mendacium, præferatur. Talis enim eſt vulgi non recta de eo quod fit opinio. Præterea fit, ut, quod recta ratio bonum judicavit, id malum putetur & fugiatur. Quod enim fugiendum, id malum. Denique fit & illud, ut qui a ſe ipſo & a rebus diſcedit, ad vulgi opiniones deferatur, atque ibi bonum & malum quærat, itemque verum & mendacium.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νή.

Ὡς τὸ, Ἡμέρα ἐστὶ, καὶ, Νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν, πρὸς δὲ τὸ συμπεπλεγμένον ἀπαξίαν· οὕτω καὶ τὸ τὴν μείζω μερίδα ἐκλέξασθαι, πρὸς μὲν τὸ σῶμα ἐχέτω ἀξίαν, πρὸς δὲ τὸ, τὸ κοινωνικὸν ἐν ἑστιάσει, οἷον δεῖ, φυλάξαι, ἀπαξίαν ἔχει. Ὅταν οὖν συνεσθίῃς ἑτέρῳ, μέμνησο, μὴ μόνον τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἀξίαν τῶν παρακειμένων ὁρᾷν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἑστιάτορα αἰδῶ φυλάξαι. [Alii vulgo, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἑστιάτορα οἵαν δεῖ φυλαχθῆναι.] p. 292 a.

CAPUT LVIII. (Nobis Cap. XXXVI.)

Quemadmodum illud, Dies est, &, Nox est, ad sejunctionem quidem magnam habet æstimationem, ad conjunctionem autem rejectaneum est: sic etiam, majorem portionem sibi eligere, ad corpus quidem quod adtinet, æstimationem utique habeat; sed, communitatis officium si spectes, pudoremque in convivio servandum, rejectaneum est. Quod si igitur alicujus conviva es, memento, non modo adpositorum erga corpus æstimationem spectare, verum etiam pudorem servare adversus convivatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τῶν ὑποθετικῶν συλλογισμῶν, ὧν οἱ Στωϊκοὶ τὴν τεχνολογίαν ἐξεπονήσαντο, οἱ μέν εἰσι διεζευγμένοι, οἱ δὲ συνημμένοι, ἤτοι συμπεπλεγμένοι. Διεζευγμένοι μέν· ἐν οἷς, τοῦ ἑτέρου ὄντος, b.

COMMENTARIUS.

Syllogismi hypothetici, in quibus enucleandis Stoici laborarunt, partim sunt disjuncti, partim conjuncti, sive complexi. *Disjuncti*, in quibus cum est alterum,

ὄντος, τὸ ἕτερον πάντως οὐκ ἔστι· καὶ, τοῦ ἑτέρου μὴ ὄντος, πάντως τὸ ἕτερον ἐστίν. ὡς, ὅταν εἴπω· Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νὺξ ἐστίν· ἀλλὰ μὴν νὺξ ἐστίν· ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστιν. Οὕτω μὲν, τοῦ ἑτέρου τιθεμένου, ἀναιρεῖται πάντως τὸ ἕτερον. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑτέρου τίθεται τὸ ἕτερον, ὅταν εἴπω· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα οὐκ ἔστι· νὺξ ἄρα ἐστίν· ἤ: Ἀλλὰ μὴν νὺξ οὐκ ἔστιν· ἡμέρα ἄρα ἐστί. Τοιοῦτον μὲν
c. οὖν τὸ διεζευγμένον· ἐν ᾧ τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νὺξ ἐστιν, ὡς ἀξίωμα, τοῦτ' ἔστιν, ὡς ἐναργὲς καὶ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἀληθὲς, παραλαμβάνεται. ταῦτα γὰρ, Ἀξιώματα ἐκάλουν οἱ Στωϊκοί. Τὸ δὲ Συμπεπλεγμένον ἐστὶν, ὅταν δύο τινῶν συμπεριπεπλεγμένων ἀλλήλοις οὕτως, ὥστε τὸ μὲν ἡγούμενον εἶναι, τὸ δὲ ἑπόμενον, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου ἀκολουθεῖ τὸ ἑπόμενον, τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον. οἷον συμπέπλεκται ἀληθῶς· Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ

alterum, nullo modo alterum esse potest: & cum alterum non est, utique est alterum; ut cum dico: Aut dies est, aut nox est. Atqui nox est. Dies ergo non est. Sic cum alterum statuitur, alterum utique tollitur: alterius vero negatione, alterum adiirmatur; ut cum dico: Atqui dies non est; Nox igitur est. Aut, Atqui nox non est; Dies ergo est. Ac tale quidem est disjunctum, in quo illud, *Aut dies est, aut nox est*, axiomatis loco, hoc est, tamquam evidens, & secundum communes notiones verum, adhibetur. Ea enim Axiomata vocabant Stoici. *Copulatum* vero est, cum duobus inter sese ita complexis, ut alterum antecedat, alterum consequatur, adfirmationem antecedentis sequitur consequens, negatione vero consequentis unà tollitur antecedens. Veluti vere hæc copulantur: Si dies est, nox

οὐκ ἔστιν. ἀληθῶς γὰρ τῷ, Ἡμέρα ἐστὶν, p.293
ἡγουμένῳ, ἕπεται τὸ, Νὺξ οὐκ ἔστιν. ἐπὶ γοῦν a.
τούτου συμπεπλεγμένου, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου τίθεται τὸ ἑπόμενον· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ ἄρα οὐκ ἔστι. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου, ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον· Ἀλλὰ μὴν οὐχὶ νὺξ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἔστι δηλονότι· (αἱ γὰρ δύο ἀναιρέσεις μίαν ποιοῦσι συγκατάθεσιν·) ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστι. τοιοῦτον μὲν οὖν καὶ τὸ συμπεπλεγμένον, ἢ συνημμένον.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐπι- b.
κτήτου λεγόμενον. Τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, ἐπὶ μὲν τοῦ διεζευγμένου συλλογισμοῦ, ὡς ἀξίωμα ἀναμφίλεκτον παραλαμβάνεται· ἐπὶ δὲ τοῦ συνημμένου οὐκ ἔτι. τὸ γὰρ ἐκεῖ παραλαμβανόμενον ἀξίωμα τὸ συμπεπλεγμένον ἐστὶ τὸ, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν. ὥσπερ οὖν, φησὶ, τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν· ἀπ' αὐτοῦ γὰρ ἤρτηται πᾶς ὁ διε-

nox non eſt. Nam ſi vere hoc antecedit, Dies eſt; ſequitur illud, Noctem non eſſe. In copulato igitur adfirmatione antecedentis adfirmatur conſequens: Atqui dies eſt; Nox igitur non eſt. Negatione vero conſequentis, una tollitur etiam antecedens: Atqui non nox non-eſt, ſed eſt ſcilicet; (nam duæ negationes, unam efficiunt adfirmationem) Dies igitur non eſt. Ac tale quidem eſt complexum, ſive copulatum.

Iam autem Epicteti verba videamus. Scilicet illud, Aut dies eſt, aut nox eſt, in ſyllogiſmo disjuncto, ut pronunciatum certum adhibetur: ſed in copulato non item. Nam quod ibi adhibetur pronunciatum, complexum eſt, Si dies eſt, nox non eſt. *Sicut igitur*, inquit, *illud,* AUT DIES, AUT NOX EST, *ad ſejunctionem quidem magnam vim habet;* (ab eo enim pendet omnis

ὁ διεζευγμένος συλλογισμός· πρὸς δὲ τὸ συμ-
c. πεπλεγμένον ἀπαξίαν· διασπᾷ γὰρ τὴν συμπλοκὴν τὴν λέγουσαν, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν· οὕτω καὶ ἐν συμποσίῳ, τὴν μείζονα μερίδα ἐκλέγεσθαι, πρὸς μὲν τὸ σῶμα χρειῶδές ἐστι καὶ ὠφέλιμον, καὶ ἐξαίρετον· πρὸς δὲ τὸ φυλάξαι τὸ κοινωνικὸν ἐν ἑστιάσει, ἀπαξίαν ἔχει· διασπᾷ γὰρ καὶ τοῦτο τὴν κοινωνίαν, ὡς τὸ συμπεπλεγμένον ἐκεῖνο. Ὅταν οὖν συνεστιάθῃς ἑτέροις, μὴ μέμνησο μόνον τὴν πρὸς τὸ σῶμα τὸ σὸν ὁρᾷν ἀξίαν ἐν τοῖς παρακειμένοις, καὶ ἐκλέγεσθαι ἀπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸ κοινωνικὸν τῆς ψυχῆς, ὃ χρὴ φυλάττειν ἀνεπίληπτον.

p. 294 a. Δῆλον δὲ, ὅτι, κἂν ἐπὶ ἑστιάσεως ἐποιήσατο τὸν λόγον, κοινῶς ἐπὶ πάσης κοινωνίας τείνειν αὐτὸν χρὴ καὶ συναναστροφῆς. τὸ γὰρ πλεονεκτικὸν πᾶσαν διασπᾷ κοινωνίαν· ὥσπερ τὸ,

omnis syllogismus disjunctivus;) *ad conjunctionem vero plane nullam;* (divellit enim complexionem, quæ ait, Si dies sit, noctem non esse:) *sic etiam in convivio majorem eligere partem, corpori quidem utile est, & conducibile, & optabile; ad servandam autem communitatem in convivio, nihil valet.* Nam & hoc dirimit communitatem, ut complexum illud. Quare, sicubi cum aliis comedis, memento, ut non modo eam æstimationem respicias, quam habent cibi adpositi pro tuo corpore; sed & eam, quæ pertinet ad communitatis officium animi, quod citra reprehensionem servandum est.

Quamvis autem de *convivio* verba faciat; tamen, ad omnem societatem vitæque consuetudinem in genere hæc esse transferenda, perspicuum est. Cupiditas enim plus habendi, quam alii, omnes dirimit necessitudines: sicuti æquabi-

τὸ, ἕκαστον τοῦ ἐπιβάλλοντος τυγχάνειν, συνέχει, καὶ αὔξεσθαι καὶ διαμένειν ποιεῖ. καὶ γὰρ ἡ τῶν λῃστῶν κοινωνία, καίτοι ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν συνεστῶσα, ἕως τότε σώζεται, ἕως φυλάττει τοῦτο τὸ παράγγελμα, τὸ μὴ πλεονεκτεῖν ἀλλήλους. διὰ γὰρ τοῦτο τῆς δικαιο- b.
σύνης τὸ ἴχνος, καὶ ἡ ἀδικία ἐκείνη συνίσταται. Προτρέψας δὲ πρότερον πολλαχοῦ τὸν ἀκροατὴν πρὸς ἐλευθερίαν, καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς ἀνδρείαν, καὶ μεγαλοψυχίαν, καὶ πρὸς φρόνησιν, καὶ πρὸς σωφροσύνην· ἐν τούτῳ πρὸς δικαιοσύνην αὐτὸν παρακαλεῖ, τὸ πρὸς αὐτὴν ἐμπόδιον τὴν πλεονεξίαν εἰσηγούμενος.

æquabilitas, cum suum cuique tribuitur, easdem continet, auget, conservat. Nam & latronum communitas, quamvis ex talibus conflata viris, tantisper durat, dum præceptum hoc servatur, non fraudandos socios. Ob hoc enim justitiæ vestigium, etiam injustitia illa permanet. Cum autem prius multis locis auditorem hortatus fuerit ad libertatem, & in aliis ad fortitudinem, ad magnitudinem animi, ad prudentiam & temperantiam; in hoc eum ad justitiam vocat, cujus impedimentum avaritiam esse docet.

ΚΕΦ. νθ΄. c.

Ἐὰν ὑπὲρ δύναμιν ἀναλάβῃς τι πρόσωπον, καὶ ἐν τούτῳ ἠσχημόνησας, καὶ, ὃ ἠδύνασο ἐκπληρῶσαι, παρέλιπες.

CAPUT LIX. (Nobis Cap. XXXVII.)

Si quam personam, quæ supra tuas vires est, indueris; cum in hac ipsâ indecore te geres, tum eam, quam sustinere poteras, omiseris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ τὸ ἁπλῶς ἄριστον ἐπιτηδεύειν χρὴ, ἀλλὰ
τὸ τῶν ἡμῖν συμμέτρων ἄριστον. οὐδὲν γὰρ ἐν
ἀσυμμέτροις ὑποδοχαῖς ἐπιγίνεται. διὸ χρὴ μὴ
p.295 προπετῶς τὰ μείζονα πρoσωπεῖα περιβάλλε-
a. σθαι, διδασκάλου, ἢ φιλοσόφου, ἢ ἐν νηὶ κυ-
βερνήτου, ἢ ἐν πόλει ἄρχοντος. κάλλιον γὰρ,
ἐν ὑφειμένῳ προσώπῳ εὐδοκιμεῖν, περικρατοῦν-
τα τοῦ προσώπου, καὶ ὑπερβάλλοντα αὐτὸ,
ἢ ἐν ὑπερέχοντι ἀσχημονεῖν, ἀπολειπόμενον τῆς
ἀξίας αὐτοῦ. καὶ κάλλιον, παιδαγωγὸν ἄρι-
στον εἶναι, ἢ διδάσκαλον εὐτελῆ· καὶ οἰκονόμον
χρηστὸν, ἢ ἄρχοντα μοχθηρόν. πρὸς γὰρ τῷ
b. ἀσχημονεῖν ἐν τῷ μείζονι προσώπῳ, (οὐ κατὰ
δόξαν ἀσχημονεῖν λέγω, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν
φύσιν τοῦ πράγματος·) καὶ, ὅπερ ἠδυνάμεθα
συμμέτρως ἐπιτηδεύοντες κατορθοῦν, ἀπόλλυ-
μεν.

COMMENTARIVS.

Non ei ſtudendum, quod per ſeſe optimum eſt; ſed ei, quod eſt ex iis, quæ nobis adcommodata ſunt, optimum. Nullus enim ea, quæ ſupra modum ſuſcipiuntur, fructus conſequitur. Quare non temere *perſonæ majores* induendæ ſunt, ut doctoris, aut philoſophi, aut in nave gubernatoris, aut in urbe magiſtratus. Præſtat enim *perſonam inferiorem* cum laude ſuſtinere, ut non par modo ſis, ſed etiam ea ſuperior; quam indecore gerere ſuperiorem, nec illius dignitati reſpondere. Honeſtiusque eſt, optimum eſſe pædagogum, quam ineptum doctorem; & bonum adminiſtratorem rei familiaris, quam improbum magiſtratum. Nam majorem perſonam indecore gerere (hoc autem indecorum non ad opinionem, ſed ad ipſius rei naturam referatur) illud etiam habet mali, quod eam perdimus, quam noſtris rebus aptam belle ſuſtinere poſſemus.

μεν. ἀμείνων γὰρ ὑποκριτὴς ἐν τραγωδία καὶ κωμωδία ὁ δοῦλον καλῶς ὑποκρινόμενος, τοῦ ἐν προσωπείω δεσπότου ἢ βασιλέως μὴ κατορθώσαντες. Καὶ τοῦτο δέ μοι πρὸς δικαιοσύνην ὁρῶ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ ἄξιον ἐν τῷ βίῳ πρόσω- c. πον ἐκλέγεσθαι παραινοῦν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν.

poſſemus. Melior enim hiſtrio & in comœdia eſt, & in tragœdia, qui ſervum bene repræſentat, quam is qui domini aut regis perſonam male agit. Et hoc ego caput rurſus ad juſtitiam refero, quod quemque jubet perſonam ſe dignam eligere, nec ad altiora adſpirare.

ΚΕΦ. ξ΄.

Ἐν τῷ περιπατεῖν καθάπερ προσέχεις, μὴ ἐπιβῇς ἥλῳ, ἢ στρέψῃς τὸν πόδα σου· οὕτω πρόσεχε, μὴ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν βλάψῃς τὸ σεαυτοῦ. καὶ τοῦτο ἐὰν ἐφ᾽ ἑκάστου ἔργου παραφυλάσσωμεν, ἀσφαλέστερον ἀψόμεθα τοῦ ἔργου.

CAPVT LX. (Nobis Cap. XXXVIII.)

Quemadmodum in ambulando caves, ne clavum calces, pedemve distorqueas: ſic etiam cave, ne principalem tui partem lædas. Id ſi in quovis negotio obſervaverimus, tutius adgrediemur opus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 296 a.

Διχῶς ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ βλάπτεται· καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἑαυτὴν ἐμπείρουσα, καὶ δι᾽ αὐτῶν προσκολλωμένη τῷ σώματι, ὅτε ὑποφθέγγεται

COMMENTARIVS.

Bifariam humanus animus læditur. Aut cum brutis adfectibus adfixus, per eosdem corpori adglutinatur; reclamans ille quidem nonnihil, atque ægre

φθέγγεται μὲν δυσχεραίνουσά πως, ἡττᾶται δὲ τοῖς πάθεσι, τυραννουμένη ὑπ' αὐτῶν νενευρωμένων· ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῆς κρίσιν διαστραφεῖσα, ὅτι οὐδὲ διακρίνει αὐτὴν ὡς ἄλλην ἀπὸ τῶν ἀλόγων παθῶν. Παραγγέλλει οὖν ὁ παιδαγωγὸς, ἀμφότερα ταῦτα φυλάττεσθαι κατὰ
b. τὴν ἐν βίῳ διαγωγὴν, ἣν ἀπείκασε τῷ περιπατεῖν· ὥστε μήτε τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἐμπαρῆναι, ἅπερ, σωματικὰ ὄντα, δίκην ἥλων προσηλοῖ τὴν συγκολληθεῖσαν αὐτοῖς ψυχὴν τῷ σώματι. ποῖος δὲ ἧλος οὕτω προσηλοῖ, ὡς τὰ ἄλογα ταῦτα πάθη, ποιοῦντα τὴν ψυχὴν ἓν νομίζειν ἑαυτὴν καὶ αὐτὰ καὶ τὸ σῶμα; Τὴν δὲ διαστροφὴν τοῦ δοξαστικοῦ καὶ περιπεζίου τῆς ψυχῆς μέρους, καθ' ὃ κοινωνεῖ τῷ σώματι καὶ ταῖς σωματικαῖς ζωαῖς ἡ ψυχὴ, τῷ τὸν
c. πόδα στρέψαι οἰκείως ἀπείκασε· καὶ παρακελεύεται, ὥσπερ ἐν τῷ περιπατεῖν φυλάττομεν τὸ σῶμα, οὕτως ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν κατὰ τὸν βίον ἔργων τὴν λογικὴν ψυχὴν, τὴν κατὰ φύσιν

ægre ferens, sed superatus ab adfectibus, qui corroborati tyrannidem in eum exercent: aut cum suopte judicio corrupto, se ipsum non discernit ut diversum a brutis adfectibus. Monet igitur pædagogus, horum utrumque in degenda vita cavendum esse, quam similem *ambulationi* facit; ne quis brutis adfectibus succumbat: qui, cum sint corporales, clavorum instar adglutinatum sibi animum corpori adfigunt. Quis vero clavus sic adfigit, ut bruti isti adfectus? qui efficiunt, ut putet animus, & se ipsum & illos & corpus esse unum? Perversitatem autem opinationis, & ejus partis animi, quæ quasi terræ adfinis cum corpore aliquid & cum bruta vita commune habet, *distortioni pedis* apte comparat: & hortatur, ut, quemadmodum in ambulando corpori cavemus, sic in vitæ negotiorum tractatione cavendum esse animo ratione prædito, qui naturæ

φύσιν ἡγεμονοῦσαν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ζώῳ, καθ' ἣν καὶ χαρακτηρίζεται τοῦτο τὸ ζῶον, φυλάσσειν· ἵνα μὴ λάθῃ ἑαυτὴν ἢ τοῖς πάθεσιν ἐμπυριζομένη διὰ λαιμαργίαν, ἢ τὴν κρίσιν καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς διαστρεφομένη διὰ ῥαθυμίαν. ἐὰν γὰρ ἐφ' ἑκάστου παραφυλάττωμεν ἑαυτοὺς, ὥσπερ οἱ βαδίζοντες, ἀσφαλέστερον ἑκάστου p. 297 a.
τῶν ἔργων ἀψόμεθα. κἂν γὰρ συμβῇ τις ὀλίγος ὄλισθος, παραφυλαττόντων ἡμῶν, ῥαδίως αὐτὸν ἐπανορθοῦμεν. κἂν γὰρ, μικρὸν ὑφέντες, τῷ ἥλῳ ἐπιβῶμεν, ἢ ἀῤῥύθμως τὸν πόδα ἀποθῶμεν, διὰ τὸ παρατηρεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ ἥλου εὐκόλως ἀποσπῶμεν τὸν πόδα μὴ ἐμπειρόμενον, καὶ τοῦ ποδὸς τὴν βάσιν εὐκόλως μεταῤῥυθμίζομεν.

turæ instituto principatum in animali humano obtinet, quo animal hoc a cæteris distinguitur; ne vel adfectibus inflammetur ob aviditatem, vel judicium atque opinatio ejus pervertatur ex socordia. Nam si qualibet in re nos ipsos observaverimus, ut ii qui ambulant; tutius quamque rem suscipiemus. Quodsi enim modicus etiam aliquis lapsus contigerit, eum tamen per istam animadversionem facile corrigemus. Etsi enim paulum conniventes clavum calcaverimus, aut inconcinne pedem promoverimus; propter observationem & a clavo pedem facile retrahimus non infixum, & gressum pedis levi opera aliter dirigimus.

ΚΕΦ. ξα'. b.

Μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ ποὺς ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, φυλάξεις τὸ μέτρον. ἐὰν δὲ ὑπερβῇς, ὡς κατὰ

CAPUT LXI. (Nobis Cap. XXXIX.)

Modus possessionis unicuique corpus est, sicut pes calcei. Si igitur in hoc constiteris, modum servabis. Sin transieris, veluti

κρημνοῦ λοιπὸν ἀνάγκη φέρεσθαι. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδήματος· ἐὰν ὑπὲρ τὸν πόδα ὑπερβῇς, γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοῦ γὰρ ἅπαξ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὅρος οὐθείς ἐστιν.

veluti per præceps dehinc te ferri necesse est. Quemadmodum & circa calceum usu venit: si pedis modum transieris, fit deauratus calceus, dein purpureus, dein acu pictus. Illius enim, quod semel modum transierit, nullus prorsus est terminus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Ἐν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, οἷον ἐσθῆσι, τροφαῖς, κτήμασι, χρήμασι, δύο ταῦτά ἐστιν, ἥτε κτῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ χρῆσις. εἰπὼν οὖν πρότερον περὶ τῆς τούτων χρήσεως, ὅτι κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ σώματος χρείαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν δεῖ παραλαμβάνειν, πᾶν τὸ περιττὸν ἀφαιροῦντας, τὸ πρὸς δόξαν ἢ τρυφὴν ἀποτεινόμενον· νῦν περὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν διδάσκει, μέτρον καὶ ταύτης λέγων εἶναι τὸ σῶμα. εἰ γὰρ τῆς μὲν κτήσεως μέτρον ἡ χρῆσις· (διὰ
p. 298 a. γὰρ τὸ χρήσασθαι κτώμεθα·) τῆς δὲ χρήσεως μέτρον τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία· δῆλον,

COMMENTARIUS.

In rebus ad corpus spectantibus, ut in vestibus, in victu, in possessionibus, in pecuniis, duo hæc sunt: eorum adquisitio, & usus. Prius igitur de usu locutus, eatenus iis utendum esse, quatenus ad nudam corporis curationem faciant, omne supervacuum quod ad gloriam aut delicias pertineat, removendo; nunc de *adquisitione* eorum docet, & *hujus* quoque *modum* dicit esse *corpus*. Nam si adquisitionis modus est usus; (eo enim adquirimus, ut utamur,) & ipsius usus modus est corpus, ejusque necessitas;

δῆλον, ὅτι καὶ τῆς κτήσεως μέτρον ἂν εἴη τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία. διὸ, εἰ μὲν εἰς ταύτην τὶς ἀπίδοι τὴν χρείαν, δέρμασιν ἀρκεσθήσεται λιτοῖς· τῷ μὲν ἐπικειμένῳ, πρὸς θάλψιν καὶ φρουρὰν τοῦ ποδός· τῷ δὲ ὑποκειμένῳ, πρὸς τὸ μὴ ἀμέσως ἐπιβαίνειν τοῖς βλάπτουσιν. ἐὰν δὲ ὑπερβῇ τις τὴν χρεῖαν τοῦ ποδὸς ἐπὶ καλλωπισμὸν καὶ τρυφὴν, γί- b. νεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα, φησὶ, πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοιαύτη δὲ ἦν, ὡς ἔοικε, παρὰ Ῥωμαίοις καὶ περὶ τὰ πορφυρᾶ καὶ κεντητὰ περιεργία, ὥστε καὶ τῶν καταχρύσων αὐτὰ προτιμᾶσθαι.

Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως, καὶ τῶν τῷ σώματι, χρειωδῶν· ἐάν τις τὸ μέτρον ὑπερβῇ τῆς χρείας, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ὅρον, εἰς τὸ ἀόριστον λοιπὸν φέρεται, ἄλλα ἄλλοις προστιθεὶς, ἕως ἂν εἰς τὸ βαρύτατον ἐνεχθῇ τῆς τε τρυ- c. φῆς καὶ τῆς κενοδοξίας, (διὰ γὰρ ταῦτα ἡ ἐκτροπὴ,) καὶ τῆς ἀκολουθούσης τῇ ἐκτροπῇ πολυ-

necessitas; perspicuum est, etiam adquisitionis modum esse corpus, ejusque necessitatem. Quare si quis ad eam necessitatem respexerit, pellibus simplicibus erit contentus, quarum superiores foveant pedem & muniant, soleæ vero id præstent, ne pede nudo calcentur noxia: *sin id quod pes exigit excesserit*, & ad ornatum & delicias deflexerit; *auratus fit calceus*, inquit: *deinde purpureus, post interpunctus.* Tanta autem fuisse videtur apud Romanos in conficiendis calceis purpureis & interpunctis curiositas, ut auratis etiam præferrentur.

Eadem vero est & rei familiaris ratio, ac rerum corpori necessariarum. Si quis enim mensuram necessitatis transierit, ejusque terminum; jam sine termino vagabitur, alia aliis adjiciendo, donec ad extremas delicias & vanitatem præceps feratur; (propter has enim fit ille excessus) & ad multiplicem, quæ excessum sequitur,

πολυδεοῦς ἐνδείας, †) καὶ τῆς ἐπ᾽ αὐτῇ θλί-
ψεως. ἂν γὰρ δέκα κτησώμεθα, εἴκοσι βουλό-
μεθα· κἂν εἴκοσι, τεσσαράκοντα· καὶ ἐφε-
ξῆς· καὶ πέρας οὐδὲν τῆς εἰς τὸ ἀχανὲς τῆς
ἀπληστίας ὠθήσεως. δῆλον δὲ, ὅτι καθ᾽ ἕκα-
στον τῶν πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος παρα-
λαμβανομένων, ἡ τὸν ὅρον ἐκβᾶσα φύσεως κτῆ-
p. 399 σις. εἰς ἀοριστίαν ἐκπίπτει· ὥστε καὶ τοῦ σκο-
a. ποῦ λοιπὸν ἐπιλανθάνεσθαι, καὶ τῆς χρείας,
εἰς ἣν συντελεῖ, ὅτι ἡ τοῦ σώματός ἐστιν αὕ-
τη. τοιγαροῦν καὶ προϊέμεθα τὸ σῶμα πολλά-
κις δι᾽ ἀπλήστου τῆς τούτων κτήσεως. Μήπο-
τε δὲ τὸ τοῦ ὑποδήματος παράδειγμα, ἐὰν κα-
τὰ τὸ μέγεθος ληφθῇ, καὶ μὴ κατὰ τὸν καλ-
λωπισμὸν ὑπερβαῖνον τὸ μέτρον, * * * προσκό-
πτοντας ἡμᾶς ἐπ᾽ αὐτῷ πολλάκις, καὶ πίπτον-
b. τας, κατακρημνίσῃ ποτέ; Χρὴ δὲ ἀπὸ τῶν
περὶ τῆς χρήσεως εἰρημένων, καὶ τὰ περὶ τῆς
κτήσεως διαιρεῖν. Εἴη δ᾽ ἂν καὶ ταῦτα τὰ κε-
φάλαια,

†) Forf. πολυειδοῦς ἐνδ.

tur, indigentiam, & hujus comitem adflictationem. Nam si decem paravimus, volumus habere viginti; si hæc, quadraginta: & sic deinceps; nec ullus finis est prolabendi in vastum illud atque immensum pelagus insatiabilis cupiditatis. Constat enim, in singulis iis, quæ ad usum corporis adhibentur, adquisitionem, quæ limites excedit, recidere in infinitum; ut jam & scopi & usus obliviscatur ad quem pertinet, qui corporis est curatio. Quare nonnumquam etiam ipsius corporis curam abjicimus, dum ista sine modo cumulamus. Fortasse vero calcei exemplum, si is magnitudini pedis responderit, nec ornatu modum excesserit, * * * sæpe nos idcirco offendentes & prolapsos, denique in præcipitium aget. Ex iis porro quæ de usu dicta sunt, ea quoque dijudicari debent, quæ ad adquisitionem pertinent. Pertinent autem & hæc capita,

φάλαια, τὸ προσῆκον μέτρον ἐν τῇ κτήσει καὶ χρήσει τῶν ἐκτὸς διδάσκοντα φυλάττειν, πρὸς δικαιοσύνην ἡμᾶς ἀπευθύνοντα.

capita, convenientem modum in adquirendis & utendis rebus externis docentia, ad juſtitiæ rationem.

ΚΕΦ. ξβ'.

Αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. τοιγαροῦν, ὁρῶσαι, ὅτι ἄλλο μὲν οὐδὲν αὐταῖς πρόσεστι, μόνον δὲ συγκοιμῶνται τοῖς ἀνδράσι, ἄρχονται καλλωπίζεσθαι, καὶ ἐν τούτῳ πάσας ἔχειν τὰς ἐλπίδας. προσέχειν οὖν ἄξιον, ἵνα αἴσθωνται, διότι ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ τιμῶνται, ἢ τῷ κόσμιαι φαίνεσθαι καὶ αἰδήμονες. c.

CAPVT LXII. (Nobis Cap. XL.)

Mulieres ſtatim a decimo quarto anno Dominæ a viris adpellantur. Itaque, cum videant nihil ſibi adeſſe, niſi quod cum viris concumbant, ornare ſe incipiunt, & in hoc ſpes habent omnes. Operæ ergo pretium eſt ſtudere, ut ſentiant, non ob aliud quidquam honorem ſibi haberi, niſi quod modeſtas ſe præbeant ac verecundas.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 300 a.

Ἐνδοὺς καὶ γαμεῖν τοῖς τὸν κατὰ φύσιν αἱρουμένοις βίον, καὶ τὴν καθήκουσαν αὐτοῖς περὶ γυναικὸς ἐπιμέλειαν διὰ βραχέων ἐνδείκνυται· παρα-

COMMENTARIVS.

Etiam matrimonio iis qui vitam naturæ conſentaneam ſequuntur conceſſo; qua ratione his curandæ ſint uxores, paucis oſtendit:

παραβάλλων αὐτῇ τὴν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων χρῆσιν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείνῃ ἑπομένων κακῶν ταύτην ῥυθμίζων. οἱ μὲν γὰρ πολλοί, φησίν,
b. ἄνθρωποι τὰς γυναῖκας εὐθὺς ἐκ νέας ἡλικίας κολακεύουσι, καὶ τιμῶσι, κυρίας καλοῦντες, οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκεν ἢ τοῦ συγκοιμᾶσθαι. διὸ εἰκότως ἐκεῖναι περὶ τοῦτο παρασκευαζόμεναι, καλλωπίζονται, καὶ ἐν τούτῳ πάσας ἔχουσι τὰς ἐλπίδας. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὰς αἰτιᾶσθαι τοσοῦτον, ὅσον τοὺς ἄνδρας, τοὺς διὰ τοῦτο τιμῶντας. διὸ χρὴ συναίσθησιν αὐ-
c. ταῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρασχεῖν, ὅτι οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα παρ' ἡμῶν τιμηθεῖεν ἄν, εἰ μὴ τοῦ τά τε ἤθη κεκοσμῆσθαι, καὶ δι' αἰδοῦς ὑποκατακεκλῖσθαι τῷ ἀνδρί. ταῦτα γὰρ ἔχουσα, καὶ πρὸς οἰκονομίαν λοιπόν, καὶ παιδοτροφίαν, καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιμέλειαν, καὶ τὸν λιτὸν βίον ῥᾳδίως συνεθισθήσεται· ἅπερ ταῖς καλαῖς ἐσομέναις γυναιξὶ προσήκει.

dit: cum eaque id confert, quod vulgus hominum facere solet, eorumque delicta corrigit, & ad normam hanc revocat. Plerique mortales, inquit, *mulieribus* a prima ætate *adulantur*, & honorem habent, easque *dominas* vocant, solius concubitus caussa. Quare non immerito illæ ad hoc sese parantes, comuntur, & in ornatu spem suam omnem collocant. Nec tam illæ reprehendendæ sunt quam mariti, qui eas propterea colunt. Quare ab initio statim sic informandæ consuefaciendæque sunt, ut intelligant, se non alia ulla de caussa a nobis honoratum iri, nisi quod sint ornatis modestisque moribus, & marito verecunde pareant & obsecundent. Quibus dotibus si prædita fuerit mulier, jam & ad tuendam rem familiarem, & ad educationem liberorum, & ad mariti curationem, & ad vitæ frugalitatem facile adsuefiet; quæ officia honestas matronas decent.

ΚΕΦ.

59

ΚΕΦ. ξγ΄. p. 301 a.

Ἀφυΐας σημεῖον, τὸ ἐνδιατρίβειν τοῖς περὶ τὸ σῶμα· οἷον, ἐπὶ πολὺ γυμνάζεσθαι, ἐπὶ πολὺ ἐσθίειν, ἐπὶ πολὺ πίνειν, ἐπὶ πολὺ ἀποπατεῖν, ὀχεύειν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν παρέργῳ ποιητέον· περὶ δὲ τὴν γνώμην ἡ πᾶσα ἔστω ἐπιστροφή.

CAPVT LXIII. (Nobis Cap. XLI.)

Abjectioris ingenii indicium est, Corporis studio immorari; ut, nimium temporis consumere in exercendo, in comedendo, in potando, in alvo dejiciendo, in coëundo. Sed hæc obiter facienda: circa Mentem autem omnis tua cura versator.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὥσπερ οἱ εὐφυεῖς περὶ τὰ τῆς φύσεως τῆς οἰκείας ἄκρα καὶ τέλεια καὶ ἀκριβῆ σπουδάζουσι, καὶ τούτοις ἐνδιατρίβουσιν· οὕτως οἱ ἀφυεῖς περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ ἔσχατα, καὶ ὁλοσχερῆ, καὶ τοῖς πολλοῖς βάσιμα, ἐνδιατρίβουσιν. Ἀνθρώπῳ οὖν κατὰ ψυχὴν λογικὴν οὐσιωμένῳ, χρωμένην τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ, τὸ ἀποστῆναι μὲν τῶν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν, ἐν b.

COMMENTARIVS.

Quemadmodum ingeniosi homines in summis, perfectis & exquisitis naturæ suæ rebus elaborant & immorantur: ita stupidi & hebetes in imperfectis, extremis, generalibus, & vulgo tritis versantur. Itaque, si homo, cujus ab animo rationis compote natura pendet, qui corpore ut instrumento utitur, omissis naturalibus animi actio-

ἐν διατρίβειν δὲ τῷ σώματι, σημεῖον ἀφυΐας
c. ἐστίν· ὥσπερ αἴτιον τούτου, ἡ ἀφυΐα. τίς γὰρ τεχνίτης λόγου ἄξιος περὶ τὴν τῶν ὀργάνων θεραπείαν δαπανᾷ τὸν καιρὸν, τῆς τέχνης τῆς χρωμένης αὐτοῖς ἀμελῶν; Οὐ μόνον δὲ ἀφυΐας ἐστὶ σημεῖον, τὸ ἐνδιατρίβειν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ συμπαθείας περιττῆς. οἷς γὰρ χαίρομεν, καὶ οἷς συμπάσχομεν, τούτοις ἐνδιατρίβομεν. Χρὴ οὖν, φησὶ, τὴν μὲν περὶ τὸ σῶμα ἀσχολίαν, πάρεργον ἡγεῖσθαι· τὴν δὲ προηγουμένην σπουδὴν περὶ τὸ χρώμενον τῷ σώματι ποιεῖσθαι· αὕτη γὰρ δικαία τῶν περὶ αὐτὸ καθηκόντων ἡμῖν διανομή.

actionibus corpori immoretur; *abjectioris* id *ingenii signum* est, quemadmodum & caussa hujus rei est abjectius ingenium. Quis enim artifex alicujus pretii, in curandis instrumentis terit tempus, arte, quæ his usura est, neglecta? Neque vero obtusi tantum & abjectioris ingenii signum est, *occupari circa corpus;* sed immodici, etiam ejus amoris. Quibus enim rebus gaudemus atque adficimur, iis immoramur. Est igitur, inquit, occupatio corporis, *accessio* quædam judicanda: præcipua vero cura ei impendenda, quod corpore utitur. Hæc enim justa est nostri adversus illud officii distributio.

ΚΕΦ. ξδ'.

p. 302 c. Ὅταν σέ τις κακῶς ποιῇ, ἢ κακῶς λέγῃ, μέμνησο, ὅτι καθήκειν αὐτῷ οἰόμενος ποιεῖ ἢ λέγει. οὐχ οἷόντε οὖν, ἀκολουθεῖν αὐτὸν τῷ σοὶ φαινο-

CAPVT LXIV. (Nobis Cap. XLII.)

Cum tibi quispiam male fecerit, aut male dixerit, memento, illum, convenire id sibi putantem, facere id aut dicere. Fieri igitur non potest, ut id sequatur ille, quod tibi

φαινομένῳ, ἀλλὰ τῷ ἑαυτῷ. ὥστε, εἰ κακῶς αὐτῷ φαίνεται, ἐκεῖνος βλάπτεται, ὅστις καὶ ἐξηπάτηται. καὶ γὰρ τὸ ἀληθὲς συμπεπλεγμένον ἄν τις ὑπολάβῃ ψεῦδος, οὐ τὸ συμπεπλεγμένον βέβλαπται, ἀλλ' ὁ ἐξαπατηθείς. Ἀπὸ τούτων h. *οὖν ὁρμώμενος, πρᾴως ἕξεις πρὸς τὸν λοιδοροῦντα. ἐπιφθέγγου γὰρ ἐφ' ἑκάστῳ, ὅτι, Ἔδοξεν αὐτῷ.*

tibi videatur, sed quod ipsi. Quare, si male hoc ei videtur, ipse læditur, idem qui deceptus est. Etenim enunciatum connexum quod verum sit, si quis falsum esse opinatus fuerit, non eo connexum læsum erit, sed is qui deceptus est. Ab his initiis profectus, æquo animo conviciatorem feres. Ad singula quippe dices: Ita visum est illi.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο τὸ παράγγελμα εἰς ἀνεξικακίαν προκαλεῖται καὶ πρᾳότητα, διχόθεν ἐπιχειροῦν· καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅτι ἕκαστος τῇ ἑαυτοῦ φαντασίᾳ καὶ τῷ φαινομένῳ αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἀκολουθεῖ, εἰ μὴ καὶ ἄλλῳ ὁμοίως φαίνοιτο. Οὐ χρὴ οὖν ἀγανακτεῖν, εἰ τῷ φαινομένῳ αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἀκολουθεῖ. καὶ γὰρ καὶ σὺ τούτῳ ἀκολουθεῖς, καὶ πάντες ἄνθρωποι. τίς οὖν ἂν πρὸς τὴν κοινὴν φύσιν ἀγανακτοίη, e. νοῦν ἔχων; Εἰ δ', ὅτι τὸ μὴ καλῶς μηδὲ δικαίως

COMMENTARIVS.

Et hoc præceptum ad patientiam & mansuetudinem adhortatur, duplici argumento utens: primo, quod quilibet suam opinionem & *judicium, quod rectum ipsi videtur, sequitur,* licet alteri secus videatur. Non igitur ægre ferendum, id eum sequi, quod ipsi rectum videatur. Nam & tu & omnes homines idem faciunt. Quis ergo sanus naturæ communi succenseat? Si vero, quia id, quod neque

καίως ἔχον, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ, διὰ τοῦτο ἀγανακτεῖς, καὶ αὕτη ἄτοπος ἡ ἀγανάκτησις. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ βεβλαμμένος, καὶ οὐχὶ σύ. ὁ γὰρ τὸ μὴ καλῶς ἔχον, καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνων, ἠπάτηται. ὁ δὲ ἠπατημένος, βλάπτεται. ὁ γοῦν κακῶς σέ τι ποιῶν ἢ κακῶς λέγων, αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος· κἂν οὐδὲ σὺ, οὐδὲ τῶν μέγα
p. 303 a. δυναμένων τις αὐτὸν ἰσχύσειε βλάψαι· εἴπερ τὰ μὲν ἔξωθεν ἐπιβλαβῆ δοκοῦντα, εἰς σῶμα γίνεται, καὶ τὰ ἐκτός· ὥστε μηδὲ αὐτοῦ κυρίως εἶναι βλάβην. ἡ δὲ ἀπάτη, τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν αὐτὸς ὑφέστηκεν. Ὅτι δὲ αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος ὁ ἀπατηθεὶς, καὶ οὐκ ἐκεῖνος περὶ ὃν ἠπατήθη, ἔδειξεν ἐναργῶς ἐκ τοῦ κατὰ τὸ συμπεπλεγμένον. οἷον, εἰ τὸ, Εἰ ἡμέρα ἐστιν, ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἐστιν, ψεῦδός τις
b. ὑπολάβοι, οὐ τὸ συμπεπλεγμένον βέβλαπται· αὐτὸ γὰρ ἔχει τὴν ἑαυτοῦ ἀλήθειαν· ἀλλ' ὁ ἀπατηθεὶς περὶ αὐτοῦ. οὕτω καὶ ὁ παρὰ τὸ καλῶς

que honestum neque rectum est, recte se habere ille putavit, eo illi succenses; ea quoque indignatio absurda est: nam ille, non tu, damnum facit. Qui enim honestum putat quod est inhonestum, deceptus est. Deceptus vero damnum facit. *Qui ergo tibi male dicit aut facit*, ipse est cui nocetur; quamvis neque tu, neque potentissimus quisquam, ei nocere posset. Externa enim incommoda quæ habentur, corpori aut rebus externis incommodant: quare nec ipsi proprie damnum adferunt. Opinionis autem error, animi damnum est, in quo animo inest natura ejus. Esse autem damnum ei datum, qui deceptus sit, non ei super quo sit deceptus; evidenter exemplo *connexi* demonstrat. Veluti: hoc, Si dies est, sol supra terram versatur: hoc igitur si quis falsum putet; non ipsum connexum damnum facit, cui sua constat veritas; sed is, qui falsum de eo sentit. Sic etiam qui secus ac decet,

καλῶς ἔχον λοιδορῶν σε ἢ κακοποιῶν, αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος· σὺ δὲ οὐδὲ βέβλαψαι, οὐδὲ πέπονθάς τι κακόν· μάλιστα, ἐὰν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ᾖ ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐννοῶν οὖν, καὶ ὅτι ἀνάγκη ἕκαστον τῷ φαινομένῳ αὐτῷ ἀκολουθεῖν, καὶ ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος, καὶ οὐχὶ σὺ, πράως ἕξεις c. πρὸς τὸν λοιδοροῦντα, καὶ μεγαλοφρόνως· ἐὰν καὶ συνεθίσῃς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ἐπιφθέγγεσθαι, ὅτι, Ἔδοξεν αὐτῷ· ἀνάγκη δὲ, τῷ δοκοῦντι ἀκολουθεῖν.

decet, tibi conviciatur aut malefacit, ipse est cui noceatur: tibi vero ne nocitum quidem est, neque mali quidquam datum: præsertim, si in rebus, quarum potestas in nobis sita est, vis & natura boni atque mali collocata est: Quare cogitans, necesse esse, quemque id sequi quod ipsi videatur, & ipsum esse qui faciat damnum, non te, *lenem te* & magnanimum *præbebis adversus conviciatorem;* si te adsuefeceris, ut in quolibet horum statim tibi ipse dicas: *Ita visum est ei;* necesse vero est, ut quisque id, quod ipsi visum fuerit, sequatur.

ΚΕΦ. ξέ. 61

Πᾶν πρᾶγμα δύο ἔχει λαβὰς, τὴν μὲν φορητὴν, τὴν δὲ ἀφόρητον. ὁ ἀδελφὸς ἐὰν ἀδικῇ, ἐντεῦθεν αὐτὸ μὴ λάμβανε, ὅτι ἀδικεῖ· αὕτη p. 304 a. γὰρ ἡ λαβή ἐστιν αὐτοῦ οὐ φορητή. ἀλλὰ ἐκεῖθεν μᾶλλον, ὅτι ἀδελφὸς, ὅτι σύντροφος· καὶ λήψῃ αὐτὸ καθ' ὃ φορητόν.

CAPUT LXV. (Nobis Cap. XLIII.)

Unaquæque res duas habet ansas: unam, qua ferri potest; alteram, qua ferri non potest. Frater si injuriam fecerit; non ab ea parte hanc rem cape, quod injuriam ille facit: hæc est enim ansa rei, qua ferri non potest: sed ab ea parte potius, quod frater est, quod unà tecum enutritus. Sic capies eam, quâ parte ferri possit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πάντα τὰ ἐν γενέσει πράγματα, ἐξ ἐναντίων συγκείμενα, κατά τι μὲν συμφωνεῖ καὶ συναρμόττει πρὸς ἄλληλα, καὶ φορητά ἐστιν ἀλλήλοις· κατά τι δὲ ἀσυμφωνεῖ καὶ ἀφόρητά ἐστιν. οἷον, τὸ πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρὸν
b. ὑπάρχον, κατὰ μὲν τὸ θερμὸν συμφωνεῖ τῷ ἀέρι, καὶ φορητόν ἐστιν αὐτῷ· κατὰ δὲ τὸ ξηρὸν, ἀντίκειται καὶ μάχεται. Οὕτω καὶ ἀδελφὸς ἐὰν ἀδικῇ, καὶ οὗτος δύο ἔχει λαβάς· τὴν μὲν, φορητὴν, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ· τὴν δὲ, ἀφόρητον, τὴν τοῦ ἀδικεῖν. Δῆλον δὲ, ὅτι πρὸς μὲν τὰ φορητὰ εὐκόλως διακείμεθα, καὶ πρᾴως, καὶ εὐαρέστως· πρὸς δὲ τὰ ἀφό-
c. ρητα δυσχεραίνομεν, καὶ τραχυνόμεθα, καὶ δυσαρεστοῦμεν. Εἰ τοίνυν εὐθυμεῖν δεῖ, καὶ εὐαρεστεῖν, καὶ πρᾴως ἔχειν πρὸς ἅπαντα· ἐπειδὴ πάντα τὰς δύο λαβὰς ἔχει, τήν τε φορητὴν, καὶ τὴν ἀφόρητον, ἀπὸ τῆς φορητῆς αὐτῶν δράττεσθαι χρή. πάντα γὰρ ὄντως

COMMENTARIVS.

Omnes res in hoc mundo, quia constant e contrariis, *aliqua ex parte* inter sese consentiunt & conveniunt, ac *tolerabiles sunt; aliqua ex parte* dissentiunt, & sunt *intolerabiles.* Velut, ignis, qui est siccus & calidus, ratione caloris cum aëre consentit, estque ei tolerabilis: quatenus vero siccus, eidem opponitur & repugnat. Sic etiam *frater, si læserit injuriâ,* & hic *duas habet ansas;* alteram tolerabilem, qua est frater; alteram intolerabilem, qua est injurius. Notum autem est, nos ea quæ tolerabilia sunt, leniter, facile, placideque ferre: intolerabilia vero aversari, graviterque & iniquis animis pati. Quamobrem si semper bono & mansueto esse animo, si acquiescere volumus; *quoniam res omnes duas* illas *habent ansas*, tolerabilem unam, alteram intolerabilem, *eâ prehendemus eas, qua sunt tolerabiles.* Nam omnia plane

ὄντως ἐστὶ τοιαῦτα· πλοῦτος, πενία, ὑγεία, νόσος, γάμος, ἀγαμία, τέκνα, ἀτεκνία, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἐν τῷ βίῳ. καὶ γὰρ πλούτου, φορητὸν μὲν, ἡ εὐπορία· ἀφόρητον δὲ, ἡ ἀσχολία καὶ περιολκή. καὶ πενίας, φορη- p.305 τὸν μὲν, ἡ ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνη· ἀφό- a. ρητον δὲ, ἡ ἀπορία. καὶ ὑγείας μὲν φορητὸν, ἡ ῥαστώνη καὶ ἡ εὐχρηστία· ἀφόρητον δὲ, ἡ αὐθάδεια καὶ ἐμπάθεια. τῆς δὲ νόσου, φορητὸν μὲν, ἡ μετριότης τῶν ψυχικῶν παθῶν· ἀφόρητον δὲ, ἡ ταλαιπωρία. καὶ γάμου, φορητὸν μὲν, ἡ παιδοποιΐα, καὶ θεραπεία· ἀφόρητα δὲ, τό τε πολυδεὲς, καὶ ἡ ἄλογος συμπάθεια. καὶ ἡ ἀτεκνία δὲ, τὸ εὔλυτον ἔχει, b. καὶ τοῖς καλλίοσι σχολαστικὸν, καὶ τὸ μὴ φροντίζειν καὶ τῆς μετὰ θάνατον εὐπορίας, καὶ τὸ μέγιστον, ὡς οἶμαι, τὸ μὴ ἀναγκάζεσθαι καὶ κακοῖς οὖσιν ἐνίοτε τοῖς τέκνοις συμπάσχειν· συμβαίνει γὰρ τῇ κακίᾳ συμπάσχειν.

Hh 2 Καὶ

plane sunt talia, divitiæ, paupertas, sanitas, morbus, conjugium, vita cælebs, liberi, orbitas: cætera denique universa, quæ in vita versantur. Nam divitiarum tolerabilis est abundantia; intolerabilis vero occupatio & solicitudines. Paupertatis tolerabilis est tranquillitas & otium, sed intolerabilis egestas. Sanitatis tolerabilis est vacuitas doloris & expeditus membrorum usus: intolerabilis contumacia & adfectuum agitatio. Morbi tolerabilis est moderatio animorum, sed intolerabilis ærumna. In conjugio tolerabilis est procreatio liberorum, & observantia: intolerabilis vero multarum rerum indigentia, & rationis expers dilectio. Orbitas hoc habet, ut expedita sit, & vacare nos sinat rebus pulcrioribus, nec de copiis post obitum relinquendis curare cogat; &, quod meo judicio maximum est, ut non necesse habeat liberos interdum malos amare: tunc enim fit, ut improbitas ametur.

Iam

Καὶ ὕβρις δὲ καὶ λοιδορία, φορητὰ ἔχουσιν, ἔστι μὲν ὅτε, καὶ τὸ γινώσκειν ἃ πρότερον ἠγνοοῦμεν τῶν ἡμετέρων· ἀεὶ δὲ, τὸ προκα-
c. λεῖσθαι τὸ ἐν ἡμῖν ἀνεξίκακον. καὶ ἡ πάντων φευκτοτάτη ἡμῖν, ἡ τοῦ σώματος κόλασις, φορητὴν ἔχει τὴν γυμνασίαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν κάθαρσιν. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα μέγα ἀγαθὸν ἔχει, τὸ ἀνδρικῶς ὑπομεῖναι. καὶ γὰρ τοῦ μὴ περιπεσεῖν, τὸ, περιπεσόντα καλῶς διαγενέσθαι, ὠφελιμώτερόν ἐστι τῷ ἀνθρώπῳ· εἴπερ τὸ μὲν μὴ περιπεσεῖν, τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτός ἐστιν ἀγαθὸν, τὸ δὲ καλῶς διαγενέσθαι, τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ δύο λαβὰς ἔχουσι· καὶ ἔστιν ἀπ᾽ ἐκείνων ὠφεληθῆναι, πι-
p. 306 κρότερον ἡμῶν ἐξεταζόντων τὰ πάθη, καὶ
* ἀσφαλεστέρους γίνεσθαι ποιούντων. καὶ ὅ γε Χαιρωνεὺς Πλούταρχος βιβλίον ὅλον [περὶ] τῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὠφελείας συνέγραψεν.

Iam contumelia & convicium tolerabilia ista habent, interdum quidem, quod ea de rebus nostris cognoscimus quæ prius ignorabamus; semper vero, quod nostra patientia provocatur. Et, quam omnium maxime fugimus, adflictio corporis, tolerabilem habet animi exercitationem & purgationem. Sed in his omnibus magnum inest bonum, si fortiter tolerentur. Nam in ea incidisse, animique constantiam retinuisse, præclarius est, quam non incidisse: quoniam in ea non incidere, corporis bonum est & rerum externarum; sed ea pulcre tulisse, animi bonum est. Quin & inimici duas habent ansas: & fructum ex eis capere licet, in adfectus & perturbationes nostras acrius inquirentibus, atque efficientibus ut simus cautiores. Qua de re Plutarchus Chæronensis integrum volumen scripsit, de Utilitate ex hostibus capienda.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξϛ'.

Οὗτοι οἱ λόγοι ἀσύνακτοι· Ἐγὼ σοῦ πλουσιώτερός εἰμι, ἐγὼ σοῦ ἄρα κρείσσων· ἐγὼ σοῦ λογιώτερος, ἐγὼ σοῦ ἄρα κρείσσων. ἐκεῖνοι δὲ μᾶλλον συνακτικοί· Ἐγὼ σοῦ πλουσιώτερός εἰμι, ἡ ἐμὴ ἄρα κτῆσις τῆς σῆς κρείσσων· ἐγὼ σοῦ b.
λογιώτερος, ἡ ἐμὴ ἄρα λέξις τῆς σῆς κρείσσων. σὺ δέ γε οὔτε κτῆσις εἶ, οὔτε λέξις.

CAPVT LXVI. (Nobis Cap. XLIV.)

Hæ ratiocinationes non ſunt concludentes: Ego ſum te ditior; ergo te ego melior. Ego te ſum facundior; ergo ego te melior. At illæ potius concludendi vim habent: Ego te ſum ditior; mea igitur poſſeſſio melior eſt tuâ. Ego te facundior; mea igitur dictio melior tuâ. At tu quidem nec poſſeſſio es, nec dictio.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οἱ περὶ λόγους ἐσπουδακότες, ὡς ἐπίπαν καὶ εἰς τὴν περὶ λέξιν καὶ σύνταξιν σπουδὴν ἐκφέρονται· ὅπερ οὐ προσήκει τῷ φιλοσοφοῦντι, εἰ μὴ ἄρα ἐπιμελῶς ἀχθεὶς ἐκ παιδὸς διὰ τῶν ἐγκυκλίων λόγων, αὐτοφυῆ, καὶ οὐκ ἐπιτετηδευμένην ἔχει τὴν τοιαύτην εὐφράδειαν. κἂν c.
τοῦτο δὲ τύχῃ, οὐ βούλεται ἐπ' αὐτῷ μέγα

COMMENTARIVS.

Homines literarum ſtudioſi plerique etiam poliendæ *orationis* & ſcriptionis ſtudio feruntur: quod philoſopho indignum eſt, niſi forte aliquis a puero, in liberalibus artibus adcurate inſtitutus, eam dicendi facultatem, quaſi naturalem, & non ſtudio quæſitam ſibi comparavit. Quod ſi cui etiam contigit, non idcirco magnos ſibi ſpiritus

φρονεῖν τὸν φιλοσοφοῦντα, ὡς μὴ τοῦτο ἔχοντα τέλος, μηδὲ κατὰ τοῦτο οὐσιωμένον. λέξις μὲν γὰρ ὅταν ᾖ καλὴ, ἔχει τὸ οἰκεῖον ἀγαθόν· καὶ ὁ τὴν καλλιλεξίαν τέλος πεποιημένος, ποιητής ἐστιν, ἢ συγγραφεύς. ὁ δὲ κατὰ ζωὴν λογικὴν οὐσιωμένος, καὶ τέλος ἔχων τὸ κατὰ φύσιν αὐτῆς, οὐκ ἂν, εὐφραδέστερός ὤν τινες,
p. 307 a. κρείττονα ἑαυτὸν λέγοι δικαίως ἐκείνου. οὐ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἡ λέξις, οὐδὲ τέλος τίθεται τὴν λέξιν, ὥστε κατ' ἐκείνην εἰδοποιεῖσθαι, ὡς πᾶς τεχνίτης κατὰ τὴν τέχνην. ἀλλὰ τὸ δίκαιον εἰπεῖν· Ἡ ἐμὴ λέξις, τῆς σῆς καλλίων. καὶ ἔστι τὸ μὲν προηγούμενον πρὸς τὸν φιλοσοφοῦντα, τὸ τὴν περὶ λέξιν αὐτοῦ πτοίαν ἀναστεῖλαι· παραδείγματι δὲ, τῷ πλουσιωτέρῳ, χρῆται, καὶ μετριάζων ἅμα τὴν ἐπίπληξιν.

ſumet homo philoſophus; ut qui hunc finem ſibi propoſitum non habeat, nec inde pendeat. Nam *dictio* quidem elegans ſi fuerit, ſuum habet bonum: & is cui propoſita eſt dictionis elegantia, poëta eſt, aut hiſtoricus. Is vero cujus virtus ſita eſt in vita rationi conſentanea, quique finem illi convenientem propoſitum habet; quamvis alio diſertior, eo ſe tamen eſſe meliorem, nullo jure dicet. Neque enim ipſe dictio eſt, neque finis ejus eſt dictio, ut ex ea formam ſuam conſequatur, ſicut ex arte ſua quivis artifex. Sed dicendum id, quod verum eſt: *Mea dictio eſt elegantior tuâ.* Spectat igitur præcipue quidem hominem philoſophiæ ſtudioſum, quem ab admiratione dictionis & ſtyli vult revocare: exemplo autem utitur hominis *opulentioris* altero, quo ſimul temperet increpationem.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξζ'. 63

b.

Λούεταί τις ταχέως; μὴ εἴπῃς, ὅτι, Κακῶς· ἀλλ' ὅτι, Ταχέως. πίνει τις πολὺν οἶνον; μὴ εἴπῃς, ὅτι, Κακῶς· ἀλλ' ὅτι, Πολύν. πρὶν γὰρ διαγνῶναι τὸ δόγμα, πόθεν οἶσθα, εἰ κακῶς; Οὕτως οὐ συμβήσεταί σοι, ἄλλων μὲν φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν, ἄλλοις δὲ συγκατατίθεσθαι.

CAPUT LXVII. (Nobis Cap. XLV.)

Lavat aliquis maturius? Ne dicas, Male; sed, Maturius. Bibit aliquis multum vini? Ne dicas, Male; sed, Multum. Priusquam enim consilium ejus perspexeris, unde nosti, an male fecerit? Sic tibi non accidet, ut aliarum quidem rerum visa comprehensibilia accipias, aliis vero adsentiaris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τὴν περὶ τῶν πραγμάτων κρίσιν, ἀκριβεστέραν ἡμᾶς ἔχειν βούλεται, ὥστε μήτε ψέγειν ἡμᾶς τινα, μήτε ἐπαινεῖν ἐφ'* οἷς ποιεῖ, εἰ μὴ τὸν σκοπὸν μάθωμεν, εἰς ὃν ἀποβλέπων ποιεῖ. οὕτως γάρ ἐστιν ὁ εἰδοποιῶν τὸ γινόμενον. διὸ καὶ τύπτων τις, ὠφελεῖ· καὶ τρέφων, βλάπτει· καὶ κλέπτων, ἐνίοτε δικαιοποιεῖ· καὶ c.

Hh 4 παρέχων,

COMMENTARIUS.

Judicio nos de rebus solidiore esse vult, ut neque vituperemus, neque laudemus facta cujusquam nisi scopo ejus cognito, ad quem illa referuntur. Ex eo enim vel bonum vel malum fit factum. Itaque & qui verberat, prodest; & qui alit, nocet: &, qui furatur, interdum recte facit; &, qui

παρέχων, ἀδικεῖ. χρὴ οὖν, φησὶ, τὰ μὲν γι-
νόμενα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ κρίνειν, καὶ, εἰ λούε-
ταί τις ταχέως, ὅτι ταχέως λούεται, λε-
p. 308 γειν· μὴ μέντοι ποιότητα προστιθέναι, ἢ ὅτι
a. καλῶς, ἢ ὅτι κακῶς, ἕως ἂν τὸν σκοπὸν
μάθωμεν. τί γὰρ, εἰ καμὼν, καὶ ἀγρυπνήσας
νύκτωρ, καὶ δεόμενος τῆς τοῦ λουτροῦ θερα-
πείας; ἀλλ' ὁ σκοπὸς ἐπιφέρει τὴν ποιότητα
τοῦ καλῶς, ἢ μὴ καλῶς. καὶ τοῦτον δεῖ πε-
ριμένειν πρὸ τοῦ τῷ ταχέως λούεσθαι τὸ κα-
κῶς ἢ καλῶς προσφέρειν. καὶ γὰρ πολὺν οἶ-
νον πίνειν ἐστὶ, καὶ διὰ κρᾶσιν σώματος, καὶ
b. διὰ κατάστασιν ἀέρος, ὥσπερ πρὸ κυνὸς, καὶ
ὑπὸ κύνα, καὶ διὰ λοιμῶδες χωρίον. Εἰ δὲ μὴ οὕ-
τως ποιοῦμεν, ὥστε τὰς μὲν πράξεις αὐτὰς, ὡς
ἔχουσι, κρίνειν, καὶ λέγειν, ὅτι ταχὺ, ὅτι
πολὺ, τὴν δὲ ποιότητα μὴ προσφέρομεν, ἕως
ἂν τὸν σκοπὸν μάθωμεν· συμβαίνει, ἄλλων
μὲν αἰσθάνεσθαι, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, φαν-
τασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν, τοῦτ'
ἔστιν,

qui præbet, injuste. Sunt igitur, inquit, facta ipsa per se judicanda: &, si quis mature lavat, dicendum, *mature eum lavare:* nec vero adjicienda qualitas, quasi recte aut *male* faciat, donec ejus consilium cognoverimus. Quid enim, si ob morbum, aut ob lucubrationem, aut aliam ob caussam, curatione lavationis eguit? Consilium autem & finis in caussa est, ut recte secusve sit factum. Et hic exspectandus est, priusquam maturior lavatio, bona malave dicatur. Nam & *multum vini bibere* licet, sive ob corporis temperiem, sive ob qualitatem aëris, ut ante caniculam, & sub caniculam; sive ob locum pestilentem. Nisi autem ita fecerimus, ut ipsa facta, uti sunt, judicemus; & dicamus *mature*, aut *multum;* qualitatem vero non adjiciamus, ante consilium cognitum: fit, ut alia sentiamus, (hoc enim significat φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν) id est,

ἔστιν, ἐπ' ἄλλων μὲν καταλαμβάνειν τὸ φαινόμενον,) ὡς τὸ ταχὺ, καὶ πολύ· ἐπ' ἄλλοις δὲ συγκατατίθεσθαι, τοῦτ' ἔστι, τὴν κρίσιν ἐπάγειν, τὸ φανὲν ἢ κακῶς ἢ καλῶς λέγοντας. ἄτοπον δὲ τοῦτο, τὸ, ἄλλο τι θεασάμενον, ἄλλο τι περὶ αὐτοῦ λέγειν. καὶ βούλεται μὲν, οἶμαι, μήτε ἐπαινεῖν, ὡς ἔτυχε, μήτε ψέγειν· μᾶλλον δὲ παραιτεῖσθαι τὸ ψέγειν ἀδίκως· δι' ὃ ἐπὶ τούτου ποιεῖται τὸν λόγον. καὶ τοῦτο ἂν εἴη πρὸς δικαιοσύνην συντεῖνον. c.

est, alia sensibus nostris percipiamus, nempe illa, mature, & multum; aliis vero adsentiamur, hoc est, judicium iis nostrum interponamus, id quod visum est laudando aut vituperando. Absurdum autem est, cum aliud videris, de alio ferre judicium. Ac vult quidem, ni fallor, ne temere laudemus aut vituperemus; maxime vero, ut injuste vituperare recusemus: eâque caussâ de hoc loquitur. Pertinet autem & hoc ad justitiam.

ΚΕΦ. ξή. p. 309 a.

Μηδαμοῦ σεαυτὸν εἴπῃς φιλόσοφον, μηδὲ λάλει τὸ πολὺ ἐν ἰδιώταις περὶ τῶν θεωρημάτων· ἀλλὰ ποίει τὸ ἀπὸ τῶν θεωρημάτων. οἷον, ἐν συμποσίῳ μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ' ἔσθιε, ὡς δεῖ. μέμνησο γὰρ, ὅτι οὕτως ἀφηρήκει πανταχόθεν

CAPUT LXVIII. (Nobis Cap. XLVI. 1.)

Nusquam te ipse dic Philosophum; nec loquere multum inter rudes de praeceptis, sed fac id quod praecepta docent. Verbi caussa, in convivio non dic, quemadmodum oporteat comedere; sed ede, quemadmodum oportet. Memento enim, sic usquequaque ostentationem abjecisse

ταχόθεν Σωκράτης τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν βουλόμενοι Φιλοσόφοις ὑπ' αὐτοῦ συσταθῆναι, κἀκεῖνος ἀπῆγεν αὐτούς· οὕτως ἠνείχετο παρορώμενος.

jecisse Socratem, ut, cum venissent ad eum qui vellent ab illo commendari philosophis, ipse eos adduceret: ita æquo animo se neglectum ferebat.

---

b.

ΚΕΦ. ξθ'.

Κἂν περὶ θεωρήματός τινος ἐν ἰδιώταις ἐμπίπτῃ λόγος, σιώπα τὸ πολύ. μέγας γὰρ ὁ κίνδυνος, εὐθὺς ἐξεμέσαι ὃ οὐκ ἔπεψας. Καὶ ὅταν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, καὶ σὺ μὴ δηχθῇς, τότε ἴσθι, ὅτι ἄρχῃ τοῦ ἔργου. ἐπεὶ καὶ τὰ πρόβατα οὐ χόρτον Φέροντα ποιμέσιν ἐπιδεικνύει πόσον ἔΦαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν ἔσω πέψαντα, ἔρια ἔξω Φέρει καὶ γάλα. καὶ σὺ τοίνυν μὴ τὰ θεωρήματα τοῖς ἰδιώταις ἐπιδείκνυε, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν πεΦθέντων τὰ ἔργα.

CAPUT LXIX. (Nobis Cap. XLVI. 2.)

Atque etiam, sicubi de præcepto quodam inter rudes inciderit sermo, tace utplurimum. Magnum enim periculum habet, statim evomere id quod non concoxeris. Denique, si tu, cum aliquis tibi dixerit, nihil te nosse, non mordearis, tunc scito, te rem inchoare. Nam & oves non adferentes gramen monstrant pastoribus quantum comederint; sed, pabulo intus concocto, lanas & lac proferunt. Sic & tu non præcepta rudibus ostende, sed facta, quæ concocta præcepta sequuntur.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c.

Πρὸς τὸν ἔτι προκόπτοντα τοὺς λόγους ποιούμενος· (οὐ γὰρ πρὸς τέλειον φιλόσοφον· ἐκεῖνος γὰρ οὐκ ἐδεῖτο τούτων τῶν παραινέσεων· οὐδ' ἂν εἴποι πρὸς αὐτὸν, ὅτι κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι ἃ οὐκ ἔπεψας·) ἐπειδὴ τοῖς ἔτι προκόπτουσι τὸ φιλόδοξον καὶ ἐπιδει- p. 310 a.
κτικὸν ἐνοχλεῖ πάθος, διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων αὐτὸ καθαίρειν προέθετο· ὥσπερ διὰ τούτου. * * †) καὶ ψεῦδος ἦν τὸν χωνευόμενον χαλκὸν ἀνδριάντα λέγειν, καὶ τὸ ἔμβρυον, ἄνθρωπον· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἔτι προκόπτοντα, φιλόσοφον λέγειν, ψεῦδος. εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὸ μέγεθος ἀπίδοι τῆς ζωῆς τοῦ ὄντως φιλοσόφου, καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἣν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἀσεβὲς λέγειν δόξει. ὁ δὲ μὴ λέγων ἑαυτὸν φι- b.
λόσοφον, οὐκ ἂν, οὐδ' ἐν τῇ τάξει τοῦ φιλοσόφου τάττων ἑαυτὸν τῇ διδασκαλικῇ, διδάσκειν

†) Suppleo ὡς γάρ.

COMMENTARIVS.

Cum eo qui adhuc proficit loquens, (neque enim cum perfecto philoſopho, qui his admonitionibus non eget: cui non diceret, *periculum eſſe ne ſtatim evomeret, quod non concoxiſſet*) quod iis qui adhuc proficiunt, gloriæ cupiditas & oſtentatio adhæret, eos adfectus multis argumentis repurgare ſtudet; ut & hoc ipſo: Quemadmodum falſum eſt, æs quod confletur adhuc, ſtatuam dicere; & fœtum in utero conceptum, hominem: ſic eum etiam qui adhuc proficit, dicere philoſophum, eſt falſum. Quod ſi quis vero etiam conſideret, quanta res ſit vita veri philoſophi, & quantum is cæteris mortalibus antecellat; non modo falſo id, ſed & impie dici videatur. Qui ſe vero philoſophum eſſe negat, is nec docendi munus, quod eſt philoſophorum, ſibi ſumet, doceréque

σκειν ἐπιχειροίη. Πῶς οὖν ἂν γυμνάσαιτο, φαίη τις, προκόπτων; Εἰ τὸ πρὸς ἰδιώτας λαλεῖν ἀπηγόρευσεν, ἐν οἷς οὐ γυμνασίας ἕνεκεν, ἀλλ᾽ ἐπιδεικτικῶς οἱ λόγοι λέγονται. Πῶς οὖν πρὸς τούτους ἁρμόσεται; Εἰ τὰ ἔργα ἐπιτελοίη τὰ ὑπὸ τῶν λόγων διδασκόμενα, καὶ μὴ τοὺς λόγους ἐκφυσᾷ κενούς. καὶ γὰρ οὐ τὸ λέγειν ἐστὶ τὸ τέλος, ἀλλὰ τὸ πράττειν τὰ λεγόμενα.

c. Ἐν συμποσίῳ οὖν εὑρεθεὶς, μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ᾽ ἔσθιε ὡς δεῖ· οὕτω γὰρ καὶ, ὅταν τοῦ διδάσκειν γένηται καιρὸς, οἱ λόγοι προϊέντες, δραστήριοι φανήσονται. οἷον γάρ ἐστι, διδάσκειν μὲν, ὅπως δεῖ ἐσθίειν, ἢ ὅπως δεῖ φέρειν τὰς περιστάσεις, αὐτὸν δὲ τοῖς ὑφ᾽ ἑαυτοῦ ταττομένοις νόμοις μὴ ἐμμένειν; Μὴ μόνον δὲ, φησὶν, ἀπέχου τοῦ κατάρχειν τῶν τοιούτων λόγων· ἀλλὰ κἂν ἄλλοι τινὲς ἰδιῶται περὶ τούτων διαλέγων-
p. 311 e. ται, μὴ θελήσῃς ὡς ἐν ἰδιώταις φανῆναι διδάσκαλος·

que alios instituet. At quo pacto, inquies, se is exercebit, qui proficit? Si inter idiotas loqui non sustinet, apud quos non exercitationis, sed ostentationis ergo verba fiunt. Quomodo ergo se illis accommodabit? Si re ipsa ea præstiterit, quæ verbis docentur, nec inania verba efflarit. Finis enim est, non oratio, sed actio eorum quæ dicuntur.

Cum igitur *in convivio fueris, noli dicere quomodo sit edendum, sed ede uti decet.* Sic enim etiam, si docendi se dederit occasio, vires & nervos tua habebit oratio. Cujusmodi enim est, docere quomodo sit edendum, aut quomodo ferendæ sint res adversæ, si legibus a te latis ipse non parueris? Non solum autem, inquit, ipse caveto ne tales sermones ordiaris: sed &, si qui alii indocti de his disseruerint, ne velis inter ineruditos haberi doctor.

δάσκαλος· ἐπεὶ κινδυνεύσεις ἐξεμέσαι, ἃ οὐκ ἔπεψας. ὥσπερ γὰρ τὰ πεφθέντα σιτία τὴν ἕξιν τρέφει τοῦ σώματος, οὕτω καὶ οἱ πεφθέντες λόγοι τὴν ἕξιν τρέφουσι τῆς ψυχῆς· ἀφ᾽ ἧς λοιπὸν, ὡς ἀπὸ μονίμου ῥίζης, οἱ καρποφόροι λόγοι προέρχονται. εἰ δέ τις πρὸ τοῦ τὴν ἕξιν τελειωθῆναι, οὓς ἤκουσε λόγους, προάγει, κινδυνεύει τῷ ὄντι ἐξεμεῖν ἃ οὔπω ἔπεψεν. ἐμέτῳ γὰρ σιτίων ἔοικε τὸ αὐτοὺς b. ἐκείνους, οὓς ἤκουσέ τις, προάγειν, ἀλλὰ μὴ ἐκ τῆς ἐν ἑαυτῷ ἕξεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔξω νεύσασα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν παραδειγμάτων ὠφελεῖται, τὸν Σωκράτην παράγει, καί τοι τελέως ὄντα φιλόσοφον, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάντων ἀνδρῶν σοφώτατος ἀποφανθῆναι, τοσοῦτον ἀφελόντα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε, τινῶν ἀνοήτων αὐτοῦ μὲν καταφρονούντων, δι᾽ αὐτοῦ δὲ βουλομένων ἄλλοις συστῆναι πρὸς παίδευσιν, ἀπάγειν αὐτοὺς, καὶ συνιστάνειν σοφισταῖς· ὥσπερ Ἱπποκράτη c. τὸν

doctor. *Periculum enim erit, ne ea evomas, quæ non concoxeris.* Ut enim cibi concocti habitudinem corporis alunt; ſic & concocti ſermones, animi habitum nutriunt: e quo poſtea, ut e ſtabili radice, frugiferi ſermones effloreſcunt. Si quis vero, habitu nondum confirmato, ſermones quos audivit, protulerit; revera periculum eſt, ne evomat ea quæ nondum concoxerit. Eſt enim vomitui ciborum ſimile, ea ipſa verba proferre, quæ audieris; ſed ea non ex proprio animi habitu proferre. Quia vero foras prominens animus bonis exemplis juvatur; *Socratem* producit, quamvis perfectum philoſophum, adeo ut ab Apolline omnium ſapientiſſimus pronuntiaretur, *qui oſtentationem a vita ſua* usque adeo *removit*, ut, cum a vecordibus quibusdam contemneretur, qui ab eo ſe aliis præceptoribus commendari volebant, eos abduceret, ac ſophiſtis commendaret: ſicut Hippocratem

τὸν Ἀπολλοδώρου, δεηθέντα αὐτοῦ, τῷ Πρωταγόρᾳ συνέστησε. καὶ ἐν Θεαιτήτῳ δὲ αὐτὸς λέγει, ὅτι, πολλοὺς μὲν ἤδη ἐξέδωκα Προδίκῳ, πολλοὺς δὲ ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ θείοις ἀνδράσι.

Μὴ μόνον δὲ, φησὶ, κατὰ τοῦτο ἀφέλῃς τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ δοξοκόμπον, κατὰ τὸ μὴ λέγειν τὰ θεωρήματα ἐν ἰδιώταις, ἢ ἐκείνων λεγόντων σιωπᾶν· ἀλλὰ καὶ, ἐὰν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, μὴ δηχθῇς. τοῦ-
p.312 a. το γὰρ ἀγαθὸν τεκμήριον τοῦ καταφρονεῖν τῆς ἔξω δόξης, πλέον τοῦ μὴ λαλεῖν τὰ θεωρήματα. οὔπω γὰρ ἐξ ἐκείνου δῆλον ἦν, ὅτι νομίζεται παρὰ τοῖς ἐκτὸς μηδὲν εἰδέναι. ἂν δὲ καὶ ἀκούσας τοῦτο μὴ δηχθῇς, καί τοι πρότερον ἐνίοτε δακνόμενος ἐπ' αὐτῷ, τότε ἴσθι, ὅτι ἦρξω τοῦ ἔργου, δι' ὃ καὶ [ὑπ' αὐτοῦ] οἱ πολλοὶ λόγοι παρελήφθησαν, καὶ ἡ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ σπουδὴ, ἵνα ἐργάσῃ τὰ κατὰ φύσιν,
b. οὐχ ἵνα λέγῃς καὶ ἀκούῃς αὐτά. τὸ γὰρ, ἀκου-

tem Apollodori filium rogatus Protagoræ commendavit. Et in Theæteto ipſe ait, ſe multos jam Prodico tradidiſſe, multos aliis ſapientibus & divinis viris.

Neque vero in eo ſolum, inquit, oſtentationem removebis, ne apud imperitos præcepta recites, illisve loquentibus taceas: ſed etiam, *ſi quis te nihil ſcire dixerit, ne mordearis.* Hoc enim certius argumentum eſt externæ gloriæ contemtionis, quam ſi præcepta non recitaris. Nam ex hoc nondum conſtat, te aliis videri nihil ſcire. Sin, quamvis id audieris, non moleſte tuleris, ante moleſte ferre ſolitus; tum vero te auſpicatum eſſe opus ſcito, propter quod & multi illi ſermones habiti fuerunt, & ipſum philoſophiæ ſtudium ſusceptum; ſcilicet, ut præſtares ea, quæ natura poſtulat, non ut diceres & audires. Nam ſi tu, cum

ἀκούσαντά σε ὡς οὐδὲν οἶσθα, μὴ δηχθῆναι, ἔργον ἤδη ἐστί· καταφρόνησις γάρ ἐστι τῆς ἔξωθεν εὐδοξίας καὶ ἀδοξίας. καὶ, καὶ δεικνύναι χρή ποτε τὴν ἑαυτοῦ προκοπὴν διδασκάλῳ ἐπιζητοῦντι, τὰ ἔργα δεικνύναι, τὰ ἀπὸ τῶν πεφθέντων λόγων καὶ τὴν ἕξιν θρεψάντων ἐκδιδόμενα, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς λόγους. καὶ γὰρ τὰ πρόβατα, οὐ τὸν χόρτον ἐξεμέσαντα, δείκνυσι τοῖς ποιμέσι πόσον ἔφαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν πέψαντα, ἔρια c.
φέρει καὶ γάλα.

cum audis *nihil te scire*, non morderis; non jam verba hæc sunt, sed est *res*, quam tu præstas: nempe contemtus popularis famæ & infamiæ. Quod si quando magistro, quantum profeceris requirenti, ostendendum fuerit; *facta* illi ostendenda sunt, *a concoctis præceptis* & habitu confirmato *profecta*, non autem verba. *Neque enim oves gramen revomentes* pastori *ostendunt*, quantum comederint: *sed* pascuis concoctis *lanam ferunt & lac.*

ΚΕΦ. ό.

Ὅταν εὐτελῶς ἡρμοσμένος ᾖς κατὰ τὸ σῶμα, μὴ καλλωπίζου ἐπὶ τούτῳ· μηδ', ἂν ὕδωρ πίνῃς, ἐκ πάσης ἀφορμῆς λέγε, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαί ποτε πρὸς πόνον θέλῃς, σεαυτῷ, καὶ μὴ τοῖς ἔξω. μὴ τοὺς ἀνδριάντας περιλάμβανε· ἀλλὰ, διψῶν ποτε σφοδρῶς, ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον, καὶ μηδενὶ εἴπῃς.

CAPUT LXX. (Nobis Cap. XLVII.)

Quod si tenui uteris corporis cultu, ne ob id tibi placeas. Neque, si aquam bibis, quavis occasione dic, aquam te bibere. Quod si quando ad laborem exercere te velis, tibi ipsi id fac, non extraneis: non statuas amplectere: sed, si quando vehementer sitieris, frigidam haustam exspuito, & nemini dicito.

ΕΞΗΓΗ-

p. 313 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν, ἐφ' αἷς εὐδοξεῖν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βουλόμεθα. οἱ μὲν γὰρ, τὰς πράξεις τὰς ἑαυτῶν διηγούμενοι, τὰς εὐδοξίας θηρῶνται· οἱ δὲ, ἐπὶ εὐφραδίᾳ· οἱ δὲ, ὡς διδάσκαλοι τῶν δεόντων· ἄλλος δ' ἐπὶ λιτότητι καὶ καρτερίᾳ. Τοὺς οὖν προτέρους ἤδη ἰατρεύσας, πρὸς τοῦτον νῦν ποιεῖται τὸν λόγον· παραινῶν, μήτε αὐτὸν καλλωπίζεσθαι ἐπὶ
b. λιτότητι καὶ ἀσκήσει, (κοινὸς γὰρ ὁ λόγος·) τοῦτ' ἔστι, μὴ χαυνοῦσθαι, μηδὲ μέγα τι νομίζειν ἔχειν· ἀλλ' ἐννοεῖν πρῶτον, πόσῳ λιτότεροι ἡμῶν εἰσιν οἱ πτωχοὶ, καὶ πόσῳ καρτερικώτεροι· ἔπειτα, κἂν τοῦτο λόγου ἄξιον ἔχωμεν, πόσα ἄλλα ἀγαθὰ οὐκ ἔχομεν, ἅπερ ἄλλοι ἔχουσι. βλάπτει δὲ τὸ ἐπί τινι πλεονεκτήματι χαυνοῦσθαι καὶ πρὸς τὸ μήτε αὐτὸ ἐκεῖνο ἀποκαθαίρειν, ἤδη μέγα αὐτὸ νομίζοντα

COMMENTARIVS.

Multæ ſunt cauſſæ, cur ab hominibus laudari nos cupiamus. Nam alii factis ſuis commemorandis gloriam venantur; alii ob eloquentiam; alii, ut doctores officiorum; alius propter frugalitatem & tolerantiam celebrari cupit. Prioribus igitur illis medicina jam adhibita, cum hoc nunc ſermonem habet; monens, ne *ipſe ſibi placeat* ob frugalitatem ſuam, & exercitationem: (nam in utrumque valet hoc præceptum:) id eſt, ne quis infletur, neve magnum quiddam ſe conſecutum arbitretur: ſed cogitet primum, quanto ſint mendici nobis frugaliores, quantoque tolerantiores? deinde, etiamſi habeamus hoc aliqua laude dignum, cogitemus, quot alia bona non habeamus, quibus alii ſint præditi? Superbire autem ob prærogativam aliquam, cum ob hoc ipſum nocet, quod id, quod iam magnum putes,

ζοντα εἶναι, μήτε ἄλλων ἐφίεσθαι, ἀρκούμενον ἐκείνῳ. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδεικτικῶς, φησὶν, αὐτὰ ποίει· ὥστε, ἐὰν ὑδροποτῇς, ἐκ παντὸς τρόπου πρὸς τοὺς διαλεγομένους περιάγειν εἰς τοῦτο τοὺς λόγους, εἰς τὸ εὐκαίρως δόξαι λέγειν, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαι θέλῃς, καὶ πρὸς πόνον καὶ πρὸς ἐγκράτειαν καὶ πρὸς καρτερίαν γυμνάσαι, κατὰ σαυτὸν ποίει τοῦτο, καὶ μὴ φαίνου τοῖς ἔξω, μηδὲ θέλε ὁρᾶσθαι ὑπὸ πολλῶν· ὥσπερ οἱ ὑπὸ πολλῶν βιαζόμενοι δυνατοτέρων, καὶ βουλόμενοι τὸ πλῆθος εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, εἰς τοὺς ἀνδριάντας ἀναβαίνοντες ἀποκράζουσι τὴν βίαν, καὶ συνάγουσι περὶ ἑαυτοὺς τὸ πλῆθος. Μὴ ἐπιδεικτικῶς οὖν, ἀλλ' ἐπὶ σαυτοῦ γυμνάζου· ὥστε, σφοδρῶς διψήσας, ἐπισπᾶσαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἀποπτύσαι, καὶ μηδὲ μετὰ τοῦτο εἰπεῖν τινι ὅ τι ἐποίησας. ὁ γὰρ ἐπιδεικτικῶς ταῦτα ποιῶν, πρῶτον μὲν ἔξω κέχηνεν ὅλος, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐξεχύθη· ἔπειτα τὰ ἀγαθὰ τῆς

c. [margin, beside line 3]

p. 314 a. [margin]

tes, non repurges; tum quod alia non desideres, illo contentus. At vero etiam cave, inquit, per ostentationem illa facias; ut, si aquam bibas, quovis modo in colloquiis sermonem eo deducas, ut per occasionem *te* dicas *aquam bibere.* Et *cum te ad laborem*, ad continentiam, ad tolerantiam *vis exercere;* solus id facito, *nec spectari velis* ab aliis, aut conspici a multis, ut ii quibus multi potentiores vim faciunt, qui, ut opem populi implorent, statuis conscensis quiritantur, & multitudinem circa se congregant. Non igitur per ostentationem, sed solus exercere; ut vehementer sitiens, frigidam haustam exspuas, ac ne post quidem cuiquam dicas quid feceris. Nam qui ostentationis ergo ista facit, is primum totus foras prominet, & a se ipso ad externa est effusus: deinde bona

τῆς λιτότητος καὶ καρτερίας ἀπώλεσε, τέλος
b. αὐτῶν τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ποιούμενος. αἱ δὲ ἀσκήσεις αὗται καὶ καρτερίαι ὠφελοῦσι, συνεθίζουσαι τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἄλογα πάθη, μὴ κατεξανίστασθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπακούειν καὶ σκληρότερον ἐπιτάττοντι. καὶ μέντοι καιροῦ καλοῦντος, ὁ τληπαθὴς οὐκ ἀναγκάζεται διὰ φερεπονίαν τὴν ἐλευθερίαν προΐεσθαι.

bona frugalitatis & tolerantiæ perdit, ad opinionem popularem illas referendo. Exercitationes vero istæ & tolerantiæ prosunt, quod consuefaciunt corpus & brutas ejus adfectiones, ne contra rationem insurgant, sed & duriora imperanti pareant. Itaque, tempore postulante vir tolerans, ob laborum adsuetudinem, non cogitur amittere libertatem.

ΚΕΦ. οα΄.

c. Ἰδιώτου στάσις καὶ χαρακτήρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. Φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ.

CAPVT LXXI. (Nobis Cap. XLVIII. 1.)

Plebeii hominis status & nota: numquam a se ipso utilitatem aut damnum exspectat, sed ab externis. Philosophi status & nota: omnem utilitatem, & damnum omne, a se ipso exspectat.

ΚΕΦ. οβ΄.

Σημεῖα προκόπτοντος· οὐδένα ψέγει, οὐδένα ἐπαινεῖ, οὐδένα μέμφεται, οὐδενὶ ἐγκαλεῖ, οὐδὲν

CAPVT LXXII. (Nobis Cap. XLVIII. 2. 3.)

Signa proficientis sunt: neminem vituperat; neminem laudat; de nemine queritur; neminem incusat; nihil

δὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ὡς ὄντος τινὸς, ἢ εἰδότος τι. ὅταν ἐμποδισθῇ τι, ἢ κωλυθῇ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. κἂν τις αὐτὸν ἐπαινῇ, καταγελᾷ τοῦ ἐπαινοῦντος αὐτὸς παρ' ἑαυτῷ· κἂν ψέγῃ, οὐκ ἀπολογεῖται. περίεισι δὲ, καθάπερ οἱ ἄῤῥωστοι, εὐλαβούμενός τι κινῆσαι τῶν καθισταμένων, πρὶν πῆξιν λαβεῖν. ὄρεξιν ἅπασαν ἦρκεν ἐξ ἑαυτοῦ· τὴν δ' ἔκκλισιν εἰς μόνα τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν μετατέθεικεν. ὁρμῇ πρὸς ἅπαντα ἀνειμένῃ χρῆται. ἂν ἠλίθιος ἢ ἀμαθὴς δοκῇ, οὐ πεφρόντικεν. ἑνί τε λόγῳ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάσσει καὶ ἐπίβουλον. p. 315 a.

hil de se ipso dicit, ut qui sit aliquis, aut sciat aliquid. Cum in re quapiam impeditur aut prohibetur, se ipsum incusat. Quod si quis eum laudat, ridet laudantem ipse apud se: si vituperat, non se purgat. Circumit autem, ægrotantium instar, metuens, ne quid eorum, quæ componi cœperant, moveatur, priusquam nactum sit firmitatem. Adpetitionem omnem ex se sustulit: declinationem vero in ea sola transtulit, quæ contra naturam quidem, sed quæ in nostra potestate sunt. Impetu ad omnia utitur remisso. Si stolidus aut rudis videatur, non curat. Denique, ut uno verbo dicam, tamquam hostem, se ipsum observat, & tamquam insidiatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. b.

Πρὸς πέρας ἤδη τῶν παραινέσεων ἐλθὼν, καὶ μέλλων ἐπάγειν τὸ συμπέρασμα, ὅτι χρὴ μὴ ἐπὶ τῶν εἰρημένων λόγων μένειν, ἀλλ' ἔργα αὐτῶν

COMMENTARIUS.

Posteaquam tandem ad finem admonitionum pervenit, conclusionem additurus, non esse in iis, quæ dicta sunt, resistendum, sed vita & moribus

τῶν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ τέλος τίθεσθαι τὸ λέγειν καὶ ἀκούειν, ἀλλὰ τὸ ἐργάζεσθαι, πρῶτον ἡμῖν τὰς τρεῖς ἕξεις παραδίδωσιν, τὰς
c. πάντας ἀνθρώπους περιλαμβανούσας. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν, ἰδιῶται· οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτων, φιλόσοφοι· οἱ δὲ, ἀφιστάμενοι μὲν τῶν ἰδιωτῶν, προσχωροῦντες δὲ τοῖς φιλοσόφοις· οὓς Προκόπτοντας καλεῖ, πρὸς οὓς καὶ τὰ πρότερον εἴρηται. καὶ τούτους δὲ διεῖλεν ἐν τοῖς λόγοις, εἴς τε τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ εἰς τοὺς πόσως ἤδη προκεκοφότας.

Ἑκάστην οὖν τῶν εἰρημένων τριῶν ἕξεων ὑπογράφει· ἰδιώτου λέγων στάσιν καὶ χα-
p. 316 a. ρακτῆρα, τὸ μηδέποτε ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶν ὠφέλειαν, ἢ βλάβην, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ἔξω. ὄντων γὰρ ἐφ᾽ ἡμῖν τοῦ τε λόγου, καθ᾽ ὃν οὐσιώμεθα, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καθ᾽ ἃ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινωνοῦμεν· ὁ μὲν λόγος, κοινὸς

bus doctrinam exprimendam; neque dicere solum atque audire, finem statuendum, sed actionem & opus: primum nobis tres habitus tradit, quibus omnes homines comprehenduntur. Nam hominum alii sunt *indocti;* alii, his oppositi, *philosophi;* alii, qui & ab indoctis recedunt, & ad philosophos accedunt, quos *Proficientes* vocat, & quibus superiora etiam dicta fuerunt. Et hos quidem in his sermonibus rursus divisit in eos, *qui incipiunt erudiri*, & in eos *qui jam nonnihil profecerunt.*

Unumquemque igitur horum trium habituum describit, cum dicit: *Indocti statum & notam esse*, numquam bonum aut malum a semet ipso exspectare, sed a rebus externis. Nam cum in nostra potestate sit ratio, in quo essentia hominis inest, & brutæ adfectiones, quas cum brutis animantibus communes habemus; ratio quidem, ut

νὲς Ἑρμῆς ἐστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. κἂν γὰρ ἀριθμῷ διαφέρωσιν οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, ἀλλὰ τὸ εἶδος ἕν· οὕτως, ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ κακὰ ἐκκλίνειν, καὶ ἀληθῆ τὰ αὐτὰ ἡγεῖσθαι πάντας b. κατὰ τὸν λόγον, καὶ πάλιν ψευδῆ τὰ αὐτά. ὥστε τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον καὶ οἷα εἶναι διακριτικὸν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους. εἰδῶν δὲ ἀσωμάτων, καὶ ἀμερίστων, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἐφίενται οἱ λόγοι· οἷον σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φρονήσεως· ὧν ὅλου ἕκαστος ἑκάστου μετέχει, οὐ μειουμένου τῇ μεταλήψει. [ἃ] διὰ τὸ κατὰ λόγον ὀρ- c. θὸν κρίνεσθαι οὐ μάχεται, ἀλλὰ συμφωνεῖ, ἐν πᾶσι τὰ αὐτὰ ὄντα. τὰ δὲ ἄλογα πάθη, οἷον θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ τὰ τούτων εἴδη, κἂν τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἀλλ' ἄλλων

ut proverbio dicitur, communis omnibus eſt Mercurius. Etenim licet numero differant rationes, quæ in diverſis hominibus ſunt; at ſpecie ſunt unum quiddam; ita quidem, ut & ad eadem bona contendant, eademque mala declinent, eademque vera ducant omnes homines ratione duce, ac viciſſim falſa eadem. Itaque ratio, quæ in quolibet homine ineſt, inſtrumentum eſt & regula dijudicandi boni & mali, veri & falſi. Adpetens autem eſt ratio, quæ in unoquoque eſt, formarum incorporearum & indiviſibilium, & ſemper eodem modo conſimiliterque ſeſe habentium; veluti modeſtiæ, juſtitiæ, ſapientiæ: quarum totarum ratio cujusque hominis eſt particeps, ita ut illæ non imminuantur iſta participatione. Eædemque, quatenus recta ratione judicantur, non pugnant, ſed in omnibus conſentiunt, & in omnibus hominibus ſunt eædem. Bruti autem adfectus, velut ira, cupiditas, eorumque ſpecies, quamquam ſpecie iidem & in me ſint, & in te; at

ἄλλων μὲν ὁ ἐν ἐμοὶ θυμὸς ὀρέγεται, ἄλλων δὲ ὁ ἐν σοί· καὶ αἱ ἐπιθυμίαι διάφοροι, καὶ τὰ τούτων ὀρεκτά· καὶ αἱ ἐκκλίσεις διάφοροι, καὶ ἴδιαι ἑκάστων. κἂν τῶν αὐτῶν δὲ τῷ ἀριθμῷ ὀρέγονται, ἀλλὰ σωματικὰ ταῦτα, καὶ
p. 317 a. ἄτομα, καὶ μεριστὰ, καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς μεταλήψει μειούμενα· οἷον χρήματα, ἢ σώματα, ἢ χωρία. κἂν τιμὴν εἴπῃς, ἢ ἀρχὴν, ἢ δυναστείαν, διὰ τὸ ἄτομα εἶναι καὶ ταῦτα, οὐ δύναται ὅλων ἕκαστος μετέχειν· μειοῦται γὰρ τῇ μεταλήψει. διὸ περὶ ταῦτα αἱ διάφοροι κρίσεις ἴδιαι ἑκάστων, καὶ αἱ μάχαι, καὶ αἱ στάσεις, καὶ οἱ πόλεμοι.

Ἰδιώτης οὖν ἐστιν, ὁ καταλιπὼν μὲν τὸν
b. κοινὸν κανόνα, καὶ τὸ κοινὸν ἐφετὸν, εἰς κρίσιν δὲ ἰδίαν καὶ ὀρεκτὸν ἴδιόν τι ἄτομον, καὶ σωματικὸν, ἑαυτὸν περιγράψας. ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ τὰ τοιαῦτα. ὅπου δὲ ὄρεξις τέταται καὶ ἔκκλισις, εἴ τε κατὰ φύσιν, εἴ τε παρὰ φύσιν, ἐκεῖ

at meus adfectus alia desiderat, alia tuus: & sunt cupiditates diversæ, earumque objecta: diversæ quoque declinationes, & propriæ cujusque. Quodsi etiam eadem numero adpetant; sunt tamen illa corporea, & singularia, & divisibilia, denique talia, quæ alterius participatione minuantur; veluti pecuniæ, corpora, aut prædia. Et ut honorem dicas, aut magistratum, aut dominatum; eo quod & hæc singularia sunt, non potest quilibet ea tota possidere: minuuntur enim participatione. Quare diversa de his judicia sunt, & propria cujusque: pugnæ item, seditiones & bella.

Indoctus igitur est, qui relicta communi regula, & optabili communi, ipse sibi peculiare judicium, & optabile proprium & individuum & corporeum circumscripsit: quod genus in rebus externis est. Ubi autem adpetitio & declinatio versatur, sive secundum naturam;

ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν δοκεῖ καὶ τὸ κακόν. ἀγαθὸν γὰρ τὸ ὀρεκτὸν, κακὸν δὲ τὸ φευκτὸν νομίζεται. Ὁ δὲ φιλόσοφος, ἀποστὰς τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀπὸ * * σεως, καὶ ἀλλότρια ἐκεῖνα τελέως ἡγούμενος, ἅτε κεκαθαρμέ- c. νος ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἤδη καὶ τῆς σκιᾶς τῶν ὄντων, εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὸ ὄντως ὂν, καὶ τὰ κοινὰ εἴδη τοῦ λόγου τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπιστρέφεται, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκει. κακὸν γὰρ ἐν ἑαυτῷ χώραν οὐκ ἔχει. Οὕτως οὖν τὰ κατὰ διάμετρον ἀλλήλων χαρακτηρίσας, ἐφεξῆς ἐπάγει τὰ τοῦ προκόπτοντος σημεῖα· πρὸς ὃν καὶ ὁ προρρηθεὶς πᾶς ἀπετείνετο λόγος. οὔτε γὰρ πρὸς τὸν φιλόσοφον· οὐ γὰρ παιδα- p. 318 a. γωγεῖσθαι καὶ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ παιδαγωγεῖν ἤδη καὶ διδάσκειν ἐκεῖνος ἠξίωται. ἀλλ' οὐδὲ φιλοσόφου ἴδιον, τὸ μηδένα ψέγειν, μηδένα ἐπαινεῖν· [καὶ γὰρ ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν] κατὰ καιρὸν τῷ διδασκάλῳ καὶ διορθωτῇ πρέπει.

ram; ibi bonum quisque ponit, & malum. Bonum enim habetur quod adpetitur, malum vero quod fugitur. *Philosophus* autem, relictis externarum rerum * * cupiditatibus, easque prorsus alienas judicans; ut jam a simulacris repurgatus, & ab umbra rerum ad semet ipsum, & ad id quod vere est, conversus, communes rationis formas, quæ in ipso insunt, amplectitur, & bonum in sese deprehendit. Malum enim in ipso locum non habet. Sic igitur iis, quæ e diametro pugnant, definitis; deinceps ea subjungit, quæ sunt ejus *qui proficit*, ad quem omnis disputatio superior pertinebat. Neque enim ad philosophum. Ejus enim ea dignitas est, ut jam non instituatur & erudiatur; sed ipse instituat atque erudiat. Ac ne philosophi quidem proprium est *vituperare neminem, laudare neminem:* sed id, pro tempore, magistrum & correctorem decet.

πει. οὐ μέν τοι οὐδὲ πρὸς ἰδιώτην ἁρμόζουσιν οἱ ῥηθέντες λόγοι, εἰ μὴ ἀποταξάμενος τῷ ἰδιωτισμῷ ἑαυτὸν ἐγχειρίσει τῷ παιδαγωγοῦντι πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς προκοπῆς καταδέξεται.

b. Τῶν γοῦν συντόμως τὸ πρότερον ῥηθέντων τὰ νῦν λεγόμενα, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὰ πλεῖστα, ὑπομιμνήσκοντά τε ἡμᾶς ἐκείνων, καὶ μνημονεύειν αὐτῶν διὰ τῆς συντομίας παρέχοντα. Τὸ δὲ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάττειν, εἴρηται διὰ τὸ ὑποπτεύειν ἑαυτοῦ τὴν μήπω πεπηγυῖαν ἕξιν, καὶ διὰ τὸ σπουδάζειν πικρότερον τὰ ἑαυτοῦ κινήματα κρίνειν· ὥσπερ τὰ τῶν ἐχθρῶν κρίνομεν, οὐδὲν διὰ συμπάθειαν ἐνδιδόντες,
c. ὅπερ εἰώθαμεν οἱ πολλοὶ ἐφ' ἑαυτῶν τε πάσχειν, καὶ ἐπὶ τῶν φίλων. μάσθλης δὲ, ὁ ἔκλυτός ἐστιν, τοῖς μεμαλαγμένοις δέρμασιν ὅμοιος ἄν.

decet. Neque vero etiam inerudito conveniunt ii ſermones; niſi, relicta inſcitia, ſe inſtituendum philoſophiæ tradiderit, & principium profectus faciendi admiſerit.

Compendio nos igitur ſupra dictorum commonefaciunt ea quæ nunc dicuntur, iisdemque pleraque verbis; ut illa nobis in memoriam revocata, ob ipſam brevitatem numquam excidant. Eſſe autem cuique *ſe ipſum ut hoſtem obſervandum*, propterea dictum eſt, ut ſuſpectum habeat ſuum *nondum confirmatum habitum*, & ut in motus ſuos acerbius inquirere ſtudeat; ſicut in inimicorum delicta inquirimus, nihil illis ex amore concedentes: id quod plerique erga nos ipſos facere ſolemus, & erga amicos. *μάσθλης* vero, eſt homo *enervatus*, maceratis & humiditate emollitis loris ſimilis.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ογ΄.

Ὅταν τις ἐπὶ τῷ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι τὰ Χρυσίππου βιβλία σεμνύνηται, λέγε αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν· ὅτι, Εἰ μὴ Χρύσιππος ἀσαφῶς ἐγεγράφει, οὐδὲν ἂν εἶχεν οὗτος, ἐφ᾽ ᾧ ἐσεμνύνετο. Ἐγὼ δὲ τί βούλομαι; καταμαθεῖν τὴν φύσιν, καὶ ταύτῃ ἕπεσθαι. ζητῶ οὖν, τίς ἐστιν ὁ ἐξηγούμενος· καὶ ἀκούσας, ὅτι Χρύσιππος, ἔρχομαι πρὸς αὐτόν. ἀλλ᾽ οὐ νοῶ τὰ γεγραμμένα· ζητῶ οὖν τὸν ἐξηγούμενον. καὶ μέχρι τούτων οὔπω σεμνὸν οὐδέν. ὅταν δὲ εὕρω τὸν ἐξηγούμενον, ἀπολείπεται χρῆσθαι τοῖς παρηγγελμένοις· τοῦτο αὐτὸ μόνον σεμνόν ἐστιν. ἂν δὲ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἐξηγεῖσθαι, θαυμάσω· τί ἄλλο ἢ γραμματικὸς ἀπετελέσθην ἀντὶ φιλοσόφου; πλήν γε δή, ὅτι ἀντὶ Ὁμήρου Χρύσιππον ἐξηγούμενος. Μᾶλλον οὖν, ὅταν τις εἴπῃ μοι, Ἐπανάγνωθί μοι Χρύσιππον, ἐρυθριῶ, ὅταν μὴ δύνωμαι ὅμοια τὰ ἔργα καὶ σύμφωνα ἐπιδεικνύειν τοῖς λόγοις.

p. 319 a.

b.

CAPVT LXXIII. (Nobis Cap. XLIX.)

Si quis eo gloriatur, quod Chrysippi scripta intelligat interpretarique possit; dic ipse tibi: Nisi obscure scripsisset Chrysippus, nihil haberet hic homo, quo gloriaretur. Ego vero quid volo? Naturam cognoscere, eamque sequi. Quaero itaque, quis sit ejus interpres: & postquam audivi, Chrysippum esse, eum adeo. At non intelligo scripta ejus: quaero ergo enarratorem. Atque hactenus quidem praeclari nihil. Quum autem enarratorem invenero, reliquum est, ut utar praeceptis: hoc unum praeclarum est. Sin ipsam per se enarrationem fuero admiratus; quid aliud, nisi Grammaticus evasero, loco philosophi? eo duntaxat excepta, quod pro Homero Chrysippum interpretor. Potius igitur, cum quis mihi dixerit, Praelege mihi Chrysippum! erubesco, cum facta nequeo similia atque consona verbis ostendere.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διαστήσας τὰς τρεῖς ἕξεις, τὰς ἐν τοῖς ἀνθρώποις φυομένας, ἰδιώτου, καὶ φιλοσόφου, καὶ προκόπτοντος, καὶ τῶν πρὸς τὸν προκόπτοντα ῥηθέντων συντόμως ὑπομνήσας, τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ἐπάγει διά τε τούτου καὶ τῶν ἐφε-
c. ξῆς· ὅτι χρὴ τὰ ἔργα τὰ ὑπὸ τῶν λόγων παραδοθέντα ἐργάσασθαι. τέλος γὰρ τῶν λόγων, τὰ ἔργα, ὧν ἕνεκα καὶ οἱ λόγοι ἐῤῥήθησαν. μάλιστα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀληθὲς εἰπεῖν τὸ τοῦ ῥήτορος· ὡς ἅπας λόγος, ἂν ἀπῇ τὰ ἔργα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν. Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς ἐννοεῖν, τί ἂν βούλοιτο ἄνθρωπος ὁ τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν ζητῶν· ὅτι βούλεται εὑρεῖν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τίς ἐστιν, καὶ τί ταύτῃ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει·
p. 320 οἷον, ὅτι ζωὴ λογικὴ, χρωμένη τῷ σώματι ὡς
a. ὀργάνῳ· καὶ, χρὴ τῇ ταύτης τελειότητι τὴν ἑαυτοῦ ὄρεξιν καὶ ἔκκλισιν συναρμόσαι. Ζητῶν οὖν

COMMENTARIVS.

Tribus habitibus, qui exſiſtere in homine ſolent, diſtinctis, indocti, philoſophi, & proficientis: & iis quæ proficienti dicta fuere, compendio repetitis; jam concluſionem addit, & hoc & iis quæ ſequuntur capitibus: nempe, actiones eas, quæ verbis expoſitæ ſint, eſſe ſuſcipiendas. Finis enim orationis eſt actio, cujus etiam cauſſa uſurpata fuit oratio. In his enim veriſſima eſt ſummi oratoris ſententia: Omnem orationem, ſi facta deſint, vanum atque inane aliquid videri. Eſt igitur, inquit, initio conſiderandum, quidnam velit homo, ſuum bonum quærens? Vult autem *reperire, quæ ſua natura ſit*, & quid ſibi ſit faciendum aut patiendum: ſcilicet, hominem eſſe animam ratione præditam, corpore utentem ut inſtrumento; ac, debere illius animæ perfectioni ſuam adpetitionem & declinationem adcommodare. Cum

οὖν τοῦτο, ἀκούω ὅτι Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τούτων. λαβὼν τὸ βιβλίον, οὐκ ἴσχυσα ἐπ' ἐμαυτοῦ νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· καὶ ζητῶν τὸν ἐξηγούμενον, ἐνόησα τί λέγει ὁ Χρύσιππος. καὶ οὕτω σεμνὸν οὐδὲν, οὐδὲ τῷ ἐξηγουμένῳ, οὐδὲ τῷ νοήσαντι. οὐδὲ γὰρ b.
Χρύσιππος περὶ τούτου ἔγραψεν ἐπὶ τῷ ἐξηγήσασθαι καὶ νοῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις. ἐὰν οὖν χρήσωμαι τοῖς γεγραμμένοις τούτοις, τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν μετέσχον. ἐὰν δὲ θαυμάσω τὸν ἐξηγούμενον, ὅτι καλῶς ἐξηγεῖται, καὶ νοῆσαι δύνωμαι, καὶ αὐτὸς ἐξηγεῖσθαι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ἄλλα μοι παραγίνεται, πλὴν τοῦ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις· τί ἄλλο, ἢ γραμματικὸς, c.
ἐξετελέσθην, ἀντὶ φιλοσόφου; μέρος γὰρ ἓν τῆς γραμματικῆς τὸ ἐξηγητικόν ἐστι. διαφέρω δὲ τοῦ γραμματικοῦ, ὅτι Χρύσιππον ἀντὶ Ὁμήρου ἐξηγοῦμαι. ἀλλὰ καὶ τὸ ψιλῶς ἀναγινώ-

Cum igitur hoc quæro, audio *Chrysippum de his scripsisse.* Librum in manus sumtum per me intelligere non possum. *Quæsito interprete*, intellexi quid dicat Chrysippus. Nec dum quidquam præclarum est vel interpretis factum vel auditoris. Neque enim Chrysippus ea de re scripsit, ut esset qui interpretaretur, quique intelligeret; sed ut in vita scripta illa sequeremur. Si ergo scriptis illis usus fuero; tunc boni eorum particeps factus sum. Sin admiror interpretem ob egregiam interpretationem: si intelligere, atque ipse etiam interpretari possum: denique si cætera omnia fuero consecutus, eo excepto quod scriptis non utor: quid aliud nisi *grammaticus sum factus, pro philosopho?* Est enim Grammaticæ pars, scriptorum enarratio. Illud unum inter me & grammaticum interest, quod ego pro Homero Chrysippum enarro. Atqui simpliciter legen-

ἀναγινώσκοντα τὰ Χρυσίππου, ἢ ἄλλῳ αἰτήσαντι παραναγινώσκοντα, μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς, οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. αἰσχύνοιτο γὰρ ἄν τις δικαίως, εἰ νοσῶν, καὶ βοηθήματα τῆς νόσου εὑρίσκων γεγραμμένα, ἀναγινώσκοι μὲν ἂν αὐτὰ σαφῶς τε καὶ διηρθρωμένως, καὶ ἄλλοις p. 321 a. ἐξηγοῖτο, εἰ δέοι, μὴ χρῷτο δὲ τῆς ἑαυτοῦ νόσου τοῖς βοηθήμασιν.

legentem Chrysippum, aut alteri petenti enarrantem, non parere præceptis illius, reprehendendum sane est. Aegrotans enim, & remedia morbi scripta inveniens, merito profecto erubescat, si ea perspicue distincteque legat, atque aliis etiam, si ita res fert, declaret, ipse autem morbi sui remediis non utatur.

Κ Ε Φ. οδ'.

Ὅσα προτίθεται, τούτοις, ὡς νόμοις, ὡς ἀσεβήσων, ἂν παραβῇς, ἔμμενε· ὅ τι δ' ἂν ἐρῇ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτ' ἔστι σόν.

CAPVT LXXIV. (Nobis Cap. L.)

Quæcunque proposita habes, ea veluti leges, veluti impius futurus, si transgrediaris, serva. Quid vero alius quispiam de te dicturus sit, noli curare: hoc enim non amplius tuum est.

Ε Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ.

b. Μία χελιδὼν, ὥς φησιν ἡ παροιμία, ἔαρ οὐ ποιεῖ. οὕτω, καὶ μία χρῆσις, ἢ δύο τῶν ὑπὸ Χρυσίππου ῥηθέντων, ἕξιν οὐκ ἐμποιεῖ· ἀλλὰ δεῖ,

COMMENTARIVS.

Vna hirundo, ut proverbio dicitur, non facit ver. Ita, si semel atque iterum Chrysippi præceptis parueris, habitum non confirmabis. Sed est,

δεῖ, φησὶ, τῷ προτεθέντι ὡς ἀγαθῷ καὶ ὠφελίμῳ ἐμμένειν βεβαίως· ὡς ἀσεβὲς νομίζειν τὸ παραβῆναι. εἰ γὰρ τὰς ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ὁμολογίας παραβαίνειν, ἄτοπον καὶ ἀσεβὲς δοκεῖ, ὡς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως, δι' ὧν τὰ πάντα ὑφίσταται καὶ μένει, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ἀκυρουμένων· πῶς οὐκ ἀσεβὲς, τὸ τὴν πρὸς φιλοσοφίαν καὶ εὐζωίαν ὁμο- c.
λογίαν παραβαίνειν; παραβαίνει δὲ ὁ συντιθέμενος μὲν τοῖς λεγομένοις καὶ γεγραμμένοις. ὡς καλῶς καὶ ἀληθῶς ἔχουσιν, εἶτα καὶ ἀρξάμενος τῆς χρήσεως αὐτῶν, μὴ ἐμμένων δὲ αὐτοῖς. ἔμμενε οὖν, φησί· τί δὲ ἐρεῖ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τὰ πρότερον ῥηθέντα ἐνδεικνύμενος, ὅτι πολλοὶ ἔσονται οἱ λέγοντες, ὅτι, ἄφνω σοφὸς ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; καὶ τὰ τοιαῦτα. οὐ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ εἰπεῖν p. 322
τί ἢ μὴ εἰπεῖν ἐκείνους. ἔοικε δὲ ὁ τοιοῦτος d.
ἀνὴρ

est, inquit, *in eo quod propositum fuerit* tamquam bono & utili, *constanter permanendum: & religioni habendum, id violare.* Nam si vilium rerum pactionibus non stare, indecorum & nefas habetur; quippe quo veritas & fides, quibus omnia transiguntur rataque permanent, (quantum quidem in nobis est) abrogatur: annon multo magis erit impium, pacta & conventa, quæ cum philosophiâ & honestâ vitâ inita sunt, violare? *Violat* autem ea, qui, cum dictis & scriptis adsentiatur, ut honestis & veris, iisque uti cœperit, non tamen in iis perseveret. *Persevera* igitur, inquit: *quid vero alii de te loquantur, curare noli*, Quibus verbis innuit id, quod supra dictum est, fore multos qui dicant, subito te sapientem rediisse: quique rogent, unde istud supercilium? & id genus alia. Non enim, quid illi dicant, aut non dicant, nostri est arbitrii. Videtur autem adludere ad

p. 313 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν, ἐφ' αἷς εὐδοξεῖν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βουλόμεθα. οἱ μὲν γὰρ, τὰς πράξεις τὰς ἑαυτῶν διηγούμενοι, τὰς εὐδοξίας θηρῶνται· οἱ δὲ, ἐπὶ εὐφραδίᾳ· οἱ δὲ, ὡς διδάσκαλοι τῶν δεόντων· ἄλλος δ' ἐπὶ λιτότητι καὶ καρτερίᾳ. Τοὺς οὖν προτέρους ἤδη ἰατρεύσας, πρὸς τοῦτον νῦν ποιεῖται τὸν λόγον· παραινῶν, μήτε αὐτὸν καλλωπίζεσθαι ἐπὶ
b. λιτότητι καὶ ἀσκήσει, (κοινὸς γὰρ ὁ λόγος·) τοῦτ' ἔστι, μὴ χαυνοῦσθαι, μηδὲ μέγα τι νομίζειν ἔχειν· ἀλλ' ἐννοεῖν πρῶτον, πόσῳ λιτότεροι ἡμῶν εἰσιν οἱ πτωχοὶ, καὶ πόσῳ καρτερικώτεροι· ἔπειτα, κἂν τοῦτο λόγου ἄξιον ἔχωμεν, πόσα ἄλλα ἀγαθὰ οὐκ ἔχομεν, ἅπερ ἄλλοι ἔχουσι. βλάπτει δὲ τὸ ἐπί τινι πλεονεκτήματι χαυνοῦσθαι καὶ πρὸς τὸ μήτε αὐτὸ ἐκεῖνο ἀποκαθαίρειν, ἤδη μέγα αὐτὸ νομίζοντα

COMMENTARIUS.

Multæ ſunt cauſſæ, cur ab hominibus laudari nos cupiamus. Nam alii factis ſuis commemorandis gloriam venantur; alii ob eloquentiam; alii, ut doctores officiorum; alius propter frugalitatem & tolerantiam celebrari cupit. Prioribus igitur illis medicina jam adhibita, cum hoc nunc ſermonem habet; monens, ne *ipſe ſibi placeat* ob frugalitatem ſuam, & exercitationem: (nam in utrumque valet hoc præceptum:) id eſt, ne quis infletur, neve magnum quiddam ſe conſecutum arbitretur: ſed cogitet primum, quanto ſint mendici nobis frugaliores, quantoque tolerantiores? deinde, etiamſi habeamus hoc aliqua laude dignum, cogitemus, quot alia bona non habeamus, quibus alii ſint præditi? Superbire autem ob prærogativam aliquam, cum ob hoc ipſum nocet, quod id, quod iam magnum putes,

ζοντα εἶναι, μήτε ἄλλων ἐφίεσθαι, ἀρκούμενον ἐκείνῳ. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδεικτικῶς, φησὶν, αὐτὰ ποίει· ὥστε, ἐὰν ὑδροποτῇς, ἐκ παν- c.
τὸς τρόπου πρὸς τοὺς διαλεγομένους περιάγειν εἰς τοῦτο τοὺς λόγους, εἰς τὸ εὐκαίρως δόξαι λέγειν, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαι θέλῃς, καὶ πρὸς πόνον καὶ πρὸς ἐγκράτειαν καὶ πρὸς καρτερίαν γυμνάσαι, κατὰ σαυτὸν ποίει τοῦτο, καὶ μὴ φαίνου τοῖς ἔξω, μηδὲ θέλε ὁρᾶσθαι ὑπὸ πολλῶν· ὥσπερ οἱ ὑπὸ πολλῶν βιαζόμενοι δυνατοτέρων, καὶ βουλόμενοι τὸ πλῆθος εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, εἰς τοὺς ἀνδριάντας ἀναβαίνοντες ἀποκρά- p. 314 a.
ζουσι τὴν βίαν, καὶ συνάγουσι περὶ ἑαυτοὺς τὸ πλῆθος. Μὴ ἐπιδεικτικῶς οὖν, ἀλλ' ἐπὶ σαυτοῦ γυμνάζου· ὥστε, σφοδρῶς διψήσας, ἐπισπάσαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἀποπτύσαι, καὶ μηδὲ μετὰ τοῦτο εἰπεῖν τινι ὅ τι ἐποίησας. ὁ γὰρ ἐπιδεικτικῶς ταῦτα ποιῶν, πρῶτον μὲν ἔξω κέχηνεν ὅλος, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐξεχύθη· ἔπειτα τὰ ἀγαθὰ

τῆς

tes, non repurges; tum quod alia non desideres, illo contentus. At vero etiam cave, inquit, per ostentationem illa facias; ut, si aquam bibas, quovis modo in colloquiis sermonem eo deducas, ut per occasionem *te* dicas *aquam bibere.* Et *cum te ad laborem*, ad continentiam, ad tolerantiam *vis exercere;* solus id facito, *nec spectari velis* ab aliis, aut conspici a multis, ut ii quibus multi potentiores vim faciunt, qui, ut opem populi implorent, statuis conscensis quiritantur, & multitudinem circa se congregant. Non igitur per ostentationem, sed solus exercere; ut vehementer sitiens, frigidam haustam exspuas, ac ne post quidem cuiquam dicas quid feceris. Nam qui ostentationis ergo ista facit, is primum totus foras prominet, & a se ipso ad externa est effusus: deinde

τῆς λιτότητος καὶ καρτερίας ἀπώλεσε, τέλος
b. αὐτῶν τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ποιούμενος. αἱ δὲ ἀσκήσεις αὗται καὶ καρτερίαι ὠφελοῦσι, συνεθίζουσαι τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἄλογα πάθη, μὴ κατεξανίστασθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπακούειν καὶ σκληρότερον ἐπιτάττοντι. καὶ μέντοι καιροῦ καλοῦντος, ὁ τληπαθὴς οὐκ ἀναγκάζεται διὰ φερεπονίαν τὴν ἐλευθερίαν προΐεσθαι.

bona frugalitatis & tolerantiæ perdit, ad opinionem popularem illas referendo. Exercitationes vero istæ & tolerantiæ prosunt, quod consuefaciunt corpus & brutas ejus adfectiones, ne contra rationem insurgant, sed & duriora imperanti pareant. Itaque, tempore postulante vir tolerans, ob laborum adsuetudinem, non cogitur amittere libertatem.

ΚΕΦ. οα'.

c. Ἰδιώτου στάσις καὶ χαρακτήρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. Φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ.

CAPVT LXXI. (Nobis Cap. XLVIII. 1.)

Plebeii hominis status & nota: numquam a se ipso utilitatem aut damnum exspectat, sed ab externis. Philosophi status & nota: omnem utilitatem, & damnum omne, a se ipso exspectat.

ΚΕΦ. οβ'.

Σημεῖα προκόπτοντος· οὐδένα ψέγει, οὐδένα ἐπαινεῖ, οὐδένα μέμφεται, οὐδενὶ ἐγκαλεῖ, οὐδὲν

CAPVT LXXII. (Nobis Cap. XLVIII. 2. 3.)

Signa proficientis sunt: neminem vituperat; neminem laudat; de nemine queritur; neminem incusat; nihil

δὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ὡς ὄντος τινὸς, ἢ εἰδότος τι. ὅταν ἐμποδισθῇ τι, ἢ κωλυθῇ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. κἄν τις αὐτὸν ἐπαινῇ, καταγελᾷ τοῦ ἐπαινοῦντος αὐτὸς παρ' ἑαυτῷ· κἄν ψέγῃ, οὐκ ἀπολογεῖται. περίεισι δὲ, καθάπερ οἱ ἄῤῥωστοι, εὐλαβούμενός τι κινῆσαι τῶν καθισταμένων, πρὶν πῆξιν λαβεῖν. ὄρεξιν ἅπασαν ἦρκεν ἐξ ἑαυτοῦ· τὴν δ' ἔκκλισιν εἰς μόνα τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν μετατέθεικεν. ὁρμῇ πρὸς ἅπαντα ἀνειμένῃ χρῆται. ἂν ἠλίθιος ἢ ἀμαθὴς δοκῇ, οὐ πεφρόντικεν. ἑνί τε λόγῳ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάσσει καὶ ἐπίβουλον. p. 315 a.

hil de se ipso dicit, ut qui sit aliquis, aut sciat aliquid. Cum in re quapiam impeditur aut probibetur, se ipsum incusat. Quod si quis eum laudat, ridet laudantem ipse apud se: si vituperat, non se purgat. Circumit autem, ægrotantium instar, metuens, ne quid eorum, quæ componi cœperant, moveatur, priusquam nactum sit firmitatem. Adpetitionem omnem ex se sustulit: declinationem vero in ea sola transtulit, quæ contra naturam quidem, sed quæ in nostra potestate sunt. Impetu ad omnia utitur remisso. Si stolidus aut rudis videatur, non curat. Denique, ut uno verbo dicam, tamquam hostem, se ipsum observat, & tamquam insidiatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b.

Πρὸς πέρας ἤδη τῶν παραινέσεων ἐλθὼν, καὶ μέλλων ἐπάγειν τὸ συμπέρασμα, ὅτι χρὴ μὴ ἐπὶ τῶν εἰρημένων λόγων μένειν, ἀλλ' ἔργα αὐτῶν

COMMENTARIVS.

Posteaquam tandem ad finem admonitionum pervenit, conclusionem additurus, non esse in iis, quæ dicta sunt, resistendum, sed vita & moribus

τῶν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ τέλος τίθεσθαι τὸ λέγειν καὶ ἀκούειν, ἀλλὰ τὸ ἐργάζεσθαι, πρῶτον ἡμῖν τὰς τρεῖς ἕξεις παραδίδωσιν, τὰς
c. πάντας ἀνθρώπους περιλαμβανούσας. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν, ἰδιῶται· οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτων, φιλόσοφοι· οἱ δὲ, ἀφιστάμενοι μὲν τῶν ἰδιωτῶν, προσχωροῦντες δὲ τοῖς φιλοσόφοις· οὓς Προκόπτοντας καλεῖ, πρὸς οὓς καὶ τὰ πρότερον εἴρηται. καὶ τούτους δὲ διεῖλεν ἐν τοῖς λόγοις, εἴς τε τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ εἰς τοὺς πως ἤδη προκεκοφότας.

Ἑκάστην οὖν τῶν εἰρημένων τριῶν ἕξεων ὑπογράφει· ἰδιώτου λέγων στάσιν καὶ χα-
p. 316 ρακτῆρα, τὸ μηδέποτε ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶν
a. ὠφέλειαν, ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. ὄντων γὰρ ἐφ' ἡμῖν τοῦ τε λόγου, καθ' ὃν οὐσιώμεθα, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καθ' ἃ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινωνοῦμεν· ὁ μὲν λόγος, κοινὸς

bus doctrinam exprimendam; neque dicere solum atque audire, finem statuendum, sed actionem & opus: primum nobis tres habitus tradit, quibus omnes homines comprehenduntur. Nam hominum alii sunt *indocti;* alii, his oppositi, *philosophi;* alii, qui & ab indoctis recedunt, & ad philosophos accedunt, quos *Proficientes* vocat, & quibus superiora etiam dicta fuerunt. Et hos quidem in his sermonibus rursus divisit in eos, *qui incipiunt erudiri*, & in eos *qui jam nonnihil profecerunt.*

Unumquemque igitur horum trium habituum describit, cum dicit: *Indocti statum & notam esse*, numquam bonum aut malum a semet ipso exspectare, sed a rebus externis. Nam cum in nostra potestate sit ratio, in quo essentia hominis inest, & brutae adfectiones, quas cum brutis animantibus communes habemus; ratio quidem, ut

νὸς Ἑρμῆς ἐστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. κἂν γὰρ ἀριθμῷ διαφέρωσιν οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, ἀλλὰ τὸ εἶδος ἕν· οὕτως, ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ κακὰ ἐκκλίνειν, καὶ ἀληθῆ τὰ αὐτὰ ἡγεῖσθαι πάντας b. κατὰ τὸν λόγον, καὶ πάλιν ψευδῆ τὰ αὐτά. ὥστε τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον κανόνα εἶναι διακριτικὸν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους. εἰδῶν δὲ ἀσωμάτων, καὶ ἀμερίστων, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἐφίενται οἱ λόγοι· οἷον σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φρονήσεως· ὧν ὅλου ἕκαστος ἑκάστου μετέχει, οὐ μειουμένου τῇ μεταλήψει. [ἃ] διὰ τὸ κατὰ λόγον ὀρc. θὸν κρίνεσθαι οὐ μάχεται, ἀλλὰ συμφωνεῖ, ἐν πᾶσι τὰ αὐτὰ ὄντα. τὰ δὲ ἄλογα πάθη, οἷον θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ τὰ τούτων εἴδη, κἂν τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἀλλ'

Ii 3 ἄλλων

ut proverbio dicitur, communis omnibus eſt Mercurius. Etenim licet numero differant rationes, quæ in diverſis hominibus ſunt; at ſpecie ſunt unum quiddam; ita quidem, ut & ad eadem bona contendant, eademque mala declinent, eademque vera ducant omnes homines ratione duce, ac viciſſim falſa eadem. Itaque ratio, quæ in quolibet homine ineſt, inſtrumentum eſt & regula dijudicandi boni & mali, veri & falſi. Adpetens autem eſt ratio, quæ in unoquoque eſt, formarum incorporearum & indiviſibilium, & ſemper eodem modo conſimiliterque ſeſe habentium; veluti modeſtiæ, juſtitiæ, ſapientiæ: quarum totarum ratio cujusque hominis eſt particeps, ita ut illæ non imminuantur iſta participatione. Eædemque, quatenus recta ratione judicantur, non pugnant, ſed in omnibus conſentiunt, & in omnibus hominibus ſunt eædem. Bruti autem adfectus, velut ira, cupiditas, eorumque ſpecies, quamquam ſpecie iidem & in me ſint, & in te; at

ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν δοκεῖ καὶ τὸ κακόν. ἀγαθὸν γὰρ τὸ ὀρεκτὸν, κακὸν δὲ τὸ φευκτὸν νομίζεται. Ὁ δὲ φιλόσοφος, ἀποστὰς τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀπὸ * * σεως, καὶ ἀλλότρια ἐκεῖνα τελέως ἡγούμενος, ἅτε κεκαθαρμένος ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἤδη καὶ τῆς σκιᾶς τῶν ὄντων, εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὸ ὄντως ὂν, καὶ τὰ κοινὰ εἴδη τοῦ λόγου τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπιστρέφεται, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκει. κακὸν γὰρ ἐν ἑαυτῷ χώραν οὐκ ἔχει. Οὕτως οὖν τὰ κατὰ διάμετρον ἀλλήλων χαρακτηρίσας, ἐφεξῆς ἐπάγει τὰ τοῦ προκόπτοντος σημεῖα· πρὸς ὃν καὶ ὁ προῤῥηθεὶς πᾶς ἀπετείνετο λόγος. οὔτε γὰρ πρὸς τὸν φιλόσοφον· οὐ γὰρ παιδαγωγεῖσθαι καὶ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ παιδαγωγεῖν ἤδη καὶ διδάσκειν ἐκεῖνος ἠξίωται. ἀλλ' οὐδὲ φιλοσόφου ἴδιον, τὸ μηδένα ψέγειν, μηδένα ἐπαινεῖν· [καὶ γὰρ ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν] κατὰ καιρὸν τῷ διδασκάλῳ καὶ διορθωτῇ πρέπει. c. p. 318 a.

Ii 4

ram; ibi bonum quisque ponit, & malum. Bonum enim habetur quod adpetitur, malum vero quod fugitur. *Philosophus* autem, relictis externarum rerum * * cupiditatibus, easque prorsus alienas judicans; ut jam a simulacris repurgatus, & ab umbra rerum ad semet ipsum, & ad id quod vere est, conversus, communes rationis formas, quæ in ipso insunt, amplectitur, & bonum in sese deprehendit. Malum enim in ipso locum non habet. Sic igitur iis, quæ e diametro pugnant, definitis; deinceps ea subjungit, quæ sunt ejus *qui proficit*, ad quem omnis disputatio superior pertinebat. Neque enim ad philosophum. Ejus enim ea dignitas est, ut jam non instituatur & erudiatur; sed ipse instituat atque erudiat. Ac ne philosophi quidem proprium est *vituperare neminem, laudare neminem:* sed id, pro tempore, magistrum & correctorem decet.

πει. οὐ μέν τοι οὐδὲ πρὸς ἰδιώτην ἁρμόζουσιν οἱ ῥηθέντες λόγοι, εἰ μὴ ἀποταξάμενος τῷ ἰδιωτισμῷ ἑαυτὸν ἐγχειρίσει τῷ παιδαγωγοῦντι πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς προκοπῆς καταδέξεται.

b. Τῶν γοῦν συντόμως τὸ πρότερον ῥηθέντων τὰ νῦν λεγόμενα, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὰ πλεῖστα, ὑπομιμνήσκοντά τε ἡμᾶς ἐκείνων, καὶ μνημονεύειν αὐτῶν διὰ τῆς συντομίας παρέχοντα. Τὸ δὲ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάττειν, εἴρηται διὰ τὸ ὑποπτεύειν ἑαυτοῦ τὴν μήπω πεπηγυῖαν ἕξιν, καὶ διὰ τὸ σπουδάζειν πικρότερον τὰ ἑαυτοῦ κινήματα κρίνειν· ὥσπερ τὰ τῶν ἐχθρῶν κρίνομεν, οὐδὲν διὰ συμπάθειαν ἐνδιδόντες,

c. ὅπερ εἰώθαμεν οἱ πολλοὶ ἐφ' ἑαυτῶν τε πάσχειν, καὶ ἐπὶ τῶν φίλων. μάσθλης δὲ, ὁ ἔκλυτός ἐστιν, τοῖς μεμαλαγμένοις δέρμασιν ὅμοιος ἄν.

decet. Neque vero etiam inerudito conveniunt ii sermones; nisi, relicta inscitia, se instituendum philosophiæ tradiderit, & principium profectus faciendi admiserit.

Compendio nos igitur supra dictorum commonefaciunt ea quæ nunc dicuntur, iisdemque pleraque verbis; ut illa nobis in memoriam revocata, ob ipsam brevitatem numquam excidant. Esse autem cuique *se ipsum ut hostem observandum*, propterea dictum est, ut suspectum habeat suum *nondum confirmatum habitum*, & ut in motus suos acerbius inquirere studeat; sicut in inimicorum delicta inquirimus, nihil illis ex amore concedentes: id quod plerique erga nos ipsos facere solemus, & erga amicos. μάσθλης vero, est homo *enervatus*, maceratis & humiditate emollitis loris similis.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ογ'.

Ὅταν τις ἐπὶ τῷ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι τὰ Χρυσίππου βιβλία σεμνύνηται, λέγε αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν· ὅτι, Εἰ μὴ Χρύσιππος ἀσαφῶς ἐγεγράφει, οὐδὲν ἂν εἶχεν οὗτος, ἐφ' ᾧ ἐσεμνύνετο. Ἐγὼ δὲ τί βούλομαι; καταμαθεῖν τὴν φύσιν, καὶ ταύτῃ ἕπεσθαι. ζητῶ οὖν, τίς ἐστιν ὁ ἐξηγούμενος· καὶ ἀκούσας, ὅτι Χρύσιππος, ἔρχομαι πρὸς αὐτόν. p. 319 a. ἀλλ' οὐ νοῶ τὰ γεγραμμένα· ζητῶ οὖν τὸν ἐξηγούμενον. καὶ μέχρι τούτων οὔπω σεμνὸν οὐδέν. ὅταν δὲ εὕρω τὸν ἐξηγούμενον, ἀπολείπεται χρῆσθαι τοῖς παρηγγελμένοις· τοῦτο αὐτὸ μόνον σεμνόν ἐστιν. ἂν δὲ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἐξηγεῖσθαι, θαυμάσω· τί ἄλλο ἢ γραμματικὸς ἀπετελέσθην ἀντὶ φιλοσόφου; πλήν γε δὴ, ὅτι ἀντὶ Ὁμήρου Χρύσιππον ἐξηγούμενος. Μᾶλλον οὖν, ὅταν τις εἴπῃ μοι, b. Ἐπανάγνωθί μοι Χρύσιππον, ἐρυθριῶ, ὅταν μὴ δύνωμαι ὅμοια τὰ ἔργα καὶ σύμφωνα ἐπιδεικνύειν τοῖς λόγοις.

CAPVT LXXIII. (Nobis Cap. XLIX.)

Si quis eo gloriatur, quod Chrysippi scripta intelligat interpretarique possit; dic ipse tibi: Nisi obscure scripsisset Chrysippus, nihil haberet hic homo, quo gloriaretur. Ego vero quid volo? Naturam cognoscere, eamque sequi. Quaero itaque, quis sit ejus interpres: &, postquam audivi, Chrysippum esse, eum adeo. At non intelligo scripta ejus: quaero ergo enarratorem. Atque hactenus quidem praeclari nihil. Quum autem enarratorem invenero, reliquum est, ut utar praeceptis: hoc unum praeclarum est. Sin ipsam per se enarrationem fuero admiratus; quid aliud, nisi Grammaticus evasero, loco philosophi? eo duntaxat excepto, quod pro Homero Chrysippum interpretor. Potius igitur, cum quis mihi dixerit, Praelege mihi Chrysippum! erubesco, cum facta nequeo similia atque consona verbis ostendere.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διαστήσας τὰς τρεῖς ἕξεις, τὰς ἐν τοῖς ἀν-
θρώποις φυομένας, ἰδιώτου, καὶ φιλοσόφου, καὶ
προκόπτοντος, καὶ τῶν πρὸς τὸν προκόπτοντα
ῥηθέντων συντόμως ὑπομνήσας, τὸ συμπέρα-
σμα λοιπὸν ἐπάγει διά τε τούτου καὶ τῶν ἐφε-
c. ξῆς· ὅτι χρὴ τὰ ἔργα τὰ ὑπὸ τῶν λόγων
παραδοθέντα ἐργάσασθαι. τέλος γὰρ τῶν λό-
γων, τὰ ἔργα, ὧν ἕνεκα καὶ οἱ λόγοι ἐῤῥήθη-
σαν. μάλιστα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀληθὲς
εἰπεῖν τὸ τοῦ ῥήτορος· ὡς ἅπας λόγος, ἂν
ἀπῇ τὰ ἔργα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν.
Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς ἐννοεῖν, τί ἂν βού-
λοιτο ἄνθρωπος ὁ τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν ζητῶν·
ὅτι βούλεται εὑρεῖν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τίς
ἐστιν, καὶ τί ταύτῃ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει·
p. 320 οἷον, ὅτι ζωὴ λογικὴ, χρωμένη τῷ σώματι ὡς
a. ὀργάνῳ· καὶ, χρὴ τῇ ταύτης τελειότητι τὴν
ἑαυτοῦ ὄρεξιν καὶ ἔκκλισιν συναρμόσαι. Ζητῶν
οὖν

COMMENTARIVS.

Tribus habitibus, qui exsiltere in homine solent, distinctis, indocti, philosophi, & proficientis: & iis quæ proficienti dicta fuere, compendio repetitis; jam conclusionem addit, & hoc & iis quæ sequuntur capitibus: nempe, actiones eas, quæ verbis expositæ sint, esse suscipiendas. Finis enim orationis est actio, cujus etiam caussa usurpata fuit oratio. In his enim verissima est summi oratoris sententia: Omnem orationem, si facta desint, vanum atque inane aliquid videri. Est igitur, inquit, initio considerandum, quidnam velit homo, suum bonum quærens? Vult autem *reperire, quæ sua natura sit*, & quid sibi sit faciendum aut patiendum: scilicet, hominem esse animam ratione præditam, corpore utentem ut instrumento; ac, debere illius animæ perfectioni suam adpetitionem & declinationem adcommodare. Cum

οὖν τοῦτο, ἀκούω ὅτι Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τούτων. λαβὼν τὸ βιβλίον, οὐκ ἴσχυσα ἐπ᾽ ἐμαυτοῦ νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· καὶ ζητῶν τὸν ἐξηγούμενον, ἐνόησα τί λέγει ὁ Χρύσιππος. καὶ οὕτω σεμνὸν οὐδὲν, οὐδὲ τῷ ἐξηγουμένῳ, οὐδὲ τῷ νοήσαντι. οὐδὲ γὰρ b.
Χρύσιππος περὶ τούτου ἔγραψεν ἐπὶ τῷ ἐξηγήσασθαι καὶ νοῆσαι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις. ἐὰν οὖν χρήσωμαι τοῖς γεγραμμένοις τούτοις, τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν μετέσχον. ἐὰν δὲ θαυμάσω τὸν ἐξηγούμενον, ὅτι καλῶς ἐξηγεῖται, καὶ νοῆσαι δύνωμαι, καὶ αὐτὸς ἐξηγεῖσθαι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ἄλλα μοι παραγίνεται, πλὴν τοῦ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις· τί ἄλλο, ἢ γραμματικὸς, c.
ἐξετελέσθην, ἀντὶ φιλοσόφου; μέρος γὰρ ἓν τῆς γραμματικῆς τὸ ἐξηγητικόν ἐστι. διαφέρω δὲ τοῦ γραμματικοῦ, ὅτι Χρύσιππον ἀντὶ Ὁμήρου ἐξηγοῦμαι. ἀλλὰ καὶ τὸ ψιλῶς ἀναγινώ-

Cum igitur hoc quæro, audio *Chryſippum de his ſcripſiſſe.* Librum in manus ſumtum per me intelligere non poſſum. *Quæſito interprete*, intellexi quid dicat Chryſippus. Nec dum quidquam præclarum eſt vel interpretis factum vel auditoris. Neque enim Chryſippus ea de re ſcripſit, ut eſſet qui interpretaretur, quique intelligeret; ſed ut in vita ſcripta illa ſequeremur. Si ergo ſcriptis illis uſus fuero; tunc boni eorum particeps factus ſum. Sin admiror interpretem ob egregiam interpretationem: ſi intelligere, atque ipſe etiam interpretari poſſum: denique ſi cætera omnia fuero conſecutus, eo excepto quod ſcriptis non utor: quid aliud niſi *grammaticus ſum factus, pro philoſopho?* Eſt enim Grammaticæ pars, ſcriptorum enarratio. Illud unum inter me & grammaticum intereſt, quod ego pro Homero Chryſippum enarro. Atqui ſimpliciter legen-

ἀναγινώσκοντα τὰ Χρυσίππου, ἢ ἄλλῳ αἰτήσαντι παραναγινώσκοντα, μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς, οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. αἰσχύνοιτο γὰρ ἄν τις δικαίως, εἰ νοσῶν, καὶ βοηθήματα τῆς νόσου εὑρίσκων γεγραμμένα, ἀναγινώσκοι μὲν ἂν αὐτὰ σαφῶς τε καὶ διηρθρωμένως, καὶ ἄλλοις p. 321 a. ἐξηγοῖτο, εἰ δέοι, μὴ χρῷτο δὲ τῆς ἑαυτοῦ νόσου τοῖς βοηθήμασιν.

legentem Chrysippum, aut alteri petenti enarrantem, non parere præceptis illius, reprehendendum sane est. Aegrotans enim, & remedia morbi scripta inveniens, merito profecto erubescat, si ea perspicue distincteque legat, atque aliis etiam, si ita res fert, declaret, ipse autem morbi sui remediis non utatur.

ΚΕΦ. οδ'.

Ὅσα προτίθεται, τούτοις, ὡς νόμοις, ὡς ἀσεβήσων, ἂν παραβῇς, ἔμμενε. ὅ τι δ' ἂν ἐρῇ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτ' ἔστι σόν.

CAPVT LXXIV. (Nobis Cap. L.)

Quaecunque proposita habes, ea veluti leges, veluti impius futurus, si transgrediaris, serva. Quid vero olim quispiam de te dicturus sit, noli curare: hoc enim non amplius tuum est.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Μία χελιδὼν, ὥς φησιν ἡ παροιμία, ἔαρ οὐ ποιεῖ. οὕτω, καὶ μία χρῆσις, ἢ δύο τῶν ὑπὸ Χρυσίππου ῥηθέντων, ἕξιν οὐκ ἐμποιεῖ· ἀλλὰ

δεῖ,

COMMENTARIVS.

Vna hirundo, ut proverbio dicitur, non facit ver. Ita, si semel atque iterum Chrysippi præceptis parueris, habitum non confirmabis. Sed

est,

δεῖ, φησὶ, τῷ προτεθέντι ὡς ἀγαθῷ καὶ ὠφελίμῳ ἐμμένειν βεβαίως· ὡς ἀσεβὲς νομίζειν τὸ παραβῆναι. εἰ γὰρ τὰς ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ὁμολογίας παραβαίνειν, ἄτοπον καὶ ἀσεβὲς δοκεῖ, ὡς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως, δι' ὧν τὰ πάντα ὑφίσταται καὶ μένει, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ἀκυρουμένων· πῶς οὐκ ἀσεβὲς, τὸ τὴν πρὸς φιλοσοφίαν καὶ εὐζωίαν ὁμο- c.
λογίαν παραβαίνειν; παραβαίνει δὲ ὁ συντιθέμενος μὲν τοῖς λεγομένοις καὶ γεγραμμένοις. ὡς καλῶς καὶ ἀληθῶς ἔχουσιν, εἶτα καὶ ἀρξάμενος τῆς χρήσεως αὐτῶν, μὴ ἐμμένων δὲ αὐτοῖς. ἔμμενε οὖν, φησί· τί δὲ ἐρεῖ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τὰ πρότερον ῥηθέντα ἐνδεικνύμενος, ὅτι πολλοὶ ἔσονται οἱ λέγοντες, ὅτι, ἄφνω σοφὸς ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; καὶ τὰ τοιαῦτα. οὐ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ εἰπεῖν p. 322
τί ἢ μὴ εἰπεῖν ἐκείνους. ἔοικε δὲ ὁ τοιοῦτος d.
ἀνὴρ

est, inquit, *in eo quod propositum fuerit* tamquam bono & utili, *constanter permanendum: & religioni habendum, id violare.* Nam si vilium rerum pactionibus non stare, indecorum & nefas habetur; quippe quo veritas & fides, quibus omnia transiguntur rataque permanent, (quantum quidem in nobis est) abrogatur: annon multo magis erit impium, pacta & conventa, quæ cum philosophiâ & honestâ vitâ inita sunt, violare? *Violat* autem ea, qui, cum dictis & scriptis adsentiatur, ut honestis & veris, iisque uti cœperit, non tamen in iis perseveret. *Persevera* igitur, inquit: *quid vero alii de te loquantur, curare noli.* Quibus verbis innuit id, quod supra dictum est, fore multos qui dicant, subito te sapientem rediisse: quique rogent, unde istud supercilium? & id genus alia. Non enim, quid illi dicant, aut non dicant, nostri est arbitrii. Videtur autem adludere ad

ἀνὴρ τὸ παρὰ τῶν Πυθαγορείων συμβολικῶς εἰρημένον ἐνδείκνυσθαι. ἔλεγον δὲ ἐκεῖνοι· Εἰς τὸ ἱερὸν ἀπερχόμενος, μὴ ἐπιστρέφου· ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸν εἰς Θεὸν ὁρμηθέντα, οὐ χρὴ δίγναμόν τι ἔχειν, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀντεχόμενον.

ad id, quod Pythagorei per ambages dicunt; Si ædem sis ingressus, non debere te converti. Quo significant, qui ad Deum se contulerit, non esse debere ancipiti animo, neque res humanas curare.

ΚΕΦ. οε.

b. Εἰς ποῖον ἔτι χρόνον ἀναβάλλῃ τὸ τῶν βελτίστων ἀξιοῦν σεαυτὸν, καὶ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν διαιροῦντα λόγον; Παρείληφας τὰ θεωρήματα, οἷς ἔδει σε συμβάλλειν, καὶ συμβέβληκας. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκᾷς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθῇ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιῆσαι τὴν σεαυτοῦ; Οὐκ ἔτι εἶ μειράκιον, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τέλειος. ἂν νῦν ἀμελήσῃς καὶ ῥαθυμήσῃς, καὶ ἀεὶ προθέσεις ἐκ προθέσεως

CAPUT LXXV. (Nobis Cap. LI.)

In quodnam tandem tempus differs te optimis quibusque rebus dignum judicare, & nulla parte violare Rationem quæ rerum distinctionem docet. Accepisti præcepta, quibus adsentiri debebas, & adsensus es. Quem igitur etiamnum præceptorem exspectas, ut in illum rejicias correctionem tui? Non amplius es adolescentulus, sed vir jam perfecta ætate. Quod si nunc negligens fueris cessaverisque, & prorogationem ex proroga-

σεως ποιῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ὁρίζῃς, μεθ' ἃς προσέξεις σεαυτῷ, λήσεις σεαυτὸν οὐ προκόψας, ἀλλ' ἰδιώτης διατελέσεις καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. Ἤδη οὖν ἀξίωσον σεαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον καὶ προκόπτοντα· καὶ πᾶν τὸ βέλτιστον φαινόμενον ἔστω σοι νόμος ἀπαράβατος. κἂν ἐπίπονόν τι, ἢ ἡδὺ, ἢ ἔνδοξον, ἢ ἄδοξον προσάγηται, μέμνησο, ὅτι νῦν ὁ ἀγὼν, καὶ ἤδη πάρεστι τὰ Ὀλύμπια, καὶ οὐκ ἔστιν ἀναβάλλεσθαι οὐκέτι· καὶ ὅτι παρὰ μίαν ἡμέραν καὶ ἓν πρᾶγμα καὶ ἀπόλλυται προκοπὴ, καὶ σώζεται. Σωκράτης οὕτως ἀπετελέσθη, ἐπὶ πάντων τῶν προσαγομένων αὐτῷ μηδενὶ ἄλλῳ προσέχων ἢ τῷ λόγῳ. σὺ δὲ, εἰ καὶ μήπω εἶ Σωκράτης, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος ὀφείλεις βιοῦν. c. p. 323 a.

rogatione nectis, aliosque semper atque alios tibi dies constituis, post quos curam tui gerere incipias, imprudenti tibi accidet, ut numquam proficias, sed rudis totam vitam ad mortem usque transigas. Iam nunc igitur dignum te censeto, qui vivas ut homo perfecta ætate, & ut proficiens; &, quidquid optimum cognoveris, id lex sit tibi, quam transgredi non liceat. Denique sive molestum aliquid tibi oblatum fuerit, sive jucundum, sive gloriosum, sive inglorium; memento, nunc certamen obvenisse, nunc adesse Olympia, nec differre licere amplius; ac per unam diem, per unamque rem bene maleve gestam, vel perire profectum vel servari. Socrates hoc modo is, qui fuit, evasit; cum in omnibus, quæ ipsi offerrentur, nullius rei respectum haberet nisi Rationis. Tu vero, etsi nondum es Socrates, tamen ita vivere debes, ut qui Socrates esse velit.

ΕΞΗΓΗ-

μία γὰρ ἡ ὅλη ζωὴ, καὶ εἷς βίος, τῇδε κἀκεῖσε μεταβαλλόμενος.

Ἤδη οὖν ἀξίωσον, φησὶν, ἑαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον· οὐχ ὡς τέλος ἀπειληφότα· ἐκεῖνος γὰρ οὐ δεῖται τούτων τῶν λόγων· ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ προκόπτειν τέλειον, τῷ ἀεὶ προκόπτειν, καὶ μηδαμοῦ διακόπτειν τὴν προκοπήν. ἀλλὰ πᾶν τὸ φαινόμενόν σοι καλῶς ἔχειν, νό-
c. μον ἡγοῦ, τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ προστάττοντα. πᾶσι δὲ τοῖς προσπίπτουσιν ἔξεστι χρῆσθαι καλῶς, καὶ τοῖς ἐναντίοις, ἐὰν [γε] κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. κἂν ἐπίπονον [μὲν] οὖν τι κἂν ἡδὺ προσαχθῇ, κἂν ἔνδοξον, κἂν ἄδοξον, δράττου τοῦ προσαγομένου, κἂν μικρὸν ᾖ, μὴ καταφρονῶν αὐτοῦ, κἂν μέγα, μὴ ἀποδειλιῶν· μηδὲ συγχώρει παρατρέχειν αὐτῷ, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστου νόμιζε τὸν περὶ τῆς ἀρετῆς
p. 325 ἀγῶνα ἤδη προκεῖσθαι, ὥστε ἀνάγκην εἶναι,
a. ἢ στεφανοῦσθαι ἢ ἀποκηρύττεσθαι· οὐ γάρ ἐστι

Una enim & continua eſt vita, quæ & inde huc, & hinc iſtuc transfertur.

Iam igitur, inquit, *vivendum tibi eſſe ſtatue tamquam perfecto:* non quod perfectionem ſis conſecutus, (talis enim præcepta hujusmodi non deſiderat:) ſed quaſi ratione progreſſuum perfectus, qui numquam progredi deſiſtas, numquam ceſſes aut remolleſcas. Sed quidquid tibi rectum videbitur, id legem putato, quæ idem exſequi jubeat. Omnibus autem iis quæ inciderint, recte uti licebit, atque etiam rebus inter ſeſe contrariis, ſi eas recta ratione moderere. *Sive* igitur *res laborioſæ, ſive ſuaves objiciantur, ſive gloria, ſive ignominia;* cape id quod offertur: ſive parvum illud fuerit, non contemne; ſive magnum, non reformida: neque illud præterfluere ſine, ſed in unoquolibet tibi *certamen* eſſe propoſitum ſtatuito, in quo aut coronari ſit neceſſe, aut repudiari. Nec enim

ἔστι λοιπὸν, ἐνεστηκότος τοῦ ἀγῶνος. Οὐ χρὴ δὲ παρορᾷν οὐδεμίαν ἡμέραν, οὐδὲ ἓν πρᾶγμα, νομίζοντα, μηδὲν ἐκ τῆς τούτων καταφρονήσεως βλάπτεσθαι.

Παρὰ μίαν γὰρ ἡμέραν, καὶ ἓν πρᾶγμα, ἡ σὴ προκοπὴ καὶ σώζεται, φησὶ, καὶ ἀπόλλυται. πῶς τοῦτο; ἢ ὅτι μίαν ἡμέραν καὶ ἐφ᾽ ἑνὶ πράγματι ῥαθυμήσας τις, ἀργότερος καὶ ῥαθυμότερος γίνεται, ὥστε ἄλλου προσπίπτοντος, ἀτονώτερον μᾶλλον ὄντα ἢ πρότερον, ἡττᾶσθαι αὐτῷ μᾶλλον ἤπερ τῷ προτέρῳ· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἄλλου· καὶ οὕτω κατ᾽ ὀλίγον αὐξανομένην τὴν ἀτονίαν, ἀπολλύναι τὴν προκοπὴν τελέως τοῦ ὀρθοῦ λόγου; σώζεται δὲ καὶ αὔξεται ἡ προκοπὴ κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον. ἀπὸ γὰρ τῆς μιᾶς ἡμέρας καὶ τοῦ ἑνὸς πράγματος ἐγγίνεταί τι σημεῖον, ὁπόση οὖν προκοπή· ὥστε τῷ ἑξῆς προσπίπτοντι ἀπροσκοπώτερον ὑπαντᾷν, καὶ ἔτι μᾶλλον τῷ ἑξῆς. οὕτω δὲ, b.

φησὶ,

enim aliud eſt reliquum, inſtante certamine. Nec vero ullus dies eſt negligendus, nec ulla res; ex ejus contemtu nihil ad te damni rediturum exiſtimando.

Per unum enim diem, & unam rem, tua, inquit, *progreſſio & conſervatur, & perit.* Quomodo iſtud? niſi quod is, qui uno die & in una re ceſſarit, ſegnior fit atque remiſſior, ut alia re incidente minus habeat virium quam prius, & magis in ea ſuccumbat quam in priori; rurſusque magis, incidente aliâ; donec, auctâ paulatim ſocordiâ, funditus perierit rectæ rationis progreſſio: quæ ratione contraria conſervatur atque augetur. Nam ab uno die & una re exiſtit unum punctum, (unus gradus;) & qualiscumque fit acceſſio, ut, quidquid poſtridie inciderit, eo minus offendaris; & minus etiam die tertio. *Sic vero &*

φησὶ, καὶ ὁ Σωκράτης ἀπετελέσθη ἀν-
c. δρῶν ἁπάντων σοφώτερος, ἐθίσας αὐτὸν ἐν μηδενὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν αὐτοῦ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς τοῦ προσπίπτοντος πείθεσθαι μηδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ λόγῳ, ὃς αὐτῷ λογιζομένῳ βέλτιστος καταφαίνοιτο. σὺ δὲ, εἰ μήπω εἶ Σωκράτης, ἀλλ' οὖν, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος, ὀφείλεις βιοῦν. ὁ δὲ πρὸς παράδειγμά τι βλέπων, καὶ ἐξομοιωθῆναι βουλόμενος ἐκείνῳ, οὐκ ἐνδίδωσιν, ἀεὶ πρὸς τὴν μίμησιν αὐτοῦ παραβαλλόμενος.

ro & *Socrates*, inquit, *omnium virorum sapientissimus evasit;* cum se consuefecisset, ne ulla in re sui correctionem procrastinaret, sed in casu quolibet alii nemini pareret, nisi ei rationi quæ ipsi cogitanti optima videretur. *Tu vero si nondum es Socrates, at sic, ut qui Socrates esse velis, vivere debes.* Qui vero exemplum aliquod intuetur, & ad ejus similitudinem contendit, non remittit, quin semper in eo imitando elaboret.

ΚΕΦ. ος'.

p.326 a. Ὁ πρῶτος καὶ ἀναγκαιότατος τόπος ἐστὶν ἐν φιλοσοφίᾳ, ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων· οἷον, τὸ μὴ ψεύδεσθαι. ὁ δεύτερος, ὁ τῶν ἀποδείξεων· οἷον, πόθεν ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι. τρίτος, ὁ αὐτῶν τούτων βεβαιωτικὸς καὶ διαρθρωτικός· οἷον,

CAPUT LXXVI. (Nobis Cap. LII.)

Princeps & maxime necessarius in Philosophia locus est, qui ad usum spectat præceptorum; verbi caussa, Non mentiri. Alter, demonstrationum; verbi caussa, Quibus ex rationibus efficiatur, non esse mentiendum. Tertius, is qui ad horum ipsorum confirmationem enodationemque pertinet;

εἶον, πόθεν ὅτι τοῦτο ἀπόδειξις; τί γάρ ἐστιν ἀπόδειξις; τί ἀκολουθία; τί μάχη; τί ἀληθές; τί ψεῦδος; Οὐκοῦν ὁ μὲν τρίτος τόπος ἀναγκαῖος διὰ τὸν δεύτερον. ὁ δὲ δεύτερος διὰ τὸν πρῶτον. ὁ δὲ ἀναγκαιότατος, καὶ ὅπου ἀναπαύεσθαι δεῖ, ὁ πρῶτος. Ἡμεῖς δὲ ἔμπαλιν ποιοῦμεν. ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν, καὶ περὶ ἐκεῖνον ἔστιν ἡμῖν ἡ πᾶσα σπουδή· τοῦ δὲ πρώτου παντελῶς ἀμελοῦμεν. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· πῶς δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, πρόχειρον ἔχομεν. b.

tinet; verbi caussa, Vnde fiat, ut hæc sit demonstratio? quidnam sit demonstratio? quid consecutio? quid repugnantia? quid verum? quid falsum? Igitur tertius locus necessarius est propter secundum; secundus autem, propter primum: maxime vero necessarius, & in quo adquiescere oporteat, primus est. At nos contra facimus. In tertio enim loco moramur, & circa hunc omne nostrum studium occupatur; primum autem prorsus negligimus. Itaque mentimur quidem: qua ratione vero demonstretur, non esse mentiendum, in promtu habemus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c.

Ἐπειδὴ τῷ φιλοσοφοῦντι καὶ βουλομένῳ τὴν ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν τελειότητα ἀπολαβεῖν, τήν τε ζωτικὴν, καὶ τὴν γνωστικὴν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιστημονικῶς γινώσκειν, [τί μὲν τὸ ἀγαθὸν,] τί δὲ τὸ ἀληθές· ἵνα μὴ, δοξαστικῶς αὐτοῖς προσβάλλων, καὶ ἀλόγως τοῖς λέγουσι πιστεύων ἄνευ

COMMENTARIVS.

Philosophanti, ut qui perfectionem naturæ suæ convenientem, cum in vivendo, tum in cognoscendo, consequi cupiat, necesse est, quidnam sit verum, certâ scientiâ comprehendere; ne, si opinione tantum fretus, magistris absque ratione ac rebus

ἄνευ μαθήσεως, ἅμα μὲν διαμαρτάνῃ, ἅμα
δὲ ἄλλοτε ἐπ᾽ ἄλλο μεταβαίνειν ἀναγκάζηται·
ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ γνῶσις, δι᾽ ἀποδείξεως γί-
νεται· τίς δέ ἐστιν ἡ ἀπόδειξις, (ὅτι ὁ
p. 327 συλλογισμὸς, δι᾽ ἐναργῶν προτάσεων τεχνικῶς
a. συντιθεμένων συναγόμενος·) καὶ τίνες αἱ ἐναρ-
γεῖς προτάσεις, καὶ πόσοι τῆς συνθέσεως αὐ-
τῶν τρόποι, τῆς λογικῆς ἐστι πραγματείας
διδάξαι· ἐπειδὴ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, τρεῖς
εἰσιν ἐν Φιλοσοφίᾳ τόποι ἀναγκαιότα-
τοι· πρῶτος μὲν, ὁ τῆς χρήσεως τῶν
θεωρημάτων, τὸ σωφρονεῖν ἐν ἔργῳ, τὸ μὴ
ψεύδεσθαι· δεύτερος δὲ, ὁ τῆς ἀποδεί-
b. ξεως, ὁ μετὰ αἰτίας ἀποδεικνὺς, ὅτι δεῖ ταῦ-
τα πράττειν· τρίτος δὲ, ὁ διὰ τῶν λογι-
κῶν μεθόδων βεβαιωτικὸς, καὶ διαρθρω-
τικὸς, τοῦ, ταύτην ἀπόδειξιν εἶναι, καὶ μὴ
ἠπατῆσθαι ἡμᾶς· καὶ διδάσκων, τί ἀπό-
δειξις, τί ἀκολουθία, τί μάχη· ὅτι
ἀκολουθεῖ

rebus inexploratis crediderit, ſimul & a ſcopo aberret, ſimul etiam aliâs ad aliud transire cogatur. Scientifica autem cognitio demonſtratione comparatur. Quidnam vero ſit *demonſtratio*, (nempe ratiocinatio, quæ ex evidentibus propoſitionibus rite collocatis concludatur,) & quænam propoſitiones firmamenta rationum non deſiderent, quotque modis inter ſeſe componantur: id docere, artis disſerendi munus eſt. Quæ cum ita ſint, *tres ſunt in philoſophia loci* maxime neceſſarii. *Primus, in uſu* poſitus *præceptorum:* verbi cauſſa, tenendam modeſtiam in factis, veritatem in dictis eſſe colendam. *Alter, demonſtrationis:* qui rationibus convincit, hæc eſſe facienda. *Tertius, qui* logicæ artis præceptis *confirmat, dilucideque declarat, eſſe eam demonſtrationem,* & non deceptos eſſe nos: ac docet, *quid ſit demonſtratio, quid conſecutio, quid pugna:* conſequentia

ἀκολουθεῖ μὲν τὰ ὁλικώτερα τοῖς μερικωτέροις· εἰ γὰρ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ζῶόν ἐστι· μάχεται δὲ τὰ ἀντικείμενα, τὸ τὶς καὶ τὸ οὐδεὶς, καὶ τὸ πᾶς καὶ οὐ πᾶς· καὶ ἀδύνατον ἀλλήλοις συναληθεύειν ταῦτα, ἢ ψεύδεσθαι. δείκνυσι δὲ καὶ, ὁποῖος μέν ἐστιν ἀληθὴς συλλογισμὸς, ὁ ἐκ ποίων προτάσεων, καὶ κατὰ ποίαν σύνθεσιν· ποῖος δὲ ψευδής. c.

Καὶ δῆλον, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τρίτος τόπος, ὁ τὴν λογικὴν διδάσκων μέθοδον, ἀναγκαῖός ἐστι διὰ τὸν δεύτερον, ἵνα ἐπιστημονικῶς γινώσκωμεν, τίνα τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν ἐστι, καὶ ὅπως αὐτὰ χρὴ περιποιεῖσθαι· ὅτι δι' αὐτῶν αὐτὰ τῶν ἔργων περιποιούμεθα. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ ἀναγκαιότατος, καὶ τὸ τέλος ὅπου παύεσθαι δεῖ. διὰ γὰρ τοῦτον, καὶ τούτου ἕνεκα, οἱ ἄλλοι παραλαμβάνονται. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἀνάπαλιν ποιοῦμεν. ἐν p. 328 a. γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν καὶ μάλι-

sequentia esse angustioribus ea, quæ latius pateant: ut, si homo sit, esse animal: contraria inter sese pugnare; verbi gratia, aliquis, nemo; omnis, non omnis: neque posse fieri ut hæc simul vera sint aut falsa. Ostendit etiam, quænam vera sit ratiocinatio; e quibus constans propositionibus; quâ compositione; quænam rursus falsa.

Perspicuum est autem, hunc quidem *tertium locum*, qui logica præcepta docet, necessarium esse propter secundum, ut certâ scientiâ comprehendamus, quæ nostra bona sint, & quomodo paranda; nempe, nonnisi factis nostris parari ea posse. Et hic quidem *maxime* est *necessarius*, & omnis institutionis finis, *in quo quiescere oportet.* Ob hunc enim, & hujus gratia, cæteri adhibentur. *Nos vero contra facimus. Nam in tertio loco immoramur* potissimum; alterum

μάλιστα· καὶ ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ δευτέρῳ· τοῦ δὲ πρώτου ἀμελοῦμεν, δι' ὃν οἱ ἄλλοι. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· ὅπως δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, καὶ διὰ τίνων λογικῶν μεθόδων, πρόχειρον ἔχομεν. καίτοι ἔδει, μαθόντας πῶς χρὴ ἀποδεῖξαι ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι, ἐφεξῆς ἀποδεικτι-
b. κῶς καὶ ἐπιστημονικῶς γνῶναι, ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι· ἐγνωκότας δὲ αὐτὸ, διατελεῖν τὸ λοιπὸν ἐργαζομένους, ὡς τούτου ἕνεκα καὶ τὰ πρότερον παραδοθέντα. Πάνυ οὖν καὶ εὐμεθόδως καὶ ἐντρεπτικῶς ἡμᾶς καὶ διὰ τούτου τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὴν ἐργασίαν τῶν προτρεπτικῶν λόγων ἐχειραγώγησεν.

rum leviter adtingimus: *primum vero*, cui serviunt cæteri, *negligimus. Proinde mentimur quidem; quomodo autem demonstretur, non esse mentiendum*, & quibus dialecticis viis; *id in promtu habemus.* Enimvero decebat, cum didicissemus, quomodo esset demonstrandum, Mentiri non oportere, deinde demonstratione certâque scientiâ cognoscere, non esse mentiendum: idque ubi cognossemus, in agendo perpetuo occupari, ut cujus rei gratia superiora quoque tradita essent. Optimo igitur ordine, & acerrime, in hoc etiam capite nos ad præstanda ea, quæ præcipiuntur, veluti manu duxit.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. οζ΄.

Ἐπὶ παντὸς πρόχειρα ἑκτέον ταῦτα·

Ἄγου δέ με, ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ᾽ ἡ Πεπρωμένη,
ὅποι ποθ᾽ ὑμῖν εἰμι διατεταγμένος.
ὡς ἕψομαί γε ἄοκνος· ἢν δέ γε μὴ θέλω,
κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

CAPVT LXXVII. (Nobis Cap. LIII. 1.)

Quavis occasione in promtu habenda sunt haec:

Duc me, ô Iupiter, & tu, Fatum,
quocumque a vobis destinatus fuero.
Sequar quippe impiger. Sin noluero,
ignavusque fuero, nihilo sane minus sequar.

ΚΕΦ. οή.

Ὅστις δ᾽ ἀνάγκῃ συγκεχώρηκεν καλῶς,
σοφὸς παρ᾽ ἡμῖν, καὶ τὰ Θεῖ᾽ ἐπίσταται.

CAPVT LXXVIII. (Nobis Cap. LIII. 2.)

Quisquis necessitati recte se adcommodarit,
sapiens apud nos habetur, & divina cognoscit.

ΚΕΦ. οθ΄.

Ὦ Κρίτων, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γενέσθω. Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ.

CAPVT LXXIX. (Nobis Cap. LIII. 3. 4.)

O Crito! si Diis ita visum fuerit, ita fiat. Me vero Anytus & Melitus occidere quidem possunt; nocere mihi non possunt.

Kk 5 ΕΞΗΓΗ-

ἀναγινώσκοντα τὰ Χρυσίππου, ἢ ἄλλῳ αἰτήσαντι παραναγινώσκοντα, μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς, οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. αἰσχύνοιτο γὰρ ἄν τις δικαίως, εἰ νοσῶν, καὶ βοηθήματα τῆς νόσου εὑρίσκων γεγραμμένα, ἀναγινώσκοι μὲν ἂν αὐτὰ σαφῶς τε καὶ διηρθρωμένως, καὶ ἄλλοις
p. 321 ἐξηγοῖτο, εἰ δέοι, μὴ χρῷτο δὲ τῆς ἑαυτοῦ νό-
a. σου τοῖς βοηθήμασιν.

legentem Chrysippum, aut alteri petenti enarrantem, non parere præceptis illius, reprehendendum sane est. Aegrotans enim, & remedia morbi scripta inveniens, merito profecto erubescat, si ea perspicue distincteque legat, atque aliis etiam, si ita res fert, declaret, ipse autem morbi sui remediis non utatur.

Κ Ε Φ. οδ'.

Ὅσα προτίθεται, τούτοις, ὡς νόμοις, ὡς ἀσεβήσων, ἂν παραβῇς, ἔμμενε. ὅ τι δ' ἂν ἐρῇ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτ' ἔστι σόν.

CAPVT LXXIV. (Nobis Cap. L.)

Quaecunque proposita habes, ea veluti leges, veluti impius futurus, si transgrediaris, serva. Quid vero aliud quispiam de te dicturus sit, noli curare: hoc enim non amplius tuum est.

Ε Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ.

b. Μία χελιδὼν, ὥς φησιν ἡ παροιμία, ἔαρ οὐ ποιεῖ. οὕτω, καὶ μία χρῆσις, ἢ δύο τῶν ὑπὸ Χρυσίππου ῥηθέντων, ἕξιν οὐκ ἐμποιεῖ· ἀλλὰ
δεῖ,

COMMENTARIVS.

Vna hirundo, ut proverbio dicitur, non facit ver. Ita, si semel atque iterum Chrysippi præceptis parueris, habitum non confirmabis. Sed
est,

δεῖ, φησὶ, τῷ προτεθέντι ὡς ἀγαθῷ καὶ
ὠφελίμῳ ἐμμένειν βεβαίως· ὡς ἀσεβὲς
νομίζειν τὸ παραβῆναι. εἰ γὰρ τὰς ἐπὶ
τοῖς τυχοῦσιν ὁμολογίας παραβαίνειν, ἄτοπον
καὶ ἀσεβὲς δοκεῖ, ὡς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς
πίστεως, δι' ὧν τὰ πάντα ὑφίσταται καὶ μέ-
νει, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ἀκυρουμένων· πῶς οὐκ ἀσε-
βὲς, τὸ τὴν πρὸς φιλοσοφίαν καὶ εὐζωίαν ὁμο- C.
λογίαν παραβαίνειν; παραβαίνει δὲ ὁ συν-
τιθέμενος μὲν τοῖς λεγομένοις καὶ γεγραμμένοις.
ὡς καλῶς καὶ ἀληθῶς ἔχουσιν, εἶτα καὶ ἀρ-
ξάμενος τῆς χρήσεως αὐτῶν, μὴ ἐμμένων δὲ αὐ-
τοῖς. ἔμμενε οὖν, φησί· τί δὲ ἐρεῖ τις
περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τὰ πρότερον
ῥηθέντα ἐνδεικνύμενος, ὅτι πολλοὶ ἔσονται οἱ
λέγοντες, ὅτι, ἄφνω σοφὸς ἡμῖν ἐπανελήλυθε·
καὶ, πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; καὶ τὰ τοι-
αῦτα. οὐ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ εἰπεῖν p. 322
τί ἢ μὴ εἰπεῖν ἐκείνους. ἔοικε δὲ ὁ τοιοῦτος d.
ἀνὴρ

est, inquit, *in eo quod propositum fuerit* tamquam bono & utili, *constanter permanendum: & religioni habendum, id violare.* Nam si vilium rerum pactionibus non stare, indecorum & nefas habetur; quippe quo veritas & fides, quibus omnia transiguntur rataque permanent, (quantum quidem in nobis est) abrogatur: annon multo magis erit impium, pacta & conventa, quæ cum philosophiâ & honestâ vitâ inita sunt, violare? *Violat* autem ea, qui, cum dictis & scriptis adsentiatur, ut honestis & veris, iisque uti cœperit, non tamen in iis perseveret. *Persevera* igitur, inquit: *quid vero alii de te loquantur, curare noli*. Quibus verbis innuit id, quod supra dictum est, fore multos qui dicant, subito te sapientem rediisse: quique rogent, unde istud supercilium? & id genus alia. Non enim, quid illi dicant, aut non dicant, nostri est arbitrii. Videtur autem adludere ad

ἀνὴρ τὸ παρὰ τῶν Πυθαγορείων συμβολικῶς εἰρημένον ἐνδείκνυσθαι. ἔλεγον δὲ ἐκεῖνοι· Εἰς τὸ ἱερὸν ἀπερχόμενος, μὴ ἐπιστρέφου· ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸν εἰς Θεὸν ὁρμηθέντα, οὐ χρὴ δίγναμόν τι ἔχειν, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀντεχόμενον.

ad id, quod Pythagorei per ambages dicunt; Si ædem sis ingressus, non debere te converti. Quo significant, qui ad Deum se contulerit, non esse debere ancipiti animo, neque res humanas curare.

69

ΚΕΦ. οε.

b. Εἰς ποῖον ἔτι χρόνον ἀναβάλλῃ τὸ τῶν βελτίστων ἀξιοῦν σεαυτὸν, καὶ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν διαιροῦντα λόγον; Παρείληφας τὰ θεωρήματα, οἷς ἔδει σε συμβάλλειν, καὶ συμβέβληκας. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκᾷς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθῇ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιῆσαι τὴν σεαυτοῦ; Οὐκ ἔτι εἶ μειράκιον, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τέλειος. ἂν νῦν ἀμελήσῃς καὶ ῥαθυμήσῃς, καὶ ἀεὶ προθέσεις ἐκ προθέσεως

CAPVT LXXV. (Nobis Cap. LI.)

In quodnam tandem tempus differs te optimis quibusque rebus dignum judicare, & nulla parte violare Rationem quæ rerum distinctionem docet. Accepisti præcepta, quibus adsentiri debebas, & adsensus es. Quem igitur etiamnum præceptorem exspectas, ut in illum rejicias correctionem tui? Non amplius es adolescentulus, sed vir jam perfecta ætate. Quod si nunc negligens fueris cessaverisque, & prorogationem ex proroga-

σεως ποιῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ὁρίζῃς, μεθ' ἃς προσέξεις σεαυτῷ, λήσεις σεαυτὸν οὐ προκόψας, ἀλλ' ἰδιώτης διατελέσεις καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. Ἤδη οὖν ἀξίωσον σεαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον καὶ προκόπτοντα· καὶ πᾶν τὸ βέλτιστον φαινόμενον ἔστω σοι νόμος ἀπαράβατος. κἂν ἐπίπονόν τι, ἢ ἡδὺ, ἢ ἔνδοξον, ἢ ἄδοξον προσάγηται, μέμνησο, ὅτι νῦν ὁ ἀγὼν, καὶ ἤδη πάρεστι τὰ Ὀλύμπια, καὶ οὐκ ἔστιν ἀναβάλλεσθαι οὐκέτι· καὶ ὅτι παρὰ μίαν ἡμέραν καὶ ἓν πρᾶγμα καὶ ἀπόλλυται προκοπὴ, καὶ σώζεται. Σωκράτης οὕτως ἀπετελέσθη, ἐπὶ πάντων τῶν προσαγομένων αὐτῷ μηδενὶ ἄλλῳ προσέχων ἢ τῷ λόγῳ. σὺ δὲ, εἰ καὶ μήπω εἶ Σωκράτης, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος ὀφείλεις βιοῦν.

c. p. 323 a.

rogatione nectis, aliosque semper atque alios tibi dies constituis, post quos curam tui gerere incipias, imprudenti tibi accidet, ut numquam proficias, sed rudis totam vitam ad mortem usque transigas. Iam nunc igitur dignum te censeto, qui vivas ut homo perfecta aetate, & ut proficiens: &, quidquid optimum cognoveris, id lex sit tibi, quam transgredi non liceat. Denique sive molestum aliquid tibi oblatum fuerit, sive jucundum, sive gloriosum, sive inglorium; memento, nunc certamen obvenisse, nunc adesse Olympia, nec differre licere amplius; ac per unum diem, per unamque rem bene maleve gestam, vel perire profectum vel servari. Socrates hoc modo is, qui fuit, evasit; cum in omnibus, quae ipsi offerrentur, nullius rei respectum haberet nisi Rationis. Tu vero, etsi nondum es Socrates, tamen ita vivere debes, ut qui Socrates esse velit.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο προσῆκον ἦν ἀκοῦσαι τὸν τυχόντα τελέως †) τῶν παραινέσεων, τὸ μὴ μέλλειν λοιπὸν, μηδὲ ἀναβάλλεσθαι. Ἀεὶ γὰρ

— — ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

b. Ἀργίας πρόφασις, ἡ ἀναβολή. Εἰς ποῖον οὖν ἔτι χρόνον, φησὶν, ἀναβάλλῃ τὸ ἀξιοῦν σεαυτὸν τῆς καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων χρήσεως; ταῦτα γάρ ἐστι τὰ βέλτιστα, ὡς τελειότατα, καὶ σκοπὸς οὗτως καὶ τέλος τῶν λόγων· καὶ τοῦ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν ὀρθὸν λόγον, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν πάντα ἐνεργεῖν, καὶ ὀρεγόμενον, καὶ ἐκκλίνοντα; Καὶ ἄλλος μὲν ἂν εἶπεν· ἀ μένω ἀκοῦσαι τῶν τε λογικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν θεωρημάτων. σὺ δὲ ἤδη πως προκεκοφὼς ἐπὶ φι-
c. λοσοφίαν, προειληφὼς τὰ θεωρήματα, οἷς πρότερον χρὴ συνθέσθαι ὡς καλῶς εἰρημένοις, καὶ τότε

†) Pro τελέως, legendum τέως ſuſpicatus ſum.

COMMENTARIVS.

Illud quoque decebat audire eum, qui hactenus præcepta accepit, non eſſe cunctandum & differendum diutius. Recte enim Heſiodus:

Differ opus, numquam non conflictabere damnis.

Ignaviæ prætextus mora eſt. *In quod igitur*, inquit, *tempus prorogas, quo minus dignum ipſe te judices*, qui ſingulis iis quæ dicta ſunt, utaris: (hoc eſt enim *optimum* & perfectiſſimum, & finis ac meta præceptorum) *& nusquam a recta ratione recedas*, ſed, ut ea jubet, adminiſtres omnia, tam adpetendo, quam declinando? Ac alius quidem dixerit: Exſpecto, dum artis diſſerendi & doctrinæ moralis præcepta audiero. Tu vero, qui jam nonnullos in doctrina morum progreſſus habeas, præceptaque perceperis, quibus primum adſentiendum eſt, ut veris & bonis, ac tum

τότε ἐργάσασθαι αὐτὰ, συνέθου αὐτοῖς. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκᾷς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθήσῃ τὴν ἐπανόρθωσιν τὴν ἑαυτοῦ; ἄλλοις ἡ ἡλικία ἐστὶ νεάζουσα· σὺ δὲ οὐκ ἔτι μειράκιον εἶ, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τῇ γνώμῃ τέλειος, ὥστε οὐδὲ ἔξωρος γέρων. ἐὰν τοίνυν ῥαθυμῇς, ἢ διὰ τῆς ἀμελείας προθεσμίας ἐκ προθεσμιῶν ποιῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας P. 324 a. ἐπ᾽ ἄλλαις ὁρίζῃς, μεθ᾽ ἃς προσέξεις ἑαυτῷ, ἐλπίδα μὲν κενὴν ἐν σεαυτῷ τρέφεις, τὸ σήμερον καὶ αὔριον ἐννοῶν· λήσεις δὲ σεαυτὸν, οὐ προκόψας, ἀλλ᾽ ὑποκόψας τῷ κατ᾽ ὀλίγον συνεθισμῷ τῆς ῥαθυμίας, καὶ ἰδιώτης διατελῶν, καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνα τούτων ἄρχει, καὶ μέγα ὄφελος ἡ τῆς φύσεως προπαρασκευὴ, ἣν ἐκεῖθεν ἔχομεν· οὕτω καὶ τὰ b. ἐνταῦθα τῶν ἐκεῖ ἀρχὴ καὶ προευτρεπισμός.

• μία

tum parendum est; tu, inquam, eis adsensus es: quem igitur • adhuc magistrum exspectas, in cujus adventum correctionem tui ipsius differas? Alii sunt adolescentuli. *Tu* vero *non amplius es adolescentulus*, *sed vir* perfecta prudentia, atque adeo nec decrepitus senex. Quod si *cessas*, aut per incuriam aliud atque aliud tempus, *aliam atque aliam diem tibi præfinis*, *qua te ipsum sis curaturus;* spe inani lactaris, diem hodiernum & crastinum cogitando: sed *imprudens paulatim regrediere magis*, *quam progredieris*, adsuetudine socordiæ, & *rudis atque indoctus permanebis* & *vivens* & *moriens.* Sicut enim ea, quæ in superiori animorum nostrorum sede gerebantur, sunt initium eorum quæ hic geruntur, & magnum adjumentum est præparatio naturæ, quam inde huc adtulimus: sic &, quæ hic geruntur, sunt initium & præparatio eorum, quæ in futura vita sequentur.

• *Epict. Phil. Monum. T. IV.*

 Una

μία γὰρ ἡ ὅλη ζωὴ, καὶ εἷς βίος, τῇδε κἀκεῖσε μεταβαλλόμενος.

Ἤδη οὖν ἀξίωσον, φησὶν, ἑαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον· οὐχ ὡς τέλος ἀπειληφότα· ἐκεῖνος γὰρ οὐ δεῖται τούτων τῶν λόγων· ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ προκόπτειν τέλειον, τῷ ἀεὶ προκόπτειν, καὶ μηδαμοῦ διακόπτειν τὴν προκοπήν. ἀλλὰ πᾶν τὸ φαινόμενόν σοι καλῶς ἔχειν, νό-
c. μον ἡγοῦ, τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ προστάττοντα. πᾶσι δὲ τοῖς προσπίπτουσιν ἔξεστι χρῆσθαι καλῶς, καὶ τοῖς ἐναντίοις, ἐὰν [γε] κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. κἂν ἐπίπονον [μὲν] οὖν τι κἂν ἡδὺ προσαχθῇ, κἂν ἔνδοξον, κἂν ἄδοξον, δράττου τοῦ προσαγομένου, κἂν μικρὸν ᾖ, μὴ καταφρονῶν αὐτοῦ, κἂν μέγα, μὴ ἀποδειλιῶν· μηδὲ συγχώρει παρατρέχειν αὐτῷ, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστου νόμιζε τὸν περὶ τῆς ἀρετῆς
p. 325 ἀγῶνα ἤδη προκεῖσθαι, ὥστε ἀνάγκην εἶναι,
a. ἢ στεφανοῦσθαι ἢ ἀποκηρύττεσθαι· οὐ γάρ ἐστι

Una enim & continua eſt vita, quæ & inde huc, & hinc iſtuc transfertur.

Iam igitur, inquit, *vivendum tibi eſſe ſtatue tamquam perfecto:* non quod perfectionem ſis conſecutus, (talis enim præcepta hujusmodi non deſiderat:) ſed quaſi ratione progreſſuum perfectus, qui numquam progredi deſiſtas, numquam ceſſes aut remolleſcas. Sed quidquid tibi rectum videbitur, id legem putato, quæ idem exſequi jubeat. Omnibus autem iis quæ inciderint, recte uti licebit, atque etiam rebus inter ſeſe contrariis, ſi eas recta ratione moderere. *Sive* igitur *res laborioſæ, ſive ſuaves objiciantur, ſive gloria, ſive ignominia;* cape id quod offertur: ſive parvum illud fuerit, non contemne; ſive magnum, non reformida: neque illud præterfluere ſine, ſed in unoquolibet tibi *certamen* eſſe propoſitum ſtatuito, in quo aut coronari ſit neceſſe, aut repudiari. Nec enim

ἐστι λοιπὸν, ἐνεστηκότος τοῦ ἀγῶνος. Οὐ χρὴ δὲ παρορᾶν οὐδεμίαν ἡμέραν, οὐδὲ ἓν πρᾶγμα, νομίζοντα, μηδὲν ἐκ τῆς τούτων καταφρονήσεως βλάπτεσθαι.

Παρὰ μίαν γὰρ ἡμέραν, καὶ ἓν πρᾶγμα, ἡ σὴ προκοπὴ καὶ σώζεται, φησὶ, καὶ ἀπόλλυται. πῶς τοῦτο; ἢ ὅτι μίαν ἡμέραν καὶ ἐφ' ἑνὶ πράγματι ῥαθυμήσας τις, ἀργότερος καὶ ῥαθυμότερος γίνεται, ὥστε ἄλλου προσπίπτοντος, ἀτονώτερον μᾶλλον ὄντα ἢ πρότερον, ἡττᾶσθαι αὐτῷ μᾶλλον ἤπερ τῷ προτέρῳ· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἄλλου· καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον αὐξανομένην τὴν ἀτονίαν, ἀπολλύναι τὴν προκοπὴν τελέως τοῦ ὀρθοῦ λόγου; σώζεται δὲ καὶ αὔξεται ἡ προκοπὴ κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον. ἀπὸ γὰρ τῆς μιᾶς ἡμέρας καὶ τοῦ ἑνὸς πράγματος ἐγγίνεταί τι σημεῖον, ὁπόση οὖν προκοπή· ὥστε τῷ ἑξῆς προσπίπτοντι ἀπροσκοπώτερον ὑπαντᾷν, καὶ ἔτι μᾶλλον τῷ ἑξῆς. οὕτω δὲ, h.

φησὶ,

enim aliud est reliquum, instante certamine. Nec vero ullus dies est negligendus, nec ulla res; ex ejus contemtu nihil ad te damni rediturum existimando.

Per unum enim diem, & unam rem, tua, inquit, *progressio & conservatur, & perit.* Quomodo istud? nisi quod is, qui uno die & in una re cessarit, segnior fit atque remissior, ut alia re incidente minus habeat virium quam prius, & magis in ea succumbat quam in priori; rursusque magis, incidente aliâ; donec, auctâ paulatim socordiâ, funditus perierit rectæ rationis progressio: quæ ratione contraria conservatur atque augetur. Nam ab uno die & una re existit unum punctum, (unus gradus;) & qualiscumque fit accessio, ut, quidquid postridie inciderit, eo minus offendaris; & minus etiam die tertio. *Sic vero &*

φησὶ, καὶ ὁ Σωκράτης ἀπετελέσθη ἀν-
c. δρῶν ἁπάντων σοφώτερος, ἐθίσας αὐτὸν ἐν μηδενὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν αὑτοῦ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς τοῦ προσπίπτοντος πείθεσθαι μηδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ λόγῳ, ὃς αὐτῷ λογιζομένῳ βέλτιστος καταφαίνοιτο. σὺ δὲ, εἰ μήπω εἶ Σωκράτης, ἀλλ' οὖν, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος, ὀφείλεις βιοῦν. ὁ δὲ πρὸς παράδειγμά τι βλέπων, καὶ ἐξομοιωθῆναι βουλόμενος ἐκείνῳ, οὐκ ἐνδίδωσιν, ἀεὶ πρὸς τὴν μίμησιν αὐτοῦ παραβαλλόμενος.

ro & *Socrates*, inquit, *omnium virorum sapientissimus evasit;* cum se consuefecisset, ne ulla in re sui correctionem procrastinaret, sed in casu quolibet alii nemini pareret, nisi ei rationi quæ ipsi cogitanti optima videretur. *Tu vero si nondum es Socrates, at sic, ut qui Socrates esse velis, vivere debes.* Qui vero exemplum aliquod intuetur, & ad ejus similitudinem contendit, non remittit, quin semper in eo imitando elaboret.

---

p.326
a.

ΚΕΦ. οϛ'.

Ὁ πρῶτος καὶ ἀναγκαιότατος τόπος ἐστὶν ἐν φιλοσοφίᾳ, ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων· οἷον, τὸ μὴ ψεύδεσθαι. ὁ δεύτερος, ὁ τῶν ἀποδείξεων· οἷον, πόθεν ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι. τρίτος, ὁ αὐτῶν τούτων βεβαιωτικὸς καὶ διαρθρωτικός· οἷον,

CAPVT LXXVI. (Nobis Cap. LII.)

Princeps & maxime necessarius in Philosophia locus est, qui ad usum spectat præceptorum; verbi caussa, Non mentiri. Alter, demonstrationum; verbi caussa, Quibus ex rationibus efficiatur, non esse mentiendum. Tertius, is qui ad horum ipsorum confirmationem enodationemque pertinet;

εῖον, πόθεν ὅτι τοῦτο ἀπόδειξις; τί γάρ ἐστιν ἀπόδειξις; τί ἀκολουθία; τί μάχη; τί ἀληθές; τί ψεῦδος; Οὐκοῦν ὁ μὲν τρίτος τόπος ἀναγκαῖος διὰ τὸν δεύτερον. ὁ δὲ δεύτερος διὰ τὸν πρῶτον. ὁ δὲ ἀναγκαιότατος, καὶ ὅπου ἀναπαύεσθαι δεῖ, ὁ πρῶτος. Ἡμεῖς δὲ ἔμπαλιν ποιοῦμεν. ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν, καὶ περὶ ἐκεῖνον ἔστιν ἡμῖν ἡ πᾶσα σπουδή· τοῦ δὲ πρώτου παντελῶς ἀμελοῦμεν. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· πῶς δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, πρόχειρον ἔχομεν. b.

tinet; verbi caussa, Vnde fiat, ut hæc sit demonstratio? quidnam sit demonstratio? quid consecutio? quid repugnantia? quid verum? quid falsum? Igitur tertius locus necessarius est propter secundum; secundus autem, propter primum: maxime vero necessarius, & in quo adquiescere oporteat, primus est. At nos contra facimus. In tertio enim loco moramur, & circa hunc omne nostrum studium occupatur; primum autem prorsus negligimus. Itaque mentimur quidem: qua ratione vero demonstretur, non esse mentiendum, in promtu habemus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. c.

Ἐπειδὴ τῷ φιλοσοφοῦντι καὶ βουλομένῳ τὴν ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν τελειότητα ἀπολαβεῖν, τήν τε ζωτικὴν, καὶ τὴν γνωστικὴν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιστημονικῶς γινώσκειν, [τί μὲν τὸ ἀγαθὸν,] τί δὲ τὸ ἀληθές· ἵνα μὴ, δοξαστικῶς αὐτοῖς προσβάλλων, καὶ ἀλόγως τοῖς λέγουσι πιστεύων ἄνευ

COMMENTARIVS.

Philosophanti, ut qui perfectionem naturæ suæ convenientem, cum in vivendo, tum in cognoscendo, consequi cupiat, necesse est, quidnam sit verum, certâ scientiâ comprehendere; ne, si opinione tantum fretus, magistris absque ratione ac rebus

ἄνευ μαθήσεως, ἅμα μὲν διαμαρτάνῃ, ἅμα δὲ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μεταβαίνειν ἀναγκάζηται· ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ γνῶσις, δι' ἀποδείξεως γίνεται· τίς δέ ἐστιν ἡ ἀπόδειξις, (ὅτι ὁ
p. 327 συλλογισμὸς, δι' ἐναργῶν προτάσεων τεχνικῶς
a. συντιθεμένων συναγόμενος·) καὶ τίνες αἱ ἐναργεῖς προτάσεις, καὶ πόσοι τῆς συνθέσεως αὐτῶν τρόποι, τῆς λογικῆς ἐστι πραγματείας διδάξαι· ἐπειδὴ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, τρεῖς εἰσιν ἐν Φιλοσοφίᾳ τόποι ἀναγκαιότατοι· πρῶτος μὲν, ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων, τὸ σωφρονεῖν ἐν ἔργῳ, τὸ μὴ ψεύδεσθαι· δεύτερος δὲ, ὁ τῆς ἀποδεί-
b. ξεως, ὁ μετὰ αἰτίας ἀποδεικνὺς, ὅτι δεῖ ταῦτα πράττειν· τρίτος δὲ, ὁ διὰ τῶν λογικῶν μεθόδων βεβαιωτικὸς, καὶ διαρθρωτικὸς, τοῦ, ταύτην ἀπόδειξιν εἶναι, καὶ μὴ ἠπατῆσθαι ἡμᾶς· καὶ διδάσκων, τί ἀπόδειξις, τί ἀκολουθία, τί μάχη· ὅτι ἀκολουθεῖ

rebus inexploratis crediderit, simul & a scopo aberret, simul etiam aliâs ad aliud transire cogatur. Scientifica autem cognitio demonstratione comparatur. Quidnam vero sit *demonstratio*, (nempe ratiocinatio, quæ ex evidentibus propositionibus rite collocatis concludatur,) & quænam propositiones firmamenta rationum non desiderent, quotque modis inter sese componantur: id docere, artis disserendi munus est. Quæ cum ita sint, *tres sunt in philosophia loci* maxime necessarii. *Primus, in usu* positus *præceptorum:* verbi caussa, tenendam modestiam in factis, veritatem in dictis esse colendam. *Alter, demonstrationis:* qui rationibus convincit, hæc esse facienda. *Tertius, qui* logicæ artis præceptis *confirmat, dilucideque declarat, esse eam demonstrationem*, & non deceptos esse nos: ac docet, *quid sit demonstratio, quid consecutio, quid pugna:* consequentia

ἀκολουθεῖ μὲν τὰ ὁλικώτερα τοῖς μερικωτέροις· εἰ γὰρ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ζῶόν ἐστι· μάχεται δὲ τὰ ἀντικείμενα, τὸ τὶς καὶ τὸ οὐδεὶς, καὶ τὸ πᾶς καὶ οὐ πᾶς· καὶ ἀδύνατον ἀλλήλοις συναληθεύειν ταῦτα, ἢ ψεύδεσθαι. δεικνυ- c. σι δὲ καὶ, ὁποῖος μέν ἐστιν ἀληθὴς συλλογισμὸς, ὁ ἐκ ποίων προτάσεων, καὶ κατὰ ποίαν σύνθεσιν· ποῖος δὲ ψευδής.

Καὶ δῆλον, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τρίτος τόπος, ὁ τὴν λογικὴν διδάσκων μέθοδον, ἀναγκαῖός ἐστι διὰ τὸν δεύτερον, ἵνα ἐπιστημονικῶς γινώσκωμεν, τίνα τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν ἐστι, καὶ ὅπως αὐτὰ χρὴ περιποιεῖσθαι· ὅτι δι᾽ αὐτῶν αὐτὰ τῶν ἔργων περιποιούμεθα. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ ἀναγκαιότατος, καὶ τὸ τέλος ὅπου παύεσθαι δεῖ. διὰ γὰρ τοῦτον, καὶ τούτου ἕνεκα, οἱ ἄλλοι παραλαμβάνονται. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἀνάπαλιν ποιοῦμεν. ἐν p.328 a. γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν καὶ μάλι-

sequentia esse angustioribus ea, quæ latius pateant: ut, si homo sit, esse animal: contraria inter sese pugnare; verbi gratia, aliquis, nemo; omnis, non omnis: neque posse fieri ut hæc simul vera sint aut falsa. Ostendit etiam, quænam vera sit ratiocinatio; e quibus constans propositionibus; quâ compositione; quænam rursus falsa.

Perspicuum est autem, hunc quidem *tertium locum*, qui logica præcepta docet, necessarium esse propter secundum, ut certâ scientiâ comprehendamus, quæ nostra bona sint, & quomodo paranda; nempe, nonnisi factis nostris parari ea posse. Et hic quidem *maxime* est *necessarius*, & omnis institutionis finis, *in quo quiescere oportet.* Ob hunc enim, & hujus gratia, cæteri adhibentur. *Nos vero contra facimus. Nam in tertio loco immoramur* potissimum; alterum

μάλιστα· καὶ ἐπ᾽ ὀλίγον ἐν τῷ δευτέρῳ· τοῦ
δὲ πρώτου ἀμελοῦμεν, δι᾽ ὃν οἱ ἄλλοι.
τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· ὅπως δὲ
ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι,
καὶ διὰ τίνων λογικῶν μεθόδων, πρόχειρον
ἔχομεν. καίτοι ἔδει, μαθόντας πῶς χρὴ ἀπο-
δεῖξαι ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι, ἐφεξῆς ἀποδεικτι-
b. κῶς καὶ ἐπιστημονικῶς γνῶναι, ὅτι οὐ χρὴ ψεύ-
δεσθαι· ἐγνωκότας δὲ αὐτὸ, διατελεῖν τὸ λοι-
πὸν ἐργαζομένους, ὡς τούτου ἕνεκα καὶ τὰ πρό-
τερον παραδοθέντα. Πάνυ οὖν καὶ εὐμεθόδως
καὶ ἐντρεπτικῶς ἡμᾶς καὶ διὰ τούτου τοῦ κε-
φαλαίου ἐπὶ τὴν ἐργασίαν τῶν προτρεπτικῶν
λόγων ἐχειραγώγησεν.

rum leviter adtingimus: *primum vero*, cui serviunt cæteri, *negligimus. Proinde mentimur quidem; quomodo autem demonstretur, non esse mentiendum*, & quibus dialecticis viis; *id in promtu habemus.* Enimvero decebat, cum didicissemus, quomodo esset demonstrandum, Mentiri non oportere, deinde demonstratione certâque scientiâ cognoscere, non esse mentiendum: idque ubi cognossemus, in agendo perpetuo occupari, ut cujus rei gratia superiora quoque tradita essent. Optimo igitur ordine, & acerrime, in hoc etiam capite nos ad præstanda ea, quæ præcipiuntur, veluti manu duxit.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. οζ'.

c.

Ἐπὶ παντὸς πρόχειρα ἑκτέον ταῦτα·

Ἄγου δέ με, ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ Πεπρωμένη,
ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμι διατεταγμένος.
ὡς ἕψομαί γε ἄοκνος· ἢν δέ γε μὴ θέλω,
κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

CAPVT LXXVII. (Nobis Cap. LIII. 1.)

Quavis occasione in promtu habenda sunt haec:

Duc me, ô Iupiter, & tu, Fatum,
quocumque a vobis destinatus fuero.
Sequar quippe impiger. Sin noluero,
ignavusque fuero, nihilo sane minus sequar.

ΚΕΦ. οη'.

Ὅστις δ' ἀνάγκῃ συγκεχώρηκεν καλῶς,
σοφὸς παρ' ἡμῖν, καὶ τὰ Θεῖ' ἐπίσταται.

CAPVT LXXVIII. (Nobis Cap. LIII. 2.)

Quisquis necessitati recte se adcommodarit,
sapiens apud nos habetur, & divina cognoscit.

ΚΕΦ. οθ'.

Ὦ Κρίτων, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γενέσθω. Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ.

CAPVT LXXIX. (Nobis Cap. LIII. 3. 4.)

O *Crito! si Diis ita visum fuerit, ita fiat. Me vero Anytus & Melitus occidere quidem possunt; nocere mihi non possunt.*

p. 329 # ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

a. Ἐπειδὴ τοὺς κατὰ διέξοδον ἡμῖν παραδοθέντας παιδευτικοὺς λόγους συνῃρημένας τινὲς τῶν παλαιοτέρων παραδεδώκασι, συμβουλεύει πρόχειρα ἔχειν ἐκεῖνα πανταχοῦ· ὡς ἅμα μὲν εὐμνημόνευτα, ἅμα δὲ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν κλεινῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν εὐστόχως ἀποφανθέντων, βεβαιοῦντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τοῖς παρῃνημένοις πε-
b. ποίθησιν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον, Κλεάνθους ἐστὶ τοῦ Στωϊκοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς Ἄσσου· ὃς μαθητὴς μὲν ἐγένετο Ζήνωνος, διδάσκαλος δὲ Χρυσίππου. τούτου καὶ ἀνδριάντα θαυμαστὸν ἐν αὐτῇ τῇ Ἄσσῳ ἐθεασάμην, δόγματι τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀνατεθέντα. Εὔχεται δὲ οὗτος ἐν τοῖς ἰαμβείοις τούτοις, ἄγεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ διὰ πάντων ἐν τάξει φοιτώσης αἰτίας ποιητικῆς τε καὶ κινητικῆς· ἣν Πεπρωμένην καὶ Εἱμαρμένην ἐκάλει· ἐπαγγελλόμενος, ἄοκνος

COMMENTARIVS.

Quia præceptiones ad instituendum hominem pertinentes, quas fuse adhuc expofuit, veterum nonnulli compendiofe tradiderunt; illorum dicta in promtu femper habenda effe monet, ut & memoratu facilia, & quæ ob teftimonium præftantium virorum, ipforumque dictorum concinnitatem, fiduciam noftram de hisce admonitionibus confirment. Primum eft Cleanthis dictum, Stoici philofophi, Affo nati, qui fuit Zenonis difcipulus, Chryfippi magifter: cujus etiam ftatuam admirabilem in ipfa urbe Affo vidi, in viri ejus honorem ex Romani fenatus decreto dedicatam. Precatur autem in iis jambis, ut *a Deo ducatur*, &, quæ ab eo per omnia ordine tranfit, cauffa effectrice & motrice, quam *Fatum* adpellabat: pollicens *fe ftrenue*

κνος καὶ ἑκὼν ἕψεσθαι. ἂν γὰρ ἀντι- c.
τείνω, φησὶ, μόνον ὅτι κακὸς ἔσομαι, καὶ οἰμάζων καὶ στένων ἀκολουθήσω. ἀνάγκη γὰρ ἀκολουθεῖν τὸ ἀσθενέστερον τῷ ἰσχυροτέρῳ, καὶ τὸ αἰτιατὸν τῷ αἰτίῳ. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίκτητος ἐνεδείξατο διὰ τοῦ κεφαλαίου, ἐν ᾧ ἔλεγε, Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις, ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, καὶ εὐροήσεις. Συνεκτικὸν δέ ἐστι τοῦτο πάσης εὐαγωγίας, τὸ συντάττειν ἑαυτὸν τοῖς ὅλοις, καὶ θέλειν ὅλον εἶναι μετ᾽ ἐκείνων, ἀλλὰ μὴ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀποσπῶντα, καὶ εἰς μικρὸν καὶ p. 330
οὐδὲν περιγράφοντα, ἀντιτείνειν τοῖς ὅλοις, καὶ a.
βούλεσθαι καὶ τὰ ὅλα τῷ οὕτως εὐτελεῖ μέρει ἀκολουθεῖν.

Καὶ τὸ δεύτερον δὲ, ἔστι μὲν Εὐριπίδου τοῦ τραγικοῦ· τὴν δὲ αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ τοῦτο. Ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω καὶ τὴν θείαν αἰτίαν πάντα ἄγουσα, ἑκόντα τε καὶ ἄκοντα.
καὶ

nue atque ultro *ſecuturum. Nam ſi repugnaro*, inquit, *nil aliud conſequens erit, niſi ut ego pravus*, plorans & gemens *ſim ſecuturus.* Neceſſe enim eſt, imbecilliora ſequi ea quæ fortiora ſunt, &, quæ orta ſunt, ſequi cauſſas, e quibus pendent. Quod ipſe etiam Epictetus innuit in eo capite, quo ait: Noli velle, ut ea quæ fiunt, ita fiant ut tu vis; ſed ita velis ea fieri quæ fiunt, ut ſunt: ſic facillime agitabis. Hoc enim diſciplinam morum omnem continet, conjungere ſe cum univerſo, & totum cum eo eſſe velle: non autem ab univerſo ſeſe avellentem, & in anguſtias, ac potius ad nihilum redactum, univerſo repugnare, & velle ut univerſum partem tam vilem ſequatur.

Alterum dictum Euripidis eſt Tragici, eamdemque ſententiam continet. *Neceſſitas* enim eſt, quæ ad ſuperna divinamque cauſſam reducat omnia, tam invita quam voluntaria.

καὶ ὁ ταύτῃ συμφωνῶν, καὶ ἀκολουθῶν, καὶ μὴ
ἀντιτείνων, ἀλλ' ἀόκνως ἑπόμενος, σοφὸς ὄν-
τως ἐστί· τήν τε τῶν ὄντων φύσιν, καὶ τὴν
b. τῶν ὅλων καὶ τῶν μερῶν διαφορὰν καλῶς ἐπι-
στάμενος, καὶ [c] τῆς θείας δυνάμεως κατὰ τὸ
προσῆκον τιμῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον, τὸ, Ὦ Κρίτων, εἰ
ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γε-
c. νέσθω· ἔστι μὲν οὖν ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ Κρί-
τωνος, Σωκράτης δὲ ὁ λέγων· καὶ αὐτὸ δὲ τῆς
αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται συντομώτερον. ὁ γὰρ τοῦ-
το μὴ λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶν οὕτως, τὸν
ἀπὸ τῶν ὅλων ἑαυτοῦ μερισμὸν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ
Θεοῦ φυγὴν ἰᾶται, καὶ τῶν χειρόνων πάντων
ἀφίσταται, τοῖς ὅλοις ἑαυτὸν ἐνδιδοὺς, καὶ τῷ
Θεῷ. Καί μοι δοκεῖ διὰ τούτων ὁ ἀνὴρ οὗτος
τῶν μαρτύρων ἐπὶ τέλει προστεθέντων ἐνδείκνυ-
p. 331 a. σθαι, ὅτι πᾶσα ἡ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τε-
λειότης, εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἐπιστροφὴν, καὶ
τὴν πρὸς αὐτὸν σύνταξιν ὑποκορυφοῦται.

Τὸ

luntaria. Cui qui adsentitur, & comitatur, nec renititur, sed strenue sequitur, vere *sapiens* est: rerumque naturam, & partium ac totius discrimen satis intelligit, & honorem habet eum qui decet divinæ potentiæ.

Sed & tertium illud, *Si Diis ita visum fuerit, ita fiat;* est quidem ex Platonis Critone, Socrates autem illud effatus est: cæterum eamdem sententiam majore compendio complectitur. Qui enim non tantum ita loquitur, sed ita etiam vivit; is separationi sui ab universo, & fugæ a Deo medetur, & a deterioribus omnibus recedit, universo & Deo mancipatus. Ac videtur mihi hic vir per hosce testes in fine citatos innuere, omnem humani animi perfectionem conversione ad Deum, ejusque conjunctione absolvi & consummari.

Quod

Τὸ δὲ ἐπὶ τέλει πρoστεθὲν, τὸ, Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ· ἔστι μὲν ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς τοῦ Σωκράτους ἀπολογίας, περὶ Ἀνύτου καὶ Μελίτου, τῶν Σωκράτους κατηγόρων, εἰρημένον· τέλος δὲ ἀρχῇ συνάπτει, ὑπομιμνῆσκον ἡμᾶς τῶν ἐν ἀρχῇ ῥηθέντων, ὅτι ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθέμενος, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς, οὔτε ἀναγκασθήσεται ὑπό τινος, οὔτε βλαβήσεταί ποτε. b.

Quod autem extremum adjectum est, *Me vero Anytus & Melitus occidere sane possunt, lædere autem non possunt:* sumtum illud est ex Apologia Platonica Socratis, & in accusatores Socratis Anytum & Melitum dictum: finem autem principio connectit, dum initio dicta in memoriam revocat, eum qui bonum & malum in rebus in nostra potestate sitis collocet, non autem in rebus externis, neque coactum iri umquam, neque læsum iri ab ullo.

Ταῦτα εἶχον τοῖς τὰ Ἐπικτήτου μεταχειριζομένοις πρὸς σαφήνειαν τῶν εἰρημένων συμβαλέσθαι κατὰ δύναμιν· εὐχαριστῶν καὶ αὐτὸς τῇ προφάσει τῆς περὶ τοὺς τοιούτους λόγους διατριβῆς, ἐν προσήκοντι καιρῷ μοι γινομένῃ τυραννικῆς περιστάσεως. Εὐχὴν δὲ ἐπὶ τέλει τοῖς c. παροῦσιν οἰκείαν προσθεὶς, ἐπ' αὐτῇ καταπαύσω τὸν λόγον.

Ἱκετεύω

Hæc habui, quæ Epicteti studiosis, ad dicta illius declaranda, pro mea virili conferrem: gaudens & ipse, datam mihi occasionem de hujusmodi præceptis commentandi, quæ quidem occasio peropportune in hoc tempus, quo tyrannide premimur, incidit. Consentaneo autem voto his adjecto, concludam hunc Commentarium.

Supplico

Ἱκετεύω σε, Δέσποτα, ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, ὑπομνησθῆναι μὲν ἡμᾶς τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας, ἧς ἠξιώθημεν παρά σου· συμπρᾶξαι δὲ ὡς αὐτοκινήτοις ἡμῖν, πρός τε κάθαρσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ ὑπερέχειν καὶ ἄρχειν αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνοις κεχρῆσθαι κατὰ τὸν p. 332 a. προσήκοντα τρόπον· συμπράττειν τε καὶ πρὸς διόρθωσιν ἀκριβῆ τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, καὶ ἕνωσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα, διὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτός. καὶ τὸ τρίτον καὶ σωτήριον· ἱκετεύω, ἀφελεῖν τελέως τὴν ἀχλὺν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ὀμμάτων, Ὄφρ' εὖ γινώσκωμεν (κατὰ τὸν Ὅμηρον) ἢ μὲν Θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα.

Supplico tibi, Domine, pater & dux rationis noſtræ, ut noſtræ nobilitatis recordemur, qua tu nos ornaſti: & ut nobis præſto ſis, ut iis qui per ſeſe moventur, quo & a corporis contagio, brutorumque adfectuum, repurgemur, eosque ſuperemus & regamus, &, ſicut decet, pro inſtrumentis iis utamur. Deinde ut nobis adjumento ſis ad adcuratam rationis noſtræ correctionem, & conjunctionem ejus cum iis, quæ vere ſunt, per lucem veritatis. Et tertium, quo ſalus maxime continetur, ſupplex oro, ab oculis animorum noſtrorum caliginem prorſus abstergas, ut (quod apud Homerum eſt) & Deum & hominem bene noſcamus.

INDEX

INDEX RERUM.

[*Numeri referuntur ad editionem Heinsianam Lugd. Bat. MDCXL. cujus Paginæ ad oras hujus Editionis notatæ sunt.*]

Circu-

D.

Mutari

Reſpectus,

F I N I S.

EMEN-

EMENDANDA.

In Græco contextu.

Pag. 18. lin. 3. *pro* αὐτεξούσιοι *ſcribe* αὐτεξούσιος
— 19. l. 2. *pro* εἰς ὅ *ſcr.* εἰς ὅ
— 22. l. 9. *pro* ἰδυρμένα *ſcr.* ἰδρυμένα
— 24. l. ult. *pro* τῶντε *ſcr.* τῶν τε
— 27. l. 13. *pro* νομίζῃ *ſcr.* νομίζῃ
— 41. l. 5. *pro* φύσιν *ſcr.* φύσιν,
— 46. l. 4. *pro* συντυπούμεναι, *ſcr.* συντυπούμεναι·
— — l. 5. *pro* περιφορᾶς *ſcr.* περιφορᾶς,
— — l. 6. *pro* ὀρέξεις *ſcr.* ὀρέξεις,
— 61. l. 16. *pro* ἐφ' ἡμῖν *ſcr.* ἐφ' ἡμῖν,
— 67. l. 5. *pro* παιδευομένους *ſcr.* παιδευομένους·
— 69. l. 16. *pro* ποιεῖ· *ſcr.* ποιεῖ.
— 70. l. 6. *pro* τεύξεως, αὐτῶν *ſcr.* τεύξεως αὐτῶν
— 73. l. ult. *pro* γαλυνιασθῆναι *ſcr.* γαληνιασθῆναι
— 84. l. 8. *pro* ἐκκλίσεως *ſcr.* ἐκκλίσεως,
— 90. l. 6. *pro* γελοίοις, *ſcr.* γελοίοις.
— 92. l. 2. *pro* ἀτυχεῖ *ſcr.* ἀτυχεῖ·
— — l. 3. *pro* ἀπογινώσκει· *ſcr.* ἀπογινώσκει.
— 99. l. 10. *pro* μεταβολαὶ *ſcr.* μεταβολαὶ,
— 108. l. 17. *pro* ἐπ' ἐμοὶ, *ſcr.* ἐπ' ἐμοί·
— 128. l 4. *pro* τουτ' *ſcr.* τοῦτ'
— 136. l. 1. *pro* τὶ *ſcr.* τι
— — l. 15. *pro* κακὸν, *ſcr.* κακὸν
— 140. l. ult. *pro* ἰατρεύεσθαι *ſcr.* ἰατρεύεσθαι,
— 141. l. 17. *pro* ἧλος *ſcr.* ἧλος
— 144. l. 1. *pro* πρότερον, καὶ *ſcr.* πρότερον καὶ
— 150. l. 13. *pro* ἰατρική. *ſcr.* ἰατρική.
— 160. l. 9. *pro* ὦ μετ' *ſcr.* ὧν μετ'
— 178. l. 7. *pro* λόγω, *ſcr.* λόγῳ,
— 179. l. 5. *pro* προσδεήσεται; *ſcr.* προσδεήσεται·
— 184. l. 12. *pro* πρίαιτο *ſcr.* πρίαιτο
— 187. penult. *pro* ἀπιστεῖ *ſcr.* ἀπιστεῖ
— 203. l. 7. *pro* τινος *ſcr.* τινὸς
— 211. l. 3. & 5. *pro* τουτ' *ſcr.* τοῦτ',
— 224. l. 13. *pro* αὐτοὶ *ſcr.* αὐτοὶ,
— — l. — *pro* μέγεθος, ἐν *ſcr.* μέγεθος ἐν
— — l. 15. *pro* φησὶ, *ſcr.* φησὶ,

Pag. 228.

Pag. 228. lin. 13. *pro* κριτης *ſcr.* κριτὴς
— — l. 16. *pro* ἀγαθός, *ſcr.* ἀγαθὸς,
— 232. l. 2. *pro* Ναί· *ſcr.* Ναί.
— 239. l. 1. *pro* δύναμα *ſcr.* δύναμαι
— 249. l. 10. *pro* δριμὸν *ſcr.* δριμὺν
— 254. l. 9. *pro* ἐξέφην. *ſcr.* ἐξέφηνεν.
— 256. l. ult. *pro* ποιεῖται, τὴν *ſcr.* ποιεῖται τὴν
— 261. l. 17. *pro* αὐτοῦ τινὸς *ſcr.* αὐτοῦ τινος
— 262. l. 5. *pro* ὁ πέπονθε *ſcr.* ὃ πέπονθε
— 263. penult. *pro* ἐν διατρίβει. *ſcr.* ἐνδιατρίβει.
— 271. l. 7 ſq. *pro* κίονας τινὰς *ſcr.* κιονάς τινας
— 273. l. 4. *pro* εὐλάβειαν; *ſcr.* εὐλάβειαν
— 275. l. 12. *pro* οὔτος *ſcr.* οὗτος
— 297. l. 3. *pro* μᾶλλον *ſcr.* μᾶλλον.
— 302. l. 1. *pro* ἀποφαίνειν *ſcr.* ἀποφαίνειν,
— 337. l. 2. *pro* ὁ μιλίαις *ſcr.* ὁμιλίαις
— — l. 8. *pro* ἡμῖν *ſcr.* ἡμῖν,
— 338. l. 6. *pro* ἐπιρουρίας *ſcr.* ἐπικουρίας
— 343. l. 14. *pro* σύντάξιν *ſcr.* σύνταξιν
— 369. l. 11. *pro* Φυτῶν: *ſcr.* Φυτῶν;
— 375. l. 3. *pro* ἂν *ſcr.* ἀν-
— 393. l. 1. *pro* ταῦτην *ſcr.* ταύτην
— 416. l. 9. *pro* οὐ *ſcr.* Οὐ·
— 430. l. 9. *pro* τοῦτοις *ſcr.* τούτοις
— 432. l. 13. *pro* προσελάβετο *ſcr.* προσελάβετο,
— 440. l. 5. *pro* ταῦτην *ſcr.* ταύτην
— 454. l. 10. *pro* λέγει· *ſcr.* λέγει,
— — l. 11. *pro* ποιεῖσθαι, *ſcr.* ποιεῖσθαι·
— 458. l. 14. *pro* μετὰ τὰ *ſcr.* μετὰ τὸ
— 460. l. 3. *pro* ταύτη *ſcr.* ταύτην
— 471. l. 2. *pro* χαρακτερίζεται *ſcr.* χαρακτηρίζεται
— 476. l. 4. *pro* ἡληκίας *ſcr.* ἡλικίας
— 477. l. 17. & 19. *pro* ἐν διατρίβουσιν *ſcr.* ἐνδιατρίβουσιν
— — l. 18. *pro* εὐτελῆ *ſcr.* εὐτελῆ,
— 478. l. 1. *pro* ἐν διατρίβειν *ſcr.* ἐνδιατρίβειν
— 489. l. 8. *pro* ψέχειν· *ſcr.* ψέγειν·
— 497. l. 8. *pro* ἐγκράτειάν *ſcr.* ἐγκράτειαν
— 504. l. 2. *pro* εἰ μὴ *ſcr.* εἰ μὴ,
— — l. 3. *pro* ἰδιωτισμῷ *ſcr.* ἰδιωτισμῷ,
— 511. l. 1. *pro* ὑρίζῃς *ſcr.* ὁρίζῃς

Emendanda in Verſione Latina.

Pag. 13. col. a. lin. 6. *pro* agentem *ſcribe* utentem
— — col. b. ult. *pro* imperabit *ſcribe* eſſe id quod imperet
— 36 a. ult. *pro* triplicem, quoque *ſcribe* triplicem quoque
— 39. a. l. 16. *pro* aliquid *ſcr.* aliquid quidem
— 46. b. l. 8. *pro* animi ſortiuntur *ſcr.* animi pro ſuo priſtino habitu ſortiuntur
— 47. a. penult. *pro* ejus *ſcr.* eorum
— 52. a. l. 2. *pro* Fit etiam *ſcr.* Fit vero etiam

Pag. 54. b. lin. 6. *pro* voluisset: *scribe* voluisset:)
— 58. b. l. 12. *pro* Quare ea *scr.* Quare et
— 60. a. l. 8. & nec *dele* &
— 62. a. l. 16. *pro* ita est: *scr.* ita est,
— — b. l. 6. *pro* desideramus: *scr.* desideramus,
— 83. a. l. 6. *pro* oporteret *scr.* oporret
— 84. b. l. 6. *pro* ordine subj. *scr.* continuo subj.
— 85. b. l. 8. pro *molire* scr. *moliri*
— 93. a. l. 4. pro *cava* scr. *cara*
— — b. l. 15. *pro* habendo *scr.* habendo,
— 107. a. l. 5. *pro* urendos, præbent. *scr.* ur
— 118. a. l. 8. *pro* præbere *scr.* præbere nos
— 131. a. l. 3. *pro* eos usque *scr.* , etiam eo usque
— 138. b. l. 8. *pro* hærent; *scr.* hærent,
— 150. a. l. 11. *pro* adquiescimus? *scr.* adquiescamus?
— 152. b. l. 12. *pro* iterando *scr.* iteranda
— 157. a. l. 9. *pro* involuntaria *scr.* involuntariis
— 158. a. ult. & b. l. 1. *pro* bonum sua natura & optabile *scr.* quod secundum naturam sit, id & optabile
— 160. a. l. 5. *pro* ut prorsus averti *scr.* ut averti
— 161. a. l. 9. *pro* & situm *scr.* est situm
— 163. b. l. 13. *pro* ægritudine. *scr.* ægritudine. Atque ita id, quod propositum erat, demonstratum esse arbitror
— — l. 16 — 18. *Dele verba* id quod — — — arbitror,
— 164. a. l. 7. *Post* cogitur *dele interrogandi signum.*
— 168. a. ult. *pro* laboriosus *scr.* laboriosas
— 186. b. antepen. *pro* ad se *scr.* in se
— 188. a. l. 9. *pro* compos, *scr.* est compos,
— 198. b. l. 10. *pro* maxime *scr.* maximi
— 206. a. l. 15. *pro* docet *scr.* docet,
— 209. a. l. 4. pro *vis;* scr. *volueris;*
— 212. a. l. 11. *pro* is compendio *scr.* nunc compendio
— 216. a. l. 10. *pro* ipsis *scr.* eisdem
— 218. a. l. 2. *pro* te non commoveat *scr.* te commoveat
— 224. b. l. 5 sqq. *sic scribe:* ipsi etiam admirabuntur, quum philosophiæ pulcritudinem gravitatemque in eo, quem pridem irriserant, perspexerint.
— 225. b. l. 1. *post* & merito *adde:* & adnuentibus prudentibus omnibus,
— 228. a. l. 15. *pro* adpetenti philos. *scr.* adpetenti jam philos.
— 236. a. l. 10. *pro* quam bonum: *scr.* quam bonum; (corrigens illius severitatem occulta copulatione; quo fit ut — — — — ingeneret:)
— 240. a. l. 12. *pro* parare *scr.* & parare
— — b. l. 1 sq. *pro* maxima ex parte *scr.* plerumque
— 242. b. penult. *pro* es. *scr.* es:
— 250. b. l. 1. *pro* impediunt *scr.* omnino impediunt
— 270. a. l. 7. *pro* enim album *scr.* enim & album
— 274. b. l. 11. *pro* eis & a Deo *scr.* eis, utpote nihil peccati habentibus, & a Deo
— 283. a. l. 15. *pro* bona caussa *scr.* boni caussa
— 284. a. l. 13 sq. *pro* nunc brevius eam *scr.* nunc, brevius quidem, eam

Pag. 289.

Pag. 289. b. lin. 1. *pro* referuntur *scribe* conferunt

— — — l. 11. *pro* remissius *scr.* inferius

— 292. a. l. 1. *pro* enim *scr.* vero

— 296. b. l. 4. *pro* integra *scr.* spontanea

— 300. b. l. 1. *pro* omnibus *scr.* quovis modo

— 301. b. l. 7. *pro* cum bona sit *scr.* quæ bona est

— 302. a. l. 2. *pro* Hi enim *scr.* Nam & hi

— 311. b. l. 7. *pro* turpitudine *scr.* turpitudinem

— 315. a. l. 4. *pro* Alia ratio *scr.* Alia enim ratio

— 316. a. l. 16. *pro* Ordo sive *scr.* Ordo vero sive

— 317. b. l. 15. *pro* Nam inimici *scr.* Nam & inimici

— — b. l. 18. *pro* Quare alter *scr.* Quare & alter

— 319. a. l. 2. *pro* universo: *scr.* universo:)

— 353. a. ult. *pro* prædicuntur *scr.* tunc prædicuntur

— 355. a. *extr.* & b. *init. sic scribe:* Ubi enim modus esset optimus, nisi in rebus ad Deos pertinentibus, qui omnia &c

— 360. a. l. 7. *pro* si ea *scr.* si igitur ea

— 369. a. l. 14 sq. *pro* unoque ordine sunt [illegible] moventur.

— 377. a. l. 5. *pro* ut pulcritudinis *scr.* ut pulcritudinis,

— 386. a. l. 8. *pro* porrigitur *scr.* peræque porrigitur

— 387. a. ult. occupationem, *dele comma.*

— 389. b. l. 8 sq. *Sic distingue:* id, quod — — — contrarium, & malum

— 393. a. l. 11. *pro* inde *scr.* ab eo

— 401. b. l. 12 sqq. *Sic scribe:* his quæstionibus perspicue enucleatis, & efficaciter mente perceptis.

— 408. a. l. 5. *pro* succedant *scr.* succedunt

— 427. b. l. 11. *pro* ut illa sit *scr.* ut sit

— 435. a. l. 9. *pro* continere *scr.* continere eam

— 451. a. l. 2. *pro* supra: *scr.* supra, in illo capite:

— 458. a. l. 13. *pro* Ac in *scr.* At in

— 472. b. l. 2. *pro* gloriam *scr.* ostentationem

— — *extr. pro* ejusque necessitas; *scr.* & quæ huic sunt necessaria;

— 473. a. l. 3 sq. *pro* ejusque necessitatem. *scr.* & quæ ei necessaria sunt.

— 476. a. penult. *pro* mariti *scr.* viri

— 478. b. l. 1. *pro* immodici, etiam *scr.* immodici etiam

— 481. b. l. 6 sq. *pro* & sub caniculam, *scr.* aut ipsa caniculæ hora.

— 495. b. l. 2. pro *præceptis* scr. *præceptis*

— 499. l. 8. pro *quæ contra naturam quidem* &c. scr. *quæ & contra naturam sunt, & in nostra sita sunt potestate.*

— — b. l. 2. *pro* resistendum *scr.* consistendum

— 503. a. l. 1. *sic scribe:* sive secundum naturam ea sit, sive contra naturam; ibi bonum &c.

— 509. a. l. 3. *pro* bono & utili *scr.* bonum & utile.

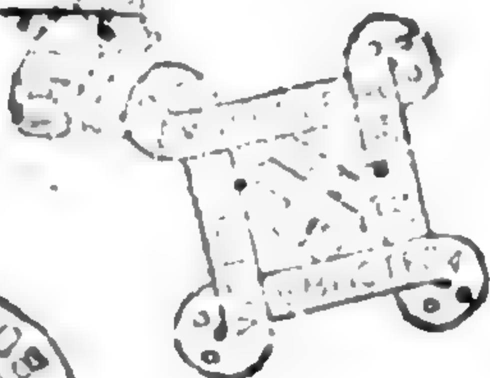

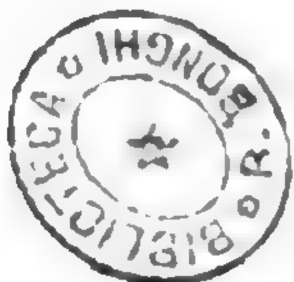

Digitized by Google